

שבוע פרשת ויחי

(24 - 30 December 2023)

י"ב - י"ח טבת תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִגְגָךְ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׂמִים
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׂמִים עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבָבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
וי אלהינו עד שיחננו: ג חננו וי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי נלך:
ב עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוח בארמנותיך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: ט למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

סוף זמן קידוש לבנה: יום שלישי בערב, י"ד טבת

אגרות קודש

בי"ה, כ"ט כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

ש"ב הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר
יהודא ליב שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מכ"ב כסלו בו כותב אודות ההתועדות ביום הבהיר חג הגאולה י"ט כסלו גאולת רבנו הזקן וגאולתנו ופדות נפשנו, ובודאי נתקבלו ג"כ החלטות בהנוגע לפועל, להפצת המעניות חוצה ולתורה ומצות בפרט, והרי היום יום סגולה הוא, ובמילא ההתעוררות בעת רצון בקל יותר להמשיכה בהפועל, ובודאי ימלא בהזדמנות הבאה.

בהנוגע לשאלתו אודות קביעות מקום התועדות אם בבית הכנסת או בבית של אחד מאנ"ש, הרי מזה ומזה אל תנח ידך, כי שניהם נחוצים עד מאד וכבר נשאלה שאלה זו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע וענה ע"ד הנ"ל, ובכלל צריך להתחשב בזה בתנאי המקום ובאופן שינצלו המעלות דהתועדות במקום הרבים, היינו בבית הכנסת או בבית המדרש וגם המעלות דהתועדות בבית פרטי שעיי"ז מקרבים את הבית ג"כ, והאופן בזה העשי לסרוגין, אבל אי אפשר לקבוע מסמרות וכמובן.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשו"ט.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 219 שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 219 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 222 תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 227 תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 227 דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 228 תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 229 ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 230 ספר המאמרים - תרפ"ט
 231 לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 233 רשימת המאסר
 236 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 38 ילקוט לוי יצחק על התורה
 40 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 180 נביאים וכתובים.
 189 עין יעקב - מסכת ברכות.
 237 נקודה משיחת קודש מעובדת.
 238 חומש לקריאה בציבור.
 244 קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 246 לוח זמנים.
 247 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה יהודה אתה יודוך אחיך,
 שבת פרשת יחי, י"ח טבת, ה'תש"ל. 5

התוועדות

- שיחת ש"פ יחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז 12
 שיחת ש"פ יחי, י"ח טבת, ה'תש"ל 22

לקוטי שיחות

- פרשת יחי, כרך טו, ה 27
 פרשת יחי, כרך כ, א 33

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 42 חומש יומי - פרשת יחי.
 65 לוח לתהלים היומי.
 66 תניא יומי.
 77 לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 80 הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 84 שלושה פרקים ליום.
 143 פרק אחד ליום.
 177 ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 182 משניות עם ביאור קהתי - מסכת יבמות
 186 משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות
 190 גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
 219 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

בברכות שבירך יעקב את בניו, נאמר:

1 יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בערף אויביך וגו'.¹ וידוע
2 הדיןק השאלה בזה², מהו אומר מהו פירוש הנאמר "יהודה
3 אתה", שלא נאמר פן בלשון 'אתה' ככל ברכות יעקב לשאר
4

5 השבטים, ובפרט שממשיך
6 ואומר "יודוך אחיך", הינו,
7 שמדבר יעקב ליהודה בלשון
8 נוכח בגוף ראשון, ואם-כן
9 הנה-ליה-למימר היה לו לומר
10 "יהודה יודוך אחיך", ותבת

בס"ד. שבת פרשת ויחי, י"ח טבת, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בערף אויביך
2 וגו'.¹ וידוע הדיןק בזה², מהו אומר
3 "יהודה אתה", שלא נאמר פן בכל השבטים,
4 ובפרט שממשיך ואומר "יודוך אחיך", הינו,
5 שמדבר ליהודה בלשון נוכח, ואם-כן הנה-ליה-
6 למימר "יהודה יודוך אחיך", ותבת "אתה"
7 מיתרת לכאורה. גם צריך להבין, מהי השכיכות
8 "יודוך אחיך" למה שכתוב בהמשך הפסוק
9 "ידך בערף אויביך", שהפירוש בזה הוא, שיש
10 "אויב" (ולא באפן שלא יהיה אויב כלל), אלא
11 "ש"ידך" הוא "בערף אויביך", והינו, לא רק כמו
12 שכתוב³ "ונתתי את כל אויביך אליך ערף",
13 שהאויב בורח, ולכן הערף הוא לנגדו, אלא עוד
14 זאת, ש"ידך בערף אויביך", להכותו כו'.

15 (ב) ויובן בהקדים באור אדמו"ר הגזן
16 (שפשכוע זה חל יום ההלולא שלו בכ"ד טבת) ב'תורה אור'⁴,
17 שמבאר הענין ד'יודוך אחיך' בנוגע לראובן שמעון ולוי. ויש לומר ב'דרך
18 אפשר' טעם הדבר שמבאר ענין "יודוך אחיך" רק בנוגע לראובן שמעון ולוי,
19 אף שיהודה היה מלך על כל השבטים⁵, שזהו לפי שעקר החדוש ב'יודוך
20 אחיך' הוא בנוגע לראובן שמעון ולוי שנולדו לפניו, כי בנוגע לשבטים
21 שנולדו לאחרי יהודה, אין זה חדוש כל-כף. ובפרט לפי הדעה⁶ בפירוש דרשת

ביאור בדרך אפשר

36 (ב) ויובן המענה לדיקים אלה בהקדים באור אדמו"ר הגזן
37 (שפשכוע זה חל יום ההלולא שלו בכ"ד טבת נסתלק בשנת
38 תקע"ג) ב'תורה אור'⁴, שמבאר הענין ד'יודוך אחיך'
39 בנוגע לראובן שמעון ולוי האחים של יהודה, ושם מבואר בהחבה
40 ענינם בעבודת ה', ראובן – התבוננות
41 באלוקות בדרגה של ראייה, שמעון –
42 התבוננות באלוקות בדרגה של שמיעה,
43 לוי, על שם ילוח אישי אלי,
44 התחברות באלוקות על ידי העיסוק
45 בתורה, וכל זה הוא הכנה והקדמה
46 ליהודה – ענין ההודאה.

47 ויש לומר ב'דרך אפשר'
48 טעם הדבר שמבאר אדמו"ר
49 הזקן במאמר זה ענין "יודוך
50 אחיך" רק בנוגע לראובן
51 שמעון ולוי, אף שיהודה
52 היה מלך על כל השבטים⁵
53 ולא רק על שלושה אחים אלו, שזהו
54 לפי שעקר החדוש ב'יודוך
55 אחיך' הוא בנוגע לראובן
56 שמעון ולוי שנולדו לפניו
57 ומכל מקום הם 'מורים' לו ומתבטלים
58 לפניו, כי בנוגע לשבטים
59 שנולדו לאחרי יהודה והיו
60 צעירים ממנו, אין זה חדוש כל-
61 כף שהתבטלו לפניו. ובפרט לפי
62 הדעה⁶ בפירוש דרשת

11 והמילה "אתה" מיתרת
12 לכאורה?
13 גם צריך להבין דיוק נוסף בפסוק
14 זה, מהי השכיכות לפי פנימיות
15 הדברים ד'יודוך אחיך' למה
16 שכתוב בהמשך הפסוק זה
17 "ידך בערף אויביך",
18 שהפירוש בזה לפי פשוטו הוא,
19 שיש "אויב" (ולא מדובר
20 באפן שלא יהיה אויב כלל),
21 אלא שמתגברים על האויב על ידי
22 ש"ידך" הוא "בערף
23 אויביך", והינו, לא רק כמו
24 שכתוב³ בדברי הקדוש-ברוך-הוא
25 לבני ישראל וברכותיו לגבי הכניסה
26 לארץ ישראל "ונתתי את כל
27 אויביך אליך ערף", שהאויב
28 בורח, ולכן הערף הוא לנגדו
29 של מי שמפניו האויב בורח, אלא
30 עוד זאת, ש"ידך בערף
31 אויביך", להכותו כו' וכשמכים
32 באויב זו התבוננות גדולה יותר מאשר
33 שהאויב בורח מבלי שפגעו בו,
34 והשאלה היא מהו קשר הדברים בין
35 "יודוך אחיך" לידך בערף אויביך?

(1) פרשתנו מט, ט. (2) רד"ה יהודה אתה יודוך פר"ת (ספר המאמרים פר"ת ע' ריז), תרפ"ח (ספר המאמרים תרפ"ח ע' מה).
(3) משפטים כג, כז. (4) מה, א ואילך. (5) ראה ב"ר פפ"ד, יז. ילקוט שמעוני ויחי רמז קנט. (6) ראה זח"ג פב, א. פג, א. א. סהמ"צ להרמב"ם שרש ב'. ספר חסידים סי' שמה. שער המצוות להאריז"ל יתרו כ, יב. ברכי יוסף ליו"ד סר"מ סכ"ב (ובשירי ברכה שם). וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רפו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 רבֹותֵינוּ ז"ל⁷ על הַפְּסוּק⁸ האמור בתורה בעשרת הדברות "כִּבַּד
2 אֶת אֲבִיךָ וְגו', "אֵת - לְרֵבּוֹת אַחִיךָ הַגְּדוֹל", שגם אותו צריך
3 לכבד שִׁקְאֵי והכוונה לֹא רַק על הַכְּבוֹד שנוגד ראשון, אֲלֵא גַם
4 אִם הוּא גְדוֹל רַק מִמֶּנּוּ, ואינו הגדול שבאחים, בכל זאת צריך לכבד
5 אותו. וְלִכֵּן עֲנִין "יודוך
6 אַחִיךָ", בְּחִינַת הוֹדָאָה, 1 רבֹותֵינוּ ז"ל⁷ על הַפְּסוּק⁸ "כִּבַּד אֶת אֲבִיךָ וְגו',
7 שְׁהוּא עֲנִין הַבְּטוּל, כאדם 2 אֵת - לְרֵבּוֹת אַחִיךָ הַגְּדוֹל", שִׁקְאֵי לֹא רַק על
8 שמוּדה לדברי חברו (גם אם הוא מבין 3 הַכְּבוֹד, אֲלֵא גַם אִם הוּא גְדוֹל רַק מִמֶּנּוּ. וְלִכֵּן
9 וסבור אחרת) ומתבטל לפניו הוּא 4 עֲנִין "יודוך אַחִיךָ", בְּחִינַת הוֹדָאָה, שְׁהוּא עֲנִין
10 רַק בְּנוּגַע לְרֵאוּבֵן שִׁמְעוֹן 5 הַבְּטוּל, הוּא רַק בְּנוּגַע לְרֵאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלִוִי,
11 וְלִוִי שֶׁהֵם אֲכַן מַתְבַּטְלִים לִפְנֵי יְהוּדָה 6 מֵה־שְׂאִינ־בֵּן בְּנוּגַע לְרֵאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלִוִי,
12 אִף שֶׁנּוּלְדוּ לִפְנֵי, מֵה־שְׂאִינ־בֵּן 7 יְהוּדָה אֲצֵלֶם הִיא מֵצַד הַשְּׂכָל, וְלֹא בְּאִפְּן שֶׁל
13 בְּנוּגַע לְשֹׂאֵר הַשְּׂבָטִים, 8 שִׁמְעֵלֶת יְהוּדָה אֲצֵלֶם הִיא
14 שִׁמְעֵלֶת יְהוּדָה אֲצֵלֶם הִיא 9 וּמָה שֶׁכְּתוּב "יְהוּדָה אִתְּהָ" 10
15 מֵצַד הַשְּׂכָל, והם מכירים במעלתו 16 של יהודה כי כך מחייב השכל וההגיון
17 שלהם וְלֹא בְּאִפְּן שֶׁל הוֹדָאָה 11 אִתְּהָ", וּמִבְּאֵר בְּזָה¹¹, שִׁשְׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת בְּ"אִתְּהָ"
18 וביטול. 12 הֵם בְּחִינַת מְלֻכוֹת, חֶסֶד, וְחֻכְמָה. כִּי על סְפִירַת
19 וּמָה שֶׁכְּתוּב "יְהוּדָה אִתְּהָ" 13 הַחֻכְמָה כְּתִיב¹² "כִּי אִתְּהָ אֲבִינּוּ", וְעַל סְפִירַת
20 גו', בתוספת המילה 'אתה', מה שלא 14 הַחֶסֶד כְּתִיב¹³ "אִתְּהָ כֹהֵן לְעוֹלָם", וְסְפִירַת
21 מְצִינּוּ בְּכֻרֹת יַעֲקֹב לִשְׂאֵר הַשְּׂבָטִים, 15 הַמְּלֻכוֹת נִקְרָאת "אִתְּהָ", כִּהֶמְשָׁף הַכְּתוּב "אִתְּהָ
22 הִנֵּה בְּעֲנִין "אִתְּהָ"⁹ אִתְּהָ 16 גו' על דְּבַרְתִּי מִלְּפִי". וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁכְּתוּב כֹּהֵן
23 מוּבָא בְּזָה¹⁰ "תֵּלֶת דּוּכְתִי 17 "יְהוּדָה אִתְּהָ", דְ"יְהוּדָה" קָאֵי על סְפִירַת
24 אַקְרִי אִתְּהָ", שלוש מקומות 18 הַמְּלֻכוֹת, שְׁהִיא הַסְּפִירָה הָאֲחֵרוֹנָה, וְכִמּו
25 (בחינות, דרגות) נקראו 'אתה' 19 שֶׁכְּתוּב¹⁴ "וַתַּעֲמֹד מְלֻדָת". וְהַעֲנִין בְּזָה, כִּמְבָאֵר
26 וּמִבְּאֵר בְּזָה¹¹, שִׁשְׁלֹשׁ 20 מְלֻכוֹת, חֶסֶד, וְחֻכְמָה. כִּי על
27 הַדְּרָגוֹת בְּ"אִתְּהָ" הֵם בְּחִינַת 21 "אִתְּהָ" לְ"הוּא", שְׁ"הוּא" מוֹרָה על מִי שְׁהוּא
28 מְלֻכוֹת, חֶסֶד, וְחֻכְמָה. כִּי על 22 נִסְתָּר וְנִגְעָלִם, וְאִינוּ יְדוּעַ מֵהוֹתוֹ בְּגִלּוּי, מֵה־
29 סְפִירַת הַחֻכְמָה כְּתִיב¹² בישיעה 23 שְׂאִינ־בֵּן "אִתְּהָ" מוֹרָה על בְּחִינַת הַגִּלּוּי, וְלִכֵּן
30 "כִּי אִתְּהָ אֲבִינּוּ", והחכמה 24 תִּבַּת "אִתְּהָ" מוֹרָה על שְׁלֹשׁ מְדָרְגוֹת שֶׁהֵם כְּלָם
31 נקראת בקבלה וחסידות 'אבא' וְעַל 25 בְּחִינַת הַגִּלּוּי. סְפִירַת הַמְּלֻכוֹת נִקְרָאת "אִתְּהָ",
32 סְפִירַת הַחֶסֶד כְּתִיב¹³ בתהילים 26 לְפִי שֶׁעֲנִינָה הוּא הַהִמְשָׁכָה וְהַגִּלּוּי בְּעוֹלָמוֹת
33 "אִתְּהָ כֹהֵן לְעוֹלָם" וענינם של 27 בְּרִיאָה־יִצִּירָה־עֲשִׂיָה ("וּמִשָּׁם יִפְרָד"¹⁶), וְעוֹד
34 הכוונים הוא מידת החסד, וְסְפִירַת 28 מְלֻכוֹת, חֶסֶד, וְחֻכְמָה. כִּי על
35 הַמְּלֻכוֹת נִקְרָאת "אִתְּהָ", 29 סְפִירַת הַחֻכְמָה כְּתִיב¹² בישיעה
36 כִּהֶמְשָׁף הַכְּתוּב 'אתה כוהן 30 "כִּי אִתְּהָ אֲבִינּוּ", והחכמה
37 לעולם' "אִתְּהָ גו' על דְּבַרְתִּי 31 נקראת בקבלה וחסידות 'אבא' וְעַל
38 מִלְּכִי" ומלכי' הוא ענין המלכות. וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁכְּתוּב כֹּהֵן 32 סְפִירַת הַמְּלֻכוֹת,
39 "יְהוּדָה אִתְּהָ", דְ"יְהוּדָה" קָאֵי הַכוּנָה על סְפִירַת הַמְּלֻכוֹת,

(7 כתובות קג, א (ושם: ככד את אביך ואת אמך.. וי'ו יתירא (דואת אמך) לרבות את אחיך הגדול). 8. יתרו כ, יב. 9) בהבא לקמן - ראה אוה"ת פרשתנו (ויחי כרך ב) שסג, ב ואילך. 10) ח"ג קצג, ב. 11) סידור עם דא"ח לט, ג ואילך. ביאווה"ז להצ"צ ח"א ע' תכב. ע' תקכד ואילך. 12) ישע"י סג, טו. 13) תהלים קי, ד. 14) ויצא כט, לה. 15) הנ"ל הערה 11. 16) בראשית ב, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יש גם פירוד מאלוקות, ורמז לעניין הפירוד הוא האמור בתורה שמגן-עזר
 2 יצא נהר 'זמשם יפרד' לכמה נהרות), וְעוֹד זֹאת, בנוסף לכך שספירת
 3 המלכות היא זו שדרכה ובאמצעותה נמשכים ומתגלים האורות הנעלים
 4 לעולמות בריאה-יצירה-עשייה, יש עניין נוסף של שייכות מיוחדת של ספירת
 5 המלכות לעניין הגילוי שְׁגִלּוֹי כָּל
 6 הַסְּפִירוֹת להאיר ולהשפיע הוא 1
 7 על-ידי ספירת המלכות¹⁷, 2
 8 וכמו שהוא גם בכחות
 9 הנפש, שְׁעֲנֵן הַמְּלָכוֹת שבנפש
 10 הוא גְּלוֹי אֶל הַזּוּלָּת שהרי אין
 11 מלך בלא עם, וְגַם הַגְּלוֹי שֶׁבְּכָל
 12 הַכּוֹחוֹת של הנפש, לא רק מידת
 13 המלכות עצמו, הוא עֲנֵן בְּחִינַת
 14 הַמְּלָכוֹת שֶׁבָּהֶם¹⁷ שכן, בכל
 15 הכוחות והמידות יש התכללות, ולכן
 16 יש מלכות שבחסד, מלכות שבגבורה
 17 וכו', ובכל הכוחות, הגילוי של הכוח
 18 לפעול ולהשפיע מחוץ לאדם עצמו
 19 הוא עניין המלכות שבאותו כוח.
 20 וְהִנֵּה, ספירת המלכות (שהיא
 21 גם, כמבואר בתורת הסוד, שורש
 22 נשמות ישראל), נִקְרָאת 'כְּנֶסֶת
 23 יִשְׂרָאֵל', על שם שְׁכֹנֶסֶת
 24 וְאוֹסֶפֶת בתוכה כָּל הַגְּלוּיִים
 25 שְׁלֹמְעֵלָה מִמֶּנָּה¹⁸, היינו
 26 מהספירות שלמעלה מהמלכות בסדר
 27 הספירות, וְהַמְשַׁכֵּת וְגִלּוֹי כָּל
 28 הָעֲנִינִים שכנוסים ואסופים
 29 בַּמְּלָכוֹת שִׁירָדוּ וַיִּמְשְׁכוּ וַיִּתְּגַלוּ
 30 נִפְעַל על-ידי ספירת
 31 הַחֶסֶד, שֶׁנִּקְרָאת בוֹהֵר "יִוְמָא
 32 דְּאֲזִיל עִם כְּלָהּ יוֹמִין"¹⁹, יום
 33 שהולך עם שאר כל הימים. כלומר, כל
 34 אחת מהמדות היא "יום" נפרד,
 35 המשכה והארה אחרת, אך בחינת החסד (תקראת "יומם", ככתוב "ומם יצוה
 36 ה' חסדו") היא אור כללי המאיר גם בשאר ה"ימים" ולא רק ב"יום" שלה,
 37 כי הארתה שורה ופועלת בכל המדרגות, וגם עניין הגילוי שבספירת המלכות
 38 הוא באמצעות מידת החסד שְׁעֲלֵ-יָדָה נִמְשָׁךְ כָּל הַגְּלוֹי בַּמְּלָכוֹת.
 39 וְכֵן ספירת הַחֶקְמָה, שְׁהִיא רֵאשִׁית הַגְּלוּיִים²⁰ שהרי היא הספירה

הַחֶסֶד, הַחֶקְמָה, הַגְּלוּיִים כָּל הַסְּפִירוֹת הוא על-ידי ספירת המלכות¹⁷, וכמו שהוא גם בכחות הנפש, שְׁעֲנֵן הַמְּלָכוֹת שבנפש הוא גְּלוֹי אֶל הַזּוּלָּת שהרי אין מלך בלא עם, וְגַם הַגְּלוֹי שֶׁבְּכָל הַכּוֹחוֹת של הנפש, לא רק מידת המלכות עצמו, הוא עֲנֵן בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת שֶׁבָּהֶם¹⁷ שכן, בכל הכוחות והמידות יש התכללות, ולכן יש מלכות שבחסד, מלכות שבגבורה וכו', ובכל הכוחות, הגילוי של הכוח לפעול ולהשפיע מחוץ לאדם עצמו הוא עניין המלכות שבאותו כוח. וְהִנֵּה, ספירת המלכות (שהיא גם, כמבואר בתורת הסוד, שורש נשמות ישראל), נִקְרָאת 'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל', על שם שְׁכֹנֶסֶת וְאוֹסֶפֶת בתוכה כָּל הַגְּלוּיִים שְׁלֹמְעֵלָה מִמֶּנָּה¹⁸, היינו מהספירות שלמעלה מהמלכות בסדר הספירות, וְהַמְשַׁכֵּת וְגִלּוֹי כָּל הָעֲנִינִים שכנוסים ואסופים בַּמְּלָכוֹת שִׁירָדוּ וַיִּמְשְׁכוּ וַיִּתְּגַלוּ נִפְעַל על-ידי ספירת הַחֶסֶד, שֶׁנִּקְרָאת בוֹהֵר "יִוְמָא דְּאֲזִיל עִם כְּלָהּ יוֹמִין"¹⁹, יום שהולך עם שאר כל הימים. כלומר, כל אחת מהמדות היא "יום" נפרד, המשכה והארה אחרת, אך בחינת החסד (תקראת "יומם", ככתוב "ומם יצוה ה' חסדו") היא אור כללי המאיר גם בשאר ה"ימים" ולא רק ב"יום" שלה, כי הארתה שורה ופועלת בכל המדרגות, וגם עניין הגילוי שבספירת המלכות הוא באמצעות מידת החסד שְׁעֲלֵ-יָדָה נִמְשָׁךְ כָּל הַגְּלוֹי בַּמְּלָכוֹת. וְכֵן ספירת הַחֶקְמָה, שְׁהִיא רֵאשִׁית הַגְּלוּיִים²⁰ שהרי היא הספירה

17 ראה לקו"ת מסעי פט, סע"ד. 18 ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך כנסת ישראל. 19 ראה זח"ג קג, א-ב. קצא, א-ב. עץ חיים שער כה (שער דרושי הצלם) דרוש ב. פרי עץ חיים שער הסוכות פ"א. שער מאמרי רשב"י פ' יתרו תרומה ואמור. לקו"ת האזינו עו, ב. ועוד. 20 ראה לקו"ת שה"ש כו, ד. ובכ"מ. 21 תנחומא פקודי ג. זח"ג רנו, ב. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א).

ביאור בדרך אפשר

1 אור²² ב"כתב-יד-קדש אדמו"ר נשמתו-עדן", ש'זעיר-
 2 אנפין' המידות העליונות חסד, גבורה וכו' (הנקראות 'פנים זעירות' כי האור
 3 האלוקי המאיר בהן הוא 'קטן' ומועט לגבי האור המאיר במוחין וב'אריך
 4 אנפין) הוא סוף 'עולמות האין-סוף', ומלכות שממשיכה ומגלה
 5 את האור הזה למטה היא שרש
 6 הנבראים, שזהו ענין 'שגני
 7 הברובים' שעל הארון, "ברוב
 8 אחד מקצה מזה המכוון כנגד
 9 סוף עולמות האין-סוף, וברוב אחד
 10 מקצה מזה"²³ המכוון כנגד
 11 התחלת ענין הנבראים, והחיבור בין
 12 שני הקצוות הללו הוא על ידי ספירת
 13 המלכות). וזהו "יודוך אחיך",
 14 האחים' של יהודה, הספירות
 15 שלמעלה מספירת המלכות 'מודים'
 16 לספירת המלכות ומתבטלים כלפיה
 17 מצד הגלוי של האור האלוקי
 18 הנעלה בעולמות בריאה-
 19 יצירה-עשיה שנפעל על ידי
 20 ספירת המלכות, פיון ש'על-ידי
 21 ה'ירידה באמצעות ספירת המלכות,
 22 כאמור לבריאה-יצירה-עשיה
 23 נעשה עליו גם בספירת
 24 החכמה שהיא הספירה הראשונה
 25 והנעלית ביותר שכאשר היא נמשכת
 26 ומתגלית, הדבר פועל בה עלייה.
 27 ועל-דרך המבאר בפניא²⁴
 28 ש'תכלית השתלשלות
 29 העולמות כו' מאור האין-סוף,
 30 היינו המטרה והכוונה והתכלית של
 31 הבריאה אינו בשביל עולמות
 32 העליונים, ולא ייתכן שבבריא
 33 העולמות העליונים נשלמה הכוונה
 34 והתכלית של הבריאה הואיל
 35 ולהם לעולמות העליונים (אפילו
 36 אלוקות נעלה מאוד) לעולמות העליונים, כל התהוותם מהאין-סוף ביסוד
 37 השתלשלות' היא 'ירידה מאור פניו יתברך' שאור-אין-סוף
 38 בבלי-גבול הנעלה מכל העולמות ירד ממדרגה למדרגה ועבר מצומזמים
 39 רבים כדי לברוא עולמות אלו, וכיוון שכל מציאותם היא 'ירידה מאור פניו',
 40 בוודאי אין הם המטרה והתכלית אף על-ידי-זה שהגלויים של האור

ביאור בדרך אפשר

האלוקי האין-סוף נמשכים עד לעשיה, העולם הכי תחתון, שדווקא
 הוא התכלית והמטרה של הבריאה, כמבואר בתניא שם, אזי מתעלה
 גם עולם האצילות. והרי ענינו של עולם האצילות
 בספירות - הוא ספירת החכמה²⁵ כמבואר בתורת הסוד עשר
 הספירות מאירות בכל אחד מארבעה
 העולמות, ובפרטיות יותר, באצילות
 מאירה בעיקר ספירת החכמה
 (בבריא - ספירת הבינה, ביצירה -
 שש המידות, ובעשיה - ספירת
 המלכות).
 ג) וממשוף בפתוב, בדברי יעקב
 בברכתו ליהודה, בהמשך ליהודה
 אתה יודוך אחיך ואומר "יך
 בערף אויביך" (ולעיל בתחילת
 המאמר נשאלה השאלה מהו הקשר,
 לפי פנימיות הדברים, בין שני חלקי
 הפסוק).
 והענין פזה, דהנה מצד
 המעלה ד'יהודה אתה"
 (ש'לכן מפני מעלתו "יודוך
 אחיך" הם מתבטלים כלפיו)
 ונתבאר לעיל בענין מעלתו של יהודה
 שהוא ענין הגלוי של האור
 הנעלה שמאיר בעולם האצילות
 בעולמות בריאה-יצירה-
 עשיה (פנ"ל על ידי ספירת
 המלכות שממשיכה ומגלה את
 הלמטה), הרי העקר עיקר הגילוי
 ועיקר המעלה הוא הגלוי בעולם
 העשיה דנקא, העולם הזה הנשמי
 שאין תחתון למטה הימנו,
 העולם הנחות ביותר שבו שורר העלם
 והסתר על האלוקות והמטרה והתכלית
 היא שדווקא בעולם הזה יהיה גילוי
 אלוקות שבו בעולם הכי תחתון פועלים "דירה לו יתברך
 בתחתונים", ועושים אותו מקום ראוי שהקדוש-ברוך-הוא 'דור' ויתגלה
 בו, וזאת על-ידי העבודה שהיודי עובד את ה' דאתפניא בכפיית
 והכנעת היצר הרע והתגברות על התאוות של הגוף והנפש הבהמית
 ואתהפניא והפיכת הרע לטוב והחושך לאור, כמבאר בפניא²⁶
 ש'כף עלה פרצונו יתברך להיות נחת-רוח לפניו יתברך,

(22) תרומה פא, א"ב. (23) תרומה כה, יט. ויקהל לז, ח. (24) פל"ו. ראה ספר המאמרים תרנ"ח ע' ל. תרע"ח ע' קיב. ד"ה
 באתי לגני תשי"א (תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' ט). (25) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע)
 פ"ה. פי"ג. (26) פל"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **כִּד אֲתַפְּיֵא סְטְרָא-אַתְרָא** כאשר הצד האחר, הצד ההפוך מצד
 2 הקדושה, נכפה ונכנע **וְאֵתְהַפְּכָא חְשׂוּכָא לְגַהוּרָא**, והחושך מתהפך
 3 לאור **שְׁיֵאִיר אור ה'** דווקא **בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ** היינו עולם הזה הגשמי,
 4 העולם הכי תחתון מבחינת גילוי האור האלוקי, **בְּיַתֵּר שְׂאֵת וְיַתֵּר עוֹ,**
 5 **וְיַתְרוֹן אור מן החֹשֶׁךְ** ויש
 6 מעלה מיוחדת ויתרון מיוחד לאור
 7 המאיר מתוך החושך וההעלם **כו'**,
 8 יותר מאור שמאיר במקום של אור
 9 **שְׁעֵנְנֵן זֶה** של אור המאיר מתוך
 10 החושך **שֵׁךְ לְמַטָּה** בעולם הזה
 11 הגשמי התחתון **דְּוָקָא, וְלֹא**
 12 **בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, ש"לא**
 13 **יְגוּרְךָ רַע"** 27 אין בכלל נתינת
 14 מקום לרע המתנגד לטוב ומסתיר עליו,
 15 ולחושך המסתיר על האור]. **וְזָהוּ**
 16 **עֵנְנֵן "יָדָךְ בְּעֶרְףְּ אוֹיְבֶיךָ", כִּי**
 17 **"אוֹיֵב" הַמִּתְנַגֵּד לְאֱלוֹקוֹת וּמִפְרִיעַ**
 18 **לְעִבְדוֹת ה'** הוא **הַקְּלִפָּה** כוחות
 19 המנגדים לקדושה ומסתירים עליה כמו
 20 קליפה המכסה את הפרי **וְסְטְרָא-**
 21 **אַתְרָא, שְׁפִירוּשׁוֹ** 28 **צִד אַחֵר**
 22 **שְׂאִינֵנו צִד הַקְּדוּשָׁה, דְּצִד**
 23 **הַקְּדוּשָׁה הוּא הַשְּׂרָאָה**
 24 **וְהַמְשַׁכָּה מִקְדְּשׁוֹ שֶׁל**
 25 **הַקְּב"ה,** היינו גילוי אלוקות
 26 **שְׁשׂוּרָה עַל דְּבַר שְׁבִטֵל אֲצִלוֹ**
 27 **תְּבַרְךָ, כְּכֹל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כֹּל**
 28 **יְהוּדִי לְמַטָּה** למרות שהנשמה
 29 האלוקית מלוכשת בגוף גשמי הנמצא
 30 בעולם הזה הגשמי **שְׁבִכְחוּ** של כל
 31 יהודי **לְהִיטוּ בְּטֵל מִמֶּשׁ לְגַבֵּי**
 32 **הַקְּב"ה** ועד לביטול אלוקות ברמה
 33 כזו שמוכן לוותר על חייו **בְּמִסִּירַת**
 34 **נַפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם,**
 35 **וְכַמְאָמַר הַיְדוּעֵי** 29 **א אִיד, נִיט עַר וְוִיל און נִיט עַר קַען וַיִּזֵּן**
 36 **אָפְּגֶעֱרִיסֵן פּוֹן אֱלֹקוֹת, יְהוּדִי, לֹא רוצה ולא יכול להיות מנותק**
 37 **מאלוקות, וְלִכְּנֵן כֹּל דְּבַר** של רע וחושך והעלם **שְׁמִפְרִיד אוֹתוֹ**
 38 **מְאֲלָקוֹת, הֲרִי זֶה "אוֹיֵב" שְׁלוֹ.**
 39 **וְעַל זֶה עַל נִיצוּחַן הַאיִיב' מִסּוּג זֶה, הַמְבוּאֵר לְעִיל נְאָמַר "יָדָךְ בְּעֶרְףְּ**

אויבֶיךָ" 30, ד"עֶרְףְּ" אֵין בּוֹ הַתְּגִלוֹת הַכַּחוֹת
 הַפְּנִימִיִּים של נפש האדם, וּבְעִבּוּדָה וענינו של ה'עוֹרָף' עִבּוּדוֹת ה'
 הוּא עֵנְנֵן ד'אֲתַפְּיֵא', עִבּוּדוֹת ה' בְּרוּךְ שֶׁל כַּפִּית וְהַכְנַעַת הָרַע
 וְהַתְּגַבְרוּת עַל הַתַּאוּוֹת שֶׁהִיא עִבּוּדָה שֶׁל הָאָדָם שְׂאִינֵן לֹא מִצַּד עֲצָמוֹ, מִפְּנֵי
 מִצְבוֹ הַרוּחָנִי הַיְדוּד, חֹשֶׁךְ וְרִצּוֹן
 וְאֵין לוֹ חַיּוּת לְהַתְּעַסֵּק עִם
 הַמְּנַגֵּד, ו"כְּמֵאֵן דְּשְׂדֵי בְּתֵר
 כְּתַפּוּי" כו' 31, וכִּמי שֶׁמְשַׁלֵּךְ
 מֵאֲחוּרֵי כְתָפוֹ, כְּלוּמֵר, הַהֲתַעַסְקוֹת שֶׁלוֹ
 בְּכַךְ הִיא לֵלֵא חַיּוּת וְהַתְּלַבּוּת וְכִמוֹ
 אָדָם שֶׁמְסַפֵּק הַשְּׂפֵעָה לְמי שֶׁאִינוֹ
 אוֹהֲבוֹ שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה זֹאת בְּרִצּוֹן וּבִסְבֵּר
 פְּנִים יְפוֹת אֵלֵא מְשַׁלֵּךְ לוֹ מֵאֲחוּרֵי
 כְתָפוֹ, מִבְּלֵי לְהַפְנוֹת אֵלָיו אֵת פְּנָיו,
 וְהַעֲבוֹד אֵת ה' בְּאוֹפֵן כּוֹה, לֵלֵא חֹשֶׁךְ
 וְרִצּוֹן, נִחְשָׁב לְמי שֶׁעוֹבֵד בְּלֹא לֵב
 וְלֵב 32 (עַל פִּי הַכְּתוּב דְּבִרְבֵּי הַיָּמִים
 'מִזְבוּלֵן יוֹצֵאֵי צִבָּא עֲרִכֵי מִלְחָמָה כֻּכַל
 כְּלֵי מִלְחָמָה חֲמִשִּׁים אֶלֶף וְלַעֲדֵר בִּלְא
 לֵב וְלֵב, וּפִירֵשׁ רַש"י, בְּשֵׁם הַמְדוּרֵשׁ,
 "בֵּין בְּמַתְכוּיִן בֵּין שְׁלֹא בְּמַתְכוּיִן הִיוּ
 מִנְצַחִין", וּלְפִי זֶה הַבִּיטוּי מֵתִיחַס
 לְדַבֵּר שֶׁנִּעֲשֶׂה לֵלֵא כּוֹנֵה וְרִצּוֹן, אִמְנֵם
 הַרד"ק פִּירֵשׁ "אֵלוֹ הִיוּ לְעוֹרֵךְ מִלְחָמָה
 כְּנֵגֵד אוֹיְבֵי דוּד בִּלְא לֵב וְלֵב, כְּלוּמֵר
 שְׁלֹא הִיָּה לְהֵם שְׁתֵּי לִבְבוֹת כִּי אִם לֵב
 אֶחָד שֶׁלֵּם אֵל דוּד", וְעַל פִּי זֶה, הַבִּיטוּי
 'בִּלְא לֵב וְלֵב' מִתְפָּרֵשׁ בְּמִקְוֹמוֹת
 אַחֲרֵים בְּחַסְדוֹת עַל עֲשִׂיהַּ בְּאִמְתּוֹ, בִּלְבָב
 שֶׁלֵּם).
 (ד) וְזָהוּ "יְהוּדָה אֲתָהּ יוֹדוּךָ
 אַחִיךָ, יָדָךְ בְּעֶרְףְּ אוֹיְבֶיךָ",
 וּמַעֲתָה מוֹכֵן הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי חֲלָקֵי
 הַכְּתוּב, לְפִי הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית
 שְׁעַל-יְדֵי הַגְּלוּי (שַׁעַל זֶה מוֹרָה הַמִּילָה "אֲתָהּ" כְּמִבּוּאֵר לְעִיל) שֶׁל
 הָאוֹר הָאֱלוּקִי הַמֵּאִיר בְּאֲצִילוֹת שִׁיּוּמֶשֶׁךְ לְהַתְּגַלוֹת בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-
 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה עַד לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַתַּחְתּוֹן, לְפַעַל הָעֵנְנֵן
 ד'אֲתַפְּיֵא' כו', כְּדִי שְׁעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה הַתַּחְתּוֹן יִהְיֶה לְהִיטוֹת 'יְדִירָה'
 לְקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְבוֹ תִּשְׂרָה הַשְּׂכִינָה בְּגוֹלֵי נַעֲשָׂה עֲלוּי בְּכָל

(27) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג ואלילך. (28) תניא פ"ו. (29) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' שפד (הועתק ב"היום יום" כה תמוז). ע' תקמו (הועתק ב"היום יום" כא סיון). ד"ה באתי לגני ה'שית" פ"ג"ד (ספר המאמרים ה'שית" ע' 115. ע' 117). ועוד. (30) ראה גם תו"א ויחי שם, ג. (31) ראה תניא פכ"ב. (32) ע"פ לשון הכתוב - דברי הימים-א יב, לג וכפי" ויק"ר פכ"ה, ב - הובא בפרש"י שם. וראה גם לקו"ת שלה מב, ריש ע"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַסְפִּירוֹת, גַּם בְּסִפְרֵי־הַחֶסֶד וְהַחֲכָמָה הַשֵּׁיכוֹת בְּמִיּוֹד לְסִפְרֵי־
 2 הַמְּלָכוֹת (שְׁהִיא הַפּוֹעֵלֶת אֶת הַמְּשַׁכֵּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְהַגִּילּוֹי לְמַטָּה) מִפְּנֵי
 3 הַשֵּׁיכוֹת שֶׁל סִפְרוֹת אֵלּוּ לְאַתָּה, עֲנִין הַגִּילּוֹי, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל. וְעַד הַעִילּוֹי
 4 שֶׁנִּפְעַל עַל יַד זֶה בְּסִפְרֵי־הָעֲלִיוֹנוֹת (שֶׁמִּצַּד עֲצֻמֵּן הֵן לְמַעְלָה מִסִּפְרֵי־
 5 הַמְּלָכוֹת) הוּא עַד כֹּדֵי כֵךְ שְׁעַל־יָדֶיךָ
 6 זֶה בָּאִים לְאַמְתִּית הָעֲנִין 1 נַעֲשֶׂה עֲלֹי בְּכָל הַסְפִּירוֹת, גַּם בְּסִפְרֵי־הַחֶסֶד
 7 ד' אַתָּה" (לְמַעְלָה מְשַׁלֵּשׁ) 2 וְהַחֲכָמָה. וְעַד שְׁעַל־יָדֶיךָ בָּאִים לְאַמְתִּית
 8 הַדְּרָגוֹת מְלָכוֹת חֶסֶד וְחֲכָמָה, 3 הָעֲנִין ד' אַתָּה" (לְמַעְלָה מְשַׁלֵּשׁ הַדְּרָגוֹת מְלָכוֹת
 9 שְׁנֹקְרָאִים אַתָּה" כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל, 4 חֶסֶד וְחֲכָמָה, שְׁנֹקְרָאִים אַתָּה"), שְׁזָהוּ בְּחִינַת
 10 שֶׁהֵן סִפְרוֹת עִם "צִיּוֹר" וְגַדְרָה מִסִּיּוֹם), 5 הָעֲצֻמוֹת, אַמְתִּית הַמְּצִיאוֹת (כְּמוֹ שְׁפֶתֶב
 12 בְּחִינַת הָעֲצֻמוֹת, עֲצֻמוֹתָ וּמִהוֹתָ 6 הָרַמְבַּ"ם שֶׁ"הוּא לְבָדוּ הָאֲמֵת וְאִין לְאַחַר אַמְתָּ
 13 שֶׁל הַקְּדוּשׁ בִּירוּךְ-הוּא כְּעֲצֻמוֹ, 7 בְּאֲמַתְתּוֹ³³, וְכָל הַנְּמַצָּאִים לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא
 14 אַמְתִּית הַמְּצִיאוֹת הַמְּצִיאוֹת 8 מֵאֲמַתְתַּת הַמְּצִאוֹ"³⁴), כְּמִבְּאֵר ב' תּוֹרָה אוֹר"³⁵
 15 הַיְחִידָה שֶׁהִיא אֲכַן מְצִיאוֹת אֲמִיתִית 9 שְׁזָהוּ מַה שֶׁ"שֵׁם שְׁמִים שְׁגוֹר בְּפִי כֹל³⁶, וְאֶפִּילוֹ
 16 מִחוּלַּט (כְּמוֹ שְׁפֶתֶב הָרַמְבַּ"ם 10 תִּינוּקוֹת יוֹדְעִים" כו', שְׁעֲנִין זֶה אֵינוֹ בְּבִחִינַת
 17 לְגַבֵּי הַהַבְּרָל בֵּין גַּדְרַת הַמְּצִיאוֹת שֶׁל 11 הַ"גִּלּוֹיִים", שְׁהֵרִי ב' גִּלּוֹיִים' הִיָּה עֲנִין הַצְּמֻצוֹם
 18 עֲצֻמִּיּוֹת הַאֲלוּקוֹת לְגַדְרַת הַמְּצִיאוֹת שֶׁל 12 וְכוּ', וְאֵינָם אֶלָּא הָאֲרָה בְּלָבָד, מַה-שְּׂאִין-כֵּן
 19 כֹּל הַנְּבִרָאִים שֶׁ"הוּא הַקְּדוּשׁ בִּירוּךְ- 20 הוּא כְּעֲצֻמוֹ לְבָדוּ הָאֲמֵת הַמְּצִיאוֹת
 21 הָאֲמִיתִית הַמִּחוּלַּט וְאִין לְאַחַר 22 וְלֹא אַחַד חוּץ מִמֶּנּוּ כְּעֲצֻמוֹ אִין
 23 אַמְתָּ בְּאֲמַתְתּוֹ³³ הַמְּצִיאוֹת שֶׁל אֶף 24 אַחַד מִהַנְּבִרָאִים אֵינֶנּה אֲמִיתִית כְּמוֹ
 25 מְצִיאוֹת הַאֲלוּקוֹת אֲמִיתִית, וְכָל 25 הַנְּמַצָּאִים לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא
 26 מֵאֲמַתְתַּת הַמְּצִאוֹ"³⁴ וְכֹל 27 הַנְּבִרָאִים נִבְרָאוּ רַק מִמְּקוֹר אֶחָד, הוּא
 28 הַמְּצִיאוֹת הַאֲלוּקִית שֶׁהִיא מְצִיאוֹת 29 אֲמִיתִית), כְּמִבְּאֵר ב' תּוֹרָה
 30 אוֹר"³⁵ לְאֲדַמְ"ר הַזֶּקֶן שְׁזָהוּ 31 הַהִתְיַחְסוּת הוּוּ לְעֲצֻמוֹת אֲלוּקוֹת
 32 הַחֲכוּנָה לְעֲצֻמוֹתוֹ כְּשִׁפּוּנִים אֵל 33 הַקְּדוּשׁ בִּירוּךְ-הוּא בְּצוֹרֵת הַפְּנִיָּה
 34 אַתָּה מַה שֶׁ"שֵׁם שְׁמִים שְׁגוֹר 35 בְּפִי כֹל³⁶, וְאֶפִּילוֹ תִּינוּקוֹת יוֹדְעִים" כו' וְכִשְׁיֹהֲדִי מִתִּיחַס אֵל
 37 הַקְּדוּשׁ בִּירוּךְ-הוּא, כּוֹלֵל יְהוּרִים שְׂאִין לָהֶם יְדִיעָה וְהַבְנָה בְּפִרְיֵי הַדְּרָגוֹת
 38 וְהַבְּחִינּוֹת בְּאֲלוּקוֹת, וְאֶפִּילוֹ תִּינוּקוֹת שֶׁהִיוּדְעִים עַל מְצִיאוֹת הַאֲלוּקוֹת
 39 מִתְּכוּוֹנִים לְעֲצֻמוֹת הַאֲלוּקוֹת, שְׁעֲנִין זֶה שֶׁל הַתִּיַּחְסוּת אֵל עֲצֻמוֹתוֹ בְּאֲמִירַת
 40 אַתָּה אֵינוֹ בְּבִחִינַת הַ"גִּלּוֹיִים", הִינּוּ תַּגְּלוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת הָאוֹר
 41 הַאֲלוּקִי שְׁהֵרִי ב' גִּלּוֹיִים' הִיָּה עֲנִין הַצְּמֻצוֹם וְהִמְעוּט שֶׁל הָאוֹר

(33) הל' יסוה"ת פ"א ה"ד. (34) שם ה"א. (35) וירא יד, ב. (36) ראה ספר המאמרים תרפ"ט ס"ע כג. וש"נ. (37) חסר קצת (המו"ל). (38) פרשתנו מט, יו"ד.

ביאור בדרך אפשר

6 יתבטלו לקדושה ככתוב וְלוֹ יָקָהּת
7 עמים יְקַיֵּם מָה שֶׁכָּתוּב³⁹
8 "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם",
9 בְּבִיאת מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ, בְּקָרוֹב
10 מְּמֹשׁ.

ביאור בדרך אפשר

1 וממשיך לפתות אותו אֵלָא בְּאִפְּן
2 שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ האוייבים, היינו
3 הקליפות והסטרא־אחרא לְגַמְרֵי
4 וְיִתְהַפְּכוּ לְקַדְשָׁה), שְׂאָז
5 כשיתקיים ייעוד זה וגם אומות העולם

(39) ישע'י ס"א, ה.

אגרות קודש

ב"ה, א' טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר יצחק שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הבהיר י"ט כסלו. הוא יום גאולת רבנו הזקן בעל התניא קדישא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה -.

בו כותב אשר מסדרים הרצאות דתיות, היינו בעניני תורה, ביום הש"ק והרצאות אלו מסייעות לשיפור המצב הדתי בעירם. ויש מערערים על זה, כיון שבשעה זו מתקיימים גם שיעורי לימוד בתורה בבתי כנסיות בעיר, וחוששים שמא תוחלש ההשתתפות בשיעורי תורה הנ"ל ע"י ההרצאות הנ"ל.

הנהה ברי ושמא - ברי עדיף. והרי ודאי הוא אשר ההרצאות בעניני תורה הנ"ל עוזרות לשיפור המצב הדתי, והמשתתפים בהם רבים הם, ובמילא יש לחזקם וגם להרחיבם עד כמה שאפשר. והחשש דשמא הנ"ל, הרי נוסף על המעלה להוציא יקר מזולל (ב"מ פ"ה ע"א), הנה הרצאות אלו כוללים בתוכן הן תורה הן יראת שמים, היינו לימוד ע"מ לעשות בקרוב, שבלא הלימוד המעשה בספק מוטל, ולכן יש להם דין קדימה.

ובפרט שבהשתדלות קלה - יש לשנות זמן שיעורים הנלמדים לאחר תפלת שחרית, כיון שהנודן הוא באנשים הרוצים ללמוד ואין נזקקים להשתדלות בזה.

בהנוגע למה שכותב אודות המועדון, ששם תערובות נערים ונערות אף שנקרא מועדון דתי. הנה הראה הנסיון שבהשתדלות המתאימה, בדרכי נועם אבל בתוקף הרצון, מצליחים לבטל התערובות. ואין הדבר תלוי אלא ברצון המשתדלים בזה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש, להציל נפשות ישראל מגלות קשה בחומר ובכל עבודה המפרכת את הנשמה, ומשקעת אותה בבנין ענינים שכמרז"ל קמעא קמעא מתרוסס. ואפילו המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ועאכו"כ נפשות רבות, והשי"ת יצליחם.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

- 1 א. פותחין בדבר מלכות¹ - דבר מלכות של הקב"ה, מלכו של עולם - היא התורה.
- 2 וכיון שהתורה ניתנה למטה, בזמן ובמקום, הרי מובן, שהפתיחה בתורה צריכה להיות בפרשת השבוע
- 3 שקורין באותו זמן (אף שישנם פרשיות נוספות בתורה).
- 4 ובפרשת השבוע גופא - שיש בה כו"כ פסוקים, ובכל פסוק ישנם כו"כ תיבות - צריכה להיות הפתיחה
- 5 בהתחלת הפרשה, שזהו הפסוק הראשון שבפרשה, ובפסוק הראשון גופא (שיש בו כו"כ תיבות) - בתיבה
- 6 הראשונה שבפסוק [וכמבואר במ"א² שכל הפרשה קשורה עם התיבה הראשונה שבפרשה, אשר על שמה
- 7 נקראת הפרשה כולה], ובתיבה הראשונה גופא (שיש בה כו"כ אותיות) - באות הראשונה. והיינו, שהענין
- 8 ד"פותחין בדבר מלכות" צ"ל בפתיחת (התחלת) ה"דבר מלכות" גופא, ועד להפתיחה דהפתיחה.
- 9 וכיון שתושב"כ ותושבע"פ באים בחדא מחתא [וכמבואר באגה"ק³ ש"רצון העליון ב"ה המלוכב
- 10 בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב . . אינו מתגלה אלא בתורה שבע"פ", וכפי שרואים זאת במוחש, הן
- 11 בנוגע להבנת כוונת הדברים בתושב"כ, שזהו בקו ד"עשה טוב", והן בנוגע לשלילת פירושים שאינם
- 12 אמיתיים, שזהו בהקו ד"סור מרע"] - הרי מובן שהענין ד"פותחין בדבר מלכות", בהתחלת הפרשה, הוא
- 13 הן בנוגע לתושב"כ, והן בנוגע לתושבע"פ, היינו, התחלת הפרשה בתושב"כ כפי שנתבאר בתושבע"פ,
- 14 כדלקמן.
- 15 ב. התחלת הפרשה היא: "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו'".
- 16 וצריך להבין: מדוע הוצרך הכתוב לומר "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" - הרי כבר נאמר
- 17 לפנ"ז⁴ שבבוא יעקב מצרימה אמר לפרעה (במענה לשאלתו "כמה ימי שני חייך") "ימי שני מגורי שלושים
- 18 ומאת שנה", וא"כ, כאשר נאמר בהמשך הכתוב הסך-הכל של שני חיי יעקב, "ויהי ימי יעקב שני חייו
- 19 שבע שנים וארבעים ומאת שנה", אזי מובן מאליהו שיעקב חי בארץ מצרים שבע עשרה שנה!?
- 20 ויובן ע"פ המבואר בתושבע"פ - כידוע הסיפור אודות רבינו הזקן ונכדו הצ"צ (כפי שכבר נדפס⁵),
- 21 שכאשר הצ"צ למד בילדותו את הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", תירגם לו מורו -
- 22 ע"פ פי' בעל הטורים - שיעקב אבינו חי את י"ז מבחר שנותיו בארץ מצרים.
- 23 וכיון שיי"ז שנה אלו היו מבחר שנותיו, לכן נימנו בפני עצמם, ועד שפעלו גם על כל שאר שנותיו.
- 24 והמשך הסיפור הוא, שכשבא הצ"צ הביתה מהחרר, שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב
- 25 אבינו, בחירי האבות⁶, יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים, "ערות⁷ הארץ"!?!
- 26 כלומר: הן אמת שבגשמיות היו י"ז שנים אלו הטובות ביותר, שהרי עד אז היו ליעקב כו"כ צרות,
- 27 "צרת לבן צרת עשו וכו"⁸, ואילו במצרים חי במנוחה, והתפרנס ע"י יוסף, כמ"ש⁹ "ויכלכל יוסף גו'",

(6) שעה"פ תולדות כו, כה. וראה ג"כ בר' פע"ו, א. זח"א
ק"ט, ב. קמז, ב.
(7) מקץ מב, ט. יב. וראה קה"ר עה"פ (א, ד) והארץ לעולם
עומדת.
(8) פרש"י מקץ מג, יד.
(9) ויגש מז, יב.

(1) ראה סה"ש תש"ח ע' 224. וש"נ.
(2) ראה גם שיחת ש"פ ויחי תשכ"ה בתחלתה (תו"מ חמ"ב
ע' 97). וש"נ.
(3) סכ"ט (קנ, ב).
(4) ויגש מז, ח"ט.
(5) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' שעג (נעתק ב"היום
יום" יח טבת). נתבאר בלקו"ש ח"י ע' 160 ואילך.

1 אבל, כל זה שייך רק אצל אדם שעיקר חייו הוא בשייכות לעניני הגוף, משא"כ אצל אדם כמו יעקב,
2 שעיקר חיותו היא הנשמה, ורק לאח"ז באים עניני הגוף, ויתירה מזה, שהנשמה מתגברת על הגוף, ועד
3 שהגוף אינו תופס מקום אצלו כלל, וא"כ, איך אפשר לומר שהשנים המובחרות שלו היו בארץ מצרים,
4 ערות הארץ?!

5 והגע עצמך: קודם בואו לארץ מצרים, חי יעקב בארץ ישראל, ארץ הקודש, ובודאי חי' נקל לנשמה
6 לפעול כל עניני הקדושה שלה בארץ ישראל יותר מאשר בארץ מצרים?!

7 ובפרט שבארץ ישראל גופא היו השנים שבהם ישב יעקב במנוחה ולמד תורה בבית מדרשם של שם
8 ועבר¹⁰, ובודאי היו שנים אלו מבחר שנותיו. וא"כ, איך יתכן לומר שמבחר שנותיו של יעקב היו י"ז
9 השנים שחי בארץ מצרים?!

10 ועל זה ענה לו רבינו הזקן: כתיב¹¹ "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא
11 במדרש¹² - מובא ברש"י¹³ - להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה.
12 "להורות לפניו גשנה" - שכאשר לומדים תורה, אזי מתקרבים להקב"ה ("גשנה" - מלשון הגשה וקירוב).
13 ואז, הנה גם במצרים נעשה "ויחיי" ("געלעבט").

14 עד כאן היא הפתיחה בדבר מלכות מתושב"כ ומתושבע"פ.

15 ג. ובענין זה יש הוראה - כמו כל ענין בתורה, שאינו סתם סיפור שאירע בעבר ולא נוגע עתה, אלא
16 מהוה הוראה לכל זמן ולכל מקום. ובפרט כאשר מדובר אודות ענין שאירע אצל האבות, "אין קורין
17 אבות אלא לשלשה"¹⁴, ובנוגע להאבות גופא - יעקב, בחיר שבאבות, והרי "מעשה אבות סימן לבנים"¹⁵,
18 הוראה וסלילת דרך בנוגע להנהגת כל אחד מישראל. וכידוע גם פתגם רבינו הזקן¹⁶ שצריכים לחיות עם
19 הזמן, דהיינו, עם פרשת השבוע. וכיון שכן, הרי בודאי שצריכים ללמוד הוראה בחיים מהפסוק הראשון
20 שבו היא פתיחת הפרשה.
21 וההוראה היא:

22 לא די בכך שיהודי לומד תורה ומתעלה ביראת שמים כו' בהיותו במעמד ומצב של מנוחה - שהרי
23 בשביל זה לא חי' צורך בירידת הנשמה למטה, אלא חי' מספיק עבודת הנשמה כפי שהיתה קודם ירידתה
24 למטה; וכיון שהנשמה ירדה למטה, ל"בירא עמיקתא"¹⁷, שזוהי ירידה גדולה, ודוקא עי"ז באה הנשמה
25 לעלי' גדולה ביותר שלא היתה יכולה להגיע אלי' לולי הירידה, הרי מובן, שדוקא ע"י הירידה למצרים,
26 "ערות הארץ", באה הנשמה לתכלית העילוי והשלימות.

27 [וזהו הביאור ששנותיו המובחרות של יעקב (שפעלו גם על כל שאר שנותיו) היו בארץ מצרים - כי
28 דוקא שם נשלם תכלית הענין של ירידת הנשמה למטה].

29 וענין זה נעשה עי"ז שיודעים שגם כאשר נמצאים בארץ מצרים, "ערות הארץ", הנה לכל לראש צריך
30 "להתקין בית תלמוד (ישיבה) שמשם תצא הוראה" - הוראה דייקא, כי התורה אינה רק ענין של לימוד,
31 הבנה והשגה, אלא היא גם מורה-דרך בחיים בנוגע לפועל, כיון שעיקר הלימוד הוא להביא לידי מעשה,
32 והיינו, שמבלי הבט על כך שנמצאים בארץ עשירה שמשכירה בר לכל הארצות, לא צריכים להישקע
33 ("ווערן פֿאַרזונקען") בזה, אלא לידע, שהעיקר הוא "בית תלמוד", כך, שגם כאשר חיים בארץ מצרים
34 ועסוקים בעניני מצרים, חדרים בעניני "בית תלמוד" . . הוראה".

(10) ראה פרש"י תולדות כה, כז.

(11) יגש מו, כח.

(12) תנחומא באבער, י"ש עה"פ.

(13) ושם: "להתקין . . שמשם תצא הוראה".

(14) ברכות טז, ב.

(15) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.

(16) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(17) ע"פ ל' חז"ל - חגיגה ה, ב.

1 וכאשר מתנהגים באופן כזה, הנה לא זו בלבד שלא צריכים להיות נתונים תחת מרות חוקי מצרים,
2 אלא אדרבה, שנעשים אלו שקובעים את החוקים - כפי שהי' אצל יוסף, שהי' "מושל (ושולט) בכל ארץ
3 מצרים"¹⁸, וכולם הוצרכו לציית לציוויים שלו.

4 וזהו גם אופן ההנהגה שצ"ל במדינה שבה נמצאים אנו עתה, שהיא בבחינת "המשביר לכל עם
5 הארץ"¹⁹, וכל המדינות זקוקות אלי' מצד ריבוי העשירות שבה - שצריכים לידע שאין להישקע בעניני
6 המדינה, אלא לכל לראש יש "להתקין בית תלמוד שמשם תצא הוראה", שכן, עיקר ענינו של יהודי הוא
7 לימוד התורה, ובאופן שאין זה ענין של לימוד בלבד, אלא גם ענין של הוראה כיצד להתנהג בעניני
8 העולם.

9 וה'נתינת כח' לעבודה זו היא מהאבות, כאמור לעיל ש"מעשה אבות סימן לבנים", והיינו, שהאבות
10 הם המחנכים של בני', שהרי תפקידו של האב הוא לחנך את בנו.

11 ועי"ז נעשה אמיתית ענין החיים, כמ"ש²⁰ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", והיינו,
12 שע"י ההנהגה ע"פ התורה, שנקראת "תורת חיים", ומצוותי' שעליהם נאמר²¹ "וחי בהם", מתאחדים עם
13 "אלקים חיים"²².

* * *

14 ד. נוסף על הפתיחה בדבר מלכות בפסוק הראשון של הפרשה, צ"ל גם הפתיחה בתיבה הראשונה
15 של הפרשה - "ויחי", והיינו, שכל עניני התומ"צ שנעשים ע"י יהודי צריכים להיות מתוך חיות.
16 והענין בזה:

17 יהודי יכול לטעון ש"המעשה הוא העיקר"²³, וכיון שהנהגתו במעשה בפועל היא באופן שמקיים
18 תומ"צ, לא נוגע אם קיום התומ"צ הוא מתוך חיות, או שהחיות שלו היא בענינים אחרים, כמו כדור
19 רגל ("פוטבאָל"²⁴), קריאת עיתונים, או אפילו ענינים שכליים יותר, ואילו בנוגע לעניני התומ"צ מסתפק
20 בקיום במעשה בפועל בלבד, ללא חיות. ומוסיף לטעון, שגם אז הרי הוא במעמד ומצב שאינו רוצה
21 ואינו יכול להיות נפרד מאלקות (כפתגם רבינו הזקן²⁵), וכפס"ד הרמב"ם²⁶ שרצונו הפנימי של כל אחד
22 מישראל הוא לקיים את רצון הקב"ה.

23 ועל זה באה ההוראה מפתיחת הפרשה - שקיום התומ"צ צריך להיות באופן של "ויחי יעקב", מתוך
24 חיות ולהט ("קאָך"), ולא מספיק קיום המצוות באופן של "מצות אנשים מלומדה"²⁷, ללא חיות. שכן,
25 נוסף לכך שחסר החיות בקיום המצוה, יכול להיות שבכלל לא יקיים את המצוה כדבעי, אלא להיפך כו',
26 ולכן, יש צורך שאופן העבודה יהי' מתוך חיות.

27 ובפרטיות יותר - לימוד התורה מתוך חיות; וכיון ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"²⁸, הרי מובן
28 שהחיות בלימוד התורה פועלת חיות גם בקיום המצוות. ועד שענין החיות צ"ל החל מ"ראשית העבודה
29 ועיקרה ושרשה", שזהו"ע ה'קבלת עול' (כדברי רבינו הזקן בתניא²⁹), כיון שענין החיות הוא יסוד
30 בעבודה.

(25) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
(26) הל' גירושין ספ"ב.
(27) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.
(28) קידושין מ, ב. וש"נ.
(29) רפמ"א.

(18) ויגש מה, ח"כו.
(19) מקץ מב, ו.
(20) ואתחנן ד, ד.
(21) אחרי יח, ה.
(22) ראה אבות דר"ג ספ"ד.
(23) אבות פ"א מ"ז.
(24) ראה לקו"ש ח"ד ע' 436 הערה 5.

ה. וכאשר ההנהגה היא באופן ד"ויחי יעקב", אזי פועלים שגם "בארץ מצרים" ("ערות הארץ") ישנו
 מבחר שנות חייו (כפי הבעה"ט), וכמרומו גם במ"ש "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה",
 בגימטריא "טוב" (ולא רק ברמז, בכתושב"כ, אלא טוב הגלוי, כפי שנתגלה בתושבע"פ),
 ויתירה מזה - לא רק י"ז, "טוב" פעם אחת, אלא טוב כפול - כמרומו בתיבת "ויחי", בגימטריא ל"ד,
 ב"פ טוב (י"ז), ובלשון חז"ל: "הוכפל בו כי טוב"³⁰, "טוב לשמים וטוב לבריות"³¹.

ואין זה באופן ש"טוב לבריות" הו"ע בפ"ע ו"טוב לשמים" הו"ע בפ"ע, אלא באופן ששניהם הם
 ענין אחד, והיינו, שלא די בכך שמצד טבעו הטוב עושה טובה לזולתו, אלא ההנהגה ד"טוב לבריות"
 צריכה להיות בגלל היותו "טוב לשמים" - כי, כאשר "טוב לבריות" הו"ע בפ"ע שנעשה מצד טבעו
 הטוב כו', הנה במקרה שעי"ז יחסר אצלו, ובשביל זה יצטרך לוותר על מציאותו כו', אזי ימנע מעשיית
 הטוב; משא"כ כאשר ה"טוב לבריות" קשור עם "טוב לשמים", אזי יעשה זאת גם כאשר צריך לוותר
 על מציאותו, כיון שהתורה מצווה אותו לעשות זאת, ודוקא באופן כזה יכול להיות אמיתית הענין ד"טוב
 לבריות".

וזהו גם מה שמצינו בגמרא³² בנוגע למצות צדקה, שלא די בנתינה כשלעצמה, אלא צריך להיות גם
 הענין ד"המפייסו",

- ואילו כאשר חסר הענין ד"המפייסו", הרי זה ע"ד שמצינו בגמרא במסכת קידושין³³ בנוגע לכיבוד
 אב: "יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העולם הבא" -
 והרי ענין זה יכול להיות רק מצד "טוב לשמים", מצד תורה, שאז הנתינה היא מתוך שמחה וטוב לבב.
 וע"י עבודה זו זוכים להצלחה בכל עניני טוב, עד לטוב כפשוטו בגשמיות, ובאופן דמוסיף והולך
 ומוסיף ואור.

* * *

ו. נוסף על הפתיחה בתיבה הראשונה שבפרשה, ישנה גם הפתיחה של הפתיחה - האות הראשונה
 של התיבה הראשונה שעל שמה נקראת כל הפרשה - האות ו' של "ויחי":
 אות ו' מורה על ענין ההוספה, כפי שמצינו בגמרא³⁴ (והובא בפירוש רש"י בכ"מ³⁵) ש"וא"ו מוסיף
 על ענין ראשון".

[ולהעיר: לכאורה הי' מקום לומר, שהוא"ו ד"ויחי" אינה מורה על הוספה, אלא ענינה הוא להפוך
 תיבת "יחי" מלשון עתיד ללשון עבר³⁶. אבל, אי משום הא, הי' הכתוב יכול לומר מלכתחילה בלשון
 עבר: יעקב חי במצרים כו' (ללא צורך בתוספת וא"ו כדי להפוך מעתיד לעבר). ועכצ"ל, שהאות ו'
 ד"ויחי" מורה גם על ענין של הוספה].

וענינו בעבודה - שיהודי צריך תמיד להוסיף בקדושה.

ז. ובהקדמה:

יהודי יכול לטעון ולשאול³⁷: מדוע יש לו מניעות ועיכובים והעלמות והסתרים על קיום התומ"צ, הן
 מבפנים, מצד ה"א-ל זר אשר בקרבך"³⁸, והן מבחוץ, מצד העולם? - הוא מוכן למלא את רצונו של
 הקב"ה, אבל מדוע צריך הדבר להגיע לו בקושי?!

(36) ראה ספר ערוגת הבשם (בדקדוק) להר"ש ארקוואלטי
 (ויניציאה, שס"ב) פ"ב אות ב. ספר הבחור המאמר הראשון
 העיקר הרביעי ס"ג ואילך. ספר מסלול מסלת הפעלים נתיב ז
 סמ"ז ואילך. ועוד.

(37) ראה גם תו"מ חמ"ז ע' 290 הערה 5. וש"נ.

(38) ראה שבת קה, ב.

(30) ב"ר פ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת בראשית א, ז.

(31) קידושין מ, א.

(32) ב"ב ט, ב.

(33) לא, סע"א ואילך.

(34) פסחים ה, א. וש"נ.

(35) לך לך יז, ט. ויקרא א, יו"ד. ועוד.

- 1 והמענה על זה - שכל הכוונה של ירידת הנשמה למטה היא להבקייע ולבטל ("דורכברעכן") את
 2 ההעלמות וההסתרים, ולברר את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, שכן, דוקא כאשר יש העלמות
 3 והסתרים כו', וע"י העבודה מתגברים עליהם ומהפכים אותם כו', אזי נעשית הוספה בקדושה - שזהו
 4 הרמז בוא"ו המוסיף, שעבודתו של יהודי היא להוסיף בקדושה.
- 5 כוונת ירידת הנשמה היא - לא רק שהנשמה לא תתקלקל כו', אלא תישאר כמו שהיתה קודם ירידתה,
 6 - הן אמת שגם ענין זה בלבד הו"ע גדול, וכדברי הגמרא³⁹ "שתהא יציאתך מן העולם כביאתך
 7 לעולם", אבל אעפ"כ, לא זו היא כוונת הירידה, ואם לא יתוסף מאומה אצל הנשמה ע"י ירידתה למטה,
 8 לא הי' צורך כלל בירידת הנשמה למטה, ומוטב הי' שתשאר הנשמה למעלה, ללא העלמות והסתרים
 9 כו' -
- 10 אלא כוונת הירידה היא - בכדי שהנשמה תגיע למדרגה נעלית יותר מכמו שהיתה קודם ירידתה,
 11 והיינו לפי שע"י העבודה למטה נעשה ענין של הוספה - להפוך את הלעו"ז ולהוסיף אותו למחנה
 12 הקדושה, שזהו כללות ענין בירור הגוף ונה"ב, כמ"ש⁴⁰ "בכל לבבך", "בשני יצריך"⁴¹, היינו, שגם
 13 היצה"ר יתברר ויתהפך ויסייע בעבודה, ולא רק בנוגע לעצמו, אלא גם שלא להתפעל מההעלמות
 14 וההסתרים שבועולם, ולברר את חלקו בעולם.
- 15 ה. ובזה גופא צריכה להיות הוספה על הוספה - שלא להסתפק בעבודה דאומול, אלא בכל יום צריך
 16 להתוסף יותר מכמו שהי' עד היום, והיינו, שעבודתו של יהודי צריכה להיות תמיד באופן של הוספה,
 17 שזהו ענינו של הוא"ו שמוסיף על ענין ראשון.
 18 וכפי שרואים גם בימי חנוכה - דמיני' אזלינן - שבכל יום צריך להוסיף באור:
- 19 אף שבלילה הראשון נחשבת הדלקת נר אחד להנהגה של "מהדרין מן המהדרין", הנה למחרת אינו
 20 יכול להסתפק בכך, אלא צריך להדליק שני נרות, ורק אז יחשב ל"מהדרין מן המהדרין". ובלילה השלישי
 21 - לא מספיקה גם הדלקת שני נרות, אלא צריך להדליק שלשה נרות, ואם ידליק רק שני נרות, כמו
 22 אתמול, אינו נחשב ל"מהדרין מן המהדרין", אף שאתמול נחשב ל"מהדרין מן המהדרין" ע"י הדלקת
 23 שני נרות⁴².
- 24 ולכאורה: איך יתכן הדבר - צועק ככרוכיא - הרי אתמול נחשבה לו הדלקת שני נרות להנהגה של
 25 "מהדרין מן המהדרין", ומדוע כשמדליק היום אותם שני נרות, אינו נחשב ל"מהדרין מן המהדרין"? !
 26 אך הענין הוא - שהעבודה צריכה להיות באופן של הוספה, וא"ו מוסיף על ענין ראשון, והיינו,
 27 שבכל יום צריכה להיות הוספה על העבודה שהיתה עד עתה.
- 28 ט. ויש לבאר גם השייכות של הפתיחה בוא"ו המוסיף בהתחלת התיבה הראשונה לכללות התיבה -
 29 "ויחי" - שאמיתית ענין החיות ("יחי") שצריכה להיות בקיום התומ"צ (כנ"ל בארוכה) היא דוקא כאשר
 30 ישנו הענין דוא"ו המוסיף ("ויחי"), שזהו"ע ההוספה בעבודה.
 31 וכפי שרואים במין הצומח, שיש בו תמיד ענין של צמיחה והוספה, וכן הוא במין החי, שכלול בו
 32 גם מעלת הצומח (שהרי "יש בכלל מאתיים מנה"⁴³), שיש בו תמיד ענין של צמיחה והוספה, מבלי
 33 להסתפק במה שישנו עד עתה, ולא כמו מין הדומם, שנשאר תמיד במציאותו (אא"כ יש סיבות מן הצד
 34 כו').
- 35 ויש להביא דוגמא לדבר מחיי הגוף בגשמיות - כמ"ש הרמב"ם⁴⁴ שחולי הנפש הוא כמו חולי הגוף:

(42) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 127.

(43) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.

(44) הל' דעות רפ"ב. שמונה פרקים פ"ג.

(39) ב"מ קז, א.

(40) ואתחנן ו, ה.

(41) ספרי ופרש"י עה"פ.

1 כל אדם זקוק בכל יום מחדש ללחם ומים, ולעולם לא ימאס לו הדבר. ולכאורה: כבר אכל לחם
2 ושתה מים אתמול ושלשום, וכל ימיו, במשך שבעים שנה, וא"כ, מדוע חוזר ואוכל ושותה גם היום?!
3 ובכן: כאשר ישאלו אדם שאלה כזו, ישיב, שלא נוגע לו כל השאלות שהם באופן של "לומדות"...
4 המציאות בפועל היא שעכשיו הוא רעב וצמא, ולכן צריך לאכול ולשתות, ואינו יכול להסתפק בכך
5 שאכל ושתה במשך שבעים שנה!...

6 וכך צריך להיות גם ברוחניות, בנוגע לקיום התומ"צ - שיהודי צריך להרגיש שהתומ"צ הם "לחם
7 חוקר", כך, שזהו ענין שנוגע לקיומו, ולולי זאת ה"ה רעב וצמא, וכשם שמרגיש שזקוק ללחם ומים
8 בגשמיות בכל יום מחדש, כך גם בנוגע לקיום התומ"צ, ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"⁴⁵.

9 ואין זה באופן שרק כאשר מתחיל להניח תפילין הרי זה דבר מיוחד עם כל החגיגה והטקס כו'
10 ("מיטן גאַנצן פאַראַד און צערעמאַניע"), משא"כ למחרת, לאחר חודש, או לאחר עשר שנים כו', אלא
11 אדרבה: כיון שזוהי חיותו, כמו לחם ומים, הרי זה צריך להיות בכל יום מתוך חיות מחודשת.

12 ולא עוד אלא שעניני התומ"צ צריכים להיות באופן של הוספה - כמו בחיי הגוף, שכאשר הגוף הוא
13 קטן, אזי מספיקה עבורו כמות קטנה של אכילה ושתיה, וככל שהולך וגדל, זקוק הוא לכמות גדולה יותר
14 של אכילה ושתיה, ואינו יכול להתקיים ע"י מנת מזון קטנה שהספיקה לו בקטנותו, ואם יסתפק בכך,
15 אזי יחלש כו'; וכן הוא בנוגע לענין האכילה ושתיה של הנשמה, שזהו"ע התומ"צ⁴⁶, שתמיד צריך להוסיף
16 בזה עוד יותר.

17 וכללות הענין בזה - שקיום התומ"צ צריך להיות באופן ש"באהבתה תשגה תמיד"⁴⁷, והיינו, שאע"פ
18 שזהו אצלו ענין תמידי, הרי זה באופן שנמצא בתנועה של "תשגה", שזהו מלשון שגעון⁴⁸, שזהו"ע
19 שלמעלה מטעם ודעת.

20 י. ויש להוסיף, שהפתיחה בהתחלת הפרשה שבה מסיימים ספר בראשית, קשורה גם עם התחלת
21 ספר בראשית, שהרי נעוץ סופן בתחלתן⁴⁹:
22 בהתחלת ספר בראשית נאמר "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ופירש רש"י, "בראשית,
23 בשביל ישראל שנקראו ראשית", והיינו, שתכלית כוונת בריאת העולם היא שבנ"י יבררו את העולם -
24 "לתת להם נחלת גוים"⁵⁰, ויפעלו שהעולם יהי' קשור עם אלקות.

25 וענין זה נעשה ע"י "ויחי יעקב בארץ מצרים גו'", כאמור לעיל, שגם בהיותו בארץ מצרים לא מתפעל
26 יהודי מההעלם וההסתור כו', ועובד עבודתו באופן שגם בארץ מצרים הרי הוא כמעמד ומצב ד"ויחי",
27 שמקיים תומ"צ מתוך חיות, ובאופן של הוספה, כנ"ל בארוכה.

28 והוראה זו שייכת לכאו"א מישראל - שלכן נאמר "ויחי יעקב", ולא "ויחי ישראל", והיינו, שגם מי
29 שלא הגיע עדיין למדריגת "ישראל", שזהו השם שניתן ע"י העבודה ד"שרית גו' ותוכל"⁵¹, אלא הוא
30 רק במדריגת "יעקב", שזהו השם שניתן מיד בעת הלידה, עוד לפני העבודה - הנה גם אצלו יכולה להיות
31 העבודה באופן ד"ויחי", ככל פרטי הענינים שנתבארו לעיל.

32 וכאמור, שע"י עבודה זו מגלים אלקות בעולם, כך שהעולם רואה ש"ברא אלקים את השמים ואת
33 הארץ".

* * *

(49) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(50) תהלים קיא, ו.

(51) וישלח לב, כט.

(45) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"א ס"ב. וש"נ.

(46) קה"ר פ"ב, כד. וש"נ.

(47) משלי ה, יט. וראה עירובין נד, ריש ע"ב.

(48) ראה פרש"י עירובין שם.

1 יא. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ויחי יעקב גו'.

* * *

2 יב. נהוג בשנים האחרונות ובחדשים האחרונים ללמוד בעת ההתוועדות פסוק חומש עם פירוש רש"י,
3 על יסוד הכלל שכותב רש"י⁵² "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא", וכפי שרואים בפועל במנהג
4 ישראל, שלימוד פירוש רש"י מתחיל זמן קצר מיד לאחר שהילד מתחיל ללמוד חומש, וזהו לימודו
5 הראשון בתורה שבע"פ.

6 ויש נקודה נוספת בפירוש רש"י - שלא דובר אודותה ולא שמים לב לזה - שמלבד זאת שענינו של
7 רש"י הוא לפרש לילד את פירוש הפסוק, הרי הוא גם מחנך אותו כיצד להתנהג:

8 בפירושו מראה רש"י את קדושת התורה - שכל תיבה בתורה היא בתכלית הדיוק, ללא ייתור כו',
9 כפי שמפרש בגלוי פירושה של כל תיבה ותיבה, כך, שכל הענינים מכוונים לאמיתתם, ולא רק בדרך
10 הרמז הדרוש והסוד, אלא גם בדרך הפשט (שזהו עיקר חידושו של רש"י), שמכוון כנגד עולם העשי'
11 (כידוע שפרד"ס הם כנגד אבי"ע⁵³), וענינו בעבודה - גודל החשיבות של ענין המעשה. וענין זה משפיע
12 על חינוך הילד - לידע שהעיקר הוא שכל הענינים יבואו לידי מעשה.

13 ונקודה נוספת - שרש"י עצמו מדייק בכל תיבה שכותב בפירושו באופן שלא תוסף ולא תגרע, ומזה
14 לומד הילד, שגם הוא צריך לדייק בכל תיבה, ולא לדבר דיבורים מיותרים.

15 ואע"פ שלכאורה מה איכפת אם הילד ידבר דיבורים מיותרים, בה בשעה שבלאה"כ אין דיבורו תופס
16 מקום, ומה גם ש"דברים בטלים" של קטן הם בהיתר (כמובן מדברי רבינו הזקן בתניא⁵⁴: "ועל דברים
17 בטלים בהיתר, כגון ע"ה שאינו יכול ללמוד כו'") - מלמד ומחנך רש"י שגם ילד קטן צריך להזהר ולדייק
18 בדיבורו.

19 ולכל לראש - כדברי הגמרא⁵⁵: "קטן .. יודע לדבר, אביו לומדו .. תורה⁵⁶ צוה לנו משה מורשה
20 קהלת יעקב", והיינו, שמיד כשיודע לדבר, עוד קודם שהגיע לחינוך, צריך כבר ללמוד תורה, ובתור
21 הקדמה ללימוד התורה צריך להיות אצלו הענין של יראת שמים - "ראשית חכמה יראת ה'⁵⁷", ומיד
22 בהתחלת הלימוד לומדים עמו "בראשית ברא אלקים וגו'", היינו, שידע שכל דבר שבעולם הוא אלקות,
23 כך שבראותו אבן, יודע שישנו כח אלקי שמחי' ומהוה אותו בכל עת ובכל שעה ובכל רגע⁵⁸.

24 וכל זה למה - בגלל שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב", שזהו"ע של ירושה, ובנוגע לירושה לא נוגע
25 מעמדו ומצבו של מקבל הירושה; אפילו אם לא עמל ולא יגע בזה כלל, אם הוא רק בנו של הקב"ה -
26 שזהו כל ילד יהודי - אזי בדרך ממילא יורש הכל!

27 ולכן, גם בהיותו ילד קטן, צריך ללמדו, שכל דבר שרואה, עליו לידע שזהו אלקות.

28 וכללות ההוראה בזה - שיהודי לא יחשוב שהתקשרותו עם אלקות היא רק בשעת התפלה ולימוד
29 התורה, אבל בשעה שעסוק בעניני העולם, שבהם לא נראה אלקות, אינו קשור עם אלקות, אלא כפי
30 שרואים בפירוש רש"י, שגם בפשט, ענינים פשוטים - כמו עניני העולם - ישנה קדושת התורה, וכל פרט
31 הוא בדיוק.

32 וכן גם ההוראה האמורה, שאפילו ילד - כולל⁵⁹ גם "ילדים" בעלי זקן שיבה... - צריך לדייק ולהזהר
33 בדבריו, כשם שרש"י מדייק בפירושו שלא להוסיף תיבה מיותרת, שזהו כללות ענין החינוך שמעניק
34 רש"י בפירושו.

(56) ברכה לג, ד.

(57) תהלים קיא, יו"ד.

(58) ראה תניא שעהיוה"א בתחלתו. וש"נ.

(59) ראה גם לעיל ע' 349. וש"נ.

(52) בראשית ג, ח.

(53) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36 הערה 57.

(54) פ"ח.

(55) סוכה מב, א.

וכיון שהתורה כללות ופרטות נאמרה⁶⁰, הנה בפירוש רש"י גופא ישנם פרטים נוספים בענין החינוך שבאים לידי ביטוי בפירוש כל פסוק בפני עצמו.

יג. הביאור בפירוש רש"י: על הפסוק⁶¹ "וישתחו ישראל", "תעלא בעידיני סגיד ליי", ועל הפסוק⁶² "ויתחזק ישראל", "אמר אע"פ שהוא בני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות", - שההשתחוואה ליוסף בתור "תעלא בעידיני" היתה [לא מטעם כבוד מלכות (דא"כ, הי צריך לעשות זאת מיד כשבא יוסף לפניו⁶³), וגם לא כדי שיתרצה למלא בקשתו (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש "תעלא בעידיני" כו"ו בנוגע להשתחוואת יעקב לעשו, או השתחוואת אברהם לבני חת⁶⁴), אלא] בהמשך לשבועה למלא בקשתו (אף שבודאי הי' יוסף מקיים ציווי אביו גם ללא שבועה⁶⁵), כיון שיוסף הי' זקוק לתוקף מיוחד שיוכל להתגבר על רצונו של פרעה שיקבר במצרים⁶⁶, ולכן, כדי לחזקו עוד יותר, השתחוואה אליו, כדי לעורר אצלו מדת ההתנשאות שירגיש עצמו כ"מלך" בענין זה, ששום דבר לא יוכל לעמוד כנגדו, וימלא בקשתו מתוך התחכמות יתירה כמו שועל ("תעלא") הפיקח שבחיות;

ואילו חלוקת כבוד למלכות, למדים ממ"ש "ויתחזק גו' וישב על המטה" ("מכאן שחולקין כבוד כו"), ועל זה אין צורך בהשתחוואה (ובפרט בנדו"ד, שההשתחוואה היא היפך כיבוד אב⁶⁷) -

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ה ע' 211 ואילך.

יד. וממשיך רש"י: "על ראש המטה", "הפך עצמו לצד השכינה . . שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה" - שפירוש זה הוא בהמשך להפירוש ד"תעלא בעידיני" סגיד ליי", היינו, שהשתחוואה ליוסף, אלא ש"הפך עצמו לצד שכינה";

ומפרש רש"י פירוש נוסף - "ד"א על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה, ולא הי' בה רשע, שהרי יוסף מלך הי', ועוד, שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו", היינו, שהשתחוואה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודי' על שהיתה מטתו שלימה.

עולה לקראתו ומשקה את הארץ") . . וכלה הרעב" (פרש"י ויגש מז, י"ט), ולכן בודאי לא הי' פרעה רוצה שיוציאו את יעקב ממצרים.

ויתירה מזה י"ל, שגם יוסף מצד עצמו, להיותו "מושל בכל ארץ מצרים", באופן ש"משאו ומתנו באמונה", הי' לו להאוג לטובת המדינה, ולהשאיר במצרים את יעקב שרלגליו באה ברכה למצרים.

67) ועפ"ז יש לבאר מה שהוצרך רש"י להביא ראי' ממשא ואליהו ("וכן משה חלק כבוד למלכות, וירדו כל עבדיך אלה אלי, וכן אליהו, וישנס מתניו וגו'") - דלכאורה הרי זה דבר הפשוט, ואם יש צורך בראי', מדוע לא הביא ראי' מהציווי (פ' שופטים יז, טו) "שום תשים עליך מלך", "שתהא אימתו עליך" (סנהדרין כב, א (במשנה). ויש"נ) - כי, כאן מדובר אודות חלוקת כבוד גם כאשר יש סיבה שלא לחלוק כבוד, כבנדו"ד, שחלוקת כבוד ע"י יעקב ליוסף היא היפך כיבוד אב, ואעפ"כ, "חולקין כבוד למלכות", היינו, שמצד מעלת המלכות כשלעצמה*, יש לחלוק כבוד. ועל זה מביא ראי' ממשא ואליהו, שגם שם היתה סיבה שלא לחלוק כבוד: במשה - כיון שפרעה, שהודה בעצמו ש"אני ועמי הרשעים" (וארא ט, כז), לא הניח לו להוציא את בני מצרים, באמרו "אל תוסף ראות פני וגו'" (בא יו"ד, כח); ובאליהו - כיון שאחאב הי' עובד ע"ז, כפי שאליהו עצמו הוכיחו על זה כו'.

60) ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. ויש"נ. וראה גם לעיל ע' 240. ויש"נ.

61) פרשתנו מז, לא.

62) שם מח, ב.

63) ויש לומר, שעצם העובדה (שם מז, כט) ד"ויקרא לבנו ליוסף וגו'" (למי שהי' יכולת בידו לעשות - פרש"י) היא חלוקת כבוד למלכות.

64) שזהו פלא גדול יותר מאשר השתחוואת יעקב לעשו - שהרי עשו הי' אחיו הגדול, והיתה לו זכות אבות, וגם הזכות של מצות כיבוד אב (תנחומא ס"פ קדושים. דב"ר פ"א, טו), משא"כ בני חת, שהם גוים פשוטים, ואעפ"כ השתחוואה אברהם אליהם (בפש"מ - ב"פ, וע"פ המבואר במדרשי חז"ל - יותר מב"פ).

65) ובמכ"ש ממה שמצינו באברהם בנוגע לת"ח, "שלא . . יאמרו לא קיים אברהם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו" (פרש"י ס"פ נח), ועאכו"כ כשמדובר אודות יעקב, ובנוגע לקיום ציווי מפורש (פרשתנו שם): "אל נא תקברני במצרים", וכפי שרש"י מבאר טעם הדבר - "סופה להיות עפרה כנים ומרחשין תחת גופי, ושאינ מתי חוץ לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים ע"ז".

66) וכפי שמצינו שלבן לא רצה שיעקב יעזוב אותו, באמרו "נחשתי ויברכני ה' בגללך", "שעל ידך באה לי ברכה" (ויצא ל, כז ובפרש"י), וכן בנדו"ד, "מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו" (מברכתו של יעקב ואילך הי' פרעה בא אל נילוס והוא

* שזוהי המעלה היחידה שהיתה ליוסף על יעקב, משא"כ בנוגע לכל שאר המעלות, שהיו גם אצל יעקב, ובאופן נעלה יותר מאשר אצל יוסף, שלכן רצה יוסף שיעקב יברך את בניו.

1 וצריך להבין: מהו הקושי בפירוש הראשון שבגלל זה לא מסתפק רש"י בו, אלא צריך לפרש פירוש
2 נוסף, ואעפ"כ, עיקר הפירוש בפשוטו של מקרא הוא הפירוש הראשון דוקא?

3 טו. ויש לומר הביאור בזה:

4 רש"י בא לבאר שאלה שמתעוררת בפשוטו של מקרא: הן אמת שמצדו של יעקב יש סיבה להשתחוות
5 ליוסף כיון ש"תעלא בעידני" סגיד ל"י", אבל אעפ"כ, השאלה היא על יוסף: כיצד הניח שיעקב אביו
6 ישתחוה אליו?!

7 ה'בן חמש למקרא' אמנם לא יודע מהסיפור אודות מהר"ם מרוטנבורג, שלא רצה לדור ביחד עם
8 אביו, כיון שלא רצה שאביו יכבד אותו⁶⁸, אבל אעפ"כ, מובן בפשטות, שיוסף הי' צריך למנוע את
9 השתחוואת אביו אליו.

10 בשלמא בנוגע לבני חת שהניחו לאברהם להשתחוות להם - הרי היו רשעים, וכן עשו שהניח ליעקב
11 להשתחוות אליו - הרי הי' רשע; אבל יוסף שהי' צדיק, כיצד הניח שיעקב אביו ישתחוה אליו?!

12 ועל זה מתרץ רש"י בהמשך פירושו על התיבות "על ראש המטה" - "הפך עצמו לצד השכינה":

13 יעקב ידע שיוסף לא יניח לו להשתחוות אליו, ולכן "הפך עצמו לצד השכינה", כדי שיוסף - וכל
14 הנמצאים מסביבו - יוכל לחשוב שמתחוה (לא ליוסף, אלא) לשכינה, ובמילא לא ימנע ממנו
15 השתחוואה זו; אבל לאמיתו של דבר השתחוה יעקב ליוסף, כי אם נתכוין להשתחוות לשכינה, הי' צריך
16 להשתחוות מיד בתחילה, וכיון שהשתחוה רק לאחר שיוסף נשבע שיקיים בקשתו, עכצ"ל, שהשתחוואה
17 זו היתה ליוסף ("תעלא בעידני" סגיד ל"י"), כדי להוסיף בחיזוק הענין ע"י התעוררות מדת ההתנשאות
18 של מלך (כנ"ל סי"ג), ורק "הפך עצמו לצד השכינה".

19 טז. אמנם, פירוש זה אינו מספיק, כי:

20 כיון שכל ענין ההשתחוואה ליוסף היא כדי להוסיף בחיזוקו שיוכל לעמוד בקיום הבקשה, הרי בשעה
21 ש"הפך עצמו לצד שכינה", בטלה התועלת שבהשתחוואה זו, כיון שיוסף הי' יכול לחשוב שמתחוה
22 לשכינה, ולא אליו?!

23 ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף - שהשתחוואה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודי'
24 "על שהיתה מטתו שלימה .. שהרי יוסף .. עומד בצדקו", עד כדי כך שמוכן לקבל על עצמו לקיים
25 בקשת אביו למרות כל הקשיים שבדבר (אף שעוד מקודם לכן ידע אודות צדקותו של יוסף, שהרי בכה
26 על ביהמ"ק⁶⁹, ושלח את בניו ללמוד תורה אצל⁷⁰).

27 אבל אעפ"כ, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, כי, העיקר חסר מן הספר, שהרי לא נאמר
28 בכתוב שיעקב השתחוה להקב"ה. ואין לומר שנרמז במ"ש "על ראש המטה", "שהשכינה למעלה
29 מראשותיו של חולה", כמו בפירוש הא', כי משמעות התיבות "על ראש המטה" בפירוש הב' היא "על
30 שהיתה מטתו שלימה", ובפשטות הכתובים אי אפשר להשתמש באותם תיבות על ב' ענינים שונים.

* * *

31 יז. מצד קוצר הזמן, היו צריכים לסיים כבר את ההתוועדות, אבל, כיון שעוררו אודות פירוש רש"י
32 בברכת יעקב להשבטים, על הפסוק⁷¹ "כי באפם הרגו איש", שיש בו כמה ענינים בלתי מובנים, ידובר
33 על זה עתה בקיצור - רק הקושיות, והתירוצים יתבארו בעזה"י בהתוועדות הבאה.
34 וכיון שע"פ הסדר תקיים ההתוועדות בעוד שבועיים, בשבת מברכים, אולי יחשבו ויתפסו לבד את
35 התירוצים, ושוב לא יהי' צורך לגלות זאת בהתוועדות.

68) רא"ש קידושין ספ"א (סנ"ז). וראה תו"מ חמ"א ס"ע (70) פרש"י פרשתנו מח, א.

(71) פרשתנו מט, נ.

.229

(69) פרש"י ויגש מה, יד.

1 [הביאור בפירוש רש"י הנ"ל⁷² - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ה ע' 251 ואילך].

* * *

2 יח. לאחרי הסיום של ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר"⁷³, כיון שמדובר בו אודות האבות "שנקראו
3 ישרים"⁷⁴ - נכנסים להתחלת ספר שמות, שהוא "ספר הגאולה"⁷⁵, שכן, אף שבתחילתו מסופר אודות
4 ענין הגלות, הרי לאח"ז נעשה ענין הגאולה, ועד לסיום הספר שבו מדובר אודות בנין המשכן.
5 ובהתחלת ספר זה כותב רש"י שבנ"י "נמשלו לכוכבים", והרי תכונת הכוכבים היא שאין בהם
6 שינויים, ועומדים תמיד באותו מעמד ומצב, הן ביום והן בלילה, והם קטנים (בהשוואה לשמש ולירח),
7 שזהו"ע הביטול.

8 והענין בזה - שמבלי הבט על כך שבנ"י הם "המעט מכל העמים"⁷⁶, עומדים הם בכל התוקף ללא
9 שינויים, מבלי להתפעל מחשכת הגלות,

10 ועד שמבטלים את ה"רגע קטן"⁷⁷ של הגלות, ופועלים את הגאולה,

11 - שאודותה מדובר כבר בסיום ספר בראשית: "ויאמר יוסף . . ואלקים פקד יפקוד אתכם", כך, שסופו
12 של ספר בראשית נעוץ בתחלתו של ספר שמות -

13 ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו.

75 רמב"ן ס"פ פקודי.
76 ואתחנן ז, ז.
77 ישע' נד, ז.

72 משיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט.
73 יהושע י"ד, יג.
74 ע"ז כה, רע"א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

ש"ב הו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר אברהם דוד שי

שלום וברכה!

זה מזמן רב ביותר שלא נתקבלו ממנו ידיעות, ויה"ר שיהי' זה סימן מובהק שהכל בסדר
ובשלום.

במכתבו האחרון מזכיר ג"כ ע"ד... שי' ובודאי עומד עם הנ"ל בקישור מאז, ומעוררו
מומן לזמן ע"ד נקודה הפנימית אשר בו, וכבר ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר במה שבני ישראל
נקראים מעין גנים באר מים חיים, כי אומר הקב"ה כי תהיו אתם ארץ חפץ, כידוע אשר בכל מקום
בארץ נמצאים מים חיים, אלא שישנם מקומות והן מפעפעים ע"פ הארץ מעצמם, וישנם מקומות
שנמצאים מתחת לארץ אבל לא בעומק ובקל לגלותם ולהעלותם מן ההעלם אל הגילוי, וישנם
מקומות שנמצאים בעומק וצריך להסיר אבנים ועפר וכו' בכדי שיתגלו ע"פ הארץ, והנמשל מובן.

בודאי השתתף בהתועדות דימי חדש הגאולה חדש כסלו וביום הבהיר י"ט כסלו בפרט,
ויה"ר שימשיך השמחה על כל השנה.

בברכה המחכה לבשו"ט.

בס"ד. שיחת ש"פ ויחי, י"ח טבת, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

1 א. פרשת ויחי שקורין ביום הש"ק זה, היא חלק מהתורה שנקראת "תורת חיים", תורה שמאירה
2 ("נר מצוה ותורה אור"¹) ומורה את הדרך בחיים, וגם "תורת אמת"², שבוזה נכלל גם שהיא מציאות
3 ותכלית בפני עצמה (לא רק שמורה הוראה בחיים, שזהו כמו הכנה לענין נוסף), כי, "אמת" הו"ע שיש
4 בו תכלית בפני עצמו (כולל גם שאינו "מסוכב" מענין אחר).

5 [וכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"³, הרי זה נמשך גם בעולם – כידוע מ"ש הרגצ'ובי⁴ בנוגע
6 למ"ש בדברי הרמב"ם במורה נבוכים⁵ שיש ענינים בעולם שאינם מכוונים, ואינם מציאות בפני עצמם,
7 אלא רק הכנה לענין שלאח"ז, שזהו רק קס"ד במו"נ⁶, אבל כפי שהענין בא להלכה בספר הי"ד, הנה
8 גם ענינים שלכאורה הם רק הכנה לענין שלאח"ז, יש להם מציאות ותכלית בפני עצמם].

9 ולדוגמא:

10 "חנוך לנער על פי דרכו"⁸ – שהחינוך "על פי דרכו" הוא לא רק הכנה לענין שיבוא לאח"ז, אלא
11 זהו גם תכלית בפני עצמו, ועד כדי כך, שמדגישים את המעלה שבדבר, ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה"⁸,
12 היינו, שזהו"ע שנשאר בתמידות.

13 ועד"ז בנוגע לתפלה, שאף שענינה בקשת צרכיו (כמ"ש הרמב"ם⁹), "שציוונו הש"י שיבקש האדם
14 זה ממנו ית' לבד"¹⁰, וא"כ, כשאין לו צרכים מיוחדים, אינו צריך להתפלל, מ"מ, אין התפלה רק הכנה
15 למילוי צרכיו, אלא יש בה תכלית בפני עצמה, ועד שזהו כללות ענין העבודה – "ועבדתם את ה'
16 אלקיכם"¹¹ (שקאי על המצות עשה דתפלה⁹).

17 ועד"ז בנוגע לענין ד"בכל דרכיך דעה"¹², שאע"פ שאין זה הענין ד"ושמרו דרך ה' לעשות צדקה
18 ומשפט"¹³, אלא "דרכיך", עניני הרשות, שנקראים על שמו של האדם, מ"מ, אין זה רק הכנה לענין
19 התומ"צ, אלא ע"י "דרכיך" גופא נעשה "דעהו" – כמדובר כמ"פ¹⁴ שזהו לא רק באופן ש"כל מעשיך
20 יהיו לשם שמים"¹⁵, אלא באופן ש"דרכיך" (אכילתו ושתייתו) גופא מהווים תכלית בפני עצמו, שע"ז
21 נעשה "דעהו" – "דע את אלקי אביך"¹⁶, שזהו הפירוש ד"בכל דרכיך דעהו", שבתוך ובענין "דרכיך" גופא
22 ישנו הענין ד"דעהו".

(7) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות שם ס"ע 234. וש"נ.

(8) משלי כב, ו.

(9) ריש הל' תפלה.

(10) סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתו (דרמ"צ

קטו, א).

(11) משפטים כג, כה.

(12) משלי ג, ו.

(13) וירא יח, יט.

(14) ראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.

(15) אבות פ"ב מ"ב.

(16) דברי הימים"א כח, ט.

(1) משלי ו, כג.

(2) בזכרון אחדים: ואי אפשר שתהי' "תורת חיים", אלא א"כ היא "תורת אמת".

(3) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

(4) ראה צפע"נ למו"נ (צפע"נ עה"ת דברים ע' שעג ואילך). מפענח צפונות פ"ז ס"א. וש"נ.

(5) ח"א פע"ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ג ע' 48 ואילך. וש"נ.

(6) ולהעיר, שברוך כלל הולך הרגצ'ובי בעקבות הרמב"ם – "יד ביד" – גם במ"ש במו"נ, מלבד במקום זה (ראה גם תורת

מנחם – התוועדויות שם).

1 וכן הוא בנוגע לפרשת ויחי, שהיא הסיום של כל ספר בראשית¹⁷, שתוכנו "מעשה אבות", שהוא
2 "סימן לבנים"¹⁸:

3 מהלשון "מעשה אבות סימן לבנים", משמע, שיש מקום לשאלה מהו הצורך בסיפור "מעשה אבות",
4 הרי זה ענין שאירע לפני אלפי שנים, ומה נוגע לנו לידע זאת? – והמענה הוא, שזהו "סימן לבנים",
5 היינו, שכל בני" בכל הדורות, עד לדורנו זה, צריכים ליקח מזה הוראה בדרך החיים, מה לעשות ומה
6 לא לעשות, מה טוב ומה לא טוב.

7 ולכאורה אין זה דבר בפני עצמו, אלא רק סימן ונתינת כח לבנים. אבל האמת היא, שלאחרי שענין
8 זה נכתב בתורה, תורת אמת, הרי זה נעשה ענין ותכלית לעצמו.

9 והענין בזה – כפי שמבאר רבינו הזקן¹⁹ [בעל ההילולא דכ"ד טבת, שחל ביום ששי שלאח"ז,
10 שמתברך מיום הש"ק זה] בענין "אין קורין אבות אלא לשלשה"²⁰, "שבחי" האבות היא ירושה לבניהם
11 אחריהם בכל דור ודור. צריך להיות בכל אדם, (לפי) שהם שרש ומקור כל נשמות ישראל, ולכן,
12 "מעשה אבות" הו"ע אמיתי שישנו גם עתה בתור ענין בפ"ע, ולא רק הכנה לענין נוסף, כנ"ל בנוגע
13 לכללות התורה, תורת חיים וגם תורת אמת.

14 ב. המשך שיחות א"ב – ביאור ענינם של מנשה ואפרים (ב' אופני עבודת בני" בגלות²¹): "מנשה",
15 "כי נשני אלקים את כל עמלי²² ואת כל בית אבי²³ – הדגשת התשוקה והקשר ל"בית אבי", ו"אפרים",
16 "כי הפרני אלקים בארץ עניי²⁴ – הדגשת היתרון שנעשה ע"י הירידה "בארץ עניי" דוקא; והטעם
17 שמנשה הי' הבכור, ואעפ"כ, יש מעלה יתירה באפרים, שלכן הקדימו יעקב בברכה, כי, תכלית המכוון
18 הוא היתרון שנעשה ע"י הירידה בארץ עניי²⁵ (אפרים), אלא שהעבודה בפועל ובגלוי היא ע"י הקדמת
19 הזכרון והקשר עם בית אבי (מנשה), כמו הקדמת "סור מרע" ל"עשה טוב"²⁶. וכל זה צ"ל גם בעבודת
20 כאו"א מישראל²⁷ – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ה בסופו (ע' 459
21 ואילך); חט"ו ע' 432 ואילך.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה יהודה אתה יודוך אחיך גו'.

* * *

וראה גם חנו" ס"ע 120. וש"נ) אודות הענין ד"אדם לעמל יולד" (איוב ה, ז), שיש בזה ג' ענינים: "עמל מלאכה", "עמל שיחה" ו"עמל תורה" (סנהדרין צט, ריש ע"ב).

(23) מקץ מא, נא.

(24) שם, נב.

(25) ועד"ז מצינו אצל יעקב עצמו – ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (ריש פרשתנו), י"ז בגימטריא "טוב", והיינו, ש"יז השנים שחי יעקב בארץ מצרים היו שנותיו המובחרות (בניגוד לשאר ימי חייו, שעליהם אמר "מעט ורעים היו" (ויגש מז, ט)), וכפי שביאר רבינו הזקן להצ"צ, ע"פ מ"ש "ואת יהודה שלח לפנינו גו' להורות גשנה", "להתקין לו בית תלמוד כו", שע"י לימוד התורה מתקרבים להקב"ה, ועי"ז נעשה גם במצרים – ויחי" ("היום יום" דשבת זו – יח טבת), וטעם הדבר – לפי שדוקא במצרים ישנו העילוי דיתרון האור מתוך החושך (ראה לקו"ש ח"י ע' 160 ואילך. וש"נ).

(26) ועד"ז הקדמת העבודה דאתכפיא לעבודה דאתהפכא. ובהקדים – שכללות הענין דירידת הנשמה בגוף הוא בדוגמת הירידה למצרים [ולכן, "בכל יום ויום חייב אדם לראות

(17) נוסף על היותה הכנה לספר שמות, שבו מסופר אודות מעמדו ומצבם של בני" בגלות.

(18) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.

(19) תו"א ר"פ וארא (נה, א).

(20) ברכות טז, ב.

(21) שזהו ענינם המיוחד של "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה" (פרשתנו מח, ה) – כמובן בפשטות שאי אפשר להשוות את המעמד ומצב של ראובן ושמעון, שנולדו בד' אמותיו של יעקב, שאצלו מעולם "לא פרשה ישיבה כו" (יומא כח, ב), למעמד ומצב של אפרים ומנשה, שנולדו בארץ מצרים, "ערות הארץ" (מקץ מב, ט. שם, יב), עוד לפני שיעקב הגיע (ואפילו לפני ש"את יהודה שלח לפנינו גו' להורות גו" (ויגש מו, כח)) להאיר את ארץ מצרים.

(22) "עמל" דייקא, דכיון ש"לא מרובכם חשק ה' בכם כי אתם המעט מכל העמים" (ואתחנן ז, ז), לכן יש צורך ביגיעה תמידית, וכמ"ש (משלי טו, כו) "נפש עמל עמלה לו". וכמדובר פעם בארוכה (ראה תורת מנחם – התועודיות חנ"ב ע' 33 ואילך.

1 ד. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר²⁸) אודות הפסוק²⁹ "יהודה אתה יודוך אחיך", הנה גם בנוגע
2 להנהוג לכאר פירוש רש"י בפרשת השבוע, נתעכב על ענין ששייך ליהודה – על הפסוק³⁰ "גור ארי'
3 יהודה גו'".

4 הביאור בפירוש רש"י: "גור ארי' – על דוד נתנבא (שרק אצלו מצינו ב' תקופות: "גור" ואח"כ
5 "ארי'"), בתחלה גור, בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל³¹, ולבסוף ארי',
6 כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשירויא, בתחלתו" (ולא ככתיב"ע ות"י: "גור בר
7 אריון");

8 "מטרף, ממה שחשדתיך בטרופ טורף יוסף חי' רעה אכלתהו³², וזהו יהודה שנמשל לארי'³³. בני
9 עלית, סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וגו'³⁴, וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני³⁵, לפיכך כרע רבך
10 וגו', בימי שלמה³⁶ איש תחת גפנו וגו'³⁷,

11 – דכיון שהסיבה לכך שיהודה זכה במלוכה (ולא ראובן) היא בגלל ש"מטרף בני עלית" ("לפיכך
12 כרע רבך גו'"), הרי כשם שאצל ראובן מצינו הן הענין והצלת יוסף, והן ענין התשובה על בלבול יצועי
13 אביו, עכצ"ל שכן הוא גם אצל יהודה, ולכן מוכרח לפרש ש"עלית" קאי על הסילוק לא רק מהריגת
14 יוסף אלא גם מהריגת תמר. והחילוק בין ראובן ליהודה, שהמעלה של ראובן היא בנוגע לעצמו, ואילו
15 המעלה של יהודה היא בנוגע לטובת והצלת הזולת, ולכן ראוי יהודה למלכות, כי תפקידו של המלך לדאוג
16 לצרכי העם –

17 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 439 ואילך.

18 * * *

19 ה. נהוג ללמוד גם ענין באגרת התשובה, ובפרט בעמדנו ביום הש"ק שלפני יום ההילולא של רבינו
20 הזקן, בעל אגה"ת, והרי בודאי צריך להיות לימוד תורתו ביום ההילולא, ביום השבת שלפניו וביום
21 השבת שלאחריו, ובוה גופא יש מעלה מיוחדת בלימוד אגה"ת, שנוסף לכך שזהו"ע של רזין דאורייתא,
22 הרי זה גם ענין של נגלה דתורה, כמדובר פעם בארוכה³⁸ שבאגה"ת ישנם ענינים ע"פ נגלה הרבה יותר

(35) שם לח, כו.
36 כלומר: כיון שהפירוש ד"גור ארי'" הוא "בתחלה גור ..
ולבסוף ארי'", הרי הכתוב הוא על הסדר: (א) "גור" – כאשר דוד
חי' רק המוציא והמביא בזמן מלכות שאול, (ב) "ארי'" – זמן
מלכותו של דוד, (ג) בימי שלמה, שאז חי' ענין השלום בשלימותו
(כמשנ"ת בד"ה פדה בשלום המוצש"ק פ' וישלח, י"ט כסלו פ"ה
תורת מנחם – התועדויות חנ"ח ע' 322 ואילך) שלכן חי' בנין
ביהמ"ק ע"י שלמה; משא"כ להפירוש "גור בר אריון", נמצא,
שהכתוב מדלג מהתקופה שדוד חי' רק "גור" לתקופת שלמה.
37 מלכים"א ה, ה.
38 ראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"ד ריש ע' 330.
וש"נ.

את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" (כמ"ש רבינו זקן
בתניא פמ"ז), ושם צ"ל לכל לראש הענין הזכרון* ד"בית אבי",
כדי שלא להתפעל (לא רק מהסביבה, אלא גם) מה"אל זר** שיש
בגופו של אדם" (שבת קה, ב), ולאח"ז בא היתרון שע"י הירידה
כו'.

28 תורת מנחם – התועדויות חנ"ח ע' 433 ואילך.

29 פרשתנו מט, ח.

30 שם, ט.

31 שמואל"ב ה, ב.

32 וישב לז, לג.

33 ועפ"ז: תיבת "ארי'" קאי הן על "גור" שלפניו ("בתחלה
גור .. ולבסוף ארי'"), והן על "יהודה" שלאחריו.

34 שם, כו.

(* ונוסף על הזכרון לעצמו. צריך להזכיר גם ליהודי נוסף – מצד החיוב ד"פרו רבו", שצריך לעשות עוד יהודי. והרי זוהי המצוה הראשונה
(ראשונה לא רק בזמן. אלא גם במעלה וחשיבות) שבתורה (ראה תורת מנחם – התועדויות חנ"ח ע' 242 הערה 18. וש"נ), ומה גם שוורי ההכנה
לביאת משיח (שתלו' במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות (תניא רפ"ז)). כמארו"ל (יבמות סב, סע"א. וש"נ) "אין בן דוד בא עד שיכלו כל
נשמות שבגוף".

(** "זו" דייקא (ולא האדם עצמו) – כמוכן מדברי רבינו זקן בתניא (פכ"ח) בנוגע לנפילת מחשבה זרה, שזוהי "כמשל אדם המתפלל בכונה
ועומד לנגדו ערל רשע ומשיח ומדבר עמו כדי לבלבלו כו'".

1 מאשר בשאר חלקי ספר התניא (שער היחוד והאמונה, חלק ראשון וכן אגה"ק), שעיקרם הוא פנימיות
2 התורה.

3 ולהעיר גם מהשייכות של ענין ההילולא לענין התשובה – כי, ענין התשובה הוא כמ"ש³⁹ "והרוח
4 תשוב אל האלקים אשר נתנה", וזהו גם ענין ההילולא, ובפרט אצל צדיקים שמיד ביום ההסתלקות נעשה
5 אצלם ענין העלי', כיון שאינם זקוקים לעבור את כל הענינים שבאים בינתיים, וכמובן מהמבואר בסידור
6 בדרושי ל"ג בעומר⁴⁰, שרשב"י אמר של"ג בעומר הוא "יום שמחתו"⁴¹, כיון שבו ביום הי' אצלו הענין
7 ד"בחד קטירא אתקטרנא"⁴², שלכן גילה אז סודות התורה שלא גילה לפני"ז – שזהו לפי שענין העלי'
8 הי' בו ביום. וכן הוא בנוגע ליום ההסתלקות של רבינו הזקן, שבו ביום הי' ענין העלי'.

9 [וזהו גם טעם מנהגנו לומר תחנון ביום הילולא (לא כמנהג פולין שאין אומרים תחנון), וכפי שסיפר
10 כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴³ שפעם אמר הצ"צ: וכי ישנו זמן יותר טוב לאמירת תחנון מאשר ביום הילולא,
11 שבו יכולים לפעול כל הענינים שמבקשים בתחנון].

12 ויש להוסיף, שגם המעלה המיוחדת של אגה"ת שיש בה הן פנימיות התורה והן נגלה דתורה שייכת
13 ליום ההילולא – כי: הטעם שיום ההסתלקות נקרא בשם "הילולא"⁴⁴, שפירושו חתונה, הוא, לפי שענין
14 החתונה הוא חיבור של שני ענינים שהיו נפרדים, וזהו גם ענין ההסתלקות, שנעשה חיבור של הנשמה
15 עם מקורה למעלה לאחרי שהיו נפרדים. וזהו גם השייכות לאגה"ת, שבה ישנו החיבור של פנימיות
16 התורה עם נגלה דתורה.

17 ו. באגה"ת⁴⁵ סוף פ"ז כותב רבינו הזקן: "ולכן סידרו בק"ש שעל המטה לקבל עליו ד' מיתות ב"ד
18 וכו'".

19 ויש לבאר הטעם שרבינו הזקן מזכיר מה ש"סידרו בק"ש שעל המטה" – אף שלכאורה אין ענינו
20 באגה"ת לבאר פרטי הענינים דק"ש שעל המטה (כמו בהדרושים שבסידור⁴⁶ וכיו"ב), אלא רק לבאר
21 ענינים השייכים לתשובה (כפי שמבאר לפני"ז ענין הקרבנות וענין התעניות, החל מביאור הברייתא בסוף
22 יומא) – כי, ק"ש שעל המטה הו"ע התשובה, שזהו הזמן לעריכת חשבון הנפש על מחשבותיו דיבוריו
23 ומעשיו במשך כל היום כולו, ולכן הרי זה שייך לתוכנה של אגה"ת לבאר עניני התשובה.

24 ז. ויש לבאר המשך הדברים – "מלבד שעפ"י הסוד וכו'":

25 הענינים שבאגה"ת נתבארו ע"פ נגלה. ומובן טעם הדבר – כיון שמבאר איך ש"קרוב אליך הדבר"⁴⁷,
26 לכל אחד מישראל. וא"כ למה מוסיף כאן "מלבד שעפ"י הסוד וכו'"? ובפרט שגם לפני"ז יש כמה ענינים
27 שמבאר ע"פ נגלה, שאפשר לבארם גם ע"פ הסוד, ואעפ"כ אינו מבארם ע"פ הסוד, ולמה בענין זה מוסיף
28 לבאר גם ע"פ הסוד?

29 ויש לומר הביאור בזה:

30 רבינו הזקן מבאר לפני"ז שגם "עבירות קלות . . המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש עד"מ", הנה "אם
31 משים אדם . . מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד, הן מאפילות כמו מחיצה אחת עבה ויותר, וככה ממש
32 הוא בנמשל וכו'", ומסיים, "ולכן סידרו בק"ש שעל המטה לקבל עליו ד' מיתות ב"ד וכו'".

33 אך לכאורה אינו מובן: כיון שכבר קיבל עליו אתמול ד' מיתות ב"ד, מהו הצורך לקבל עליו ד' מיתות

329 (44) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חי"ח ע' 329
ובהנסמן בהערה 9 שם.

(45) מכאן עד סוס"ז – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא
(קָאָרְף) ח"ב ע' קצד ואילך.

(46) עם דא"ח – שער התפלה יט, ג. שער הק"ש עד, א.

(47) דף השער דספר התניא.

(39) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(40) דש, ב ואילך.

(41) ראה שער הכוונות ענין ספה"ע דרוש יב. פע"ח שער
ספה"ע פ"ז. מ"ח מס' אייר וסיון פ"ו מ"ר-ז.

(42) זח"ג רפח, א.

(43) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע רצא. וש"נ.

- 1 ב"ד עוה"פ לאחרי כ"ד שעות – הרי "עמך כולם צדיקים"⁴⁸, ו"לא ברשיעי עסקינן"⁴⁹, שיעברו עבירות
 2 במשך כל היום?!
- 3 יש אמנם "שלש עבירות שאין אדם ניצול מהם בכל יום, הרהור עבירה ועיון תפלה ואבק לשון
 4 הרע"⁵⁰, אבל אעפ"כ, לא יתכן שבמשך יום אחד – שכולל גם זמן השינה שאז לא שייך שיעבור על
 5 עיון תפלה ולשון הרע – יעבור ריבוי עבירות שיאפילו כמו "ענן עב וחשוק", עד שיהי צורך לחזור
 6 ולקבל עליו ד' מיתות ב"ד?!
- 7 ועל זה מתרץ רבינו הזקן, "מלבד שעפ"י הסוד כו":
- 8 יכולים אמנם לבאר זאת אפילו לא ע"פ הסוד – כמשנ"ת בחלק ראשון של ספר התניא⁵¹, ש"אף
 9 שכבר עשה תשובה נכונה", הרי יתכן "שהיום לא נתקבלה תשובתו.. או שרוצים להעלותו לתשובה
 10 עילאה יותר כו"; אבל יש להמתיק זאת ("געשמאקער איז דאָס") "ע"פ הסוד" – ש"כל הפוגם באות
 11 יו"ד של שם הוי' כאילו נתחייב סקילה וכו'. . והמבטל ק"ש פוגם באות יו"ד וכו'", כך, שכאשר חסרה
 12 כוונה בק"ש או בתפילין, ציצית ותפלה, הרי זה כאילו נתחייב כו', ולכן אתי שפיר שצריך לקבל עליו
 13 ד' מיתות ב"ד בכל יום.
- 14 ת. ה"יינה של תורה" וההוראה מפירוש רש"י בנוגע להתעסקות באהבת ישראל – נכללה בשיחה
 15 המוגהת הנ"ל (ס"ד).
- 16 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 17 וכאשר ישנו ה"קאך" באהבת ישראל, ועי"ז גם באהבת התורה ובאהבת ה'⁵², הרי זה פועל גם אהבת
 18 ה' לבני, כמ"ש⁵³ "אהבתי אתכם אמר ה'", ואז מברך הקב"ה את בני בכל המצטרך, ובאופן ש"כן
 19 ירבה וכן יפרוץ"⁵⁴, ועד לענין הגאולה (לאחרי שכבר "הנה זה עומד אחר כתלנו"⁵⁵), ובלשון המדרש⁵⁶:
 20 "ראובן ושמעון נחתין, ראובן ושמעון סלקין", בבוא הזמן שעליו נאמר⁵⁷ "עד כי יבוא שילה ולו יקהת
 21 עמים".
- 22 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הושיעה את עמך".]

(48) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
 (49) ראה יומא ו, א. וש"נ.
 (50) ב"ב קסד, סע"ב ואילך. הובא בתניא פ"ב.
 (51) פכ"ט (לו, ב).
 (52) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 2 ואילך.
 (53) מלאכי א, ב.
 (54) שמות א, יב.
 (55) שה"ש ב, ט. וראה סה"ש תרצ"ט ע' 316.
 (56) ויק"ר פל"ב, ה.
 (57) פרשתנו מט, יו"ד.

אגרות קודש

ב"ה, ט' טבת, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו' מוהרבא"ג שי'

שלום וברכה!

בהנוגע לדודי זקני - אחי אדמו"ר מהורש"ב הרמ"מ ע"ה, הנה זמן מדויק דפטירתו אינני יודע אבל הי' זה בעיר באסטיא שהיא עיר הראשה דהאי קארסיקא, ובהזמן שהיו הנציס ימ"ש שולטים בצרפת, ומונח בבית העלמין דשם, ושמו הרשמי הי' מענדל שניאורסאהן, ובטח יש משרדים כגון זו בפאריז, שע"פ ידיעות הנ"ל יוכלו למצוא המקום המדויק.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש - המחכה לבשו"ט.

לקוטי שיחות

פרשת ויחי

כרך טו, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

18 הפירוש השני – "אשר כריתי" "כמו אשר קניתי"¹¹ –
 19 שהתורה משתמשת כאן בביטוי "כריתי", ולא בביטוי
 20 הנפוץ "קניתי" או "לקחתי", משום שקשור לכאן
 21 "לשון כרי": בכך נרמז שהקנין היה באופן של "כריתי"
 22 – "נטל יעקב כל כסף וזהב..."¹².
 23 אך צריך להבין:
 24 (א) מדוע אין רש"י מסתפק בפירוש "כפשוטו",
 25 ומביא פירוש נוסף לפי "מדרשו", ואם "ועוד מדרשו"
 26 הוא פירוש שלישי, הרי יוצא, שאין הוא מסתפק גם
 27 ב"מדרשו" ש"מתיישב על הלשון", אלא מביא פירוש
 28 נוסף לפי מדרשו, הרחוק יותר מדרך הפשט, כיון שאין
 29 הוא מתיישב על הלשון?
 30 (ב) מדוע הפירוש השני – ש"אשר כריתי" הוא
 31 "כמו אשר קניתי" – הוא "מדרשו", והרי ישנם מספר
 32 פסוקים שבהם מילה משורש "כירה" מבוארת
 33 בפשטות כלשון קניה: בפרשת דברים¹² – "מים תכרו
 34 מאתם בכסף..."¹³, שרש"י מפרש זאת "תכרו, לשון
 35 מקח..."¹⁴. "וכן בהושע¹³ "ואכרה לי בחמשה עשר כסף",
 36 שרש"י מבאר על כך "לשון סחורה..."¹⁵.

לא"י עמד ומכר כל מה שהביא בידו מחוצה לארץ כו' אמר לעשו כו'.
 ולהעיר מפרש"י סוטה שם ד"ה זבינתי "כשמכרת הבכורה".
 (7) להעיר מפרש"י בראשית ג, ח: ואני לא באתי כו' ולאגדה
 המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו. אבל כאן: מתיישב על
 הלשון.
 (8) להעיר דע"פ כת"י רש"י הנ"ל (הערה 4) רק הפירוש (הג') "לשון
 כרי כו'" הוא "ומדרשו", משא"כ פי' הב' אינו דרש כ"א "ד"א" בפשוטו.
 (9) וראה לקמן הערה 58.
 (10) וכן משמע קצת מב"ר שם (אשר לקחתי לי אין כתיב כאן. וראה
 פי' מהר"ו שם). ובשמו"ר שם (קניתי אין כתיב כאן). וראה מדרש הגדול
 ובחיי כאן.
 (11) וכן משמע מלשוננו "ועוד מדרשו" – שאינו לשון הרגיל כ"כ
 ברש"י. וראה פרש"י וישב (לו, ב): ועוד נדרש בו.
 ועוד י"ל, דלפרש"י גם פי' הב' "ומדרשו" (אינו שולל פי' "כפשוטו"
 שהוא ענין חפירה, אלא) מוסיף על פי' הא'. ועפ"ז יומתק לשון "ומדרשו
 עוד כו'". וראה לעיל הערה 4.
 (12) ב, ו.
 (13) ג, ב.

א.

שלושת הפירושים שמביא רש"י ל"אשר כריתי לי"
 1 מן הפסוק¹ "אבי השביעני לאמר... בקברי אשר
 2 כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני", מצטט רש"י את
 3 המילים "אשר כריתי לי", ומביא שלושה פירושים: (א)
 4 כפשוטו וכו' (חפירה)². (ב) ומדרשו³ עוד מתיישב על
 5 הלשון⁴ כמו אשר קניתי וכו'. (ג) ועוד מדרשו⁵ לשון
 6 כרי דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב... ועשה אותו כרי,
 7 ואמר לעשו טול זה כו'⁶.
 8 ההסבר לכך שרש"י מציין שלושה פירושים אלו
 9 דוקא בסדר זה, מובן בפשטות: בתחילה הוא מביא את
 10 הפירוש "כפשוטו". לאחר מכן – מדרש, אך הוא בכל
 11 זאת "מתיישב על הלשון" ("אשר כריתי לי" – אשר
 12 קניתי בשבילי). ולאחר מכן – מדרש שאינו "מתיישב
 13 על הלשון"⁷, כי לפי דרך הפשט אין מתקבל⁸ ש"אשר
 14 כריתי לי" הוא מלשון "כרי"⁹.
 15 [במיוחד מובן הסדר אם נסביר¹⁰, שהפירוש "ועוד
 16 מדרשו לשון כרי..." אינו פירוש בפני עצמו, אלא
 17 "ועוד" – תוספת והסבר ל"מדרשו... המתישב" – על

(1) פרשתנו נ, ה.
 (2) וכ"ה בתיב"ע כאן: דהפריה לי. ראב"ע כאן (וברמב"ן מט, לא:
 בקברי אשר כריתי לי שכבר כרה לו הקבר להחזיק בו). ור"ק (בספר
 השרשים) שרש כרה.
 (3) מקורו מר"ה כו, א. וראה גם סוטה יג, א. וש"נ וכ"פ ברד"ק שם
 בשם י"מ. וראה לקמן הערה 51. ובת"א באופן אחר: בקברי די אתקנית
 לי. – בכמה דפוסים איתא בסוף פי' זה – בחצו"ג – ב"ר" אבל כמדובר
 כ"פ רוב מ"מ אלה (ואולי – כולם) הם הוספות (הבחור הועצער?) ולא
 תמיד בהכרח.
 (4) כ"ה בדפוס רש"י (כולל דפוס ראשון ושני), ובכו"כ כת"י רש"י.
 ובא' מכת"י רש"י (ה"א רמב): ד"א אמר ר' עקיבא כשהלכתי לכרכי הים
 כו'.
 (5) בכת"י רש"י הנ"ל: "ומדרשו לשון כרי כמו שמפורש למעלה" ותו
 לא (וכוונתו בפשטות לפרש"י ויגש מו, ו. וראה לקמן הערה 58).
 (6) ראה בתחומא פרשתנו ו. ובב"ר (פ"ק, ה) מסיים "הכרתי עלי".
 וראה בהנחמא שם. ובשמו"ר (פל"א, יז) מסיים "כרי של דנרין".
 בתחומא שם: שנמות יצחק כו' מה עשה הביא כל כספו וזהבו. ועד"ז
 בשמו"ר שם. ובפסיקתא רבתי (פ' א') "כל זהב שסיגל מימיו וכל ממון
 שהי' לו". אבל בתחומא באבער וישלח (יא): כיון שהעבירו בניו וצאנו

אינש"י²², שאינה מוסיפה להבנת ההוכחה. ממה נפשך: 29
 אם לציין לאיזה פסוק כוונתו, אינה הכרחית המילה 30
 "אינש", כי זהו המקום היחיד שבו מופיע הביטוי "כי 31
 יכרה", ואם כדי להסביר שמשמעות הכריה שם היא 32
 חפירה, אין די במילה "אינש" והיה צורך לצטט גם את 33
 המילה "בור" שלאחריה. 34

ג) בפירוש השני אומר רש"י "כמו אשר קניתי", 35
 ולכאורה, ממה נפשך: אם ברצונו לבאר את המילה 36
 "כריתי" בלבד, צריך היה לומר רק "כמו קניתי", ללא 37
 המילה "אשר", ואם הוא אומר זאת בהתאם להמשך 38
 הביטוי כולו – "אשר כריתי לי" – צריך היה להוסיף 39
 גם את המילה "לי" ("כמו אשר קניתי לי")²³? 40

ד) מדוע מביא רש"י כהוכחה לכך ש"כריתי" הוא 41
 "כמו אשר קניתי" ממה ש"אמר רבי עקיבא 42
 כשהלכתי..." – ולא מפסוקים פשוטים, כבפירוש 43
 הראשון²⁴, כדלעיל בסעיף א' קושיא ב'? 44

ה) אף אם נמצא סיבה לכך שפסוקים אלו אינם 45
 מהוים הוכחה, ולכן זקוק רש"י להוכחה מדברי חז"ל, 46
 הרי קשה להבין מדוע מביא רש"י גם את פרטי 47
 ההוכחה (כשהלכתי לנרכי הים היו קורין למכירה 48
 כירה), ואינו אומר בקצרה "כמו אשר קניתי, דמכירה 49
 נקרא כירה כדאיתא בראש השנה", וכדומה? 50

ג.

"כריתי" – חשיבות מיוחדת

ההסבר לכל האמור הוא:

כוונת רש"י אינה לפרש את המילה "כריתי" בלבד, 52
 אלא לבאר מדוע יש צורך בכלל במילים "אשר כריתי 53
 לי". לכאורה, די היה אילו נאמר "בקברי אשר בארץ 54
 ננעץ שמה תקברני", כי המילה "בקברי", בקבר שלי, 55
 כבר מבהירה מדוע רוצה יעקב ש"שמה תקברני". 56

1 יותר מכך תמוה: בשני המקומות הללו, שאותם
 2 מפרש רש"י בפשטות, ואין הוא אומר "מדרשו", הוא
 3 מביא כהוכחה דוקא את פסוקו – "אשר כריתי לי" –
 4 שבו הוא מפרש זאת כמדרשו¹⁴!

5 (ג) אף אם מן הפסוקים הללו אין להוכיח
 6 ש"כריתי" הוא מלשון מקח וסחורה, אך בכל זאת מזה
 7 שרש"י מביא הוכחה מ"אמר רבי עקיבא... כירה", הרי
 8 מובן, שאין זה דרש אלא פשוטו של מקרא, כפי
 9 שמוצאים לפני כן: על הפסוק¹⁵ "במאה קשיטה" אומר
 10 רש"י "קשיטה מעה. אמר רבי עקיבא כשהלכתי לנרכי
 11 הים היו קורין למעה קשיטה", ואינו אומר שפירוש זה
 12 הוא לפי "מדרשו". וכן מאוחר יותר – בפרשת בא¹⁶
 13 ובפרשת ואתחנן¹⁷ – מפרש רש"י על המילה
 14 "טוטפות" – "טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים",
 15 ואינו אומר שזהו "מדרשו".

16 רואים מזה, שכאשר יש הוכחה לביאור מילה
 17 בתורה מביטוי השגור ב"כרכי הים", או ב"כתפי"
 18 וכדומה¹⁸, הרי ביאור זה הוא בדרך הפשט, לפי פירוש
 19 רש"י. ומדוע, אפוא, אומר רש"י על ביאור זה כאן,
 20 שזהו "מדרשו"?

ב.

השאלות על דיוקים בלשון רש"י

21 כן יש להבין מספר דיוקים בלשונו של רש"י:

22 (א) מדוע הוא מצטט ב"דיבור המתחיל" גם את
 23 המילים "אשר... לי" – והרי, לכאורה, הוא מפרש רק
 24 את המילה "כריתי"¹⁹.

25 (ב) לפירוש הראשון מביא רש"י הוכחה "כמו כי
 26 יכרה אינש"²⁰. ולא מובן: (א) מדוע אין הוא מביא את
 27 ההוכחה מפסוק קודם²¹ "ויכרו שם עבדי יצחק באר"?
 28 (ב) מדוע מצטט רש"י גם את המילה "כי יכרה

(14) וראה לקמן סעיף ב' קושיא ד' ובהערה 24.

(15) וישלח לג, יט.

(16) יג, טז.

(17) ו, ח.

(18) ראה שלי"ה תט, ב. הובא באוה"ת ואתחנן ע' שכו.

(19) וע"ד פרש"י וישלח שם שמביא רק תיבת "קשיטה".

(20) משפטים כא, לג. וכ"ה בראב"ע כאן.

(21) תולדות כו, כה. וראה ראב"ע שם.

(22) כ"ה ברוב הדפוסים, כולל דפוס א' וב', וכונ"כ כת"י רש"י. ובכמה

כת"י רש"י (כולל הנ"ל הערה 4) מוסיף עוד ומביא גם התיבה שלאחרי
 "בור". וראה לקמן בפנים.

(23) דהרי "אשר קניתי" שבפרש"י אינה דוגמא מלשון הכתוב (בירמי'
 יג, ד "אשר קניתי". וברות ד, יו"ד "קניתי לי") כ"א פ' "כריתי" דכתוב
 זה.

(24) בפרש"י סוטה שם ד"ה ואין כירה: "כמו ואכרה לי בחמשה עשר
 כסף", ובחזק"ג שם: דעיקר הראי' הוא מכרכי הים אלא שרש"י בא לומר
 כאן דלא תימא שהיא מלה זרה כו'.

אבל קשה לפרש ער"ו בפירשי עה"ת, כי במקום שרש"י מביא ראי'
 לפירושו מדחז"ל ולא מקרא, כותב "לא מצאתי לו חבר" וכיו"ב. ובנדו"ד
 הרי נאמר עוד ב' פעמים כנ"ל (בפ' דברים ובהושע). ובאם כוונתו לשלול
 שלא תימא שהיא מלה זרה, הרי אדרבה דוקא אז הי' מביא הפסוקים
 וכותב "ומצאתי לו חבר כו'".

18 בכך מובן מדוע מביא רש"י הוכחה דוקא מן
19 הפסוק "כי יכרה" (ומצטט גם את המילה) איש³²: מזה
20 שהתורה מוסיפה שם את המילה "איש", ואינה אומרת
21 "או כי יכרה בור" בלבד³³, מובן³⁴, ש"כי יכרה" היא
22 פעולה שהאדם משקיע בה מאמץ והשתדלות מיוחדת
23 של איש³⁵, אדם מבוגר³⁶. ומזה מובן גם בענינו,
24 שמשום שהפעולה של "כרית" כרוכה במאמץ
25 מיוחד³⁷ של יעקב³⁸, גרם הדבר להרגשה של חשיבות
26 רבה³⁹.

ד.

הקשיים על הסבר זה

27 אך בפירוש זה יש מספר קשיים, ומהם:
28 (א) בתוכן הענין⁴⁰: מערת המכפלה היא בארץ
29 ישראל, ויעקב חי בשבע-עשרה השנים האחרונות של
30 חייו במצרים, ולפי זה חפר יעקב את הקבר יותר
31 משבע-עשרה שנה לפני פטירתו, ודבר זה אינו
32 מתקבל⁴¹ על הדעת⁴².

1 הכרחי לומר, שבתוספת "אשר כריתי לי" נרמז ענין
2 מיוחד בקשר של קבר זה ליעקב, אשר בגללו יש לקבר
3 זה חשיבות מרובה, ומשום כך הוא הורה "שמה
4 תקברני".

5 כלומר, כיון שיעקב ויוסף ידעו שפרעה רוצה
6 שיעקב יקבר במצרים²⁵, ועל כן לא סמך יעקב על דברי
7 יוסף²⁶ "אנכי אעשה כדבריך" והיה צריך להשביע את
8 יוסף²⁷, כדברי המפרשים²⁸, כדי שעל-ידיזה הוא יוכל
9 להשפיע על פרעה, ולפיכך אמר יוסף לפרעה "אבי
10 השביעני לאמר", בהביעו בכך עד כמה חשוב היה
11 הדבר ליעקב – הרי מובן מדוע הוא אמר יחד עם זאת
12 את הסיבה שתתקבל גם על דעתו של פרעה²⁹,
13 לחשיבות הגדולה של קבורתו בארץ כנען³⁰.

14 ועל כך מביא רש"י את הפירוש הראשון –
15 "כפשוטו", שהמשמעות של "כריתי" היא חפרתי. כיון
16 שזהו הקבר שהוא עצמו טרח בחפירתו, מובן שיש לו
17 חשיבות מיוחדת בעיניו³¹.

בהווה, כפי רש"י בכמה כתובים בפ' משפטים.
36 וגם "יפתח איש" יל"פ – שקשור בהשתדלות בכח. או שבעפעם
הא' הוא למיעוטי קטן. ולהעיר מב"ק נא, א.
37 להעיר מתנחומא (באבער) תולדות ז, אגדת בראשית פ"מ: מנין
שהי' יצחק גבור בכח, ראה כמה בוורות חפר כו'.
38 עפ"ז יומתק ביותר מה שלא הביא הכתוב שבפ' תולדות: ויכרו
שם עבדי יצחק גר.
39 משא"כ ברמב"ן הג"ל (הערה 2), ההדגשה בהחפירה היא
"להחזיק בו".
40 אבל אין להקשות: מכיון שהי' מערה ומוכן לבית הקברות למה
הוצרך יעקב לחפור קבר – כי י"ל שצריך לעשות חלל לכל קבר בפ"ע
(ע"ד ב"ב ק, ב במשנה).
41 להעיר מרד"ק שם "כי יתכן שיעקב אבינו כו' כרה וחפר קברו
בחזיון".
42 בפרש"י תולדות (כו, ב) "אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש
שנים לפניהם וחמש לאחריו כן כו' שמה לפרק אמי כו'", ולפי"ז כשהי'
יעקב בן קיה שנה עד קצת שנה (קודם בואו למצרים שהי' בן קל שנה
ויגש מו, ט) יתכן שדאג
[כי לפרש"י הי' רבקה בת כג שנה (בערך) כשמתה, שהרי כשהי'
יעקב בדרך מבית לבן הוגד לו על אמו שמתה (פרש"י וישלח לה, ח),
והי' צט שנה בערך אחר לידת יעקב (ראה רש"י ס"פ תולדות), ורבקה
היתה בת כג שנה כשנולד יעקב (ראה פרש"י תולדות כה, כ. שם כו)]
וחפר קבר – אבל דאגה אינה שייכת לכאורה לחפירת קבר.
ועוד ועיקר: לדעת יעקב הי' צ"ל שני חייו – כשני חי אבותיו (ויגש
מו, ט) – ק"פ, ועכ"פ ק"ע שנה.

25 וכפרש"י לפנ"ו (פרשתנו מז, כט): "ושלא יעשוני מצרים ע"א".
והרי "מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה
הרעב" (פרש"י יוגש מז, יט).
26 פרשתנו מז, ל.
27 שם, לא. וראה שם, כט.
28 ראה רמב"ן וכלי יקר (שם, לא). ועוד.
29 וראה לקמן הערה 57.
30 ובפרט שבדברי יעקב ליוסף וגם בדבריו להשכטים לא נאמר זה
בקרא, ורק "וקברתני בקבורתם" (של אבות) – (שם, ל), "קברו אותי אל
אבותי" (שם, כט) – שג"ז לכאורה טעם מספיק לפרעה (ראה רמב"ן ח"ש
כג, ד: הי' המנהג להיות להם בתי קברות איש לבית אבותיו), ומזה
שיוסף לא אמר דברי אביו שבקרא לפניו ואמר ענין אחר* "אשר כריתי
לי" מובן, שבזה טעם חזק יותר שיקבלו פרעה.
31 ועפ"ז יומתק זה שכתב רש"י "כפשוטו" ולא מפורש "חפרתי"
– כי אין כוונתו (רק) לפרש תיבת "כריתי" (שפי' חפרתי), כ"א (גם) תוכן
הכתוב "אשר כריתי לי" שהוא כפשוטו – שיעקב בעצמו טרח וכרה
הקבר "כמו כי יכרה איש" (כדלקמן בפנים ובהערה הבאה).
32 ולהעיר דבירושלמי ב"ק (פ"ה ה"ו) אין לי אלא בשחפר, לקח
ירש ניתן לו במתנה מנין, שנאמר או כי יכרה איש בור. וי"מ שהוא מצד
הלשון "יכרה" לשון מכירה וכו' (ראה פי' ר"א פולדא. תו"ת משפטים
שם). ועי"פ הגי' יומתק ביותר המבואר בפנים, שכונת רש"י הוא לא
(רק) לתיבת "יכרה".
33 דהרי נאמר לפניו "וכי יפתח איש בור".
34 להעיר מפרש"י שמות ב, יד. פרש"י נח ט, כ.
35 שאין הכוונה שרק באופן זה (איש) חייב – אלא שדבר הכתוב

(* אף שמוכן נגד"ו אמר יעקב אלא שאינו מפורש בכתוב. כמו שמוציני בכ"מ.

20 רש"י לפירוש "אשר כריתי" "כמו אשר קניתי" מ"אמר
21 רבי עקיבא כשהלכתי... היו קורין למכירה כירה".
22 ולכאורה, זוהי הוכחה הסותרת את הפירוש: הרי רש"י
23 רוצה לפרש כאן את המילה "כריתי" במשמעות של
24 "קניתי", ואילו מדברי רבי עקיבא יוצא ש"כירה" היא
25 "מכירה", ולא קניה?

26 ההסבר לכך הוא: מדברי רבי עקיבא ש"היו קורין
27 למכירה כירה" רוצה רש"י להוכיח שהמשמעות של
28 "כריתי" אינה "לקחתי" סתם, אלא החלפה והעברת
29 כספו של הלוקח וקרקע הקבר של המוכר מרשות אחת
30 לאחרת⁴⁸, או להיפך⁴⁹, ולכן יכולה המילה "כריתי"
31 לשמש הן במשמעות של "קניתי" והן במשמעות של
32 מכרתי⁵⁰.

33 וכך מובן מדוע מודגש בפסוק "כריתי לך", כי כיון
34 שהמילה "כריתי" כשלעצמה אינה דוקא במשמעות של
35 "קניתי", אלא החלפה ושינוי הבעלות, צריכה התורה
36 להוסיף שהמשמעות של "כריתי" (את הקבר) כאן היא
37 "לי". כלומר, "קניתי". ואילו בפירוש רש"י המשתמש
38 בביטוי "קניתי" מיותר להוסיף את המילה "לי"⁵¹.

39 ולכן רש"י לא יכול להביא הוכחה מהפסוקים
40 בפרשת דברים ובספר הושע, כי משם ניתן היה למצוא

1 (ב) מדוע "כריתי" – מדוע חפר יעקב עצמו את
2 הקבר, ולא על ידי עבדים וכדומה⁴³? אם כי בדוחק
3 ניתן להסביר ש"כריתי" הכוונה היא גם באמצעות
4 עבדי⁴⁴.

5 (ג) בלשון הפסוק: לפי פירוש זה המילה "לי"
6 מיותרת, לכאורה. צריך היה לומר "אשר כריתי", ומזה
7 מובן מאליו שהיה זה "לי" – "בשבילי"?

8 לפיכך מביא רש"י פירוש נוסף: "ומדרשו... אשר
9 קניתי, אמר רבי עקיבא...". אמנם, פירוש זה הוא
10 "מדרשו" ולא "פשוטו", אך בכל זאת הוא "מתיישב
11 על הלשון" – הן לגבי משמעות המילה "כריתי" והן
12 לגבי הצורך במילה "לי". ורש"י מכנה פירוש זה
13 "מדרשו" מפני תוכנו, ולא מפני "לשון הכתוב",
14 כדלהלן. ועוד ועיקר – פירוש זה מדגיש את חשיבות
15 הקבר אצל יעקב – קניתי, ולא "ירשתי" או "לקחתי"
16 כירושה מ"אבותי", אלא שולם על כך⁴⁵, וכפי שהוזכר
17 לפני כן – לגבי קניית אברהם את מערת המכפלה⁴⁶,
18 וכן לגבי קניית יעקב⁴⁷, שהיה זה בכסף מלא (חורפן).

ה.

כירה – העברת בעלות

19 ניתן להבין זאת על ידי ביאור ההוכחה שמביא

לי" משא"כ בסוטה שם (אף שגם שם מפרש הכתוב בקברי אשר כריתי
(ג) – הרי: (א) ע"ד הפשט אין לומר כבסוטה "אין כירה (ככ"מ בתורה)
אלא לשון מכירה" מפני שכן בכרית חים קורין למכירה כירה. (ב) אין לומר
"אין כירה אלא כו" שהרי בכמה מקומות פירושו – חפירה (וכן בנדוד
לפי הא'. וראה לעיל הערה 11) (ג) כוונת רש"י כאן שהוא שינוי רשות
(וזה אפשר לפרש (גם) ברה"ק כשהלכתי לכרכי חים היו קורין למכירה
כירה, כי פי' לשון מקח בכלל). משא"כ בסוטה שהוא בהמשך
ל"פשיטותא מי זבני א"ל אין דכתיב בקברי אשר כריתי וא"ר יוחנן כו'
אין כירה אלא לשון מכירה כו", שמפרש שכירה דכתוב זה אינו אלא
לשון מכירה**.

משא"כ בדברים***: (א) אין נוגע המאמר דרה"ק דוקא שבא
"לפרוש" אשר כריתי לי". (ב) אין פירוש אחר וצריך להגדיל שמוש התיבה
בפי' זה – "שכן בכרכי חים קורין", ולא להמעיטו – "כשהלכתי (פעם)
לכרכי חים היו קורין כו'".

[ולהעיר מת"א לדברים שם (ברוב הנוסחאות): "תכרו מנהון".
ולפי"ז י"ל (ובפרט שמשנה מתרגומו בתחילת הכתוב "תובנין מנהון")
שפירושו מלשון חפירה ונכדמוכת גם מזה שבחולדות (כו, כה) ת"א
"וכרו". וכן במשפטים שם "כירה"] שיכרו חמים בקרקע שלהם (וכ"פ

(43) ראה תנחומא שם "וכי חופר קברות הי' יעקב".

(44) להעיר מירא (כא, ל) "חפרתי את האר" ומפורש בתולדות (כו, טו) "הבארות אשר חפרו עבדי אביו".

(45) משא"כ ברד"ק שם (להפי' י"מ ש"אשר כריתי" הוא ענין קנין):
ואע"פ שאברהם קנה אותו הרי הוא כאילו קנהו.

(46) חיי שרה כג, ט. טז. ובפרש"י.

(47) וישלח לג, יט. ובפרש"י. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 182 ואילך.

(48) ועפ"ז מובן גם פרש"י בדברים שם שכתב "לשון מקח" סתם,
וכן בהושע "לשון סחורה", ואין מדגיש שהוא לקיחה.

(49) להעיר אשר "כריתי" כפשוטו – הוא ע"י שהעפר משנה מקומו
ועושה שנים: בור בקרקע וכדו' ע"ג הקרקע.

(50) להעיר מפרש"י מקץ (מא, נו) "שבר לשון מכר ול' קנין".

(51) וע"פ הג"ל יובן מה שהביא רש"י המאמר דרה"ק "אר"ע*

כשהלכתי לכרכי חים היו קורין כו" ולא דסוטה שם מאמר ר' יוחנן
משום ר"ש בן יהוצדק "אין כירה כו" [משא"כ בפי' דברים שם מביא:
שכן בכרכי חים קורין למכירה כירה] – ובפרט שזהו תוכן הסוגי' בסוטה
שם (קבורת יעקב במערת המכפלה וקנייתו מעשו), משא"כ ברה"ק** –
כי [נוסף על הפשוט, דבר"ה מסיים "למאי נ"מ לפרוש" אשר כריתי

* ברה"ק "אמר רבי". וצ"ל שלרש"י גיטא אחרת בגמרא. וכהובא בדק"ט שם.

** ומה"ש דוחק לומר שהביא מרה"ק שהוא בסדר מונע – לפני סוטה שבסדר נשים.

*** ובפשוטו י"ל: מאמר ר"י משום ר"ש בן יהוצדק הובא גם בחולין (צב, א). ושם: אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר בקברי אשר כריתי לי וא"כ מובן שאין רש"י
מביא כאן שהרי ר"י מביא דאי' מכתוב זה. וראה חזק"ג דלעיל הערה 24.

**** או י"ל שלאחר שכבר הביא בפרשתנו "אר"ע כו" כתב שם בקיצור "שכן כו'".

25 החשיבות העצומה של קבר זה בעיני יעקב, אשר
26 השתדל שהרכישה תבצע באופן של "כריתי" – קנין
27 חזק כפי שנעשה ב"כרכי הים"⁵³.

28 [ומשום כן מביא רש"י פירוש זה כ"מדרש", משום
29 שהסבר זה – שהקנין ב"כרכי הים נקרא כירה" ומצביע
30 על קנין חשוב, ובכך רצה יוסף להביע בפני פרעה את
31 הנחיצות של "שמה תקברני" – אינו הכרחי לפי פשוטו
32 של מקרא⁵⁴].

ז.

הצורך בפירוש השלישי של רש"י

33 אך פירוש זה קשה מפני תוכנה של האמירה "אשר
34 כריתי לי". כי בכל זאת, בכך שיעקב קנה את הקבר
35 באופן של "כירה", עדיין אין מתבטאים מאמציו
36 העצומים של יעקב להשיג את הקבר, וחשיבותו
37 הגדולה של הקבר בעיני יעקב, כי כל דבר שהוא בעל
38 חשיבות כלשהי⁵⁵ קונים בקנין מכובד.

39 לפיכך מוסיף רש"י "ועוד מדרשו, לשון כרי...
40 שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן...".
41 התורה מכנה את הרכישה בביטוי "כריתי" לא רק כדי
42 לרמוז לקנין חשוב, כדלעיל, אלא בכך רומזת התורה,
43 שיעקב נתן עבור קבר זה את כל ה"כסף וזהב
44 שהביא...". ועובדה זו מצביעה על החשיבות
45 והחשיבות הרבה של הקבר בעיני יעקב, ואפילו פרעה
46 יסכים משום כך⁵⁶ ל"שמה תקברני"⁵⁷.

47 אך פירוש זה הוא "מדרשו" בלבד, ויותר מכך, הוא
48 אף אינו "מתיישב על הלשון", כפירוש "כמו אשר

1 הוכחה הסותרת את פירושו: מכך שבפסוקים שם יש
2 תוספת "תכרו מאתם בכסף", "ואכרה לי בחמשה עשר
3 כסף", ניתן להבין, שכריה כשלעצמה היא לקיחה
4 בלבד, בלי נתינה תמורתה.

ו.

"כירה" – קנין חשוב ב"כרכי הים"

5 אך לפי זה עדיין קשה:

6 (א) הקושיא שצויינה (לעיל בסעיף ג'): מדוע
7 חשוב לספר שזהו הקבר "אשר כריתי לי" – "אשר
8 קניתי"? מהי החשיבות המיוחדת ב"קניתי", עד אשר
9 בזה תודגש לפרעה החשיבות של "שמה תקברני"?
10 בהסתמך על כך, שכיון שמוצאים לגבי שתי רכישות
11 של האבות שהן בוצעו בסכומים עצומים, בודאי ידע
12 פרעה ויבין מזה שגם קניה זו היתה באופן דומה –
13 הסבר זה דחוק ביותר.

14 (ב) מדוע מופיע כאן הביטוי "כירה" שמשמעותו
15 שינוי בעלות בלבד, ומשום כך יש להוסיף את המילה
16 "כריתי לי", והרי ניתן היה מלכתחילה לכתוב ביטוי ברור
17 "קניתי" וכדומה, ואף לא היה צורך להוסיף "לי"⁵²?

18 לפיכך אין רש"י מסתפק בהביאו את הפירוש
19 באופן כללי, שמכירה נקראת "כירה", אלא אף מציין
20 ש"בכרכי הים היו קורין למכירה כירה". כרכים הן ערי
21 מסחר גדולות, אשר בהן נערכות המכירות והרכישות
22 בהיקפים גדולים מאד.

23 וזוהי המשמעות של "אשר כריתי לי", ולא "אשר
24 קניתי" וכדומה בלבד: בזה רצה יוסף לבטא את

"מדרשו" (נוסף על הפשוט שאין פי' אחר שם. וראה לעיל הערה 51),
וצע"ק מדוע כ' שם (ובהושע) "כרכי הים".
55 וע"ד "חזקת השדה אשר נטה שם אהלוי" (וישלה לג, יט).
56 ראה גם משכיל לדוד כאן. ועפ"ז יומתק מה שכתב רש"י
"שהביא מבית לבן" (נוסף על הפשוט שהי' ריבוי גדול) להורות על
חשיבות מערת המכפלה שבא"י בעיני יעקב, שכל כסף שהביא מחו"ל נתן
בשכיל זה, כפרש"י יגש מו, ו (ובזה גם דא"ג) התנצלות כלפי פרעה
שלא יחשוב שמה שצוה לקוברו בא"י הוא מפני שלילת מצרים, אלא
הוא מצד מעלת א"י לגבי חו"ל בכלל).
57 לפי כהנ"ל אולי י"ל שפי' רש"י בפסוק לאח"ז (ג, ו) כאשר
השביעך, "ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך", כוונתו (גם)
שפרעה לא קיבל ההסברה ד"אשר כריתי לי".

בש"ך עה"ת דברים שם – אבל לא ע"ד הפשט). אבל דחק גדול הוא,
דנוסף ע"ז דלשון "מאתם" אינו מתיישב עפ"ז, י"ל שהתרגום משנה כיון
שהכתוב משנה – "תשברו" (ואח"כ) "תכרו". ואכ"מ.
וראה לקמן הערה 53, 54.
52 להעיר מהראי' בב"ר שם לפי' "אשר הכרתי עלי" – "בקברי
אשר לקחתי לי אין כתיב כאן כו".
53 עפ"ז יש להוסיף ביאור בזה שהביא רש"י "אר"ע כשהלכתי כו"
דר"ה ולא דסוטה – כי תוכן הסוגיא דר"ה הוא בפי' תיבות ששמע
ב"בכרכי הים" וכו'. משא"כ בסוטה, שהמאמר "אין כירה כו" שכן בכרכי
הים כו" הובא רק כראי' שכירה הוא לשון מכירה* (ובפרט, שבחולין
שם ליתא במאמר דר"י "שכן בכרכי הים כו").
54 משא"כ בפי' דברים שם אין זה כוונתו ולכן לא כתב ע"ז

(* ועוד: ע"פ פרש"י סוטה שם "כשמכרת הבכורה". הרי בפשטות ה' המכירה דבכרה בשביל נזיד ענשים כו' (ראה רד"ק שם בסופו) להפי' ד"אשר כריתי לי" הוא
ענין קנין "חפני שקנה חזק עשו בניד ענשים". ופשיטא שאי"ז קנין חשוב כו'.

- 1 קניתי", כי ההסבר ש"כריתי" הוא "לשון כרי" הוא
 2 דרש ממש⁵⁸.
 3 וכיון שהפירושים "כמו אשר קניתי... לשון כרי"
 4 הם "מדרשו", לכן, הפירוש הראשון והעיקרי הוא
 5 "כמו כי יכרה איש". פירוש זה הוא "פשוטו", הן
 6 משום לשון הפסוק, שזהו הפירוש הפשוט של המילה
- 7 "כריתי", והן משום תוכן הפסוק, משום שבפירוש זה
 8 מתבטאת החשיבות והחביבות של קבר זה בעיני יעקב,
 9 אשר השתדל כה רבות עבורו, עד אשר הוא עצמו
 10 חפרו⁵⁹ - ל".
 (משיחת ש"פ ויחי תשל"ב)

שמפרש תוכן הכתובים וגם ע"פ דרו"ל - כי חפתי אינו מתיישב על
 הלשון כ"כ (תיבת "לי") ולכן ת"א "דאתקנית לי", ובתיב"ע מפרש
 ההדגשה בתוכן דברי יוסף "אשר כריתי לי" ולכן מתרגם "דחפתי לי"
 שעפ"ז מובן גודל חשיבות הקבר אצל יעקב (משא"כ "דאתקנית לי"
 שאינו מורה על חשיבות מיוחדת). ולהעיר שבתולדות ומשפטים שם
 (לרוב הגי' בתיב"ע "חפסו" "חפסו". וראה פי יונתן בהנ"ל.

(58) וזה שבפרש"י ויגש שם לא כתב ע"ז ומדרשו, כי שם אינו בא
 לפרש הכתוב "אשר כריתי לי" אלא להביא רא"י שמה שרכש בפרך ארם נתן
 הכל לעשו. וכמדובר כמ"פ - מפרש רש"י לפעמים פסוק רק ע"פ פי
 אחד שפירש בכתוב אחר.
 (59) ואולי י"ל שלכן בת"א כתב "דאתקנית לי" ובתיב"ע "דחפתי
 לי" - אף שבכלל ת"א קרוב יותר לפירוש התיבות, משא"כ תיב"ע

אגרות קודש

ב"ה, א' טבת, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
 מוה"ר מרדכי שי הכהן

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ממוצש"ק אור כ"ד כסלו. הנה מה שכתבתי אודות אתרוגי קלברה,
 הרי ידוע שההידור בזה הוא מה שעוד מימי בעלי התוספות לקחו אתרוגים משם, וכמובא בשו"ת
 חת"ס הועתק בשער הכולל (מובן שהטעמים ע"פ נסתר הוא ענין בפני עצמו), ולכן צריך להשתדל
 לקחת השתילים ויחורים מאותו המחוז, ומה טוב מאותה השדה משם לוקחים האתרוגים כל
 השנים, ומה טוב שיהי' לא מפרדס היינו חלקה הנמצאת בטפול בני אדם אלא ביער. ובודאי יש
 למצוא שטחים כאלו.

מ"ש אודות הענין דערלה. הנה להר"ן שי' עלבויים והעיקר לחותנו הר"ד לודמיר שי' ישנו
 נסיון (פראקטיק) בזה, כפי שאומרים. ובמילא יוכל להודע אצלם הפרטים באיזה אופן יש לקחת
 האילן עם הסלע ובאופן שיהי' בטוח שזהו מספיק.

בטח בהתועדות דיום הבהיר י"ט כסלו השתתפו ג"כ בחלוקת הש"ס, והעיקר בהחלטות
 טובות בהנוגע לפועל בחיי היום יומי, וחבל אשר כפי הנראה משתיקתו של כת"ר, הנה אין
 מדפיסים במכ"ע האיטלקי ענינים כמו אלה, אף שיש למצוא המוכשר לזה במקומו, גם אחרי
 נסיעת האברך נאה שי'.

בברכה ובפ"ש,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט

מזכיר

לקוטי שיחות

פרשת ויחי

כרך ב, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

- 18 תירוח זה אינו ברור: (א) החשש שמא "יודע לבאים
19 אחריהם" מוכן בפשטות⁷, ומדוע רצה יעקב מלכתחילה
20 לגלות את הקץ לבניו? (ב) ועיקר: בכך אין נענית השאלה
21 – מהי התועלת שהיה גילוי הקץ מביא ל"בניו", שבגללה
22 "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין"⁸?

ב.

מדוע הוותר הקץ מיעקב?

- 23 בנוסף לכך יש להבין:
24 אנו מוצאים בדברי חז"ל שתי דעות: (א) שהקץ נעלם
25 גם מיעקב, כנאמר במדרש⁹ "בא לגלות להם את הקץ
26 ונתכסה ממנו", ובמדרש בתחילת הפרשה¹⁰: "ביקש...
27 ונסתם ממנו". (ב) מיעקב לא נעלם הקץ, אך הוא לא גילה
28 זאת לבניו¹¹.
29 [יש לומר, שזהו הדיוק בלשון הגמרא² "ביקש יעקב
30 לגלות... ונסתלק ממנו שכינה" – לא "ונסתלק ממנו
31 (הקץ)" – כי לפי הגמרא אכן לא נסתר הקץ מיעקב, אלא
32 הסתלקה ממנו שכינה, והוא הבין, שמשמים אין רוצים
33 בגילוי הקץ.]

בניהם (של בניו?) לצדיקים גמורים רצה לגלות להם הקץ שמתוך זה יהי שכרם מרובה שידעו הקץ רחוק ועכ"ז לא יסוגו אחר מעבודת ה'". אבל צ"ע בזה, שהרי גם צדיק גמור מתפלל להקב"ה בברכות השחר (ברכות ס, ב. וראה סנהדרין קז, א) "ואל תביאנו לידי נסיון", ואיך יביא יעקב את בניהם לידי נסיון כזה? ועוד ישתמש ברוה"ק לתכלית זו?

- (9) פצ"ח שם.
10) ריש פרשתנו (רפצ"ו) – הובא בפרש"י עה"ת שם. ואף שרש"י מביא ג"כ דרשת הש"ס (כנ"ל הערה 2) – יש לומר: (א) בכל מקום פירש רש"י את המוכרח על אחר. בריש הפרשה שקשה לי סתימת הפרשה לפני התיבות "ויחי יעקב" מוכרח לפרש שנסתם הקץ מיעקב; משא"כ בהפסוק "ואגידה לכם" שמוכרח רק לנסתלק ממנו שכינה. (ב) הפירוש ד"נסתלקה ממנו שכינה" הוא רק לפי הא' ברש"י ריש פרשתנו בטעם סתימת פרשה זו, ולא להפירוש שנסתם ממנו הקץ.
11) כן מפרש ביפ"ת המשל בכ"ר פצ"ח שם (וגריס "ד"א משל כו"). אבל ראה הנסמן במנח"י (אלבק) לב"ר שם.

א.

התמיהה על "בקש יעקב לגלות קץ"

- 1 על הפסוק¹ "ויקרא אל בניו ויאמר: האספו ואגידה
2 לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", אומרים
3 חז"ל²: "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין³ ונסתלקה
4 ממנו שכינה".
5 תמוה:
6 בודאי התכוון יעקב, ברצותו לגלות לבניו את הקץ,
7 להביא לתועלת השבטים או בניהם אחריהם: – מהי
8 התועלת לבני ישראל מגילוי הקץ להם באותה שעה?
9 ואדרבה: אילו גילה להם יעקב את הקץ, אשר יהיה
10 רק לאחר אלפי שנים – הרי לא זו בלבד שלא היה זה
11 לתועלתם, אלא להיפך: גילוי זה היה גורם לשברונם
12 ולהשפלת מצב רוחם⁴!
13 יש העונים על כך⁵, שיעקב רצה לגלות את הקץ רק
14 לבניו⁶, "שצדיקים היו ובטוח בהם שאף-על-פי שהוא
15 (הקץ) לאורך ימים לא ישובו מאחרי ה'", אבל גם את זאת
16 לא רצה ה' – "כדי שלא יודע לבאים אחריהם ורבים
17 יתיאשו אילו ידעו שהוא לעתים רחוקות".

1) פרשתנו מט, א.

2) פסחים נו, א. פרש"י עה"פ (בשינויים – נת' בלקו"ש ח"י ע' 171). וראה לקמן סעיף ב.

3) לשון הכתוב דניאל בסופו. וראה אוה"ת ר"פ מקץ. וש"נ.

4) בכמה מפרשים (ראה כלי יקר ריש פרשתנו. יפה תואר לב"ר עה"פ (פצ"ח, ב). ועוד) שמתעם זה נסתם ממנו הקץ. אבל תמוה, מה היתה קס"ד יעקב שביקש לגלות את הקץ?
5) יפה תואר שם.

6) ויש לומר שזהו טעמו של רש"י (ריש פרשתנו) שהוסיף תיבת "לבניו" על לשון הב"ר ריש פרשתנו (שצוין בסיום הפרש"י*) – לתרץ קושיא זו (וראה לקמן הערה 28). ומה שלקמן בפירושו עה"פ "ואגידה לכם" השמיט רש"י תיבת "לבניו" (אף שבפסחים שם – מקור פרש"י זה – ישנה תיבה זו) – כי פרש"י זה בא על התיבות "ואגידה לכם" (בני יעקב), ובמילא אין צורך ומקום להכפיל "לבניו".

7) להעיר מבי"ב לח, ב. ערכין טז, רע"א.

8) ביפ"ת (השלם) שם (ד"ה בואו ואגלה) "שלהיות יעקב מחזיק את

(* שצוין זה אינו מהמעתיקים (או מדפיסים) כי אם דרש"י עצמו.

- 1 או יש לומר: שכניה - מלשון ושכנתי בתוכם¹².
 2 כלומר, הכח "להשקיף" את גילוי הקץ למטה - לבניו¹³.
 3 יש להבין: לפי כל הדיעות, יכול הקדוש-ברוך-הוא
 4 למנוע את יעקב מגילוי הקץ לבניו גם כאשר הקץ ידוע
 5 לו, ומדוע, לפי הדיעה הראשונה, "נסתם" הקץ מיעקב?
 ג.
אי גילוי הקץ - לתועלת במצב זה
 6 מכל האמור לעיל מובן, ששני האופנים - גילוי הקץ,
 7 או אי-גילוי - יכולים להועיל לישראל בעבודתם הרוחנית.
 8 יתר על כן: כיון שיעקב הוא אחד מן האבות, "שהן
 9 הן המרכבה .. ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לברו
 10 כל ימיהם"¹⁴, הכרחי לומר ש"ביקש יעקב לגלות...",
 11 בהתאם לרצון הקדוש-ברוך-הוא, שגם אז היה יעקב
 12 מרכבה לו.
 13 והקדוש-ברוך-הוא לא איפשר ליעקב לגלות את הקץ,
 14 כי במצב שבו היו שרויים בני ישראל היה צורך שלא
 15 יתגלה הקץ, ובכך היתה התועלת לישראל גדולה יותר.
 16 ועל כך ישנן שתי דעות: לפי דיעה אחת היה גם יעקב
 17 עצמו זקוק לתועלת זו, ולכן "נתכסה ממנו" הקץ; לפי
 18 הדיעה השניה נזקקו לדרך זו רק השבטים, ולכן לא הוסתר
 19 הקץ מיעקב עצמו.

20 ויתן להסביר זאת לפי דברי חז"ל¹⁵ על הפסוק¹⁶
 21 "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה'..."
 22 שאילו זכו היה הקדוש-ברוך-הוא מביא את ישראל כבר
 23 אז. בעת יציאת מצרים, "למנון לשבתך פעלת ה'", ולגבי
 24 "בנינו דקב"ה" לא יתכן חורבן וגלות, והגאולה מגלות

ד.

יעקב רצה לגלות שיציאת מצרים היא הקץ

- 45 אבל בהסבר זה אין די:
 46 פטירת יעקב אבינו היתה כמאתיים שנה²³ לפני יציאת
 47 מצרים וגילוי הקץ היה גורם לאותו דור של בני ישראל
 48 להתעצב, כי לפי הטבע ש"והיו ימיו מאה ועשרים שנה"²⁴,
 49 לא יגיע הקץ בחייהם בעולם הזה - וחזרה, אפוא,
 50 הקושיה למקומה?

ה.

מטרת יעקב - הקדמת הקץ

- 45 אבל בהסבר זה אין די:
 46 פטירת יעקב אבינו היתה כמאתיים שנה²³ לפני יציאת
 47 מצרים וגילוי הקץ היה גורם לאותו דור של בני ישראל
 48 להתעצב, כי לפי הטבע ש"והיו ימיו מאה ועשרים שנה"²⁴,
 49 לא יגיע הקץ בחייהם בעולם הזה - וחזרה, אפוא,
 50 הקושיה למקומה?

גו"ד דקאי על ד' מלכויות (וראה רש"י שם, יד). ועוד.

(21) ברכות ד, א. פרש"י וישלח לב, יא.

(22) בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש, ש"ענין זה (שמא יגרום החטא) אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא", אבל לא "שיאמר הקב"ה לגביא להבטיח לבני אדם בבשרה טובה במאמר מוחלט בלא תנאי ואחר כן לא יקים", דא"כ "לא יהי נשאר לנו מקום לקיים בו אמונת הנבואה". אבל אין זה שייך לענינו, כי בנדר"ד לא היתה נבואה, יעקב לא הי' צורך לראי' שידוע עתידות, ואין שייך כאן כלל "לקיים .. אמונת הנבואה". ופשוט. ולהעיר מרמב"ן בא (יב, ז) וראה הנסמן לקמן הערה 29 (ע"ד החסידות).

(23) שהרי מירידת יעקב למצרים עד יציאת עברו רד"ו שנה (רש"י לך טו, יג. מקץ מב, ב) מתחזקת ובר"ע ע"פ(ה). בא שם), ובעת שביקש יעקב לגלות את הקץ עברו י"ז שנה מעת הירידה למצרים.

(24) בראשית ו, ג.

(12) תרומה כה, ח. וראה תניא פמ"א (נו, ב): על שם ששוכנת ומתלבשת.

(13) וגו' רק בענין זה דגילוי הקץ, ולא בשאר ענינים, שהרי המשך בכמה עניני נבואה (ומתורצת עפ"ז ג"כ הוספת רש"י "והתחיל לדבר דברים אחרים" - דלכאורה תמוה, למאי נפק"מ נאן, ומאי קמ"ל? - כי בזה מדגיש שבדברים אחרים לא נסתלקה ממנו שכניה). וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"י ע' 168 ואילך.

(14) תניא פכ"ג.

(15) זח"ג רכא, א.

(16) בשלח טו, יז.

(17) ראה גם עירובין נד, א. שמו"ר רפ"ב. ועוד.

(18) ראה גם גו"א ריש פרשתנו.

(19) לך טו, יג"ד.

(20) ולהעיר ממחז"ל (כ"ר פמ"ד, יז. ורש"י) עה"פ דלך שם (יב) "אימה

27 עצמיות - כגון: בת-קול שבאמצעותה מתעוררים אצל
 28 האדם הרהורי תשובה³⁴, המביאים לידי כך, שהוא יתחוק
 29 בתורה ובעבודתה אחר כך.
 30 זוהי הסיבה לכך ש"נסתלקה ממנו שכניה": אילו גילה
 31 יעקב את הקץ לבניו, לא היתה התחזקותם בעבודת
 32 ה' (על-ידי גילוי הקץ כדי להבטיח שישארו ויגבירו את
 33 המצב של "זכו") בבחינת "קב שלוו" - עבודה שלהם, אלא
 34 היתה מעורבת כאן עזרה מלמעלה. לפיכך "נסתלקה ממנו
 35 שכניה", כדי שעבודת ישראל תיעשה במצב של סילוק
 36 השכינה והסתרת הקץ - בכח עצמם³⁵.

37 יעקב רצה למהר את היציאה מן הגלות - אף
 38 אם תיפגם אולי שלמות העבודה, אבל עם זאת יוכלו
 39 לצאת מן הגלות, מערות הארץ, מהר יותר, ולהכנס
 40 לגאולה האמיתית והשלמה. כך אפשר להסביר את
 41 הדיקוּב בביטוי "ביקש יעקב לגלות..." - גם מלשון
 42 בקשה: יעקב ביקש מאת הקדוש-ברוך-הוא שיתגלה
 43 הקץ, כדי שבני ישראל יקבלו סיוע בעבודתם ותובטח
 44 להם ביאת הגאולה במהרה.
 45 אך הקדוש-ברוך-הוא רצה, שהגאולה תהיה מושלמת,
 46 ודבר זה תלוי בשלמות עבודתם של ישראל, ולכן³⁶
 47 "נסתלקה ממנו שכניה", דבר המאפשר יתר שלמות
 48 בעבודה הרוחנית, כדלעיל³⁷.

ז.

גאולה נצחית רק ע"י וגיעה עצמית

49 יש בכך ענין עמוק יותר:
 50 העובדה ששלימות הגאולה מושגת באמצעות עבודת
 51 ישראל במצב של סילוק השכינה, ביגיעת עצמם, איננה

1 לכן יש להסביר, שמטרת יעקב ברצונו לגלות את הקץ
 2 היתה: כאשר ידעו בני ישראל, על-ידי גילוי הקץ, שהדבר
 3 תלוי ב"זכו", הם היו מגבירים את עבודת ה' - את ה"זכו"
 4 - והתחזקות זו היתה גורמת להקדמת הגאולה, שהיא תגיע
 5 לפני הקץ הקבוע, כדברי חז"ל²⁵: "זכו - אחישנה".
 6 ענין דומה לכך מוצאים ביציאת מצרים עצמה: אחת
 7 מן הסיבות²⁶ לכך שגלות מצרים ארכה רק רד"ו שנה -
 8 ולא ארבע מאות שנה, כפי שנקבע בברית בין הבתרים -
 9 היא, כי קושי השעבוד השלים את מנין ארבע מאות
 10 השנים.
 11 וכשם שהתוספת בשעבוד הקדימה את הגאולה, כך,
 12 ומכל שכן²⁷, היתה הגאולה מוקדמת יותר באמצעות
 13 התוספת בענינים טובים, ב"זכו"²⁸.

ז.

יעקב ביקש גאולה מהירה, הקב"ה - גאולה שלימה

14 למרות זאת "נסתלקה ממנו שכניה", ויעקב לא הורשה
 15 לגלות את הקץ. ההסבר לכך הוא²⁹:
 16 שלמות עבודת האדם, שבאמצעותה הוא מגיע ל"זכו",
 17 היא, שהעבודה היא "מלאכתך אשר תעשה", כדברי חז"ל³⁰
 18 "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו". אמנם,
 19 בכל עבודה נזקקים לסייעתא דשמיא, כמאמר חז"ל³¹
 20 "אלמלא הקב"ה עוזרו...", אך יש בכך שתי דרכים³²:
 21 (א) הסיוע מלמעלה מורגש אצל האדם בשעת עבודתו.
 22 לדוגמא - עבודת ה' בעתות רצון, כגון: עשרת ימי
 23 תשובה, שאז הקדוש-ברוך-הוא "בהמצאו .. בהיותו
 24 קרוב"³³, או שבת ויום-טוב בכלל.
 25 (ב) הסיוע גורם לעבודת האדם שאחר כך, אבל בשעת
 26 העבודה אין הסיוע מורגש, כאילו העבודה היא ביגיעה

(25) סנהדרין צח, א. הובא בפרש"י ישעי' ס, כב.

(26) רלב"ג לך שם. ש"ך עה"ת (לך שם. שמוג ג, ז. בא שם).

(27) דמרוכה מדה טובה (סוטה יא, א).

(28) וגם ע"פ פנשו"מ מובן שאפ"ל כן, כפרש"י (ויגש מז, יט) "מכיון

שבא יעקב כו' וכלה הרעב", אף שהי' צ"ל הרעב עוד חמש שנים.

ועפ"ז אפ"ל שזהו הביאור ע"פ פשו"מ הטעם שביקש יעקב לגלות את הקץ

[דאין לתרץ בפשו"מ (כנ"ל ס"ד) שהכוונה לזמן דיצי"מ, שהרי בפרש"י לא הובא מחז"ל זה דאילו זכו היתה יצי"מ גאולה נצחית, ואדרבה, מפרש"י (דלעיל הערה 20). וראה גם רש"י שמות ג, יד) משמע הפכו]

כי באם בניו היו יודעים שהקץ רחוק כ"כ (שזה מראה גודל החטאים שגרמו לזה) היו מוכיחים את יוצאי חלציהם (לא רק להשמר מחטאים גדולים כאלה, כ"א גם) שיוסיפו בתומ"צ כדי לזרו ולהקדים את הקץ (אף

שלא היו מגלים אותו להם).

(29) עיין ביאור באופן אחר - מאמרי אדה"ז הקצרים ערך קץ (ע' תקלט).

(30) ב"מ לח, א.

(31) קידושין ל, ב. סוכה נב, ב. וראה ויק"ר (פכ"ז, ב): מי הקדימני ואשלם כו'.

(32) ראה בארוכה ד"ה ויגש תרס"ו וד"ה וה' אמר המכסה תרס"ז.

(33) ר"ה יח, א.

(34) ראה כתר שם טוב הוספות סע"ט, ושי"ן.

(35) גם י"ל - בכדי שתהי' עבודתם לא בשביל השכר דהקדמת הקץ.

(36) ראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 467 ואילך.

(37) עד"ז מצינו ביצי"מ שבנ"י בקשו להקדימה ולוותר על הרכוש גדול והקב"ה אמר שצ"ל דוקא ברכוש גדול (ברכות ט, סע"א ואילך).

27 שכאשר ראה יעקב ש"נסתלקה ממנו שכניה", ושלא
28 הורשה לגלות את הקץ לבניו, הוא אמר מיד⁴³ "שמא חס
29 ושלום יש במטתו פסול"⁴⁴.

30 לפי זה יובנו גם שתי הדיעות שהובאו לעיל, אם הקץ
31 הוסתר (גם) מיעקב, אם לאו:

32 במדרש נאמר ש"נתכסה ממנו הקץ", כי הקדוש-ברוך-
33 הוא רצה שגם יעקב יחוש את היתרון שביגיעה עצמית,
34 ובכך יראה לבניו את היתרון שבעבודתם כאשר הם לא
35 יידעו את הקץ.

36 דעת הגמרא היא, ש"נסתלקה ממנו שכניה", אך לא
37 הוסתר ממנו הקץ – כי אצל יעקב עצמו היתה כבר
38 השלמות, אשר אליה הגיעו בניו על-ידי הסתרת הקץ.

ט.

לבקשת יעקב היתה השפעה "מקיפה"

39 אמנם הקדוש-ברוך-הוא גרם לכך שיעקב לא יגלה את
40 הקץ לבניו, אבל מן העובדה ש"ביקש יעקב לגלות..." בהיותו
41 מרכבה לרצון הקדוש-ברוך-הוא, מובן, ש"ביקש.. לגלות קץ
42 הימין" היה (גם) אצל היתרון הקדוש-ברוך-הוא.

43 יתר-על-כן⁴⁵: בקשת צדיק אינה חוזרת ריקם, ובודאי
44 היתה לכך השפעה למטה. זאת ועוד: כיוון שנקבע הדבר
45 בתורה (מלשון הוראה), הרי זאת הוראה נצחית לכל
46 הדורות –

47 כשם שמוצאים⁴⁶ אצל משה רבינו, שלמרות
48 שבקשתו "ואתחנן... אעברה נא ואראה..."⁴⁷ – לאפשר
49 לישראל ראייה באלקות – לא התמלאה (כי בני ישראל
50 היו ראויים אז לדרגה של שמיעה בלבד, "ועתה ישראל
51 שמעו..."⁴⁸), בכל זאת הביאה בקשתו לידי כך שיתקיים
52 אצל בני ישראל ענין הראיה באופן של "מקיף" לפחות,
53 ואצל יחידי סגולה – גם בפנימיות⁴⁹,

1 בגלל קשר צדדי בין דרך זו של עבודה ובין הגאולה, אלא
2 שדוקא בעבודה זו תלוי ה"קץ" של הגאולה הנצחית, שאין
3 אחריה גלות:

4 כדי שהגאולה תהיה נצחית ללא שינויים, צריכה גם
5 עבודת ישראל המביאה אותה להיות דומה לכך – באופן
6 של "לא שניתי".

7 ולכן: כאשר העבודה נעשית עקב הסיוע מלמעלה ולא
8 ביגיעה עצמית, אין³⁸ "נצחיות" בעבודה, כי כאשר ייעלם
9 הסיוע מלמעלה, עלול האדם להידרדר בדרגתו.

10 רק כאשר העבודה נובעת מאתערותא דלתתא
11 (התעוררות מלמטה, בכוחו של האדם), היא "דבר
12 המתקיים", והיא יכולה להביא לגאולה קיימת ונצחית,
13 שאין אחריה גלות.

ה.

יעקב – בדרגה של שלמות

14 לפי זה דרוש הסבר לאיך גיסא: מה חשב יעקב
15 מלכתחילה, כאשר "ביקש" לגלות את הקץ לבניו, דבר
16 שיגרום להתחזקות בעבודה שאיננה גורם מתאים לגאולה
17 האמיתית?

18 ההסבר לכך (בדרך החסידות) הוא:

19 ידוע³⁹ שדרגת יעקב היא "אצילות", שזהו עולם
20 האחרות ש"לאחרי הביורור"⁴⁰. וכיוון שיעקב הוא כבר
21 לאחר הביורור, במיוחד בסמוך לפטירתו, כאשר הוא היה
22 בשיא שלמותו⁴¹ – הוא כבר הגיע לשלימות בעבודתו,
23 ואצלו כבר היה "קב שלוו" – הרי שאצלו יביא גילוי הקץ
24 לתוספת בשלמות עבודתו.

25 מסיבה זו רצה יעקב לגלות את הקץ לבניו, בסוברו,
26 שגם בניו שרויים בדרגה זו. כפי שנאמר בגמרא⁴² בהמשך,

תלט, ב. וראה תו"א פד, ד. פז, ג).

(44) שיש לפרשו "פסול" בערך "מטתי" ומדרגתי.

(45) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"י ע' 170-1.

(46) ראה בכ"ז בארוכה לקו"ת ואוה"ת ר"פ ואתחנן. שעה"ת

לאדהאמ"צ ח"ב חינוך. ס' הליקוטים (צ"צ) ע' משה (ע' א'תרפ ואילך).

(47) ר"פ ואתחנן.

(48) שם ד, א.

(49) ראה שעה"ת חינוך שם פ"ט ואילך. אוה"ת שם ע' עה. ריש ע' ק.

ע' קח.

(38) ראה בכ"ז לקו"ת ויקרא ב, סע"ב ואילך. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"י ע' 358 ואילך.

(39) תו"א ס"פ ויצא. לקו"ת צו יז, ב. ובכ"מ. וראה ס' הליקוטים (צ"צ) ע' יעקב אות יג.

(40) ראה תו"א ג, א.ב. ובכ"מ.

(41) ראה אגה"ק ס' כח. סידור שער הל"ג בעומר דש, סע"ב ואילך.

ועוד.

(42) פסחים שם.

(43) וגם לפי הסיום שם "אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד" – ה"ז רק "כך", בכ"ף הדמיון (סה"מ קונטרסים ח"ב

11 כפי אשר רואים במוחש, שכאשר אומרים ליהודי
 12 "הנה הנה משיח בא" ו"ווי וואנט משיח נאו" (=אנו
 13 רוצים משיח עכשיו) משפיע הדבר להתחזקות ותוספת
 14 בעבודת ה', ולזהירות מיוחדת, שלא לגרום לשום חשש
 15 "שמא יגרום..." שיעכב ח"ו את ביאת המשיח.
 16 וכימינו אלה נוסף לכך עוד ענין: נאמר בתורת אמת⁵³
 17 "כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה" – הגמרא
 18 אומרת בפשטות שהקץ כבר הגיע מזמן.
 19 צריך רק שתהיה⁵⁴ "שעתא חדא"⁵⁵ – ה"פניה"⁵⁶ – של
 20 תשובה, שגורמת ל"ומיד הן נגאלין"⁵⁷, מיד ממש –
 21 "נאו"⁵⁸ – בעגלא דידן.
 (משיחות עשרה בטבת וש"פ ויחי תשמ"א)

1 בדומה לכך יש לומר לגבי יעקב: העובדה ש"ביקש
 2 לגלות את הקץ" אפשרה לבני ישראל להגיע לגילוי הקץ
 3 באופן של "מקיף" – עבודת ה' בדרך של חרות מאומות
 4 העולם ומהיצר-הרע, ואצל יחידי סגולה גם בפנימיות –
 5 שכמה מגדולי ישראל (כגון: רס"ג, רמב"ם וכדומה⁵⁹)
 6 חישובו קצין⁵¹.
 ;
ההוראה: בקשת הגאולה
 7 מכך נובעת גם הוראה לכל ישראל בכל הדורות,
 8 שצריך להיות הענין של "ביקש .. לגלות .. קץ הימין":
 9 יהודי צריך לרצות ולבקש⁵² את גילוי הקץ, ובקשה זו
 10 עצמה, והמחשבה אודותיה, מסייעת רבות בעבודת ה'.

תצמיח. ובכל תפלה – ותחזינה עינינו כו'. וראה לקו"ש ח"כ ע' 384, 458
 ואילך.
 (53 סנהדרין סם.
 (54 ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' ריב.
 (55 זח"א קכט, א.
 (56 מלשון וישע גוי לא שעה (ראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 792.
 ועוד).
 (57 רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
 (58 בגימטריה ז"ן, א"ל הוי' – ראה בארוכה שיחת ש"פ צו, ה'תשמ"א.

(50 וידוע המאמר ואת האלף ושבע – לאדה"ז. וראה תורת שלום ע'
 237. וראה הערות הרב מרגליות בשו"ת מן השמים (ירושלים תשי"ז)
 סע"ב שקיבץ הקצין דכו"כ מגדולי ישראל. – העירני חכם א' שבס' דבר
 נצב (להרנ"צ בראך מקאשוי. נ"י. תשל"ח) פ' תולדות ובהר מחשב הקץ
 לשנת תשמ"ב.
 (51 משא"כ בנוגע לכל ישראל שאמר"ל (סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל'
 מלכים פי"ב סה"ב) חיפץ עצמן של מחשבי קיצין. וראה הראב"ע דניאל
 יא, למד. אוה"ת (להצ"צ) נ"ך ע' קפג. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 16 ואילך.
 (52 כנוסח התפלה ג"כ בפ"ו (בימות החול) את צמח דוד עבדך מחרה

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' א

11 תְּשִׁיבֶם לְאַחֶיךָ (דברים כב א), לפי כולם קְשִׁיָא, למה נכתבו
 12 בפסוק:
 13 שנינו במשנה, נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר תְּרַשׁ שׁוֹמֵה וְקָנָה חֵיב: שואלת
 14 הגמרא: מַאי שׁוֹר תְּרַשׁ שׁוֹמֵה וְקָנָה, אֵילִמָּא – אם נאמר שהכוונה
 15 לשׁוֹר שֶׁל תְּרַשׁ, שׁוֹר שֶׁל שׁוֹמֵה, שׁוֹר שֶׁל קָנָה, אם כן משמע הָא אִם
 16 נָפַל שׁוֹר שֶׁל פְּקֵת, פְּטוֹר עָלָיו בַּעַל הַבוֹר, וְכִי הֵיכָן מְצִינּוּ שֶׁהַתּוֹרָה
 17 פְּטָרָה עַל שׁוֹר שֶׁל פְּקָח. מֵיִשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן, כּוּוֹנֵת
 18 מִשְׁנֵתֵינוּ לְשׁוֹר שֶׁהוּא תְּרַשׁ, שׁוֹר שֶׁהוּא שׁוֹמֵה, שׁוֹר שֶׁהוּא קָנָה,
 19 שְׁחֵיב בַּעַל הַבוֹר עֲלֵיהֶם.

1 בְּלִים וְאָדָם שֵׁישׁ לוֹ בַּעֲלִים כְּגוֹן עֶבֶד כְּנַעֲנִי, נְמִי יִתְחַיֵּיב בַּעַל הַבוֹר.
 2 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אָדָם וְכָלִים מְמוּעָטִים מִמָּה שֶׁאָמַר קְרָא 'שׁוֹר' וְלֹא
 3 אָדָם 'חֲמוֹר' וְלֹא פְלִיָם.
 4 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלִרְבִּי יְהוּדָה דְקָא מְרַבִּי לְהוּוֹ לְבָלִים – הַסּוֹבֵר שֶׁבַעַל
 5 הַבוֹר חֵיב בְּנוֹקֵי בָלִים, בְּשִׁלְמָא תֵיבַת 'שׁוֹר' שֶׁכְּתִיבָה תּוֹרָה נִצְרַכָּה,
 6 שֶׁהָרִי מְמַעֵט בֵּיהּ אָדָם, אֵלָּא תֵיבַת 'חֲמוֹר' מַאי מְמַעֵט בֵּיהּ, וּמְדוּעַ
 7 נִכְתְּבָה. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵלָּא אָמַר רַבָּא, חֲמוֹר דְּבוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה –
 8 תֵיבַת 'חֲמוֹר' הַכְּתוּבָה לְגַבִּי בּוֹר, לְפִי רַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן שֶׁ דְאֵבִידָה
 9 לְרַבִּי תַבֵּל – תֵיבַת 'שׁוֹר' הַכְּתוּבָה לְגַבִּי הַשְּׁבַת אֲבִידָה בַּפְּסוּק 'לֹא
 10 תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אֲחִיךָ אוֹ אֶת שׁוֹר גְּדוּדִים וְהִתְעַלְמָתְ מִמֶּה הֵשֵׁב

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

6 מה שנשאר בערוגה בימי הקציר ישערו כמה הפסידו שהיה יכול
 7 להוסיף ולגדול. וְהַקְּמִים אֲמִירִים, רִוּאִין אוֹתָהּ כְּמָה הֵיחָה קָפָה וְשׁוּה
 8 הַקְּרַקַּע עִם הַשַּׁחַת וְכְּמָה הִיא יָפָה וְשׁוּה עֵתָה לְלֹא הַשַּׁחַת, וְמָה
 9 שֶׁנִּמְעַטוּ דְמִיָּה מִשְׁלָם.

1 נְמִיעָה – עֵץ צַעִיר, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, גְּזוּרֵי גְזִירוֹת – מִטִּילֵי קִנְסוֹת
 2 שְׁבִירֵי שְׁלִים, וְחֵם חֲנַן וְאֲדַמְדוּן בֵּן אֲבִישָׁלוֹם, אוֹמְרִים, אִם הוּיָק נְמִיעָה
 3 בַּת שְׁנֵתָה מִשְׁלָם שְׁתֵּי כֶּסֶף, וְאִם הִיא בַּת שְׁתֵּי שְׁנַיִם מִשְׁלָם אַרְבַּעָה
 4 כֶּסֶף. אֲכִלָּה חֲזוּי – שַׁחַת, דְּהִינּוּ שְׁעָרֵינָן לֹא צִמְחָה דִּידָה, רַבִּי יוֹסִי
 5 הַנִּלְיָ אוֹמֵר, גִּידוּן וְנַחֲשָׁב הַנּוֹק בְּמִשְׁוִיר שָׁבּוּ – לְפִי מָה שֶׁהִיָּה עֵרַךְ

ילקוט לוי יצחק על התורה

הש' דג' ראשין שמשמאל – כנגד ל"ב דצלם (נה"י דבינה).

אותו השכל שהוא משיג אע"פ שמשונו בכי טוב על בריו אך להלביש הדברים לזולתו לא יוכל, ולאמר לו הדברים כמו שהוא במוחו לא יבין המקבל וכו'.

הטעם הוא ידוע שזה תלוי בעומק המושג שבאותו השכל שמי שיש לו עומק גדול בהשגה זו יוכל להוריד ולהשפיל בחלקים רבים אותו השכל כמו בלבושים דמשלים וכיוצא, ומי שאין לו עומק כלל בהשגת שכל זה אלא רק שמשונו כמו שהוא לא נתפס אצלו רק בדברים כהוייתו ע"כ הגם שמבין לעצמו היטב אבל מפני שנתפס אצלו השכל בקיצור הדברים בלתי ימצא בו חלקים רבים כלל אלא רק הדברים כמו שהן ע"כ לא יוכל להוריד ולהלביש הדברים לזולתו בחלקים רבים וצירופים שונים וכו'.

נמצא מובן לפי"ז שסבת הריבוי של התחלקות בדבר שפע השכל בא רק מצד עומק המושג שהוא בא מבחי' כח המוליד כל ההשכלות מלבד זה השכל שמושפיע וכו' והוא הנקרא משכיל והיינו כל מי שהוא חכם ביותר בעמקות השכל יוכל להשפיע גם לתינוק קטן וכל מי שאינו חכם בעומק ההשכלות לא יוכל להשפיע ולחלק השפע לחלקים רבים מפני שנתפס אצלו בקוצר דהיינו בבחי' התכללות ולא דרך פרטות כו' וד"ל. ע"ש.

3) אור התורה וישלח רמא, א וז"ל: מ"ש נעשה אדם בצלמנו וגו' בצלמו בצלם אלקים וגו' ב' פעמים צלם כנגד ב' בחי' שיש בנשמה, הא' המתפשטת ומתלבשת בתוך הגוף והיא אשר ירדה בסתר וסדר ההשתלשלות מעילה לעילה. וכמ"ש לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו וזהו ענין אות צ' דצלם היינו ט' ספ' חב"ד חג"ת נה"י שהן שרש ב"ע. ובחי' השנית הוא בחינת הנשמה שעומדת למעלה בבחי' מקיף ואינה מתלבשת ומתפשטת בתוך הגוף כלל ונק' בשם מזל בלשון רז"ל אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי כי מזל לשון מפעיל שמזיל וממשיך ההארה וההשפעה לבחי' הנשמה שבתוך הגוף. והוא ענין אות ל' דצלם שהוא בחי' המקיף על ט"ס הנ"ל דבחי' צ'. ע"ש. וראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק בראשית סי' נא. לקמן הערה 6.

4) ראה ספר המאמרים ה'תרנ"ט (הוצאת תשע"א) ע' קכה וז"ל: וסדר ואופן ההמשכה מעליון לתחתון הוא רק חיצוניות שבעליון נעשה פנימיות לתחתון, דהפנימיות שבעליון א"א להתגלות אל התחתון, וכ"ז שיהי' בחי' התגלות הפנימיות, לא יוכל להיות התגלות מציאות התחתון. וכן בלידת והתגלות המדות מן המוחין הוא ג"כ רק מבחי' חיצוניות המוחין, היינו מבחי' חיצוניות ההשגה, ועיקר לידת המדות הוא מן הבכך לבד (כי כללות המוחין הם פנימיות לגבי מדות) שנשאר לאחר כל ההשגה כו', ועצם ההשגה צריך להתעלם, דכ"ז שמאיר גילוי המוחין, לא יוכל להיות התפעלות המדות כו', כמ"ש במו"א, כ"א לאחר שמתעלם הפנימיות, אז נמשך בחי' החיצוניות להיות מקור למדות כו'.

מז - והיה לאות על ידכה ולמוטפת בין עניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

ק"ב

טעם ורמז, דבתפילין של ראש יש אות "ש" של ג' ראשים, ויש "ש" עם ד' ראשים

בתפילין של ראש יש אות ש של ג' ראשים ויש של ד' ראשים.

והוא:

דתפילין של ראש הוא בחי' מוחין' חב"ד, ויש ב' בחי':

א', ג' מוחין חב"ד שחושבין מוח' הדעת לאחד, והוא

1) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסוכב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכבש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכבש בפרשת שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.

2) ראה סידור עם דא"ח, א וז"ל: בחי' מוח הדעת שבז"א הוא הכולל חו"ג, וידוע דפ' קדש והי' כי יביאך הן חו"ב ופ' שמע והי' אם שמוע הן חו"ג מפני שהדעת הוא המחלק להחז"ג ונעשית ד' מוחין.

ואמנם בתחילה אין בז"א רק ג' מוחין חב"ד, וסיבת ההתחלקות מן הדעת לחו"ג הוא בא מבחי' קוצי דשערי שנמשך מבחי' מ"ס דא"א ומכה באחורי מוח הדעת דז"א לב' מוחין חו"ג כו'. וזהו מ"ש כאן דמשירותא וממשיכותא דמ"ס כו' אשתכחו ד' מוחי בהוא ז"א כו' וד"ל.

ולהבין ביאור הדברים, הנה עד"מ באדם התחתון שאנו רואין בחוש שכל השפעות שכל שמושפיע האדם לזולתו ימצא בה תוספות דברים פרטים יותר מה שלא הי' נמצא בהיות עדיין השפעה זו במוח המשפיע כי היתה כלולה בקוצר הדברים בלתי פירוד ופיזור לחלקים רבים. והנה אנו רואין בחוש שיש אדם שיוכל להשפיע שכל וסברא לזולתו הקטן ממנו להלביש השכל בכמה לבושים שונים כמו משלים וחידות עד שייסביר לו אור אותו השכל על בריו. ויש אדם שלא יוכל להשפיע

מוחין דאבא שהם ד' מוחין, כי אורייתא¹ מחכמה נפקת. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שפט. תלג

ולמ"ד הוא מקיף היינו ג' מוחין חב"ד דאצי' אשר כל א' כלול מעשר עולה למ"ד אשר הוא בחי' מקיף לכללות הא"פ דט"ס דז"א שהיא בחי' צ' ועמ"ש בביאור ע"פ ועשית ציין גבי קדש למ"ד מלמטה. והמ"ם הוא בחי' כתר מקיף הכללי כולל כל הד' בחי' חב"ד (ע' כמות ברכת כהנים ובקידוש דשבת). והוא בחי' מקיף למקיף, שהמקיף הראשון שהוא בחי' ל' יוכל להתלבש לפעמים ליכנס בתוך הא"פ והכלים משא"כ המ' שהוא בחי' מקיף למקיף כו', והנה כמ"כ בנשמת האדם בחי' צ' דצלם היינו בחי' אלקות שבתוך הנשמה (וע' בע"ח שמו"א פ"ג) ולמ"ד בחי' מקיף שהוא חב"ד וכמ"ש חכמת אדם תאיר פניו עד"מ שצהבו פניו מהשכלת שכל חדש שהשכל החדש נמשך מבחי' משכיל שהוא הארת המקיף וזהו ענין יאר ה' פניו תרין תפוחין כו' והמ"ם הוא מא"א כו' ע"ש.

7) זהר חלק ב' דף סב, א. פה, א. קכא, א. חלק ג' פא, א. קפב, א. רסא, א. וראה לקוטי תורה במדבר ז, ג. אור התורה בראשית (כרך 1) תתרכג, ב. ועוד.

ב', המוח הדעת נחלק לשנים, א"כ יש ד' מוחין חכמה בינה, והב' עטרין² דדעת – חסד וגבורה, וזהו הש' של ד' מוחין חכמה בינה חסד וגבורה – כנגד מ"ו דצלם. היינו

והוא מה שנה"י דאימא נעשים מוחין לז"א, בחי' נה"י לבד. ע"ש. 5) בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסה, מבאר הטעם הנקראים "עטרין" (כתרים) דחסד וגבורה שבדעת וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת, הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בבחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן".

6) ראה לקוטי תורה פ' תצא לו, סע"ג וז"ל: הנה כתיב ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים וגו'. ומבואר בע"ח ענין צ' דצלם ולמ"ד דצלם מ"ם דצלם. ובמבוא שערים שער ה' ח"א פ"ג כ' המוחין דז"א הם בחי' נפש וחיות אל הז"א והוא דמות פרצוף דך ורוחני מאד שלם ביי"ס והוא מתפשט בתוך הכלים של ז"א בתוך גופו להחיותו והוא בחי' צלם א' שיש בו ג' בחי' כנגד ג' אותיות צלם. ל' מ' מקיפים, וצ' הוא אור פנימי. ופי' שהא"פ הוא בחי' צ', היינו ט"ס דז"א חב"ד הג"ת נה"י כל אחד כלול מעשר עולה צ'. וכמ"ש במ"ח מסכת הגדלות ז"א פ"ג.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' א

11 הכותל ונפל, מהו דתימא – סבור היית לומר שהינן ליה – שנחשב
12 הדבר תחילתו בפשיעה, בכך שהניחה בחמה, וסופו באונס, בכך
13 שלבסוף חתרה, ולסובר שפטור יפטור כאן, קא משמע לן דבילה
14 פשיעה היא, מאי טעמא – ומהו הטעם לזה, משום דאמר ליה הניזק
15 לבעל הבהמה, מידע דיעת דכיין דשפקתה בפקתה פל מצדקא דאית
16 ליה למיעבר עברא ופקא – הלא ידעת שכיון שהשארת אותה
17 בחמה שהיא תעשה את כל התחבולות שתוכל בכדי לצאת, וגם
18 מה שחתרה, הרי זה מפני שהחמה הפריעה לה, ואין זה נחשב
19 אונס, וחייב:
20 שנינו במשנה, הוציאוהו לטמים, לטמים תיביין:

1 מתינתין שפטרה את בעל הבהמה שיצאה מהדיר כאשר הכותל
2 נפל, מדובר בה ככותל פריא, ונפילתו היא אונס ולכן הוא פטור
3 כשנפל ויצאה ואפילו לא חתרה תחת הכותל ולא מפני מעשה
4 נפל, וכי איתמר דרבה אסיפא איתמר – ודברי רבה שנאמרו, על
5 המשך דברי המשנה נאמרו, שנאמר שם שאם הניחה, את הבהמה,
6 בפקתה, או שפסקה לחרש שומה וקמן, ויצתה והייתה, תיב, ועל זה
7 אמר רבה ואפילו חתרה גם כן חייב. ופירוש הדבר, שלא מפקא
8 היבא – במקום דלא חתרה, אלא יצאה מפני שהניחה בחמה,
9 שחייב כיון דבילה בפשיעה הוא, שלא היה לו להניחה שם, אלא
10 אפילו חתרה נמי – שלא יצאה בדרך רגילה אלא שחתרה תחת

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' 1

13 ביום בעל הבור פטור, נימא מדתני פושע לענין חרש הוי נמי פושע
14 לענין פקת, אלא לאו שמוע מיניה – אלא בהכרח מוכח מכאן שלא
15 אפרין מנו, שמוע מיניה – ונשאר ראייה זו למסקנה:
16 הגמרא מבארת את המשך דברי המשנה:
17 שנינו במשנה, נפל לפניו מקול הבריה כו' – שור שהלך על שפת
18 הבור ונבהל מקול הפטיש של החופר ונפל לבור, אם נפל לפניו
19 בעל הבור חייב, אם נפל לאחוריו פטור:
20 מחלוקת רב ושמואל בביאור דברי המשנה: אמר רב, נפל לפניו
21 ששנינו, הכוונה לפניו ממש – שנפל השור על פניו כשהם מופנים
22 לעומקו של הבור, ומת מהבל הבור. ונפל לאחוריו ששנינו, הכוונה
23 אחוריו ממש – שנפל כשגבו אל תוך הבור ופניו כלפי הפתח
24 למעלה ולא נכנס בו מהבל הבור, ומהחבטה בקרקע הבור מת.

1 כראוי גם לגבי שוורים למה הביא זאת התנא, הרי פושע הוא
2 ופשוט שחייב, אכן אין במקרה זה שום דבר חידוש אלא אידי
3 דנסיב רישא – אנב שהוצרך בתחילת דבריו להביא את המקרה
4 של פשה פראוי, נסיב סיפא נמי – הביא בסיום דבריו גם את
5 המקרה של לא פשה
6 הגמרא פושטת את הספק מברייתא: תא שמוע נפל לתוכו שור
7 שהוא חרש שומה וקמן – או חרש או שוטה או קטן, או שהיה
8 השור סומא – עיור, וכן בשור המהלך בלילה אפילו פיקה, ונפל
9 לבור, תיב בעל הבור, שכן במקרים אלו אין באפשרותם להזהר
10 מליפול בבור. אבל היה שור פקח ומהלך ביום ונפל לבור, בעל
11 הבור פטור, שביום יכול השור להזהר מליפול, והיה לו להסתכל
12 ולעיין היכן הוא הולך. מקשה הגמרא ואמאי – ומדוע בפקח שנפל

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

ואם כן, הייתכן שתבת) גאולה כוללת בתוכה את תבת "גולה" (גלות), ויתרה מזו: גאולה מרפכת (ונעשית) דוקא מ(תבת) גולה, עד שרוב האותיות של "גאולה" הן בעצם "גולה", וההוספה היא רק אות אל"ף יחידה; וגם ראש התבה (של גאולה) נשארו הגימ"ל של "גולה"!

ויש לומר הבאור בזה:

גאולה אין פרושה, שעל ידי היציאה מהגלות מזניחים את החיים, הפעלות והעולם שהיו (קדם) בגלות. אדרבה, גאולה פרושה, שהמציאות שהיתה לפני זה משעבדת בגלות נעשית (לא בטלה חס ושלום, אלא) משחררת.

(התוועדות תנש"א ח"ג ע' 9-177. מתוך "לקראת שבת")

המפתח לתבה בדינו

עניני הגאולה ישנם כבר עתה, אלא, שנמצאים בהעלם, כמשל האבנים טובות ומרגליות שמנחים בתבה שלעת עתה היא סגורה, אבל, מפתח התבה נמצא בידו של כל אחד ואחת, וביכולתו לפתחה בכל עת שירצה.

ובמילא... יש לרצות ולפעל שמיים אלו יהיו ימים אחרונים דגלות, שעות אחרונות, עד לרגעים אחרונים דגלות - על ידי זה שמוסיף "מצוה אחת", מצוה אחת, דבור אחד ואפילו מחשבה אחת, שעל ידי זה "הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

(משיחת ליל י"ב סיון ה'תשמ"ו. מתוך "לקראת שבת")

העולם דורש גאולה

סימו כבר את כל ההכנות לגאולה, ועתה יש רק "להמשיך" את הגאולה בפעל לגשמיות וחקמיות העולם (חקמיות הנהפכת לגשמיות), בגלוי לעיני בשר...

היום צריה רק לפקח את העינים ואזי יראו איך שכל העולם תובע שכל יהודי כבר יצמד במעמד ומצב של גאולה האמתית והשלמה.

ויש לומר, שזה גופא הטעם מדוע רואים כיום שבני ישראל יכולים לעמוד בעניני היהדות בכל התקף

עמק הגלות מול רים הגאולה

ה"גלות" כמשג נמדדת לפי ערך וביחס לאדם הנמצא בגלות. אינה דומה גלות של עבד לגלות של איש פשוט, איש חשוב, ועל אחת כמה וכמה בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שכאשר חסר אצלו "כי-הוא-זה" מהמעמד ומצב של "סמוך על שלחן אביו", הרי זה כבר ענין של גלות הכי גדולה, הכי חזקה והכי מטה-מטה ביותר.

וזהו גם הטעם שבנוגע לענין הגאולה מדגישים "גאולה האמתית והשלמה", ובזה גופא לא רק אמת סתם אלא אמת לאמתו, ולא רק שלמות סתם אלא שלמות שבשלמות.

(כ"ה אלול תנש"א, התוועדות תנש"א ח"ד, ע' 319. מתוך "לקראת שבת")

בלי להכות

אחד החלוקים בין קריעת ים סוף ביציאת מצרים לבקיעת הנהר שתהיה לעתיד לבא:

קריעת ים סוף היתה על ידי מטה ("קח את מטהך") ואלו בקיעת הנהר לעתיד לבא תהיה על ידי ה' בעצמה ("והניף ידו").

וההסברה בזה:

בקריעת ים סוף בני ישראל היו רק בתחלת העבודה, שאז העבודה היא באפן של 'אתפאף' [=לכוף את הרע, שעדין בתקפו], וכמאמר חז"ל - כשם שדרכו של כלב ללקות במקל [כך היה המצב בזמן יציאת מצרים].

אולם לעתיד לבא, שאז יאחזו בני ישראל בסיום וגמר העבודה לא יהיה צורך במטה ועבור בקיעת הנהר יהיה די ב"והניף ידו".

(ע"פ מאמר ד"ה והניף ידו תשי"א. מתוך "לקראת שבת")

"גאולה" נבנית מ"גולה"!

במלה "גאולה" רואים אנו דבר פלא: המלה "גאולה" נבנית מאותן אותיות של המלה "גולה" (גלות) אלא בתוספת אל"ף...

ולכאורה אינו מובין גאולה היא ההפך הגמור מגלות.

חיל" - על ידי זה נזכה בקרוב ממש לאמירת שירה העשירית דלעתיד לבוא ובאפן של שיר חדש בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

(לקוטי שיחות חכ"ג ע' 233. מתוך "לקראת שבת")

מְשִׁיחַ צְרִיף לְבֹא מִיַּד

כבר "כלו כל הקציון" עוד בזמן הגמרא, ועל אחת כמה וכמה לאחר אריכות וקשי הגלות במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה ועדין לא בא..

ובנוגע לתשובה ("אין הדבר תלוי אלא בתשובה"), כבר עשו תשובה, שהרי אין לה אדם מישאל לא הרהר בתשובה (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו, שעל ידי זה נעשה "בשעתא חדא וברגע חדא" מרשע גמור לצדיק גמור, כפסק דין הגמרא ש"המקדש את האשה על מנת שאני צדיק (גמור), אפלו רשע גמור - מקדשת, שמא הרהר תשובה", - הרי בודאי ובודאי שמשיח צדקנו צריך לבוא תכף ומיד ממש!

(תורת מנחם - התועודיות תנש"א ח"ב ע' 191)

וזקיפות הקומה גם על אמות העולם - ואין הדבר תלוי אלא ברצונם - שכן היות שעומדים תכף לפני הגאולה, שאז תגלה בפעל איד "ועבדי דוד נשיא להם לעולם", "וידעו הגוים כי אני ה'" - משום כך משתקף הדבר בפעל במצב דורנו, פהכנה המובילה מיד לגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

(סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 25. מתוך "לקראת שבת")

לְשִׁיר וּלְהִלָּל

מובא בגמרא (סנהדרין צד, א) ש"בקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקה משיח" אלא שכיון ש"עשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך", לכן לא היה הוא זה שגאל את ישראל.

והנה מובה מדה טובה כו' (סוטה יא, א), ומזה מובן שהענין של אמירת הלל ושירה על נסים - מקרבים ומביאים את הגאולה.

ויהי רצון שעל ידי השבח וההלל להקדוש ברוך הוא על הנסים שעושה עם ישראל, כאשר נכר בגלוי ש"יד ה' עשתה זאת", "כי ה' אלקיך הוא הנותן לה כח לעשות

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמ' א

לומר לו בעל אכן לבעל הבור, אי לא בריא דיך - אם לא שנמצא כאן הבור שלך אכן ידי מאי הוה עבדא - האבן שלי מה היתה עושה, שהרי אין בכוחה להזיק בפני עצמה, מפני שאי הוה מיתקל בה הוה נפל וקאי - אם היה השור נתקל בה, היה נופל וקם מבלי שיגרם לו כל נזק, נמצא שהנזק כולו עשה הבור, ולכן שבעל הבור ישלם הכל. קא משמע לן - משמענו רבא שאין הדין כן, משום דאמר ליה בעל הבור לבעל האבן, אי לא אכן לא הוה נפיל לבידא - אם לא האבן שהנחת היה השור הולך כדרכו ולא נופל כלל לבור.

מקרה נוסף התלוי במחלוקת רבי נתן ורבנן:
איתמר

מעשה הנזק הוא לברו חייב, בעל האבן חייב בנוק שלם, שאילולי האבן לא היה נופל בבור, ולרבי נתן הסובר שמשכתלים גם על גמר המעשה, ועל ידי שניהם נעשה הנזק, כיון שהם מועדים משלמים בשווה כל אחד חצי נזק.

מקשה הגמרא: שישא. מתרצת הגמרא, מהו דתימא התיב הוא דאמר במקרה של שור הדוחף חבירו לבור יכול בעל הבור לגלגל אשמה על השור, מפני שאומר לו בעל הבור לבעל השור, אי לא בריא ידי תורא דיך הוה קטיל ליה - גם לולי בורי היה השור שלך בזעמו ממשיך בדחיפותיו והורג את שור הניזק. אכל הָא - במקרה של מניח אבן על פי הבור, היה מקום לומר שאין בעל הבור יכול לגלגל אשמה על בעל האבן, כי מצי אמר ליה - יכול

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ' 1

ב. והבופה את קמתו תבואתו של חבירו, בפני תדליקה - לצד השריפה, כדי שתבער בה האש. ג. והשזכר עדי שקר להעיד ולחייב את חבירו. ד. והיוצע עדות לחבירו שפלוני חייב לו מעות, ואינו מעיד לו. הגמרא מבארת את הברייתא: אמר מר, הפורץ גדר בפני כהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא, היכי דמי, אילימא - אם נאמר שמדובר באופן שפרץ כותל בריא וחוק, בדיני אדם נמי נחייב על מה שהזיק את כותלו. אלא מוכרח שמדובר

המשנה דשן ורגל דמועדין הוא - שרק בשן ורגל שהינם מועדים מתחילתם, ומעולם לא היו תמין, די בשמירה פחותה, אבל בשור מועד צריך שמירה מעולה, ושלא כשיטת רבי יהודה. שפע מינה - אכן יש ללמוד מכך שתנא המשנה סובר כרבי מאיר. הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחיובו של הגורם נזק לחבירו: תניא, אמר רבי הושע, ארבעה דברים - נזקים, העושה אותן פטור מדיני אדם ואי אפשר להוציא ממנו ממון, ותיב עונש בדיני שמים. ואלו הן, א. הפורץ גדר בפני כהמת חבירו ויצאה הבהמה וברחה.

חומש יומי

פרשת ויחי

~ יום ראשון י"ב טבת ~

כח ויחיא יעקב בארעא דמצרים שבע עשרי שנין והווי יומי יעקב שני חייהי מאה וארבעין ושבע שנין:

מז (כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה:

דש"י ויחי יעקב • למה פרשה זו סתומה? לפי שפירן שפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל

~ נקודות משיחות קודש ~

לגלות את הטוב גם בערות הארץ

וילקוט שמעוני על הפסוק "אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד", שתהא שלם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. וכשלוּמדים תורה מתקרבם לה, ואז יכולים להיות גם במצרים במעמד ומצב ד"ו יחיי". עד כאן הספור. ומנה הוראה לכל אחד בעבודתו לקונו, דגם כשנמצאים במקום פנה שהוא "ענות הארץ", ולכאורה אין רואים שם טוב וקדושה, הנה על ידי למוד התורה, יכולים לגלות את ה"טוב" גם במקום ההוא.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (מז, כח) לא חי ימים טובים בלא צער אלא... י"ז שנה במצרים (בעל הטורים) ספר כ"ק אדמו"ר מוהר"י צ"ע מליובאוויטש (אגרות קודש) חלק ה, עמוד שעג) שבהיות אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" נ"ע ילד, שאל את זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע, היספן שייעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו, י"ז השנים שגר בארץ מצרים – "ענות הארץ"?

(על-פי לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 450 ואילך - מותר לקראת שבת)

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב (ויגש מו, כח) "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש (תנחומא)

כט ויקרבו יומי ישראל לממת וקרא לברה ליוסף ואמר לה אם פען אשכחית רחמין בעיניך שוי פען ידך תחיות ירפי ותעבד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברני במצרים:

(כט) ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שיוסף היה עם אביו קודם מכירתו שבע עשרה שנה, וכשם שפרנס יעקב ליוסף שבע עשרה שנה, כך יוסף פרנסו וכלכלו שבע עשרה שנה כנגדו, הדא הוא דכתיב (לעיל לו ב) אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה: תורה כט

הקץ. יש לומר, ממעלות הסולם שחלם, שראה שרו של עשו עולה במעלות (ויקרא כט ב), כדפרשנין בפרישת ויצא (ראה לעיל כח ב): ויחי יעקב בארץ מצרים [שבע עשרה שנה]. למה הזכיר הכתוב סך חייו בארץ מצרים, לפי שמצינו

(כח) ויחי יעקב. פירש רש"י, למה פרשה זו סתומה וכו'. ותימה שהרי יוסף מלך אחר פטירתו של יעקב, ויש לומר שמיד שנפטר יעקב התחילו לשעבד בהם מעט. ועוד פירש רש"י שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. ואם תאמר, מהיכן ידע

שיעור יומי ליום ראשון י"ב טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - מה - פרשת ויחי מג

שְׂעוּשִׁין עִם הַמַּתִּים הוּא חֶסֶד שֶׁל אָמֶת, שְׂאִינוּ מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּלָה. אֶל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם. סוּפָה לְהִיּוֹת עֶפְרָה כְּנִים (וימְרַחֵשׁין פַּחַת גּוֹיִפִי). וְשְׂאִין מַתִּי חוּצָה לְאַרְץ חַיִּים, אֶלָּא בְּצַעַר גְּלוּל מַחֲלוֹת. וְשִׁלָּא יַעֲשֹׂנִי מִצְרַיִם עֲבוֹדַת־אֱלִילִים (ב"ד).

כ"ט"ו וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹתוֹ. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'קְרִיבָה לְמוֹת', לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אָבוֹתָיו. (יִצְחָק ח' ק"פ וַעֲקֹב קמ"ו. בְּדוֹד נֶאֱמַר: 'קְרִיבָה', אָבִיו ח' ת' ס"א פ') שְׁנַיִם וְהוּא ח' ע'). וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף. לְמִי שֶׁהָיָה יְכַלֵּת בְּדָרוֹ לַעֲשׂוֹת. שִׁים־נָא יָדְךָ. וְהִשְׁבַּע. חֶסֶד וְאָמֶת. חֶסֶד

לְוֹאֲשֶׁכּוֹב עִם אָבֹהֵי וְתַסְלַנְנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֹתֵיהֶן וְאֶמֶר אָנָּה אֶעֱבֹד כְּפַתְגָּמְךָ:

(ל) וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבוֹתַי וְנִשְׂאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרָתִנִּי בְּקִבְרָתָם וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרְךָ:

וְקִבְרָתִנִּי בְּקִבְרָתָם. וְעוֹד, מִצִּינּוֹ כָּכֵל מְקוֹם לְשׁוֹן 'שִׁכְבָה עִם אָבוֹתָיו', הִיא הַגְּיוּעָה וְלֹא הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ: (מִלְכִים א ב) 'וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אָבוֹתָיו', וְאַחֲרֵי־כֵן: 'וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד'.

כ"ט"ו וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבוֹתַי. וַי"ו זוּ מִחֶבֶר לְמַעְלָה לְתַחֲלַת הַמִּקְרָא: 'שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי' וְהִשְׁבַּע לִי, וְאֲנִי סוּפֵי לְשִׁכַּב עִם אָבוֹתַי וְאַתָּה תִּשְׂאֵנִי מִמִּצְרַיִם. וְאֵין לּוֹמֵר: 'וְשִׁכְבְּתִי עִם אֲבוֹתַי', הַשְׁכִּיבֵנִי עִם אָבוֹתַי בְּמַעְרָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב אַחֲרָיו: "וְנִשְׂאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם

לֹא וַיֹּאמֶר קָנִים לִי וְקָנִים לָהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רִישׁ עֲרִסָא:

(לא) וַיֹּאמֶר הַשְׁבַּעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה:

נְדָרִים מ). דְּבַר אַחֵר: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", עַל שֶׁהִיָּתָה מִשְׁתּוֹ שְׁלֵמָה וְלֹא הָיָה בָּהּ רָשָׁע, שֶׁהָרִי יוֹסֵף מְלָךְ הוּא, וְעוֹד שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, וְהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּצַדִּיקוֹ.

כ"ט"ו וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל. תַּעֲלֵא בְּעֵידֻגְיָה סְגִיד לִיהַ. עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה. הֶפֶךְ עֲצָמוֹ לְצַד הַשְׁכִּינָה, מִכַּאֵן אָמְרוֹ שֶׁהַשְׁכִּינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשְׁתּוֹ שֶׁל חוּלָה (שַׁבַּת ב

א וְהָיָה בְּתֵר פַּתְגָּמָא הַאֲלִין וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךָ שְׁכִיב כְּרַע וּדְבַר יֵת תְּרִין בְּנוּיָה עֲמָה יֵת מְנַשָּׁה וְיֵת אֶפְרַיִם:

מח (א) וַיְהִי אַחֲרָיו הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבוּךָ חָלָה וַיִּקָּח אֶת־שֵׁנִי בְּנִי עִמּוֹ אֶת־מְנַשָּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:

אֶפְרַיִם אֶצֶל אָבִיו לְמִצְרַיִם לְהַגִּיד לוֹ. וַיִּקָּח אֶת־שֵׁנִי בְּנִי עִמּוֹ. כְּדִי שִׁיבְרַכֵּם יַעֲקֹב לְפָנָי מוֹתוֹ.

כ"ט"ו וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף. אַחַד מִן הַמַּגִּידִים, וְהָרִי זֶה מִקְרָא קָצֵר. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אֶפְרַיִם הִזָּה רְגִיל לְפָנָי יַעֲקֹב בְּתַלְמוּדוֹ, וּכְשֶׁחָלָה יַעֲקֹב בְּאַרְץ גִּשְׁן, הִלָּךְ

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

כְּשֶׁם שֶׁאֲתָה מִצְוֹנִי כִּף אֲנִי מְצוּנָה לְאַחֵי בְּשַׁעַת מִיתָתִי לְהַעֲלוֹתִי מִכַּאֵן, וְכֵן מְצִינּוֹ שֶׁאֲמַר לְאַחֵי פֶקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְכו' (להלן נ בח). וְנִרְאָה לִי דְלֶקָה נִיחָא הָא דְפִירֵשׁ רִש"י וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (שְׁמוֹת ג יח), שֶׁסִּימָן זֶה מְסוּר בְּיָדָם מֵיַעֲקֹב וּמִיוֹסֵף שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה דְּפִקוּד דְּפִקוּד יִהְיֶה נְגָאֲלִים. שֶׁהָרִי מְצִינּוֹ שִׁיּוֹסֵף אָמַר בְּפִירוּשׁ 'פֶקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם', וְאָמַר הִכָּא שִׁיּוֹסֵף אָמַר שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּדַבְרֵי יַעֲקֹב, וְאִם כֵּן גַּם יַעֲקֹב אָמַר בְּצוּרָא, פֶקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם: תוֹרָה לֹא מַח (א) וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף. אָמְרוּ וַיִּלְ

(כט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹתוֹ. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר קְרִיבָה לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אָבוֹתָיו. וְכֵן וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דוֹד (מִלְכִים א' ב א), לֹא הִגִּיעַ לִימֵי בְּעוֹז וְעוֹבֵד וַיִּשִׁי, שֶׁחִיו יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְדוֹד לֹא חָיָה כִּי־אִם שְׁבַעִים שָׁנָה (יִלְקוּט רמז קנ): וְעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאָמֶת. כְּלוּמַר (אמרת) [אָמֶת] שֶׁאֲתָה חֲזִיב לְקִבְרָתִי, [אֶבֶל אֵינְךָ חֲזִיב לְטְרוּחַ לְקִבְרָתִי] בְּאַרְץ כְּנָעַן, לְכֹף אֲנִי מִפִּיִּס אוֹתָךְ שֶׁתַּעֲשֶׂה עִמִּי חֶסֶד וְאָמֶת וְתַטְרַח לְקִבְרָתִי לְשֵׁם: אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם. מַה

(ב) וַיִּגְדַּל לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנֵי יוֹסֵף בָּא אֵלַיךָ
 בְּחַיֵּי לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הֵא בְנֵי יוֹסֵף אָתָּא
 לְוִתְךָ וְאַתְּמָה יִשְׂרָאֵל וַיְתִיב עַל עַרְסָא:
 וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשָׁב עַל-הַמֶּטֶה:

כ"ט • וַיִּגְדַּל • הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב, וְלֹא פָּרַשׁ מִי, וְהִרְבֵּה
 מִקְרָאוֹת קֶצְרִי לְשׁוֹן. וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל • אָמַר:
 'אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מְלָךְ הוּא, אֲחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד',
 מִכָּאֵן שְׁחֹלְקִים כְּבוֹד לַמְּלָכוֹת. וְכֵן מֹשֶׁה חָלַק כְּבוֹד
 לַמְּלָכוֹת: "וַיִּרְדּוּ כָל עַבְדֵיךָ אֵלַי" (שְׁמוֹת י"א), וְכֵן
 אֵלֵיהֶו: "וַיִּשְׁנֶס מִתְּנִיּוֹ וְגו'" (מַלְכִים א י"ח) •

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נְרָאָה-אֵלֵי בְלוֹז
 בְּאַרְצָא פְּנָעֵן וַיְבַרֵךְ אֹתִי:

(ד) וַיֹּאמֶר אֵלֵי הֲנִנִּי מִפְּרֵךְ וְהִרְבִּיתִךָ וְנִתְתִּיךָ לְקַהֲל
 עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזִרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אַחֲזֵת
 עוֹלָם:

כ"ט • וְנִתְתִּיךָ לְקַהֲל עַמִּים • בְּשָׂרְנִי שְׁעִתִּידִים לְצֵאת
 מִמִּנִּי עוֹד קָהֵל וְעַמִּים, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאָמַר לִי: "גוֹי
 וְקָהֵל גּוֹיִם", "גוֹי", אָמַר לִי עַל בְּנֵימִין, "קָהֵל גּוֹיִם",
 הָרִי שְׁנַיִם לְבַד מִבְּנֵימִין, וְשׁוֹב לֹא נוֹלַד לִי בֶּן. לְמַדְנִי,
 שְׁעִתִּיד אֶחָד מִשְׁבְּטֵי לִיחָלֵק, וְעַתָּה, אוֹתָהּ מִתְּנָה אָנֹכִי
 נוֹתֵן לָךְ •

(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי-בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לָךְ בְּאַרְצָא
 עַד-בָּאֵי אֵלֶיךָ מִצְרַיִמָה לִי-הֵם אֶפְרַיִם
 בְּרֵאוֹבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוּי-לִי:

כ"ט • הַנוֹלָדִים לָךְ וְגו' עַד-בָּאֵי אֵלֶיךָ • לְפָנַי בּוֹאֵי
 אֵלֶיךָ, כְּלוֹמַר שֶׁנוֹלְדוּ מִשְׁפָּרְשֵׁת מִמִּנִּי עַד שֶׁבִאתִי

(ו) וּמוֹלַדְתֶּךָ אֲשֶׁר-הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יְהוּי עַל
 שֵׁם אַחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנַחֲלָתָם:

כ"ט • וּמוֹלַדְתֶּךָ וְגו' • אִם תּוֹלִיד עוֹד, לֹא יְהוּי בְּמִנְיֵן
 בְּנֵי אֵלָא בְּתוֹךְ שְׁבְטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יְהוּי נְכַלְלִים,
 וְלֹא יְהֵא לָהֶם שֵׁם בְּשְׁבְטִים לְעִנְיֵן הַנַּחֲלָה, וְאֶף-עַל-פִּי
 שֶׁנַּחֲלָקָה הָאָרֶץ לַמִּנִּין גְּלִגְלוֹתָם, כְּדַכְתִּיב: "לָרֵב
 תִּרְבּוּ נַחֲלֹתוֹ", וְכָל אִישׁ וְאִישׁ נִטַּל בְּשׁוֹה חוּץ מִן
 הַבְּכוֹרוֹת, מִכָּל-מְקוֹם לֹא נִקְרָאוּ שְׁבְטִים אֵלָא אֵלוֹ
 (לְהַטִּיל גּוֹרֵל הָאָרֶץ לַמִּנִּין שְׁמוֹת הַשְּׁבְטִים, וְנִשְׂאֵי לְכָל שְׁבֵט וְשְׁבֵט, וַיִּגְדַּלִּים
 לָזֶה וְלָזֶה) •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

נִרָא שֶׁיִּשְׂאֵל לוֹ הַעֲנֵן הַיָּאֵף הַיִּרְדָּה
 לְמַצְרַיִם, וַיִּגְיֵד לוֹ שֶׁמְכַרְוֵהוּ אַחֲרֵי
 וַיִּקְלַלֵם יַעֲקֹב, וְנִמְצָא מַחְרִים אֶת
 הָעוֹלָם כְּלוֹ, שֶׁהָרִי רָחַל אִמּוֹ שֶׁקָּלַל
 שְׁלֹא מִדַּעַת וְאָמַר "עַם אֲשֶׁר תִּמְצָא"
 (לְעֵיל לֹא לֵב), נִתְקַיְימָה קִלְלָתוֹ וּמִתָּה
 בְּדָרֶךְ אֶפְרַת, הֵא אִם קָלַלְתָּ מִדַּעַת
 לֹא כָל-שֶׁכֶּן (פְּסִקֵּי א) : תּוֹרָה ב

נִרָא אֶפְרַיִם. וְאָמַר הָרֵב מֹשֶׁה
 זָכַר לְדָבָר, כִּי אוֹתִיתָ וַיֹּאמֶר כְּאוֹתִיתָ
 אֶפְרַיִם, בְּהַתְחַלֵּף וְאִ"ו בִּפ"א, וְדָא"ו
 מִתְחַלֵּפֵת בִּפ"א בְּאֵלְפָא בֵיתָא דִּא"ת
 ב"ש. וּמִשְׁמַע שְׁלֹא הָיָה יוֹסֵף רְגִיל
 אֲצֵל יַעֲקֹב כְּמוֹ שֶׁמְצַיְנוּ נְמִי (לְעֵיל מִזֵּ כַּט)
 וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף. וְשִׁמְעֵתִי מִפִּי הָרֵב
 רְבִי שְׁמוּאֵל ז"ל הַשְּׁעַם, לְפִי שֶׁהָיָה

(ב) וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל. וְלֹא רָצָה
 לְכַרְכֵם כְּשֶׁהוּא בְּמִיֶּשֶׁה, שְׁלֹא יֹאמַר
 מִתְּנַת שְׂכִיב מֵרַע הֵיטָה בְּרַכְתּוֹ וְלֹא
 הָיָה מִיּוֹשֵׁב בְּדַעַתוֹ (פְּסִקֵּי א) : תּוֹרָה ג

(ה) אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה [בְּרֵאוֹבֵן
 וְשִׁמְעוֹן]. אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה עוֹלִין
 בְּגִימְטְרֵיא רֵאוֹבֵן וְשִׁמְעוֹן, אֶחָד
 יוֹתֵר: תּוֹרָה ו

וַיֹּאנֵן בְּמִיתִי מִפְּדֹן מִיתַת עָלַי רַחֵל בְּאֶרְעָא
דְּכַנְעַן בְּאֶרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא דְאֶרְעָא לְמִיעַל
לְאֶפְרַת וּקְרַתָּהּ תִּמְן בְּאֶרֶח אֶפְרַת הִיא בֵּית
לְחָם:

(ד) וַיֹּאנֵן בְּבֹאֵי מִפְּדֹן מִתָּהּ עָלַי רַחֵל בְּאֶרְץ כְּנַעַן
בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֵרֵת-אֶרְץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָהּ
שֵׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת הוּא בֵּית לְחָם:

אותם נבונוראָדן, והיו עובדים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר: (ירמיה לא) "קול ברמה נשמע וגו'", והקדוש ברוך הוא משיבה: "יש שָׂכָר לַפְּעֻלָתְךָ נָאִם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם". ואונקלוס תרגם: 'כרוב ארעא', כדי שיעור חרישת יום (ספרים אחרים: ארץ), ואומר אני, שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרשה אחת, קוריאד"א בלע"ז, כדאמרין: 'כריב ותני' כפמה דמסיק תעלא מבי כרבא'.

כ"י וַיֹּאנֵן בְּבֹאֵי מִפְּדֹן וגו'. ואף-על-פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כן עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית-לחם. כברת-ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת תחום שבת, כדברי רבי משה הדרשן. ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחרון. עת הגרד היה, שהארץ חלולה ומגקבת ככברה. ואקברה שם. ולא הולכתיה אפלו לבית-לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל-פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה

~ נקודות משיחות קודש ~

תכונת היותור של 'עקרת הבית'

ונמצא, שלנשים יש תכונה נפלאה של ויתור, שכדי שיוכלו לשמש בתפקידן כ"עקרת הבית", הרי הן מותרות על עבודת השם יתברך שיש בה קדושה גלויה, כמו לימוד התורה וקיום מצוות-עשה, ובמקום זה עובדות את ה' על-ידי העיסוק בצרכי הבית. מה-שאין-כן האנשים, עבודתם את הקב"ה היא בעיקר בדברים שיש בהם קדושה גלויה. ועל-פירוש יש לבאר מה שרחל אמנו נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, כי רק לרחל שהיא "עקרת הבית" יש מעלה זו, להיותה מותרת במשך מאות ואלפי שנים על הקבורה במקום של קדושה גלויה - מערת המכפלה, כדי שפשיהיו ישראל במעמד ומצב בלתי רצוי, עד כדי כך שיתחייבו גלות - "תהא עזרה לבניה"!

פירש רש"י "על-פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם נבונוראָדן כו' יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים כו', והקב"ה משיבה יש שָׂכָר לַפְּעֻלָתְךָ".
ויש לבאר מה שרחל נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, והנה על רחל אמנו, כותב רש"י (ויצא לא, ד ד"ה ויקרא) "היא היתה עקרת הבית". וכן איתא במדרש (בראשית רבה פ"א, ב) "רחל היתה עיקרו של בית".
והנה מצינו בנוגע לנשי ישראל, שפטורות ממצוות-עשה שהזמן גרמא (משנה קידושין כט, א), וכן פטורות מתלמוד תורה (קידושין שם, ב). ומבאר בראשונים (אבודרהם סדר תפלות של חול. כלבו ר"ס ע"ג) שהוא מפני שעל הנשים מטלים צרכי הבית, ולכן פטורות מדברים אלו.

(על-פי 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 239 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי-אַלֶּה:

כ"י וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף. בקש לברכם, ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶבְרָהָם בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר-נָתַן-לִי
אלהים בזה ויאמר קחם-נא אלי ואברכם:

כ"י בזה. הראה לו שטר ארוסין ושטר כתבה, ובקש יוסף רחמים על הדבר, ונחה עליו רוח הקדש. ויאמר קחם-נא אלי ואברכם. זהו שאמר הכתוב (הושע יא):

~ יום שני י"ג טבת ~

ויעני ישראל בקרו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם:

ויעני ישראל בקרו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם:

יא ואמר ישראל ליוסף למחזי אפיך לא סבירית והא אחזי יתי יי אף ית בניך:

יא ואמר ישראל אלי יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את זרעך:

כ"ט לא פללתי. לא מלאני לפי לחשב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי. לשון מחשבה, כמו: (ישעיה טז) "הביאי עצה, עשי פליה".

יב ואפיך יוסף יתהון מן קדמוהי וסגיד על אפיה על ארצה:

יב ויוצא יוסף אתם מעם ברפיו וישתחו לאפיו ארצה:

כ"י ויוצא יוסף אתם. לאחר שושקם, הוציאם יוסף מעם ברפיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל,

יג ודבר יוסף ית תרוניהו ית אפרים בימינה מסמאלא דישראל וית מנשה בסמאלה מימינא דישראל וקריב לותה:

יג ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו:

כ"ב את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חברו, ימינו פנגד שמאל חברו, וכוון שיהא הבכור, מימין לבכרה.

יד ואושיט ישראל ית ימינה ושווי על רישא דאפרים והוא זעירא וית סמאלה על רישא דמנשה אחימינון לידוהי ארי מנשה בכרא:

יד וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור:

כ"ג שכל את ידיו. פתגומו: 'אחמינון', בהשכל וחקמה, השפיל את ידיו לכף ומדעת, כי יודע הנה כי מנשה הבכור, ואף על פי כן לא שת ימינו עליו.

~ נקודות משיחות קודש ~

מנשה ואפרים - עבר והוה

וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה (מה, יד) בכרצו את בני יוסף, שכל את דרוש באור: הטעם שהבכור מקבל ברכה גדולה יותר, הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר ידו עליהם, לכף הוצרף להוציאם מעם ברפיו ולהרחיקם מעט, לשום אותם האחד לידו האחת והאחר לידו האחרת: תורה יג (יד) שכל את ידיו. פירושו, מתוך מצוה ידיו של יוסף שנתן מנשה

מצד שיש לו מעלה לגבי שאר אחיו, ומכיון שאפרים יגדל ממנו, מדוע נקבע מלמעלה שמנשה יהיה הבכור, לכאורה היה צריך להיות שאפרים יהיה הבכור?
והתסבבה בזה:
השמות שיוסף קרא לבניו, מבטאים את אפן עבודתו בהיותו במצרים:
מנשה הוא מלשון "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי". מנשה הנפיר ליוסף את העבר שאבד בתוצאה מגלותו. כדי שלא ישכח חלילה את עברו ויחלש בעבודת ה', הוא קרא את שם בנו 'מנשה'.
ואלו אפרים הוא מלשון "כי הפרני אלקים בארץ עניי". זהו שבת והודאה על היתרון והעלוי שנפעל בו בעבודתו במצרים. לכן קבע יעקב שאפרים "יגדל" ממנשה: פי דוקא על-ידי הפריה במצרים, שצאצאי יעקב מוסיפים באור גם במקום החשוף, מהגלה שלמותו של יעקב, והיתרון שבירידה לגלות,

ולכן העבודה הרצויה מצד יעקב היא "אפרים" הוספה באור גם במקום החשוף.
ואלו בעבור יוסף "מנשה הבכור", כי בעבודתו האישית היה עליו לנקט תחלה בקו של "סור מרע" ושמירה מפניו על-ידי זרזון עברו – שלא שכח את בית אביו. ולכן, את בנו הבכור, שנולד וסמל את תחלת עבודתו, קרא מנשה. רק לאחר מכן היה יכול להתחיל ב"עשה טוב", פעלה בגלות – ולקרא לבנו השני 'אפרים'.
ולכן נקבע מלמעלה שמנשה יהיה הבכור; כי על אף הפעלה בעבודת אפרים, כשמדבר בלדה והתגלות, היינו, סדר העבודה בפעל, הדבר הראשון הוא "סור מרע" – "מנשה", ורק אחר-כך יכול להיות "ועשה טוב" – אפרים, מה שאין-כן מצד למעלה שאפרים יותר נעלה.

(על-פי לקוטי-שיחות חלק טו, עמוד 432 - מתוך 'לקראת שבת')

טו וברוך את יוסף ואמר יי די פלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק יי דזן יתי מדאיחני עד יומא הדין:

(טו) ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הזה:

טז מלאכא די פרק יתי מפל בישא יברך ית עולמא ויתקרי בהון שמי ושום אבהתי אברהם ויצחק וכינוי ימא יסגון בגו בני אנשא על ארעא:

(טז) המלאך הגאל אתי מפל-רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ:

יברך את הנערים • מנשה ואפרים. וידגו • כדגים הללו שפרים ורבים, ואין עין הרע שולטת בהם.

כ"ט המלאך הגאל אתי • מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, פענן שנאמר: "ויאמר אלי מלאך האלהים בתלום: יעקב וגו' אנכי האל בית אל".

~ יום שלישי י"ד טבת ~

יז ויחזא יוסף ארי שוי אבוהי יד ימינה על רישא דאפרים ובאיש בעינהי וסעד דא דאבוהי לאעדהא תיה מעל רישא דאפרים לאנחיתה על רישא דמנשה:

(יז) וירא יוסף פרישית אביו ידימינו על-ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך ידאביו להסיר אתה מעל ראש-אפרים על-ראש מנשה:

כ"ט ויתמך יד-אביו • הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 לשמאלו שהוא ימין ישראל, שכל יעקב את ידיו כי מנשה הבכור, ואף-על-פי-כן שם ימינו על ראש אפרים, ודומה לו לה' אלהינו הרחמים
 והסלחות פי מרדנו בו (דניאל ט
 (ט) תורה טו
 (טז) ויקרא בהם שמי ושם אבותי. [כמו] על שאר השבטים הנקראים
 בני יעקב, שיהיו נקראים שבטים כשאר בני: תורה יז
 (יז) וירע בעיניו. מפי רבי יצחק לוי, שלכך הרע בעיני יוסף, שאמר בלבו

(יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶבְיָו לֹא-כֵן אָבִי כִּי-זֶה הַבְּכֹר שָׁיִם יִמְנָה עַל-רֵאשׁוֹ:

יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶבְיָו לֹא כֵן אָבִי אֲרִי דִין בּוֹכְרָא שׁוֹ יִמְנָה עַל רֵישָׁה:

(יט) וַיִּמָּאן אֲבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְּנִי יָדַעְתִּי גַם-הוּא יְהִי-לָעַם וְגַם-הוּא יִגְדַּל וְאוּלָם אָחִיו תִּקְטָן וְיִגְדַּל מִמֶּנּוּ וּזְרַעוּ יְהִי מִלֵּא-הַגּוֹיִם:

יט וְסָרִיב אֶבְיָו וַיֹּאמֶר יָדַעְנָא כְּרִי יָדַעְנָא אָף הוּא יְהִי לְעַמָּא וְאָף הוּא יִסְגִי וּבְרַם אַחוּהִי זַעֲיָרָא יִסְגִי מִגָּה וּבְנֵוְהִי יְהוֹן שְׁלִיטִין בְּעַמְמָיָא:

כ"ט > יָדַעְתִּי בְּנִי יָדַעְתִּי • שְׁהוּא הַבְּכֹר • גַּם-הוּא יְהִי-לָעַם וְגו' • שְׁעַתִּיד גְּדֻעוֹן לְצֶאֱת מִמֶּנּוּ, שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה גַם עַל-יָדוֹ. וְאוּלָם אָחִיו הַקְטָן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ • שְׁעַתִּיד יְהוֹשֶׁעַ לְצֶאֱת מִמֶּנּוּ,

שְׁיִנְחִיל אֶת הָאָרֶץ וְיִלְמַד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וּזְרַעוּ יְהִי מִלֵּא-הַגּוֹיִם • כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלָּא בְּצֶאֱת שְׁמֵעוּ וְשָׂמוּ, כְּשֵׁיעַמִיד חֲמָה בְּגִבְעוֹן וְיִרַח בְּעַמְק אֵילוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהַמְשִׁיךְ דְבַר מִמְקוּרֵוֹ, וְלֹא לַחֲדַשׁ דְבַר שְׂאִינוּ קִיָּם בְּמִקּוּר. לְכֵן לֹא הָיָה זְכוּל לְעֵקֵב לְפַעַל בְּכַרְכָּתוֹ שְׁמַנְשָׁה יִגְדַל מְאָפְרִים, מִכְּפִיּוֹן שְׁלָא כָּף הוּא הַמַּצֵּב בְּמִקּוּר.

וְאוּלָם אָחִיו הַקְטָן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְיִרַעוּ יְהִי מִלֵּא הַגּוֹיִם (מח, יט) זֶשׁ לְשֶׁאל: מְדוּעַ לֹא בְּרַךְ עֵקֵב אֶת מְנַשֶּׁה, הַבְּכֹר, בְּכַרְכָּה זוֹ עֲצָמָה – שְׁיִגְדַּל מְאֹחִיו הַקְטָן. וְהַעֲנֶנּוּ, דְּהַנַּה 'בְּרַכָּה' פְּרוּשָׁה 'הַמְשַׁכָּה' (כְּמוֹ "הַמְּכַרֵּף אֶת הַגֶּפֶן בְּאָרֶץ"), הִינֵינוּ שְׁעַנְיָנָה (לְקוּטֵי שִׁחוּת י ע"מ 38)

(כ) וַיְבָרְכֶם בְּיוֹם הַהוּא לְאָמוֹר כֵּךְ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאָמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׁם אֶת-אֶפְרַיִם לְפָנָי מְנַשֶּׁה:

כ וּבְרִיכּוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימְר כְּךָ יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לְמִימְר לְשׁוֹינָה יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשׁוּי יְת אֶפְרַיִם קְדָם מְנַשֶּׁה:

כ"ט > כֵּךְ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל • הַבָּא לְכַרֵּךְ אֶת בְּנָיו, יְבָרְכֶם בְּכַרְכָּתֶם וַיֹּאמֶר אִישׁ לְבָנוּ: "יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם

וְכַמְנַשֶּׁה". וַיִּשֶׁם אֶת-אֶפְרַיִם • בְּכַרְכָּתוֹ, לְפָנָי מְנַשֶּׁה, לְהַקְדִּימוֹ בְּדָגְלִים וּבְחֻנְפַת הַנְּשִׂאִים.

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:

כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הָא אָנָּא מְאִית וְהִיָּה מִימְרָא דְיָי בְּסַעֲדִיכּוֹן וְיִתִיב יְתָכוֹן לְאַרְעָא דְאַבְהַתְּכוֹן:

(כב) וְאָנֹכִי נֹתַתִּי לָךְ שְׂכֶם אַחַד עַל-אֲחִיךָ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאִמְרִי בְּחַרְבִי וּבְקִשְׁתִּי:

כב וַאֲנָא יְהִיבִית לָךְ חוּלַק חַד נִתִיר עַל אֲחִיךָ דִּי נְסִיבִית מִיְדָא דְאַמּוֹרָאָה בְּצַלוֹתִי וּבְכַעוֹתִי:

כ"ט > וְאָנֹכִי נֹתַתִּי לָךְ • לְפִי שְׂאָתָה טוֹרַח לְהַתְעַסֵּק בְּקַבּוּרְתִּי, וְגַם אָנִי נֹתַתִּי לָךְ נִחְלָה שְׁתַּקְבֵּר בָּהּ, וְאִי זֹו? זֹו שְׂכֶם, שְׁנָאָמְר: (וְהוֹשַׁע כ"ד) "וְאֶת עֲצַמּוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלֵוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם". שְׂכֶם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אָבִי מַחְזִיק אוֹתִי כְּשׁוֹטָה שְׁלָא סִדְרָתִי אוֹתָם כְּהוֹזֵן, וְאָנִי סִדְרָתִי אוֹתָם פְּסָדֵר: תּוֹרָה יִח

סְלַעִים מִלֵּת שְׁהוּסִיף לוֹ עַל אָחִיו נִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר וְיַרְדּוֹ לְמִצְרַיִם (ראַה שַׁבַּת ט'). וְגַם עַל יוֹסֵף יֵשׁ תִּימָה, שְׁנַתָּן לְבְנֵימִין שְׁלֵשׁ מְאוֹת פְּסָף וְחָמֵשׁ חֲלָפַת שְׁמֵלַת (לְעֵיל מַח כב), וְלֶאֱחָרִים לֹא נִתָּן אֲלָא חֲלָפּוֹת שְׁמֵלוֹת (סג).

שְׁבִיעִי וּמְנַשֶּׁה בְּיוֹם שְׁמִינִי, לְקָיָים מַה שְׁנָאָמְר (יִשְׁעִיָה מִד כו) מְקִיָם דְבַר עַבְדּוֹ (תְּנוּמָא ו: תּוֹרָה כא)

(כב) וְאָנִי נֹתַתִּי לָךְ. הַקְּשָׁה הַרִב רַבִּי מִשָּׁה, וְהָלֹא מִטִּיל קִנְאָה בִּינֵיהֶם, וְהוּא הִיָּה יוֹדַע שְׁבִשְׁבִיל מִשְׁקַל שְׁנֵי

אָבִי מַחְזִיק אוֹתִי כְּשׁוֹטָה שְׁלָא סִדְרָתִי אוֹתָם כְּהוֹזֵן, וְאָנִי סִדְרָתִי אוֹתָם פְּסָדֵר: תּוֹרָה יִח

(כ) וַיִּשֶׁם אֶת אֶפְרַיִם לְפָנָי מְנַשֶּׁה. וְאִימְתִי נִתְקִימָה בְּרַכָּתוֹ, בְּחֻנְפַת הַנְּשִׂאִים, שְׂאֶפְרַיִם הַקְּרִיב בְּיוֹם

”לְעַבְדוּ שְׂכֵם אַחֵד”. אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי • מִיַּד עֲשׂוֹ, שְׁעֵשָׂה מַעֲשֵׂה אֲמֹרִי. דְּבַר אַחֵר: שְׁהִיָּה צַד אָבִיו בְּאֲמֹרֵי פִּי. בְּחֶרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי • הִיא חֲכַמְתִּי וּתְפִלְתִּי (וְעֵינַי בְּרֹא”ם שֶׁכַּחַס דְּאִי־אֶפְשֶׁר לְפָרֵשׁ עַל חֶרְבִּים שֶׁל שְׁמַעוֹן וְלוֹי, דְּהָא לֹא עֲשׂו מְדַעְתּוֹ, שְׁהָרִי קַעֲס עֲלֵיהֶם עַל זֶה. וְלַעֲנִיית דַּעְתִּי, בְּלֹא־הִכִּי אִי־אֶפְשֶׁר לְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶם, דְּמָה נְתִיבַת טַעַם יִהְיֶה עַל שְׁנַתְּנוּ לְיוֹסֵף מִפְּנֵי שְׁלֻקְחוּהוּ שְׁמַעוֹן וְלוֹי בְּחֶרְבִּים וּבְקִשְׁתֵּם, וְהָלֵא אֲדַרְבָּא, מִזֶּה הַטַּעַם רָאִי שְׁנַתְּנוּ לְשְׁמַעוֹן וְלוֹי, וְלֹא לְיוֹסֵף, וְרוּק) •

אחד על-אחיד • שְׂכֵם מִמֶּשׁ, הִיא תְּהִיָּה לְךָ חֶלֶק אַחֵד יִתְּרָה עַל אַחִיד. בְּחֶרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי • כְּשֶׁהֲרֹגוּ שְׁמַעוֹן וְלוֹי אֶת אֲנָשֵׁי שְׂכֵם, נִתְּפַנְסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדוּג לָהֶם, וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כְּנֻגְדָן. דְּבַר אַחֵר: ”שְׂכֵם אַחֵד”, הִיא הַבְּכוּרָה, שְׁיִטְלוּ בְּנָיו שְׁנֵי חֲלָקִים, וְשְׂכֵם, לְשׁוֹן חֶלֶק הוּא, כְּתַרְגוּמוֹ, וְהִרְבָּה יֵשׁ לוֹ דוּמִים בְּמִקְרָא: (תְּהִלִּים כ"א) ”כִּי תִשְׁתַּמּוּ שְׂכֵם”, תִּשְׁתִּי שׁוֹנְאֵי לְפָנָי לְחֲלָקִים. (שם ס) ”אֲחַלְקָה שְׂכֵם”, (הושע ו) ”דֶּרֶךְ יִרְצָחוּ־שְׂכֵמָה”, אִישׁ חֶלְקוֹ, (צַפְנִי א)

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

א ויקרא יעקב לבנוהי ואמר אתפנשו ואחיו לכוון ית די יעריע יתכוון בסוף יומיא :

מט (א) ויקרא יעקב אל־בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר־יקרא אתכם באחרית הימים:

כ"ט • ואגידה לכם • (ב"ר) בקש לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו שכניה, והתחיל לומר דברים אחרים.

ב אתפנשו ושמעו בני יעקב וקבילו אולפן מן ישראל אביכון :

(ב) הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל־ישראל אביכם:

ג ראובן בוכרי את חילי גריש תקפי לך הנה חזי למסב תלתא חולקין בכיריתא פהנתא ומלכותא :

(ג) ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עו:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ובקש יעקב לגלות הקץ ונסתלקה ממנו שכניה, ותמה ואמר למה אלו אין ראויים לגלות להן הקץ והלא אין בהם חטא, פלומר אין בכל שמות השבטים לא ח"י"ת ולא ט"י"ת, השיבו רוח הקודש גם אין בכל אותיות שמות השבטים לא קו"ף ולא צדי"ק, אם בן אינן ראויין לגלות הקץ. ועל אשר קראת לבניך, להם אתה קורא, לי אין אתה קורא, כמה דאת אמר (ישעיה מג כב) ולא אתי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, אין המדה זו שלך, הולך כחיל מגלה סוד וגו' (משלי יא ג), כשראה יעקב בן הפליגן בדברים ואמר ראובן בכורי אתה (ראה תנחומא

וילש מפרשים, שכם אחד היינו כבר שבשכם, כדכתיב (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף [וגו'] קברו בשכם, משל לגנבים שגנבו חבית מלאה זין ומצאם פעל החבית, אמר להם בחסדכם לאחר שתשתו הזין החזירו החבית למקומה, כך יוסף בשכם גנבוהו ובשכם החזירוהו בעצמות (ב"ר פה א: תורה א

מט (א-ב) האספו ואגידה לכם. וכתיב הקבצו ושמעו, כאן רמז להם שילכו בגלות שני פעמים ויאספו בשניהם (ב"ר עט ו) את אשר יקרא אתכם. פירושו, בסוף ארבע מאות ושלשים שנה של גלות מצרים, דהיימם מכריחנו לפרש בן, דאי לא, הנה ליה למיכתב באחרית ימים, בסוף ימי העולם. ושמעתי, באחרית הימים של הקדוש־ברוך־הוא, דהיינו בסוף חמשת אלפים.

כי מה שנתן יעקב ליוסף בעודו הדיוט וקטן בזה היו מתקנאים בו, כי הנה נראה להם שלא היה לו לכבוד יותר, מפני שהם גדולים ממנו, אבל עקשיו שהיה מלך לא היו מתקנאים, שהדין לכבודו מפני כבוד המלכות, וגם שנתקיימו החלומות והיו צריכים לו. וגם מה שהיה יוסף מכבד לבנימין יותר מהם לא היו מתקנאים, כי אמרו הדין עמו לפי שהוא בן אמו. אמנם מה שריבה משאות בנימן (לעיל מג לה) קשיא לי, כי אז היו סבורין שלא יהא מכיר אותו והלא היה מטיל קנאה בפעודה (ו) בניניהם. ונראה לי שגם מזה היו סבורין שהדין עמו, לפי שאמר להם להביאו ויש לו לחבבו יותר מן האחרים. ועוד נראה לי כי מאותה שעה היה דעתו של יוסף להתגלות לאחיו, וכשירעדו שהוא בן אמו לא יתקנאו בו.

שָׁאֵת • רְאוּי הַיִּיתָ לְהִיּוֹת יָתֵר עַל אַחִיךָ בְּכַהֲנָה, לְשׁוֹן נְשִׂאוֹת כַּפִּים. וַיִּתֵּר עָז • בְּמַלְכוּת, כְּמוֹ: (שמואל א ב) "וַיִּתֵּן עַד לְמַלְכוֹ", וּמִי גָרַם לָךְ לְהַפְסִיד כָּל אֶלֶה?.

כִּי־◀ וְרֵאשִׁית אוֹנֵי • היא טָפָה ראשונה שָׁלוּ, שָׁלֵא רָאָה קָרִי מִיָּמֹו (ב"ר). אוֹנֵי • כַּחַי, כְּמוֹ: (הושע יב) "מִצְאֵתִי אוֹן לִי", (ישעיה ט) "מֵרֵב אוֹנִים", וְלֹאֵין אוֹנִים". יָתֵר

(ד) פָּחַז בְּמַיִם אֶל־תּוֹתֵר כִּי עֲלִית מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אוֹ חֲלֵלָת יְצוּעֵי עֲלָה:

ד עַל דְּאֻלְתָּא לְקַבֵּל אֶפְיָךְ הָא כְּמֵיָא בְּרַם לֹא אֶהְיִיתָא חוֹלֵק יָתֵיר לֹא תִסְב אַרְי סְלֵקְתָא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבִיךָ בְּכֵן אֶחְלָתָא לְשׁוּיֵי בְרֵי סְלֵקְתָא:

עַל יְצוּעֵי. פָּחַז • שָׁם דָּבַר הוּא, לְפִיכָךְ טַעְמוֹ לְמַעֲלָה וְכֵלּוֹ נִקְוֵד פֶּתַח, וְאֵלוֹ הִיָּה לְשׁוֹן עֶבֶר, הִיָּה נִקְוֵד חֲצִי קַמ־ץ וְחֲצִי פֶתַח וְטַעְמוֹ לְמַטָּה. יְצוּעֵי • לְשׁוֹן מִשְׁכְּב, עַל שׁוֹם שְׁמִצִּיעִים אוֹתוֹ עַל־יָדֵי לְבַדִּין וְסַדִּינִין, וְהִרְבָּה דוֹמִים לוֹ: (תהלים א) "אִם־זִכְרְתִּיךְ עַל־יְצוּעֵי", (שם קלב) "אִם־אֶעֱלֶה עַל־עַרְשׂ יְצוּעֵי".

כִּי־◀ פָּחַז בְּמַיִם • הפָּחַז וְהִבְהִילָה אֲשֶׁר מֵהֶרֶת לְהִרְאוֹת כַּעֲסָךְ, בְּמַיִם הִלְלוּ הַמְּמַהֲרִים לְמַרוֹצֶתְם, לְכָךְ. אֶל־תּוֹתֵר • אֵל תִּרְבֶּה לְטַל כָּל הַיְתָרוֹת הִלְלוּ שֶׁהֵיוּ רְאוּיֹת לָךְ, וּמָהוּ הַפָּחַז אֲשֶׁר פָּחַזְתָּ? כִּי עֲלִית מִשְׁכְּבֵי אֲבִיךָ, אִז חֲלֵלָת • אוֹתוֹ שָׁם שַׁעֲלָה עַל יְצוּעֵי, וְהִיא הַשְּׂכִינָה, שֶׁהִיָּה דְרָכָה לְהִיּוֹת עוֹלָה

(ה) שָׁמְעוֹן וְלוֹי אַחִים בְּלִי חֶמֶס מְכַרְתֵּיהֶם:

ה שָׁמְעוֹן וְלוֹי אַחִין גְּבֻרִין גְּבֻרִין בְּאַרְע תּוֹתִיבּוֹתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא:

עַל־כִּרְחֵךְ שָׁמְעוֹן וְלוֹי הֵם, שֶׁקָּרָאָם אֲבֵיהֶם "אַחִים". כְּלִי חֶמֶס • אֲמָנוֹת זוֹ שֶׁל רִצִּיחָה, חֶמֶס הוּא בִּידְכֶם, מִבְּרַפְת עֲשׂוּ הִיא זוֹ. אֲמָנוֹת שָׁלוֹ הִיא, וְאַתֶּם חֲמַסְתֶּם אוֹתָהּ הֵימָנוּ. מְכַרְתֵּיהֶם • לְשׁוֹן כְּלִי זִינָן. סִיף בְּלִשׁוֹן יוֹנֵי מִכִּי"ר (תנחומא). דָּבַר אַחַר: "מְכַרְתֵּיהֶם" (ב"ר) בְּאַרְץ מְגוּרְתֶם נִהְגוּ עֲצָמָן בְּכִלֵי חֶמֶס, כְּמוֹ: (יחזקאל טו) "מְכַרְתֵּיךְ וּמְלֹדְתֵיךְ", וְזֶה תִּרְגוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס.

כִּי־◀ שָׁמְעוֹן וְלוֹי אַחִים • בַּעֲצָה אַחַת עַל שְׂכָם וְעַל יוֹסֵף: "וַיֵּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחֵיו וְגו' וְעַתָּה לָכוּ וְנִהְרָגְהוּ", מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה, הֲרִי לֹא הִסְפִּימוּ בַּהֲרִיגָתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּנֵי הַשְּׂפָחוֹת, הֲרִי לֹא הִיָּתָה שְׁנֵאָתָן שְׁלֵמָה, שְׁנֵאָמַר: "וְהוּא נֶעַר אֶת־בְּנֵי בְלֵהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה וְגו'", יִשְׁשַׁכַּר וְזִבּוּלוֹן לֹא הֵיוּ מְדַבְּרִים בְּפָנָי אֲחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם,

(ו) בְּסֻדָּם אֶל־תִּבְא נַפְשֵׁי בְּקַהֲלָם אֶל־תִּתֵּחַד בְּבִדְיָ כִּי בְּאַפָּם הִרְגוּ אִישׁ וּבְרִצָּנָם עֲקְרוּ־שׁוֹר:

וּבְרִזְהוֹן לֹא הוֹת נַפְשֵׁי בְּאַתְכִּנְשׁהוֹן לְמַהֵךְ לֹא נִחַתִּית מִן יְקָרֵי אַרְי בְּרִזְהוֹן קָטְלוּ קָטוֹל וּבְרִעוֹתְהוֹן תִּרְעוּ שׁוֹר סַנְאָה:

שֵׁיבּוֹא מִשֶּׁה עֲלִי־הַשְּׁלוֹם שְׁנֵאָמַר בוֹ (שְׁמוֹת יט א) וּמִשֶּׁה עֲלָה, וְהוּא יִקְרָבְךָ שְׁנֵאָמַר (דברים לג א) יָחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמַת (ב"ר עט א). דָּבַר אַחַר, אִז חֲלֵלָת יְצוּעֵי עֲלָה, חֲלֵלָת יְצוּעֵי שְׁנַתְעֲלָה יוֹתֵר מִשֶּׁל אֲבוֹתֵי, שֶׁבָּהֵן הִיָּה פְּסוּל וּבְמִיֻּטְתֵי לֹא נִמְצָא פְּסוּל וְאַתָּה חֲלֵלָתָ. דָּבַר אַחַר, חֲלֵלָת יְצוּעֵי עֲלָה, חֲלֵלָת אוֹתוֹ שַׁעֲלָה עַל יְצוּעֵי דְהֵיִינוּ אֲבִיךָ זֶה, וְכֵמוֹ שְׁאָמַר מִשְׁכְּבֵי אֲבִיךָ כְּמִסְפָּר עַל אַחַר, כִּךְ אָמַר יְצוּעֵי עֲלָה כְּמִסְפָּר עַל אַחַר: תּוֹרָה ה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

חֲטָאָת, זְנִיתָ. רְבֵן גְּמִילֵאֵל אוֹמַר, פִּלְלָת, [חֲלָת], זִרְחָה תִּפְלָתְךָ. רְבִי אֶלְעָזָר הַמוֹדְעֵי אוֹמַר, הַפּוֹךְ וְדָרְשָׁה, זַעֲתָ, חֲרָדָתָ, פִּרַח חֲטָא מִמֶּךָ. רְבִי אָמַר, זְכָרְתָּ עֲנָשׁוֹ שֶׁל דָּבַר, חֲלִית עֲצָמְךָ חוֹלֵי גְדוֹל, פִּרְשַׁת מְלַחְטוּא. בְּמַיִם אֵל תּוֹתֵר. [כְּמַיִם] הַנִּשְׁפָּכִין מִן הַכְּלִי שְׂאִין נִשְׂאָר בוֹ כְּלוּם, וְלֹא כְּשֶׁמֶן הַנִּשְׂאָר (מִן הַכְּלִי) [בְּכִלִּי] כְּשֶׁנִּשְׁפָּךְ (ב"ר שם):

כִּי עֲלִית מִשְׁכְּבֵי אֲבִיךָ. עֲלִית מִשְׁכְּבֵי, וְאִימְתִי בְּשַׁעַת דְּוִדְאִים, שְׁנֵאָמַר שָׁם (לעיל ל טו) לְכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלֵּילָה תַּחַת דְּוִדְאֵי בְּנֵךְ (ב"ר עט א): חֲלֵלָת יְצוּעֵי עֲלָה. תֵּהָא מְרוֹחֵק עַד

רְאוּי לְכַבּוֹר, כְּדָאֵמַר (דברי הימים ב' כא א) וְאַתְּ הַמְּמַלְכָה נִתֵן לִיהוֹרָם כִּי הוּא הַכְּבוֹר, וְלֹא זְכִיתָ לְהִיּוֹת הַכְּבוֹרָה לָךְ וְנִתְּנָה לְיוֹסֵף, וְהַכְּהוֹנָה לְלוֹי, וְהַמְּלָכוּת לִיהוּדָה, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב (דברי הימים א' ה א) וּבְחִלְלוּ יְצוּעֵי אֲבִיו נִתְּנָה בְּכַרְתּוֹ לְבִגְנִין יוֹסֵף (ב"ר עט א). וּמִי גָרַם לָךְ זֶה, לְפִי שְׁפַחְתָּ כְּמַיִם בְּקִיתוֹן הַנִּשְׁפָּךְ, וְלֹא הוֹתֵר לָךְ כְּלוּם, רַק הַמִּנְיָן שְׁמַתְחִיל לְעוֹלָם מְרֵאוּבֵן. וּלְכֵן נֵאָמַר (במ"ב) וּבְמַיִם, שֶׁהֵם דָּבַר לַח וְנִשְׂאָר מֵהֶם קָצֵת בְּכִלִּי, וְלֹא (בדבר) [כְּדָבָר] יְבִשׁ שְׂאִין נִשְׂאָר כְּלוּם. וּבְמִסְכַּת שְׁבַת בְּפָרֵק בְּמָה בְּהֵמָה (נהג) מְסִיק כְּתַנְאֵי, פָּחַז, רְבִי אֶלְעָזָר אוֹמַר, פְּזָתָ, חֲבָתָ, זִלְתָ. רְבִי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר, פְּסַעַת עַל דָּת,

מְכַרְוֵהוּ כְּדְפָרְיִשִׁית (ראה ב"ר עט ח): תּוֹרָה ו

לְשׁוֹן זָכָר הוּא, וְעַל-כֵּן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כַּמְדַּבֵּר אֶל הַכְּבוֹד וְאוֹמֵר: אֲתָה, כְּבוֹדִי, אֵל תְּחַיֵּד עִמָּהֶם, כְּמוֹ: (ישעיה יד) "לֹא-תַחַד אֲתָם בְּקִבְרָה". כִּי בְּאִפְסֵי הָרְגוּ אִישׁ • אֵלֹהֵי חַמּוֹר וְאִנְשֵׁי שָׂכָם, וְאִינֶן חֲשׂוּבִין כְּלָם אֶלָּא כְּאִישׁ אֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן: (שופטים ט) "וְהַפִּיתָ אֶת מִדְּיָן כְּאִישׁ אֶחָד", וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוֹס וְרוֹכְבּוֹ רָמָה בָּיָם", זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הַרְבֵּה קוֹרְאִים אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, 'בְּאִפְסֵי הָרְגוּ' כָּל 'אִישׁ' שֶׁפָּעַסוּ עֲלָיו, וְכֵן: (יחזקאל יט) "וַיִּלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֶדְם אֶכָּל". וּבְרִצְנָם עֲקָרוֹ-שׁוֹר • רָצוּ לְעַקֵּר אֶת יוֹסֵף שֶׁנִּקְרָא שׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּכּוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". "עֲקָרוֹ", אֲשֶׁר יִטּוּר בְּלַעַז, לְשׁוֹן (יהושע יא) "אֶת סוֹסֵיהֶם תַּעֲקֵר".

כִּי בְּאִפְסֵי הָרְגוּ אִישׁ אֵלֹהֵי חַמּוֹר וְאִנְשֵׁי שָׂכָם (מט, ו. ובפירושו רש"י) לֹשׁ לְעַן, דְּמֵאֲחֵר שֶׁפָּרַט רִש"י אֶת חַמּוֹר לְכַבֵּד, אֵף שֶׁנִּכְלַל כְּבֹר בְּ"אִנְשֵׁי שָׂכָם", אֲסִיפֵן מְדוּעַ לֹא פָּרַט גַּם אֶת שָׂכָם, שֶׁהָרִי הֵיךְ לוֹ חֵלֶק עֲקָרִי בְּמַעֲשֵׂהָ? וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּהָא גּוֹפָא מִשְׁמַיעֵנּוּ, שְׂתוּכַחַת יַעֲקֹב הֵיךְהָ רַק עַל הַרְיַגַת חַמּוֹר וְאִנְשֵׁי שָׂכָם, וְלֹא עַל הַרְיַגַת שָׂכָם עַצְמוֹ. דְּהֵנָּה הַתּוּכַחָה עַל הַרְיַגַת אִנְשֵׁי שָׂכָם, הֵיךְהָ מִשׁוּם שְׁעַל-יָדֵי הַרְיַגְתָּם "עַכְרָתָם אוֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ גו'" (וישלה לר, ו).

~ נקודות משיחות קודש ~

אלו חמור ואנשי שכם - אף לא שכם עצמו

לה. אף זהו רק על הריגת אנשי שכם, מה שאין כן הריגת שכם עצמו היתה מתרת ומחייבת גם אצל האמות, שהרי "האמות גדרו עצמם מן העריות כו'" (רש"י וישלח שם, ז), ואם כן היתה על שכם חייב מיתה, גם על-פי דיני האמות. ומכיון שבהריגת שכם עצמו לא היתה שום חסרון, לא היתה זה גורם "להבאישני ביושב הארץ", ועל כן לא הוכיחם יעקב על זה. (על-פי לקוטי שיחות חלק ה, עמוד 251 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

כִּי בְּאִפְסֵי הָרְגוּ אִישׁ אֵלֹהֵי חַמּוֹר וְאִנְשֵׁי שָׂכָם (מט, ו. ובפירושו רש"י) לֹשׁ לְעַן, דְּמֵאֲחֵר שֶׁפָּרַט רִש"י אֶת חַמּוֹר לְכַבֵּד, אֵף שֶׁנִּכְלַל כְּבֹר בְּ"אִנְשֵׁי שָׂכָם", אֲסִיפֵן מְדוּעַ לֹא פָּרַט גַּם אֶת שָׂכָם, שֶׁהָרִי הֵיךְ לוֹ חֵלֶק עֲקָרִי בְּמַעֲשֵׂהָ? וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּהָא גּוֹפָא מִשְׁמַיעֵנּוּ, שְׂתוּכַחַת יַעֲקֹב הֵיךְהָ רַק עַל הַרְיַגַת חַמּוֹר וְאִנְשֵׁי שָׂכָם, וְלֹא עַל הַרְיַגַת שָׂכָם עַצְמוֹ. דְּהֵנָּה הַתּוּכַחָה עַל הַרְיַגַת אִנְשֵׁי שָׂכָם, הֵיךְהָ מִשׁוּם שְׁעַל-יָדֵי הַרְיַגְתָּם "עַכְרָתָם אוֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ גו'" (וישלה לר, ו).

ז לֵיט רְגִזְהוֹן אַרְי תַּקִּיף וְחַמְתְּהוֹן אַרְי קַשְׂיָא אֶפְלַגְגוּן בְּיַעֲקֹב וְאִבְדְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל:

(ז) אָרוּר אִפְסֵי כִי עָזוּ וְעִבְרַתְם כִּי קִשְׂתָּה אֶחְלָקְם בְּיַעֲקֹב וְאִפְיָצִים בְּיִשְׂרָאֵל:

דְּבָר אַחֵר: אֵינֶן לָךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְדֵי תִינוּקוֹת אֶלָּא מִשְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁיחִיו נְפֻצִים, וְשִׁבְטוֹ שָׁל לוֹי עֲשָׂאוּ מְחִיר עַל הַגְּרָנוֹת לְתַרומוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נִתֵּן לוֹ תַפְצוּתוֹ דְּרַךְ כְּבוֹד.

כִּי אָרוּר אִפְסֵי כִי עָזוּ • אֶפְלוּ בְשַׁעַת תּוּכַחָה לֹא קָלַל אֶלָּא אֶת אִפְסֵי, וְזֶהוּ שֶׁאִמַר בְּלָעַם: "מָה אָקוּב לֹא קִבֵּה אֵל". אֶחְלָקְם בְּיַעֲקֹב • אִפְרִידִם זֶה מִזֶּה, שְׁלֵא יִהְיֶה לְוִי בְּמִנְיַן הַשְּׂבָטִים, וְהָרִי הֵם חֲלוּקִים.

ח יְהוּדָה אֶת אוֹדִיתָא וְלֹא בְהִיתָתָא כִּי יוֹדוּן אַחִיף יִדְךָ תַתְּקַף עַל בְּעַלֵי דְבְּכַף יִתְבַדְּרוּן סְנַאָף? הוּן מִסְחָרִין קָדַל קְדַמָּךְ וַיְהוֹן מְקַדְמִין לְמִשְׁאֵל בְּשַׁלְמָךְ בְּנֵי אֲבוּךָ:

(ח) יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אַחִיף יִדְךָ בְּעַרְףְּ אִבְיָךְ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֲבִיךָ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
(ח) יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ. יוֹדוּךָ לְהִיוֹתָךְ מְלָךְ עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוּ בְּדוֹד (ילקוט רמז קנט). וְכֵן יְהוּדָה עוֹלָה בְּגִמְטְרִיאָה שְׁלִשִׁים כְּמִנְיַן מַעֲלוֹת
אחיה, לפי שכל ישראל נקראים יהודים על שמך (ביר צח א). ועוד, שממך יצא מלך המשית שיגאל ישראל במהרה בקמינו (ילקוט שם): תורה ט

בימי דוד: (שמואל ב כב) "ואויב, תתה לי ערף". בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר: 'בני אמך', כדרך שאמר יצחק.

כ"י יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יזכירו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רצוי: 'יהודה, לא אתה כמותם' (כ"ח). יך בערף אחיך.

(ט) גור אריה יהודה מטרה בני עליה פרע רבץ באריה וכלביא מי יקימנו:

ט שלטון יהי בשרויא ובסופא יתרא מלכא מדבית יהודה ארי מדין קטלא פרי נפשך סלקתא יניח ישרי בתקוף כאריא וכליתא ולית מלכו דתועזענה:

כ"י גור אריה. על דוד נתנבא: בתחלה, 'גור: (שמואל ב) "בהיות שאול מלך עלינו, אתה היית המוציא והמביא את ישראל", ולבסוף, 'אריה', כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס: 'שלטון יהי בשרויא', בתחלתו. מטרה. ממה שחשדתיך ב"טרף טרף

יוסף, חיה רעה אכלתהו", וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עליה. סלקת את עצמך ואמרת: "מה-בצע וגו'", וכן בהריגת תמר, שהודת: "צדקה ממני", לפיכך. פרע רבץ וגו'. בימי שלמה: (מלכים א ה) "איש תחת גפנו וגו'".

(י) לא יסור שבט מיהודה ומחוק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים:

לא יעדי עבד שלטן מדבית יהודה וספרא מבני בנהי עד עלמא עד דיתמי משיחא דדילה היא מלכותא ולה ישמעון עצמיא:

כ"י לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל, שרודים את העם בשבט, שממנים על-פי המלכות (סנהדרין ה). ומחוק מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל. עד כי יבא שילה. מלך המשיח, שהמלוכה שלו, וכן תרגם אונקלוס. ומדרש אגדה: "שילו", שי לו, שנאמר: (תהלים ע) "יובילו שי למורא". ולו יקחת

עמים. אסיפת העמים, שהיו"ד עקר היא ביסוד, כמו: "יפעחך", ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים 'עקר נופל', כגון נו"ן של נוגף, ושל נושא, ואל"ף שב' אחותי באזניכם" (איוב ג). ושב' אבחת-תרב"ב (יחזקאל כא) והוא לשון תרב ופרושו: 'אימת תרב', והוא לשון זון, (מלכים ב ד) 'ואסוף שמן'. אף זה, "יקחת עמים", אסיפת עמים, שנאמר: (ישעיה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(וממלכה) [וימלכתך] עד עולם, וכתוב (שם פסוק טו) וחסדי לא (אסיר מעמו) [יסור מן] פאשר הסירותי מעם שאול. דבר אחר, לא יסור שבט מיהודה, שלא ימלוך על כל ישראל, עד כי יבוא שילה, כלומר, בשכם שנתחלקה שם המלכות, ושילה ושכם היו קרובים זה לזה כדכתיב בין שילה ובין שכם, ולכך נקט שילה, ומפל-מקום ולו יקחת עמים לאחר שנתחלקה המלכות. דבר אחר, לא יסור שבט מיהודה ומחוק מבין רגליו עד, כלומר לעולמי עד, כי יבוא שילה, שהרי יבוא משיח שהוא משבטו. מהרב רבי יצחק: תורה יא

אגדה, לא יסור, לא יפרח, כמו סורי הגפן נכרזה (ירמיה ב כא), שהוא כמו לולבי הגפן. עד כי יבוא שילה, עד שיחרב משפן שילה. יבוא, לשון חרבן, כמו לא יבוא עוד שמשך (ישעיה ט ב). והכי פירושו, לא יפרח ולא יגן מלך ביהודה עד כי יטוש משפן שילה, וכן הוא אומר (תהלים עח ט) ויטש משפן שלו וסמיה ליה (שם פסוק ט) ויבחר בדרך עבדו. דבר אחר, לא יסור מלכות מבית דוד ליתנו לאחר כמו שפסר משאול, עד כי יבוא שילה מלך המשיח, וכל-שפן כשיבוא משיח, שהרי משיח בן דוד הוא, ונמצא שלא יסור לעולם, והדא הוא דכתיב (שמואל ב' ז טז) ונאמן ביהך

(ט) גור אריה יהודה. בני כל החיות נקראים גורים, אבל אתה יקרא גור שהוא בן אריה המעולה מכלם. ורמז רמז לו שעתיד לצאת ממנו דוד, שכן ראשי תיבות של גור אריה יהודה עולין בגימטריא דוד: מטרה בני עליה. על-ידי טרף נעליה, בימי דוד שבא מיהודה, שעל-ידי (וכו') [הנס] שעשה לו הקדוש-ברוך-הוא מן האריה [ומן הדוב שטרפין את הבהמות, כדאמר גם את הארי גם (את) הדוב הפה עבדך (שמואל א' ז לו), נתן לב ונסמך להלחם עם גלית הפלשתי ונצחו ונתעלה על זה: תורה י

(י) לא יסור שבט מיהודה. מדרש

נג
דְּנִהֲרָדְעָא [דְּפּוֹמְבִידִיתָא], בְּמַסְכַּת יְבָמוֹת (דף קי). וְיָכַל
הָיָה לוֹמַר: קָהִית עַמִּים.

א) "אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרָשׁוּ", וְדוֹמָה לוֹ: (משלי ל) "עֵינַי תִּלְעַג
לְאָב וְתִבּוֹז לִיקָהֶת אִם", לְקַבּוֹץ קַמְטִים שֶׁפָּנְיָהּ מִפְּנֵי
זְקֻנָתָהּ, וּבִגְמָרָא: 'דְּתַבִּי וּמְקַהֵי אַקְהֵתָא בְּשׁוֹקֵי

יא יִסְחֹר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתָּהּ עַמָּא וּבְנֵי הַיְכָלָה
יְהוֹן צְדִיקָא סְחֹר סְחֹר לֵה וְעַבְדֵי אֹרִיתָא
בְּאוּלְפָן עַמָּה זְהִי אַרְגָּון טַב לְבוֹשׁוּהִי
בְּסוּתָהּ מִלָּא מִלָּא צְבַע זְהוּרִי וְצַבְעוֹנִין:

יא) אֲסָרֵי לְגַפְּנֵי עֵירוֹ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֲתָנוּ כַּבֵּס בֵּינָן
לְבִשׁוֹ וּבְרַם-עֵנָבִים סוּתוֹ:

נטעתיך שורק". בְּנֵי אֲתָנוּ • יְבָנוּן הַיְכָלָה, לְשׁוֹן:
"שֶׁעַר הָאֵיתוֹן" בְּסִפְרֵי יְחֻזְקָאֵל (ט), וְעוֹד תִּרְגְּמוּ בְּפָנִים
אַחֵרִים: "גַּפְּנֵי", אֵלֶּי צְדִיקִים. "בְּנֵי אֲתָנוּ", עַבְדֵי
אוֹרִיתָא בְּאֻלְפָן, עַל שֵׁם: "רוֹכְבֵי אֲתָנוֹת צְחֹרוֹת".
"כַּבֵּס בֵּינָן", זְהִי אַרְגָּון טַב לְבוֹשׁוּהִי, שֶׁצְּבֻעוֹ דוֹמָה
לְבֵין, וְצַבְעוֹנִין הוּא לְשׁוֹן "סוּתָהּ", שֶׁהָאֵשָׁה לּוֹכֵשֶׁתָן
וּמְסִיתָהּ בְּהֵן אֵת הַזְּכָר לִיתֵן עֵינָיו בָּהּ. וְאַף רְבוּתֵינוּ
פְּרָשׁוּ בְּגְמָרָא, לְשׁוֹן הַסֵּתֶת שְׁכָרוֹת בְּמַסְכַּת קְתָבוֹת
(דף קיא): 'וְעַל הַיֵּין, שְׁמָא תֵּאמַר אֵינוּ מְרוּה' ? תִּלְמוּד-
לוֹמַר: "סוּתָהּ".

כ) אֲסָרֵי לְגַפְּנֵי עֵירָה • נִתְנַבֵּא עַל אֶרֶץ יְהוּדָה
שֶׁתֵּהָא מוֹשְׁכַת יֵין כַּמְעַן, אִישׁ יְהוּדָה יֵאָסֵר לְגַפְּנֵי
עֵיר אַחַד, וְיִטְעַנְנוּ מִגַּפְּנֵי אַחַת וּמִשׁוֹרֵק אַחַד, כֵּן אֲתָנוּ
אַחַד. שְׂרָקָה • זְמוּרָה אַרְכָּה, קוּרִירִי"א בְּלַע"ו.
כַּבֵּס בֵּינָן • כֹּל זֶה לְשׁוֹן רְבוּי יֵין. סוּתָהּ • לְשׁוֹן מִין
בְּגָד הוּא, וְאֵין לוֹ דְמִיּוֹן בְּמַקְרָא. אֲסָרֵי • כְּמוֹ אוֹסֵר,
דְּגִמְתּוֹ: (תהלים קיג) "מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל", (שם קכג) "הַיְיֹשְׁבֵי
בְּשָׂמִים", וְכֵן: "בְּנֵי אֲתָנוּ", כַּעֲנִין זֶה. וְאוּנְקָלוֹס
תִּרְגַּם בְּמִלָּף הַמְשִׁיחַ: "גַּפְּנֵי", הֵם יִשְׂרָאֵל. "עֵירָה",
זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. "שְׂרָקָה", אֵלֶּי יִשְׂרָאֵל (דמיה ב) "וְאֲנֹכִי

יב בְּסִמְקוֹן טוּרוּהִי כְּכַרְמוּהִי יִטּוּפוֹן נַעֲוֹהִי
בְּחֻמְרֵי יְחֻרְןֵי בְּקַעֲתָהּ בְּעִיבּוּר וּבְעֻדְרֵי עֲנָא:

כ) חֲכָלִילֵי עֵינָיִם מִיֵּין וּלְכָן-שְׁנַיִם מַחְלָב:

תְּרַגְּמוּ: עֵינָיִם, לְשׁוֹן הָרִים, שֶׁמִּשָּׁם צוֹפִים לְמַרְחֹק.
וְעוֹד תִּרְגְּמוּ בְּפָנִים אַחֵרִים: לְשׁוֹן מַעְיָנוֹת וְקָלוֹת
הַיְקָבִים: נַעֲוֹהִי, יְקָבִים שְׁלוֹ, וְלְשׁוֹן אֲרָמֵי הוּא
בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (דף עז): 'נַעֲוָה אֲרַתְחוּ'. יְחֻרְןֵי
בְּקַעֲתָהּ, תִּרְגְּמוּ: "שְׁנַיִם", לְשׁוֹן: שְׁנֵי הַסְּלָעִים.

כ) חֲכָלִילֵי • לְשׁוֹן אֲדָם, כְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן: (משלי כג)
"לְמֵי חֲכָלִילוֹת עֵינָיִם", שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יֵין, עֵינֵיהֶם
מֵאֲדִימִין. מַחְלָב • מֵרַב חֵלֵב, שֶׁיְהִיָּא בְּאֲרָצוֹ מְרַעָה
טוֹב לְעֻדְרֵי צֹאן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמַּקְרָא: אֲדָם עֵינָיִם
זֶה מֵרַב יֵין, "וּלְכָן-שְׁנַיִם" זֶה מֵרַב חֵלֵב. וּלְפִי

יג זְבוּלָן עַל סִפְרֵי יִמְמָא יִשְׂרֵי וְהוּא כַּבֵּשׁ
מַחֲזִיז בְּסִפְיָנוּ וְטוֹב יִמָּא יִיכּוֹל וְתַחֲמוּמָה
יְהִי מְטִי עַל צִידוֹן:

יג) זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִיּוֹת וּיְרַכְתּוּ
עַל-צִידוֹן:

עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הוּא שְׁאֲמַר מֹשֶׁה: (דברים לג) "שְׂמַח
זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשָׁךְ בְּאֵהָלֶיךָ", זְבוּלָן יוֹצֵא
בְּפִרְקַמְטִיָּא, וַיִּשְׁשָׁךְ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאֵהָלִים. וַיְרַכְתּוּ
עַל-צִידוֹן • סוּף גְּבוּלוֹ יְהִיָּה סְמוּךְ לְצִידוֹן. וַיְרַכְתּוּ •
סוּפוֹ, כְּמוֹ: "וּלְיִרְכַּתֵּי הַמַּשְׁכָּן".

כ) זְבוּלָן לְחוּף יָמִים • עַל חוּף יָמִים תִּהְיֶה אֲרָצוֹ.
חוּף • כְּתַרְגוּמוֹ: 'סִפְר', מַרְקָא בְּלַע"ו, (במנות מח) וְהוּא
יְהִיָּה מְצוּי תְּדִיר עַל חוּף אֲנִיּוֹת, בְּמִקוֹם הַנָּמַל שֶׁאֲנִיּוֹת
מְבִיאֹת שָׁם פְּרַקְמְטִיָּא, שֶׁהִיָּה זְבוּלָן עוֹסֵק
בְּפִרְקַמְטִיָּא וּמִמְצִיא מְזוֹן לְשִׁבְטֵי יִשְׂשָׁכָר, (תנחומא) וְהֵם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שְׁנַמְנָעִים מְלִיכָנָס בְּאוֹתוֹ נָמַל
וּמְרַחֲקִים לְלַכֵּת לְעֵיר אַחֲרַת אֶף-עַל-
פִּי שֶׁהִיא רְחוֹקָה, לְפִי שֶׁהִיא קְרוּבָה
מִמְּנָה לְחוּף הַיָּם אֲצֵל הַסְּפִינּוֹת, לְכַף
חֹזֵר וְאָמַר וְהוּא לְחוּף אֲנִיּוֹת, לוֹמַר
שֶׁיְהִי עֵירוֹתָיו קְרוּבוֹת מִמָּשׁ אֲצֵל
הַמִּקוֹם שֶׁהַסְּפִינּוֹת בָּאוֹת שָׁם: תּוֹרַת יד

ז: תורה יג
יג) וְהוּא לְחוּף אֲנִיּוֹת. לְפִי שְׁאֲמַר
לְעֵיל מְנָה לְחוּף יָמִים יִשְׁכּוֹן, וַיִּשׁ
עֵירוֹת שְׁעוֹמְדִים עַל נָמַל הַיָּם אֲכַל
הַעֵיר רְחוֹקָה קֶצֶת מִן הַיָּם, וַיִּשׁ טוֹרַח
לְבַעֲלֵי אֲנִיּוֹת לְלַכֵּת מִחוּף הַיָּם עַד
הַעֵיר דֶּרֶךְ יְבֻשָׁה, וְלָזֶה פְּעַמִּים

יב) חֲכָלִילֵי עֵינָיִם מִיֵּין. פִּירוּשׁ,
אֲדוּם מְרָאִיתוֹ מִיֵּין, כְּלוֹמַר מְרוֹב יֵין
שֶׁשֶׁתָּה זֶהוּ פְּנֵי אֲדוּמִים, וְעֵינָיִם,
כְּמוֹ יְפֵה עֵינָיִם וְטוֹב רָאִי (שמואל א' טו ז):
וּלְכָן שְׁנַיִם מַחְלָב. כְּלוֹמַר, יְהִיָּה
כְּרִיא וְשֵׁנוֹ לְבָנִים מַחְלָב, וְלְשׁוֹן
מַחְלָב, כְּמוֹ צַחוּ מַחְלָב (איכה ד

(יד) **יִשְׁשַׁכֵּר חֲמור גָּרם רֹבֵץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים:**

יד יִשְׁשַׁכֵּר עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחַסְנָתָה בֵּין תַּחוּמֵי־א:

כ"ט◀ יִשְׁשַׁכֵּר חֲמור גָּרם • חֲמור בעל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל על תּוֹרָה כַּחֲמור חֶזֶק שִׁמְטֵעִינֵן אוֹתוֹ מִשָּׂא כְּבֹד. רֹבֵץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים • כַּחֲמור הַמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה,

וְאֵין לוֹ לִינָה בְּבֵית, וּכְשֶׁהוּא רוֹצֵה לְנוֹת, רוֹבֵץ בֵּין הַתַּחוּמִין, בְּתַחוּמֵי הַעֲצֵרוֹת שֶׁהוֹלִיךְ שָׁם פְּרָקֵמְטֵיא.

(טו) **וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיִּמָּן שְׁכָמוֹ לְסַבֵּל וַיְהִי לְמַס־עוֹבֵד:**

טו וַיִּחַזַּא חוֹלְקָא אָרִי טב וְיָת אָרְעָא אָרִי מַעֲבָדָא פִּירִין וּכְבֵּשׁ מַחוּזֵי עַמְמֵיא וּישִׁיעֵי יָת דִּירֵיהוֹן וּדְאִשְׁתְּאָרוֹן כְּהוֹן יְהוֹן לֵה פִלְחִין וּמַסְקֵי מַסִּין:

כ"ט◀ וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב • רָאָה לְחַלְקוֹ אֶרֶץ מְבֻרָכַת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פְּרוֹת. וַיִּט שְׁכָמוֹ לְסַבֵּל • על תּוֹרָה. וַיְהִי • לְכָל אֲחֵיו יִשְׂרָאֵל. לְמַס עוֹבֵד • לְפַסֵּק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרִין, שְׁנֶאֱמַר: (דְּבָרֵי הַיּוֹם א יב) "וּמַבְנֵי יִשְׁשַׁכֵּר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים, לְדַעַת מִה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רֵאשִׁיָּהֶם מְאֵתִים", מְאֵתִים רֵאשִׁי

סִנְהֶדְרָאוֹת הַעֲמִיד, וְכָל אֲחֵיהֶם עַל־פִּיהֶם. וַיִּט שְׁכָמוֹ • הִשְׁפִּיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ "וַיִּט שְׁמַיִם", "הִטו אֲזַנְכֶם". וְאוֹנֵקְלוֹס תְּרַגֵּם בְּפָנִים אַחֲרֵים: "וַיִּט שְׁכָמוֹ לְסַבֵּל", מְלַחֲמוֹת וְלְכַבֵּשׁ מַחוּזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל הַסֶּפֶר וַיְהִיָּה הָאוֹיֵב כְּבוֹשׁ תַּחְתּוּי לְמַס עוֹבֵד.

(טז) **דֵּן יָדִין עָמוֹ כְּאַחַד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל:**

טז מִדְּבֵית דֵּן יִתְבַּחַר וּיקוּם גְּבָרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפָּרַק עֲמָה וּכְשֶׁנִּוְהֵי יְנוּחוֹן כְּדָא שְׁבֹטֵיא דִישְׂרָאֵל:

כ"ט◀ דֵּן יָדִין עָמוֹ • יָנַקֵם נִקְמַת עָמוֹ מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי יָדִין ה' עָמוֹ". כְּאַחַד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל • כָּל יִשְׂרָאֵל יְהִי כְּאַחַד עָמוֹ וְאֵת כָּלֶם יָדִין, וְעַל

שְׁמִשׁוֹן נָבֵא נְבוּאָה זוֹ. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ: "כְּאַחַד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמִיחַד שְׁבֹשְׁבֹטִים, הוּא דוֹר שְׁבָא מִיְהוּדָה.

(יז) **וַיְהִי־דֵן נַחֵשׁ עַל־יְדִרְךָ שְׁפִיפֵן עַל־יְאֹרַח הַנְּשִׁף עַקְבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אַחֹר:**

יז וַיְהִי גְבָרָא דִיתְבַּחַר וּיקוּם מִדְּבֵית דֵּן אִימָתָה תִּתְרַמֵּי עַל עַמְמֵיא וּמַחְתָּה תִּתְקַף בְּפִלְשְׁתָּאֵי כְּחִינֵי חוֹרְמָן יִשְׂרָי עַל אֶרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יִקְטֵל גְּבָרֵי מִסְּוֹן וּיתְבַחַר וּימַגֵּר רוֹכְבֵיהוֹן לְאַחֹרָא:

מִשְׁרֵית פִּלְשְׁתָּאֵי פְּרָשִׁין עִם רִגְלָאִין יַעֲקֹר

אֵת שְׁנֵי עֲמוּדֵי הַתְּנֹף גּוֹ' וְשַׁעַל הַגַּג מֵתוֹ". וְאוֹנֵקְלוֹס תְּרַגֵּם: 'כְּחִינֵי חוֹרְמָן', שֵׁם מִיֵּן נַחֵשׁ שְׁאִין רְפוּאָה לְנִשְׁכָּתוֹ, וְהוּא צְפֻעוֹנִי, וְקָרוֹי חוֹרְמָן עַל שֵׁם שְׁעוּשָׂה הַכָּל חֶרֶם. 'וּכְפִתְנָא', כְּמוֹ פִתְן, 'יְכַמוֹן', יָאֲרַב.

כ"ט◀ שְׁפִיפֵן • הוּא נַחֵשׁ, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁקָרוֹי כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁף, כְּמוֹ: (בְּרֵאשִׁית ג) "וְאֵתָה תִשׁוּפְנוּ עֲקֵב". הַנְּשִׁף עַקְבֵי־סוּס • כֶּף דְּרַכּוֹ שֶׁל נַחֵשׁ, וְדַמְהוֹ לְנַחֵשׁ "הַנְּשִׁף עַקְבֵי סוּס". וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אַחֹר • שְׁלֵא נִגַע בוֹ, וְדִגְמָתוֹ מְצִינּוֹ בְּשִׁמְשׁוֹן: (שׁוֹפְטִים טו) "וַיִּלְפַּת וְגוֹ'

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וְאָמַר ה' אֵתָה נִתַּח כִּי־ד עֲבָדְךָ אֵת הַתְּשׁוּעָה וְגו' (ע"ט), שֶׁהוֹדָה שְׁאִין הַגְּבוּרָה רַק (מִשְׁתַּמֵּשׁ) [מֵה'] לְכַדּוֹ. וְהָדָא הוּא דְכְּתִיב יְהִי דֵּן נַחֵשׁ עַלֵי דְרָךְ, וְאִפְּלִי [הַכִּין] הַגְּבוּרָה וְהַנִּיצוּת לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּדְכְּתִיב לִישׁוּעָתְךָ קִיֵּיתִי ה': תּוֹרָה יט

(יז־יח) לִישׁוּעָתְךָ קִיֵּיתִי ה'. בֵּינֵן שְׂרָאָה יַעֲקֹב אֲבִינוֹ גְּבוּרַת שְׁמִשׁוֹן, אָמַר אֶף־עַל־פִּי שָׁהָה גְּבוּר נוֹצֵחַ, אֵין כְּכּוֹן לְהַתְהַלֵּל בְּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן מְצִינּוֹ בְּשַׁעַה שְׁנִתְהַלֵּל אָמַר בְּלַחֵי הַחֲמור הַכִּיתִי אֶלְךָ אִישׁ (שׁוֹפְטִים טו טז), מִיַּד וַיִּצְמָא מָאֵד (שֵׁם פִּסְקוֹ יח), עַד שֶׁהוֹדָה

(יד) יִשְׁשַׁכֵּר חֲמור גָּרם. אֲתַמֵּר בְּמַסְכַּת נְדָה (לא), חֲמור גָּרם לוֹ לִישְׁשַׁכֵּר שְׁיָלַד. כִּי כְּשָׂבָא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה וְשִׁמְעָה לָאָה חֲמורוֹ נוֹעַר, יִצְאָה לְקָרְאוֹת וְהִבִּיאָתוֹ לְאֵהָל שְׁלֵה, וּכְאוֹתוֹ הִלְיָה נִתְעַבְרָה מִישְׁשַׁכֵּר כִּי־ ע"ט: תּוֹרָה טו

יה לפורקנה ספרית יי:

(יא) לִישׁוּעַתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה:

כ"ט - לִישׁוּעַתְךָ קִוִּיתִי ה' • נִתְנַבֵּא שֶׁיִּנְקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, וְסוּפוּ לומר: (שם) "נְכַרְנִי נָא וְחִזְקֵנִי נָא אֶף הַפַּעַם".

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

יט מדבית גד משרית מזינין פד יעברון ית
ירדנא קדם אחיהון לקרבא ובנקסין סגיאינ
יתובין לארעהון:

(יט) גַּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ וְהוּא יְגַד עֵקֶב:

יעודד, (ישעיה מט) "לְשׁוּבֵי יַעֲקֹב אֵלָיו", (שם נח) "מְשׁוּבְבֵי נְתִיבוֹת". אף "יגודנו" האמור כאן, אינו לשון שפייעלוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו: (ירמיה ט) "בְּנֵי יִצְאוּנִי", יצאו ממני. "גד גדוד יגודנו", גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ. והוא יגוד עקב. כל גדודיו ישבו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא פקד מהם איש. עקב • בדרכס ובמסלותם שהלכו, ישובו, כמו: (תהלים עז) "וְעַבְדֶּיךָ לֹא נוֹדְעוּ", וכן (שיר השירים א) "בְּעַקְבֵי הַצֹּאן", בלשון לע"ז תרציא"ס.

כ"ט - גַּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ • כָּלֶם לְשׁוֹן 'גְּדוּד' הֵם, וְכֵן חִבְרוּ מִנַּחֵם. וְאִם תֹּאמַר: אֵין 'גְּדוּד' בְּלֹא ב' דְּלִתִּינן, יֵשׁ לומר 'גְּדוּד', שֶׁם דָּבָר, צְרִיף שְׁנֵי דְלִתִּינן, שֶׁכֵּן דָּרָךְ תִּכְבָּה בַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהַכֻּפֵּל בְּסוּפָה, וְאֵין יְסוּדָה אֲלֵא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. וְכֵן אָמַר: (משלי כו) "כַּצִּפּוֹר לְנוֹד", מְגִזְרֵת: (איוב ז) "וְשִׁבְעֵתִי נְדוּדִים". (שופטים ה) "שֶׁם נָפַל שְׂדוּד", מְגִזְרֵת: "יִשׁוּד צְהָרִים". אף 'יגוד', 'יגודנו' ו'גדוד', מְגִזְרֵת אַחַת הֵם. וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן 'יַפְעֵל' אֵינוֹ כְּפוּל, כְּמוֹ: יְגוּד, יְנוּד, יְרוּם, יְשׁוּד, יְשׁוּב. וְכִשְׁהוּא מִתְּפַעֵל, אוּ מִפְעִיל אַחֲרֵים, הוּא כְּפוּל, כְּמוֹ: יִתְגַּוְד, יִתְגַּוְדָה, יִתְרוּמֵם, יִתְבוּלֵל, יִתְעוּדָד. וּבְלִשׁוֹן 'מִפְעִיל': (תהלים קמו) "יְתוּם וְאֵלְמִנָּה

כ דאשר טבא ארעה והוא מרבא בתפנוקי
מלכין:

(כ) מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנֵי מִלְּךָ:

רגלו, כמו ששנינו ב'מנחות' (דף פה): פעם אחת
הצרכו אנשי לודקיא לשמן וכ'.

כ"ט - מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ • מֵאֲכָל הַבָּא מִחֻלְקוֹ שֶׁל אֲשֶׁר יְהֵא שָׁמֵן, שִׁיְהִיו זֵיתִים מְרַבִּים בְּחֻלְקוֹ וְהוּא מוֹשֵׁף שָׁמֵן כְּמַעֲזֵן, וְכֵן בְּרָכוּ מִשָּׁה: "וְטַבֵּל בְּשָׁמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

תבוא על-ידי בחינת 'אשר' (כימי צאתך מארץ מצרים ארצנו נפלאות), היינו הפצת מענות פנימיות התורה, ה'שמן' שבתורה, שהוא ענינו של אשר.
(לקוטי שיחות כו עמ' 316)

מאשר שמנה לחמו (מט. כ) מבאר ב'לקוטי לוי צחק', שגאלת מצרים היתה על-ידי בחינת 'אשר', שהרי שרח בת אשר הראתה למשה היכן יוסף קבור, ואז לקח את עצמות יוסף, וכני ישראל יצאו ממצרים, ובלי זה לא יכלו לצאת, שהרי השביע אותם יוסף על כך. ויש להוסיף, שאף הגאלה העתידה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אנשי לודקיא לשמן זית, וכא לודקי
אחד ונטל ששים רבוא דיגרון והלך
לארץ ישראל לקנות שמן זית, כשבא
לשם שאל לאנשי המקום, יש כאן
אדם שימכור לי בבת אחת שמן

(יט-כ) גַּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ. וְאִם תֹּאמַר
כִּינֵן שִׁיְהִיו לוֹ חֲזִילוֹת בְּמָה יִפְרָנְסֵם,
שְׁהָרִי צְרִיף עוֹשֵׂר גְּדוּל, עַל כֵּן כְּתִיב
אֲחֲרָיו מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ, שִׁיְהֵא
עֲשִׂיר יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר וְיִיכַל לְהַסְפִּיק מִזֶּזֶן

כא) נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי-שפר:

כא נפתלי פארע טבא יתמי עדיבה
ואחסנתה תהי מעבדא פירין יהון מודן
ומברכין עליהון:

”בעמק שלח ברגליו”. הנתן אמרי-שפר • על-ידי שרו דבורה וברק - שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב: כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה (דף יא), ותרגומו: ”יתמי עדיבה”, פל חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבת.

”אילה שלחה • זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פרותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, ”אילה שלחה”, אילה משלחת לרוץ. הנתן אמרי-שפר • בתרגומו. דבר אחר: על מלחמת סיסרא, נתנבא: (שופטים ד) ”ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו'” והלכו שם ביריות, וכן נאמר שם לשון שלוח

כב) בן פרת יוסף בן פרת עלי-עין בנות עלי-שור:

כב ברי דיסגי יוסף ברי דיתברוך כגפון דנציב
על עינא דמיא תרין שבטין יפקון מבנוהי
יקבלון חולקא ואחסנתא:

”עלי-שור”, על ראיתו, כמו: (במדבר כד) ”אשורנו ולא קרוב”, ומדרשי אגדה יש רבים, וזה נוטה לישוב המקרא. פרת • תי”ו שבו הוא תקון הלשון, כמו: (קהלת א) ”על-דכרת בני האדם”. שור • כמו לשור, דבר אחר: ”עלי-שור”, בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס: ”בנות צעדה עלי-שור”, תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו', וכתב ”בנות” על שם בנות

”א” • בן פרת • בן חן, והוא לשון ארמי: אפרן נמטיה לרבי שמעון, בסוף 'בבא מציעא' (דף קיח) • בן פרת עלי-עין • חנו נטוי על העין הרוצה אותו. בנות צעדה עלי-שור • בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל בפניו, ובנות הרבה, ”צעדה” כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם (דבר אחר, בן צריך לומר, כי לפרש ראשון הוא שור, חומה וקל-להבין).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הדרש שדרשו חז"ל (כתובות קכב) למה נקראת ארץ ישראל צבי. לומר לה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל אינה מחזיקת פירותיה. דבר אחר, נפתלי אילה שלוחה, ארץ נפתלי היא ארץ רצון שהיא קלה לבשל, ולשון אילה כמו אילות, ולשון שלוחה כמו שלחף: פרדס רמונים (שיר השירים ד א). הנותן אמרי שפר. פירוש ענפים יפים, ולשון אמרי כמו שנים שלשה בגרמים בראש אמיר (ישעיה יז א): תורה כב (כב) בן פרת יוסף. פירוש, ארץ יוסף פרה ורבה כעץ על עין מים: בנות צעדה עלי שור. פירוש, כל כף היא מגדלת תבואתה והפירות עד שצעדה, עד הבנות, עד העצירות, בנות לשון ובגיתיה (יהושע טו מד), עלי שור, עד קצה החומה היא מגדלת פירותיה, כלומר אין מקום פנוי שאין מגדלת פירות. מהרב רבי דוד

להם לא תשכחו פייאם ליהודי זה שמכר לי כל זה ועוד אני חייב לו הדמים, ועל שניהם נאמר (משלי יג א) יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב: תורה כא (כא) נפתלי אילה שלוחה. פי ארץ נפתלי קלה לבשל פירותיה כאילה זו שנוצרה ובורחת מתוף המצודה והיא משולחת עתה, שאז היא רצה ביותר. הנותן אמרי שפר. לקונו, על שהצילו מן המות. ועתה הנה קורא אותו בלשון זכר, ושמה הוא מדמה אותו גם לאיל והוא בכל לשון. דבר אחר, הנותן אמרי שפר, מוסב על נפתלי, שנותן אמרי שפר לקונו על חלקו שנתן לו, כאילה זו שמודה לקונו על שברחה מן המצודה. דבר אחר, נפתלי, ארץ נפתלי דומה לאילה שהיפשטה, שאין עורה מחזיק בשורה, ולשון שלוחה הפשטה, דמיתרגמינן (ויקרא א א) והפשיט, כף ארץ נפתלי אינה מחזיקת רוב פירות שבה. וזה הפירוש הולך על דרך

בששים רבוא, אמרו לו לה בגוש חלב ושם תמצא יהודי שיוכל למכור יותר ויותר, הלה לשם ומצא אותו יהודי בשדה חורש וסלו בידו כפועל עני, תמה אותו (עכו"ם) [נכרין] ואמר זהו שאומרנים] עליו שיוכל למכור שמן בהון רב שבדדי, הלה לו לעיר, ומפל-מקום חזר לו לערב בבית אותו יהודי ומצאו שהיו עבדיו רוחצין שתי רגליו בשמן בשני ספלי זהב, לקיים מה שנאמר (דברים לג כד) וטבל בשמן רגלו, שאל לו יש לה למכור שמן בששים רבוא דינר, אמר לו הן, מרד לו אותו שמן, לאחר שמרד לו אמר לו אם אתה רוצה לקנות יותר אמכור לה, אמר לו אין בדי מעות, אמר לו אני אקפך ואלך עמך עד מקומך, קנה לו עוד ממנו במאה וחמשים רבוא דינרים, אמרו עליו שלא הניח לו לא סוס ולא פרד לשכור שלא שכר להביא השמן שקנה ממנו, כשבא למקומו שבחווה על שהביא שמן לספק כל צרכן, אמר

1'ל: תורה כב

והוא שברכו אביו: "בן פרת", הגדלת עצמך, יוסף, "עלי-עין" של עשו, לפיכך זכית לגדלה. בנות צעדה עלי-שור - להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענן שלא ישלט בזרעו עין הרע, ואף כשברך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם.

מנשה, בנות צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. 'ברי דיסגי יוסף', "פרת", לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה בו המתשבים על הלשון: בשעה שבא עשו לקראת יעקב, בכלן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל פתיב: "נגש יוסף ורחל וישתחו". אמר יוסף: 'רשע זה, עינו רמה, שמה תן עיניו באמי', יצא לפניו ושרבב קומתו לכסותה,

(כג) וימררהו ורבו וישטמהו בעלי חצים:

כג ואתמררו ומה ונקמוהי ואעיקו לה גברין גברין בעלי פלגותא:

"רמו מעט", שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו, על-ידי אחרים. ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, הם משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב. וכן: "דמו יושבי אי", כמו נדמו, וכן תרגם אויגלוס: 'ונקמוהי'. בעלי חצים שלשונם כחץ, ותרגומו: 'מרי פלגותא', לשון: 'ותהי המנצחה', אותן שהיו ראויים לחלק עמו נחלה.

כט"ו וימררהו ורבו. וימררהו אחיו, וימררהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון: 'וימררו את תייהם'. ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם-כן היה לו לינקד: ורבו, כמו: "המה מי מריכה אשר רבו וגו'", ואף אם לשון רבית חצים הוא, כן היה לו לינקד. ואינו אלא לשון פעלו, כמו: (ירמיה ב) "שמו שמים", שהוא לשון הושמו, וכן

(כד) ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו מירי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:

כד ותבת בהון נביאותה על דקנים אורייתא בסתרא ושוי בתוקפא רוחצנה בכין תרמא דהב על דרעוהי ואחסין מלכותא ותקיף דא הות לה מן קדם אל תקיפא דיעקב די במימרה זן אבהן ובנין זרעא דישראל:

כט"ו ותשב באיתן קשתו. נתישבה בחזק. קשתו חזקו. ויפזו זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון: "זקה מופז". זאת היתה לו מירי הקדוש-ברוך-הוא שהוא "אביר יעקב", ומשם עלה להיות "רעה אבן ישראל", עקרון של ישראל, לשון אבן הראשה, לשון מלכות. ואויגלוס, אף הוא כף תרגמו: ותשב, ותבת בהון נביאותה' החלומות אשר חלם להם על דקנים אורייתא בסתרא, תוספת הוא,

(כה) מאל אביד ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם:

כה מימר אלהא דאבוך יהי כסעדה וית שדי ויברכך ברבן דנחתן משלא דשמיא מלעלא ברבן דנגידן ממעמקי ארעא מלרע ברבנתא דאבוך ודאמך:

כט"ו מאל אביד. היתה לך זאת, והוא יעזרך. ואת שדי. ועם הקדוש-ברוך-הוא היה לך, בשלא

שמעת לדברי אדונתך, והוא יברכך. ברכת שדים ורחם. 'ברבנתא דאבא ודאמא', כלומר יתברכו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כו) עד תאנת. פירוש ש"י, שחמתן אמו והזקיקתו ליעקב לקבלו, על-ידי המטעמים שעשתה: תורה כו

הרבה מרחם שלהם, ולא תהיה משפלה וצננה בהן. מהרב רבי משה ז"ל: תורה כו

(כה) ברכת שדים. פירוש, שתהיין כשיזרע יוסף מתברכות בהרבה חלב להניק בניהן, ושתהא להם בנים

א'ישתדאי ישתדי', אף "שדים" כאן, על שם שהזרע יורה כחץ.

המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעים טפה הראויה להריון, והנקבות לא ישפלו את רחם שלהן, להפיל עברה. שדים • "זה ירה" מתרגמין:

כו ברבמא דאבוך יתוספן על ברבמא דילי פריכו אבהתי דתמידו להן רבבניא דמן עלמא יהונן כל אלין לרישא דיוסף ולגברא פרישא דאחיה:

(כו) ברכת אביך גברו על-ברכת הורי עד-תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו:

הריון, שהורוני במעי אמי, כמו (איוב א) "הרה גבר". עד-תאות • עד קצות, כמו: (במדבר לה) "והתאויתם לכם לגבול קדמה", (שם ח) "תתאו לבא חמת". תהיין • כלם לראש יוסף. נזיר אחיו • פרישא דאחיה, שנבדל מאחיו, כמו: "וינזרו מקדשי בני ישראל", "נזרו אחר". ורבבנינו דרשו: "ותשב באיתן קשתו", על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת, על שם שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו • כמו: ויפזו, שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב • שנוארתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא ב'סוטה' (דף לה) ואונקלוס תרגם "תאות עולם", לשון תאנה וקמדה, ו"גבעות", לשון: "מצקי ארץ", והם הברכות שחמדתן אמו והזקינתו לקבלם.

נ"ט • ברכת אביך גברו וגו' • הברכות שברכני הקדוש-ברוך-הוא, גברו והלכו על הברכות שברך את הורי. עד-תאות גבעת עולם • לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ארבע קצות העולם, שנאמר: "ויפרצת ימה וקדמה וגו'" מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר לו: "שא נא עניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר-אתה ראה לך אתגננה", ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו: "כי-לך ולזרעך אתן את-כל-הארצות האל והקמתי את-השבועה וגו'", זהו שאמר ישעיה: (ישעיה נח) "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", ולא אמר: נחלת אברהם. תאות • אשמולין, כף חברו מנחם בן סרוק. הורי • לשון

~ יום שישי י"ז טבת ~

כו בנימין בארעה תשרי שכנתא ובאחסנתה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבנא ובעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קדשאי:

(כו) בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל:

שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בקרן (ספרים אחרים: פריסתו) וזריחתן של ישראל. ולערב יחלק שלל • אף משתשקע שמשן של ישראל על-ידי נבוכדנצאר, שיגלם לבבל. יחלק שלל • מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן, שנאמר: "הנה בית המן נתתי לאסתר", ואונקלוס תרגם על שלל הפהנים כקדשי המקדש.

נ"ט • בנימין זאב יטרף • זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין: (שופטים כא) "והטפתם לכם איש אשתו", בפילגש בגבעה. ונבא על שאול שיהיה נוצח באיביו סביב, שנאמר: (שמאל א יד) "ושאול לכד המלוכה וילחם במואב, ובאדום וגו', ובכל אשר יפנה ירשיע". בבקר יאכל עד • לשון בנה ושלל, המתרגם 'עדאה', ועוד יש לו דומה בלשון עברית: (ישעיה לג) "אז חלק עד-שלל", ועל

כח כל אלין שבטיא דישראל תרין עסר ודא דמליל להון אבוהון ובריה תהון גבר די ככרפתיה כרף ויהון:

(כח) כל-אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר-דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אתם:

וְאָחַד. בְּרַךְ אֹתָם. לֹא הָיָה לוֹ לומר, אֵלָא "אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוּ בְרַךְ אוֹתוֹ". מֵה תִּלְמוּד-לוֹמַר: "בְּרַךְ אֹתָם"? לִפְי שְׁנַתָּן לַיהוּדָה גְבוּרַת אַרִי, וּלְכַנְיָמִין חֲטִיפְתּוֹ שֶׁל זָאב, וּלְנִפְתְּלֵי קְלוּתוֹ שֶׁל אֵילָה, כָּל שֶׁלֹּא כָּלָל בְּכָל הַבְּרָכוֹת? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "בְּרַךְ אֹתָם".

כִּי... וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אַבְיָהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם. וְהָלֹא יֵשׁ מֵהֶם שְׁלֹא בְּרַכְסָם, אֵלָא קִנְטְרָן? אֵלָא כִּי פָּרוּשׁוֹ: "וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אַבְיָהֶם", מֵה שְׁנֵאמַר בְּעִנְיָן. יָכַל שְׁלֹא בְרַךְ לְרֵאוּבֵן, שֶׁמְעוֹן וְלוֹי? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", כִּלְסָם בְּמִשְׁמַע. אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ. בְּרַכָּה הַעֲתִידָה לְבֹא עַל כָּל אֶחָד

כִּט וּפְקֻד יְהוֹן וְאִמְר לְהוֹן אֲנָא מְחַנְשׁ לְעַמִּי קְבִירֵי יְהִי לְנוֹת אַבְהֵתִי בְּמַעֲרֵתָא דִּי בְּחַלְעַ עֲפְרוֹן חֲתָאָה:

(כט) וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי נֹאסֶף אֶל-עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל-אֲבוֹתַי אֶל-הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֲפְרוֹן הַחֲתִי:

"בְּאֶסְפָּכֶם אֵת תְּבוּאַת הָאָרֶץ", הַכְּנַסְתֶּם לְבֵית מִפְנֵי הַגִּשְׁמִים. בְּאֶסְפָּכֶם אֵת-מַעֲשֵׂיכֶם. וְכָל 'אֶסְיָפָה' הָאֲמוּרָה בְּמִיתָהּ, אִף הִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה. אֶל-אֲבוֹתַי. עִם אֲבוֹתַי.

כִּי... נֹאסֶף אֶל-עַמִּי. עַל שֶׁ שִׁמְכַנְיָסִין הַנִּפְשׁוֹת אֶל מְקוֹם גְּנִיזָתָן, שֵׁיִשׁ 'אֶסְיָפָה' בְּלִשׁוֹן עִבְרִי שֶׁהִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, כְּגוֹן: (שׁוֹפְטִים ט) "וַאִין אִישׁ מֵאֶסְפָּף אוֹתָם הַבִּיטָה", (דְּבָרִים כב) "וַאֲסַפְתּוּ אֶל תּוֹף בֵּיתְךָ", (וּקְרָא כג)

ל בְּמַעֲרֵתָא דִּי בְּחַלְעַ כְּפִלְתָּא דִּי עַל אַפִּי מִמְרָא בְּאַרְעָא דְכְּנָעַן דִּי זְבֹן אַבְרָהָם יְת' חַלְעָא מִן עֲפְרוֹן חֲתָאָה לְאַחֲסַנַת קְבוּרָא:

(ל) בְּמַעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי מְרָא בְּאַרְץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֲפְרוֹן הַחֲתִי לְאַחֲזֵת-קְבֹר:

לֹא תִמְן קְבִירֵי יְת' אַבְרָהָם וְיְת' שָׂרָה אֲתַתָּה תִּמְן קְבִירֵי יְת' יִצְחָק וְיְת' רַבְקָה אֲתַתָּה וְתִמְן קְבִירֵי יְת' לָאָה:

(לא) שָׂמָה קִבְרוּ אֶת-אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׂמָה קִבְרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רַבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׂמָה קְבִירֵי אֶת-לָאָה:

לכ זְבִינֵי חַלְעָא וּמַעֲרֵתָא דִּי בַּה מִן כְּנִי חֲתָאָה:

(לב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר-בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חֵת:

לג וְשִׁינֵי יַעֲקֹב לְפָקְדָא יְת' בְּנוֹהֵי וּכְנֵשׁ רְגִלוֹהֵי לְעַרְסָא וְאַתְחַנְיֵד וְאַתְכַּנְיֵשׁ לְעַמָּה:

(לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוּוֹת אֶת-בָּנָיו וַיֹּאסֶף רְגִלּוֹ אֶל-הַמַּטָּה וַיְגַוֶּעַ וַיֹּאסֶף אֶל-עַמּוּי:

כִּי... וַיֹּאסֶף רְגִלּוֹ. הַכְּנִיס רְגִלּוֹ. וַיְגַוֶּעַ וַיֹּאסֶף. וּמִיִּתָּה לֹא נֹאמְרָה בּוֹ, וְאִמְרוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֵנוּם-לְבְרָכָה: יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת (תַּעֲנִית ה).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אָמַנְסָם שְׁלֹא בְּרַצוֹנָם מְכָרָה וְשָׂמָ עֵתָה יִמְחוּ בְּיָדֵינוּ, תִּלְמוּד לומר מֵאֵת בְּנֵי חֵת: תּוֹרָה לג (לג) וַיֹּאסֶף רְגִלּוֹ אֶל הַמַּטָּה. לִפְי שֶׁהוֹצִיא לְחוּץ בְּשָׂרְצָה לְכַרֵּךְ בְּנֵי יוֹסֵף כְּדַכְתִּיב (לעיל מח ב) וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל הַמַּטָּה, וְכֹאשֶׁר כָּלָה לְכַרֵּךְ הַכְּנִיסֵן אֶל הַמַּטָּה: תּוֹרָה א

שֶׁהָיָה נְשִׂיא הָאָרֶץ. וְאִם תֹּאמַר וְשָׂמָ לְזִרְעוֹ שֶׁם מְכָרָה וְלֹא יִנְיָחוּ לְעִשׂוֹת שֶׁם בֵּית הַקְּבִירוֹת, תִּלְמוּד לומר לְאַחֲזֵת קְבֹר. וְאִם תֹּאמַר שָׂמָ אוֹתָהּ קְנִיָּה לֹא הָיָה בַּה חִזְקָה כִּי לֹא הִחֲזִיקוּ בַּה, תִּלְמוּד לומר שָׂמָ קְבִירֵי אֵת אַבְרָהָם. וְאִם תֹּאמַר שָׂמָ לִפְי שֶׁמְכָרָה עֲפְרוֹן שֶׁהָיָה נְשִׂיא הָאָרֶץ לֹא יָכְלוּ הָעַם לְמַחֲזֵת בְּיָדוֹ,

(ל-לב) בְּמַעֲרָה. פֶּשֶׁט. קִבְרוּ (אוֹתוֹ) [אוֹתִי] בְּמַעֲרָה, וְאִם תֹּאמַר הַרְבֵּה שְׂדוֹת וְהַרְבֵּה מַעֲרוֹת הָיוּ וְלֹא תִדַּע בָּאֵי זֶה, לְכָךְ נֹאמַר אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכַפְלָה. וְאִם תֹּאמַר שָׂמָ יִמְחוּ בְּיָדְכֶם, תִּלְמוּד לומר אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם. וְאִם תֹּאמַר שָׂמָ לֹא קָנָה מֵאֲדָם שֶׁהָיָה כַּח בְּיָדוֹ לְמְכָרָה, תִּלְמוּד לומר מֵאֵת עֲפְרוֹן הַחֲתִי

נ (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל-פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקֵלֹוּ:

א ונפל יוסף על אפי אביו ובקא עלוהי ונשק לה:

(ב) וַיִּצֹו יוֹסֵף אֶת-עֲבָדָיו אֶת-הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת-אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הָרְפָאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל:

ב ופקיד יוסף ת עבדוהי ת אסותא למחנט ת אביו וחנטו אסותא ת ישראל:

כ"ט - לחנט את-אביו • ענין מרקחת בשמים הוא.

(ג) וַיִּמְלְאוּ-לוֹ אֲרָבָעִים יוֹם פִּי כֹן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחַנְטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצָּרִים שְׂבָעִים יוֹם:

ג ושלמו לה ארבעין יומין ארי כן שלימו יומי חנטיא ובכו תה מצראי שבעין יומין:

כ"ט - וימלאו-לו • השלימו לו ימי חניטתו, עד שמלאו לו ארבעים יום. ויבכו אתו וגו' • ארבעים

לחניטה ושלשים לבכיה, לפי שבאה להם ברכה לרגלו, שפלה הרעב והיו מי גילוס מתברכין.

(ד) וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל-בְּיַת פְּרַעֲה לֵאמֹר אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פְרַעֲה לֵאמֹר:

ד ויעברו יומי בכיתה ומליל יוסף עם בית פרעה למימר אם פען אשכחית רחמין בעיניכון מלילו כען קדם פרעה למימר:

(ה) אָבִי הַשְּׂבִיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֵעֲלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאֲשׁוּבָה:

ה אבא קיים עלי למימר הא אנא מאית בקברי דאתקנית לי בארעא דכנען תמן תקברנני וקען אסק פען ואקבר ת אבא ואיתוב:

כ"ט - אשר פריתי לי • כפשוטו, כמו: (שמות כא) "כִּי-יָבִיחַ אִישׁ" וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מִתְיָשֵׁב עַל הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ה כו) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְכַרְכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְמַכִּירָה, בִּיבָה.

ועוד מדרשו לשון כרי דגור, שנטל יעקב כל כסף וקב שהביא מבית לכן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו: 'טל זה בשביל חלקך במערה'.

(ו) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת-אָבִיךָ בְּאֶשֶׁר הַשְּׂבִיעֵךָ:

ו ואמר פרעה סק וקבור ת אבוק פמא דקיים עלך:

כ"ט - באשר השביעך • ואם לא בשביל השבועה, לא הייתי מניחך, אבל נרא לומר: 'עבר על השבועה! שלא יאמר: אם כן, אעבר על השבועה

שנשבועתי לך, שלא אגלה על לשון הקדש, שאני מכיר ערך על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו, כדאיתא במסכת סוטה (דף ל"ט).

(ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת-אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל-עֲבָדָיו פְּרַעֲה וְקָנִי בֵיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ-מִצְרַיִם:

ז וסליק יוסף למקבר ת אביו וסליקו עמה כל עבדי פרעה סבי ביתה וכל סבי ארעא דמצרים:

(ח) וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וְבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם וּבְקָרָם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

ח וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו לחוד טפלהון וענהון ותוריהון שבקו בארעא דגשן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

נ (ב) ויחנטו. המתיקו גופו, לאחר שהשליכו בו הסמים המרים כדי להוציא טגף שבמעיו וכדי שלא יסרח, השליכו בתוכו אחרי כן סמנין מתוקים להרים ריח טוב. ודומה לו התאנה חנטה פגיה (שיר השירים ב יט), המתקנה פירותיה: תורה ג

(ט) וַיַּעַל עַמּוֹ גַם־רֶכֶב גַם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחְנֶה כָּבֵד מְאֹד:

וַיָּבֵאוּ עַד־גֵּרֶן הָאָטוּד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסֶּפֶד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאֲבִיו אָבֶל שִׁבְעַת יָמִים:

כ"ט - גֵּרֶן הָאָטוּד • מִקֶּף אָטוּדִין הִיָּה. וְרַבּוּתִינוּ דָּרָשׁוּ: (סוטה יג) עַל שֵׁם הַמֶּלֶךְ, שָׁבֵאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנָעַן וּנְשֵׂאֵי יִשְׂמַעֵאל לְמַלְחָמָה, וְכִינּוּן שָׂרָאוּ כְּתוּרָו שֶׁל יוֹסֵף תְּלוּי:

וַיֵּרָא וַיֵּשֶׁב הָאָרֶץ הַפְּנִיעִי אֶת־הָאָבֶל בְּגֵרֶן הָאָטוּד וַיֵּאמְרוּ אֲבֵל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־פְּנֵי קְרָא שְׁמָהּ אָבֶל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:

(יב) וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ בֵּן כַּאֲשֶׁר צִוּם: כ"ט - כַּאֲשֶׁר צִוּם • מַהוּ אֲשֶׁר צִוּם? יב וַעֲבָדוּ בְּנוֹהֵי לֵה בֵּן כַּמָּא דִּי פְקַדְנִין:

(יג) וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעְרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבִרָהֶם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזַת־קֶבֶר מֵאֵת עַפְרָן הַחֹתֵן עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

כ"ט - וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו • וְלֹא בְּנֵי בָּנָיו, שֶׁכֶּף צִוּם: אֵל יִשְׂא מִטְתִּי לֹא אִישׁ מִצְרַיִם וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם, שֶׁהֵם מִבְּנוֹת כְּנָעַן, אֲלֵא אֲתֶם, (כ"ח) וְקָבַע לָהֶם מְקוֹם: שְׂדֵה לְמִזְרַח וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְכִסְדָּרָן לְמַסַּע

~ נקודות משיחות קודש ~
שעבוד מצרים במיתת יעקב
גְרָמָה שְׂיִכַּל לִהְיוֹת גְּלוּת וְשַׁעֲבֹד מִצְרַיִם. ומטעם זה לא נשא לוי את הארון, שכן לוי היה למעלה מהשעבוד, וכמו שכתב רש"י "למה נמנו שנותיו של לוי אלא להודיע פמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד . . . ולוי האריך ימים על בלם". ויתירה מזו: אפילו בנוגע לשבט לוי "מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי".
וענין זה קשור עם זה שעתידי לשאת את הארון, שכן "שבטו של לוי . . . לא רצו לעשות עבודה לפי שידעו שעתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין" (תוספות (הדר זקנים) שמות א, יג).
על-פי לקוטישיחות חלק כ, עמוד 235 - מתוך 'לקראת שבת'
וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו (ג, יג)
על הפסוק "וישאו אותו בניו" מפרש רש"י הסדר בנשיאת ארונו של יעקב, ומסים "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיים".
וצריך באור הטעם שלוי לא ישא, הרי נשיאת הארון הוא ענין שבועתי תחוק, וזכה גופא לא על-ידו אלא על-ידי בניו, ומדוע יקחו ממנו בגלל זה את המצוה דנשיאת ארונו של אביו?
ההסברה בזה:
במיתתו של יעקב התחיל השעבוד במצרים, כפי שרש"י כותב בתחלת הפרשה "שפינון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם". ומזה מוכן שהוצאתו של יעקב ממצרים לקבורה בארץ ישראל

מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא, שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם. וזהו: "איש על-דגלו באתת", באות שמסר להם אביהם לישא מטתו.

יד ותב יוסף למצרים הוא ואחיה וכל דסליקו עמה למקבר ות אביהי בתר דקבר ית אביהי: **(יד) ויֵשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא וְאָחִיו וְכָל־הָעַלְמִים אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קְבָרוֹ אֶת־אָבִיו:**

כט"ו הוא ואחיו וכל העלים אתו. בחזרתן כאן, הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובחליפתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר: "ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'" ואחר-כך: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי פנעון, שתלו בתריהם בארונו של יעקב, נהגו בהם כבוד.

טו ויחזו אחי יוסף ארי מית אבוהון ואמרו דלמא ישר לנא דכבו יוסף ואתבא יתיב לנא ית כל בישתא די גמלנא תתה: **(טו) וַיֵּרְאוּ אַחֲיוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהִשָּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ:**

חכמו, "לו הקשבת למצותי", ו"לו אנכי שקל על-כפיי". ויש 'לו' משמש בלשון 'שמא': "לו ישטמנו", ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון 'אולי', כמו: "אלי לא-תלך האשה אחרי", לשון 'שמא' הוא. ויש 'אולי' לשון בקשה, כגון: "אולי יראה ה' בעיני", "אולי ישיב ה' אותי", הרי הוא כמו: "לו יהי כדברך". ויש 'אולי' לשון 'אם': "אולי יש חמשים צדיקים".

טז ופקידו לות יוסף למימר אבוה פקד קדם מותה למימר: **(טז) וַיֵּצְאוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צָוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:**

רגילין אצלו, שנאמר: "והוא נער את בני בלהה". אביך צוה. (ב"ר. יבמות טז) שנו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו.

יז פקידו תימרון ליוסף כענו שבוק כען לחובא אחיך ולחטטאהון ארי בישתא גמלוה וכען שבוק כען לחובא עבדי אלהא דאבוה ובכא יוסף במלותהון עמה: **(יז) כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פִּשְׁעֵי אַחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיְבַךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:**

כט"ו שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ. אם אביך מת, אלהיו קנים והם עבדי.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
כבוד לבניו והוליתום לפניהם: תורה טו (טז) ויצו אל יוסף. ובחיי אביהם למה לא צוה, אלא אמרו: מה לנו לעורר השנאה שהרי כבר שכחה והלכה לה. כיון שחזרו מלקבור

(יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו. וכאשר עלו מצרים תמצא שהמצרים קדמו, ונראה כי לאחר שראו המצריים שחלקו כבוד כל המלכים לארונו של יעקב, חלקו כל המצרים

שיעור יומי לשבת קודש י"ח טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פרשת ויחי
 (יח) וַיִּלְכוּ גַם־אֶחָיו וַיַּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הֲנַנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים:

כ"ט - וַיִּלְכוּ גַם־אֶחָיו • מוסף על השליחות.

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל־תִּירְאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:

כ"ט - כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי • שָׂמָא בְּמִקוּמוֹ אָנִי? בְּתַמְיָהָ, אִם הֵייתִי רוֹצֵה לְהִרְעֵ לָכֶם, כְּלוּם אָנִי יָכוֹל? וְהִלָּא אַתֶּם כָּלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, וְהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הוּא חֲשָׁבָה לְטוֹבָה, וְהִיאָךְ אָנִי לְבִדִּי יָכֹל לְהִרְעֵ לָכֶם?.

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לְהַחִיֵּת עִם־רַב:

כ ואתון חשבתון עלי בישא מן קדם יי אתחשבת לטבא גדיל למעבד כיומא הדין לקימא עם סגי:

~ שבת קודש י"ח טבת ~

(כא) וְעַתָּה אֶל־תִּירְאוּ אֲנִי אֶכְלָפֶל אֶתְכֶם וְאַתִּי טַפְכֶם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם:

כא וקצען לא תדחלון אנא אזיון יתכוון ונת טפלכון ונחם יתהון ומלל תנחומין על לבהון:

כ"ט - וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם • דְּבָרִים הַמְתַּקְבְּלִים עַל הַלֵּב: עַד שְׁלֹא יִדְרֹתֶם לְכַאן, הִיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שְׂאֲנִי עָבָד, וְעַל־יְדִיכֶם נוֹדַע שְׂאֲנִי בֶן חוֹרִין, וְאֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם? מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת? כֵּת שֶׁל בַּחוּרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח

כ"ט, וְאָמַר אֲחֵי הֵם, וְלִכְסוּף הִרְגוּ אוֹתָם, יֵשׁ לְךָ אֵחַ שֶׁהוֹרֵג אֶת אֶחָיו? דְּבַר אַחֵר: עֲשֶׂרָה גְרוֹת לֹא יָכֹלוּ לְכַבּוֹת גֵּר אֶחָד וְכוּ'.

(כב) וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים:

כב ויטיב יוסף במצרים הוא ובית אבוי ויחי יוסף מאה ועשר שנים:

(כג) וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים וְגַם בְּנֵי מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יָלְדוּ עַל־בְּרַכֵּי יוֹסֵף:

כג ויחזא יוסף לאפרים בני תליתאין אף בני מכיר בר מנשה אתילידו ורבי יוסף:

כ"ט - עַל־בְּרַכֵּי יוֹסֵף • כְּתַרְגוּמוֹ, גִּדְלָן בֵּין בְּרַכְיוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

גם בני מכיר . . ילדו על ברכי יוסף (ג. כג) בד אתילידו גזירינן יוסף (תרגום יונתן בן ציואל) היינו שיוסף היה הסנדק של בני מכיר, שנמולו על ברכיו (פירוש יונתן). והקשו על כך, הרי מנהג ישראל הוא שלא לכבד אדם אחד בסנדקאות של שני אחים,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 (יט) כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי כִּי נִשְׁבַּר לֵב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אָנִי. הִתַּחַת, כְּמוֹ אֶל תַּחַת (דברים א כא): תורה כ
 (כא) וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם. פִּירֵשׁ רַש"י שְׂנֵשָׂא לֵהֶם קַל־וְחוֹמֵר מְעַצְמוֹ, עֲשֶׂרָה גְרוֹת לֹא יָכֹלוּ לְכַבּוֹת גֵּר אֶחָד. פִּירוּשׁ, עֲשֶׂן עֲשֶׂרָה גְרוֹת, שְׂדַרְכוּ שֶׁל עֲשֶׂן לְכַבּוֹת אֶת הַגֵּר: תורה כב

להקטיר קטרת פרצונו. ואף כאן: יוסף היה השליט על הארץ, 'מרא דאתרא', ולכן הפך לו להיות סנדק לשני אחים. (לקוטי שיחות, כרך כ עמ' 247)

בדומה לקטרת, ש"מעולם לא שנה אדם בה" (יומא כו, א). ויש לתרץ על-פי חדושו של ה'חכם סופר', ש'מרא דאתרא' יכול לשמש כסנדק עבור יותר מאחד אחד, כשם שהכהן הגדול יכול

כד ואמר יוסף לא אחי אלא מאית ויזי מדבר דכיר יתכון ויסק יתכון מן ארעא הדא לארעא די קים לאברהם ליצחק וליעקב:

(כד) ויאמר יוסף אל-אחיו אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן-הארץ הזאת אל-הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב:

כה ואומי יוסף ית בני ישראל למימר מדבר דכיר יי יתכון ומסקון ית גרמי מקא:

(כה) וישבע יוסף את-בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעלתם את-עצמותי מזה:

כו ומית יוסף בר מאה ועסר שנין וחנטו יתה ושמוהי בארונא במצרים: חזק

(כו) וימת יוסף בן-מאה ועשר שנים ויחננו אתו ויישם בארון במצרים:

~ נקודות משיחות קודש ~

הכח שלא להתפעל מחשך הגלות

ויש לומר בזה על-פי מה שכתב בש"ך על התורה (פרשתנו מז, כט), שהטעם לזה שנקבר יוסף במצרים ולא בארץ ישראל הוא, כי יעקב אמר ליוסף "אתה צריך שתגן עליהם כו' ואתה צריך למשך להם תן וחסד כל זמן שהם בגלות, וללכת עמהם ולמשכם במדבר".

ויישם בארון במצרים: (סיום פרשתנו) ידוע הכלל ד"מסיימין בטוב" (עיין תוספות סוף נדה, ועוד), ואם-כן תמוה, מדוע סיום ספר בראשית הוא בזה שיוסף נקבר במצרים, הרי לכאורה זהו הפך השבחה, שלא יזכה יוסף לינקבר מיז בארץ ישראל ונשאר במצרים?

חזק חזק ונתחזק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמב - רמו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אם רד"ו שנים, הרי לך שחסר הקדוש-ברוך-הוא מן השעבוד ק"ץ שנים כמנין פקוד, ופקד אלהים, ולשון ופקד יתפרש כמו ולא נפקד ממונו איש (במדבר לא מט). אמנם קשיא לי, כי מצאתי פקד חסר וא"ו, ונראה דאי אמרינן יש אם למקרא, ניתא: תורה כו

(והעליתם את עצמותי), ולכן פאשר פקד ופקד אלהים ואתכם והעליתם את עצמותי (וכו'), והדא הוא דכתיב אנכי אעשה כדברך דריש סדרא (לעיל מו ל, ראה פירושם שם): פקד ופקד אלהים. פירוש, כמנין פקוד יחסר הבורא מן הגלות שלכם, ניבא עליהם שלא יהיו במצרים כי-

(כד-כה) ויאמר יוסף אל אחיו [וכו']. וישבע יוסף וכו'. תימיה למה אמר שני פעמים פקד ופקד, הרי הנה ליה למכתב, אנכי מת והשבעו לי כי פאשר פקד ופקד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי וגו'. ויש לומר דהכי קאמר, יעקב אבינו אמר פקד ופקד אלהים אתכם והעלה אתכם

לוח תהלים

יום ראשון, י"ב טבת < מפרק סו עד פרק סח

יום שני, י"ג טבת < מפרק סט עד פרק עא

יום שלישי, י"ד טבת < מפרק עב עד סוף פרק עז

יום רביעי, ט"ו טבת < מפרק עז עד סוף פרק עח

יום חמישי, ט"ז טבת < מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שישי, י"ז טבת < מפרק פג עד סוף פרק פז

שבת קודש, י"ח טבת < פרק כ. מפרק פח עד סוף פרק פט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ב טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, פרק ט והנה מקום... עד עמ' 26, מחב"ד שבמוחן.

שעיקר מהותה של הנפש האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, ומשם – מהמוח שבראש, מתפשטת לכל האברים, וגם בלב – שוכנת ומתגלה הנפש האלקית בחלל הימני – שבלב, שאין בו דם, וכמו שפתיב: "לב חכם לימינו". – "חכם"

רומז לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו" – החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחרי שהוא מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" – כי הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם מתגלה בלב, כלומר:

במדות. והיא – כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח – בלב? – על-ידי אהבת ה' פושפי שלהבת מתלהבת בלב משפילים – המשתמשים בכוח חכמתם, המבינים ומתבוננים – ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, בדעתם אשר במחם – הם משתמשים גם "בכוח הדעת", להתעמק ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך בכל שלושת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, בדברים המעוררים את האהבה. – בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק השלישי, שההתבוננות בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו. הרי, אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח מביאה את האהבה בלב. וכן – משל פנימי יותר, לרגש הלב הנובע מהמוח שבראש, שמחת לב בתפארת ה' והדר גאון, – גם שמחת-לב זו, שהיא רגש פנימי יותר מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, כאשר עיני החכם – הנפש האלקית, אשר בראשו, פתח

פרק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. את פרטי הנפש הבהמית, הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. בפרק

התשיעי, יסביר את המלחמה המתחוללת באדם בין שתי נפשות אלו:

והנה, מקום משפן נפש המתפשטת נגה בכל איש ישראל הוא בלב, שם, בלב, מתגלה הנפש הבהמית, להשפיע על הגוף, שהרי, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, מורכבת הנפש הבהמית בעיקר מ"מדות" – ככעס, תאוה, התפארות וכדומה, ומקומן של מדות אלו,

הוא בלב, בחלל שמאלי – שבלב, שהוא מלא דם, וכתוב: "כי דם הוא הנפש". – שמכאן מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, ולכן, – בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, כל התאוות והתפארות וכעס ודומיהן – וכל שאר המדות, הן בלב, ומתחלץ הן מתפשטות בכל הגוף. וגם עולה למח שבראש, לחשב ולהרהר הן ולהתחכם בהן, – אחרי שמתעוררת תאוה בלבו, היא עולה אל מוחו, לחשוב ולהתחכם איך להגיע למימוש תאוותו זו, כמו שהקדם מקורו בלב, ומתחלץ מתפשט לכל האברים, וגם עולה למח שבראש. – כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט לכל שאר חלקי הגוף, כך גם נפש זו – המלוכשת בדם האדם – מקורה בלב, ומתחלץ היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. אך מקום משפן נפש האלקית הוא במחין שבראש, – מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים,

1. דברים יב, כג. 2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" – כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל – אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות – שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובן – הטעם על הדגשת המוח בפ"ע – הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א". 4. קהלת י, ב.

שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, אלא הבנתו היא בצורה של ראייה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי, ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת מהמות. **וְכֵן שְׂאֵר מְדוּת קְדוּשׁוֹת שְׂפֵלֵב,** – כמו יראת ה' וכדומה, הן **מְחַכְמָה בִּינָה דַעַת שְׂבִמְחוּזִין.** – שבמוח.

חֻכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ, מִסְתַּכְלִים – במבט פנימי, **בִּיקְרָא דְמִלְכָא** – בכבודו של המלך, הקב"ה, **וְתַפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ** – שהיא, **עַד אֵין חֻקְר** – אי אפשר לחקרו עד לשרשו, **וְאֵין סוּף וְתַכְלִית,** – הוא אין-סופי ובלתי מוגבל, **בְּמִבְאָר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה בעיני שכלו. כלומר: לא רק

ליקוטי אמרים

מסתכלים ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו עד אין חקר ואין סוף ותכלית כמבואר במקום אחר וכן שאר מדות קדושות שבלב הן מחב"ד שבמוחזין.

~ יום שני י"ג טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, אך הנה כתיב ולאום... עד עמ' יד, אהבה עוה כרשפי אש.

לפי הוראות הנפש האלקית, **וּבְטָלִים אֲצִלָּה לְגַמְרִי,** – לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר מכך רוצה הנפש האלקית: **וּמְרַבְּבָה אֱלֵיָהּ,** – שהאברים יהיו בטלים אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון עצמי כלל. כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כי אם שלאברים לא יהיה רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה אך ורק רצונה של הנפש האלקית, **וְיִהְיוּ לְבוּשׁ לְעֵשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ** – של הנפש האלקית, **וְגו' לְבוּשִׁיהָ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **הַנּוֹפְרִים לְעֵיל,** **שְׂיִתְלַבְּשׁוּ בָלֵם** –

אֶךְ הִנֵּה בְּתִיבָּ: "וְלֵאמֹם מְלֵאִם יֵאֱמִין", – "כ"ק רבינו מעיר כאן: "אך כו' – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו ואין לו עסק והתענינות בפעולות ה', כ"א לאום מלאום יאמץ כו'"] – פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני ישראל, רומז "יעקב" – על הנפש האלקית, ו"עשו" – על הנפש הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק ומתאמץ להתגבר על השני. **בִּי הַגּוֹף נִקְרָא "עִיר קַמְנָה"**, ו**כְּמוֹ שְׂשֵׁנֵי מְלָכִים נִלְחָמִים עַל עִיר אַחַת, שְׂפֵל אַחַד רוֹצֵה לְכַבְּשָׁה** – גם נגד רצונה, **וְלְמַלְךְ עֲלֶיהָ,** – ולהגיע למלוכה עליה, שהיא ברצון, כלומר בהסכמת וברצון

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב **ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קמנה וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות האלהית והחיונית הבהמית שמהקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו שהאלהית חפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו ומנהיגתו וכל האברים יהיו סרים למשמעתה ובטלים אצלה לגמרי ומרכבה אליה ויהיו לבוש לעשר בחינותיה וגו' לבושיה הנ"ל שיתלבשו כולם באברי הגוף ויהיה הגוף כולו מלא מהם לברם ולא יעבור זר בתוכם ח"ו דהיינו תלת מוחין שבראש יהיו ממולאים מחב"ד שנפוש האלהית**

תושבי העיר. **דְּהִינּוּ לְהַנְהִיג יוֹשְׁבֵיהָ בְּרִצּוֹנוֹ וְשִׂיחֵיו סְרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יִגְזֹר עֲלֵיהֶם,** – כשם שהדבר הוא במלחמה בין שני מלכים על כיבושה של עיר אחת, **כִּף שְׁתֵּי הַנְּפִשׁוֹת, הָאֱלֵהִית וְהַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שְׂמַהֲקֵלִפָּה,** – הנפש הבהמית שמהקליפה המחיה את הגוף שהיא הצד המנוגד לאלקות וקדושה, **נִלְחָמוֹת זו עִם זו עַל הַגּוֹף וְכָל אַבְרָיו,** – הגוף הוא ה"עיר הקטנה" והאברים – ה"תושבים", **שְׂהֵאֱלֵהִית** – הנפש האלקית, **חַפְצָה וּרְצוֹנָה שְׂתֵהָא** היא **לְבַדָּה הַמוֹשְׁלֶת עֲלֵיו** – על הגוף, **וּמְנַהִיגָתוֹ, וְכָל הָאֲבָרִים יְהִיו סְרִים לְמִשְׁמַעְתָּה** – כלומר, שהאברים יתנהגו בפועל

כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית יתלבשו, **בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף, וְיִהְיֶה הַגּוֹף כְּלוֹ מְלֵא מְהֵם לְבָדָם,** – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש האלקית, אבל לפעמים יתלבשו גם בכוחות ובלבושי הנפש הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה מלא אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, **וְלֵא יַעֲבֹר זָר** – הנפש הבהמית נקראת "זר", **בְּתוֹכָם** – באברים, **חֶסֶד וְשְׁלוֹם,** – עד כאן דובר בצורה כללית, שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: **דְּהִינּוּ, תִּלְתְּ מוֹחִין שְׂבִרָאשׁ** – שלושת

5. בראשית כה, כג. 6. ראה קהלת ט, יד; נדרים לב, ב. 7. בפרקים ג וד'.

הנפש האלקית, וצורת האהבה להקב"ה שהנפש האלקית רוצה בה, היא: **שִׁיחָה תּוֹכוֹ רְצוּף אֲהָבָה**? – תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סוף" ואינה ממלאה את כל החלל, **מֵלֵא** –

שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת ה', וְנִדְוֵשׁ – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר על גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא **עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לְחִלְלֵי הַשְּׂמָלִי** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר-הרע, וזאת כדי **לְאֲכַפֵּי־לְסִטְרָא־אֲחֵרָא יִסּוּד הַמַּיִם הַרְעִים שָׁפְתָה**, – לכפות את ה"סטרא

אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, **שֶׁהִיא הַתְּאוּהָ שֶׁמְקַלֶּפֶת נְגָה**, – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית, באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה", **לְשִׁנוֹתָהּ וְלִפְתָּהּ מִתְעַנּוּגֵי עוֹלָם־הַיָּהוּ לְאֲהָבַת ה'**, – שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים שמהעולם-הזה – תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כָּבֵל לְבָבְךָ"** – וחכמינו ז"ל דורשים¹⁰, ממה שלא נאמר בכל לבך אלא לבבך, בשתי "בית"ים, **"בְּשֵׁנֵי יִצְרִיךְ"**. – ביצר-הטוב וביצר-הרע, שלא רק היצר-הטוב יאהב את הקב"ה, אלא גם היצר-הרע. וזאת רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה כזו, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום לתענוגי העולם-הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: **וְהִינּוּ, שִׁיעֲלָה וַיִּבֵּא וַיִּנְיַע לְמַדְרַגַת אֲהָבָה רְבָה** – דרגה גדולה מאד באהבה, וְהִבְהִי יִתְרָה מְמַדְרַגַת אֲהָבָה עֲזוּה בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ, – שנזכרה לעיל.

המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, **יְהִיוּ מְמַלְאִים מְחֻכְמָה** – **בִּינַה־דְּדַעַת שֶׁנִּפְשָׁה הָאֱלֹהִית, שֶׁהִיא חֻכְמַת ה' וּבִינַתוֹ,** – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלָתוֹ אֲשֶׁר עַד אֵין חֶקֶר וְאֵין סוּף,** – לגדולתו, ואי אפשר לחקרו לתכליתו, וְלְהוֹלִיד מִהֶן,

– מהחכמה ובינה, **עַל־יְדֵי הַדַּעַת,** – על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת השכל, שעל-ידי-זה מולידים, **הַיְרָאָה** – מהקב"ה, **בְּמִחוֹ וּפְחַד ה' בְּלִבּוֹ,** – כפי שהוזכר בפרק השלישי, שעל-ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי "יראה" נאמר, כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק

מבין אותו בשכלו – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, **וְאֲהָבַת ה' כְּאֵשׁ בּוֹעֵרָה בְּלִבּוֹ** – כן נולדת, על-ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, **בְּרִשְׁפֵי שִׁלְהֶבֶת, לְהִיּוֹת נִכְסְפָה וְגַם כְּלִתָּה נִפְשׁוֹ בְּחֻשִׁיקָה וְחִפְצִיָּה** – כדי, **לְדַבְּקָה בּוֹ בְּאֵינִסוּף בְּרוּךְ־הוּא כָּבֵל לֵב וְנִפְשׁ וּמָאֵד** – בשלושת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו שנאמר בפסוק⁸, **"בכל לבבך"** – שהלב יהיה ממולא באהבה להקב"ה, **"בכל נפשך"** – שאהבה זו תעבור את גדות הלב ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם – רצות אז הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד למסירות נפש, בגלל אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את נפשו, **מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא** – מעומק הלב, **שֶׁבְּחִלְלֵי הַיְמִינִי,** – שם משכן

~ יום שלישי י"ד טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יד, והיא הנקראת בכתוב... עד עמ' 28, כמשל הזונה שבוה"ק:

ליקוטי אמרים

לְהִתְעַנּוּג עַל ה' מְעִין עוֹלָם הַבָּא; – העולם הבא הרי מבוסס על

והיא הנקראת בכתוב אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עולם הבא והענג הוא

וְהִיא – אהבה רבה זו, הַנְּקִרָאָת בְּכַתוּבֵינוּ: "אֲהָבָה בַּתְּעַנּוּגִים",

8. דברים ו, ה. 9. שיר השירים ג, י. 10. ברכות נד, א. 11. שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדריגות שונות באהבה. על מדריגות

והמחשבה שבמחשבת, יהיו ממלאים מן לבושי המחשבה, והדבור של נפש האלהית לבדה, שהן – לבושי המחשבה, דיבור ומעשה, של הנפש האלקית, מחשבת ה' ותורתה, – כלומר, לחשוב בגדולת ה' ובתורתו – "לבוש המחשבה",

להיות שיחתו כל היום,

לא פסיק פומיה,

מגורסא. – שפיו לא יחדל

מלימוד תורה – "לבוש

הדיבור", וכן המעשי

שבידיו ושאר רמ"ח

אבריו – של הגוף, יהיה

במעשה המצוות לבד,

– כלומר, שכל כוח

המעשה, בידי ובשאר

אבריו, ינוצל לקיום

מצוות בלבד, שהוא –

כוח המעשה, לבוש

השלישי של נפש

האלהית. – זאת אומרת,

שהנפש האלקית תמשול

בגוף כולו. שהגוף עם כל

אבריו, יהיו ממלאים אך

ורק בשכל ובמדות של

הנפש האלקית, ובלבושי

המחשבה, דיבור ומעשה

שלה. אך נפש הבהמית שמחלקה, רצונה להפך ממש,

– היא רוצה את ההיפך מן הנפש האלקית – שהיא תמשול

בגוף ושהגוף יהיה ממולא רק ממנה. אבל רצונה זה של

הקליפה, הוא: למזבת האדם שיתגבר עליה וינצחנה, –

את הקליפה. כלומר: הקליפה איננה רוצה כלל שהאדם יתפתה

ממנה, להיפך היא רוצה שהאדם יתגבר עליה וינצח אותה,

במשל הזונה שבוהר הקדוש¹²: – כמשל המובא ב"זוהר"

במלך ששכר זונה שתנסה לפתות את בנו לדבר עבירה. כוונתו

האמיתית של המלך היא, שבנו יוכיח את חכמתו וגבורתו ולא

יתפתה מהזונה. והרי מובן, שגם הזונה עצמה רוצה שרצונו של

המלך יתבצע, ושהבן יגלה את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה

ממנה. אלא, מאחר שתפקידה לפתות את בן המלך – הרי

שעליה לעשות עבודתה באמונה. כך גם הקליפה עצמה רוצה

שהאדם יתגבר עליה ולא ירשה שהיא תמשול בו, וכל הנסיון

הזה של פיתוי האדם – הוא רק לטובתו.

תענוג באלקות, והענג הוא כמה – של חכמה ושכל, המתענג בהשפלת ה' וידיעתו, כפי השגת שכלו וחקמתו; – כפי גודל ההשגה, כך גודל התענוג. והוא – האהבה בתענוגים, בחינת המים זרע אור זרע שבקדשת

נפש האלהית,

המהפכת לטוב את

בחינת המים שבנפש

הבהמית, שמהם –

מבחינת ה"מים" שבנפש

הבהמית, באו תאוות

תענוגי עולם הזה

מתחלה; – לפני שהנפש

הבהמית נהפכה לאהוב

את ה'. וכמו שכתוב

ב"עין תיים" שער נפרק

ג בשם הזוהר, שהרע

נהפך להיות טוב גמור

כמו יצר טוב ממש, –

וכיצד אפשרי הדבר? –

ב"הסוד" "התגרים"

הצואים" ממנו, – על-

ידי הסרת הבגדים הצואים

של רוח התענוג של הנפש

הבהמית, שהם תענוגי

עולם הזה שהוא מלבש

בהם. – הנפש הבהמית כשלעצמה היא רק "כוח המתאוה",

כוח חזק של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד שהוא. אלא,

בהיות הנפש הבהמית מלוכשת בגוף, נוטה כוח זה ומתאוה

לתענוגות העולם הזה. ותאוות העולם הזה, בהן הוא משוקע,

נעשות "לבושים" לכוח המתאוה. ועל-ידי פעולת הנפש

האלקית על הנפש הבהמית, להפוך את תענוגי העולם הזה

לאהבת ה' – מתפשט כוח המתאוה של הנפש הבהמית,

מלבושיו המלוכלכים, ומתלבש בלבושים טובים, לרצות,

ובחזקה, דברים של קדושה ואלקות. אם-כן הנפש האלקית

רוצה שהאדם, על-ידי שכלו, יוליד יראה מהקב"ה ואהבה אליו,

שתהיינה במדה כזו, שגם הנפש הבהמית, תיהפך לאהבת ה'.

וכן – כמו כן רוצה הנפש האלקית, שגם שאר כל המדות

שבלב, שהן ענפי היראה והאהבה, יהיו לה' לבדו. – כל

האמור, מדובר שהמוח והלב יהיו ממלאים מהנפש האלקית.

זאת ועוד, רוצה הנפש האלקית: וכל בן הדבור שפפה,

ליקוטי אמרים

במוח חכמה ושכל המתענג בהשכלת ה' וידיעתו כפי השגת שכלו וחקמתו והוא בחי' המים זרע אור זרע שבקדושת נפש האלהית המהפכת לטוב את בחי' המים שבנפש הבהמית שמהם באו תאוות תענוגי עוה"ז מתחלה וכמ"ש בע"ח שער נ' פרק ג' בשם הזוהר שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב ממש בהסיר הבגדים הצואים ממנו שהם תענוגי עוה"ז שהוא מלוכש בהם וכן שאר כל המדות שבלב שהן ענפי היראה והאהבה יהיו לה' לבדו וכל כח הדבור שבפה והמחשבה שבמוח יהיו ממלאים מן לבושי המחשבה והדבור של נפש האלהית לבדה שהן מחשבת ה' ותורתו להיות שיחתו כל היום לא פסיק פומיה מגורסא וכח המעשי שבידי' ושאר רמ"ח אבריו יהיה במעשה המצוות לבד שהוא לבוש השלישי של נפש האלקית. – זאת אומרת, שהנפש האלקית תמשול בגוף כולו. שהגוף עם כל אבריו, יהיו ממלאים אך ורק בשכל ובמדות של הנפש האלקית, ובלבושי המחשבה, דיבור ומעשה שלה. אך נפש הבהמית שמחלקה, רצונה להפך ממש, – היא רוצה את ההיפך מן הנפש האלקית – שהיא תמשול בגוף ושהגוף יהיה ממולא רק ממנה. אבל רצונה זה של הקליפה, הוא: למזבת האדם שיתגבר עליה וינצחנה, – את הקליפה. כלומר: הקליפה איננה רוצה כלל שהאדם יתפתה ממנה, להיפך היא רוצה שהאדם יתגבר עליה וינצח אותה, במשל הזונה שבוהר הקדוש¹²: – כמשל המובא ב"זוהר" במלך ששכר זונה שתנסה לפתות את בנו לדבר עבירה. כוונתו האמיתית של המלך היא, שבנו יוכיח את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה מהזונה. והרי מובן, שגם הזונה עצמה רוצה שרצונו של המלך יתבצע, ושהבן יגלה את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה ממנה. אלא, מאחר שתפקידה לפתות את בן המלך – הרי שעליה לעשות עבודתה באמונה. כך גם הקליפה עצמה רוצה שהאדם יתגבר עליה ולא ירשה שהיא תמשול בו, וכל הנסיון הזה של פיתוי האדם – הוא רק לטובתו.

אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט. 12. זהו חלק ב קסג, א.

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 28, פרק י והנה כשהאדם... עד עמ' טו, ממש כמו השנאה.

להבנת הדברים המובאים בפרק זה, על הפיכת הרע שבנפש הבהמית, לטוב ולקדושה – כדאי להוסיף דברי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נשמתו-עדן, ב"מאמר ההסתלקות", שזהו הסבר הדבר שהמשכן הוקם מקרשים של עצי שטים.

"שטים" – מלשון "שטות", שלא על-פי שכל. ישנה "שטות" של "לעומת זה", שכנגד הקדושה, והיינו – מה שאדם שקוע בתאוות שהן למטה מן ההגיון, כמו שהגמרא אומרת¹³ "אין אדם עובר עבירה אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות". וישנה "שטות" של קדושה – ההתמסרות

ליקוטי אמרים

פרק י והנה כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם הבהמית עד

שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי כמ"ש ובערת הרע מקרבך ואין הרע נהפך לטוב ממש נקרא צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו רהיני שיש בו עדיין מעט מוער רע בחלל השמאלי אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין כי הנה צדיק גמור

והנה, כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם בל-כף עם – הנפש הבהמית, עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי, – שבלב, מיקומו הראשי של הרע, כמו שכתוב: "ובערת הרע מקרבך", – בכך מדגישה התורה, שעל כל יהודי לשרש כליל את הרע שבקרבו, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות הנפש הבהמית, שלא יתאוה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע. ואין הרע נהפך לטוב ממש – אלא, שהרע עדיין לא נהפך כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז כל כולו של כוח-התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה לרע, נקרא "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו". – והוא מסביר מיד: דהיני, – המשמעות של "ורע לו": שיש בו עדיין מעט מוער רע בחלל השמאלי, אלא – מדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי ברגש התאוה וכדומה? שכפוף – אותו מעט רע, ובטל לטוב מחמת מיעוטו, ולכן נדמה לו – לצדיק, כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי, אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי – כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין, – רבנו הזקן בא לענות על שאלה: מאחר שהצדיק (שאינו גמור) אינו מרגיש כלל את הרע – הרי יתכן שאכן הרע שבו נהפך כולו לטוב ואין בו אף שמץ מן הרע, ומנין לנו שיש בו רע? על כך מסביר רבנו הזקן שהדבר יובן ממדרגת "צדיק גמור": העובדה שהרע שבו נהפך כל כולו

לעניני קדושה למעלה מכפי שהשכל מכתוב, כמו שהגמרא אומרת¹⁴ "אהני לי שטותי לסבא" (= "שטותו" של הסבא הועילה לו). זוהי עבודת המשכן שעל כל יהודי לכונן בקרבו, כמו שכתוב¹⁵ "ושכנתי בתוכם", וכמו שכ"ק רבינו התבטא במאמר יו"ד שבט, שעל-ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו – הולך ומוקם המשכן והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל העולם. כיצד נעשה הדבר? – על-ידי הפיכת ה"שטות" של הנפש הבהמית ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה, למעלה מהבנת השכל.

בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל¹⁶ "טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע" – כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר-הרע ל"טוב" – הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב של היצר-טוב.

פְּרָק י. אחרי שרבנו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו של יהודי – הוא בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו הבהמית ומשליט עליה את הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב – הוא נקרא "צדיק", ושני אופנים בכך, אחד למטה מהשני: – אופן אחד, שהרע כולו נהפך לטוב, ואז הוא "צדיק גמור", ונקרא "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. אופן שני, ומדרגה יותר נמוכה, שהרע שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, ואז הוא "צדיק שאינו גמור", ונקרא "צדיק ורע לו" – צדיק שיש בו עדיין משהו מן הרע. התארים הכפולים – "צדיק גמור – צדיק וטוב לו",

13. סוטה ג, א. 14. כתובות יז, ב. 15. שמות כה, ח. 16. בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו. 1. דברים כא, כא. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"ג, ולבושיו הצואים: וכשמסיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבישו בטוב".

שנאה לסטרא אחרא באותה מדה של גודל אהבתו לאלקות. **בְּדַכְתִּיבִי: "תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאָתִים, לְאוֹיְבִים הָיִו לִי, חֲקַרְנִי וְדַע לְבָבִי וְגו'."** – דוד המלך אומר זאת כלפי מנגדי הקדושה, שהוא שונא אותם שנאה גדולה. כראיה

לאותה שנאה, הוא אומר: "חקרני ודע לבבי" – כלומר: מגודל אהבתי אליך, הקב"ה, שבלבי – תכיר, ממילא, מה גדולה שנאתי למנגדי הקדושה. **וּכְפִי עֵרַךְ גִּדְל הָאֲהָבָה לְה', כִּךְ עֵרַךְ גִּדְל הַשְׁנָאָה לְסִטְרָא אַחְרָא** – "סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות שהן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל התענוגים הגופניים, **וְהַמְּאוֹס פְּרַע בְּתַכְלִית,** – ולפי ערך

האהבה לה' כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה", ואילו על תאוות גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ומצאות לנגד עיניו, מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא, העומד לנגד עיניו. **כִּי הַמְּאוֹס הוּא הַפֶּךְ הָאֲהָבָה מִמֶּשׁ כְּמוֹ הַשְׁנָאָה.** – אלא, שהביטוי "שנאה" מתאים, כאמור, ביחס ל"קליפה" ו"סטרא אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות – מתאים הביטוי "מיאוס". על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית השנאה שיש לצדיק-גמור ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' היא בדרגה העליונה ביותר, ומשום כך הוא נקרא "צדיק גמור", שמדריגת ה"צדיק" שבו – ה"אהבה בתענוגים" – היא במדה המלאה והעליונה ביותר. הוא גם נקרא "צדיק טוב לו" – שהוא גדוש רק בטוב: כל הרע שבו נהפך לטוב. מכאן נבין את התשובה ביחס ל"צדיק שאינו גמור" – כיון שחסר בו באהבה בתענוגים, הרי שיש בו עדיין משהו מן הרע, למרות שאין הוא מרגיש ברע הזה כלל.

לטוב, באה כתוצאה מ"אהבה בתענוגים" (כפי שהוסבר בפרק התשיעי), הרי – אם חסר בסיבה (בגורם) ב"אהבה בתענוגים", מן ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) – בהפיכת הרע לטוב. ה"אהבה בתענוגים" היא "אכן הבוחן"

ליקוטי אמרים
שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס מאד בתענוגי עוה"ו להתענג כם בתענוגות בני אדם למלאת תאות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א וכל מה שהוא מהס"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל כי הם זה לעומת זה כדכתיב תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני ודע לבבי וגו' וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל השנאה לס"א והמיואס ברע בתכלית כי המיואס הוא הפך האהבה ממש כמו השנאה.

באיוזו דרגה, בביטולו של הרע, נמצא האדם, כִּי הֵנָּה צָדִיק גָּמוֹר שְׁנֵהפֶךְ הָרַע שְׁלוֹ לְטוֹב, וְלִכֵּן נִקְרָא "צָדִיק וְטוֹב לוֹ", – יש בו רק טוב, הוּא עַל־יְדֵי הַסִּרְתָּ "הַבְּגָדִים הַצְּוֵאִים" לְגַמְרֵי מְהֵרָה, דִּהְיִינוּ לְמֵאֵס מְאֹד בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה – תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם־הַזֶּה מַעֲוֹרְרִים בּוֹ רִגְשׁ שֶׁל תִּיעוּב וְגוֹעַל נֶפֶשׁ, לְהַתְּעַנֵּג כִּם בְּתַעֲנוּגוֹת

בְּנֵי אָדָם – כִּי, לְמִלְאֵת תְּאוֹת הַגּוֹף בְּלִבָּד, וְלֹא לְעִבּוּדַת ה', – שֶׁכֵּן, הֵרִי יִתְכֵן סוּג שֶׁל תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם־הַזֶּה הַשֵּׁיךְ לַצַּד הַקְּדוּשָׁה, לְמַשֵּׁל: בְּמִצּוֹת עוֹנֵג שֶׁבֶת (כְּפִי שֶׁנִּזְכַּר בְּפֶרֶק הַשְּׁבִיעִי) וְכַדּוּמָה. וְאִילוֹ הַנְּאוֹת וְתַעֲנוּגִים סַתְּמִיִּים שֶׁל הָעוֹלָם־הַזֶּה, שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׂמִים – מְאוֹסִים לְגַמְרֵי בְּעֵינֵי הַצָּדִיק. וְכֵל כֵּךְ לְמָה? – מִפְּנֵי הַיּוֹתֵם נִמְשָׁכִים וְנִשְׁפָּעִים מִתְּכַלְפָּה וְסִטְרָא אַחְרָא. – מְקוֹרֵם שֶׁל תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם־הַזֶּה הוּא ב"קְלִיפָה" וּב"סִטְרָא אַחְרָא", וְכֵל מָה שְׁהוּא מִתְּסַמְּרָא אַחְרָא – ה"צָדִיק גָּמוֹר" הוּא שׁוֹנְאוֹ בְּתַכְלִית הַשְׁנָאָה, מִחֲמַת גִּדְל אֲהָבָתוֹ לְה' וְקִדְשׁוֹ בְּאֲהָבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים – אֲהָבָה הַנִּקְרָאת "אֲהָבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים", וְחֶכְהָ יִתְרָה הַנּוֹפְרִים לְעַל, – אֲהָבָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ יוֹתֵר חִיבָה מֵאֲשֶׁר בְּשָׂאֵר סוּגֵי הָאֲהָבוֹת, כְּפִי שֶׁנִּזְכַּר בְּפֶרֶק הַתְּשִׁיעִי. וּמְכִינֵן הַצָּדִיק עוֹמֵד בְּאֲהָבָה גְּדוּלָה וּבְלִתֵּי רִגִּילָה כּוֹז לְאֵלְקוֹת וּלְקְדוּשָׁה – לִכֵּן הוּא שׁוֹנֵא כֵּל כֵּךְ אֵת הַקְּלִיפָה וְסִטְרָא אַחְרָא: כִּי – קְדוּשָׁה, וְלֵהֲבִדִּיל סִטְרָא אַחְרָא, הֵם זֵה לְעֻמַּת זֵה, – אֲהָבָתוֹ לְהַקְב"ה וְלַעֲנִינֵי קְדוּשָׁה, מַעֲוֹרֶרֶת בּוֹ, מִמִּילָא,

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' טו, וצדיק שאינו גמור... עד עמ' 30, לא יתון הכא וכו':

ליקוטי אמרים

הַסִּטְרָא אַחְרָא
בְּתַכְלִית הַשְׁנָאָה, –
שאינו שונא את ה"סטרא

וצדיק שאינו גמור
הוא שאינו שונא הס"א בתכלית השנאה ולכן אינו

ועל כך אומר ה"תניא"
בהמשך: וְצָדִיק שְׁאִינוּ
גָּמוֹר, הוּא שְׁאִינוּ שׁוֹנֵא

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפילו את"ל דברור וקדושתו קאי על הצדיק - צע"ג אם אפ"ל שנתקדש ע"י... אהבה! ומש"כ באה"ר זהו פי' ובי' על גודל אהבתו - שלפ"ז". 4. תהלים קלט, כב.

בששים, כי אין טעמו נרגש כלל. אך, יש גם, שהרע שנשאר הוא פחות מחלק הששים, וביטולו לטוב הוא "ביטול באלף", אחד כנגד אלף, או יותר מכך: **וּבְעֵינָן בְּמִטְּוֵלוֹ בְּמַעֲוֵטוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל־דְּרָדְרָד־מִשָּׁל, או בְּאַלְף וּרְבַבָּה וְכִיּוּצֵא עַל־דְּרָדְרָד־מִשָּׁל.** – במדת

הביטול לטוב, בששים, באלף, ברבבה וכדומה, תלוי השוני הקיים במדריוגותיו של הצדיק שאינו גמור, וְהֵן הֵם בְּחִינַת צְדִיקִים הַרְבִּים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת, – אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק שאינו גמור", **בְּדֹאֵיתָא בְּנִמְרָא** – כמו שאנו מוצאים בגמרא⁵: **דְּתַמְנִיסַר אֲלֵפֵי צְדִיקֵי קַיִימֵי קַפְיֵי תַקְדוּשׁ בְּרוּדְהוּא.** – שמונה עשר אלף צדיקים קיימים לפני הקב"ה. כל כך הרבה מדריוגות בצדיקים, אך כל אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". **אֲפִּי עַל מַעְלַת צְדִיק גְּמוּר, הוּא**

שְׂאֵמֵר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: – מחבר ה"זוהר": **"רֵאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵם מוֹעֲטִים בּוֹ"**, – "בני עליה" – אלה שדרגתם נעלה ביותר, והם מועטים, **שְׁלֹבֵן נִקְרָאִים "בְּנֵי עֲלִיָּה",** – מפני שמהפכין הרע – לטוב, ומְעַלִּים אוֹתוֹ לְקַדְשָׁה, **בְּדֹאֵיתָא בְּזוּהַר בְּהַקְדָּמָה,** – כמו שכתוב ב"הקדמה" של ספר ה"זוהר", **שֶׁשְׂרָצָה רַבִּי חֵיָא לַעֲלוֹת לְהִיכַל רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי,** – "היכלו" של רבי שמעון בר יוחאי, משמעו מקומה של מדריוגת "צדיק גמור", **שְׂמַע קָלָא נְפִיק וְאָמַר:** – שמע קול היוצא ומכריז: **"מֵאֵן מְנַכּוֹן דִּי הַשּׁוֹכָא מְהַפְּכֵן לְנְהוּרָא וְיַעֲמִין מְרִירוֹ לְמַתְקָא עַד לֹא יִיתוֹן חֵבָא" וְכוּ';** – מי מכם שהפך את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג ולמתיקות (הקדושה), לפני שהגיע לכאן – יכול להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור הקדושה. להלן, מוסיף רבנו הזקן טעם נוסף על מה שצדיקים בסוג נעלה יותר, נקראים "בני עליה"⁸:

אחרא", הקליפות הרוחניות, תכלית שנהא, **וְלִבְּן אֵינוֹ מוֹאֵם גַּם־בֶּן בְּרַע** – בתאוות ובתענוגים הגופניים, **בְּתַכְלִית.** – במדה הגדולה ביותר, **וְכָל שְׂאֵין הַשְּׁנָאָה וְהַמְאִים בְּתַכְלִית,** על־פְּרֻחַ נִשְׂאָר אֵיזָה שְׂמִין אַהֲבָה וְתַעֲנוּג לְשֵׁם, – לרע,

ליקוטי אמרים

מואם ג"כ ברע בתכלית וכל שאין השנאה והמיואם בתכלית ע"כ נשאר איזה שמין אהבה ותענוג לשם ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל ולכן לא נהפך לטוב ממש מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין בבגדים הצואים אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו לה' אינו בתכלית ולכן נקרא צדיק שאינו גמור. והנה מדרגה זו מתחלקת לרבבות מדרגות בענין בחי' מיעוט הרע הנשאר מאחת מארבע יסודות הרעים ובענין ביטולו במיעוטו בששים עד"מ או באלף ורבבה וכיוצא עד"מ והן הם בחי' צדיקים הרבים שבכל הדורות כדאיתא בגמ' דתמניסר אלפי צדיקי קיימי קמו' הקב"ה אך על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רשב"י ראיתי בני עליה והם מועטים כו' שלכן נקראים בני עליה שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדושה כדאיתא בזוהר בהקדמה שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל ר"ש בן יוחאי שמע קלא נפיק ואמר מאן מנכון די חשוכא מהפכין לנהורא וטעמין מרירו למיתקא עד לא ייתון הכא וכו':

הטוב אין רע זה נחשב כלל. **וְלִבְּן נִקְרָא צְדִיק וְרַע – כְּפּוּף וְכַמְל – לו.** – "ורע – לו", הרע "נתון" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא הרוב. **וְעַל בֶּן – מעט הרע שבו, רומז שגם אהבתו לה' אינה בְּתַכְלִית, – שכן, אם האהבה היתה במדתה העליונה ביותר, היתה משפיעה על הרע להיפך לגמרי לטוב. וְלִבְּן נִקְרָא צְדִיק שְׂאֵינוֹ גְּמוּר. – וכאמור, מציינים התארים "גמור" ו"אינו גמור" את מדריוגת אהבתו, כלומר, ביחס ל"ועשה טוב"; והתארים "טוב לו" ו"רע לו" – ביחס ל"סור מרע" – עד כמה נהפך הרע לטוב. וְהֵנָּה, מְדַרְגָּה זו – "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו", מְתַחַלְקַת לְרַבְבוֹת מְדַרְגוֹת – המתבטאות, בְּעֵינָן בְּחִינַת מַעוֹט הָרַע הַנִּשְׂאָר – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק, מֵאַחַת מְאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָרַעִים, – יש שנשאר בו מיסוד המים, ויש – מיסוד האש, וכך הלאה. כן הן שונות זו מזו בכמות הרע שנשאר ובמדת ביטולו לטוב. יש אשר הרע שנשאר בו הוא במדה קצת גדולה יותר, אלא שהוא "בטל בששים", הטוב גדול פי ששים מן הרע, כך שהרע בטל**

5. סוכה מה, ב; סנהדרין צד, ב. 6. שם. 7. חלק א ד, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו".

~ יום שישי י"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 30, ועוד נקראים... עד עמ' 30, כמ"ש במ"א]:

הוא ושכינתיה בתחתונים, - להביא את ה"ייחוד" של הקב"ה עם שכינתו, ושאר "ייחוד" זה יאיר גם בעולמות התחתונים. וכמו שכתוב ב'רעיא מהימנא' פ'רשת תצא: "בברא דאשתדל פתר אבוי ואמיה, - כמו בן המשתדל לטובת אביו ואמו, דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמתיה כו', - שאוהב אותם יותר מאשר את עצמו, ונפשו, ורוחו ונשמתו וכו', ומסר גרמיה למיתה עליהו למיפק לון כו', - ומסר את נפשו לפדות את אביו ואמו מהשבי. וכמו שנתבאר במקום אחר, - שזוהי דרך העבודה של "בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים שמוסבר בתורת הקבלה,

ועוד - טעם נוסף, מדוע נקראים בני עליה, מפני שגם עבודתם בכחינת "ועשה טוב" בקיום התורה ומצוותיה, הוא לצורך גבוה ומעלה מעלה עד רום המעלות, - מטרת עבודתם היא לשם הקב"ה בלבד עד למעלות ולמדריגות הנעלות ביותר, ולא - עבודתם אינה כדי לדבקה בו ותברך בלבד - כדי לריות - בעבודתם, צמאון נפשם הצמאה לה, - כלומר, לא כמו שהדבר הוא באלה שאינם במדריגה זו, המקיימים מצוות ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרוויים" את צמאונם לאלקות, ותשוקתם "להידבק" בקב"ה - שכן, על-ידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה. כמו שכתוב: "הוי קבל צמא לבו למים", -

ליקוני אמרים

ועוד

נקראים בני עליה מפני שגם עבודתם בכחי' ועשה טוב בקיום התורה ומצותיה הוא לצורך גבוה ומעלה מעלה עד רום המעלות ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד לרוות צמאון נפשם הצמאה לה' כמ"ש הוי כל צמא לכו למים וכמ"ש במ"א אלא כדפירשו בתיקונים איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה לייחדא קב"ה ושכינתיה בתחתונים וכמ"ש ברע' מהימנא פ' תצא כברא דאשתדל בתר אבוי ואמיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמתיה כו' ומסר גרמיה למיתה עליהו למיפק לון כו' וכמ"ש במ"א. [ושניהם עולים בקנה אחד כי ע"י הברורים שמבררים מנוגה מעלים מיין נוקבין ונעשי' יחודים עליונים להוריד מיין דכורין שהם הם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות עשה שכולן הן בחי' חסדים ומיין דכורין דהיינו המשכת קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים כמ"ש במ"א]:

הנביא מכריז: כל אלה הצמאים לאלקות - ילמדו תורה שנמשלה למים. וכמו שנתבאר במקום אחר, - שמשמעות ה"צמאון" הוא לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא להשתמש בצורת ההכרזה "הוי!" ולהורות "לכו למים" - לתורה, כי מי שצמא לתורה - הרי התורה מוכנה לפניו ללמוד בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא לאלקות, מורה לו הנביא, ללמוד תורה, כי על-ידי זה יתדבק ויתאחד עם הקב"ה. ואילו "בני העליה" בהם מדובר כאן, הם דרגה נעלית יותר: קיומם את המצוות ולימודם את התורה אינם רק כדי לרוות צמאונם לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי הרגש העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח" הקירוב להקב"ה - הם עושים אותם ענינים המביאים לאותו קירוב - אלא - עבודתם היא, בדפ'שו ב'תקונים'¹⁰: - כמו שפירשו ב'תיקוני זוהר" את מאמר חכמינו ז"ל: איזהו חסיד - המתחסד עם קונו, - ופירשו ב'תיקונים': עם קן דיליה, - "קונו" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן" שלו, מקורו - הקב"ה, כדי ליתרא קדשא בריר'ך

9. ישע"י נה, א. 10. בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם רפח, א.

שאנו רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר: "והסירו את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו חסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין מדריגות נעלות ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, כי לבו מאובן "לב אבן". ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח – ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדריגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההכנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק זה על מדריגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי. במדה מסויימת, יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליו רק לעורר ולגלות רצון זה.

הגשמי, בְּמוֹ שְׁתַּבְּאָר בְּמָקוֹם אֲחֵר: – הרי, ששני הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני. בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני עליה", היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו דיבורים מקוטעים: "אינני רוצה בעולם הבא שלך, אינני רוצה בגן-עדן שלך, אני רוצה רק אותך (הקב"ה) בלבד". כ"ק רבינו באחת משיחותיו הקדושות, אמר: כיון שסופר לנו סיפור זה, הרי שגם אנו יכולים ללמוד ממנו, כי לכל יהודי ישנה, בנשמתו, אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה זו להקב"ה – קיים בכל יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר שכך מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפסקה המתחילה "ואף שלהיות כו"). אגב, יש בכך משום תשובה לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד ענינים נעלים כאלה במדריגות התורה והנשמה, מכיון

~ שבת קודש י"ח טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 30, פרק יא. וזה לעומת... עד עמ' טז, שכינתא שריא:

המנוגדת למדריגת צדיק: גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק רע. וכך אנו לומדים בפרק האחד-עשר:

וְזֶה לְעֵמֶת זֶה, רִשְׁעֵי וְטוֹב לוֹ לְעֵמֶת צְדִיק וְרַע לוֹ. דְּהֵינּוּ, – רִשְׁעֵי וְטוֹב לוֹ – הוּא, שְׁהַטּוֹב שְׁבִנְפֵשׁוּ הָאֱלֹהִית שְׁבִמְחוּ וּבְחַלְלֵי הַיְמִינִי

שְׁבִלְבָנוּ, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל" הימני שבלב, בְּפִנְיָה וּבְמִלְּאֵי לְגִבֵי הָרַע מִהַקְלִיפָה שְׁבִחַלְלֵי הַשְּׂמַאֲלִי. – ה"רע" של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. וְזֶה – התואר "רשע וטוב לו", מִתְחַלֵּק נִסְמָכָן לְרִבְבוֹת מְדַרְגֹת חֻלְקוֹת,

בְּפֶרֶק יֵא. בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפרק העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית – מגיע אותו יהודי למדריגת "צדיק". ובה – שתי מדריגות: "צדיק גמור" – מי שה"רע" שבו נהפך לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן הוא נקרא גם "צדיק

וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק שאינו גמור" – מי שה"רע" שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן הרע, ולכן הוא נקרא גם "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם משהו מן הרע, אלא שרע מעט זה בטל ברוב הגדול של הטוב. כן הסביר שבמדריגת "צדיק שאינו גמור", ישנן הרבה מדריגות, המתחלקות לפי מדת כמות ואיכות הרע שעדיין נשאר בו, ולפי מדת ביטולו לטוב.

בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו הזקן, אודות המדריגה

11. יחזקאל לו, כו. 1. קהלת ז, יד.

של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. או **במחשבה לבד**, – לחשוב בלבד, **הרהורי עברה תקשים** – בפרטים מסויימים, **מעברה**. – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – מטמאים

"הרהורי עבירה" את הנפש, במדה מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. **וגם אם אינו מהרהר בעברה לעשותה, אלא בענין זיווג זכר ונקבה בעולם**, – עצם המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר ונקבה", **שעובר על אזהרת התורה: "ונשמרת מכל דבר רע"** – ודרשו חכמינו ז"ל: **"שלא ירהר ביום בו"**; – הרי שבהרהורו בדבר, הוא עובר על צו התורה. או **שהיא שעת הפשר לעסק בתורה והוא מפנה לבו לבטלה**, **בדנתו באבות**: – כמו "אבות": **"הנעור בלילה**

בו – ויש לו האפשרות ללמוד אז תורה, **ומפנה לבו בו** – ומחשבתו להרהר בדברים ריקים. כלומר, שרק לבוש המחשבה של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **שבאחת מכל אלה, וכיוצא בהן** – כשנכשל במעשה בעבירה קלה איזו שהיא, או שמדבר דיבורים אסורים, או שמהרהר במחשבות אסורות – **נקרא "רשע" בעת ההיא**, – ו"רשע" הוא: **שהרע שבנפשו גובר בו ומתלבש בגופו ומחטיאו ומטמאו**. **ואחר כך** – לאחר שנכשל באחד מהדברים האמורים, **גובר בו הטוב שבנפשו האלהית, ומתחרט** – על מה שעשה, דיבר או חשב, **ומבקש מחילה וסליחה מה**, **וה' יסלח לו**, **אם שב בתשובה הראויה עלי פי עצת חכמינו ז"ל בשלשה חלוקי בפרה שהיה רבי ישמעאל דורש בו**; – "עבר על מצות-עשה ושב – אינו זז משם עד שמוחלין לו; עבר על מצות-לא-תעשה ושב – תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר; עבר על כריתות ומיתות בית-דין – תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים ממרקים, שנאמר:

– כשם שמדריגת "צדיק רעע לו" מתחלקת להרבה מדריגות בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת מדריגת "רשע וטוב לו" להרבה מדריגות בהתאם למדת ביטולו של הטוב לרע, **בענין כמות ואיכות הפטול** – באיזו

ליקוטי אמרים

הטוב לרע ח"ו יש מי שהכפיפה והביטול אצלו מעט מוער ואף גם זאת אינו בתמידות ולא תדיר לפרקים קרובים אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב וכובש את העיר קטנה הוא הגוף אך לא כולו אלא מקצתו לבד שיהיה סר למשמעתו ונעשה לו מרכבה ולבוש להתלבש בו א' משלשה לבושיה הנ"ל דהיינו או במעשה לבד לעשות עבירות קלות ולא חמורות ח"ו או בדיבור לבד לדבר אבק לשון הרע וליצנות וכחאי גוונא או במחשבה לבד הרהורי עבירה הקשים מעבירה וגם אם אינו מהרהר בעבירה לעשותה אלא בענין זיווג זכר ונקבה בעולם שעובר על אזהרת התורה ונשמרת מכל דבר רע שלא ירהר ביום בו' או שהיא שעת הכושר לעסוק בתורה והוא מפנה לבו לבטלה כדתנן באבות הניעור בלילה בו' ומפנה לבו בו' שבאחת מכל אלה וכיוצא בהן נקרא רשע בעת ההיא שהרע שבנפשו גובר בו ומתלבש בגופו ומחטיאו ומטמאו ואח"כ גובר בו הטוב שבנפשו האלהי ומתחרט ומבקש מחילה וסליחה מה' וה' יסלח לו אם שב בתשובה הראויה על פי עצת חכמינו ז"ל בשלשה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש בו' כמ"ש במ"א.

זמן רב שהרע שבו יתגבר שוב על הטוב, **וכובש את ה"עיר קטנה" הוא הגוף**, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי שגוף האדם נקרא "עיר קטנה", ושתיהן: הנפש האלקית והבהמית לוחמות ביניהן לכיבושה של עיר קטנה זו. **אך לא כלל** – אין הנפש הבהמית שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, **אלא מקצתו לבד**, – היא שולטת במקצת מן הגוף בלבד, **שהיה סר למשמעתו**, – אותו חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של הרע של הנפש הבהמית, **ונעשה לו מרכבה ולבוש, להתלבש בו אחר משלשה לבושיה הנזכרים לעיל**. **דהיינו, או במעשה לבד**, – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו: **לעשות עבירות קלות ולא חמורות חסיושלום**; – שעד כדי כך לא מגיעה שליטת הרע, **או בדיבור לבד**, – ובדיבור עצמו, רק **לדבר אבק לשון הרע** – דיבורים שהם על הגבול ושייכים ללשון הרע, **וליצנות וכחאי גוונא**; – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור

מדה ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו של הטוב הוא בגלל ריבוי של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי ששים, לגבי אלף, וכ". "איכות": באיזה פרטים מתבטא אותו ביטול, כי יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: **וכפיפת הטוב לרע חסיושלום**. יש מי **שהכפיפה והפטול אצלו** – של הטוב לגבי הרע הוא, **מעט מוער, ואף גם זאת אינו בתמידות, ולא תדיר לפרקים קרובים**, – נדיר מאד שהרע יתגבר בו על הטוב, **אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב**, – עובר

2. בפרק ו. 3. יומא כט, א. 4. דברים כג, י. 5. כתובות מו, א. 6. אבות ג, ד. 7. סוף יומא.

ובאיכותו של הרע שנשאר בו. אך מי שאינו מתחרט לעולם, – על חטאיו, ואין באים לו הרהורי תשובה כלל – נקרא "רשע ורע לו", – רשע ששולט בו הרע בלבד, שהרע שבנפשו הוא לכדו נשאר בקרבו, כי גבר כל-כך על הטוב עד שנסתלק

– הטוב, מקרבו ועומד בבחינת מקור עליו מלמעלה. – ובפנימיותו אינו מרגיש בטוב כלל. ברם, מאחר שבבחינת "מקיף" עדיין יש בו טוב, שהרי יש בו נשמה אלקית – ולכן אמרו רז"ל: "אכל פי עשרה שכינתא שריא" – על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכינה. דבר זה אמור גם באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע

לו", כי בבחינת "מקיף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקיף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם.

בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק", מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד אחד, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשני יו"ד? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד זה עשר, הרומז על עשרת כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים על-ידי עשרת כוחות הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת בהם והם מונהגים על-ידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר-הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר-הרע. שאל שוב אותו אפיקורס: אם כך, מדוע מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני יו"ד? – ענה לו ה"צמח צדק": אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים המונהגים על-ידי הנפש האלקית והיצר-טוב בלבד – שני ה"יו"ד"ן השתוו לדרגה אחת.

ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם", כמו שנתבאר במקום אחר. – כלומר: על-ידי תשובה כראוי – מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם, מאחר שהוא במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן – הנה גם אחרי שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו – הוא

נקרא עדיין "רשע וטוב לו". הערת כ"ק רבינו: "ולענין שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל פ"א – באמתת השם כו". עד כאן דובר אודות מדריגה גבוהה יותר ב"רשע וטוב לו", שהשפעת הרע של הנפש הבהמית, מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד, על דיבור בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת – לעתים נדירות.

ויש מי שהרע גובר בו יותר, ומתלבשים בו כל שלשה לבושים של הרע ומחטאים בעבירות חמורות יותר, ובעתים קרובים יותר אך בינתיים מתחרט ובאים לו הרהורי תשובה מבחי' הטוב שבנפשו שמתגבר קצת בינתיים אלא שאין לו התגברות כל כך לנצח את הרע לפרוש מחטאיו לגמרי להיות מודה ועוזב ועל זה אמרו רז"ל רשעים מלאים חרמות שהם רוב הרשעים שיש בחי' טוב בנפשם עדיין. אך מי שאינו מתחרט לעולם ואין באים לו הרהורי תשובה כלל נקרא רשע ורע לו שהרע שבנפשו הוא לכדו נשאר בקרבו כי גבר כל כך על הטוב עד שנסתלק מקרבו ועומד בבחי' מקור עליו מלמעלה ולכן ארו"ל כל בי עשרה שכינתא שריא: ויש מי שהרע גובר בו יותר, ומתלבשים בו כל שלשה לבושים של הרע, – הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, ומחטאים בעבירות חמורות יותר, ובעתים קרובים יותר. – למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, כי הוא אמנם נכשל בחטא, אך בינתיים – בין חטא אחד לשני, הוא מתחרט, ובאים לו הרהורי תשובה מבחינת הטוב שבנפשו, שמתגבר קצת בינתיים, – ומאותו טוב עולים בו הרהורי תשובה. אלא שאין לו – לטוב, כוח התגברות כל-כך לנצח את הרע לפרש מחטאיו לגמרי להיות "מודה ועוזב". – עד לידי כך, אין בכוח הטוב שלו להתגבר על הרע, ועל זה אמרו רז"ל: "רשעים מלאים חרמות", – בין חטא אחד לשני, הם מתחרטים על החטא הראשון, וגם בשעה שהם חוטאים יתכן מאד שחורה להם הדבר, אלא שאין ביכלתם לשלוט על עצמם. שהם רב הרשעים, שיש בחינת טוב בנפשם עדיין. – ומאותו "טוב" נובעות החרטות במוחם ובלבם. מכאן, שישנן הרבה מדריגות ב"רשע וטוב לו": החל מזה שנכשל בזמן נדיר, וגם זאת בעבירה קלה ובלבוש אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלושת לבושו, במחשבה, דיבור ומעשה – ועם זאת נכללים הם כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת כפיפותו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים בכמותו

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יב טבת	יום ראשון	יום ראשון
<p style="text-align: center;">שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: סר-סח. תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.</p>			
<p>בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בלויית עם רב לבית הכנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא", וסיום דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חס-ושלום מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".</p>			

ה'תש"ג	יג טבת	יום שני	יום שני
<p style="text-align: center;">שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י. תהלים: סט-עא. תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.</p>			
<p>כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - ליכטיגקייט ציהט צו.</p>			
תרגום			
<p>כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - אור מושיך אָליו.</p>			

ה'תש"ג	יד טבת	יום שלישי	יום שלישי
<p style="text-align: center;">שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י. תהלים: עב-עו. תניא: והיא הנקראת . . . שבוה"ק.</p>			
<p>הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האנט אויפ'ן הארצען און פון יעמאלט אן איז מיר ווארעם".</p> <p>תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.</p>			

תרגום

הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בבקורו בליאדי אצל רבנו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - ספר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הפעל-שם-טוב "והוא הניח את ידו הקדושה על לבי, ומאז חם לי". תנועת צדיק, ומכל שכן ראיה או שמיצת קול, צריך לפעל שלא ישכח לעד.

יום רביעי

יום רביעי טו טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עזרעה.
תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תורה אור" דבור-המתחיל "אסרי" סעיף המתחיל "והנה זהו", צריך להיות: "והעלאת גיצוצות שנפלו אפלו הבהמות יתעלו כמו שהיה בתחלת". הסכת ושמע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אל תאמינו לנביאי השקר המבטיחים לכם ישועות ונחמות אחרי כלות המלחמה, זכרו דבר השם (רמיה יו, ה) "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו, ומן ה' יסור לבו". שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש.

יום חמישי

יום חמישי טז טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עט"ב.
תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האט געזאגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאס הארץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

תרגום

ה"צמח צדק" אמר לר' הענדל ב'יחידות': "זהר" - מרומם את הנפש, "מדרש" - מעורר את הלב, ותהלים בדמעות - מדיח את הפלי.

יום שישי

יום ששי יז טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.
תהלים: פג"פ.
תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אאמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט.
והוא רק עד חצות לילה.

תרגום

מה שנוהגים שלא ללמד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.
פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] 'נוגע' להם בנפש – אינני מחבב.
והוא רק עד חצות לילה.

ה'תש"ג

יח טבת

שבת

שבת
קודש

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק

באמירת ויהי נעם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

תרגום

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", תרגם לו מורו – על פי פרוש בעל-הטורים – יעקב אבינו חי את שבע עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה"חדר", שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר האבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש – מובא ברש"י – אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה", כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי "גשנה", נגשים ומתקרבים לקדוש ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה "ויחי" בחיות.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ב טבת ~

האם אפשר לסמוך על כיסוי של אחר?

מכך שכל עוד הראשון סבור שהבור מכוסה הרי הוא פטור, וכך הדין גם בהלכה זו שכאשר הראשון סבור שהבור מכוסה, הרי הוא פטור.

אך לדעת הרמב"ם יש הבדל בין ההלכות, כי בהלכה זו מדובר בבור השייך לאדם אחד ואילו זה שכיסהו אין לו כלל חלק בבור ולכן אין לבעל הבור להסתמך על כיסויו אלא עליו לחשוש שיחזור וייטול אותו ואם לא כיסהו משלו הרי הוא חייב, אך בבור של שותפים הרי הראשון סמך בצדק על כיסויו של השני שהרי גם עליו מוטלת חובת שמירת הבור, ולא היה צריך לחשוש שמא ייטול את הכיסוי, ולכן כל עוד לא נודע לא שהכיסוי ניטל, פטור (מגיד משנה).

הלכות נזקי ממון פרק יב, הלכה ו: המוציא בור וקפסה, וחר ונגלהו - בעל הבור חייב, וזה האחרון פטור.

מדברי הרמב"ם משמע שבעל הבור חייב בין אם נודע לו שהבור התגלה ובין אם לא, אך הראב"ד משיג על כך וכותב שאיננו מתחייב אלא לאחר שנודע לו שהבור חזר והתגלה, אך כל עוד הוא סבור שהבור עדיין מכוסה, הרי הוא פטור. ונראה שהראב"ד מדמה זאת להלכה הבאה בה מדובר בבור של שני שותפים שאם כיסהו אחד מהם ונתגלה ובה השני ומצאו מגולה עליו לכסותו, ואם לא כיסה הרי הוא חייב בנזקיו לבדו, ומשעה שנודע לראשון שהבור מגולה והתמהמה ולא כיסהו הרי גם הוא מתחייב בנזקיו, ומבואר

~ יום שני י"ג טבת ~

בין גניבה לגזילה

לכן נראה שלפי שיטת הרמב"ם כל הגוזל "כאילו נטל את נשמתו" לא משום שהגזילה עלולה להביא לידי שפיכות דמים (בפועל), אלא מפני עצם לקיחת "ממון האדם בחזקה" בעל כורחו של הבעלים (כפי שכותב בהל' גניבה להלן (ה"א): "אם לקח בגלוי ובפרהסיא בחזק יד, אין זה גנב אלא גזלן") שאיננה רק פעולה של נטילת ממון מהבעלים (כמו בגניבה) אלא בפעולה זו הוא מבטל ומפקיע את הבעלות של האדם מעל רכושו ולכן הרי זה "כאילו נטל את נשמתו", ככתוב "נפש בעליו יקח", היינו שהפקעת הבעלות מהחפץ על ידי הגזילה, הרי היא כנטילת נשמתו.

ולפי זה מיושבות שתי השאלות:

- הדבר אמור בכל מצב כי הכוונה לעצם הפקעת הבעלות של אדם מממנו בכוח ובחזקה.
- הדבר אמור רק בגזילה בה יש הפקעת בעלות בכוח ולא בגניבה שהיא נטילת ממון בלבד.

(לקוטי שיעור 22 עמ' 115)

הלכות גניבה פרק א, הלכה א: כל הגונב קמון משוה פרוטה ומעלה - עובר על לא תעשה, שנאמר: "לא תגנבו".

והנה, בהלכות גזילה (ט"פ"א) כתב הרמב"ם: "כל הגוזל את חברו שווה פרוטה כאילו נטל נשמתו ממנו..."

וצריך להבין מדוע דווקא בגזילה נאמר דבר זה ולא בגניבה?

והתוספות (ב"מ נח, ב, ד"ה זה) כתבו שהוא "משום דפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות". כלומר, הגוזל את חברו שווה פרוטה נחשב כאילו נטל את נשמתו, כי אילו היה הגזול רעב מאד ויכול היה לקנות חיי נפשו בפרוטה זו, הרי כתוצאה מהגזילה נגזלה ממנו האפשרות לקנות חיי נפשו.

אך ראשית, אין לפרש כן בדעת הרמב"ם הכותב "כל הגוזל את חברו", היינו שמדובר בכל האופנים. ועוד, הרי גם בגניבה שייך אותו טעם: כיון שגנב פרוטה שיכול היה לקנות בה חיי נפשו (במצב מסוים), גם הגנב "כאילו נטל את נשמתו".

~ יום שלישי י"ד טבת ~

כשהשומר עצמו הוא הגנב...

הרי זו כהשבה לרשות הבעלים (ראה הגהות מיימוניות, שו"ת ברית אברהם חו"מ לא).

ויש להבין: הרי גם כשנטל את החפץ על מנת לגזולו לגמרי, כאשר הוא חוזר בתשובה ובא להחזירו, מן הסתם היו הבעלים מתרצים שיחזור להיות שומר בעבורם, ומדוע אין החזרה נחשבת כהשבה גם ללא ידיעת הבעלים?

ויש שכתבו, כי מטעם זה כתב הרמב"ם שמדובר באופן שהיו עדים על הגניבה, ולכן העובדה שהחזיר איננה הוכחה שעשה תשובה כי לא עשה כן אלא מיראת העדים שראו את מעשיו, אולם אם אין עדים על הגניבה והוא מחזיר מיוזמתו, ללא כל הכרח, הרי הוא חוזר להיות שומר של הבעלים, וכשמחזיר את הפיקודן למקום שהיה הרי זו השבה לרשות הבעלים (פרישה חו"מ סי' שנה סק"גו בסמ"ע שם סק"ו).

אך יש אומרים שאף אם עשה תשובה מיוזמתו והחזיר את החפץ למקומו, אינו נפטר מאחריות ללא שהודיע לבעלים, כי מאחר ובשעת הגזלה פסק מלהיות שומר, אע"פ שחזר למוטב, שוב אינו חוזר לתפקידו ללא מינוי חדש מהבעלים ולכן החזרת החפץ למקומו הראשון אינה נחשבת כהשבה (ש"ך שם סק"א).

הלכות גניבה פרק ד, הלכה י: שומר שגנב מרשותו, כגון שגנב מלה מעדר שהפקד אצלו, וסלע מכים שהפקד אצלו - אם יש עליו עדים, חייב בכסף. ואף על פי שהחזיר הסלע למקומו והמלה לעדרו - הרי זה חייב באחריותו, עד שיודיע הבעלים, שהרי בלתי שמירתו; וכאלו לא החזיר בלום, עד שיודיע בעליו.

כאשר אדם גנב חפץ המופקד ביד שומר, מאחר ובעל החפץ אינו יודע על הגניבה, הרי כדי לקיים את חיוב ההשבה די בכך שהגנב יחזירו למקום שבו היה (ברשות השומר). אולם כאשר השומר עצמו גנב את החפץ, אין הוא יכול להיפטר על ידי השבת החפץ למקום שהיה, כי משעה שגנב את החפץ שהופקד אצלו, איבד את נאמנותו ושוב אינו נחשב כשומר של הבעלים (בלתי שמירתו), ולכן כשמחזירו למקום שהיה בתחילה אין כאן השבה לרשות הבעלים.

ויש שכתבו כי דין זה נאמר דווקא כאשר לקח את החפץ ככוונה לגזולו לצמיתות, אולם אם נטל אותו כדי להשתמש בו ולהחזירו, אע"פ שדינו כגזול מאחר שנטלו להשתמש בו שלא ברשות, אם יחזירו למקומו הרי זו כהשבה לבעלים, משום שנטילה לזמן קצר אינה הופכת אותו לחשוד בעיני הבעלים והוא ממשיך לשמש כשומר, וכשמחזירו למקומו

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

מדוע אסור להשהות משקל חסר?

במדידה. וכך כתב: "אסרה התורה להשהות מדה חסרה בביתו... שלא יבואו לרמות בה". ולפי זה גם מה שכתב הרמב"ם שהאיסור לעשות מידה שמשמשת כעביט של מי רגלים (ואין בדעתו להשתמש בה למדידה) הוא משום "שמא יבא מי שאינו יודע שהיא חסרה וימדוד בה", כוונתו לאיסור מן התורה, כי דרכו של הרמב"ם לפרש 'טעמא דקרא'.

ויש לומר שאף לשיטת הרשב"ם שהיית מידה חסרה, גם לא כדי לרמות, אסורה מן התורה. ומה שכתב שהתורה הזהירה על עשיית מידה חסרה "כשיתקנה לו על מנת למוד בהן" - הוא משום שהאיסור הוא כאשר יש על הכלי שם 'מידה' ולכן עביט מטונגן איסורו מדרבנן (כי אין עליו שם 'מידה') שמא ירחץ אותו ויבוא למדוד בו.

והטעם הוא כי השיית מידה חסרה בבית אינה רק משום שמביאה הפסד ממון לחבורו, אלא עצם מציאותה מבטאת את תכונת הערמוניות - כי המדידה מראה לכאורה הנהגה הוגנת

הלכות גניבה פרק ז, הלכה ג: כל מי שמשקה בביתו או בנתו מדה חסרה, או משקל חסר - עובר בלא תעשה... ואפלו לעשות המדה עביט של מימי רגלים, אסור; שאף על פי שאין זה לזקנה ומוכר בה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה, וימדד בה.

כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תרב סק"ב):

משמעות לשון הרמב"ם היא שעובר ב'לא תעשה' רק אם משהה בביתו מידה חסרה כדי לרמות בה (אף אם בפועל לא השתמש בה), אבל אם משהה אותה לא כדי לרמות, אינו עובר ב'לא תעשה', והאיסור להשהותה אפילו כעביט של מי רגלים (אף שאינו משמש למדידה) הוא מדרבנן, שמא ירחץ אותו ויבא למדוד בו. וכן כתב הרשב"ם (כבא בתרא פט, ב ד"ה שישה) שהתורה הזהירה רק "כשיתקנה לו על מנת למוד בהן"

אבל לדעת אדמו"ר הזקן (ה'ל' אונאה סי' ק"א ה'ל' גולה ואבדה סק"ב) הדבר אסור מן התורה אף אם אינו משהה כדי לרמות

המונעת הפסד לחברו, ובאותה פעולה הוא גונב ממנו. ולכן אסרה תורה גם השהיית מידה חסרה בבית (אף שבפועל לא ייגרם

עוול לוולת) כי מהותה של מצווה זו היא שלילת הערמומיות של האדם כלפי עצמו.

(לקוטי שיחות כו, עמ' 151 ובהערות סס)

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

החזרת הגזלה לאחר שנפסד שוויה

והקשה ה'לחם משנה':
כאן פסק הרמב"ם כרבי יעקב שיכול לומר לבעל השור 'הרי שלך לפניך' ופטור מלשלם את דמי השור, ואילו בהלכות נזקי ממון (פי"א ה"ט) כתב לענין שור שהיה ברשות שומר ונגמר דינו לסקילה ו"החזירו שומר לבעליו - אינה חזרה", וחייב לשלם את דמי השור!

ומבאר ה'מחנה אפרים' (הל' גזלה פ"ג ה"ד):

יש לחלק בין גזלן לשומר. בהשבת הגזלה יכול הגזלן לומר לבעל השור 'הרי שלך לפניך' אף שנגמר דינו לסקילה כי זהו 'היזק שאינו ניכר' ולא נעשה בידיו, מה שאין כן שומר (בהל' נז"מ סס) אינו נפטר מלשלם כי אף שזהו 'היזק שאינו ניכר', הרי משקיבל עליו את השמירה הרי הוא חייב לשלם על פשיעה בשמירתו, והשור נידון לסקילה כתוצאה מפשיעתו.

הלכות גזלה ואבדה, פרק ג הלכה ד: גֹּזֵל כְּחֶמְה... וְנִגְבְּרָה כֶּה עֲבָרָה, או שִׁנְפַסְלָה מִלְקָרְב, או שְׁהִיתָה יוֹצֵאָה לְהַסְקָל - אוֹמֵר לוֹ: 'הָרִי שְׁלֶךְ לְפָנֶיךָ', וּמְחַזֵּר אוֹתָהּ בְּעֵצְמָה. מי שגזל בהמה ונגמר דינה לסקילה (בגון שהרגה אדם) כשהיא ברשותו, לדעת חכמים (בבא קמא צח, ב) אינו יכול לומר לנגזל 'הרי שלך לפניך' אלא חייב לשלם את דמי הבהמה, כי "אין גומרין דינו של שור שלא בפניו" ויכול בעל השור לומר לגזלן אילו היית מביא לי את השור הייתי מבריא אותו ובית דין לא היה יכול לגמור את דינו לסקילה, וכיון שהבאת את השור לבית דין ונגמר דינו לסקילה, נמצא שבידיך עשית לי נזק.

אך לדעת רבי יעקב "גומרין דינו של שור אפילו שלא בפניו", ויכול הגזלן לומר לבעל השור 'הרי שלך לפניך' כי הביאו את השור לבית דין לא עשה נזק בידיו, שהרי בין כך בית דין היה גומר את דינו לסקילה.

~ יום שישי י"ז טבת ~

'זוטו של ים' - הלכות גזלה או אבדה?

שנתייאשו הבעלים" ובהעדר ידיעה ברורה אסור לקחת, אולם להלן כתב שיכול לקחתה ללא תנאי משום "שזה ודאי שנתייאש ממנה".

ויש לומר שההבדל בתוכן שתי ההלכות טמון בחילוק הלשון ביניהן. בהלכה זו "המצייל מן הנהר ומזוטו של ים", ואילו להלן "המוצא אבדה בזוטו של ים ובשלוליותו של נהר".

וביאור החילוק:

להלן מדובר בחפץ שנבר אבד בנהר ונכנס לכלל 'אבודה' ממנו ומכל אדם, ואם בכל זאת אירע ומצאה אדם, הרי הוא רשאי לקחתה ללא תנאי. ואילו כאן מדובר שהחפץ עדיין לא אבד אלא שהנהר עולה על גדותיו והחפץ עומד להיאבד והוא קפץ והצייל את החפץ ומנעו מלהיות 'אבודה מכל אדם', וכאן הזכייה בחפץ מותנית בכך שהבעלים בוודאי היו מתייאשים, ואם לאו צריך להחזיר.

הלכות גזלה ואבדה פרק ו, הלכה ב: לְפִיכָךְ, הַמְצִייל מִדַּ הַנְּהָר, וּמִזוּטוֹ שֶׁל יָם, וּמִשְׁלולֵיתוֹ שֶׁל נְהָר... אִם יָדַע בְּוַדָּאִי שִׁנְתִּיאֲשׁוּ הַבְּעֵלִים, הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ; וְאִם לֹא יָדַע, יִחְזֵר.

הלכות 'גזלה ואבדה' כשמזן - מתחלקות לשני חלקים: החלק הראשון (פרקים א"י) עוסק בדיני גזלה, והחלק השני (א"א ואילך) בדיני אבדה.

והנה, הלכה זו נמצאת בדברי הרמב"ם פעמיים: תחילה כאן בדיני גזלה, ופעם נוספת להלן (א"א, י) בדיני אבדה: "המוצא אבדה בזוטו של ים ובשלוליותו של נהר שאינו פוסק, אע"פ שיש בה סימן הרי זו של מוצאה... שזה ודאי שנתייאש ממנה".

ויש להבין: לכאורה מקומה ה'טבעי' של הלכה זו הוא בדיני אבדה, ומדוע הביא הרמב"ם את אותה הלכה פעמיים? אכן, מדיוק לשון הרמב"ם נראה שיש הבדל בין שתי ההלכות: כאן נאמר שההיתר מותנה בכך ש"ידע בוודאי

ובכך מדויקים דברי הרמב"ם, שאת ההלכה של 'מציל מן הנהר' הביא בדיני גזלה שהרי מדובר בחפץ שעדיין אינו בגדר אבדה, ואילו דין "המוצא אבדה בזוטו של ים" הובא בדיני אבדה.

(רשימות שיעורים (סולובייצ'יק) ב"מכב. ב. אבן ישראל תרומת ד. ג.)

~ שבת קודש י"ח טבת ~

צריך להשיב, אך לא לטרוח

מטבע לים, חז"ל תקנו להקל עליו את תנאי ההשבה כדי שלא ימנע לגמרי מלהשיב (תקנת השבים), ותקנו כן בגזולן ולא במזיק (נתיבות המשפט סי' רלב סק"י).

ובכך מיושבת שאלה נוספת: מאחר ומוטלת על הגזולן מצוה מדאורייתא של "והשיב את הגזלה אשר גזל", מדוע לא יצטרך לטרוח ככל הנדרש כדי לקיימה, כשם שצריך לטרוח עבור כל המצוות? ולפי האמור מובן כי גם זה נכלל בתקנת חכמים להקל עליו להשיב את הגזלה (ראה מנחת חינוך קל. ו).

ויש שישבו קושיא זו באופן אחר, כי אין אדם חייב להוציא הוצאות אלא למצוה שבין אדם למקום ולא בעבור מצוה ממונית שבין אדם לחברו, כשם שאמרו בהשבת אבדה (ב"מ ל. ב) שאינו חייב להפסיד משלו כדי להציל את ממון חברו, וכן בהשבת הגזלה שעיקרה הוא חיוב ממון, אינו חייב ללכת למרחק ולהפסיד זמן כדי לקיימה (ראה דברי יחזקאל סי' יג, ג. מנחת אשר ב"ק סב, ב).

הלכות גזלה ואבדה פרק ז, הלכה ט: הגזול את חברו... אינו חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להן ממון שבידו; אלא יהי ביד הגזולן עד שיבואו הבעלים וימלו שלקחו. ב'שלחן ערוך' (ח"מ סי' שפ ס"א) נפסק שהזורק מטבע של חברו לים, דינו כמזיק וצריך לשלם לו את הוצאות ההעלאה מהים. ויש להבין: מדוע אם כן הגזולן שהרחיק את הגזלה מהבעלים אינו חייב לטרוח בעצמו, או לכל הפחות לשלם את הוצאות הדרך, כדי להחזירה לבעלים?

ויש שלמדו מכך כי הדין כאן שאין הגזולן חייב לרדוף אחר הבעלים כדי להחזיר את הגזלה נאמר רק אם הבעלים הלכו ממקומם ואינם נמצאים עתה במקום הגזלה, ואין הגזולן חייב לרדוף אחריהם משום שחיוב ההשבה הוא למקום שממנו גזל ולא למקום אחר, אך אם הבעלים נשאר במקומם, הגזולן חייב לטרוח בעצמו להשיב (מנחת פיתים ח"מ). אך יש אומרים כי הגזולן פטור מלרדוף אחר הבעלים בכל אופן, ואע"פ שמעיקר הדין היה מחוייב בכך, כדין הזורק

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר פרץ שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, והפ"נ מצום העשירי, יהפך במהרה לששון ולשמחה.

הנה נהייתי ממ"ש אודות ההתועדות, ואשר מדברים על ענינים של פועל, ובודאי גם על להבא יעשה כזה, וזוהי גם המענה לשאלתו שאינו יודע מה לעשות עוד בהנוגע לאלו שלא שמעו עד עתה ועומדים בעקשנות, שהעצה לזה הוא ריבוי אור, אלא שלאחרי פעטערסבורג נתלבש האור בכלים ואותיות ובמילא כשידברו עוד כ"פ הרי סו"ס הריבוי אור ידחה רוב החשך, ויתן השי"ת שיהי זה בחסד וברחמים ובקרוב ממש.

בברכה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

ג. אָחַד הַחֹפֶר בּוֹר אוֹ שְׁנַחֲפֵר מְאֹלִיו²⁰ אוֹ שְׁחַפְּרֵתוֹ בְּהִמָּה²¹ אוֹ חִיָּה - הוֹאִיל וְהוּא חֵיב לְמַלְאֲתוֹ²² אוֹ לְכִסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה, הָרִי זֶה חֵיב בְּנִזְקָיו. וְאָחַד הַחֹפֶר אוֹ הַלּוֹקֵחַ²³ אוֹ שְׁנַתֵּן לוֹ בְּמַתְנָה; שְׁנֹאֲמַר: בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם - מִי שֵׁשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מְקוֹם²⁴.

(20) ברשותו, כגון ששקעה האדמה, ובהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו מדובר, כמו בהלכה הקודמת. (21) בין אם זו בהמתו ובין אם זו בהמת חבירו. במקרה שזו בהמת חבירו, חייב בעל הבהמה בנזקי החצר, והאחריות לבור נופלת על בעל הבור ולא על בעל הבהמה, כי יכרה "איש" בור, אמרה תורה, ולא "שור" בור, וחובת הכיסוי מוטלת על בעל החצר בלבד. (22) כי זה בורו, שם מח. (23) הקונה. (24) כולל קנייה ומתנה. מקור דין זה במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי. שם נאמר: "... מניין לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה? תלמוד לומר בעל הבור ישלם, לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה" ובירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ו, לומד זה מהפסוק "או כי יכרה", כנראה מהמלה "או".

ד. אָחַד הַחֹפֶר אוֹ הַמְגַלֵּה²⁵ מְקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסָּה; שְׁנֹאֲמַר: כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר²⁶ אוֹ כִּי יִכְרֶה. וְאִם כִּסְּהוּ כְּרִאיוֹ²⁷, אָף עַל פִּי שֶׁהִתְלַיע²⁸ מִתּוֹכוֹ²⁹ וְנִפְלַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְמֵת - פְּטוּר³⁰; שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא יִכְסְּנוּ. הָא אִם כִּסְּהוּ - פְּטוּר³¹. כִּסְּהוּ בְּדָבָר שֶׁיִּכּוֹל לְעַמֵּד בְּפָנָי שְׁוֹרִים וְאֵינּוּ יִכּוֹל לְעַמֵּד בְּפָנָי גְּמָלִים, וְהִלְכוּ עָלָיו גְּמָלִים וְנִתְרַעַע³², וְהִלְכוּ עָלָיו שְׁוֹרִים וְנִפְלְאוּ בוֹ: אִם אֵין הַגְּמָלִים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מְקוֹם - הָרִי זֶה פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁזֶה אֲנִס³³; וְאִם יְבֹאוּ³⁴ שָׁם גְּמָלִים אֶפְלוּ לְפָרְקִים - הָרִי זֶה חֵיב³⁵.

(25) בור שנחפר על ידי אחר. (26) יסיר את המכסה מבור שהיה קיים כבר. (27) כיסוי שיוכל לעמוד בפני שור. (28) ואינו יכול לעמוד בפני שור. (29) ולא ניכר מבחוץ. (30) כי אנוס הוא, שם נב. (31) ואינו מחוייב לבדוק את הכיסוי ולדרוך עליו ולנקוש עליו, כדי להיווכח אם התליע או לא. (32) ונתקלקל, ואינו יכול לעמוד בפני שוורים. (33) כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, מכיוון שאין גמלים מצויים שם. (34) כלומר, ואם באו ונתרועע הכיסוי, ואחרי כן הלכו שם שוורים ונפלו. (35) כי היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, כדעת ה"איכא דאמרי" שם, נב:

ה. הִתְלַיע מִתּוֹכוֹ וְנִפְלְאוּ בוֹ שְׁוֹרִים, אָף עַל פִּי שֶׁהַגְּמָלִים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וְהָרִי הוּא פּוֹשֵׁעַ לְגְמָלִים³⁶ - הוֹאִיל וּמַחְמַת שֶׁהִתְלַיע³⁷ נִפְלְאוּ בוֹ הַשְׁוֹרִים, הָרִי זֶה פְּטוּר³⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁹.

~ יום ראשון י"ב טבת ~

הַלְבוֹת נֹזְקֵי מָמוֹן

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) נתבאר בו מה ענין הבור, וכאי זה רשות יהיה ואי זה דבר יזוק בו ויהיה חייב. ואי זה היא שמירתו, וכמה שיעורו ורוב משפטי הבור וענינו.

א. הַחֹפֶר בּוֹר² בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים³, וְנִפְלַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר⁴ וְמֵת, אֶפְלוּ הָיָה הַבּוֹר מְלֵא גִזּוֹת שֶׁל צִמָּר⁵ וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁶ - הָרִי בְּעַל הַבּוֹר חֵיב לְשַׁלֵּם נֹזֵק שְׁלָם; שְׁנֹאֲמַר: בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם⁸. וְאָחַד⁹ שׁוֹר וְחֲמוֹר אוֹ שְׂאֵר מִיָּגִי בְּהִמָּה חִיָּה וְעוֹף. לֹא נֹאֲמַר שׁוֹר וְחֲמוֹר אֶלָּא בְּהֵן¹⁰.

(2) משנה, בבא קמא נ: (3) מקום שאינו רשאי לחפור שם. (4) הדוגמא לקוחה מן התורה "וכי יפתח איש בור ... ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג). (5) הדוגמא של שמואל, שם. (6) ריפוד רך המונע חבטה, והמוות לא בא מחמת החבטה אלא מחמת ההבל (האוויר המחניק) של הבור. (7) החופר נקרא בעל הבור וחייב, מכיוון שעשהו, אף על פי שאינו שלו. (8) ולא חשוב אם המוות בא מחבטה או מהבל. (9) ודין אחד. (10) דוגמא מן המציאות היום-יומית, משנה שם נד:

ב. אָחַד הַחֹפֶר בּוֹר בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, אוֹ הַחֹפֶר בּוֹר בְּרִשׁוֹתוֹ¹¹ וּפְתָחוֹ לְרִשׁוֹת הָרִבִּים¹² אוֹ פִתַּח לְרִשׁוֹת חֲבוּר¹³, אוֹ שְׁחַפְּרֵתוֹ וּפְתַח לְרִשׁוֹתוֹ¹⁴ וְהִפְקִיר רִשׁוֹתוֹ¹⁵ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ - הָרִי זֶה חֵיב¹⁶ בְּנִזְקָיו. אֲכַל אִם הִפְקִיר רִשׁוֹתוֹ וּבוּרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבְּרִשׁוֹתוֹ¹⁷ אוֹ הִקְדִּישׁוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר. שְׁנֹאֲמַר: בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם - מִי שֵׁשׁ לוֹ בְּעָלִים, וְזֶה הִפְקִיר; וּבִתְחִלָּה¹⁸ בְּרִשׁוֹת חֲפְרָו¹⁹, מִפְּנֵי שְׁחַפְּרֵתוֹ.

(11) כגון בחצירו, מקום שמותר לו לחפור שם. (12) והפתח של הבור, שדרכו אפשר ליפול, נמצא ברשות הרבים. משום כך חייב בעל הבור. (13) אף על פי שהפתח נמצא ברשות היחיד, שאין רבים מצויים בה, בכל זאת חייב. (14) כלומר גם החפירה וגם הפתיחה נעשו ברשותו. (15) וכל אחד רשאי להיכנס לשם. (16) כי הוא בעל הבור, והתורה אומרת "בעל הבור ישלם", אף על פי שחפר את הבור וגם פתחו בחצירו. (17) ולא הפקיר רשותו. (18) כאשר חפר את הבור. (19) ואין לחייבו על מעשה החפירה, כשם שמחייבים את החופר ברשות הרבים על מעשה החפירה, אף על פי שאינו בעל הבור. כל ההלכה הזאת במשנה שם מט: ובגמרא שם נ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) שלקח מבורו של חברו שלא ברשות. 56) על הנזקים שהזיק בורו המגולה, כי צריך היה להעלות על דעתו, שבעל הדלי יקח את הדלי. ואין מחייבים את בעל הדלי שיודיע לבעל הבור, שלקח את דליו, שם ל.

י. אֶחָד הַחֹפֵר בּוֹר⁵⁷ או שִׁיחַ⁵⁸ או מְעָרָה⁵⁹ או חֲרִיץ⁶⁰. וְלָמָּה נֶאֱמַר⁶¹ בּוֹר? עַד שִׁיחֵיהּ בּוֹ פְּדֵי לְהַמִּית⁶². וְכַמָּה פְּדֵי לְהַמִּית? עֲמֵק עֲשָׂרָה טַפְחִים. אֲבָל אִם הָיָה פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְנִפְּל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׂאֵר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְמַת - פְּטוּר⁶³; וְאִם הִזְקוּ - חַיִּיב⁶⁴ בְּעַל הַתְּקָלָה⁶⁵ נֶזֶק שְׁלָם.

57) עגול. 58) ארוך. 59) מרובעת ומכוסה בקירוי. 60) רחב ומרובע כמערה ואינה מקורה. כל הנ"ל דינם כדין בור. 61) בתורה (שמות כא, לג). 62) או בהבל או בחבטה. וסתם בור יש בו עומק של עשרה טפחים, ויש בו כדי להמית. 63) כי לא הבור המיתו. 64) כי כל בור בכל עומק שהוא יש בו כדי להזיק. 65) בעל החפירה. אין רבינו אומר: "בעל הבור", כי פחות מעשרה טפחים אין עליו שם בור.

יא. הָיָה עֲמֵק הַבּוֹר תְּשַׁעָה, וּמָהֵן טַפַּח אֶחָד מֵיָם - חַיִּיב; שֶׁהַטַּפַּח שֶׁל מֵיָם⁶⁶ חָשׂוּב כְּעֲמֵק שְׁנֵי טַפְחִים בִּיבֻשָׁה. הָיָה עֲמֵק שְׁמוֹנֶה, וּמָהֵן שְׁנֵי טַפְחִים מֵיָם, אוֹ שֶׁהָיָה עֲמֵקוֹ שֶׁבַעָה, וּמָהֵן שְׁלֹשָׁה טַפְחִים מֵיָם, וְנִפְּל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכִיזָצָא בּוֹ וְמַת - אֵין מְחַיִּיבִין אוֹתוֹ לְשִׁלְּם⁶⁷; וְאִם תִּפְּשׂ הַנֶּזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ⁶⁸; שֶׁהַדְּרָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סַפֵּק.

66) מוסיף הבל ושקול כשני טפחים יבשה. 67) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר בגמרא שלנו, ראה שם). הבעיית היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. 68) כמו בכל מקרה של ספק.

יב. הַחֹפֵר בּוֹר עֲמֵק עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְכָא אַחַר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֵשְׂרִים, וְכָא אַחַר וְהִשְׁלִימוֹ לְשִׁלְשִׁים⁶⁹ - כָּלֵן חַיִּיבִים⁷⁰. חָפַר הָרֹאשׁוֹן פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה⁷¹ אֶפְלוֹ טַפַּח, וְכָא הָאֲחֵרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לְעֲשָׂרָה⁷², בֵּין שְׁחָפַר בּוֹ טַפַּח⁷³ אוֹ שֶׁהִגְבִּיחַ בְּנֵן עַל שְׁפָתוֹ טַפַּח⁷⁴ - זֶה הָאֲחֵרוֹן חַיִּיב⁷⁵. סֵתָם טַפַּח שְׁהוֹסִיף⁷⁶ אוֹ שִׁפְתֵר טַפַּח שְׁבַנְהָ⁷⁷ - הָרִי זֶה סַפֵּק אִם כָּבֵר נִסְתַּלֵּק מֵעֲשָׂה רֹאשׁוֹן⁷⁸ אוֹ עֲדִין לֹא נִסְתַּלֵּק.

69) זוהי הדוגמא של הברייתא. 70) אם נפל לתוכו שור והוזק או מת, מפני שכולם שותפים בבור זה של ל' טפחים, כרב וזכד בלשון ראשון, שם עמוד ב. 71) שאין בו כדי להמית. 72) ועשה אותו לבור, שיש בו כדי להמית. 73) והוסיף את הטפח מלמטה. 74) כגון שהניח אבן על שפת הבור, והוסיף מזה טפח למעלה מן

36) ולו נפלו בו גמלים היה חייב. 37) ולא שנתרועע מחמת הגמלים. 38) כי אין כל קשר בין הפשיעה ובין מיתת השוורים, שם. 39) שאין אפשרות לתלות את הנזק בפשיעה. ואין זה דומה לתחילתו בפשיעה וסופו באונס שלמעלה בפרק ד, הלכה א, כי שם לולא פשיעתו לא היה מגיע האונס (ראה תוספות כאן).

ו. הַמוֹצֵא בּוֹר וְכִסְהוֹ וְחִזֵּר וְגָלְהוֹ - בְּעַל הַבּוֹר חַיִּיב⁴⁰, וְזֶה הָאֲחֵרוֹן⁴¹ פְּטוּר. סֵתָמוּ בְּעֵפֶר וְחִזֵּר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הָעֵפֶר - זֶה הָאֲחֵרוֹן חַיִּיב⁴²; שֶׁכִּינֵן שִׁפְתָמוֹ בְּעֵפֶר נִסְתַּלֵּק מֵעֲשָׂה רֹאשׁוֹן⁴³.

40) זה שהבור שלו, שהשאירו מגולה. 41) שכיסה וגילה. 42) סתם והוציא את כל העפר. 43) נסתלק הבור שעשה הראשון, וכשהוציא השני את העפר, הריהו חופר בור חדש וחייב, שם כט:

ז. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שְׁתַּפִּין, וְעֵבֶר הָרֹאשׁוֹן וְלֹא כִסְהוֹ, הַשְּׁנִי וְלֹא כִסְהוֹ - הָרֹאשׁוֹן חַיִּיב⁴⁴ עַד שִׁימְסוֹר דְּלִי⁴⁵ לְשֵׁנִי; וּמִשְׁמַסֵּר דְּלִי לְשֵׁנִי לְדָלוֹת מְמַנּוֹ נִפְטַר הָרֹאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשְּׁנִי לְכִסּוֹתוֹ. כִּסְהוֹ הָרֹאשׁוֹן⁴⁶, וְכָא הַשְּׁנִי וּמָצָאוּ מְגָלָה וְלֹא כִסְהוֹ - הַשְּׁנִי חַיִּיב. וְעַד אֵימָתִי יִהְיֶה הַשְּׁנִי לְבִדּוֹ חַיִּיב? עַד שִׁיַּדַּע הָרֹאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגָלָה, וְכָדִי שִׁישְׁכַּח פּוֹעֲלִים⁴⁷ וְיִכְרַת אֲרָזִים וְיִכְסֶנּוּ. וְכָל שְׁיָמוֹת בּוֹ תוֹף זְמַן זֶה - הָרִי הַשְּׁנִי לְבִדּוֹ חַיִּיב⁴⁸ בּוֹ; וְכָל שְׁיָמוֹת בּוֹ אַחַר זְמַן כְּזֶה⁴⁹ - שְׁנִיָּהֵן חַיִּיבִין לְשִׁלְּם, שֶׁהָרִי שְׁנִיָּהֵן פְּשַׁעוֹ בּוֹ.

44) כי מרגע שהראשון דלה והשאיר את הבור פתוח, נתחייב בנזק שיבוא. זוהי גירסת הרי"ף ורבינו במשנה, שם, שלא כגירסה במשנתנו האומרת, "השני" חייב. 45) את הדלי לדלות מים (ואולי שימש הדלי גם כיוסו לבור, השווה לקמן הלכה ט). זוהי דעת רבי אליעזר בן יעקב שם נא: 46) לאחר שנשתמש בו, משנה שם נב. 47) שיעור הזמן הדרוש לשכירת פועלים. הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן שם. 48) כי הראשון הוא אנוס. 49) הדרוש לפעולות האמורות ולא עשאן.

ח. הַמוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׂוֹמֵר - חַיִּיב בְּנִזְקֵיו⁵⁰. וְאִם מָסְרוֹ לְחֹרֵשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן⁵¹, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכַסֵּה⁵² - הָרִי הַבְּעֵלִים חַיִּיבִים; שֶׁהַבּוֹר עֲשׂוּי לְהַתְּגַלּוֹת⁵³, וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת⁵⁴.

50) השומר חייב, כי נכנס במקום הבעלים, השווה למעלה פרק ד, הלכה ד. 51) שאין בהם דעת לשמור. 52) כראוי, שם י. 53) על ידי שקיעת העפר, והבעלים היו צריכים להעלות זאת על דעתם. 54) לתקן ולכסות את הבור. לפיכך אין זו שמירה מספקת, והבעלים חייבים.

ט. הַמְּכַסֵּה בּוֹרוֹ בְּדִלּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ⁵⁵, וְכָא בְּעַל הַדְּלִי וְנִטַּל דְּלִי - בְּעַל הַבּוֹר חַיִּיב⁵⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נָזַק שְׁלָם, וְאֶפְלוּ בְּתֵל גְּבוּהָ פֶל שְׁהוּא⁹⁶ אוּ בְּחִפְיָהּ
פֶל שְׁהוּא; שְׁהִנְזַק פֶּכֶל שְׁהוּא דְּכָר מְצוּי וְיָדוּעָ⁹⁷,
וְאִין הַמִּיתָה פֶּכֶל שְׁהוּא מְצוּיָהּ, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ
אֲנָס⁹⁸.

92) שעלתה על התל ונפלה. (93) כשיעור העומק של
בור, שיש בו כדי להמית. (94) כדעת שמואל, שהתורה
אמרה "ונפל", בכל נפילה שהיא חייב, ולא דווקא לתוך
עומק, שם. (95) כי המיתה אינה מצוייה בנפילה פחותה
מעשרה טפחים, ולכן במקרה של מיתה בנפילה כזו, הרי
זה כאונס. (96) כל גובה שהוא, כדעת תנא קמא, תוספתא
שם פרק ו'; ירושלמי שם פרק א, הלכה ב. (97) ועל כן
פשע בעל התל, שהיה לו להעלות על דעתו, שהתל יזיק.
(98) שלא היה לו להעלות על דעתו אפשרות של מיתה.

טז. וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על
חביטתה בתל אלא אם היתה הבהמה קטנה או
חרשת או שוטה⁹⁹ או סומא או שנפלה בלילה¹⁰⁰,
אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה - פטור;
שזה כמו אנס, מפני שדרך הבהמה לראות ולסור
מן המכשולות. וכן אם נפל לתוכו אדם ומת,
אפלו היה סומא או שנפל בלילה, בין שהיה בן
חורין או עבד - הרי זה פטור¹⁰¹. ואם הזק בן
האדם או הבהמה הפקחת - חייב נזק שלם¹⁰², כמו
שבארנו¹⁰³.

99) שאינן בנות דעת. (100) אפילו הייתה פקחת.
(101) שם, דין זה הוא גזירת הכתוב "ונפל שמה שור",
ודורשים "שור" ולא אדם, בבא קמא כח: (102) טעמו
של דבר, אדם אין דרכו להתבונן בדרכים. ובהמה נזהרת
אמנם ממכשולים גדולים ומסוכנים ביותר, אבל לא
ממכשולים קטנים. (103) בהלכה הקודמת, שחייבים על
נזקי בהמה בבור פחות מ" טפחים.

יז. נפל לתוכו שור פסולי המקדש¹⁰⁴ ומת - הרי
זה פטור; שנאמר: והמת יהיה לו - מי שהמת
שליו¹⁰⁵, יצא זה שהוא אסור בהנאה ודינו שיקבר.

(104) כגון שור קרבן שנפל בו מום ואפילו לאחר שנפדה.
(105) שיוכל ליהנות ממנו. כל זה לשון רבא, שם נא.

יח. היה חופר בבור, ונפלה הבהמה בתוך הבור
מקול החפירה ומתה: אם נפלה מלפניה - חייב;
מאחריה, כגון שנבעתה¹⁰⁶ וחזרה על עקבה לאחור
ונפלה¹⁰⁷ ומתה - פטור; שנאמר: ונפל - עד שיפול
דרך נפילה¹⁰⁸. נפלה לפניה מקול החפירה חוץ
לבור ומתה - אין בית דין מחייבין אותו¹⁰⁹; ואם
תפס הנזק - אין מוציאין מידו. ואם נפלה לאחוריה
חוץ לבור ומתה או הזקה - פעל הבור פטור¹¹⁰.

(106) שנבהלה. (107) לתוך הבור. (108) זוהי נפילה על
הפנים ולא על העורף. (109) כי הבהמה מתה מחבטה

הבור, דוגמא של רבא שם, נא: (75) ככול, בין בנזקים
ובין במיתה, כדעת רבנן, שם. הטעם הוא, מכיוון
שהאחרון עשה בור שלא היה קיים קודם, היינו בור שיש
בו כדי להמית, לפיכך הוא לבדו חייב. ואין זה דומה
למקרה הקודם, שהשלימו לכ', כי שם גם קודם לכן היה
בור שעשוי להמית. (76) מלמטה. (77) מלמעלה.
(78) ברגע שהאחרון הוסיף את הטפח, וכל הבור ברשותו
של האחרון הוא, ואם כן אפילו סתם את הטפח שלו,
נשאר בור של ט' של הראשון כמקודם, והראשון חייב.

יג. חפר הראשון בור עמוק⁷⁹, וכא האחרון
והרחיבו⁸⁰, ונפל לתוכו שור ומת: אם מחמת
הבלו⁸¹ מת - האחרון פטור, שהרי מעט הבלו⁸²;
ואם מחמת חבטו⁸³ מת - האחרון חייב, שהרי הוא
קירב הזק בור זה⁸⁴. וכן אם נפל השור מאותו הצד
שהרחיב האחרון - האחרון חייב, שהרי קירב הזק
בור זה, אף על פי שמת מן ההבל⁸⁵; ואם מן הצד
שחפר הראשון נפל⁸⁶ - הראשון חייב, שזה האחרון
מעט הבלו.

(79) שיש בו כדי להמית. (80) והגדיל את שטח הבור ואת
אפשרות הנפילה לתוכו. (81) האוויר הלא טוב שבבור.
(82) כי במידה שהבור רחב יותר, האוויר שבתוכו פחות
מוזק. (83) המכה שקיבל מקרקעית הבור. (84) בזה
שהגדיל את שטח הבור ושטח החבטה בתוכו. כדעת רב
אשי, שם נא: (85) והלא האחרון מיעט את ההבל, בכל
זאת הוא חייב, כי ייתכן שלולא הרחיב את פי הבור, לא
היה השור מגיע למקום פי הבור שבתחילה, ולא היה נופל
לתוכו. (86) זהו פירוט לדין הראשון שבהלכה זו, שמת
מחמת הבלו, האחרון פטור, ואם מחמת חבטו מת, האחרון
חייב. הבדל זה בין שני הצדדים הוא כדעת ה"ש אומרים"
כשם רב אשי, שם. לדעת רבינו שתי הלשונות של רב אשי
שם משלימות זו את זו, (כסף משנה).

יד. בור שחייבה עליו התורה - אפלו לא מתה
הבהמה אלא מהבלו⁸⁷, ואין צריך לומר אם מתה
מחבטו⁸⁸. לפיכך, אם היה עמוק הבור פרחבו - אין
לו הבל⁸⁹, ואם לא נחבטה בו הבהמה ומתה -
פטור⁹⁰. היה עמוק יותר על רחבו - יש לו הבל, ואם
מתה בו הבהמה - חייב אף על פי שלא נחבטה
בקרן עיתו⁹¹.

(87) שבא מאליו ולא מעצם הבור. (88) שנחבט השור
בקרקעית הבור גופו. דין זה הוא כדעת שמואל שם, נ:
(89) אין האוויר שבו מוזק, מחלוקת רבה ורב יוסף שם נא:
(90) כי המוות לא בא מפאת הבור. (91) כי מתה מחמת
הבל הבור, שם.

טו. עשה תל גבוה ברשות הרבים, ונחבטה בו
הבהמה⁹² ומתה: אם היה גבוה עשרה טפחים⁹³ -
חייב לשלם⁹⁴, ואם היה פחות מעשרה - פטור על
מיתת הבהמה⁹⁵. אבל אם הזקה בלבד - חייב לשלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

124) כי חופר הבור פשע, ואין השור נסקל, כי לא נתכוון להזיק, בבלי ערכין ז. ראה למעלה פרק י, הלכה ט. 125) אף על פי שזהו חוב בלי שטר גובה מן היורשים, בהתאם לדעתו בהלכות מלווה ולווה סוף פרק יא.

פָּרָק שְׁלִישִׁי עֶשְׂרִי

1) ונתבאר בו הדברים שבעל הבור פטור מנזיקה, ונזכרה בו תולדת הבור והוא המניח תקלה כנזכר שם, ונתבאר בו פרטי משפטי תולדה זו בשלימות, ונמשך לזה ביאור הדברים שאדם מורשה לעשותן ברשות הרבים, וכיצד יעשה אותם, ומה שאינו ראוי לעשותם שם, ומשפט הרבים עם היחיד בכל מה שהוא ברשותם או על רשותם וכיוצא בזה.

א. פְּלִים שֶׁנִּפְּלוּ לְבוֹרָא וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בְּעַל הַבוֹר פְּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אִו חֲמוֹר. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ: שׁוֹר - וְלֹא אֲדָם, חֲמוֹר - וְלֹא פְּלִים. אֶפְלוּ נָפַל שׁוֹר בְּכִלְיוֹ, וְיָמַת הַשׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ פְּלָיו - חֲבִיב עַל הַבְּהֵמָה וּפְטוּר עַל הַפְּלִים.

2) משנה בבא-קמא יב. 3) ששמע תלמיד מפי רבו בעל-פה, ורבו מרבו עד משה רבינו. 4) אם אדם נפל לבור ומת, בעל הבור פטור. 5) וכל שאינו בעל חיים, נכלל בדין כלים ופטור, שם נג: 6) כגון העול והמחרישה, ולא כמו בדין הראשון שנפלו כלים בלבד.

ב. הַבוֹר מְאֻבּוֹת נְזִיקִין הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ מוֹעֲדִין מִתְחַלְתִּין. וְכָל הַמְּנִיחַ תִּקְלָה¹⁰ - הָרִי זֶה תוֹלְדַת הַבוֹר¹¹. וְאִם הִזִּק בָּהּ אֲדָם¹² אוֹ בְּהֵמָה - מִשְׁלֵם זֶה שֶׁהֵנִיחַ הַתִּקְלָה נִזְק שְׁלֵם¹³, בֵּין הַפְּקִיר הַתִּקְלָה בֵּין לֹא הַפְּקִירָה¹⁴; וְאִם הִזְקוּ בָּהּ פְּלִים - פְּטוּר¹⁵.

7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה, הכוללים בתוכם שאר נזיקין שהם תולדות. שם ב. 8) הנזיקין הדומים לבור. 9) וחייבים לשלם נזק שלם, אף כשהזיקו בפעם הראשונה. 10) ברשות הרבים. 11) שם כח: 12) בור בנוקי אדם חייב, כי התורה מיעטה את האדם רק במקרה שמת, שם. וכן פסק רבינו למעלה בפ"ב הי"א. 13) כדין בור. 14) דינה כבור ולא כממונו, דעת שמואל שם, שם. 15) שם.

ג. פִּיצַד? הַמְּנִיחַ¹⁶ אֲבָנוּ אוֹ סִפְיָנוּ¹⁷ אוֹ תִבְנוּ¹⁸ אוֹ מִשְׁאָאוּ¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְהִזְקוּ בְּהֵן בֵּין אֲדָם בֵּין בְּהֵמָה - חֲבִיב נִזְק שְׁלֵם²⁰. וְכֵן אִם הֵנִיחַן בְּרִשׁוֹתָ, וְהַפְּקִיר רִשׁוֹתָ וְלֹא הַפְּקִירָן. נִתְקַל בְּקִרְקַע וְנִחַפֵּט בְּתִקְלָה זֶה וְהִזִּק בָּהּ - חֲבִיב בְּעַל הַתִּקְלָה²¹. וְאִם הִזְקוּ פְּלִים בְּכָל אֶלּוּ אוֹ נִטְנְפוּ²² - פְּטוּר²³.

16) תקלה שדינה כבור. 17) שם ג: 18) כדי שירקב ויעשה זבל, שם ל. 19) שהיה עייף ורצה לנוח. 20) שם כח: 21) אף-על-פי שגם הקרקע השתתפה בנזק, חייב בעל התקלה לשלם הכל, מכיון שהקרקע הפקר היא, ואינה

בקרקע רשות הרבים ולא בקרקע של הבור ולא בהבלו. 110) לדעת הכול, שם.

יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבוֹר וְיָמַתָּה: אִם מוֹעֵד הוּא - בְּעַל הַבוֹר מִשְׁלֵם מִחֻצָּה, וּבְעַל הַשׁוֹר מִחֻצָּה¹¹¹; וְאִם תָּם הוּא - בְּעַל הַשׁוֹר מִשְׁלֵם רְבִיעַ מִגּוּפוֹ¹¹², וּבְעַל הַבוֹר מִשְׁלֵם שְׁלִישִׁי חֲלָקִים¹¹³ מִן הַיִּפָּה שְׁבוּנֶכְסִיו. שֶׁבְּעַל הַנְּבִלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבוֹר: פָּחַת נְבִלָה¹¹⁴ זֶה יֵשׁ לִי אֶצְלָךְ¹¹⁵; אִף עַל פִּי שֶׁהִיא גְדוּלָה וּפְקַחְתָּ¹¹⁶, בֵּין שֶׁנִּדְחַפָּה הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּפְּלָה בְּלִילָה¹¹⁷; כֹּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבְּעַל הַשׁוֹר אֲנִי מוֹצִיא¹¹⁸, וְהַשְּׂאֵר אֶתָּה חֲבִיב לְשַׁלְּמוֹ.

111) כי שניהם המיתוהו. כדעת רבי נתן שם. 112) שאילו השור לבדו היה ממות, היה משלם חצי נזק מגופו, עכשיו שיש לו שותף, גם התשלום הוא למחצה, דהיינו רבע הנזק מגופו. 113) במקום חצי. 114) ההפרש בין מחיר הבהמה בחיים לבין מחירה לאחר מיתה. 115) כי בהמה שלי נמצאה מתה בתוך בור, ואתה אחראי לכל הנזק. 116) ואמרנו בהלכה טז, שאם נפלה ביום ומתה, בעל הבור פטור. 117) כי אין מקום לנימוק הקודם "שרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות". 118) ומבעל השור אי אפשר להוציא יותר מרבע. כל הטענה הזאת של הנזיק כלפי בעל הבור מובאת בגמרא, שם, שם.

כ. וְכֵן הַמְּנִיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבוֹר¹¹⁹, וְכֹּא הַשׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ, וְנָפַל לְבוֹר וְיָמַת - הַמְּנִיחַ אֶת הָאֶבֶן מִשְׁלֵם מִחֻצָּה¹²⁰, וּבְעַל הַבוֹר מִחֻצָּה.

119) על שפת הבור. 120) כי הוא ובעל הבור המיתוהו. אין בעל האבן יכול להטיל את כל האחריות על בעל הבור בטענה, שלולא הבור לא הייתה האבן גורמת נזק לשור, כי בעל הבור יכול לענות: לולא נתקל באבן, לא היה נופל בבור. על כן מידת אחריותם שווה, וכל אחד משלם חצי הנזק.

כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הַדְּיוּט וְשֶׁל הַמְּקַדְּשִׁין¹²¹ שֶׁנֶּגְחוּ כְּאָחָד: אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הַדְּיוּט - מִשְׁלֵם חֲצִי נִזְק¹²², וְאִם מוֹעֵד - נִזְק שְׁלֵם. שֶׁהִנְזִק אוֹמֵר לוֹ: כֹּל שֶׁאוֹכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא, וְהַשְּׂאֵר מִמֶּךָ; וְזֶה הוֹאֵיל וְהַקְדָּשׁ הוּא וּפְטוּר, אֶתָּה תִּשְׁלֵם לִי הַכֹּל¹²³.

121) שלא נפדה, או שאין לו פדיון, כגון בכור בעל מום. 122) ואין שותפות של הקדש מועילה לו כלום, מכיוון שאי אפשר לגבות ממנו בדין. 123) כי כל אחד משני השותפים אחראי לנזק כולו, כדעת רבא שם נג.

כב. מִי שֶׁהִיָּה חוֹפֵר בּוֹר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וְהָרְגוּ - בְּעַל הַשׁוֹר פְּטוּר¹²⁴. וְאִם מַת הַשׁוֹר - נוֹטֵל בְּעַל הַשׁוֹר דָּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בְּעַל הַבוֹר¹²⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סֶלֶק הַחֲרָסִים. וְהָרִי הַחֲרָסִים וְהַמִּים פְּהֶקְרָר⁴⁹, וְלֹא הַפְּקִיר אֲלֵא אַחַר שְׁנֵאֲנָס⁵⁰, וּלְפִיכָה פְטוּר⁵¹. וְאִם נִתְּבַן לְזִכּוֹת בַּחֲרָסִיהָ⁵², וְהִזְק בָּהֶן אַחַר - חֵיב⁵³. וְהוּא הַדִּין לְנִפְלָה גְמִלוֹ⁵⁴ וְלֹא הַעֲמִידָה⁵⁵ וְכָל פִּיּוּצָא בָּהּ. וְאִם הִזְקוּ פְלִים בְּכָל אֶלֶף⁵⁶ - פְטוּר⁵⁷, בֵּין הַפְּקִיר בֵּין לֹא הַפְּקִיר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁸.

(44) משנה שם, כח. כגון שנתקל במשהו, ומתוך כך נשבר הכד. (45) וניזוק. (46) כדעת ר' יהודה שם. (47) כי לא שבר את הכד בכוונה, אלא נשבר לאחר שנתקל במשהו. (48) כדעת החכמים שם, כט. (49) כי בדרך כלל אדם מפקיר אותם. (50) ואין זה דומה לדין הפקיר הכד, שלמעלה בהלכה ה. (51) אבל אם שבר את הכד בכוונה, אפילו הפקיר את חרסיו חייב, כלמעלה הלכה ה; שם כט: (52) שם כט. (53) כי החרסים הם כבור. (54) ברייתא שם כח: (55) והפקירה והזק בה אחר. בעל הגמל פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים, ואם לא הפקיר את הגמל והזק בה אחר, חייב משום בור. (56) במים, או בחרסים או בגמל. (57) שבור פטור בכלים, בין בשבירתם ובין בהזקם. (58) למעלה הלכה א וב.

ח. שְׁנֵי קִדְרִים⁵⁹ שֶׁהָיוּ מֵהֶלְכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְּקַל הָרֵאשׁוֹן וְנִפְלָ, וְנִתְּקַל הַשֵּׁנִי בְּרֵאשׁוֹן: אִם הָיָה לְרֵאשׁוֹן לְעֵמֵד וְלֹא עֵמֵד - חֵיב הָרֵאשׁוֹן בְּנִזְקֵי שְׁנֵי, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בְּשַׁעַת נִפְלָה - אֵינּוּ אָנוּס בְּהִיּוֹתוֹ מִטֵּל בַּדֶּרֶךְ, וְהָרִי הוּא יָכוֹל לְעֵמֵד⁶⁰; וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לְעֵמֵד⁶¹ - פְטוּר⁶², וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר⁶³. לְזֶה שֶׁנִּתְּקַל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנִפְשׁוֹ⁶⁴.

(59) מוכרי קדירות, משנה שם לא. (60) ועל כן הוא חייב כבור, כי הרי גופו אינו הפקר, שם. (61) פירוש: לא הספיקה השעה לעמוד. (62) כי אנוס הוא. (63) ואפשר לחייב אותו על שלא הזהיר, בכל זאת פטור. (64) דעת רבי יוחנן שם.

ט. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חֵיב בְּנִזְקוֹ שֶׁל שְׁנֵי? כְּשֶׁהִזְק גּוֹפּוֹ שֶׁל שְׁנֵי; אֲבָל אִם הִזְקוּ בְּלִי - פְטוּר; שְׂאֵינּוּ חֵיב עַל הַפְּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקְלָה⁶⁵ תּוֹלְדֵת בּוֹר הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶⁶.

(65) כגון גופו של הראשון. (66) למעלה הלכה ב.

י. הַקִּדְרִים וְהַזְּגָגִים⁶⁷ וְכִיּוּצָא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מֵהֶלְכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְּקַל הָרֵאשׁוֹן וְנִפְלָ, וְנִתְּקַל הַשֵּׁנִי בְּרֵאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בְּשְׁנֵי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לְעֵמֵד⁶⁸ וְלֹא עֵמֵד - הָרֵאשׁוֹן חֵיב בְּנִזְקֵי גּוֹפּוֹ שֶׁל שְׁנֵי, בֵּין שֶׁהִזְק בְּגּוֹפּוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן הַמִּטֵּל בְּאַרְץ בֵּין שֶׁהִזְק בְּמִשְׁאָיו⁶⁹; וְהַשְּׁנֵי חֵיב בְּנִזְקֵי גּוֹפּוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הִזְק בְּגּוֹפּוֹ שֶׁל שְׁנֵי⁷⁰, אֲבָל אִם הִזְק בְּמִשְׁאָיו שֶׁל שְׁנֵי שְׁנֵפֶל - פְטוּר. שֶׁהָרִי אֹמֵר לוֹ הַשְּׁנֵי⁷¹: בּוֹר זֶה, שֶׁהוּא מִשְׁאֵי, אֵין אָנִי הַפּוֹרָה אוֹתוֹ; שֶׁהָרִי רֵאשׁוֹן

בדין תשלומין. דין זה הוא כדעת ר' נתן, שם כח: השהו למעלה פרק יב, הלכה יט וכא. (22) כגון השופך מים ברשות הרבים ונתלכלכו כליו של אחר, שם ל. (23) כי דין המים כדין הבור, שפטור בכלים.

ד. הַכְּנִיס שוֹר⁷⁴ לְחֶצֶר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת, וְהַרְבִּיץ גְּלָלִים⁷⁵, וְנִטְנְפוּ בָּהֶן כְּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פְטוּר⁷⁶; שֶׁהַגְּלָל זֶה תּוֹלְדֵת בּוֹר הוּא, וְלֹא מִצְּאֵנוּ בּוֹר⁷⁷ שֶׁחֵיב בּוֹ עַל הַפְּלִים.

(24) שם, מח. (25) צואת הבקר. (26) בעל השור. (27) אפילו אם הכלים לא נשברו אלא נטנפו בלבד, שם כח:

ה. הַמְנִיחַ אֶת הַכֹּד⁷⁸ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְהִלָּף [הַמְהַלָּף] וְנִתְּקַל בָּהּ וּשְׁבָרָה - פְטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַתְּבַנֵּן בַּדֶּרֶךְ⁷⁹ כְּשֶׁהוּא מֵהֶלְכִין. וְאִם הִזְק בָּהּ - הָרִי בַּעַל הַכֹּד חֵיב בְּנִזְקוֹ⁸⁰, וְאִפְלוּ הַפְּקִיר הַכֹּד⁸¹; שֶׁכָּל הַמִּפְקִיר נִזְקוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רִשׁוֹת⁸² לְעֵשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה⁸³ - חֵיב כְּאֵלוֹ לֹא הַפְּקִירָן⁸⁴.

(28) כדי לנוח, שם כז: (29) מפני שאדם שקוע במחשבתו וטרוד בעניניו, שם כז: (30) כי הכד דינו כבור, וחייב בנזקי אדם. (31) מחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר, שם כט: (32) כגון ברשות הרבים. (33) אבל אם חפר בו ברשותו, והפקיר רשותו ובורו - פטור, מכיון שבתחילה ברשות חפר, ראה למעלה פרק יב, הלכה ב. (34) והאחריות נופלת עליו, כאילו הוא עדיין בעל הבור.

ו. הַנִּיחַ אֶת הַכֹּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רִשׁוֹת לְהַנִּיחָהּ שָׁם, כְּגוֹן מְקוֹם הַקְּרָנוֹת⁸⁵ שֶׁל גִּתּוֹת⁸⁶ וְכִיּוּצָא בָּהֶן⁸⁷, וְנִתְּקַל בָּהּ וּשְׁבָרָה - חֵיב⁸⁸; וְאִם הִזְק בָּהּ מִתְּחִלָּה - בַּעַל הַכֹּד פְטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּפֵּל⁸⁹. וְאִם הָיְתָה אֶפְלָה⁹⁰, או שְׁמֵלֵא כָּל הַדֶּרֶךְ פְּדִים⁹¹ - פְטוּר⁹² עַל שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְּקַל בָּהּ - הָרִי בַּעַל הַכֹּד חֵיב⁹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(35) הרחבה לפני הגיטות. (36) מקום שדורכין בו ענבים לעשות יין. (37) כגון קרנות של בית הבר, שכוחשים בו זיתים כדי להוציא שמנם. במקומות אלו רשאים להניח את הכלים, כי אין די מקום בפנים הגת או בית הבר. (38) בבא-קמא כז: (39) כי ידוע שמקומות אלו מלאים כלים. (40) הדוגמא של שמואל, שם. (41) ואין מוצא לעובר אלא לדרוך על הכדים, דוגמא של רב, שם. (42) מפני שהטענה, "היה לו להסתכל" נופלת: באפלה - אי אפשר לראות, ובמילא כל הדרך כדים, אי אפשר לעבור, ואפילו יתבונן בדרך, בלי שישבור כד. (43) מכיון שבגלל האפלה או משום שהדרך חסומה בכדים נתקל אין להאשימו, ולפיכך יש לחייב את בעל הכד.

ז. נִשְׁבָּרָה כֹּדוֹ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים⁹⁴, וְהִחְלַק אֶחָד בְּמִים⁹⁵ או שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסִיהָ - פְטוּר⁹⁶ מְדִינֵי אָדָם, לְפִי שְׁאָנוּס הוּא⁹⁷; וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמִים⁹⁸, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמשאירים בקרקע אחר קצירה. (91) לזבל את שדהו. החכמים אסרו להוציא תבן וקש לרשות הרבים, כיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים. (92) כדי שלא יוציאו. (93) כחפץ בלי בעלים. (94) כלומר, לאחר שהשאיר אותם זמן רב ברשות הרבים ונעשו זבל. (95) שעדיין לא השביחו. (96) כי זוהי בעיא שלא נפתרה, אם קונסים אותו מיד משעה שהוציאם, או לאחר שהשביחו, שם ל: (97) כדין בור, כדי שלא ירויח על-ידי הקנס שהוטל עליו.

טו. יש⁹⁸ לכל אדם להוציא את הזבל והגללים⁹⁹ לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים ולצבור אותן שם שלשים יום¹⁰⁰ כדי שיהיה נשוף¹⁰¹ ברגלי אדם [ורגלי בהמה]. ואף על פי כן, אם הזיק - חיב לשלם¹⁰². וחיבין על זה הגלל משום גזל¹⁰³; פיון שאין בו שבח¹⁰⁴ אם נדוש, לא קנסו בו.

(98) רשות. (99) צואת הבקר. (100) דעת רבי יהודה, שם ל. (101) נדרך. (102) כדעת תנא-קמא החולק שם על ר' יהודה הפוסטרו מניזוקין, ואומר: "כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים, אם הזיקו חייבין לשלם". (103) אם בא אחר ולקח אותו, בניגוד לתבנו וקשו, שכל הקודם בהן זכה. (104) כדעת רב שאמר "קנסו גופו משום שבחך", ומכיון שאין שבח בגלל, לא קנסו, ואסור לאחר לקחת אותו משום גזל.

טז. אין שורין טייט ברשות הרבים¹⁰⁵, ואין לזבנים לזבנים¹⁰⁶; אבל גובלין טייט¹⁰⁷ ברשות הרבים, אבל לא לזבנים.

(105) אין נותנים את הטיט במים, כדי שיתרכך, מפני שמשעה אותו ימים רבים, משנה, בכא מציעא קיח: (106) מפני שמשאיר אותן זמן רב עד שיתייבשו. (107) מערבכים אותו במים על-מנת לתתו מיד בבנין.

יז. הבונה ברשות הרבים¹⁰⁸ - המביא אבנים מביא והבונה בונה¹⁰⁹. וכך שיהיקו - חיבין¹¹⁰ לשלם נזק שלם.

(108) לשון המשנה, שם. (109) מקבל את האבנים מיד המביא וקובע אותן בבנין, ואל ישהה אותן ברשות הרבים. (110) כמו בהלכה טו.

יח. החוצב¹¹¹ שחצב אבן¹¹² ומסרה לסתת¹¹³, והזיק בה אדם¹¹⁴ או בהמה - הסתת חיב. וסתת שמסר לתמר¹¹⁵ - התמר חיב. מסר תמר לכתף¹¹⁶ - הפתף חיב. מסר פתף לבונה - הבונה חיב. מסרה הבונה לזה שממתקן ישיבתה בפנוץ¹¹⁷ - המתקן חיב. ואם אחר שהעלוה על גבי הדימוס¹¹⁸ נפלה והזיקה, והיו עושין בקבלנות¹¹⁹ - פלן חיבין¹²⁰; ובשכירות¹²¹ - האחרון חיב¹²², וכך פטורין¹²³.

(111) בכא מציעא קיח: (112) שעקר אבנים מן החצבה. (113) הנותן צורה לאבן ומחליקה. (114) בשעה שהיתה

הפיל השני עם משאו. ואם הזהירו זה את זה - פלן פטורין⁷².

(67) ברייתא שם לא. לפי פירוש רבא. (68) יש לו שהות ואפשרות לעמוד. (69) אם לא הפקירו, כלמעלה הלכה זו. (70) אפילו לא הפקירו. (71) טענה זו מביאה הגמרא שם, לא: (72) אפילו יכול היה לעמוד ולא עמד, שם לא.

יא. נפל הראשון והיה מטל לרחב הדרך⁷³, ונתקל אחד בראשו ואחד ברגליו ואחד בבטנו - הרי הוא חיב בנזקי פלן⁷⁴, הואיל והיה לו לעמד ולא עמד.

(73) שם לא: (74) "ואם מחמת ראשון נפלו, ראשון חייב בנזקי כולם", ברייתא שם לא.

יב. השופף את המים ברשות הרבים⁷⁵, והזיק בהן אחר - חיב בנזקיו⁷⁶; ואם נטפפו פליו - פטורין⁷⁷, כמו שבארנו⁷⁸. נבלעו המים בארץ⁷⁹ ונשארה הארץ חלקה, והחלק ונפל והזיק בקרקע - הרי זה חיב בנזקיו⁸⁰.

(75) משנה שם ל. (76) כי יש למים דין בור, ואין הבדל אם הפקיר או לא, כי המפקיר נזקיו חייב, השווה למעלה הלכה ב זו. (77) כי בור פטור בכלים. (78) למעלה הלכה א. (79) גמרא שם. (80) אף-על-פי שהזק בקרקע והקרקע אינה שלו, כי גם הבור שבתורה הפקר הוא, ובכל זאת חייבה התורה, אם אדם נחבט בקרקע הבור וניזוק. הלכה זו היא כדעת שמואל, שכל תקלה, בין הפקירה ובין לא הפקירה - דינה כבור, ראה למעלה פרק יב, הלכה יד.

יג. פל אלו⁸¹ שפותקין ביבותיהן⁸² וגורפין מערותיהן⁸³ - אין להן רשות לשפף המים ברשות הרבים בימות החמה⁸⁴; אבל בימות הגשמים - יש להן רשות⁸⁵. ואף על פי כן⁸⁶, אם הזיק אדם או בהמה במים - חיבין נזק שלם⁸⁷.

(81) ברייתא שם, ו. ול. (82) שפותחים את צינורות השופכין, כדי שהמים יזרמו לרשות הרבים. (83) ומנקים מערותיהם ומשליכים את הזבל לרשות הרבים. (84) מפני שהרחובות נקיים ואסור ללכלך אותם. (85) מכיון שהרחובות מלוכלכים. (86) אף-על-פי שעשו ברשות בית-דין. (87) כי בית הדין הרשה להם לשפוך את המים לרשות הרבים בתנאי שיקבלו על עצמם אחריות לנזקים.

יד. לא יוציא אדם⁸⁸ תבנו⁸⁹ וקשו⁹⁰ לרשות הרבים כדי שידושו ויעשו לו זבל⁹¹. ואם הוציא - קנסוהו חכמים⁹² שיהיו פהפקר⁹³, וכל הקודם בהן זכה מצת שנדושו והשביחו⁹⁴. ואם קדם אדם וזכה בהן משעת הוצאה לרשות הרבים - אין⁹⁵ מוציאין מידו⁹⁶. ואף על פי שהן פהפקר, אם הזיק בהן אדם או בהמה - הרי זה המוציא חיב לשלם⁹⁷.

(88) שם ל. (89) זה שנשאר אחר דישה. (90) מה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּאֶרֶץ, כְּדִי שְׁלֹא תַעֲלֶם הַמַּחְרָשָׁה. וְאַחֲרֵים שׁוֹרְפִים¹³⁹ אוֹתָם בְּאֵשׁ, וְאַחֲרֵים מְשַׁלְּכִים אוֹתָם לַיָּם אוֹ לַנְּהָרִים¹⁴⁰, כְּדִי שְׁלֹא יִזְק בָּהֶם אָדָם.

(138) אנשים העושים לפנים משורת הדין, שם. (139) כגון רב ששת, שם. (140) כגון רבא, שם.

כג. לֹא יִסְקַל אָדָם¹⁴¹ מִרְשׁוֹתוֹ לְרִשׁוֹת הָרְבִים. וְאִין עוֹשִׂין הֶלְלָל¹⁴² תַּחַת רִשׁוֹת הָרְבִים, וְלֹא בּוֹרוֹת¹⁴³ וְלֹא שִׁיחִין¹⁴⁴ וְלֹא מַעְרוֹת¹⁴⁵, וְאֵף עַל פִּי¹⁴⁶ שֶׁהֶעֱגֵלָה יְכוּלָה לְהִלָּף עַל גַּבְיֵיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים, שְׁמָא תַפְתַּח¹⁴⁷ מִלְמַטָּה שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים¹⁴⁸ - מִתְרַ¹⁴⁹.

(141) לא יפנה אבניו מרשותו לרה"ר, כי הן מכשול לרבים, וגם הוא עצמו עלול להתקל בהן, שם נ: (142) אפילו אם הוא מקבל עליו אחריות לנזקים העתידיים לבוא, משנה בבא בתרא ס. (143) עגולים. (144) ארוכים. (145) מרובעות ומקורות. (146) שהכיסוי חזק, שלא כדעת ר' אליעזר המתיר במקרה זה. (147) נימוקו של תנא-קמא שם, שאף-על-פי שהמכסה כעת חזק, חוששים שיתקלקל בעתיד, ואף-על-פי שאינו רשאי לעשות זאת, אם עשה וכסה כראוי - פטור, כמבואר למעלה פרק יב בכמה הלכות (מגיד-משנה). (148) שישתו ממי הגשמים הצבורים בו. (149) בבא-קמא נ.

כד. אִין מוֹצִיאִין¹⁵⁰ זִיזִין¹⁵¹ וְגִזְזוּטְרָאוֹת¹⁵² לְרִשׁוֹת הָרְבִים אֲלֵא אִם כֵּן הִיוּ לְמַעַלָּה מִגְּמָל וְרוֹכְבוֹ¹⁵³; וְהוּא¹⁵⁴, שְׁלֹא יֵאָפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּגֵי רִשׁוֹת הָרְבִים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שְׁלוֹ¹⁵⁵ וּמוֹצִיאֻ. כְּנֵס¹⁵⁶ וְלֹא הוֹצִיא¹⁵⁷ - הָרִי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שִׁירָצָה¹⁵⁸. אֲבָל אִינוּ יְכוּלִּים לְהַחֲזִיר פְּתָלִים לְמַקְוֵן לְעוֹלָם¹⁵⁹; שְׁפָל מְצָר¹⁶⁰ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ רַבִּים¹⁶¹ - אֲסוּר¹⁶² לְקַלְקְלוֹ.

(150) כדי שלא יכשלו בהן עוברי דרך, משנה בבא בתרא ס. (151) קורות קטנות. (152) קורות גדולות הבולטות מן הבית לרשות הרבים. (153) כמו באילן בהלכה כו לקמן, שמקורה במשנה בבא-בתרא כו: כן פסק הרי"ף סוף חזקת הבתים. (154) בתנאי. (155) כונס את הכותל לתוך הקרקע שלו, ומשאיר מן הקרקע לחוץ כדי שיעור הוצאת הזיזין. (156) את הכותל. (157) את הזיזין. (158) ואין אומרים שאם לא הוציא את הזיזין מיד, ויתר עליהם ואבד זכותו, שם ס: (159) מכיון שבינתיים החזיקו רבים באותה חלקת קרקע. זוהי דעת רבי יוחנן שם. (160) דרך. (161) ברשות. (162) לבעל הדרך, דעת רב יהודה, שם.

כה. לְקַח¹⁶³ חֶצֶר וּבָהּ זִיזִין וְגִזְזוּטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת לְרִשׁוֹת הָרְבִים - הָרִי זֶה בְּחֻצְתָּה¹⁶⁴; וְאִם נִפְלָה - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ¹⁶⁵ כְּשֶׁהִיָּתָה.

(163) קנה, שם ס. (164) וטוענים ללוקח ואומרים, שהזיזין והגזוזטראות בהיתר נעשו, מתוך הנחה שהמוכר כונס בתוך שלו היה. אבל במקרה שהרבים תובעים לדין את זה שבנה

תחת ידו של הסתת. (115) המעביר את האבנים המסותתות על גבי החמור למקום הבנין. (116) הנושא את האבנים על הכתף ומוסרן לבנאי, העומד על החומה. (117) שתהיה מונחת בדיוק במקומה הנכון בשורה אחת עם שאר האבנים. (118) שורת הבנין. (119) שקבלו עליהם לעשות את כל המלאכה, וכולם שותפים בה, ומשום כך כולם אחראים ביחד לנזק. (120) אבל כל זמן שהאבן בידי אחד מהקבלנים, הוא לבדו אחראי. (121) המקבל שכרו לפי שעות העבודה. (122) זה ששם את האבן על גבי הדימוס. (123) כי אינם אחראים למלאכה כולה, אלא כל אחד לעבודתו.

יט. הַפְתַּל וְהָאֵילָן¹²⁴ שֶׁנִּפְלוּ לְרִשׁוֹת הָרְבִים וְהִזְיקוּ - פְּטוּר מִלְשָׁלֵם¹²⁵, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיחוּ¹²⁶; לְפִי שְׂאִינָן דּוּמִים לְבוֹר, שֶׁהָרִי אִין תַּחֲלָתָן לְהִזְיק¹²⁷. וְאִם הִיוּ רְעוּעִין - בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְקַץ אֶת הָאֵילָן וְלִסְתֵר אֶת הַפְתַּל. וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם¹²⁸. נִפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזְיקוּ - פְּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיֵּב, מִפְּנֵי שֶׁשָּׂהָה אוֹתָן.

(124) משנה שם קיז: (125) כי אין בעל הכותל או בעל האילן אשם בכך. (126) ולדעת הכל, בין לרב ובין לשמואל, תקלה שהפקירוה דינה כבור. (127) וברשות בנה את הכותל או נטע את האילן, ומשום כך פטור. (128) זהו זמן בית-דין בכל מקום בתלמוד, שם קיח.

כ. הַמְצַנִּיעַ אֶת הַקּוֹץ¹²⁹ וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהַפְרִיחַ לְרִשׁוֹת הָרְבִים¹³⁰, וְהִזְק אֶחָד בִּהֶן - חַיֵּב¹³¹ נִזְק שְׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם¹³² בְּתוֹךְ רִשׁוֹתוֹ - פְּטוּר, לְפִי שְׂאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַתְחַפֵּף בְּכַתְלִים¹³³.

(129) בתוך כותל, משנה בבא-קמא ל. (130) הקוצים היו בולטים מחוץ לכותל לתוך רשות הרבים. (131) כי אסור לשם מכשול ברשות הרבים. (132) ולא יצא מחוץ לכותל כלום. (133) ולכן אין לדונו כדין נותן מכשול ברשות הרבים. טעם זה "שאין דרך בני אדם..." מובא בגמרא שם.

כא. הַמְצַנִּיעַ קוֹצֵיוֹ¹³⁴ וְזְכוּכִיתוֹ בְּתוֹךְ כְּתוּלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בְּעַל הַכְּתָל וְסִתֵּר אֶת כְּתוּלוֹ, וְנִפְלָה לְרִשׁוֹת הָרְבִים וְהִזְיק¹³⁵: אִם פְּתַל רְעוּעַ הָיָה - הַמְצַנִּיעַ חַיֵּב¹³⁶, וְאִם פְּתַל בְּרִיא הוּא - בְּעַל הַכְּתָל חַיֵּב¹³⁷.

(134) ברייתא, שם. (135) הקוצים או הזכוכית. (136) כי הוא פשע, שהיה צריך להעלות על דעתו, שיהרסו את הכותל הרעוע. (137) בעל הקוצים פטור, שלא היה עליו להעלות על דעתו שיסתרו את הכותל. ובעל הכותל הבריא, שהיה מחוייב להצניע את הקוצים לאחר הריסת הכותל, ולא הצניעם - חייב.

כב. תְּסִידִים¹³⁸ הָרְאוּשׁוֹנִים הִיוּ מְצַנִּיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׂדוּתֵיהֶן בְּעִמְקָם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברשות. (6) בין אם זה גדיש (תבואה שכבר נקצרה) ובין אם זה קמה (תבואה שעדיין מחוברת לקרקע), ובין אם זה קוצים בלבד, שזה נזק פעוט, על הכל הוא חייב לשלם. (7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה (שם ב.).

ב. הדליק בתוך רשותו⁸ - צריף להרחיק מסוף המצור⁹ כדי שלא תעבר הדלקה¹⁰ לשדה חברו. וכמה שעור ההרחקה?¹¹ הכל לפי גבה הדלקה¹². ואם לא הרחיק פראוי¹³, ועברה האש והזיקה - חיב לשלם נזק שלם. הרחיק פראוי, ועברה והזיקה - פטור¹⁴; שזו מפה בידי שמים היא¹⁵. וכן אם עברה¹⁶ נהר או שלולית¹⁷ שיש בהן מים ורחקן שמונה אמות - פטור¹⁸.

8 משנה שם פא: (9) הגבול המפריד בין רשותו לרשות חברו. (10) ואין אדם רשאי לעשות ברשותו ככל העולה על רוחו, שמעשיו מביאים נזקים לאחרים. (11) שאלת המשנה, שם. (12) במדה שהאש גבוהה וגדולה יותר, צריך המרחק להיות גדול יותר. זוהי דעת רבי שמעון במשנה שם, לפי פירושו של רבה בר אבוח. (13) אם האש לפי גדלה, יכולה, למשל, להגיע עד מרחק עשרים אמה, והוא הרחיק פחות מזה. (14) בניגוד להלכה הקודמת שחייב בכל מרחק שהוא, מכיון שהדליק בשדה חברו שלא ברשות. (15) ואין המדליק אשם בכך, ועצם ההדלקה ברשות היתה. (16) ברייתא שם סא. (17) מקום שבו מתקבצים מי גשמים. (18) כי אין דרך האש, אפילו היא גדולה, לעבור ורוחב שמונה אמות מים, אבל אם אין בהם מים, קובעים את הדין לפי הכלל הקודם, אם הרחיק כראוי או לא.

ג. עברה גדר¹⁹ - אומדין גבה הגדר וגבה הדלקה²⁰ והעצים או הקוצים²¹ המצויין שם: אם אינה ראויה לעבר - פטור, ואם ראויה לעבר - חיב. כמה דברים אומרים? באש הקודחת²²; אבל אם היה לה להב גדול העולה ונכסף מגבה עלית הלהב, והיו עצים מצויין שם - אין לה אמד²³, אלא אפלו עברה אלה אמה²⁴ - חיב.

(19) משנה שם סא. (20) במדה שהדליקה גבוהה יותר, צריכה גם הגדר להיות גבוהה יותר. (21) שהאש נאחזת בהם בקלות. (22) נוקבת ושורפת בלי שלהבת גדולה, מלשון "אש קדחה באפי" (דברים לב, כב). זוהי גירסת רבינו חננאל ופירושו, וראה אוצר הגאונים לבבא-קמא עמוד 63. זוהי גם גירסת רבינו. בגמרא שלנו הגירסא "קולחת". [המשנה קובעת גובה של ארבע אמות, ובגמרא אומר רב שגובה זה מספיק "בקודחת" או "בקולחת", והלכה כמותו נגד דעת שמואל, בניגוד לכלל שהלכה כשמואל בידינו ממונות. ולפלא, למה רבינו אינו מזכיר כלל את השיעור של ארבע אמות]. (23) אין לה שעור, כי האש הולכת ומתקדמת בלי הרף. (24) בברייתא שם, סא. "אפילו עד מאה מיל".

ד. נפלה דלקה בחצרו²⁵, ונפל גדר שלא מחמת

הבית, והוא טוען שנכנס בתוך שלו, עליו להביא ראיה. (165) ואינו צריך להביא ראיה, שהמוכר כונס בתוך שלו היה, אלא מספיקה ההוכחה, שכך קנה את החצר עם הזיוין.

כו. אילן שהוא נוטה¹⁶⁶ לרשות הרבים¹⁶⁷ - קוצץ¹⁶⁸ כדי שיהיה הגמל עובר ברוכבו¹⁶⁹. ומניחין מקום פנוי¹⁷⁰ משתי שפתות הנהר¹⁷¹ כרחב פתפי המלחים שיורדין שם ומושכין הספינה¹⁷². וכל אילן הנמצא ברחב זה - קוצצין אותו מיד, ואין מתרין בכעליו, שהרי מעכב מושכי הספינה.

(166) בבא-בטרא כז: (167) שענפיו יוצאים לרשות הרבים. (168) מן הענפים מלמטה. (169) מתחת לענפים העליונים, כדעת תנא-קמא במשנה, שם. (170) מאילנות ומענפים, בבא-מציעא קז: (171) כי פעמים באה הספינה משפת הנהר מכאן, ופעמים משפת הנהר מכאן. (172) לצד היבשה, ומטים עצמם באלכסון לצד היבשה.

כז. מי שהיתה¹⁷³ דרך הרבים עוברת בתוך שדהו¹⁷⁴, נטלה¹⁷⁵ ונתנה להם מן הצד - מה שנתן נתן וזכו בו, וזה שנטל לא זכה בו¹⁷⁶. וכמה רחב דרך הרבים? אין פחות משש עשרה אמה¹⁷⁷.

(173) משנה בבא-בטרא צט: (174) בידיעת הבעלים. (175) בעל השדה לעצמו. (176) "שכל מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו", כלמעלה הלכה כד. (177) משנה שם, וראה שבת צט.

פרק ארבעה עשר

1) נתבאר בו דיני ההבערה בשלימות. וסבת זה הסדר הוא, שראוי להקדים נזקי בעלי החיים לנזקי הבור לפי שהם הולכים ויוצאים לחוץ ומזיקים, ונזיקיהם מצויים יותר. וראוי להקדים נזקי הבור לנזקי האש לפי שנוזקי הבור או נזקי תולדותיו מצויים יותר. והפרק המדבר בדברים המבארים ענייני שלשה אבות בעלי החיים והם: הקרן והרגל והשן בכלל הם ותולדותיהם ראוי להיותו ראשון, כי יש להקדים כללים לפרטים, ואחר-כך יש לבאר פרטי כל אחד מהם. והתחיל רבינו בפרק שני בביאור תולדות השן והרגל לפי שהן מועדות מתחלתן ונזיקיהם מצויים יותר. ויש להקדים הרגל לשון, לפי שידוע שאין חיוב השן והרגל אלא ברשות הניזק, ואם-כן בהמצא נזק השן כבר קדם לו הרגל, ר"ל שכבר נכנסה הבהמה ברשות הניזק. ואחר ביאור זה במעט עיון תתבאר למבין סיבת סדר כל הלכות אלו.

א. המדליק² בתוך שדה חברו³, ועברה הדלקה⁴ [והזיקה] - חיב לשלם נזק שלם⁵; ושנאמר: פי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה וגומר, שלם ישלם⁶ המבעיר וגומר. והבערה מאבות נזיקין היא⁷.

(2) בבא-קמא ס. (3) בלי רשות. (4) למקום אחר ושרפה. (5) כי אש מועדת מתחילתה. המדליק חייב, אפילו עברה האש מרחק גדול ובלתי צפוי מראש, הואיל והדליק שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הביא את האש. (47) כי בלי העצים היתה האש נכבית, והראשון לא עשה כלום. (48) תמיד חייב האחרון, מהטעם הקודם. (49) והראשונים פטורים, אם האש לא היתה מתלבה מאליה. (50) ואפילו אם דרכה לבוא לעתים לא רחוקות כל כך. (51) שהרי זה אונס, כי לא היו צריכים להעלות על דעתם, שתבוא רוח שאינה מצויה. ומובן שזה רק כשבאותה שעה לא היתה מנשבת רוח שאינה מצויה. כך פירש הירושלמי את המשנה "ליבתה הרוח כולן פטורין", שמדובר ברוח שאינה מצויה. (52) ברייתא שם, ס. (53) שהרי בלעדו היתה האש נכבית, ועל כן הוא חייב. (54) שן, רגל ובור שבעל המזיק חייב, משום שגרם לזנק ע"י חוסר שמירה. [הברייתא "ליבה ולבתה הרוח" מבחינה בין שני מקרים: אם יש בליבויו כדי ללבותה חייב, ואם לאו פטור. רבינו סתם, ומשמע שבכל מקרה חייב, ועל זה משיג עליו הראב"ד, אולם רבא שם מפרש, שהבדל זה קיים רק במקרה שהרוח שלבתה היתה רוח שאינה מצויה, ועל כן אם אין בליבויו כדי ללבותה פטור, כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שתבוא רוח שאינה מצויה, אולם ליבה ולבתה רוח מצויה, אף-על-פי שבלי הרוח היתה האש כבה מאליה - חייב, כי הרי הוא יודע על קיום הרוח המצויה, ויכול לדעת מראש שאם גם הוא ילבה תפרוץ דליקה ותזיק. ודברי רבינו כאן נאמרו ברוח מצויה (ראה מגיד-משנה)].

ח. אש⁵⁵ שניצאה ואכלה עצים או אבנים⁵⁶ או עפר⁵⁷ - חייב לשלם; ושנאמר: ומצאה קצים⁵⁸ או השדה⁵⁹. אכלה גדיש⁶⁰ וכיוצא בו, והיו פלים הטמונים בתוף הגדיש: אם היו פגון מוריגים⁶¹ וכלי בקר⁶² וכיוצא בהן מדברים שדרף אנשי השדה לטמנם בגדיש - חייב לשלם⁶³; והיו פגדים וכלי זכוכית⁶⁴ וכיוצא בהן - פטור על הפלים⁶⁵.

(55) משנה שם ס. (56) אף-על-פי שאין נשרפות כליל כמו עצים. (57) כגון לחכה ניור (חריש שלא נזרע) ונתקלקל. (58) הנשרפים כליל. (59) הקרקע שאינה נשרפת כליל. (60) התבואה שנערמה לאחר הקציר, משנה שם סא: (61) לוח בעל שיני ברזל, שבו דשים את התבואה. (62) כגון מרדעת של חמור ועול בקר. (63) כי בעל הגדיש לא שינה ממנהגו של עולם, ועל המדליק לדעת שכלים כאלו נמצאים בגדיש. (64) שאין דרכם להמצא בגדיש. (65) שלא היה עליו להעלות על הדעת, שכלים אלו נמצאים בגדיש. ומשערים את מקום אותם הכלים כאילו היה מלא תבואה ממין הגדיש. הלכה זו היא כדעת החכמים, ולפי פירוש רבא בגמרא שם.

ט. במה דברים אמורים? ⁶⁶ במדליק בתוף שדה חבירו⁶⁷; אכל במדליק בתוף שלו ועברה לשדה חבירו - פטור על כל הפלים הטמונים בגדיש. אכל משלם הוא שעור מקום הפלים⁶⁹, ורואין אותו כאלו הוא מלא גדיש של חטים או של שעורים⁷⁰.

(66) שחייב על הכלים הטמונים בגדיש. (67) מכיון שלא ברשות הדליק. (68) אפילו על אלה שדרכם לטמנם

הדלקה²⁶, ועברה הדלקה פחצר אחרת, אם היה יכול לגדר הגדר שנפל ולא גדרו - חייב²⁷. למה הדבר דומה? לשורו שניצא²⁹ והזיק, שהיה לו לשמרו ולא שמרו.

(25) פרצה שריפה מחמת האש שהצית בעל החצר, שם כג. (26) אילו נפלה מחמת הדליקה היה חייב, אפילו לא היתה לו שהות להקים את הגדר שנפלה, מכיון שהוא אשם בכך, שלא הרחיק כראוי. (27) אף-על-פי שאין להאשים אותו על האש שהדליק, חייב הוא על שלא שמר על האש שלו שלא תזיק. (28) השוואה זאת מובאת בגמרא, שם. (29) שהכניסו לדיר ולא נעל הדלת כראוי, שהוא חייב.

ה. השולח³⁰ את הבערה³¹ ביד חרש שוטה וקטן³² - פטור מדיני אדם³³ וחייב בידי שמים³⁴. במה דברים אמורים? שמסר להן גחלת ולבויה³⁶, שדרף הגחלת להפכות מאליה קדם שתעבר ותדליק; אכל אם מסר להן שלהבת³⁷ - חייב³⁸, שהרי מעשיו גרמו³⁹.

(30) משנה שם נט: (31) אש, חומר בוער. (32) שאינם בני-דעת. (33) אם החרש, השוטה או הקטן שרפו גדיש, פטור השולח, כי הוא לא שרף. (34) כי גם הוא אשם במידה מסויימת בנזק זה. (35) שפטור מדיני אדם. (36) החרש, השוטה או הקטן נפחו בה והגדילו את הלהבה, ולולא זה היתה גחלת כבה מאליה. (37) כגון אבוקה דולקת. (38) אף בדיני אדם. רבינו פסק כדעת חזקיה ולא כר' יוחנן, משום שחזקיה היה רבו של ר' יוחנן, שם. (39) והריהו כאילו שם בעצמו את השלהבת במקום הגדיש.

ו. שלח⁴⁰ את הבערה ביד פקח - זה הפקח שהבעיר חייב לשלם⁴¹, והשולח פטור⁴². וכן אם הגיח שומר לשומר הבערה - השומר חייב⁴³.

(40) משנה, שם. (41) כי הוא בר דעת ואחראי למעשיו. (42) אף-על-פי שלמדנו ששולחו של אדם כמותו, זה רק בדבר מצוה או בדבר רשות, אבל לא בדבר עבירה, ואין לזקוף את מעשה העבירה על חשבון השולח, ומפני כך השולח פטור, אפילו מסר שלהבת ועצים ביד הפקח. (43) שהשומר נכנס במקום הבעלים. השווה למעלה פרק ד, הלכה ד.

ז. אהד⁴⁴ הביא את האור⁴⁵ ואחד הביא את העצים⁴⁶ - המביא את העצים חייב⁴⁷. אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור - המביא את האור חייב⁴⁸. בא אחר ולבה - המלבה חייב⁴⁹. לפתו ריח שאינה מצויה תמיד⁵⁰ - הרי פלן פטורין⁵¹. לבה ולפתו הרויח⁵² - חייב; שהרי הוא גרם⁵³, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם מן היפה שפונקסים, כשאור כל המזיקין⁵⁴.

(44) המשך המשנה שם. (45) אש. (46) אחרי שהראשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבית ויתבע תשלומו. (84) כשהוא נשבע, יאחזו בידו חפץ קדוש, כגון ספר תורה. (85) בניגוד לכלל "נשבע ויוצא פטור", שאין בכוח השבועה לחייב ממון. (86) חכמי תורה שבעל-פה הראשונים. (87) בהלכות חובל ומזיק פרק ז, הלכה יז. דין הניזק כדין הנגזל, שחכמינו תיקנו "נשבע ונוטל". (88) שיש לשער שהיו לו, שהולמים את מצבו הכלכלי, דעת רב אשי, שם סב. (89) רגיל. (90) כגון אדם נאמן, ובני אדם רגילים להפקיד אצלו חפצים יקרים.

יג. גָּמַל שֶהוּא טְעוּן פִּשְׁתָּן⁹¹ וְעוֹבֵר בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת⁹² וְזָלְקָה בְּנֵרוֹ שֶׁל הַחֲנוּנִי, וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּיָּרָה⁹³ - בְּעַל הַגָּמַל חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהִרְבֵּה בְּמִשְׁאוֹי⁹⁴. בֵּין שְׁעֵמֶדָה הַבְּהֵמָה⁹⁵ בֵּין שְׁלֵא עֲמֵדָה⁹⁶. הַנִּיחַ הַחֲנוּנִי נֵרוֹ מִבְּחוּץ⁹⁷ - הַחֲנוּנִי חֵיב אֶף בְּדָמֵי פִּשְׁתָּן⁹⁸, מִפְּנֵי שֶׁהֵנִיחַ נֵרוֹ מִבְּחוּץ⁹⁹. וְאִפְלוּ נֵר חֲנֻכָּה¹⁰⁰ הֵיחָ לֹו לִישֵׁב לְשִׁמּוֹר¹⁰¹.

(91) משנה בבא-קמא סב: (92) מכיון שמעטן הפשתן היה גדול מדי. (93) בנין גדול. (94) בעל הגמל פשע, מפני שהטעין משא יותר משיעור רוחב רשות הרבים. טעם זה מובא בגמרא שם, כב: (95) שהוסיף פשע על שלא מיהר להרחיק אותה מן המקום. (96) אלא בעברה הדליקה את הבית, גמרא שם כב. (97) ובגלל זה נדלק בו הפשתן. (98) נוסף על חיוב בדמי הבירה, אם איננה של החנוני. (99) דבר האסור לו לעשות. גם טעם זה מובא בגמרא שם כב: (100) שרשאי להניחו בחוץ משום מצוה. (101) ולפיכך הוא חייב, כדעת תנא-קמא, ולא כרבי יהודה האומר "בנר חנוכה פטור", שם סב:

יד. הַכּוֹפֵף¹⁰² קָמְתוֹ¹⁰³ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ¹⁰⁴ עַד שֶׁתְּדַלֵּק, אִם אֵין הָאֵשׁ מַגְעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שְׁאִינָה מְצוּיָה¹⁰⁵ - פְּטוֹר מְדִינֵי אָדָם¹⁰⁶ וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם¹⁰⁷. וְהַטּוֹמֵן קָמְתוֹ¹⁰⁸ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעֵפְרָר¹⁰⁹ אוֹ בְּתַבָּן¹¹⁰, וְעֵבְרָה הָאֵשׁ¹¹¹ וְאֶכְלָה אוֹתָהּ - הֵרִי הַטּוֹמֵן פְּטוֹר מְדִינֵי אָדָם¹¹² וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם¹¹³, מִפְּנֵי שֶׁהִמְדִּילִיק אֶת הָאֵשׁ פְּטוֹר עַל הַטּוֹמוֹן¹¹⁴.

(102) שם נה: (103) תבואתו, המחוברת לקרקע. (104) לצד האש. (105) לעתים קרובות. (106) כי זה מעין אונס, שלא עלה בדעתו שתבוא רוח שאינה מצויה. (107) כי לולא הכפיפה לא היתה האש מגעת, אף ברוח שאינה מצויה, שם נו. (108) דברי רב אשי שם. (109) המגן בפני אש. (110) המגביר את סכנת האש. (111) שהדליק אחר. (112) כי הוא לא הדליק את האש, ולא שרף את הקמה. (113) כי לולא טמן, היה בעל הקמה גובה דמי הקמה מן המדליק את הדליקה. (114) למעלה הלכה ט.

טו. אֵשׁ שֶׁעֵבְרָה וְהִזְיָקָה אֶת הָאָדָם וְחִכְלָהּ בּוֹ - הֵרִי הַמְּבַעֵיר חֵיב¹¹⁵ בְּנִזְקֵיוֹ וּבְשִׁבְתוֹ¹¹⁶ וּבְכַפּוּיֹו וּבְצַעְרוֹ¹¹⁷ וּבְכִשְׁתוֹ¹¹⁸, פְּאֵלוֹ הִזְיָקוֹ בְּיָדוֹ; שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאֵשׁ מְמוֹנֹו הוּא¹¹⁹, הֵרִי הוּא פְּמוֹ שֶׁהִזְיָקָה

בגדיש, כי כתוב בתורה "או הקמה" (שמות כב, ד), ודרשו החכמים "מה קמה בגלוי, אף כל בגלוי". ולשון הפסוק "כי תצא אש", משמע במדליק בתוך שלו, שם ס. (69) גודל המקום שהכלים תופסים. (70) אם הגדיש היה של שעורים. דין זה מכיון גם למדליק בתוך שדה חבירו, שפטור על בגדים וכלי זכוכית, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת.

י. הַמְדִּילִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיִצְאָה הָאֵשׁ וְנִאֶכַל הַגְּדִישׁ, וְהֵיחָ גְּדֵי כְּפוֹת לֹו⁷¹ וְעָבַד סְמוּךְ לֹו וְנִשְׂרָף עִמּוֹ - חֵיב⁷²; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ פְּנֵי אָדָם⁷³ לַעֲשׂוֹת בְּגְדִישׁ. הֵיחָ עָבַד כְּפוֹת וְגְדֵי סְמוּךְ לֹו וְנִשְׂרָף עִמּוֹ - פְּטוֹר⁷⁴.

(71) קשור לו, משנה שם, סא: (72) על הגדי. מן הפסוק "או הקמה", דורשים החכמים "כל בעלי קומה", כלומר גם בעלי החיים, שם ס. (73) והיה צריך להעלות על הדעת, ואף-על-פי-כן פטור על העבד, כי היה עליו לברוח. (74) מפני שהמדליק חייב מיתה על שריפת העבד, וכל המחוייב מיתה, פטור מכל חיוב ממון הקשור במעשהו זה. כלל זה ידוע בתלמוד בשם: "קים ליה בדרכה מיניה". ואפילו במקרה שאין בית-דין ממתים אותו, כגון בשוגג או שהודה מעצמו ואין עדים, פטור מממון.

יא. הַמְּשַׁאֵיל⁷⁵ מְקוֹם לְחֲבֵרוֹ, וְהַגְּדִישׁ⁷⁶ בּוֹ וְהִטְמִין בּוֹ פְּלִים, וְהִדְלִיק הַמְּשַׁאֵיל וְשִׂרָף הַגְּדִישׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גְדִישׁ בְּלִבְדוֹ⁷⁷. הַשְּׂאִילוֹ מְקוֹם לְהַגְּדִישׁ חֲטִים וְהַגְּדִישׁ שְׁעוּרִים, אוֹ לְהַגְּדִישׁ שְׁעוּרִים וְהַגְּדִישׁ חֲטִים⁷⁸, אוֹ שֶׁהַגְּדִישׁ חֲטִים⁷⁹ וְחָפֶס בְּשְׁעוּרִים⁸⁰, אוֹ שֶׁהַגְּדִישׁ שְׁעוּרִים וְחָפֶס בְּחֲטִים⁸¹ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לֹו אֶלָּא דְּמֵי שְׁעוּרִים בְּלִבְדוֹ.

(75) שם סב. (76) עשה גדיש. (77) כי השאיל את המקום לגדיש בלבד. (78) משלם דמי שעורים בלבד, אף-על-פי שנשרפו חטים ששויים יותר משעורים, מכיון שלא נתן רשות להגדיש חטים. (79) לאחר שקיבל רשות לכך. (80) וכיסם בשעורים. הדין הוא, שהוא משלם דמי שעורים בלבד, אף-על-פי שנשרפו חטים שנגדשו ברשות. הטעם הוא, שהמשאיל יכול לטעון: ראיתי שעורים בלבד, ועל כן לא נזהרתי כל כך. (81) אם השאיל להגדיש שעורים, מובן מאילו שישלם דמי שעורים וחיפס בחטים, גם כן הדין שישלם דמי שעורים בלבד, ואת מקום החטים - דמי חטים.

יב. הַמְדִּילִיק אֶת הַבִּיָּרָה⁸² שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ פְּנֵי אָדָם לְהֵנִיחַ כָּל פְּלִיָּהּ וְכָל הַכְּפָצִיָּהּ בְּתֵמִים. וְכָל שֶׁיִּטְעַן בְּעַל הַבִּיָּת⁸³ - הֵרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפִיץ⁸⁴ וְנוֹטְלָה⁸⁵. וְשִׁבְעָה זֶה מְדַבְּרֵי סוּפְרִים⁸⁶, פְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁸⁷. וּבְלִבְדוֹ שֶׁיִּטְעַן דְּרָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד בְּהוֹן⁸⁸, אוֹ שֶׁהוּא לְמוּד⁸⁹ לְהִיּוֹת אוֹתָן הַדְּרָרִים שֶׁטְעַן פְּקָדוֹן אֶצְלוֹ⁹⁰.

(82) משנה שם סא: (83) כל כלי שיאמר בעל הבית שהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּחֻצְיוֹ¹²⁰. אֲבָל אִם הִזִּיקָהּ בְּהִמָּתוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם - אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא בְּנֹזֵק בְּלִבָּד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹²¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תגנב"

הציווי "לא תגנב" שבעשרת הדיברות מדבר בגונב נפשות, ואילו "לא תגנובו" שבפרשת קדושים מדבר בגניבת ממון.

וצריך עיון מדוע בריש הלכות גניבה (בדפוסים שלנו) הביא הכתוב לא תגנובו. אבל בחינוך מצוה רכ"ד מעתיק לשון הרמב"ם לא תגנובו. וכן כתב הרמב"ם בספר המצוות מל"ת רמד, ובמניין המצוות בסוף ספר היד - לא תגנובו.

(על פי לקו"ש ח"ז עמוד 205 הערה 4 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) הגדרת המונח "גנב" ראה להלן הלכה ג. 3) רכוש (ולאו דווקא כסף). 4) מטבע קטנה של נחושת, אחד ממאה תשעים ושניים בדינר של כסף. 5) פחות משווה פרוטה אדם מוחל (ראה סנהדרין נז. ורש"י שם). 6) ויקרא יט, יא. שם כתוב "לא תגנובו". פסוק זה מדבר בגונב ממון, אבל "לא תגנובו" שבעשרת הדיברות מדבר בגונב נפשות (סנהדרין פו. וכן כותב רבינו להלן בפרק ט הלכה א). 7) על אזהרה זו של "לא תגנובו", אף על פי שיש בו מעשה, ו"כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה, לוקין עליו" (ראה מכות טז. 8) ו"כיוון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם". 9) "אם המצא ... שניים ישלם" (שמות כב, ג). 10) ואחד ... ואחד = בין ובין. 11) "גזל גוי אסור" - בבא קמא ק"ג א-ב, והוא הדין לגניבה. 12) כי החיוב בתורה בא על הגניבה ולא חשוב אם גנב מגדול או גנב מקטן.

ב. אָסוּר לְגַנֵּב כֹּל שֶׁהוּא¹³ דִּין תּוֹרָה¹⁴. וְאָסוּר לְגַנֵּב דֶּרֶךְ שְׁחֻק אוֹ לְגַנֵּב עַל מְנַת הַחֲזִיר¹⁵ אוֹ עַל מְנַת לְשֵׁלִם¹⁶; הַפֶּל אָסוּר¹⁷, שֶׁלֹּא יִרְגֵּל עֲצָמוֹ בְּכֶף.

13) אפילו פחות משווה פרוטה. 14) אף על פי שהשיעור לעבור על הלא תעשה הוא שווה פרוטה, האיסור הוא אף בפחות משיעור, כמו חצי שיעור באיסורי אכילה. רבינו פוסק כרבי יוחנן, שחצי שיעור אסור מן התורה (יומא עד.). 15) את החפץ גופו, ואין בדעתו לעכבו בשבילו. 16) תשלומי כפל משום "שרוצה לההנותו ויודע בו שלא יקבל" (רש"י בבבא מציעא סא:). 17) [בגמרא בבא מציעא שם, למדו דין זה מן הכתוב (ויקרא יט, יא) "לא תגנובו" שהוא מיותר. ולפי טעם זה עובר גנב זה בלאו כגנב ממש שלא על מנת לשלם וכדומה - ומדברי רבינו יש ללמוד שאין בזה לאו ממש, וצריך עיון].

ג. אֵי זֶהוּ גֵנֵב? זֶה הַלּוֹקֵחַ מִמּוֹן אָדָם בְּסִתְרָה¹⁸ וְאֵין הַבְּעָלִים יוֹדְעִים, כְּגוֹן הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לְתוֹף פִּיס חֲבָרוֹ

115) בבא-קמא כג. 116) שנתבטל ממלאכתו בכלל החבלה. 117) שלא נכלל בחישוב הנזק. 118) בגמרא נאמר שם "לחייבו בארבעה דברים", ורבינו וגם רבינו חננאל מפרשים שהכוונה שם לצער, ריפוי, שבת, כושת (שלא כפירוש רש"י). 119) כשורו, ושורו שהזיק חייב על הנזק בלבד. 120) המדליק אש דומה לזורק חץ בידים, ועל כן חייב בחמשת הדברים. זוהי דעת ר' יוחנן שם כב. 121) למעלה פרק יא, הלכה ו; פרק יג, הלכה ב.

טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ¹²² הֵרִי הֵן פְּאֵשׁ¹²³. כִּיצַד? הַגֵּיחַ אֲבָן¹²⁴ אוֹ סַפִּין אוֹ מִשְׁא בְּרֹאשׁ גְּגוֹ¹²⁵ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ¹²⁶ - חַיֵּב לְשֵׁלִם נֹזֵק שְׁלֵם; שֶׁפָּל אֵלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן תּוֹלְדוֹת הַבְּעָרָה הֵן¹²⁷. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שְׁאִינָה מְצוּיָה¹²⁸ וְהִזִּיקוּ - פְּטוּר¹²⁹.

122) מזיקים הדומים לאש, ואינם מפורשים בתורה. 123) דינם כדין אש, שם ג: 124) דוגמא זו מובאת בגמרא שם. 125) בקצה הגג, שיכולים ליפול משם. 126) בדרך נפילתם. 127) כשם שאת האש מוליכה הרוח, כך הוליכה הרוח את הסכין ואת האבן והזיקו. 128) ולולא זאת לא יכלו ליפול. 129) כי זהו אונס, שלא היה צריך להעלות על דעתו שתבוא רוח שאינה מצויה ותפילם.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת נְזִיקֵי מִמּוֹן בְּסִיעֵתָא דְשְׂמֵיָא

~ יום שני י"ג טבת ~

הַלְכוֹת גֵּנֵבָה

יֵשׁ בְּכֻלְלָן שְׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֻמְשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לְגַנֵּב מִמּוֹן. (ב) דִּין הַגֵּנֵב. (ג) לְצַדֵּק הַמֵּאזְנִים עִם הַמְשַׁקְלוֹת. (ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עוֹל בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת. (ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וְאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ לּוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בְּהֵן. (ו) שֶׁלֹּא יִסִּיג גְּבוּל. (ז) שֶׁלֹּא לְגַנֵּב נַפְשׁוֹת.

וּבִיאור מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

1) ענינו בביאור איסור הגניבה ומהותה וענין התשלומים, אם תשלומי כפל אם תשלומי ארבעה וחמשה בגונב שור ושה וטבחם או מכרם. ומי הוא הגנב שהוא חייב, ואם הגניבה בעין מה דינה בין נשתנית הגניבה בין לא נשתנית הגניבה, וכן אם הועתקה לרשות הדיוט אחר וכיוצא בזה.

א. כָּל הַגֵּנֵב² מִמּוֹן³ מְשֻׁרָה פְּרוּטָה⁴ וְלִמְעַלָּה⁵ - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר⁶: לֹא תִגְנֹב. וְאֵין לּוֹקֵין עַל לֹאוֹ⁷ זֶה, שֶׁהִרִי נִתֵּן לְתַשְׁלוּמִין⁸, שֶׁהִגְנֵב חֲבָתוֹ תּוֹרָה לְשֵׁלִם⁹. וְאָחַד¹⁰ הַגֵּנֵב מִמּוֹן יִשְׁרָאֵל אוֹ הַגֵּנֵב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

37) כי הקנס בא כאמצעי למניעת החטא, ואם החוטא מודה מעצמו - ובמקרה גניבה גם מחזיר את הגניבה - מותרים לו על הקנס. דין מודה בקנס, בגמרא שם.

ו. תשלומי כפל נהגין כפל, חוץ משה ושור; שנהגוב את השור או את השה וטבח או מכר³⁸ - משלם על השה תשלומי ארבעה, ועל השור תשלומי חמשה.

38) "כי יגנוב איש שור או שה וטבח או מכרו חמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה" (שמות כא, לו), והטעם שהחמירו בשור ובשה יותר מבשאר מטלטלין, אם מכר או שחט בעלי חיים אחרים, פירש רבינו במורה נבוכים שם, משום שהצאן והבקר נמצאים על פי רוב בשדות, ואי אפשר לשמרם כמו ששומרים הדברים בתוך היישוב וקל לגנוב אותם, ובמידה שיותר קל לעשות את העבירה החמירו בעונשה, כדי שיימנעו מלעשותה. בבקר החמירו יותר מבצאן, כי הבקר רועים מפוזרים שלא כצאן הרועים יחד, ויותר קל לגנוב שור מאשר כבשה, ועל כן החמירו בשור, אם מכר או שחט, יותר מאשר בכבשה. ובמכילתא משפטים פרשה יב ובתוספתא בבא קמא פרק ז הלכה ג, נמסרו טעמים אחרים שהובאו גם בגמרא בבא קמא עט: למה החמירו בשור מבשה, רבי מאיר אומר משום שהשור עובד בשדה, והגנב ביטלו ממלאכתו. "שור שיש לו מלאכה משלם חמישה, שה שאין לו מלאכה משלם ארבעה", ורבי יוחנן בן זכאי מסביר, מפני כבוד הבריות, שה הוא נושא על כתפו ומתבזה, ושור הולך מעצמו.

ז. אָחַד הָאִישׁ וְאָחַד הָאִשָּׁה³⁹ שָׁגְבוּ - תִּבְבִּי⁴⁰ לְשֵׁלֶם תְּשַׁלְּמוּ כִּפְּלָא וְתִשְׁלְמוּ אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁴¹. הֵיְתָה אֵשֶׁת אִישׁ שְׂאִין לָהּ לְשֵׁלֶם⁴² - הָרִי הַכֶּפֶל⁴³ עֲלֶיהָ חֹב עַד שְׁתַּגְרֶשׁ אוּ יָמוּת בְּעֵלָהּ, וּבֵית דִּין נִפְרָעִים מִמָּנָה⁴⁴.

39) בין איש ובין אשה, דין אחד לשניהם. 40) השווה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. 41) או תשלומי ארבעה וחמישה. 42) שהרי מעשי ידיה לבעלה, ואם יש לה נכסים, הרי פירותיהם לבעלה. 43) אבל הגניבה עצמה, אם היא בידה או ביד בעלה מוציאים ממנה. 44) מהנכסים שלה.

ח. קָטָן⁴⁵ שָׁגַב - פְּטוּר מִן הַכֶּפֶל⁴⁶, וּמִחֲזִירִין לִו⁴⁷ דְּבַר הַגָּנוּב מִמָּנָה. וְאִם אָבְדוּ - אִינוּ חַיִּב לְשֵׁלֶם אֶף הַקָּרָן, וְאֶפְלוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל⁴⁸.

45) לפני שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד וצמחו לו שתי שערות במקומות ידועים בגופו. 46) שקטן איננו בר עונשין, כי אין בו דעת ואינו אחראי למעשיו (שם לט.). 47) לבעל הגניבה. 48) כי בשעה שגנב לא נתחייב כלל, מה שאין כן באשת איש שחייבת לשלם, אלא שאי אפשר היה לגבות ממנה לפני שנתגרשה או שנתאלמנה, וכן עבר שנשתחרר, ראה הלכה ט.

ט. הָעֶבֶד שָׁגַב - פְּטוּר מִן הַכֶּפֶל⁴⁹, וּבְעֲלֵיו פְּטוּרִין.

וְלָקַח מְעוּתוֹ וְאִין הַבְּעָלִים רוֹאִים, וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּיָהּ. אָבֵל אִם לָקַח בְּגָלוּי¹⁹ וּבְפָרְהִסְיָא²⁰ בְּהִזְק יָד²¹ - אִין זָה גָּנַב, אֲלֵא גְזָלוֹן²². לְפִיכָהּ, לְסָטִים מְזִין שָׁגַב²³ - אִינוּ גְזָלוֹן, אֲלֵא גָּנַב, אֶף עַל פִּי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים²⁴ בְּשַׁעֲהָ שָׁגַב.

18) ולא לעיני הבעלים. 19) שהבעלים רואים. 20) לעיני הכול. 21) נגד רצון הבעלים. 22) הגדרה זו של גזלן מבוססת על הדוגמא שמביאה הגמרא מבניהו בן יהודיע, שנאמר בו (שמואל-ב, כג, כא): "ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגוהו" (בבא קמא עט:). 23) הבא בסתר ומפחד מפני אנשים. 24) כי הוא לוקח ממנו בחזקה באיום הנשק, ככל זאת נחשב גנב, משום שהוא מתחבא מפני אנשים, ואינו עושה מעשהו בפרהסיא (שם נו: ונו:).

ד. גָּנַב שֶׁהֶעִידוּ עָלָיו עֲדִים²⁵ כְּשִׁרִים²⁶ שָׁגַב - חַיִּב לְשֵׁלֶם שְׁנַיִם²⁷ לְבַעַל הַגָּנְבָהּ. אִם גָּנַב דֵּינָר - מְשֵׁלֶם שְׁנַיִם²⁸; גָּנַב חֲמוֹר אוּ פְסוּת אוּ גָמֶל - מְשֵׁלֶם שְׁנַיִם בְּדִמְיָה²⁹. נִמְצָא מִפְסִיד כְּשַׁעוֹר שֶׁבִקֵּשׁ לְחַסֵּר אֶת הַבְּרוּי³⁰.

25) עד אחד לא מספיק, כי כתוב בתורה "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, על פי שני עדים או על פי שלושה עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). 26) רשימת הפסולים לעדות, ראה סנהדרין פרק ג משנה ג וד, וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יג שקבע שם כלל: "אין מחייבים לעולם ממון על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדויות". 27) שכתוב "שניים ישלם" (שמות כב, ג). 28) דינר אחד שגנב ודינר נוסף קנס על מעשה הגניבה. 29) כדי שלא תטעה לומר, שהגנב מחוייב לשלם שני חפצים ממש בעד כל חפץ שגנב, מדייק רבינו ואומר "שניים בדמיה" פירוש - הגנב משלם כסף או משהו אחר שדמיו כפליים מדמי הגניבה. 30) "עונש כל חוטא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשווה ... ומי שהזיק בממון, יינזק בממונו כשיעור ההוא בשווה ... ישלם שניים לרעהו, רצונו לומר הדבר אשר לקח, וילקח ממנו כיוצא בו" (מורה נבוכים, חלק ג פרק מא).

ה. גָּנַב שֶׁהוֹדָה מְעַצְמוֹ³¹ שָׁגַב - מְשֵׁלֶם אֶת הַקָּרָן³² וּפְטוּר מִן הַכֶּפֶל³³; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוֹן אֱלֹהִים³⁴ יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם - וְלֹא הִמְרִשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ³⁵ מְשֵׁלֶם שְׁנַיִם. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַקְּנֻסוֹת³⁶, שֶׁהַמּוֹדָה פְּהֵן פְּטוּר³⁷.

31) בבא קמא סד: באופן המחייב אותו לשלם את הקרן, כמבואר להלן בפרק ג הלכה ט. 32) הדבר שגנב. 33) אף על פי שבאו עדים אחרי כן והעידו שגנב, ראה להלן פרק ג, הלכה ח. 34) שירשיע אותו השופט על פי עדים. 35) על ידי הודאתו. 36) כגון חצי נזק ועוד. המושג "קנס" מקיף כל תשלום שהוא יתר על הקרן או פחות (ראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ח; בבא קמא טו:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**נְשַׁתְּנִית הַגְּנֵבָה בְּיַד הַגְּנֵב⁶⁷ - קְנָאָה⁶⁸ וְקָנָה שְׂבָחָה
אֶפְלוּ לְפָנַי יְאוּשׁ, וְאִינוּ מְשַׁלְּם אֲלָא דְמִים⁶⁹.**

(62) ולא העבירה לרשות אחר. (63) כמו שכתוב "והשיב את הגזילה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), ודרשו רבותינו: אם כעין שגזל (שלא נשתנתה) יחזיר (שם סו.). ודין הגניבה כדין הגזילה. (64) כדעת רב יוסף שם, שאמר, "יאוש אינו קונה ואפילו מדרבנן", ועל כן עליו להחזיר את הגניבה עצמה. (65) והבעלים ישלמו לגנב את דמי השבח. (66) בהלכה הקודמת. (67) כגון הגזול עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים. (68) כדעת רבה, ששינוי קונה (שם). (69) ואינו חייב להחזיר את הגניבה עצמה, אפילו היא ביד הגנב, כי שינוי מעשה בלבד, אף בלי יאוש, קונה.

**יג. גִּנֵּב כְּחוּשָׁה⁷⁰ וְהִשְׁמִינָה⁷¹, או שְׁמִנָה וְהִכְחִישָׁה⁷²
- מְשַׁלְּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל או תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחִמְשָׁה⁷³
כְּשֶׁעַת הַגְּנֵבָה⁷⁴. גִּנֵּב טֹלָה⁷⁵ וְנִעְשָׂה אֵיל, עֶגְלָה וְנִעְשָׂה
שׂוֹר - מְשַׁלְּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל כְּשֶׁעַת הַגְּנֵבָה⁷⁶. טֹבְחוֹ
אוּ מְכָרוֹ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל - נִעְשָׂה שְׁנוּי⁷⁷ בְּיָדוֹ וְקָנָהוּ,
וְשָׁלוּ הוּא טוֹבֵחַ וְשָׁלוּ הוּא מוֹכֵר, וְאִינוּ מְשַׁלְּם
תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחִמְשָׁה.**

(70) בהמה כחושה, ברייתא שם סה. (71) הגנב פטמה. (72) הגנב הכחישה על ידי עבודה יתירה (שם). (73) אם שחטה או מכרה. (74) במקרה שהגנב פיטמה יכול הוא לטעון: "אני פטמתי ואתה תקח!" שם. ובמקרה שהכחישה, אומרים: "מה לי קטלה כולה מה לי קטלא פלאגא?" פירוש: אין הבדל בין הרגה לגמרי או הרגה במקצת, כלומר הכחישה, וכשם כשהרגה ממש משלם כשעת הגניבה, כך גם בהכחישה. (75) כבשה צעירה. (76) שם סה: הטעם הוא, שכפל הוא חייב על הגניבה, ובשעת הגניבה היה זה טלה. (77) אף על פי שזה בא מאליו ולא על ידי מעשה.

**יד. גִּנֵּב בְּהֵמָה או כְּלִי⁷⁸ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וּבְשַׁעַת הַגְּנֵבָה
הִזָּה שְׁוֵה אַרְבָּעָה, וְעִכְשׁוֹ בְּשַׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין שְׁוֵה
שְׁנַיִם - מְשַׁלְּם כֶּרֶן כְּשֶׁעַת הַגְּנֵבָה⁷⁹, וְתְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל
או אַרְבָּעָה וְחִמְשָׁה כְּשֶׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין⁸⁰. הִזָּה שְׁוֵה
בְּשַׁעַת הַגְּנֵבָה שְׁנַיִם, וּבְשַׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין אַרְבָּעָה:
אִם שְׁחַט או מְכָר או שִׁבַּר הַכְּלִי⁸¹ או אֶבְדוּ - מְשַׁלְּם
תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל או אַרְבָּעָה וְחִמְשָׁה כְּשֶׁעַת הַעֲמָדָה
בְּדִין⁸²; וְאִם מָתָה הַבְּהֵמָה או אֶבְדַּת הַכְּלִי מְאֵלִיו -
מְשַׁלְּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל כְּשֶׁעַת הַגְּנֵבָה⁸³.**

(78) שאין בו תשלומי ארבעה וחמישה. (79) ואינו יכול להחזיר את הבהמה עצמה ולהגיד: "הרי שלך לפניך" (דעת רב שם). וטעמו, שהתורה אמרה בגניבה "חיים ... ישלם" (שמות כב, ג) "אחייך לקרן כעין שגנב", כלומר אם מחיר הקרן ירד, ישלם הגנב כעין שגנב. (80) דעתו של רב שם, בשעה שבית הדין מחייב אותו לשלם כפל או ד' וה' יש לחשב לפי מחיר הגניבה באותה שעה, כי הריהי הוזלה

שְׁאִין אָדָם חַיֵּב עַל נְזִיקֵי עֲבָדָיו, אִף עַל פִּי שְׁהֵן
מְמוֹנוֹ⁵⁰, מִפְּנֵי שֵׁיט בְּהֵן דַּעַת וְאִינוּ יְכוּל לְשַׁמְרָן;
שְׂאֵם וְכַעֲסוֹנוֹ רַבּוּ, וְלֹא וְיִדְלִיק גְּדִישׁוֹ⁵¹ בְּאֶלְף דִּינָר
וְכִיּוֹצֵא בְּזָה מְשַׁאֵר נְזִיקֵן. נְשַׁתְּתָרֵר הַעֶבֶד - חַיֵּב
לְשַׁלְּם⁵² אֶת הַכֶּפֶל.

(49) כי אין לו כסף לשלם, כי כל מה שקנה עבד, קנה רבו. (50) ואדם אחראי לנזקי ממונו. (51) כדי לחייב את רבו לשלם. טעם זה מובא בגמרא שם. (52) כדין אשה שנתגרשה, כי הפטור הקודם בא רק משום שלא היו לו נכסים, משנה שם פז.

**ל. רְאוּי לְבֵית דִּין לְהַפּוֹת אֶת הַקְּטָנִים⁵³ כְּפִי כַח
הַקְּטָן עַל הַגְּנֵבָה, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיוּ רִגְלִין בֵּיהּ. וְכֵן אִם
הִזִּיקוּ שְׂאֵר נְזִיקֵן. וְכֵן מִפִּינְךָ אֶת הַעֲבָדִים שֶׁגָּנְבוּ או
שֶׁהִזִּיקוּ מִפְּנֵי רַבָּה⁵⁴, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיוּ רִגְלִין לְהִזִּיק.**

(53) אף על פי שהם פטורין מן הדין. (54) מפני שהם גדולים ויכולים לעמוד במכה רבה בלי לפגום בכריאותם ובכושר עבודתם ומפני שיש בהם דעת ועושים זאת מתוך כוונת זדון. [ואפילו לדעת האומרים שאין בית דין מצווים להרחיק את הקטן מעבירה, זה נאמר רק במצוות שבין אדם למקום, אבל במצוות שבין אדם לחבירו מוטל על בית הדין להרחיק את הקטנים מלהזיק לאחרים (מגיד משנה)].

**יא. הִיָּתָה הַגְּנֵבָה בְּיַד הַגְּנֵב וְהִשְׁבִּיחָה מְאֵלֶיהָ, כְּגוֹן
כְּבִשָׁה שִׁילְדָה⁵⁵ וְגִזְזָה - מְשַׁלְּם אוֹתָהּ וְאֶת גִּזְזוֹתֶיהָ
וְאֶת וְלִדּוֹתֶיהָ⁵⁶. וְאִם אַחַר יְאוּשׁ⁵⁷ יִלְדָה וְגִזְזָה -
מְשַׁלְּם כְּשֶׁעַת הַגְּנֵבָה⁵⁸. הוֹצִיא עֲלֶיהָ הוֹצֵאָה
וְהִשְׁבִּיחָה, כְּגוֹן שֶׁפְּטָמָה - הִרִי הַשְּׂבָח שֶׁל גִּנְבָה⁵⁹
אֶפְלוּ לְפָנַי יְאוּשׁ. וְכִשְׁמַחְזִיר הַגְּנֵבָה עִם הַכֶּפֶל -
נוֹטֵל הַשְּׂבָח⁶⁰ מִן הַבְּעָלִים, או מִחֻשְׁבִּים לוֹ מִן
הַכֶּפֶל⁶¹.**

(55) משנה שם צג: בדין הגזול, וגנב דינו כגזול לעניין זה. (56) כשהייתה מעוברת וטעונה צמר בשעת הגניבה. דעת רבינו, שאין זה שינוי מעשה גמור, ואין הגנב קונה אותה, ולא את הוולד ולא את הצמר. (57) הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הדבר הנגנב. רבינו מפרש את הכלל במשנה זו, האומר: "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", שמדובר לאחר ייאוש. (58) אם הייתה מעוברת או טעונה, משלם דמי מעוברת או טעונה, והוולד והצמר של גנב. אבל אם נתעברה ונטענה אצל הגנב, וילדה וגזזה מחזירה כמו שהיא עכשיו. (59) טענת הגנב "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש: אני אפטם ואתה תקח! (שם). (60) תוספת מחיר הבהמה לאחר הפיטום. (61) מנכים לו דמי השבח מן הכפל ומשלם את המותר.

**יב. הַגְּנֵבָה עֲצָמָה שֶׁהִיא בְּיַד הַגְּנֵב⁶² וְלֹא נְשַׁתְּנִית -
חוֹזְרֵת לְבַעְלֶיהָ⁶³ בֵּין לְפָנַי יְאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יְאוּשׁ⁶⁴;
אֲלָא שְׂאֵחַר יְאוּשׁ הַשְּׂבָח לַגְּנֵב⁶⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶⁶.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַפְּפֵל או אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שְׁלֵא גִנְבָה מִרְשֻׁתָּן⁹⁹.

94) גנב ראשון גנבה מבעל הבית, וגנב שני גנבה מגנב ראשון. 95) וכל שכן כשלא נתייאשו הבעלים. 96) היא עצמה ולא דמיה. 97) כי יאוש בלבד אינו קונה, ושינוי הרשות מבית הבעלים לבית הגנב אפילו עם יאוש אינו קונה אלא כשיצאה הגניבה מרשות הגנב לרשות אחרת, ואפילו לדעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה פרק ב הלכה ג, ששינוי רשות ואחר כך יאוש קונה. 98) אף על פי שהבהמה היא של הבעלים. 99) והתורה אמרה: "וגנב מבית האיש" (שמות כב, ו) ולא מבית הגנב (משנה בבא קמא סב: וגמרא טז).

יח. גֵּנֵב וְטֹבַח, וְכֹא גֵּנֵב אַחֵר וְגֵנֵב - הַגֵּנֵב הָאֲחֵרוֹן מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי כֹפֶל לַגֵּנֵב הָרִאשׁוֹן, שֶׁהָרִי קָנָה בְּשֵׁנוֹי מַעֲשֵׂה¹⁰⁰, וְגֵנֵב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גֵּנֵב וְיֹמֵר, וְכֹא אַחֵר וְגֵנֵב מִן הַלּוֹקֵחַ: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הָרִי הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְהַגֵּנֵב הַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי כֹפֶל¹⁰¹; וְאִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - אֵין הָאֲחֵרוֹן מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן בְּלִבְד¹⁰².

100) על ידי השחיטה, ושינוי מעשה בלבד, אפילו בלי ייאוש קונה, שם. 101) לקונה, שקנה בייאוש ובשינוי רשות, ואין הבדל אם הייאוש היה כבר לפני המכירה, או בא רק לאחר המכירה, כשהייתה כבר בידי הקונה, לפי דעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה שם. 102) כי הלוקח לא קנה.

פֶּרֶק שְׁנַיִ

1) נתבאר בו מהות בעלי הגניבה ומהות הדבר, ואם הועתקה הגניבה לרשות הקדש, ומהות הטביחה והמכירה וכיוצא בזה.

א. הַגֵּנֵב אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים או שְׁגֵנֵב נִכְסֵי הַקֹּדֶשׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בְּלִבְד³; שְׁנֵאמַר: יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ. לְרַעְהוּ - וְלֹא לְהַקְדֵּשׁ⁴, לְרַעְהוּ - וְלֹא לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁵. וְכֵן הַגֵּנֵב קֹדְשִׁים מִבֵּית בְּעֻלְיָהוּ, בֵּין קֹדְשִׁים שְׁאִין הַבְּעָלִים חִיבִין בְּאַחֲרֵיָתָן⁶, בֵּין קֹדְשִׁים שְׁהַבְּעָלִים חִיבִין בְּאַחֲרֵיָתָן⁷ - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַכֹּפֶל וּמִתְשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שְׁנֵאמַר: וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ - וְלֹא מִבֵּית הַקֹּדֶשׁ¹⁰.

2) נכסים השייכים לבית המקדש, כלומר קדשי בדק הבית. 3) אבל לא כפל וארבעה וחמשה. [רבינו עוסק כאן בדיני כפל וארבעה וחמשה, אבל לא בדיני מעילה שמקומם בהלכות מעילה, ולכן לא הזכיר כאן תשלום החומש וקרבת האשם. ראה ראב"ד]. 4) בבא מציעא נז: 5) במכילתא משפטים פרשה טו סימן קנג: "ולא לאחרים". 6) כגון עולה, חטאת ואשם, שאין הזר אוכל מהם. 7) כגון

ברשות הבעלים. 81) מקביל לשחט בבעל חי. 82) זה כולל גם את הקרן, שמשלם כשעת העמדה בדין, כי הגניבה שייכת לבעלים, ואם נתייקרה, הרווח לבעלים. זה דומה להשיבה מאליה, שהרווח לבעלים, ראה למעלה הלכה יא. 83) החיוב בא רק על הגניבה, לכן מחייבים אותו לשלם כשעת הגניבה, מה שאין כן במקרה הקודם, שחייב על שעה שמכר או שבר הכלי.

טו. מִי שְׁגֵנֵב כְּלִי וְשִׁבְרוֹ או פְּחָתוֹ⁸⁴, או נִשְׁבַּר או נִפְחָת מֵאֵלָיו - אֵין שְׁמִין לוֹ הַפְּחָת⁸⁵, אֶלָּא רוֹאֵין פְּמָה הִיָּה שְׁוֵה אוֹתוֹ הַכְּלִי וּמְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים שְׁנַיִם בְּדָמָיו, וְהַכְּלִי הַשְּׁבוּר יִהְיֶה לַגֵּנֵב. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לְטַל הַכְּלִי הַשְּׁבוּר וּיְשַׁלְּמוּ לָהֶם הַפְּחָת⁸⁶ וְהַכֹּפֶל - שׁוֹמְעֵין לָהֶם⁸⁷.

84) קלקלו. 85) אין מוסרים את הכלי השבור או הנפחת לבעלים ומשלימים בכסף את ההבדל בין מחיר הכלי השבור למחירו לפני שבירתו. זוהי דעת שמואל (שם יא.). שאמר: "אין שמין לגנב" מכוונים לכל תשלומי הגנב, כלומר לא רק לקרן, אלא גם לכפל (שלא כדעת הראב"ד כאן, וראה ירושלמי שם). 86) הפרש בין מחיר כלי שלם לבין מחיר הכלי השבור. 87) כי לטובת הבעלים נאמר הדין שלמעלה, ולכן אם הבעלים מוותרים או מעדיפים שיישאר בידם הכלי המקולקל, שומעים להם.

טז. הַגֵּנֵב שְׁגֵנֵב וְטֹבַח או מְכַר לְפָנָי יְאוּשׁ בְּעָלִים, אִף עַל פִּי שְׁלֵא קָנָה לוֹקֵחַ⁸⁸ וְהָרִי הַגֵּנֵבָה חוֹזֵרֵת בְּעַצְמָה⁸⁹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה⁹⁰. וְאֵין צָרִיף לּוֹמַר אִם טֹבַח או מְכַר לְאַחֵר יְאוּשׁ⁹¹ שְׁהוּא מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהָרִי הוֹעִיל בְּמַעֲשֵׂיו⁹² וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ⁹³.

88) כי שינוי רשות בלי ייאוש אינו קונה. 89) ולא הועיל מעשה הגנב, וכאילו לא מכר. 90) כי התורה מחייבת ארבעה וחמישה על עצם המכירה, והרי מכר (דעת רב נחמן שם). 91) כדעת ר' יוחנן, רב נחמן ורב ששת שם, ואין אומרים שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר, כי ייאוש בלבד אינו קונה. 92) ומכירתו קיימת, אפילו גילו את הגניבה ביד הקונה. 93) ואין מחזירים את הגניבה לבעלים. [בטביחה החידוש הוא החיוב לאחר ייאוש. שאין אנו אומרים: "שלו הוא טובח", ובמכירה חידושו - החיוב לפני ייאוש אף על פי שלא הועילה כלום, כי שינוי רשות לבד אינו קונה. כל מה שנאמר כאן במקרה של לפני יאוש משתייך איפוא לדין מכירה, והמלה טבח מתוך שיגרה נאמרה שם ואין בה ניגוד לדין].

יז. הַגֵּנֵב מִגֵּנֵב אַחֵר⁹⁴, אִף עַל פִּי שְׁנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁹⁵ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי כֹפֶל, וְאִם טֹבַח וְיֹמֵר - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַגֵּנֵב הָרִאשׁוֹן; שֶׁהָרִי דֵין הַבְּהֵמָה הַזֹּאת לְחֹזֵר בְּעֵינָיו⁹⁶ לַבְּעָלִים וְלֹא קִנְאָה הַגֵּנֵב⁹⁷. וְלַבְּעָלִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם⁹⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלב", שם. וזקוקים אנו לשני הטעמים, מפני שישנה אפשרות שהגניבה ועונש הכרת יבואו בבת אחת (ראה שם לא). ומשלם גם כפל (ראב"ד ומגיד-משנה).

ה. **גָּנַב תְּרוּמָה²⁷ מִבְּעֻלָּהּ הַיִּשְׂרָאֵלִים שֶׁהִפְרִישׁוּהָ²⁸**
- **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל; שְׂאִין לָהֶם בָּהּ אֵלֶּא**
טוֹבַת הַנְּאָה²⁹, וְטוֹבַת הַנְּאָה אֵינוֹ מְמוּן³⁰.

27 חלק מן התבואה שהבעלים חייבים להפריש ולתת לכהן. (28 ועדיין לא מסרוה לכהן. 29 שרשאים למסור לכל כהן שירצו. 30 כדעת עולא, וכמסקנת הגמרא בקידושין נח. ולכן אין התרומה ממון בעלים, ופטור מתשלומי הכפל.

ו. **הַגּוֹנֵב מִשָּׁל אֲבִיו³¹ וְטָבַח אוֹ מָכַר וְאַחַר כֵּן מֵת**
אֲבִיו - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה³²; וְאִם מֵת
אֲבִיו³³ וְאַחַר כֵּן טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי
כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה³⁴. גָּנַב
וְטָבַח אוֹ מָכַר וְאַחַר כֵּן הִקְדִּישׁ³⁵ - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי
אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה; וְאִם הִקְדִּישׁ וְאַחַר כֵּן טָבַח אוֹ
מָכַר³⁶, אָף עַל פִּי שֶׁהִקְדִּישׁוּ קִדְשֵׁי קָלִים³⁷ -
מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה
וְחֲמִשָּׁה³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? ³⁹כֶּשֶׁהִקְדִּישׁ אַחַר
יְאוּשׁ⁴⁰; אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ לְפָנָי יְאוּשׁ - אֵינוֹ קָדוֹשׁ⁴¹,
וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה
וְחֲמִשָּׁה.

31 משנה בבא-קמא ע. 32 משלם לאחיו את חלקם בתשלומי ארבעה וחמשה שהוא חייב. ואף-על-פי שאמרה התורה "חמשה בקר ישלם" (שמות כא, לו), ולאחיו ישלם פחות מזה - לאחר ניכוי חלקו הוא - בכל זאת חייב (שם עא:). 33 לאחר הגניבה, משנה שם עד: 34 כי בשעה שמכר או שחט היה לו חלק בבהמה, והמכירה או השחיטה לא היתה כולה באיסור, והתורה מחייבת בתשלומי ד' וה' רק אם היתה כולה באיסור (שם עב:). 35 משנה שם ע. 36 משנה שם עד: 37 כגון לקרבן שלמים, שהמקדיש אוכל את בשרו. 38 כי שחט או מכר משל הקדש, שאין בו תשלומי ד' וה', ראה למעלה הלכה א. 39 שאינו משלם תשלומי ד' וה'. 40 שקנאו ההקדש ביאוש ושינוי רשות, וכאשר שחט - של הקדש שחט. 41 שם סח:

ז. **הִקְדִּישׁוּ הַבְּעֻלִּים⁴² וְהוּא בְּבֵית הַגָּנֵב⁴³ - אֵינוֹ**
קָדוֹשׁ⁴⁴, לְפִי שְׂאִינוֹ בְּרִשׁוֹתָן⁴⁵, וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
נִתְּנָאָשׁוּ; וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר⁴⁶ אֶפְלוּ אַחַר הִקְדִּישָׁן -
מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁴⁷.

42 גמרא שם. 43 החפץ שהקדישו נמצא בבית הגנב. 44 אף-על-פי שהחפץ שייך למקדיש. 45 כדעת רבי יוחנן שאמר: "גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו", שם. 46 הגנב. 47 לבעלים, כי הבהמה עדיין שייכת להם.

ח. **הַשּׂוֹחֵט⁴⁸ וְנִתְּנָפְלָה⁴⁹ בְּיָדוֹ, וְהַנּוֹחֵר⁵⁰ וְהַמְעַקֵּר⁵¹**

שלמים ותורה, שהבעלים אוכלים את בשרם. 8) שאם אבדו אין הבעלים חייבים להביא אחרים, כגון שאמרו על בהמה מסויימת הרי זו עולה או שלמים. 9) כגון שאמר הרי עלי עולה או שלמים, ואם הקרבן הלך לאיבוד חייבים הבעלים להביא קרבן אחר, וההפסד אינו של הקדש אלא של הבעלים. בכל זאת, לענין כפל נחשב הקרבן לא לממון בעלים אלא לנכסי הקדש, והגנב פטור מן הכפל. מחלוקת רבי שמעון וחכמים, ופסק כחכמים (בבא-קמא עד:). 10) "בית" משמע רשותו, וקדשים אפילו כשהם נמצאים עדיין בבית המקדש, רשות הקדש עליהם.

ב. **וְכֵן הַגּוֹנֵב עֲבָדִים¹¹ וְשִׁטְרוֹת וְקָרְקָעוֹת¹² - אֵינוֹ**
מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל. שֶׁלֹּא חֵיבָה הַתּוֹרָה הַכֶּפֶל אֵלֶּא
בְּמִטְלָטְלִין שְׁגוּפָן מְמוּן¹³, שְׁנֹאֲמַר: עַל שׂוֹר עַל
חֲמוֹר עַל שֶׁהָ עַל שֶׁלְמָה¹⁴; אֲבָל הַעֲבָדִים הִקְשׁוּ
לְקָרְקָעוֹת, שְׁנֹאֲמַר: וְהִתְנַחֲלָתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם¹⁵,
וְהַשִּׁטְרוֹת אֵין גּוֹפָן מְמוּן.

11) בבא-קמא סב: בבא-מציאע נו: 12) כגון משיג גבול רעהו, כלומר מעביר את הגדר המפרידה לתוך קרקע חבירו. 13) מה-ש-אין-כן שטר, שאף שמטלטלין הוא, אבל אין גופו ממון אלא משמש עדות לממון. 14) כל אלה דוגמאות של מטלטלין הן. 15) והמשך הפסוק הוא "לרשת אחוזה", ושם אחוזה לא נמצא בתנ"ך אלא על קרקע ולא על מטלטלין. השווה ספרא לפרשת בהר סימן פח.

ג. **הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר¹⁶ שֶׁל חֲבֵרוֹ קִדְשׁ שִׁיפְדָה¹⁷ -**
מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל לְבְּעָלִים; שְׁאָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
עֲבָדָשׁוֹ שְׁלוֹ¹⁸, רְאוּי לְהִיטוֹ ל'ו¹⁹ אַחַר שִׁיפְדָה.

16) הוולד הבכור לאמו החמורה אם הוא זכר (בכורות יא). 17) בשה צצריך לתתו לכהן, ככתוב (שמות ל-, כ) ופטור חמור תפדה בשה. 18) שאסור לו להשתמש בפטור חמור לפני שנפדה. 19) על כן נחשב לממון בעלים. טעם זה מובא בגמרא שם.

ד. **הַגּוֹנֵב²⁰ טְבֻלָּה²¹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְאֶכְלוּ²² - מְשַׁלֵּם לוֹ**
דָּמֵי טְבֻלָּה²³. וְכֵן אִם גָּנַב חֶלְבֹן²⁴ וְאֶכְלוּ²⁵ - מְשַׁלֵּם
לוֹ דָּמֵי חֶלְבֹן²⁶.

20) קידושין נח: 21) תבואה ופירות שעדיין לא הפרישו מהם תרומה ומעשר. 22) ומתחייב בנפשו. 23) כרבי, ולא כר' יוסי בן יהודה האומר שמשלם רק דמי חולין שבו. ואין אומרים "קם ליה בדרכה מניה", כלומר שעונש מיתה יבטל את תשלום הממון. והטעם הוא, מכיון שאין כאן עונש מיתה בית-דין אלא מיתה בידי שמים (טבל) וכתר (חלב). ורבינו פסק כחכמים (כתובות ל.), שמיתה בידי שמים וכתר אינם פוטרם מממון (ראה לקמן פרק ג הלכה ב). ואפילו כשהתרו בו למלקות ולקה, אין אומרים כאן "אינו לוקה ומשלם", מכיון שחיוב הממון וחיוב מלקות אינם באים כאחד. חיוב ממון בא מיד עם הגניבה, ועונש מלקות בא רק עם האכילה. 24) כתובות ל: 25) שחייב כרת. 26) "שכבר נתחייב בגניבה קודם שבה לידי איסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאילו מכר וקיבל כסף. (70) שקיבל הגנב סחורה באשראי ופרע לו בבהמה זו, הרי זו כמכירה. (71) מתנות שהארוס שולח לארוסתו. (72) כי כל אלו דינם כמכירה.

יא. גנב ומכור⁷³, והקנה למוכר⁷⁴ לאחר שלשים יום⁷⁵, ובתוך שלשים יום הכר הגנב⁷⁶ - אינו משלם אלא כפול⁷⁷. מכרו חוץ מאחד ממאה שבוע⁷⁸ או חוץ מידו או רגלו⁷⁹, פללו של דבר: ששיר בו דבר הנותר עמו בשחיטה⁸⁰ - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה⁸¹; ואם מכרו חוץ מגזתו או חוץ מקרניו - חיב בתשלומי ארבעה וחמשה, שאילו אינם נותרים עמו בשחיטה⁸².

(73) שם סח. (74) כך בדפוסים ובכ"י. ברם, לפי העניין, תיבת "למוכר" היא ט"ס. (75) שהמכירה תחול רק כעבור שלושים יום. כך מפרש רבינו דברי רב נחמן שם, "שהקנה לו לשלושים יום", ולא כרש"י וכו"ח שפירשו שמכר לתקופה של 30 יום. (76) ועמד בדין, יאמרו לו הדיינים צא תן לו. ראה הלכה טו. (77) כי הבהמה חזרה לבעליה לפני שיצאה המכירה לפועל. (78) כלומר, ששייר בו חלק מועט שלא מכר (משנה שם עז:). (79) הדוגמא בברייתא שם. (80) כגון בשרו. כלל זה קבע רב, שם. (81) כי כל דבר שיש לו שייכות להיתר שחיטה, נחשב שיור גם לגבי מכירה, כי התורה כתבה "וטבח או מכרו", ודמתה מכירה לטביחה. (82) ואין להם שייכות להיתר שחיטה, ועל כן אין זה שיור לגבי מכירה.

יב. גנב וקטע⁸³ ממנה אכר ואחר פך מקרה⁸⁴, או שמכרה חוץ ממלאכתה⁸⁵, או שמכרה חוץ משלשים יום⁸⁶ - אין מוציאין ממנו⁸⁷ תשלומי ארבעה וחמשה; ואם תפיש הנזק - אין מוציאין ממנו⁸⁸.

(83) שם עז: (84) זוהי בעיא בגמרא שם, אם חייב בתשלומי ד' וה' או לא. מצד אחד אפשר לומר שהגנב פטור, מכיון שלא מכר כל מה שגנב, ועל כן אין כאן "ומכרו" כולו. אולם מאידך גיסא אפשר לומר, שהתורה הקפידה רק על כך, שהגנב ימכור הכל ולא ישאיר אצלו מאומה, והרי גם בנידון-דין הוא מכר את הכל, ולא השאיר בבהמה שום דבר שלא מכר, ועל כן יהיה חייב בתשלומי ד' וה'. (85) שכל המלאכה שיעשה הקונה לפני השחיטה תהיה של הגנב. גם זו בעיא שם, אם זו נחשבת לשיור ופטור או לא. (86) שמותר לגנב המוכר לעשות בה מלאכתו. גם זו בעיא שם, אם נחשב לשיור או לא. (87) כי זו בעיא שלא נפתרה, ומספק אין מוציאין. (88) מהטעם הנ"ל, שמספק אין מוציאין. ראה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ה'.

יג. מכרה והיתה לו ביה שתפות⁸⁹ - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה⁹⁰.

(89) הגנב היה שותף בבהמה שגנב מחבירו שותפו (משנה

משנה שם, עז: (49) נפסלה השחיטה. (50) ממיתה במכשיר חד, כגון פגיון. רש"י מפרש: "קורעו מנחיריו עד לכו". (51) עוקר את הוושט ואת הקנה במקום לחתכן דרך שחיטה. (52) כי אין זו "טביחה", והתורה אומרת "וטבחו". (53) ואינו מתכוון (משנה שם עז:). (54) לאחר השחיטה ואסורה באכילה, והרי זו שחיטה שאינה ראויה לאכילה. (55) בבית המקדש, ונאסר בהנאה. (56) מדרבנן ולא מן התורה (קדושין נז:). (57) כי כל אלה "שחיטה" הם. הניגוד לדעת רבי שמעון, ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. [אבל אם היו אסורים בהנאה מן התורה, היה פטור מד' וה' (בבא-קמא עב:)].

ט. וכן הגונב פלאים⁵⁸ הפא מן השה וממין אחר⁵⁹, או שגנב טרפה⁶⁰ או קטעת⁶¹ או חגרת⁶² או סומא, או ביהמת השתפין⁶³, וטבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁶⁴.

(58) שם עז: (59) כגון כבשה ותיש, ובתשלומי ד' וה', אומרת התורה "שה", "וכל מקום שנאמר "שה" אינו אלא להוציא את הכלאים", בכל זאת חייב בכלאים בתשלומי ד' וה', כי לומדים זאת מדרשת הפסוק, שם. (60) ושחט אותה, אף-על-פי שאינה ראויה לאכילה, חייב בתשלומי ד' וה', ראה בהלכה הקודמת. (61) שחתכו לה רגל (שם עז:). (62) נכת רגל. (63) והגנב לא מכר או שחט בהמה שלימה של אדם אחר, וכן בקטעת וחגרת וסומא אין הבהמה כולה בשלימותה. (64) כי מה שגנב מכר או שחט כולו, וכן בשותפים, מכר או שחט את כל חלקו של השותף האחד בבהמה, וכן את כל חלקו של השותף השני, והמכירה או השחיטה כולה באיסור (שם עז: וראה למעלה הלכה ו, ולקמן פרק ג, הלכה י').

י. גנב⁶⁵ ונתן לאחר במתנה⁶⁶, או שנתן לאחר לטבח⁶⁷ וטבח, או שנתן לאחר למכר ומכרה לאחר; גנב והקליף⁶⁸, גנב והקליף⁶⁹, גנב ופרע בהקפוא⁷⁰, או ששלוחו סבלונות⁷¹ לביית חמיו - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁷².

(65) שם עט. (66) אף-על-פי שכתוב בתורה "ומכרו" - חייב, כי דין המתנה בזה כדין המכירה. (67) עשה אותו שליח. אף-על-פי שבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה, והעבירה שהשליח עושה אינה נזקפת על חשבון השולח, כאן יש שליח לדבר עבירה, ואם השליח שוחט כאילו הגנב שחט, ולמדו זאת בגמרא שם בהיקש. (68) מכר באשראי, אף-על-פי שעדיין לא קיבל כסף, מכירה היא וכאילו קיבל כסף. (69) את הבהמה בנכס אחר, דינו

(65) שם עט. (66) אף-על-פי שכתוב בתורה "ומכרו" - חייב, כי דין המתנה בזה כדין המכירה. (67) עשה אותו שליח. אף-על-פי שבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה, והעבירה שהשליח עושה אינה נזקפת על חשבון השולח, כאן יש שליח לדבר עבירה, ואם השליח שוחט כאילו הגנב שחט, ולמדו זאת בגמרא שם בהיקש. (68) מכר באשראי, אף-על-פי שעדיין לא קיבל כסף, מכירה היא וכאילו קיבל כסף. (69) את הבהמה בנכס אחר, דינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

107) לרשותו, או לסמטה. (108) בכפל. (109) הגנב, לפני שהגביהו (המשך המשנה שם). (110) לכהן בחמשה סלעים של פדיון הבן הבכור. (111) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. (112) המקבל שכר על השמירה. (113) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. (114) לפי מסקנת הגמרא, שם "פטור" שבמשנה - כוונתו לשומר. והטעם שהוא פטור, מכיון ש"כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרין" (שם), כלומר השומרים אינם קונים את הדבר הניתן להם לשמירה לענין החיובים של כל אחד ואחד מהם, אם לא קנו אותו באחד מן הדרכים שנקנים בהם המטלטלין במקח וממכר. (115) השומר. (116) לשלם לבעלים. (117) והטלה עדיין ברשות הבעלים, ועל כן חייב השומר או בעל החוב לשלם לבעלים קרן וכפל, והגנב פטור מכלום. ומוכן שהמדובר כשהשומר ידע שהטלה גנוב (מגיד-משנה). ורש"י פירש אחרת.

יז. הִיָּה הַעֲדָר בַּיַּעֲרָה¹¹⁸ - פִּיּוֹן שֶׁהַפִּישׁ אֶת הַבְּהֵמָה¹¹⁹ וְטָמְנָהּ¹²⁰ בְּתוֹךְ הָאֵילָנוֹת וְהַעֲצִים חֵיֵב בְּתִשְׁלוּמֵי כֶּפֶל¹²¹; וְאִם טָבְחָה אוּ מְכָרָה שָׁם¹²² - מִשְׁלֵם תִּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה¹²³.

(118) מימרא של רבי אלעזר שם עט: (119) במקל והלכה מחמתו, והרי זה כמשיכה. (120) לשם גניבה. (121) אף-על-פי שלא גנב אותה במו ידיו, חייב כגנב, מכיון שקנה אותה (לענין חיוב) על-ידי המשיכה. (122) ולא העביר אותה לרשותו לפני המכירה. (123) כשם שנתחייב על הגניבה, כך נתחייב על הטביחה והמכירה.

יח. גִּנְבַּת בְּרִשׁוֹת הַבְּעֵלִים¹²⁴, וְאַחַר שִׁידְעוּ¹²⁵ שְׁגֻנְגָּה הוֹצִיאָה וְטָבְחָה אוּ מְכָרָה חוּץ מִרְשׁוֹתָּ¹²⁶; אוּ שְׁגֻנְבָה וְהוֹצִיאָה חוּץ מִרְשׁוֹתָּ, וְטָבְחָה אוּ מְכָרָה בְּרִשׁוֹתָּ¹²⁷ - מִשְׁלֵם תִּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה.

(124) משנה שם, עט. (125) הבעלים. ואם לא נודע לבעלים לפני שהוציאה מרשותו, הרי קנאה הגנב כשהוציאה מרשותו, ואין זה גניבה ברשות הבעלים. (126) כשהוציאה מרשותם קנאה, וחייב בד' וה'. (127) חייב ד' וה', אע"פ שמכר בשעה שנמצאה ברשות הבעלים, כי משעה שהוציאה אותה קנאה.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבאר בו דיני הגונב והטובח והמוכר והוא מתחייב במלקות או במיתה. ודין הודאת הגנב, בין שבאו עדים בין שלא באו, ודין גביית בית הדין מנכסי הגנב.

א. כָּבַד בְּאֲרָנוֹת הַהִלְכוֹת נַעֲרָה², שֶׁכֵּל הָעוֹשֶׂה עֲבָרָה שְׂשִׁישׁ בָּהּ עֲזוֹן מִיתַת בַּיִת דִּינָא³ וְתִשְׁלוּמֵינָא⁴ - אֵינּוּ מִשְׁלֵם⁵, אִף עַל פִּי שְׁהִיָּה שׁוֹגְגָא. וְהָעוֹשֶׂה עֲבָרָה שְׁנַתְחַיֵּב בָּהּ מִלְּקוֹת וְתִשְׁלוּמֵינָא - לֹאֲקָה וְאֵינּוּ מִשְׁלֵם, שְׂאִין אֲדָם לֹאֲקָה וּמִשְׁלֵם⁷. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שׁוֹגְגָא אוּ לֹא הִתְרִיב בּוֹ⁹ - מִשְׁלֵם וְאֵינּוּ לֹאֲקָה¹⁰. בְּמָה דְבָרִים

שם עה:). (90) כי המכירה לא היתה כולה באיסור, ופטור אפילו מחלק חבירו.

יד. שְׁתַּפִּין שְׁגֻנְבוֹ⁹¹: אִם טָבַח אֶחָד מֵהֶן אוּ מְכָר מִדַּעַת חֲבֵירוֹ⁹² - מִשְׁלֵמִין תִּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹³; וְאִם עָשָׂה שְׁלֵא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ - פְּטוּרִים מִתִּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁴, וְחֲבִיבִין בְּכַפְּלָא⁹⁵.

(91) שניהם בהמתו של אחד (שם). (92) ובהסכמתו. (93) כי המוכר פעל גם בשם חבירו, והרי כאילו שניהם טבחו או מכרו. (94) חבירו לא שחט ולא מכר, והשותף האחר ששחט פטור, כי אין כאן "וטבחו" כולו בחיוב, כי על חלק חבירו הגנב פטור מתשלומי ד' וה' כדין טובח או מוכר אחר הגנב (ראה למעלה פרק א, הלכה יז). (95) כי שניהם גנבו.

טו. גִּנְבַת וְעֹמֵד בְּדִין⁹⁶, וְאָמְרוּ לוֹ הַדְּיָנִין: צֵא תָן לוֹ מֵה שְׁגֻנְבָתָּ, וְיֵצֵא וְאַחַר כֶּף טָבַח אוּ מְכָר - פְּטוּר מִתִּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁷; אָמְרוּ לוֹ: חֵיֵב אַתָּה לִיתָן לוֹ, וְטָבַח אוּ מְכָר אַחַר כֶּף - הָרִי זֶה חֵיֵב בְּתִשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וְלֹא תִּחְבֹּו הַדִּין עָלָיו וְעַדִּין עוֹמֵד הוּא בְּגֻנְבָתוֹ⁹⁸.

(96) מימרא של רבא (שם סח:). (97) כי "צא תן לו" זהו פסק דין, וחייב מיד להחזיר את הבהמה, ואם לא החזירה אלא שחטה או מכרה הריהו גזול, וגזול אינו משלם תשלומי ד' וה', שם. (98) עדיין נחשב הוא גנב על הבהמה, ועל כן אם טבחה או מכרה חייב ד' וה'.

טז. הַגֻּנְבִים⁹⁹ בְּרִשׁוֹת הַבְּעֵלִים¹⁰⁰, הוֹאִיל וְהַגֻּנְבָה עַדִּין הִיא בְּרִשׁוֹתָם¹⁰¹ - פְּטוּר מִן הַכֶּפֶל¹⁰². וְכֵן אִם טָבַח וּמְכָר שָׁם בְּרִשׁוֹתָּ - פְּטוּר¹⁰³. וְאִם הִגְבִּיָּה הַגֻּנְבָה¹⁰⁴ - נִתְחַיֵּב מִשּׁוּם גֻּנְבָה אִף עַל פִּי שֶׁעַדִּין לֹא הוֹצִיאָה מִרְשׁוֹת הַבְּעֵלִים¹⁰⁵. בַּיַּד? גִּנְבַת טָלָה מִן הַדִּיר, וְהָיָה מוֹשְׁכּוֹ וְיֹצֵא, וְיָמַת בְּרִשׁוֹת הַבְּעֵלִים¹⁰⁶ - פְּטוּר; הַגֻּבִיָּה אוּ הוֹצִיאָה מִרְשׁוֹת הַבְּעֵלִים¹⁰⁷ וְיָמַת - חֵיֵב¹⁰⁸. נִתְנוּ שָׁם¹⁰⁹ בְּבֵית הַבְּעֵלִים לְכֹכֶרֶת בְּנוֹ¹¹⁰ אוּ לְבַעַל חוּבוֹ אוּ לְשׁוֹמֵר הַנֶּזֶם וְלְשׁוֹאֵל¹¹¹ לְנוֹשֵׂא שְׂכָר¹¹² וְלְשׁוֹכֵר¹¹³, וְהָיָה מוֹשְׁכּוֹ זֶה שֹׁנֵתָן לוֹ וְיָמַת - פְּטוּר הַשׁוֹמֵר¹¹⁴; הַגֻּבִיָּה¹¹⁵ אוּ שֶׁהוֹצִיאָה מִרְשׁוֹת הַבְּעֵלִים וְיָמַת - חֵיֵב הַשׁוֹמֵר¹¹⁶ אוּ בַעַל הַחוּב שֹׁנֵתָן לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעַדִּין לֹא הוֹצִיאָה הַגֻּנְבִים¹¹⁷ מִרְשׁוֹת הַבְּעֵלִים.

(99) משנה שם עט. (100) בבית או בחצר הבעלים. (101) של הבעלים. (102) "כי הגנב לא יקרא "גנב" עד שיביא אותו הדבר הגנוב לרשותו, ויקנה אותו בדרך מדרכי קניית המטלטלין" (פירוש המשניות לרבינו, שם, וראה גמרא שם). (103) מתשלומי ד' וה', כי אין חיוב טביחה ומכירה במקום שאין חיוב גניבה. (104) קנאה הגנב לחייב עליה משום גניבה. (105) כי הגבהה קונה בכל מקום (קידושין כה:). (106) הטלה מת לפני שהוציאה אותו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייב מיתה. (18) וחייב ממון. (19) אף-על-פי שחיוב מיתה בא אחרי שנח החץ, והשיראין נקרעו לפני כן - בהליכתו - בכל זאת נחשב כאילו מיתה ותשלומים באו כאחת, מכיון שבלי זריקת החץ אין הנחה. ולפיכך, עם הזריקה מתחילה המלאכה, ונגמרת בשעת ההנחה. ונימוק נוסף: מכיוון שזרק החץ, ידוע מראש שיקרע את השיראין, כי אין אפשרות להחזיר, שם. (20) שחייב ממון על הגדיש, ומיתה על הדלקת אש בשבת (בבא קמא לד:). (21) כתובות לא. (22) ולא הגביהו, ולא נתחייב עדיין בגניבה. (23) ואז נתחייב גם בגניבה וגם במיתה על הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. (24) השמידו, כגון שהשליך לנהר. אבל אם הגניבה נמצאת בעין, הריהי ברשות הבעלים וחוזרת, ראה למעלה פרק א, הלכה יב. (25) כגון בשתי הדוגמאות הראשונות. (26) והגבהה קונה בכל מקום, אף ברשות הבעלים. (27) סנהדרין עב. (28) החיוב על הגניבה בא מיד עם ההגבהה, והחיוב באיסור סקילה בא בשעה שהוציא לרשות הרבים. (29) וחייב מלקות על מלאכה ביום טוב, אם התרו בו. (30) של חבירו. (31) שחייב על זדונו כרת (בידי שמים). (32) על חיוב מלקות. (33) בבא-קמא ע. (34) בהתאם לכלל "אין אדם לוקה ומשלם". (35) ואינו לוקה. (36) אם קצץ אילן חבירו (ביום טוב) או הדליק את הגדיש ביום הכיפורים. (37) אם גנב וטבח שור או שה.

ג. גנבה וטבח בשבת³⁹ או לעבודה זרה⁴⁰, אפלו בשגגה⁴¹ - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה⁴², כמו שבארנו⁴³.

(38) בין בחול בין בשבת. (39) ונתחייב סקילה על הטביחה (שם עד:). (40) עבירה שיש בה מיתת בית-דין. (41) שאין בית-דין ממיתים אותו. (42) כי חיוב תשלומים ועונן מיתת בית דין באים כאחת, אבל בכפל הוא חיוב, כי הוא בא לפני חיוב מיתה. (43) בהלכה א.

ד. היתה פרה שאולה אצלו⁴⁴, וטבחה בשבת דרך גנבה⁴⁵ - פטור אף מן הכפול; שהרי אסור שבת ואסור גנבה באין פאחת⁴⁶. ואם אין גנבה⁴⁷ - אין טביחה ואין מכירה⁴⁸.

(44) כתובות לד: (45) בלי ידיעת הבעלים, ובמגמה לקחת אותה לעצמו. (46) בשעה שטבחה, גנבה. (47) ואם הוא פטור מתשלום הקרן של הגניבה. (48) אין חיוב על הטביחה או על המכירה (שם). [בגמרא נאמר דבר זה אליבא דרבי מאיר, שסובר שבקנס לא אמרו "קם ליה בדרכה מיניה", ואף-על-פי-כן פטור מתשלומי ד' וה', מכיון שפטור מן הקרן, כי ארבעה וחמשה אמרה תורה ולא ג' וד'. אבל דעת רבינו, שגם בקנס אומרים "קם ליה בדרכה מיניה" אין אנו צריכים כלל לנימוק האמור כאן: "ואם אין גניבה, אין טביחה ומכירה", וקשה להבין למה מביאו רבינו].

ה. גנבה ומכר בשבת⁵⁰ או שמכר לעבודה זרה - חיב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה; שאין במכירה מיתה⁵¹. ואם נעשית מלאכה בשבת בעת המכירה -

אמורים¹¹? שנתחייב בתשלומין עם עון מיתת בית דין פאחת¹², או שנתחייב תשלומין ומלקות בבת אחת; אבל אם נתחייב בתשלומין ואחר כך נתחייב במיתת בית דין או במלקות, או שנתחייב מלקות או מיתת בית דין ואחר כך נתחייב בתשלומין¹³ - הרי זה לוקה ומשלם¹⁴.

(2) פרק א, הלכה יג. (3) שאם עשה את העבירה במזיד חייב עליה מיתה בבית-דין. (4) כגון שגנב וטבח בשבת, פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, מכיוון שחייב מיתה על הטביחה בשבת. (5) שהמחוייב מיתה פטור מן התשלומים, כמו שכתוב: "ולא יהיה אסון ענוש יענש" (שמות כא, כב), ופירשו חכמים שמשלם דמי הוולדות. משמע שאם היה אסון - האשה מתה - פטור מדמי הוולדות (כתובות לה.). (6) ופטור ממיתה, בכל זאת פטור גם מתשלומים - כי כתוב בתורה: "ומכה נפש בהמה ישלמנה" "ומכה אדם יומת" (ויקרא כד, יח, כא), כשם שבמכה בהמה אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם חייב ממון; כך במכה אדם אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם פטור מממון (גמרא שם). (7) "כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, וסמך ליה "ארבעים יכנו", כלומר שאם יש שתי רשעיות, מחייבים אותו מלקות בלבד (כתובות לב. ולב: והל' נערה פרק א, הלכה יא). (8) שפטור ממלקות. (9) שני עדים, שעל עבירה זו חייב מלקות, אף-על-פי שהיה מזיד. (10) כדעת רבי יוחנן, שחייבי מיתות הקישה התורה ל"מכה בהמה", ולא חייבי מלקות (כתובות שם). (11) שפטור מתשלומים. (12) שחיוב מיתה וחיוב ממון באים יחד. (13) כגון היוצא ליהרג וחבל באחרים (ערכין ו:). (14) לוקה ומשלם, או משלם ומת (כתובות לא:).

ב. פיצד¹⁵ זרק חץ בשבת¹⁶ מתחלת ארבע לסוף ארבע¹⁷, וקרע בגד חבירו¹⁸ בהליכתו¹⁹; או שהדליק גדיש חבירו בשבת²⁰; או שגנב כיס בשבת²¹, והיה מגרור²² עד שהוציאו מרשות הבעלים²³, שהיא רשות היחיד, לרשות הרבים, ואבדו²⁴ שם - הרי זה פטור מן התשלומין, שאסור שבת ואסור גנבה והזקק באין פאחד. אבל אם גנב כיס בשבת, והגביהו שם ברשות היחיד²⁶, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים והשליכו לנהר²⁷ - חיב לשלם תשלומי כפול; שהרי נתחייב באסור גנבה קדם שיתחייב באסור סקילה²⁸. וכן כל פיצא בזה. וכן אם קצץ אילן חבירו ביום טוב²⁹, והתרו בו; או שהדליק את הגדיש³⁰ ביום הכפורים³¹, והתרו בו³²; או גנב וטבח ביום הכפורים³³, והתרו בו - פטור מן התשלומין³⁴. אבל אם לא התרו בו³⁵ - חיב בתשלומין³⁶, ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה³⁷.

(15) הלכה זו מדגימה את הכללים שבהלכה הקודמת. (16) שם. (17) אמות, והמעביר ארבע אמות ברשות הרבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּפָנֵי שְׁנַיִם בְּלִבְדָּה⁷⁴, וְאַחַר כֶּף פָּאוּ עֵדִים - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּיהֶם⁷⁵.

(68 שם ע"ד: עה. 69) לפני שבאו העדים. (70) בפני שלשה דיינים. (71) במקום ישיבת בית-דין. (72) מתשלום הקנס. זוהי דעת רב שם. (73) כגון שפגש את הדיינים בשוק והודה בפניהם, אין זו הודאה, כי מחוץ לבית-דין אינם בתפקיד דיינים, אלא אנשים פרטיים הם. (74) הודה במקום מושב בית-דין, אולם היו שם שני דיינים בלבד, ובדיני קנסות צריכים שלושה דיינים. (75) כי הודאה שלא נעשתה בפני שלושה דיינים במקום מושבם כדיינים, אינה מחייבת אותו כלום ויכול לחזור בו. וראה לקמן הלכה ט.

ט. בַּיֶצֶד⁷⁶ הוֹדָה בְּבֵית דִּין שֶׁגָּנַב, וְאַחַר כֶּף פָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - פְּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁהָרִי חַיֵּב עֲצֻמוֹ בְּקֶרֶן⁷⁷ קֶדֶם שֶׁיּוֹבֵאוּ עֵדִים. אֲבָל אִם אָמַר 'לֹא גָנַבְתִּי', שֶׁפְּטוּר עֲצֻמוֹ מִן הַכֶּל, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחִזַּר וְאָמַר⁷⁸ בְּבֵית דִּין 'טְבַחְתִּי אוֹ מְכַרְתִּי'⁷⁹, אִם פָּאוּ עֵדִים אַחַר כֶּף שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה, לְפִי שֶׁפְּטוּר עֲצֻמוֹ תַּחֲלָה מִכְּלוּם⁸⁰ עַד שֶׁפָּאוּ הָעֵדִים.

(76) דוגמא למודה בקנס ואחר-כך באו עדים שפטור. (77) מרצונו הטוב, וזה מוכיח שבאמת רוצה לחזור בתשובה, ועל כן פוטרים אותו מן הקנס. (78) לאחר שבתחילה הכחיש את הגניבה. (79) את הגניבה, בלי שהיו עדים על הטביחה או המכירה. (80) וההודאה על הטביחה אינה מחייבת אותו בכל תשלום שהוא, שהרי מודה בקנס פטור, ולא גילה רצון להחזיר ממון, והודאתו באה מתוך כוונה להפטר מארבעה וחמשה, אם יבואו אחר-כך עדים. כל ההלכה הזאת מקורה בדברי רב המנוגא, שהסביר את דברי רב ורבי יוחנן שם. רבינו פסק כאן כרב נגד שמואל, בניגוד לכלל ההלכה כשמואל בדינים. והטעם: מפני שרב המנוגא, רבי יוחנן וגם רב אשי קיבלו שיטת רב.

י. הַגּוֹבֵב שׁוֹר שֶׁל שְׁנַיִ שֶׁתְּפִיזוּ⁸¹ וְטָבְחוּ אוֹ מָכְרוּ, וְהוֹדָה בְּבֵית דִּין לְאַחַד מֵהֶן⁸² וְכִפַּר בְּאַחֶר⁸³, וְאַחַר כֶּף פָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם לְזֶה שֶׁכִּפַּר לוֹ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בְּקָרָה⁸⁴ וְאַרְבָּעָה חֲצָאֵי צֵאִין⁸⁵.

(81) שם ע"א: (82) ועל-ידי-זה נפקע חלקו של שותף זה בתשלומי ד' וה'. (83) בחלקו של השותף השני. (84) אף-על-פי שבתורה כתוב "חמשה בקר" (שמות כא, ז'), כוונתה אפילו לחמשה חצאי בקר, כי העיקר הוא שישלם לבעלים פי חמשה מן הגניבה. ומכיון שמגיע לשותף חצי בקר, ישלם לו ה' חצאי בקר. (85) במקרה שגנב כבש.

יא. דִּין הַגָּנֵב⁸⁶ לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְהַכֶּפֶל אוֹ תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה מִן הַמְּטַלְטְלִין שְׁלוּ⁸⁷. אִם לֹא נִמְצְאוּ לוֹ מְטַלְטְלִין - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנִכְסֵיוֹ וְגוֹבֵינֵי הַכֶּל⁸⁸ מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו⁸⁹, כִּשְׂאָר הַנְּזָקִין, שֶׁנֶּאֱמַר

פְּטוּר מִתְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה⁵². בַּיֶּצֶד? כָּגוֹן שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ⁵³ עַד שֶׁתְּנוּחַ בְּחֶצֶר הַלּוֹקָח⁵⁴; שְׁנִמְצָא, כְּשֶׁהוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת, אִסוּר שְׂבֵת וּמְכִירָה בְּאֵין כְּפָאֶת⁵⁵.

(49) בחול, או בשבת באופן שלא היה בגניבתו חיוב מיתה, כגון שלא הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. (50) בבא-קמא ע. (51) כי אין המכירה נמנית עם ל"ט המלאכות. (52) כי חיוב מיתה מפקיע את חיוב התשלומין. (53) הגנב ללוקח. (54) מדובר בגנב שזרק את הגניבה לחצר הלוקח (שם ע"ד:). (55) החיוב על איסור שבת של הזורק מרשות לרשות בא ברגע שהגניבה נחה על קרקע החצר, וברגע זה בא - בהתאם לתנאי - החיוב על המכירה.

ו. עֵשָׂה שְׁלִיחַ לְשַׁחַט לוֹ⁵⁶, וְשַׁחַט לוֹ הַשְּׁלִיחַ בְּשֵׁבֶת - הָרִי הַגָּנֵב חַיֵּב בְּתְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה, שֶׁהָרִי זֶה הַגָּנֵב לֹא עֵשָׂה עֹזֵן מִיתַת בֵּית דִּין⁵⁷. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ⁵⁸, שֶׁהַשּׁוֹחֵט עַל יְדֵי שְׁלִיחַ⁵⁹ חַיֵּב בְּתְּשֻׁלוּמִין.

(56) שם ע"א. ולא אמר לו לשחוט בשבת, והשליח שחט בשבת על דעת עצמו. (57) כי הוא לא שחט בשבת. (58) למעלה פרק ב, הלכה י. (59) אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה" והשולח פטור - לענין תשלומי ד' וה' "יש שליח", והשולח חייב. אבל בעשאו שליח לשחוט, פטור הגנב מתשלומי ד' וה', כי שלח אותו לעשות עבירה בשבת, ולענין איסור שבת אין שליח לדבר עבירה, ומעשה השליח אינו נזקף על חשבון הגנב השולח (ראה משנה-למלך כאן).

ז. הֵיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים⁶⁰ שֶׁגָּנַב, בֵּין שֶׁהֵעִידוּ הֵן עֲצֻמָּן שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר⁶¹ בֵּין שֶׁהֵעִידוּ אַחֲרֵים שֶׁטָּבַח⁶² אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה⁶³. הֵיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים שֶׁגָּנַב, וְעַד אֶחָד מֵעִיד שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, אוֹ שֶׁהוֹדָה מְעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח⁶⁴ אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאִינוּ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה; שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקֶנֶס⁶⁵ - פְּטוּר⁶⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶⁷.

(60) משנה שם ע. (61) והעידו עדות שלימה על הגניבה ועל הטביחה. (62) אף-על-פי שעדי טביחה מעידים רק על "חצי דבר", כי בלי עדי גניבה אינם יכולים לחייב, כי שמא שלו טבח, והתורה אמרה: "על פי שני עדים... יקום דבר" (דברים יט, טו) ודרש רבי עקיבא: "דבר" ולא חצי דבר. (63) כיון שעדי גניבה אינם צריכים לעדי טביחה, ויכולים לחייב בלעדיהם, אף עדות עדי הטביחה נקראת דבר שלם (שם ע"ד:). (64) לאחר שבאו עדי הגניבה. (65) המודה בעבירה שיש עליה קנס, כלומר, תשלום שהוא פחות מדמי הקרן או יותר. (66) מלשלם את הקנס. (67) הלכות נזקי ממון, פרק ב, הלכה ח.

ח. מִי שֶׁהוֹדָה בְּקֶנֶס⁶⁸ וְאַחַר כֶּף פָּאוּ עֵדִים: אִם הוֹדָה בְּתַחֲלָה⁶⁹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁷⁰ וּבְבֵית דִּין⁷¹ - פְּטוּר⁷²; אֲבָל אִם הוֹדָה חוּץ לְבֵית דִּין⁷³, אוֹ שֶׁהוֹדָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַפְּכָל עָלָיו חוּב עַד שְׁיֵצֵא בְּשָׂבִיעִית¹⁰¹ וַיַּעֲשִׂיר וְיִשְׁלַם. הִיָּה הַגֶּנֶב שְׁוֵה מֵאָה וְאַחַד - אֵינוֹ נִמְכָּר; שְׁנָאֵמֶר: וְנִמְכָּר בְּגִנְבָתוֹ - עַד שְׁיִהְיוּ דָמָיו פְּלִן מִבְּלָעִין בְּגִנְבָתוֹ¹⁰².

99) קידושין יח. (100) פעם אחת, כדעת החכמים בברייתא שם. הגירסא שם "והוזר ונמכר", אולם גירסת רבינו כגירסת המכילתא "ואינו חוזר ונמכר". (101) כדן עבד עברי שעובד שש שנים, כמו שכתוב (שמות כא, א): "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם". (102) מה שאין-כן במקרה זה, שדמיו עולים על דמי הגניבה (גמרא שם).

טו. גֶּנֶב וְנִמְכָּר¹⁰³, וְחֹזֵר וְגִנֵּב: אִם לְשָׁנִי גִנֵּב - הָרִי זֶה נִמְכָּר פְּעַם שְׁנִיָּה, וְאִפְלוּ גִנֵּב לְמֵאָה אֲנָשִׁים - נִמְכָּר מֵאָה פְּעָמִים; וְאִם לְרֵאשׁוֹן גִּנֵּב פְּעַם שְׁנִיָּה - אֵינוֹ נִמְכָּר שְׁנִיָּה¹⁰⁴, אֲלֵא וְיִשְׁאַר עָלָיו הַכֹּל חוּב.

103) גמרא שם. (104) "בגניבתו" - "כיון שנמכר פעם אחת, שוב אי אתה רשאי למכרו" (שם).

טז. גֶּנֶב לְזָהָ, וְחֹזֵר וְגִנֵּב לְזָהָ, וְחֹזֵר וְגִנֵּב לְזָהָ - פְּלִם שְׁתַּפִּין בּוֹ¹⁰⁵. אִם הָיוּ דָמָיו פְּנִגְדַּת הַקֶּרֶן שֶׁל שְׁלֹשָׁתָן אוֹ פְּחוֹת מִן הַקֶּרֶן - נִמְכָּר, וּמִחְלָקִין בִּיגִייהָן¹⁰⁶, וְיִשְׁאַר הַפְּכָלוֹת¹⁰⁷ חוּב עָלָיו; וְאִם הָיוּ דָמָיו יָתֵר¹⁰⁸ - אֵינוֹ נִמְכָּר¹⁰⁹, וְהַפֵּל חוּב¹¹⁰ עָלָיו עַד שְׁיֵצֵא שִׁיר.

105) השווה הלכות נזקי ממון פרק ט, הלכה יב. 106) שלושת הגנבים מחלקים ביניהם דמי מכירת הגנב. 107) המגיע לכל אחד ואחד [נראה שחסרה כאן מלה אחת, וצריך להיות "ושאר הקרן והכפלות"]. (108) על דמי הקרן של שלשתם. (109) ראה למעלה הלכה יד. (110) גם הקרן.

יז. שְׁתַּפִּין שְׁגִנְבוּ בְּאֶחָד¹¹¹ - מְשַׁלְּשִׁין בִּיגִייהָן¹¹², וְכָל אֶחָד מֵהֶן נִמְכָּר בְּחֻלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן¹¹³. וְכָל מִי שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל חֻלְק הַקֶּרֶן שְׁנִתְחַיֵּב בּוֹ - אֵינוֹ נִמְכָּר¹¹⁴.

111) כאיש אחד, כלומר ביחד. (112) מחלקים ביניהם את תשלום הקרן. (113) שהוא צריך לשלם. (114) הגנב נשכר מזה שהיה לו שותף, כי לו גנב לבדו היה נמכר, אם דמיו לא עלו על דמי הקרן כולה.

~ יום שלישי י"ד טבת ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) נתבארו בו דיני הנפקד שרוצה לעכב הפקדון בידו בטענה שנגנב ממנו, וכן כל כיוצא בזה שהממון בא לידו שלא באיסור גניבה, וביאור דינים אלו בשלמות, ואם החזיר הגנב את הגניבה באי זה תנאי יפטר, ואם צריך הודאת בעלים.

א. הַטּוֹעֵן² שֶׁנִּגְנַב מִבֵּיתוֹ הַפְּקָדוֹן: אִם נִשְׁבַּע³ וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֲדִים שֶׁשֶּׁקֶר טַעַן וְשִׁפְתָּקְדוֹן הָיָה אֲצִלוֹ -

בְּהֵן: מֵיטֵב שְׁדָה⁹⁰. וְאִם אֵין לוֹ לֹא קָרַקַע וְלֹא מִטְּלָטְלִין - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ⁹¹ וְנוֹתְנִין דָּמָיו לְנִזְק; שְׁנָאֵמֶר: אִם אֵין לוֹ וְנִמְכָּר בְּגִנְבָתוֹ.

86) שם ד: ה. (87) כדן מזיק, שגובים מן המטלטלין תחילה, כמו שכתוב: "כסף ישיב לבעליו" (שם, לד) ולמדו מזה חכמים: לרבות שוה כסף, ואפילו סובין (שם ז). וראה הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה י. (88) גם את הקרן וגם את הקנס. (89) מן הקרקע הטוב שבכסיו. (90) וגומר "ומיטב כרמו ישלם". ומכאן לומדים, שכל מקום שכתב "ישלם" כוונתו ל"מיטב" (שם ה.). ומטלטלין דינם כמיטב, כי הם נוחים למכירה. (91) כעבד.

יב. הָאִישׁ נִמְכָּר בְּגִנְבָתוֹ, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה⁹². וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁹³. וְאֵין הַגֶּנֶב נִמְכָּר אֲלֵא בְּקָרְוֹ⁹⁴, אֲבָל בְּפֶסְל⁹⁵ אוֹ בְּתִשְׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֻמְשָׁה - אֵינוֹ נִמְכָּר⁹⁶, אֲלֵא הָרִי זֶה עָלָיו חוּב עַד שְׁיֵצֵא שִׁיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"האיש נמכר בגניבתו, אבל לא האשה".

מכאן רואים גודל העילוי והכבוד הניתן לבת ישראל, שהרי הגנב שאין לו מה לשלם נמכר בגניבתו ללא כל תנאי, וגם אם נמכרת על-ידי אביה אינו יכול לעשות זאת אם לא יוכל ליעדה או לפדותה. כי בבת ישראל צריך שיהיה ניכר בגלוי תכליתה ויעודה - הקמת בית בישראל.

ובפנימיות העניינים, אמה עבריה היא הנשמה ו"כי ימכור איש את בתו לאמה" מדבר בירידת הנשמה למטה שאינה מתבצעת אם לא שהובטחה מראש תכליתה של הירידה שהיא לצורך העליה - יעוד (או פדיון האמה) שהוא יחוד קוב"ה וכנסת ישראל - שלימות הדירה בתחתונים לעצמותו ית'.

(על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 372 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

92) משנה סוטה כג. 93) דין זה קבלו חז"ל איש מפי איש עד משה רבינו, וסמכוהו על הפסוק "ונמכר בגניבתו", ולא בגניבתה (שם כג:). 94) אם אין לגנב לשלם את הקרן. 95) אם יש לו לשלם את הקרן, ואין לו ממה לשלם את הכפל. 96) "בגניבתו ולא בכפילו" (קידושין יח:).

יג. גֶּנֶב אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים אוֹ הַקֶּדֶשׁ⁹⁷ - אֵינוֹ נִמְכָּר עַל הַקֶּרֶן⁹⁸, אֲלֵא הָרִי זֶה עָלָיו חוּב עַד שְׁיֵצֵא שִׁיר.

97) שפטור מן הכפל (למעלה פרק ב הלכה א). 98) כי הפסוק "ונמכר בגניבתו" מדבר על גנב המשלם כפל, כי מיד אחר-כך כתוב "אם המצא תמצא בידו הגניבה... שנים ישלם". וראה 'אור החיים' לפסוק זה.

יד. הָיָה קֶרֶן הַגֶּנֶב⁹⁹ שְׁוֵה מֵאָה, וְאֵין הַגֶּנֶב שְׁוֵה אֲלֵא חֲמִשִּׁים - הָרִי זֶה נִמְכָּר¹⁰⁰, וְיִשְׁאַר הַקֶּרֶן עִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִן הַכֶּפֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיֵּב לְשַׁלֵּם²³ עַל פִּי טַעֲנָתוֹ, שְׁשׂוּמֵר אֲבֵדָה פְּשׁוּמֵר שְׂכָר הוּא²⁴, כִּמּוֹ שְׂחֵתְבָאֵר.

(17) המוצא אבידה וחייב להשיבה לבעלים, כמו שכתוב (דברים כב, א) "השב תשיבם לאחיק", וטען שהאבידה נגנבה ממנו, מימרא בשם רבי יוחנן (שם קו:). (18) כדין גנב. (19) וסוף הפסוק "ישלם שניים לרעהו". (20) גנב שנשמר שלא יראוהו בני אדם, אבל איים בנשק על מוצא האבידה - ולקחה (שם נו:). (21) שאין בכוחו למנוע את הגניבה. (22) ועל פי טענה זו שומר אבידה פטור מלשלם. (23) את הקרן. (24) וחייב בגניבה ואבידה, כדעת רבי יוסף (שם נו:).

ה. הַטּוֹעֵן טַעֲנָת גֵּנֵב בְּפִקְדוֹן וְנֹשְׁבֵעַ, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹתוֹ, וְחִזַּר וְטַעֵן בּוֹ טַעֲנָת גֵּנֵב וְנֹשְׁבֵעַ²⁵, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֵדִים שְׁעֵדִין בְּרִשׁוֹתוֹ הוּא, אֶפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים - חַיֵּב כֶּפֶל עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה²⁶. וְאִם נֹשְׁבֵעַ חֲמֵשׁ פְּעָמִים - נִמְצָא מְשַׁלֵּם שְׁשָׁה: הַקֶּרֶן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְחֲמִשָּׁה בְּקֶרֶן מִשׁוּם חֲמִשָּׁה כְּפָלוֹת שֶׁל חֲמֵשׁ שְׁבוּעוֹת.

(25) בבית דין אחר, כי באותו בית דין הוחזק שקרן ולא ישיביוהו. (26) אף על פי שכל הטענות הן על אותו פיקדון (שם קח:).

ו. טַעֵן טַעֲנָת גֵּנֵב²⁷ וְנֹשְׁבֵעַ, וְחִזַּר וְטַעֵן²⁸ טַעֲנָת אֲבֵדָה וְנֹשְׁבֵעַ, וּבָאוּ עֵדִים²⁹ שֶׁלֹּא נִגְנַב, וְהוֹדָה הוּא שֶׁלֹּא אֲבֵד - הוֹאִיל וּמְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל עַל פִּי עֵדִים, אִינוּ מְשַׁלֵּם חֲמֵשׁ עַל שְׁבוּעָה אֲחֵרוֹנָה³⁰ אִף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה³¹; שֶׁהִמְמוֹן הַמְּחִיבֵו בְּכֶפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחֲמִשָּׁה³².

(27) בפיקדון. (28) על אותו פיקדון. (29) ונתחייב בכפל. (30) שנשבע שאבד. (31) ובכל מקום הדין הוא, שאם נשבע לשקר בפיקדון והודה משלם חומש. (32) המלה "פוטרו" משמעותה "אינו מחייב" אף על פי שהשבועה שאבד אינה מחייבת את הכפל, בכל זאת פטור מן החומש, מכיוון שעל הפיקדון הזה נתחייב כבר לשלם כפל.

ז. מִסֵּר שׁוֹרוֹ לְשָׁנִים³³, וְטַעֵנו טַעֲנָת גֵּנֵב וְנֹשְׁבֵעוֹ, וְהוֹדָה אֶחָד מֵהֶם, וְהִשְׁנִי בָּאוּ עֲלָיו עֵדִים - שְׁנִיחָן מְשַׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן³⁴; וְאִם תִּפְשֵׁ בַעַל הַפִּקְדוֹן אֶת הַכֶּפֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁵; וְזֶה שֶׁהוֹדָה³⁶ מְשַׁלֵּם חֲמֵשׁ, פְּשָׁאֵר הַנֹּשְׁבָעִין שְׁבוּעַת הַפִּקְדוֹן שֶׁהוֹדוּ מְעַצְמוֹן.

(33) לשמירה. (34) אבל מכפל שניהם פטורים, זוהי בעיני בגמרא, אם מה שהתורה הקפידה שלא לשלם כפל וחומש זה באותו האיש בלבד, ומכיוון שבמקרה זה שני אנשים הם, ישלם האחד את הכפל והשני את החומש. או כוונת התורה הייתה שעל ממון אחד לא ישלמו גם כפל וגם חומש, ועל כן גם בדין שלפנינו יהי פטור מן הכפל, מכיוון שהראשון

הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל, שֶׁהָרִי הוּא עַצְמוֹ הַגֵּנֵב⁴. וְאִם טַבַּח וּמְכַר אַחַר שֶׁנֹּשְׁבֵעַ - מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה⁵. וְאִינוּ מְבִיא אֶשֶׁם עַל פִּי עֵדִים עַל שְׁבוּעָתוֹ⁶. וְאִינוּ מְבִיא חֲמֵשׁ⁷, שְׁאִין הַחֲמֵשׁ מְשַׁתְּלֵם עִם הַכֶּפֶל⁸. וְאִם בָּאוּ עֵדִים קֹדֶם שֶׁיִּשְׁבַּע - אִינוּ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ⁹.

(2) שומר חנם, שהופקד אצלו חפץ, טוען שהפיקדון נגנב ופוטרו עצמו מלשלם, שהרי שומר חנם פטור מגניבה ואבידה (משנה בבא קמא קח:). (3) שהפיקדון נגנב. (4) מרגע שנשבע ולקח את החפץ לעצמו. (5) כי דין הטוען טענת גנב כדין גנב גם לעניין כפל וגם לעניין ארבעה וחמישה, זוהי דעת רבי יוחנן שם קו: (6) קרבן אשם מביא אדם על שבועת שקר רק אם הודה מעצמו, כמו שכתוב בתורה (במדבר ה, ו) "והתוודו את חטאתם" (שם קח:). (7) "וחמישיתו יוסף עליו" נאמר רק בהודה מפי עצמו לאחר שנשבע לשקר. (8) שנאמר (שם) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו" ודרשו חכמים "בראשו" משמעותו קרן, ולפיכך חיוב חומש הוא רק אם משלם קרן בלבד, אבל לא אם משלם כפל. (9) כי טוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא אם כן נשבע קודם לשקר, כמו שכתוב בו (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלהים" כלומר, לשבועה (שם גו:).

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁰? שֶׁנֹּשְׁבֵעַ קֹדֶם שֶׁשַׁלַּח בְּפִקְדוֹן יָד¹¹; אֲבָל אִם שַׁלַּח בּוֹ יָד, וְטַעֵן טַעֲנָת גֵּנֵב וְנֹשְׁבֵעַ, וּבָאוּ עֵדִים - פְּטוֹר מִן הַכֶּפֶל, שְׁפִינּוֹן שֶׁשַׁלַּח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ¹² וְקִנְיָה¹³.

(10) שטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל. (11) קודם שהשתמש בו. (12) לשלם בכל האונסין ומכל שכן בגניבה ואבידה, מכיוון שדינו כגזול. (13) לעניין חיוב תשלומים ומכיוון שטענת גנב אינה פוטרתו מלשלם דמיו אינו חייב כפל, ודינו כגזול שפטור מכפל, דעת רב ששת (שם קז:).

ג. וְכֵן הַטּוֹעֵן טַעֲנָת אֲבֵדָה בְּפִקְדוֹן¹⁴ וְנֹשְׁבֵעַ, וְחִזַּר וְטַעֵן טַעֲנָת גֵּנֵב וְנֹשְׁבֵעַ, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֵדִים - פְּטוֹר מִן הַכֶּפֶל, שְׂכָרֵךְ יֵצֵא הַפִּקְדוֹן מִיָּדִי הַבְּעָלִים¹⁵ מְשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה¹⁶.

(14) שומר חנם שטוען שהפיקדון אבד ופוטרו עצמו מלשלם, מימרא של רבי אילעא בשם רבי יוחנן (שם). (15) אף על פי שבשעה שטען גנב על החפץ עדיין לא השתמש בו, בכל זאת לא היה עוד הפיקדון של הבעלים. (16) שנשבע שאבד, ועל שבועה זו עצמה, אינו חייב כפל אפילו אם באו עדים, כי דין הכפל נאמר בתורה על הטוען טענת גנב בלבד (משנה שם קח:).

ד. הַטּוֹעֵן טַעֲנָת גֵּנֵב בְּאֲבֵדָה¹⁷ וְנֹשְׁבֵעַ, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָאֲבֵדָה בְּרִשׁוֹתוֹ וְשָׁקֵר טַעֵן - מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל¹⁸; שְׁנֹאֲמַר: עַל כָּל אֲבֵדָה¹⁹. וְהוּא, שְׁיִטְעֵן שֶׁנִּגְנַבְהָ בְּלִסְטִים מְזִיזִין²⁰, שֶׁהוּא אֲנוּס²¹ וּפְטוֹר²²; אֲבָל אִם טַעֵן שֶׁנִּגְנַבְהָ בְּלֹא אֲנוּס - פְּטוֹר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) שנגנב. (47) פרט לקטן. (48) אין נשבעים על טענת נתינתו, ואין באים לידי כפל על ידו. (49) ומכיוון שהנתינה היא על ידי קטן הרי זה פטור מן הכפל, אף על פי שהתביעה הייתה בגדול (שם).

י. שומר שגנב מרשותו, פגון שגנב טלה מעדר שהפקד אצלו וסלע מכיס שהפקד אצלו, אם יש עליו עדים - חייב בכפל⁵⁰. ואף על פי שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו - הרי זה חייב באחריותו⁵¹ עד שיודיע הבעלים; שהרי פלטה שמירתו⁵², וכאלו לא החזיר פלוס⁵³ עד שיודיע בעליו⁵⁴. אבל הגונב סלע מכיס חברו או פלי מביטו, והחזיר דבר הגנוב מביטו למקומו, אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו - עדין הגנב חייב באחריותו⁵⁵ עד שימנה את מעותיו⁵⁶.

(50) כדין כל גנב. (51) אף במקרה אונס. (52) נסתיימה שמירתו ברגע שנגנב. (53) שהרי לבעלים לא החזיר, והוא חדל להיות שומר הבעלים. (54) ואם החזיר טלה לעדרו נחשב להחזרה. (55) כי כל עוד שהבעלים אינם יודעים על החזרת הגניבה, אין שמה החזרה. (56) ועל ידי כך ייודע לו, שהכסף שנגנב הוחזר. דין זה הוא לפי סברת שמואל, רבי יוחנן ורב חסדא (שם קיח.), שאם גנב סלע מכיס חברו וידעו הבעלים על הגניבה, ואחר כך החזיר הגנב את הסלע, "מניין פוטר", כלומר אם הבעלים מנו את הכסף שבכיסם והרגישו בהחזרת הגניבה, דיו, ואין צורך בהודעה ישירה לבעלים.

יא. מנה⁵⁷ את פיסו ומצאו שלם המנן - פטור⁵⁸. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו - אפלו מנן אינו צריך⁵⁹, אלא פינו שהחזירו למקומו נפטר מאחריותו.

(57) בעל הכיס. (58) הגנב. זה שייך לסוף הלכה י. (59) כרבי יוחנן שם. ונראים הדברים שלדעת רבינו גם רב חסדא מודה לרבי יוחנן בסלע או כלי, אבל לא בבעל חי. ראה לקמן הלכה יב.

יב. במה דברים אמורים⁶⁰? בדבר שאין בו רוח חיים⁶¹. אבל הגונב טלה מעדר חברו, וידעו בו הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים⁶², ומת או נגנב - חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן והיא שלמה - פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה - חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים⁶³, כדי שישמרו את הטלה הגנוב; שהרי למדו⁶⁴ דרך אחרת חוץ מדרך שאר הצאן⁶⁵ שבעדר זה.

(60) שהגונב בלי דעת הבעלים והחזיר פטור ואפילו מניין אינו צריך. (61) כגון סלע או כלי, שאם הבעלים לא הרגישו בגניבה אין צורך שירגישו בהחזרה. (62) דינו כדין

כבר נתחייב קודם בחומש. בעיה זו לא נפתרה, ולפיכך אין לחייב מספק את תשלומי הכפל. (35) מאותה סיבה, מכיוון שזה ספק. (36) בזמן שהודה עדיין לא באו עדים על השני, ועדיין לא הייתה קיימת בעיית הכפל בממון זה, ועל כן הוא משלם חומש.

ח. בעל הפקדון שתבע את השומר³⁷, ונשבע שנגנב³⁸, ואחר כך הפר הגנב, ותבע השומר את הגנב, והודה לו הגנב שגנב, ותבע בעל הפקדון את הגנב, וכפר, וכאו עדים שגנב: אם באמת נשבע השומר³⁹ כשטען שנגנב - נפטר הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר⁴⁰; ואם בשרך נשבע⁴¹ - אין מוציאין הכפל מן הגנב⁴²; ואם תפשו הבעלים הכפל - אין מוציאין מידו. תבעו הבעלים את השומר ושלם⁴³, ואחר כך הפר הגנב, ותבעוהו הבעלים והודה להן שגנב, ואחר כך תבעו השומר וכפר בו, וכאו עדים שגנב - אין מוציאין הכפל מן הגנב⁴⁴; ואם תפשו השומר את הכפל - אין מוציאין מידו. וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה⁴⁵, אם טבח הגנב או מכר.

(37) שיחזיר לו את הפיקדון (שם קח:). (38) ופטור מלשלם כדין שומר חינוס. (39) אם כל פרטי השבועה נכונים, כגון שנשבע שנגנב באונס ובאמת היה זה אונס. (40) מכיוון שהשומר אדם ישר הוא, נאמן הוא על הבעלים גם להבא, וישאירו בידו את השמירה אם הפיקדון ימצא. ולפיכך אם השומר מוצא את הגנב ותובע אותו, הרי כאילו הבעלים תבעו אותו, והודאת הגנב לשומר הודאה היא, ופטור מכפל. (41) כגון שנשבע שנגנב באונס, ובאמת נגנב שלא באונס. (42) זוהי בעיית (שם), אם אימון הבעלים בשומר פסק, ועל כן הודאת הגנב בפני השומר אינה הודאה, וחייב בכפל, או לא. בעיית זו לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאין מידו. (43) אף על פי שהוא פטור מלשלם בגניבה. (44) גם זו בעיית שלא נפתרה (שם), אם נאמר שהבעלים שקיבלו דמי הפיקדון נסתלקו, ואין הודאת הגנב בפניהם הודאה, ועל כן חייב הוא בכפל, או נוח לשומר שהבעלים יטרחו לגלות את הגנב, ועל כן הודאת הגנב בפניהם הודאה היא, ופטורת אותו מתשלומי כפל. (45) אין מוציאין מיד הגנב את תשלומי ד' וה', ואם תפס השומר אין מוציאין מיד השומר. [רבינו משמענו, שלא יעלה על הדעת לפטור לגמרי את הגנב מתשלום ד' וה' ואפילו אם תפס השומר מוציאין מידו, מפני שלא נתחייב לשלם כפל והרי אמרו: "ד' וה' אמרה תורה ולא ג' וד'" (למעלה פרק ג, הלכה ה)].

ט. הטוען טענת גנב בפקדון של קטן, אף על פי שנתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול, ונשבע⁴⁶, ואחר כך באו עדים - הרי זה פטור מן הכפל; שגאמר: פי יתן איש⁴⁷, ואין נתינת קטן פלוס⁴⁸. וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול⁴⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששילמו לקונה. (16) והיה לו ללוקח להעלות על דעתו, שזה חפץ גנוב. (17) דעת רבא שם.

ג. נתיאשו הבעלים מן הגנבה, בין שנתיאשו ואחר כך מבר הגנב בין שנתיאשו אחר שמכר¹⁸ - קנה הלוקח¹⁹ ביאוש ושנוי רשות²⁰, ואינו מחזיר הגנבה עצמה לבעליה; אלא נותן להם הדמים²¹ - אם לקח מגנב מפרסם²², או אינו נותן כלל לא חפץ ולא דמים, מפני תקנת השוק²³ - אם לא היה זה המוכר גנב מפרסם.

(18) וכשקנה לוקח עדיים לא היה יאוש ולא יצא מרשות הבעלים. (19) בשעה שהתיאשו הבעלים, ולא כרב זביד אליבא דרבי יוחנן (שם קטו.). (20) מרשות הגנב לרשות הקונה. (21) והקונה יתבע את כספו מן הגנב. (22) כי חייב היה לחשוש שהחפץ גנוב, ועל כן ישלם דמיו לבעלים. (23) והבעלים יתבעו את הדמים מן הגנב.

ד. בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הבית²⁴, אם אין עדים בכמה לקח - הרי התגר²⁵ נשבע²⁶ בנקיטת חפץ²⁷ בכמה לקח, ונוטל מן הבעלים. וכל הנשבע ונוטל²⁸ - שבועתו מדבריהם²⁹, ונשבע בנקיטת חפץ, כמו שיתבאר במקומו³⁰.

(24) ותובע ממנו את דמי הגניבה שהוא מחזיר לו (ראה הלכה ב.). (25) שקנה מן הגנב. (26) שם קיד: (27) כגון ספר תורה, כמו בשבועה מן התורה, מה שאין כן בשבועת היסת של נשבע ונפטר, שאינה בנקיטת חפץ. (28) חמשה הם הנשבעים ונוטלים, המפורטים במשנה שבועות מד: (29) תקנת החכמים, כי "כל הנשבעים שבתורה, נשבעים ולא משלמים", כלומר נשבע הנתבע ופטר מלשלם. (30) הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב.

ה. בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב³¹, והוא אומר: בכך וכך לקחתי ממך, והוא אומר: לא מכרתי לך אלא בפחות מזה - התגר נשבע בנקיטת חפץ³², ונוטל מן הגנב; שאין הגנב יכול לישבע³³, מפני שהוא חשוד על השבועה³⁴.

(31) ותובע ממנו חזרה את כספו, כגון שקנה מגנב מפורסם, שלא עשו בו תקנת השוק (ראה הלכה ב וג). (32) כדין כל הנשבע ונוטל (ראה הלכה ד.). (33) אפילו אם ירצה. (34) שישבע לשקר. על כן מעבירים את השבועה מן הגנב הנתבע על התובע שכנגדו, על הלוקח, וישבע ויטול. לולא החשד היה המוכר נשבע, שמכר לו בפחות מזה, ומשלם כפי שהוא טוען (שבועות שם).

ו. גנב ופרע בחובו³⁵, גנב ופרע בהקפוא³⁶ - אין בזה תקנת השוק³⁷; אלא הבעלים נוטלים הגנבה בלא דמים, וישאר חוב אלו³⁸ על הגנב פשהיה³⁹. משכן הגנבה⁴⁰, בין שמשכנה ביתר על דמיה⁴¹ או בפחות מדמיה⁴² - הבעלים נותנים לבעל המשכון, וחוזרין

הגונב סלע, שאם הבעלים מנו, המניין פוטר. (63) כדעת רב חסדא, "שלא לדעת צריך דעת", כלומר, שאם לא ידעו הבעלים על הגניבה, חייב הגנב, שהחזיר את הטלה לעדר, להודיע לבעלים. (64) הגנב. (65) ועל כן עלול הטלה לברוח מן העדר, וזקוק לשמירה יתירה, ומשום כך יש צורך בהודעה מיוחדת לבעלים. טעם זה, המיוחד לגנב טלה (ולא גנב סלע) נותן רבה לדברי רב חסדא שם. מכאן יוצא: הגונב מרשות חבירו: א) אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, פוטר המניין, בין בסלע ובין בטלה. ב) אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אם זה דבר שאין בו רוח חיים, כגון סלע, אפילו מניין אינו צריך ופטר, ואם הוא דבר שיש בו רוח חיים, כגון טלה, אין המניין פוטר אלא אם כן יודיע לבעלים.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו שאסור לקנות מן הגנב מה שגנב, ומה הוא משפט הגנב עם לוקח הגניבה כשהגנב אינו מפורסם, וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

א. אסור לקנות מן הגנב² החפץ שגנב. ועון גדול הוא, שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב³ גנבות אחרות; שאם לא ימצא לוקח - אינו גנב. ועל זה נאמר⁴: חולק עם גנב⁵ שונא נפשו⁶.

(2) בבאקמא קיח: קיט. (3) עוון כפול הוא: א) על-ידי הקניה הוא מסייע לגנב לקצור פרי פשעו, ב) הוא מעורר אותו לגניבות נוספות בעתיד. שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב - "לאו עכברא גנב אלא חורא גנב" (גיטין מה.). (4) ראה ויקרא רבה פרשה ו, ב; ילקוט שמעוני, משלי כט. (5) אף-על-פי שהוא עצמו לא גנב. (6) כי ישא עונו ויאבד את נפשו.

ב. הגונב ומכר⁷, ולא נתיאשו הבעלים⁸, ואחר כך הפר הגנב⁹, ובאו עדים שזה החפץ שמכרו פלוני הוא גנבו פפנינו¹⁰ - חוזר החפץ לבעלי¹¹, והבעלים נותנים ללוקח דמים¹² ששקל¹³ לגנב, מפני תקנת השוק¹⁴, והבעלים חוזרין ועושים דין עם הגנב¹⁵. ואם גנב מפרסם הוא¹⁶ - לא עשו בו תקנת השוק¹⁷, ואין הבעלים נותנים ללוקח פלום; אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו דמים ששקל לו.

(7) בבאקמא קטו. (8) ועדיין הגניבה קיימת ברשות הבעלים. (9) ובשעה שקנה הלוקח לא ידע שהמוכר גנב הוא. (10) כי אם לא כן, יכול המוכר לטעון: קניתי את החפץ מן הבעלים. (11) כי החפץ עדיין ברשות הבעלים. (12) ואין אומרים שיחזיר את החפץ לבעלים בלי כסף, ויתבע את כספו מן הגנב. זו דעת רבי יוחנן בשם רבי ינאי (שם). (13) ששילם. (14) משום שקנה הלוקח בשוק - בפרהסיא - ולא ידע שהחפץ גנב, עשו לו תקנה שישלמו לו הבעלים מעותיו. אחרת אין לך אדם קונה מחבירו כלום, כי יחשוש להפסיד כספו. (15) ומקבלים ממנו את הדמים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשו בו תקנת השוק, ראה הלכה ו. במה דברים אמורים, כשלא אמר הגנב למלוה בפירוש: הלווני על חפץ זה מאה זוז, אבל כשאמר כן בפירוש, על בעל החפץ להחזיר למלוה את המאה זוז כמו בהלכה ו (מגיד-משנה וכסף-משנה).

ט. לקח מגנב⁵⁸ שאינו מפרסם במאה, ומכר לאחר במאה ועשרים, והפר הגנב - בעל הגנבה נותן לזה האחרון⁵⁹ מאה ועשרים ונוטל גנבתו, וחוזר הבעל ונוטל עשרים של שקר מן המוכר⁶⁰, ונוטל המאה מן הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - נוטל המאה ועשרים מן התגר⁶¹ שלקח מן הגנב, והולך התגר ותובע הגנב במאה של קרן⁶². והוא הדין אם מכר השני לשלישי, והשלישי לרביעי, אפלו מאה - שהוא נוטל מכל אחד ואחד מה שגנפו, ונוטל הקרן מן הגנב. וכל הדברים האלו⁶³ לפני יאוש, כמו שבארנו⁶⁴.

(58) שם קטו. (59) ללוקח השני, כי אם בלוקח מן הגנב עשו תקנת השוק, כל-שכן בלוקח מן הלוקח. (60) גם הקונה הראשון עשו בו תקנת השוק, ואינו מחזיר לבעלים אלא את העשרים זוז שהרויח. (61) פירוש: בתחילה מחזיר בעל הגניבה ללוקח השני את הק"כ שנתן, כמו באינו מפורסם, כי בלוקח השני עשו תקנת השוק גם בגנב מפורסם, שהרי הוא קנה מן התגר ולא מן הגנב, ואל יהיה דינו גרוע מלוקח מגנב שאינו מפורסם. על כן חייב בעל הגניבה לשלם ק"כ ללוקח השני, ואת כספו הוא נוטל חזרה מן התגר שלקח מן הגנב, כי בו לא עשו תקנת השוק, משום שקנה מגנב מפורסם. והראב"ד כאן חולק ואומר, שהלוקח השני נוטל מן התגר, ולא בירר את נימוקו. (62) הגנב מחזיר את המאה שקיבל, והתגר החזיר את העשרים שהרויח. (63) שהלוקח האחרון חייב להחזיר את הגניבה עצמה. (64) למעלה הלכה ב.

י. בעל הבית⁶⁵ שאינו עשוי⁶⁶ למכר את פלו, ויצא לו שם גנבה בעיר⁶⁷, והפיר פלו⁶⁸ וספריו ביד אחרים⁶⁹, או שהיה עשוי למכר, והיו פלים אלו שהפיר מפלים העשויין להשאיל ולהשפיר⁷⁰, אם באו עדים שזה פלו של זה⁷¹ - ישבע זה שהן בידו בנקיטת חפץ⁷² בכמה לקח, ונטל מבעל הבית⁷³, ויחזיר לו פלו⁷⁴.

(65) שם קיד: קטו. (66) שאין דרכו. (67) שגנבו אצלו בבית. אין צורך שיאמרו, שכלים אלה הם שנגנבו. כך פסק רבא "אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, לא צריך כולי האי", אלא מספיק קול שגנבו אצלו. כך פירש רבינו את דברי רבא, וכך פירש רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל. ראה אוצר הגאונים עמוד 108 (ורשי" פירש אחרת). (68) לאחר שהיה מחזר אחריהם ולא התייאש מהם. (69) ואלה טוענים שקנו את הכלים או את הספרים. (70) כלים שמתחילת עשייתם הן עומדים להשאיל או

ועושיין דין עם הגנב; אלא אם פן היה הגנב מפרסם, כמו שבארנו⁴³.

(35) שלוה כסף מאחר, וישלם לו בחפץ הגנוב (בבא-קמא קטו.). (36) בסחורה שקנה בהקפה. (37) אפילו אם אינו יודע כגנב. (38) החוב של המלוה ושל החנוני, וצ"ל: חוב של אלו. (39) לפני שפרע הגנב. במקרים אלה לא תיקנו, מפני שלא על דעת הגניבה הלוה המלוה לגנב או מכר לו החנוני בהקפה (גמרא שם). (40) אצל מלוה, וקיבל עליה הלוואה (שם). (41) אפילו כשדמי הלוואה עולים על דמי הגניבה, אומרים שהמלוה סמך על המשכון. (42) שדמי הלוואה פחותים מדמי הגניבה. במקרה זה בוודאי סמך המלוה על המשכון. כך פוסקת הגמרא (שם), שבכולם עשו תקנת השוק, בין מכר בין משכון חוץ מגנב ופרע בחובו, וגנב ופרע בהיקפו. וסובר רבינו שמשכון דינו כמכר גם לענין שוה מנה במאתים, וכמו שבמכר עשו בזה תקנת השוק, כך גם במשכון. כך פסק גם רבינו חננאל (ראה אוצר הגאונים, בבא-קמא עמוד 106) [והראב"ד בהשגותיו כתב: אלא בכדי דמיה. והמגיד-משנה פירש שכוונתו לחלוק, ודעתו שבמשכון לא עשו תקנת השוק בשוה מנה והלווה מאתים. אולם אפשר לומר שהראב"ד לא בא להשיג אלא לפרש דברי רבינו, כדרכו בכמה מקומות, ואומר שבעל החפץ מחזיר למלוה רק דמי החפץ, אבל לא כל הסכום שהלווה]. (43) בהלכה ב.

ז. הלוקח מגנב שאינו מפרסם, בין שלקח ממנו שוה מאה במאתים⁴⁴ או שוה מאתים במאה - הרי זה נוטל הדמים מבעל הבית⁴⁵ ואחר כך מחזיר הגנבה⁴⁶, מפני תקנת השוק, כמו שבארנו⁴⁷.

(44) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (45) נוטל מאתים, אפילו שוה החפץ מאה בלבד. הקונה יכול לטעון: בשבילי הוא שוה מאתים. (46) אם לא ישלמו לו את כל המאתיים, רשאי הוא לעכב את הגניבה לעצמו, אף-על-פי שלא נתייאשו הבעלים (לו היה יאוש, היה הלוקח קונה את הגניבה ביאוש ושינוי רשות). (47) למעלה הלכה ב.

ח. היה נושה בגנב⁴⁸ מאה זוז⁴⁹, וגנב והביא לבעל חובו⁵⁰, ונתן לו⁵¹ מאה אחרת - הרי הגנבה חוזרת לבעליה⁵², ואומרין לזה⁵³: לך ותבע הגנב במאתים⁵⁴; שלא נתת⁵⁵ לו המאה האחרת מפני החפץ שהביא לך בלבד, פשם שהאמתו בראשונה⁵⁶ האמתו באחרונה⁵⁷.

(48) שם. (49) שהלוה לו. (50) למלוה. (51) המלוה. (52) בלי דמים, ואין המלוה יכול לטעון שהלוה לגנב את המאה השניה על סמך המשכון. (53) למלוה. (54) שלא תיקנו לו תקנת השוק. (55) בזה אנו דוחים את טענת המלוה הטוען, שהלווה לו את המאה האחרת על סמך החפץ בלבד. (56) והלווית לו את המאה הראשונה בלי משכון. (57) ואת החפץ קיבלת בעד החוב של המאה הראשונה, ועל כן הדין הוא כמו בגנב ופרע בחובו, שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלה אין דרך בני אדם להטמינם, ג) אין דרכו של זה להצניע כליו תחת כנפי בגדו, ועל כן אינו יכול לטעון שהוא שונה משאר בני אדם. כל ההלכה הזאת נמצאת כמעט מלה במלה ברי"ף שבועות פרק ז, ד"ה "והשער השמיני". (89) שלא מכר את הכלים. (90) כדין הנשבע ונוטל. (91) על אף שלוש התנאים שלמעלה, כי "לאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן", פירוש, אין להחזיק אנשים כגנבים כל זמן שאין הוכחה ברורה לכך. שם. (92) שתיקנו חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין צורך בנקיטת חפץ, מה-שאינ-כן בשבועת המשנה בנשבע ונוטל, שצריכים נקיטת חפץ כמו בשבועה מן התורה. (93) כלומר: פטור.

פָּרָק שְׁשִׁי

1) נתבאר בו הדברים שאין לוקחים אותם מן אנשים ידועים אלא על דרכים ידועים מפני חשש שאינו שלהם. ונמשך לזה ביאור מה הם הדברים שהאומנים יכולים לעכב לעצמם מן הסתם, לפי שהוא הכרחי לידיעת הדברים שמותר לקנות מהם, כנזכר שם.

א. כָּל דְּבַר שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁהוּא גָּנוּב² - אֶסוּר לִיקַח³ אוֹתוֹ. וְכֵן אִם רַב אוֹתוֹ הַדְּבָר⁴ שֶׁהוּא גָּנוּב⁵ - אֵין לִיקַחְתִּין אוֹתוֹ⁶. לְפִיכָּךְ אֵין לִיקַחִים מִן הַרוֹעִים⁷ צֶמֶר אוֹ חֶלֶב אוֹ גְּדִיִּים⁸; אֲבָל לִיקַחִין מֵהוֹן⁹ חֶלֶב וּגְבִינָה בַמִּדְבָּר¹⁰, אֲבָל לֹא בַיָּשׁוּב¹¹. וּמִתֵּר לִיקַח מִן הַרוֹעִים אֲרֻבַּע צֹאן אוֹ אֲרֻבַּע גִּזְזֹת שֶׁל צֶמֶר מַעֲדָר קֶטָן¹², אוֹ חֲמֵשׁ מַעֲדָר גָּדוֹל; שְׁאֵין חֻזְקָתוֹ שֶׁהוּא גָּנוּב בְּדָבָר זֶה¹³.

2) שיש יסוד חזק ומשכנע שהוא גנוב. (3) לקנות. (4) שהמוכר מציע למכירה. (5) בחזקת שהוא גנוב. (6) אין קונים אותו, מחשש שמא גנוב הוא. (7) משנה בבא-קמא ק"ח: (8) שקיים חשש מבוסס שהרועים גנבים מצאנו של בעל הבית שבידם. (9) ברייתא שם. (10) שהחלב והגבינה שם לרועה, כי אין דרך הבעלים ללכת שם וליטלם. (11) שדרך הרועה להביא את החלב ואת הגבינה לבית בעל הבית. (12) גמרא שם, ולדעת הי"ש אומרים בשם רב חסדא. (13) הרועה יפחד לגנוב אותם, כי חסרונם ניכר מידי. על כן יש להניח, שבוודאי שלו הם. פחות מארבעה צאן אפילו מעדר קטן לא מורגש, ויחזק שגנובים הם.

ב. כָּלְלוֹ שֶׁל דְּבָר¹⁴: כָּל שֶׁהָרוּעָה מוֹכְרוֹ, אִם הִיא בְּעַל הַבַּיִת מְרֻגֵשׁ בּוֹ¹⁵ - מִתֵּר לִיקַח¹⁶ מִן הַרוֹעִה, וְאִם אֵין בְּעַל הַבַּיִת מְרֻגֵשׁ בּוֹ - אֶסוּר לִיקַחוּ¹⁷.

14) לשון הברייתא שם. והכוונה: כל שאם הרועה מוכרו, היה בעל הבית מרגיש בו. (15) מבחין בהעדרו. (16) כי הרועה יפחד לגנוב. (17) שמא גנוב הוא.

ג. אֵין לִיקַחִין מִשְׁוֹמְרֵי פְּרוֹת¹⁸ עֲצִים אוֹ פְּרוֹת¹⁹, אֲלָא בְּזִמְן שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵינָן²⁰ וּמוֹכְרֵים²¹ וְהַסְּלִים²² וְהַפְּלִס²³ לְפָנֵיהֶם; שֶׁהָרִי הַדְּבָר גְּלוּי וְיֵשׁ לוֹ קוֹל²⁴, וְאֵין זֶה גָּנְבָה. וְלִיקַחִין מִפְּתַח הַגְּנֵה²⁵, אֲבָל לֹא

להשכיר וליטול שכרם, כגון היורות הגדולות שמבשלים בהן בחתונות וכדומה (ראה הלכות טוען ונטען פרק ח ט). כלים אלה אין דרכם למכור, והבעלים טוענים, שנגנבו מהם ויצא להם שם גניבה בעיר, ואלה שבידם הכלים טוענים, שקנו אותם בשוק. (71) התובע. אם אין עדים, שהוא בעל הכלים הללו, לא יועיל מה שיצא לו שם גניבה בעיר, כי שמא כלים אחרים נגנבו ממנו. (72) כדין כל הנשבע ונוטל (כלמעלה בהלכה ד). (73) מבעל הגניבה, כי עשו בו תקנת השוק. (74) מכיון שהבעלים עוד לא נתייאשו.

יא. הִיָּה בְּעַל הַבַּיִת עֲשׂוּי לְמַכֵּר אֶת פְּלִי⁷⁵, וְלֹא הִיָּה מְדַבְּרִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׂאִיל וְלְהַשְׁפִּיר⁷⁶, אֶף עַל פִּי שְׂיָצָא לוֹ שֵׁם גָּנְבָה בְּעִיר וְהַפְּרוּ פְּלִי⁷⁷ - אֵינוֹ מְחֻזְרֵין מִיַּד הַלְּקוֹחוֹת, שְׁמָא הוּא מְכָרֵן לְאַחֲרִים⁷⁸. אֲבָל אִם פָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ⁷⁹, עֵמֵד וְזָעַק בְּלִילָה: נִגְנְבוּ פְּלִי וְסַפְרִי, וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וּמְצָאוּ מְחֻתֶּרֶת חֲתוּרָה⁸⁰ וּבְנֵי אָדָם שָׁלְנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ יוֹצְאֵין וְצִרְרוֹת שֶׁל פְּלִים עַל כַּתְּפֵיהֶם, וְהַפֵּל אוֹמְרִים: הֲלָלוּ פְּלִי וְסַפְרִי שֶׁל פְּלוֹנִי⁸¹ - הֲרִי זֶה נֶאֱמָן⁸². וְיִשְׁבַּע זֶה שֶׁהַפְּלִים בִּידוֹ בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן כְּמָה הוֹצִיא⁸³, וְיִטַּל מִבְּעַל הַגְּנֵבָה, וְיַחְזִיר לוֹ פְּלִי.

(75) שם קיד: (76) ועל כן יש מקום לטענה, שבעל הבית מכר אותם. (77) עדים העירו שכלים אלה היו של בעל הבית. (78) וזה שהכלים בידו קנה אותם מאחרים (והמחזיק בכלים אינו טוען שקנה אותם מבעל הבית). (79) כל הדוגמה הזאת לקוחה מהגמרא, שם. (80) חפורה מתחת לקיר הבית. (81) שאם לא כן, יתכן לומר שגנבו כלים אחרים, וכלים אלה שביד המחזיק לקוחים בידו מאדם שלקחם מבעל הבית, שהרי בעל הבית עשוי למכור את כליו. (82) שכלים אלה באמת נגנבו ממנו. (83) כמה שילם.

יב. גָּנַב שֶׁחֻזְקוֹ וְנִתְפָּרְסָם⁸⁴ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹף בֵּית חֲבֵרוֹ, וְעָדִים מְעִידִים שְׂיָצָא וְכָלִים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו⁸⁵, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא שֵׁם בְּעַל הַבַּיִת⁸⁶, וְטָעַן⁸⁷ וְאָמַר: לִיקַחִין הֵן בִּידִי, וּבְעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: גְּנוּבִים הֵם, אִם הִיָּה בְּעַל הַבַּיִת שְׂאֵין דְּרָכּוֹ לְמַכֵּר אֶת פְּלִי, וְאוֹתָם פְּלִים אֵין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִינָן, וְאֵין דְּרָךְ אוֹתוֹ הַמְּחֻזֵּק לְהַצְנִיעַ פְּלִי תַּחַת כְּנָפָיו - הֲרִי בְּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן⁸⁸, וְיִשְׁבַּע⁸⁹ בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵין⁹⁰ וְנוֹטַל פְּלִי. וְאִם אֵין אָדָם זֶה מְחֻזֵּק בְּגָנְבָה - אֵין בְּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן⁹¹; אֲלָא נִשְׁבַּע זֶה שֶׁהַפְּלִים בִּידוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת⁹² שֶׁהַפְּלִים הָאֵלוֹ לְקוֹחִים בִּידוֹ, וְהוֹלֵךְ⁹³.

(84) שבועות מו: (85) תחת כנפי בגדו, ולא יכלו לראות את הכלים, ואינם יכולים לזהותם. (86) בזמן שהגנב נכנס, וזה מקטין את חשש הגניבה. (87) הגנב. (88) מכיון שהנכנס הוחזק כבר ונתפרסם כגנב, מספיקים שלושת התנאים ביחד לקביעת עובדה, שכלים אלה גנובים כטענת בעל הבית. ואלה הם התנאים: א) אין דרכו של בעל הבית למכור כליו, ב) הטמין את הכלים תחת כנפי בגדו, וכלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה שָׁחַר עַל גַּבֵּי לְבָן⁵⁶ - נוֹטֵל אֶת הַפֶּלֶל⁵⁷ וְהֵם שְׁלוּ.

50) פסולת הצמר, שערות קטנות (משנה שם). 51) בשעת כיבוס הצמר. 52) כי דבר מועט הוא, ואין בעל הבית מקפיד על כך. 53) הפסולת שהסורק מוציא בשעת הסריקה. 54) כי מרובים הם, ואין בעל הבית מוותר עליהם. 55) מן החוטים שאורגים בסוף הבגד, כדי לשמור על אריגת הבגד שלא תתקלקל בשעת הכביסה. על שלושה חוטים אין בעל הבית מקפיד, והכובס ראוי לקחתם. יתר על שלושה אל יקח. 56) אם היו חוטים אלה שחורים על גבי בגד לבן. 57) אפילו יותר משלושה חוטים, כי הם מכערים את הבגד הלבן, ובעל הבגד מסכים שהכובס יוציאם ויקחם לעצמו.

ז. הַחֵטִיט⁵⁸ שְׁשִׁיר מִן הַחוּט⁵⁹ פְּדֵי מְשִׁיכַת מַחֲטָה⁶⁰, וְשִׁיר מִן הַפְּגָד מְטֵלִית שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁶¹ עַל שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת - חָיֵב לְהַחֲזִירָן לְבַעֲלֵים⁶²; פְּחוֹת מִזֶּן - שְׁלוּ.

58) משנה שם. 59) שנתן לו בעל הבית. 60) שיעור המאפשר להשחיל המחט ולתפור בו קמא. שיעור זה הוא "מלא מחט וחורן למחט כמלוא מחט", כלומר אורך שני מחטים, כי בפחות מזה אי אפשר לתחוב את המחט בבגד ולתפור בו. 61) חתיכת אריג באורך ג' אצבעות על רוחב ג' אצבעות. 62) כי אין בעל הבית מוותר עליהם.

ח. נִסְרֶת⁶³ שֶׁהִחֲרַשׁ⁶⁴ מוּצֵיא בַּמַּעֲצָד⁶⁵ - שְׁלוּ⁶⁶, בְּכִשְׁלִיל⁶⁷ - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת⁶⁸. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֲצֵל בַּעַל הַבַּיִת⁶⁹ - אֵף הַנִּסְרֶת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכַפּוּצָא פְּהֵן הוֹלְכִין פְּהֵן אַחַר מְנַהֵג הַמְדִינָה⁷⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נִסְרֶת שֶׁהִחֲרַשׁ מוּצֵיא בַּמַּעֲצָד - שְׁלוּ, כְּכִשְׁלִיל - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת" הדין הנ"ל מובא בסיום מסכת בבא קמא, ובהמשך לו הובאה בברייתא הדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" וצריך להבין מדוע השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין זה. ויובן על-פי ביאור המחלוקת שבין הברייתא והתוספתא שם, שבתוספתא נאמר מסתתי אבנים, בזמן שבעל הבית מקפיד יש בהם משום גזל ואם אין בעל הבית מקפיד אין בהם משום גזל, כי התוספות הם שסידר רבי חייא בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך, וזהו שאנו אומרים "רבי לא שנאה, רבי חייא מניין". אבל הברייתא (מלשון 'ר') נכתבה מחוץ לבית מדרשו של רבי, ומן הסתם נלמדה בבבל שהיה אז מרכז תורה גדול יותר כי באותה תקופה היו "ישראל מתגלגלין והולכין לקצוות כו'", ומכאן בא חילוק הדינים. בבבל "אין אבנים מפני שהוא בקעה" (רשי" נח י"א,

מֵאַחֲרֵי הַגְּנֵה²⁶. וְכִלְיָן²⁷ שְׁאֲמָרוּ²⁸ ה'טָמֵן²⁹ - אָסוּר לְקַחַת מִהֶן³⁰. וּמִתֵּר לְקַחַת³¹ מִן הָאָרִיס³², שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בַּפְּרוֹת וּבַעֲצִים³³.

18) משומרי גנים ופרדסים, משנה וברייתא שם ק"ח: ק"ט. 19) חוששים שמא גנבום. 20) במקום המיועד לכך. 21) בפרהסיא. 22) עם הפירות. 23) והמאזנים. 24) ויגיע לאזני בעל הבית. 25) כי זה מקום גלוי לעין כל. 26) רגלים לדבר שזוהו גניבה, מכיון שהוא מוכר באתר מאחורי הגינה. 27) שאמרנו למעלה שיותר לקחת מהם. 28) לקונה. 29) הסתר. 30) כי גנוב הוא. 31) פירות ועצים. 32) המעבד אדמת בעל הבית, ומקבל בשכרו חלק מן הפירות (ולא כשומר המקבל כסף בשכרו). 33) לאריס יש חלק בעצים, כי גם הוא משתתף בהוצאה לקנייתם (ראה בבא-מציעא קג. במשנה).

ד. אֵין לוֹחֲקִין³⁴ מִן הַנְּשִׂים וּמִן הַעֲבָדִים וּמִן הַקְּטָנִים³⁵ אֲלֵא דְבָרִים שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁהֵן שְׁלֵהֵן מִדַּעַת הַבַּעֲלִים³⁶, כְּגוֹן³⁷ נְשִׂים שֶׁמְכָרוּ כְּלֵי פְּשָׁתָן³⁸ בְּגִלְלִיל³⁹ אוֹ עֲגָלִים בְּשָׂרוֹן⁴⁰. וְכִלְיָן⁴¹ שְׁאֲמָרוּ⁴² ה'טָמֵן' - אָסוּר לִיקַח מִהֶן⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת גְּנֵבָה. וְלוֹחֲקִים בַּיָּצִים וְתִרְנַגּוּלִים⁴⁴ בְּכָל מְקוֹם⁴⁵ מִפְּלֵ אָדָם⁴⁶. וְאִם אָמַר ה'טָמֵן' - אָסוּר.

34) משנה וברייתא בבא-קמא ק"ח: ק"ט. 35) כי הדברים בחזקת הבעלים הם. 36) בהסכמת הבעלים. 37) הדוגמאות מובאות במשנה שם. 38) בגדי פשתן. 39) חבל ארץ בצפון ארץ ישראל. שם נוהגות היו הנשים לטוות בגדי פשתן ולמכרם, ואת דמיהם לקחו לעצמן מדעת בעליהן. 40) ארץ המישור במערבה של ארץ-ישראל, לאורך חוף הים מיפו ועד הר הכרמל ותושביה. בזמן המשנה, עסקו בגידול עגלים, וגם הנשים גידלו עגלים ומכרום בהסכמת בעליהן. 41) שהתרנו לקנות מהם. 42) המוכרים לקונה. 43) משנה שם. 44) שם. 45) ולא כמו בפירות, בכלי פשתן ובעגלים שהתירו במקומות מסוימים בלבד. 46) אף משומרים, מעבדים וכו', כי אין חוששים לגניבה בדברים אלה, שדמיהם מועטים.

ה. לוֹחֲקִין מִן הַפְּדִיָּין⁴⁷ זֵיתִים בְּמֵדָה וְשִׁמֵן בְּמֵדָה⁴⁸, אֲבָל לֹא זֵיתִים מוּעָטִים וְלֹא שִׁמֵן מוּעָט; שֶׁחֲזָקָתוֹ גְּנֵבָה הֵם. וְכֵן פֶּלֶי פִּיּוּצָא בָּהֶם⁴⁹.

47) בעלי בית הבד, שמוסרים להם בעלי בתים זיתים לעשות מהן שמן (שם ק"ט.). 48) שזוהי דרך מכירה בפרהסיא ובכמות מרובה, ואין בזה חשש גניבה, כי זה יודע לבעלים. 49) כגון יין מבעל יקב, וגרעיני תבואה מבעל טחנת קמח.

ו. מוֹכִיזִין⁵⁰ שֶׁהַפּוֹכֵס מוּצֵיא⁵¹ - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוּ⁵²; וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוּצֵיא⁵³ - הָרִי אֵלוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת⁵⁴. הַפּוֹכֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין⁵⁵ וְהֵן שְׁלוּ; יֵתֵר מִזֶּן -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִסְפִּימוּ עָלָיו בְּנֵי אוֹתָהּ הַמְדִינָה², או הַמְדוֹד בְּמִדָּה³ חֲסֵרָה מִהַמְדָּה שְׁהִסְפִּימוּ עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֹאֲמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט, בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוֹרָה⁴.

2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). 3) כגון מידת חבל בקרקע או בברד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט. 4) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

ב. אף על פי שְׁהִמְדוֹד או הַשּׁוֹקֵל חֲסֵר גוֹבֵב, אֵינוּ מְשַׁלְּם לוֹ תַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל⁵, אֲלֵא מְשַׁלְּם לוֹ הַמְדָּה או הַמְשַׁקֵּל. וְאֵין לוֹקִין עַל לֹא זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֲזֵב בְּתַשְׁלוּמֵי⁶.

5) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. 6) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

ג. כֹּל מִי שִׁמְשָׁה⁷ בְּבֵיתוֹ או בְּחִנּוּתוֹ מִדָּה חֲסֵרָה או מְשַׁקֵּל חֲסֵר - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֹאֲמַר: לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסֶךָ וְגוֹמֵר⁸. וְאֶפְלוּ לַעֲשׂוֹת הַמְדָּה עֲבִיט שֶׁל מִימֵי רִגְלִים - אֶסוֹר⁹; שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאִין זֶה לֹאֲכָה וּמוֹכֵר בָּהּ, שְׂמֵא יָבֹא מִי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהִיא חֲסֵרָה¹⁰ וְיִמְדַד בָּהּ. וְאֵין לוֹקִין עַל לֹא זֶה, שֶׁהֲרִי אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה¹¹.

7) אף על פי שאינו משתמש בהם. 8) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה. 9) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). 10) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. 11) ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק השהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

ד. הָיוּ הַמְדוֹת וְהַמְשַׁקְלוֹת שֶׁל בְּנֵי הָעִיר חֲתוּמוֹת בְּחוֹתָם יְדוּעֵי¹², וְזוֹ הַמְדָּה או הַמְשַׁקֵּל הַחֲסֵרִים בְּלֹא חוֹתָם - הֲרֵי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוּתָם¹³ לְשֹׂאֵר תַשְׁמִישֵׁי

ג.) ומכיון שכן אין שימוש לאבנים בבבל ולכן אמרה הברייתא שמסתתי אבנים אין בהם משום גזל. אבל התוספתא נכתבה בארץ ישראל "אשר אבניה ברזל כו" והיתה משופעת באבנים ולכן נעשה בהם שימוש לבניה, ובעל הבית מקפיד עליהם, משום כך כתבה התוספתא (שנכתבה בארץ ישראל) שסתם פסולת של אבנים היא של בעל הבית.

ומכיון שדין מסתתי אבנים משתנה ממדינה למדינה לפי הצורך ותכונות המדינה, השמיטו הרמב"ם והשו"ע, משא"כ נסורת שהחרש מוציא כו' מילתא דקביעא בכל המקומות.

(על פי לקו"ש ח"ט עמוד 111 והערה 42 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

63) שחק העצים הנופל בשעת הנסירה, משנה שם. 64) חרש עצים, נגר. 65) כלי עץ, ולהב ברזל בתוכו. עשוי להחליק הקרשים. 66) שמוציא קיסמים דקים ובעה"ב מותר עליהם. 67) בקרדום, המוציא קיסמים גסים. 68) כי חשובים הם. 69) כשכיר יום. 70) אם יש במדינה מנהג, הדין הוא כמנהג המדינה, והדינים שבהלכות הקודמות נאמרו במקום שאין במדינה מנהג ידוע בדברים אלה (שם קיט:).

ט. כֹּל אֶמֶן שֶׁמְכַר דָּבָר מִן הַדְּבָרִים שְׂאִינוֹ שָׁלוּ בְּהַלְכוֹת הַמְדִינָה, פְּגוֹן מוֹכִין שְׁמֹכְרֵן הַסּוֹרְקִי⁷¹ בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ שְׂוִהִיו שָׁל בְּעַל הַבֵּית - אֶסוֹר לִקַּח מִמֶּנּוּ⁷², מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֻזְקָה גְּנֵבָה⁷³; אֲבָל לוֹקִחִין מִמֶּנּוּ פֶּר מְלֵא מוֹכִין⁷⁴. וְאֵם מְכַר הָאֶמֶן דְּבָרִים שֶׁהֵן שָׁלוּ בְּהַלְכוֹת מְדִינָה - לוֹקִחִין מִמֶּנּוּ. וְאֵם אֶמֶר 'הַטְּמֵן' - אֶסוֹר⁷⁵.

71) ראה למעלה הלכה ו. 72) שם. 73) כי הצמר שהוא סורק אינו שלו. 74) שקנאם בשינוי, מכיון שגנב מוכין יעשאומו כו. ואף על-פי שאין זה שינוי ממש, כי אפשר להוציאם מן הכר ולהחזירם למצבם הקודם, ושינוי קל כזה אינו קונה, כמו שכתב רבינו לקמן בהלכות גזילה פרק ב, הלכה י. וטעמו של דבר, מפני שדין זה נאמר בגזל ודאי, אבל כאן בגזל ספק, קונה גם בשינוי קל (מגיד-משנה). 75) בהתאם לכלל המשנה "וכולן שאמרו להטמין, אסור" (שם קיח:).

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאור איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

א. הַשּׁוֹקֵל לַחֲבֵרוֹ מִמְשַׁקְלוֹת חֲסֵרוֹת מִן הַמְשַׁקֵּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סָאָה³⁷, וְקָב וְחֲצִי קָב וְרִבְעֵי הַקָּב וְחֲצִי הַרְבַּע וְשְׁמִינִית הַרְבַּע; אָבָל לֹא יַעֲשֶׂה קָבִים³⁸, שֶׁלֹּא תִתְחַלֵּף בְּרִבְעֵי הַסָּאָה³⁹, שֶׁהוּא קָב וּמְחֻצָּה. וְכֵן בְּמִדּוֹת הַלַּח⁴⁰, עוֹשֶׂה הֵינּוּ⁴¹ וְחֲצִי הֵינּוּ וְשְׁלִישִׁית הֵינּוּ וְרִבְעִית הֵינּוּ, וְלֹג וְחֲצִי לֹג וְרִבְעִית וְשְׁמִינִית⁴² וְאֶחָד בְּשִׁמוֹנֶה בְּשְׁמִינִית⁴³. וְלֹא אָסְרוּ לַעֲשׂוֹת שְׁלִישִׁית הֵינּוּ וְרִבְעִית הֵינּוּ⁴⁴, אִף עַל פִּי שְׁמֵתְחַלְּפִין זֶה בְּזֶה⁴⁵, הוֹאִיל וְהֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ מִימּוֹת מֹשֶׁה רַבְּנֵינוּ⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: ז.). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם ז. דיבור המתחיל ושמניית. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

ח. אֶחָד הַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן⁴⁷ עִם יִשְׂרָאֵל או עִם עוֹבֵד פּוֹכְכִים, אִם מְדַד או שֶׁקָל בְּחֶסֶר - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה⁴⁸, וְחֹיֵב לְהַחֲזִיר. וְכֵן אָסוּר לְהַטְעוֹת אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁴⁹ בְּחֻשְׁבוֹן, אֲלֵא יִדְקֵק עִמּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָשַׁב עִם קְנֵהוּ⁵⁰. אִף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדָךְ⁵¹, קָל וְחֹמֶר לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁאֵינּוּ כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדָךְ. וְהֵרִי הוּא⁵² בְּכֹלל: כִּי תוֹעֲבֵת ה' אֲלֵהֶיךָ כֹּל עֲשֵׂה אֲלֵה⁵³, כֹּל עֲשֵׂה עוֹל - מְכַל מְקוֹם⁵⁴.

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמסורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזול (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). (49) יכול יגלום עליו? תלמוד לומר וחישב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלום עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלום עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אבן ואבן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

ט. וְכֵן בְּמִדַּת הַקֶּרֶקֶע⁵⁵, אִם הִטְעָה אֶת הַחֲבֵרִי בְּמִשְׁיַחַת הַקֶּרֶקֶע⁵⁶ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה⁵⁷. בְּמִדָּה - זֹו מִדַּת

הַבֵּית. פִּיּוּצָא בְּזָה¹⁴: סִלְעֵי¹⁵ שֶׁנִּפְגְּמָה מִן הַצֵּד¹⁶ - לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁקָל בֵּין מִשְׁקָלוֹתָיו, וְלֹא יִזְרְקֶנָה בֵּין גְּרוֹטוֹתָיו¹⁷, וְלֹא יִקְבְּנָה¹⁸ וְיִתְלַנֶּה בְּצוּאָר בְּנוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֲרָי¹⁹ וְיַעֲשֶׂה מִשְׁקָל²⁰; אֲלֵא או יִשְׁחַק²¹, או יַחֲתֹךְ, או יִקְיִץ²², או יִשְׁלִיף לְיָם הַמֶּלַח²³.

(12) של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). (13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. (14) נמשך להלכה ג, שאסור להשהות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. (15) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. (16) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). (17) שברי כלי כסף. (18) יעשה בה חור במקום הפגימה. (19) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. (20) כי השתמשו במטבעות למשקל. (21) ויעשנה לאבק. (22) ישבור. (23) מקום שלא ימצאנה איש.

ה. חֶסֶרָה וְעַמְדָּה עַל מְחֻצָּה - יִקְנִים²⁴. עַמְדָּה עַל פְּחוֹת מְמַחֲצָה²⁵ או עַל יָתֵר מְמַחֲצָה²⁶ - יִקְיִן עַד שֶׁיַּעֲמִידָנָה עַל מְחֻצָּה. וְאִם לֹא חֶסֶרָה אֲלֵא פְּחוֹת מְשֻׁתָּוֹת²⁷ - יִקְנִים לְשֵׁאת וְלִתֵּת²⁸ בָּהּ, אָבָל לֹא לְמִשְׁקָל²⁹; שֶׁכָּל פְּחוֹת מְשֻׁתָּוֹת רַב בְּגִי אָדָם מוֹחֲלִין בּוֹ בְּמִשָּׂא וּבְמִתְּוִן³⁰.

(24) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב:). (25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. (26) יש חשש שיחשבוה לסלע. (27) הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. (28) כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. וזהו דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם מט: נב. כך פוסק גם הר"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנוכר בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

ו. סִלְעֵי שֶׁנִּפְגְּמָה בְּאֲמֻצֵּעַ - אָסוּר לְמַכְרָה לְהִרְגִי או לְחֶרֶם³², מִפְּנֵי שֶׁמְרַמִּין בָּהּ אֶת אֲחֵרִים³³; אָבָל נוֹקְבָה³⁴ וְתוֹלָה אוֹתָהּ בְּצוּאָר הַקֶּטָן³⁵.

(31) לרוצח. (32) לגזלן. (33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. (34) במקום הפגימה באמצע. (35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזלן יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום.

ז. עוֹשֶׂה אָדָם מְדוֹתָיו³⁶ סָאָה וְחֲצִי סָאָה וְרִבְעֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"כָּל הַכּוֹפֵר בְּמִצְוֹת מְדוּת - כְּכּוֹפֵר בְּיִצְאֵת מִצְרַיִם"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצוות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגולן. ידועה השאלה מדוע לקח פרעה על שיעבוד בני ישראל הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובוה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור, כפי שכתב הרמב"ם (פ"ז ה"א) "כל המשהה בביתו . . . מדה חסרה . . . עובר בל"ת" כי ברגע שעשאו והביאם אל ביתו הרי שבתר למות ומעתה הוא ממתין לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצוות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים, ובוה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח:
73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה.
74) ואפשר לחזור בתשובה. 75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. 76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והיין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. 77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). 78) בוה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

פָּרָק שְׁמִינִי

1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית-דין חייבין לחקור ולברוק מאלו הדברים.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה² לְצַדֵּק הַמְאֻזְנִים וְהַמְשַׁקְלֹת וְהַמְדוּת יָפֶה יָפֶה וְלִדְקֵק בְּחֻשְׁבוֹנָן בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָן³, שְׁנֵאמַר: מֵאֲזֵי צֵדֵק וְגוֹמְרָא⁴. וְכֵן בְּמִדַּת הַקְּרָקַע צָרִיךְ לְדַקֵּד בְּחֻשְׁבוֹן מְשִׁיחַת הַקְּרָקַע⁵ עַל פִּי הָעֲקָרִים

הַקְּרָקַע. וְכֵן הוּא עֲנִין פְּסוּק זֶה⁵⁸: לֹא תַעֲשֶׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט, לֹא בְּמִשְׁפַּט הַמִּשְׁקָל וְלֹא בְּמִשְׁפַּט הַמְדָּה, אֲפִלּוּ מְדָה קְטַנָּה כְּמִשׁוֹרָה⁵⁹.

55) לפני כן דובר על מידה בכלי. 56) במדידת הקרקע בחבל. 57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). 58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על משורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). 59) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

י. בְּנֵי חֲבוּרָה⁶⁰ הַמְקַפְּדִים זֶה עַל זֶה⁶¹ שֶׁהִחֲלִיפוּ חֶלֶק בְּחֶלֶק, או לְזֶה מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל וְהִחֲזִיר לוֹ - עוֹבְרִין מִשׁוּם מְדָה⁶², וּמִשׁוּם מִשְׁקָל, וּמִשׁוּם מְנֻן, וּמִשׁוּם לוֹזֵין וּפּוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב⁶³.

60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה.). 61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. 62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, היהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". 63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלווני" כך וכך פירות, שמה מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאלני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח).

יא. הַמְּסִיג גְּבוּל רַעְיוֹהוּ⁶⁴ וְהַכְּנִיס⁶⁵ מִתְּחוּם חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ אֲפִלּוּ מְלֵא אֲצַפַּע: אִם בְּחֻזְקָה עֲשָׂה - הָרִי זֶה גְּנָב. וְאִם בְּאֲרִץ יִשְׂרָאֵל הַסִּיג הַגְּבוּל - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לְאוּיִן: בְּלֹאוֹ גְּנָבָה⁶⁷ או בְּלֹאוֹ גְּזֵלָה⁶⁸, וּבְלֹאוֹ לֹא תַסִּיג⁶⁹. וְאִין חֵיב בְּלֹאוֹ זֶה⁷⁰ אֲלֵא בְּאֲרִץ⁷¹, שְׁנֵאמַר: בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל.

64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. 65) קרקע. 66) זוהי הגדרת גזלן למעלה פרק א הלכה ג. 67) אם השיג בסתר. 68) אם בחזקה עשה. 69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. 70) בלאו "לא תסיג". 71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים.

יב. קָשָׂה עֲנִשָּׁן שֶׁל מְדוּת⁷² יֵתֵר מִעֲנִשָּׁן שֶׁל עֲרִיזוֹת⁷³; שְׁנֵה בֵּינוֹ לְבֵין הַמְּקוֹם⁷⁴, וְזֶה בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ⁷⁵. וְכָל הַכּוֹפֵר בְּמִצְוֹת מְדוּת - כְּכּוֹפֵר בְּיִצְאֵת מִצְרַיִם⁷⁶, שֶׁהִיא תְּחִלַּת הַצְּוִי⁷⁷; וְכָל הַמְּקַבֵּל עָלָיו מִצְוֹת מְדוּת - הָרִי זֶה מוֹדֵה בְּיִצְאֵת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא גְּרָמָה לְכָל הַצְּוִי⁷⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. אין עוֹשִׂין³⁰ אֶת הַמֶּחֶק צְדוֹ אֶחָד קָצֵר וְצְדוֹ אֶחָד עֲבָה³¹. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט, מִפְּנֵי שְׁמִפְחִיתוֹ לְמוֹכְרֵי³²; וְלֹא יִמְחַק בְּבֵת אַחַת³³, מִפְּנֵי שְׁמִפְחִיתוֹ לְלוֹקְחָהּ³⁴.

(30 שם פט: (31 מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32 כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33 במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34 הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחוק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחוק מעט מעט מפני שמפחיתו ללוקח". למוכר, ולא ימחוק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.

ז. אין טוֹמְגִין³⁵ אֶת הַמְּשַׁקְלוֹת בְּמִלַּח כְּדֵי שְׁיִפְחֲתוּ³⁶. וְלֹא יִרְתִּיחַ בְּמִדַּת הַלַּח³⁷ בְּעַת שְׁמוֹדֵד, וְאֶפְלוּ הַיְתָה הַמְּדָה קִטְנָה בְּיֹתֵר; שְׁהָרִי הַתּוֹרָה הַקְּפִידָה עַל הַמְּדוֹת בְּכָל שָׁהוּא³⁸, שְׁנֹאֲמַר: וּבְמִשׁוֹרָה, וְהִיא מְדָה אַחַת קִטְנָה מְשֻׁלְּשִׁים וְשֻׁלְשָׁה בְּלֶג³⁹.

(35 שם פט: (36 ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבידו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא-בבא-בבא פרק ה': "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירות". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37 שלא ישפוך המוכר את היין בחוזק ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38 בכל מדה שהיא. (39 בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.

ח. מוֹכְרֵי⁴⁰ עֲשׂוּשִׁיּוֹת שֶׁל בְּרִזְלֵי⁴¹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן⁴² - צְרִיף לְהִיּוֹת חוֹטֵי הַמְּאֻזְנִים שְׂאוּחֵזוּ הַשּׁוֹקֵל בְּיָדוֹ תְּלוּי בְּאוֹרֵי שְׁלֶשָׁה טְפָחִים⁴³, וְגִבּוּהֵין מִן הָאֲרֶץ שְׁלֶשָׁה טְפָחִים⁴⁴, וְאֲרֶף קִנֵּי הַמְּאֻזְנִים⁴⁵ וְאֲרֶף הַחוֹטֵים⁴⁶ שְׁגִים עֶשֶׂר טְפַח.

(40 שם פט. פט: (41 חתיכות עבות של ברזל. (42 מינים אחרים כבדי משקל. (43 כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. (44 כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובוזה יטעה במשקל. (45 מוט

הַמְּתַבְּאָרִים בְּכֹתְבֵי הַגִּימַטְרִיָּא⁶. שְׂאֶפְלוּ מְלֵא אֶצְבַּע מִן הַקְּרָקַע רואִין אוֹתָהּ כְּאִלוּ הִיא מְלֵאָה פְּרָכֶם⁷.

(2 בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. (3 שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. (4 "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. (5 מדידת הקרקע. (6 ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. (7 פרחי בושם יקרי ערך (בבא-מציעא קז:).

ב. אֲרַבַּע אַמּוֹת הַסְּמוּכִין לְחָרִיץ⁸ - מְזַלְזֵין⁹ בְּמִשְׁיַחְתָּן. וְהַסְּמוּכִים לְשֵׁפֶת הַנְּהָר¹⁰ - אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן כְּלָל¹¹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי רְשׁוֹת הַרְבִּים¹².

(8 החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). (9 אין מדקדקים, כי בעלי השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומוחלים. (10 שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). (11 אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. (12 שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).

ג. וְהַמּוֹדֵד אֶת הַקְּרָקַע¹³ לֹא יִמְדֵד¹⁴ לְאֶחָד¹⁵ בִּימֹת הַחֲמָה וְלְאֶחָד בִּימֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲבָל מֵתַקְצֵר בִּימֹת הַחֲמָה¹⁶. לְפִיכָן, אִם מְדַד בְּקִנְיָה¹⁷ אוּ בְּשֻׁלְשָׁלַת שֶׁל בְּרִזְלֵי וְכִיּוֹצֵא בְּהֵם - אֵין בְּכָף כְּלוּם¹⁸.

(13 שם סא: (14 באותו החבל. (15 כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. (16 מפני היובש. (17 של עץ. (18 כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.

ד. אֵין עוֹשִׂין מְשַׁקְלוֹת¹⁹ לֹא שֶׁל בְּרִזְלֵי וְלֹא שֶׁל עוֹפְרֵת וְלֹא שֶׁל שְׂאָר מִיְנֵי מִתְכוֹת כְּאֵלוֹ²⁰, מִפְּנֵי שְׁמִעְלִין חֲלָדָה וּמִתְחַסְרִין; אֲבָל עוֹשִׂין שֶׁל צְחִיחַ סְלַע²¹ וְשֶׁל זְכוּכִית וְשֶׁל אֶבֶן שֶׁהֵם²² וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן.

(19 ברייתא בבא-בבא-בבא פרק ה': (20 שמחלידות. (21 אבן קשה ויבשה. (22 מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.

ה. אֵין עוֹשִׂין²³ אֶת הַמֶּחֶק²⁴ לֹא שֶׁל דְּלַעַת²⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַל²⁶, וְלֹא שֶׁל מִתְכָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּיד²⁷; אֲבָל עוֹשִׂין שֶׁל זֵית וְשֶׁל אֲגוּזִים וְשֶׁל שְׁקָמָה²⁸ וְשֶׁל אֶשְׁפְּרוּעֵי²⁹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן.

(23 שם. (24 לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. (25 פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. (26 ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. (27 ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה. (28 מין עץ המאריך ימים. (29 אילן שגווין עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.

ט. מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית⁴⁷ - יהיה ארף החוטים שהן תלויות בו שני טפחים⁴⁸, וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין ארפן תשעה טפחים⁴⁹.

(47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. (48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. (49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.

י. מאזנים של חנוני ושל פעל הפית⁵⁰ - יהיה ארף החוט שהן תלויים בו טפח, וגבוהין מן הארץ טפח, והקנה והחוטין ארפן ששה טפחים⁵¹.

(50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. (51) שיעור זה מספיק, שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

יא. החוט שתולין בו הפלס⁵², וכן חוט מאזנים של זהב ושל מוכרי ארגמן טוב⁵³ - ארפו שלש אצבעות⁵⁴, וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות, וארף הפלס וארף השלשלאות⁵⁵ שלו - פפי מה שהוא רוצה⁵⁶.

(52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (53) כך מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. (54) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות ל: ורש"י שם). (55) שבהן תלויות כפות המאזנים. (56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא-בבא פט.

יב. מניין⁵⁷ שחייב המוכר להכריע ללוקח⁵⁸ בעת ששוקל לו? שנאמר: אכן שלמה וצדק יהיה לך. אמרה תורה: צדק משלך ותן לו⁵⁹.

(57) שם פח: (58) להוסיף לו קצת על המשקל. (59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר שנתת "אבן שלימה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

יג. וכמה? פלח - אחד למאה, ובביבש - אחד לארבע מאות. כיצד? מכר לו עשר לטרא לח⁶⁰ - נותן לו גרומין⁶¹ אחד מעשרה בלטרא⁶⁴, ואם מכר לו עשרים לטריין יבש - נותן לו גרומין אחד מעשרים בלטרא⁶⁵. וכן לפי השבון זה בין רב בין מעט⁶⁶.

(60) שם. ראה הלכה יד. (61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד

ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה שאין-כן ביבש. (62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. (63) תוספת משקל. (64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. (65) דהיינו אחד לארבע מאות. (66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. ונבגהות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

יד. כמה דברים אמורים? במקום שנהגו למכר עין בעין⁶⁸; אכל במקום שנהגו להכריע - חייב להכריע לו טפח⁶⁹.

(67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. (68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, ודברים כ, כא. (69) להכריע, לטובת הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בבא פח:).

טו. היה שוקל לו עשר לטרים⁷⁰ - לא יאמר⁷¹ לו: שקל אחת אחת⁷² והכרע⁷³; אלא שוקל לו עשרה בבת אחת, והכרע אחד לכלן.

(70) ברייתא שם פט. (71) הלוקח. (72) כדי להרבות בהכרעות. (73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

טז. מקום שנהגו למד בדיקה⁷⁴ - לא ימד בגסה⁷⁶; בגסה - לא ימד בדיקה⁷⁷. למחוק⁷⁸ - לא יגדש ויוסיף בדימים⁷⁹; וכן אם נהגו לגדש - לא ימחק ויפחת מן הדמים⁸⁰. אלא מודד במנהג המדינה.

(74) משנה שם פח: (75) במדה קטנה, כגון בקב. (76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. (77) משום שיפסיד המוכר. (78) את המדה, ולהסיר את העודף. (79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שלישי על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). (80) במקום שנהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לְהַפְּחוֹת¹⁰¹ פְּפִי פִּחֵי¹⁰² וּלְקַנְסוֹ¹⁰³ פְּפִי רְאוּת בֵּית דִּין¹⁰⁴ לְחֹזֵק הַדְּבָר¹⁰⁵. וְכָל מִי שֶׁמְפָקֵיעַ אֶת הַשְּׁעָר וּמוֹכֵר בְּיָקָר - מִפְּנֵי אוֹתוֹ וְכוֹפֵין אוֹתוֹ וּמוֹכֵר בְּשְׁעָר הַשּׁוּק¹⁰⁶.

95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על מעוות, וכל מעשיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א.). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזני צדק. (99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינן בניוית בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות. (103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל. (105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים כבדים יותר, כדי לבער את הרע. (106) ולא כשמואל, הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגודמין (שוטרים) לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר, כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

פָּרֵק הַשִּׁיעִי

1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחותרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

א. כָּל הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ אָדָם³ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִגְנֹב. פְּסוּק זֶה הָאָמֹר בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרִים הֵיא אֲזַהְרָה⁴ לְגוֹנֵב נֶפְשׁוֹת⁵. וְכֵן הַמוֹכְרֵי⁶ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁזֶה בְּכֻלּוֹ: לֹא יִמְכְרוּ מִמִּפְּרֵת עֶבֶד⁷. וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לְאוּיִן אֶלּוּ⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְאוּ שְׁנֵתָן לְאֲזַהְרֵת מֵיַתַּת בֵּית דִּין⁹, שְׁנֵאמַר: פִּי יִמְצָא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֲחֵיו¹⁰ וְגוֹמֵר. וּמֵיַתַּת בְּהִנְקָא¹¹.

2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:): כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה. (5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מענינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). (6) כעבד. (7) עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד.). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומוכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. (8) לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. (9) הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין

יז. פְּנֵי מְדִינָה שְׁרָצוּ לְהוֹסִיף עַל הַמְּדוּת⁸¹ אוֹ עַל הַמְּשַׁקְּלוֹת - לֹא יוֹסִיפוּ יָתֵר עַל שְׁתוּת⁸². שְׁאֵם הֵיָה הַקֵּב מִכִּיל חֲמֹשָׁה, וְעֲשָׂאוּהוּ מִכִּיל שְׁשָׁה - הַרְשׁוּת בְּיָדָן; יָתֵר עַל שְׁשָׁה - לֹא יַעֲשׂוּ⁸³.

81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם צ.). (82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". (83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

יח. הַסִּיטוּן⁸⁴ מְקַנְחָ אֶת מְדוּתָיו⁸⁵ אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם, וְכַעַל הַבֵּית⁸⁶ אַחַת לְשָׁנָיִם עֶשְׂרֵת חֳדָשׁ. וְהַחֲנוּנִי⁸⁷ מְקַנְחָן פַּעַמִּים בְּשַׁבָּת⁸⁸, וּמִמַּחֲה מְשַׁקְּלוֹתָיו⁸⁹ פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, וּמְקַנְחָן מְאֻזְנִים עַל כָּל מְשַׁקְּל וּמְשַׁקְּל⁹⁰, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִחְלִידוּ⁹¹.

84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח.). (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקשר בתוכן, המקטין את נפחן. (86) שאינו מוכר תדיר כסיטון. (87) הקונה מן הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון. (88) פעמים בשבוע. (89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן ומהדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליד. על כן מנקה אותן ומגנבן על כל משקל ומשקל, מה-שאינ-כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליד (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי-יוסף שפירשו אחרת).

יט. הַמְּבַקֵּשׁ⁹² לְשַׁקֵּל שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי לְטָרָא - נוֹתֵן לְטָרָא בְּכַף מְאֻזְנִים⁹³ וְהַפְּשֵׁר וְרִבִּיעַ לְטָרָא בְּכַף שְׁנֵי; שְׁאֵם אִתָּהּ אוֹמֵר נוֹתֵן חֲצִי לְטָרָא וְרִבִּיעַ לְטָרָא בְּכַף אַחַת, שְׁמָא וּפְל רְבִיעַ הַלְטָרָא וְאֵין הַלּוֹקֵחַ רוֹאֶהוּ⁹⁴.

92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלושה רבעי ליטרא" ממש, דהיינו בשתים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי-יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

כ. חֲיָבִין בֵּית דִּין⁹⁵ לְהַעֲמִיד שׁוּטְרִים⁹⁶ בְּכָל מְדִינָה⁹⁷ וּמְדִינָה וּבְכָל פְּלֵי וּפְלֵי, שִׁיְהִיו מְחַזְרִין עַל הַחֲנִיּוֹת וּמְצַדְקִין אֶת הַמְּאֻזְנִים⁹⁸ וְאֶת הַמְּדוּת וּפּוֹסְקִין הַשְּׁעָרִים⁹⁹. וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא עִמוֹ מְשַׁקֵּל חָסֵר אוֹ מְדָה חֲסֵרָה אוֹ מְאֻזְנִים מְקַלְקְלִין¹⁰⁰ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. וְכֵן אִם גִּנְבָה אִשָּׁה וּמְכָרָה לְעַבְדֶּיהָ בְּלִבָּד²⁸, פְּגוּן שֶׁהִתְנָה עַל הַלּוֹקָח: שָׂזוּ הַשְּׂפָחָה²⁹ לִי, וְאֵין לָהּ אֶלָּא הַיְלָדוֹת - הֲרֵי זֶה פְּטוּר³⁰.

(28) כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. (29) לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. (30) זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ה. הַגּוֹנֵב אֶת פְּנוֹי³¹ או אֶת אֲחִיו הַקָּטָן, וְכֵן הָאֲפוּטְרוּפִין³² שֶׁגִּנְבוּ אֶת הַיְתוּמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין אֲצֵלָם³³, וּבַעַל הַבַּיִת שֶׁגִּנְבָה אֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ³⁴ הַסְּמוּכִין עַל שְׁלָחָנוֹ, וּמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת³⁵ שֶׁגִּנְבָה אֶחָד מִן הַקָּטָנִים הַלּוֹמְדִים אֲצֵלָהּ³⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁ בּוֹ וּמְכָרוֹ - פְּטוּר³⁷; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִמְצָא בְיָדוֹ³⁸ - פָּרַט לְאֵלוֹ³⁹ שֶׁהֵן מְצוּיִין בְּיָדָם.

(31) מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. (32) ממונים עלידי בית-דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. (33) שדאגת פרנסתם עליהם. (34) המשרתים. (35) קטנים. (36) מימרא של רבא (שם פו.). (37) ממיתה. (38) משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. (39) כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

ו. אֶחָד⁴⁰ הַגּוֹנֵב אֶת הַגְּדוּל⁴¹ או הַגּוֹנֵב אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמֵי⁴² שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁים⁴³, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגִּנְבָה אִישׁ אוֹ אִשָּׁה⁴⁴ - הֲרֵי אֵלוֹ נְהַרְגִין; שֶׁנֶּאֱמַר: גִּנְבַּת נַפְשׁ - מִקָּל מְקוֹם⁴⁵. וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁגִּנְבָה גֵר אוֹ עֶבֶד מִשְׁחָרְרָה⁴⁶; שֶׁנֶּאֱמַר: נַפְשׁ מֵאֲחִיו, וְאֵלוֹ בְּכָלל אֲחִינוֹ הֵן בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת⁴⁷. אֶבֶל הַגּוֹנֵב אֶת הָעֶבֶד אוֹ מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוּרִין⁴⁸ - פְּטוּר⁴⁹.

(40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. (41) בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. (42) בו ביום שנולד. (43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. (44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. (45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הנגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: (46) שקיבלו עליהם עול מצוות. (47) אף-על-פי שאינם מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

ז. הֵבֵא בְּמַחְתָּר⁵⁰, בֵּין בְּיָוֵם בֵּין בְּלֵילָה⁵¹ - אֵין לוֹ דְּמַיִם⁵²; אֶלָּא אִם הִרְגוּ בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שָׂאָר הָאָדָם⁵³ - פְּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לְכָל⁵⁴ לְהַרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בְּהַל בֵּין

עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו.). (10) "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. (11) כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

ב. אֵין הַגִּנְבָה חַיִּב מֵיַת הַנֶּקֶד עַד שֶׁיִּגְנֹב אֶת הַיִּשְׂרָאֵל¹², וְיִכְנִיסֵנוּ לְרִשּׁוֹת¹³, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ¹⁴, וְיִמְכְרֵנוּ לְאֲחֵרִים¹⁵; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְעַמַּר בּוֹ וּמְכָרוֹ¹⁶. וְאִפְלוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשְׁוֹה פְּרוּטָה¹⁷, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁעַן עָלָיו¹⁸ אוֹ נִסְמָךְ בּוֹ¹⁹, אֵף עַל פִּי שֶׁהִגְנֹב יִשְׁוֶה²⁰ - הֲרֵי זֶה נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²¹.

(12) משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. (13) דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". (14) לפני המכירה. (15) ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג). (16) השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). (17) שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. (18) דוגמא המובאת בגמרא שם. (19) השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה ג:). (20) בשעה שהשתמש בו. (21) ואם מכרו, לאחר שהנגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). נדעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון.

ג. גִּנְבוּ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²² וּמְכָרוֹ, וְעַדִּין הַגִּנְבָה בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ וְלֹא הַכְּנִיסוֹ הַגִּנְבָה לְרִשּׁוֹתוֹ - פְּטוּר²³. גִּנְבוּ וְהוֹצִיאוּ לְרִשּׁוֹתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא מְכָרוֹ, אוֹ מְכָרוֹ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²⁴, אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמְכָרוֹ לְאֶחָד מִקְרוֹבָיו שֶׁל גִּנְבוּ, כְּגוֹן שֶׁמְכָרוֹ לְאָבִיו אוֹ לְאֲחִיו - הֲרֵי זֶה פְּטוּר²⁵; שֶׁנֶּאֱמַר: גִּנְבַת נַפְשׁ מֵאֲחִיו - עַד שֶׁיִּבְדִּילֵנוּ מֵאֲחִיו וּמְקָרְבָיו בְּמִכִּירָה. וְכֵן אִם גִּנְבוּ וְהוּא יִשְׁן, וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּשֶׁהוּא יִשְׁן, וּמְכָרוֹ וְעַדִּין הוּא יִשְׁן²⁶ - הֲרֵי זֶה פְּטוּר²⁷.

(22) ברייתא שם. (23) הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הנגנב עצמו. (24) והתורה אמרה "והתעמר בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר-כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בנגנב ואחר-כך מכרו. (25) סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: וימכרנו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). (26) בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהנגנב ישן, ולא המכירה. (27) כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵינוֹ הוֹרְגוּ⁶⁷, וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא עַל עֶסְקֵי מְמוֹן - אֲסוּר לְהַרְגוֹ, וְאִם הָרְגוּ - הָרִי זֶה הוֹרֵג נַפְשׁ⁶⁸; שְׁנֵאמַר: אִם זָרְחָה הַשְּׂמֶשׁ עֲלָיו - אִם פָּרוּר לָךְ הַדָּבָר פֶּשְׁמֶשׁ⁶⁹ שֵׁישׁ לוֹ שְׁלוֹם עֲמָךְ, אֵל תְּהַרְגֵהוּ. לְפִיכָךְ, אָב הֵבֵא בְּמַחְתָּרֶת עַל בְּנוֹ⁷⁰ - אֵינוֹ נִהְרָג, שְׁוֹדְאֵי שְׂאֵינוֹ הוֹרְגוּ; אֲבָל הֵבֵן הֵבֵן עַל אָבִיו - נִהְרָגוּ⁷¹.

67) אפילו יעמוד נגדו להציל ממונו מידו. (68) וחייב עליו. (69) לשון הברייתא, שם עב. (70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. (71) כדין כל אדם סתם הבא במחותרת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממונו. דין זה בכך על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שבן זה אוהב את אביו מאד ולא יהרגהו, אסור להרוג במחותרת. ולא רק בכך אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד-משנה).

יא. וְכֵן הַגֵּנֵב שֶׁגֵּנֵב וְיֵצֵא⁷², או שְׂלֵא גֵנֵב וּמֵצֵא וְיֵצֵא מִן הַמַּחְתָּרֶת - הוֹאִיל וּפְנֵה עֶרְףְךָ⁷³ וְאֵינוֹ רוֹדֵף⁷⁴, יֵשׁ לוֹ דְּמִים⁷⁵. וְכֵן אִם הִקְיִפוּהוּ בְּנֵי אָדָם⁷⁶ או עֲדִים⁷⁷, אָף עַל פִּי שְׁעָרָיו הוּא בְּרִשׁוֹת זֶה שֶׁבָּא עֲלָיו - אֵינוֹ נִהְרָג. וְאֵין צָרִיף לֹאמַר אִם בָּא לְבֵית דִּין שְׂאֵינוֹ נִהְרָג.

72) "במחותרת אין לו דמים, חוץ למחותרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחותרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחותרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). (75) וההורגו חייב. (76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרוג. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). (77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלוהי..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יהרוג את בעל-הבית, ימנע הגנב ולא יהרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

יב. וְכֵן הֵבֵא בְּמַחְתָּרֶת לְתוֹף גִּתּוֹ או לְתוֹף שְׂדֵהוּ או לְתוֹף הַדִּיר⁷⁸ וְהַסְהִיר⁷⁹ - יֵשׁ לוֹ דְּמִים; שְׁחֻזְקָתוֹ שָׂבָא עַל הַמְמוֹן בְּלִבָּד, לְפִי שְׂאֵין רַב הַבְּעָלִים מְצוּיִים בְּמִקְוֹמוֹת אֵלֶי⁸⁰.

78) גדרה לעדר צאן. (79) גדרה לבהמות בשדה. (80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגנו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

יג. כֹּל גֵּנֵב שֵׁישׁ לוֹ דְּמִים⁸¹, אִם נָפַל עֲלָיו גֵּל⁸² בְּשֶׁבֶת - מִפְּקָחִים עֲלָיו⁸³, וְאִם שָׁבַר פְּלִים בְּבִיאָתוֹ⁸⁴

בְּשֶׁבֶת⁵⁶, בְּכָל מִיתָה שְׂיִכּוּלֵין לְהַמִּיתוֹ; שְׁנֵאמַר: אֵין לוֹ דְּמִים.

50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרוג, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחותרת כדין רודף אחר אדם להרוג, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על-ידי המתת הרודף (שם עב:). (54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרוג. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחותרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

ח. וְאִחַד הֵבֵא בְּמַחְתָּרֶת או גֵּנֵב שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹף גִּתּוֹ שֶׁל אָדָם⁵⁷ או בְּתוֹף תְּצִירוֹ או בְּתוֹף קְרָפִיפוֹ⁵⁸, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְלָמָּה נֵאמַר מַחְתָּרֶת? לְפִי⁵⁹ שְׂדֵרְךָ רַב הַגֵּנְבִים לְבֹא בְּמַחְתָּרֶת בַּלַּיְלָה.

57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [דעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בכנס לרשות אחרים בכוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חברו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

ט. וּמִפְּנֵי מָה⁶⁰ הַתִּירָה תוֹרָה דְמוֹ שֶׁל גֵּנֵב אָף עַל פִּי שָׂבָא עַל עֶסְקֵי מְמוֹן?⁶¹ לְפִי שְׁחֻזְקָתוֹ⁶², שְׂאִם עֲמַד בְּעַל הַבֵּית לְפָנָיו וּמְנַעוּ - יְהַרְגוּ, וְנִמְצָא זֶה הַנִּקְנָס לְבֵית תְּבָרוֹ לְגֵנֵב פְּרוֹדֵף אַחַר תְּבָרוֹ לְהַרְגוֹ⁶³, וּלְפִיכָךְ יְהַרְגוּ⁶⁴. בֵּין שֶׁהָיָה גְדוֹל בֵּין שֶׁהָיָה קָטָן⁶⁵, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה⁶⁶.

60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממונו של בעל הבית. (62) הנחה ברורה לאור המציאות. (63) שם עב: דין הרודף אחר חברו להרוג, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. (64) הגנב. (65) כי דינו של קטן הבא במחותרת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). (66) כדין רודף.

י. הִנֵּה הַדָּבָר פָּרוּר לְבַעַל הַבֵּית שֶׁזֶה הַגֵּנֵב הֵבֵא עֲלָיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- חַיֵּב בְּתִשְׁלוּמֵינָא⁸⁵; אֶבֶל מִי שְׁאִין לוֹ דְמִים⁸⁶ שְׁשֻׁבֵר פְּלִים בְּבִיאָתוֹ - פְּטוּר⁸⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנַנּוּ⁸⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזל כל שהוא, דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחברו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחברו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). (84) לרשות הבעלים. (85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב:). (86) למעלה הלכה זו והלכה ח. (87) מלשלם, כי חיוב מיתה וחיוב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא-הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת גְּנֵבָה בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

הַלְכוֹת גְּזֵלָה וְאַבְרָהָה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֻמַּשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן:
(א) שְׁלֹא לְגַזֵּל. (ב) שְׁלֹא לַעֲשֹׂק. (ג) שְׁלֹא לְחַמְד. (ד) שְׁלֹא לְהִתְאַוּת. (ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזוּלָה. (ו) שְׁלֹא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה. (ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה. (ח) וּבְאִוֵר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאוה והחמוד. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבירה, והעושק, והתאוה, והחמוד הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

א. כָּל הַגְּזוּל² אֶת חֲבֵרוֹ שְׂוֵה פְרוּטָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִגְזֹל. וְאִין לֹקֵין עַל לָאו זֶה³, שְׁהָרִי הַפְּתוּב נִתְקוּ לַעֲשֶׂה⁴, שְׁאֵם גְּזֹל - חַיֵּב לְהַחְזִיר; שְׁנֵאמַר: וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזוּלָה אֲשֶׁר גָּזַל - זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה⁵. וְאֶפְלוּ שְׂרַף הַגְּזוּלָה⁶ - אִינּוּ לֹקֵה; שְׁהָרִי הוּא חַיֵּב לְשַׁלֵּם דְּמֵיהָ, וְכָל לָאו שְׁנַתֵּן לְתִשְׁלוּמֵינָא אִין לֹקֵין עֲלֵיו.

(2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגולן להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצוות-העשה ככתבה.

ב. וְאִסוּר לְגַזֵּל כָּל שֶׁהוּא⁷ דִּין תּוֹרָה⁸. אֶפְלוּ עוֹבֵד כּוֹכְבִים אִסוּר לְגַזֵּל אוֹ לַעֲשֹׂק; וְאֵם גְּזוּלוֹ אוֹ עֲשִׂקוֹ - יִחְזָר.

(7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב).

ג. אִי זְהוּ גּוֹזֵל⁹? זֶה הַלּוֹקֵחַ מִמּוֹן הָאָדָם בְּחֻזְקָה¹⁰. כְּגוֹן שֶׁחָטַף מִיָּדוֹ¹¹ מִטְּלָטְלִין, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְרִשּׁוֹתוֹ שְׁלֹא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים וְנִטַּל מִשָּׁם פְּלִים¹², אוֹ שֶׁתְּקַף בְּעֵבְדוֹ¹³ וּבְכֶהֱמָתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן¹⁴, אוֹ שֶׁיִּרְדַּ לְתוֹךְ שְׂדֵהוֹ¹⁵ וְאֶבֶל פְּרוּתֵיהָ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה - הוּא גּוֹזֵל. כְּעִנְיֵן שְׁנֵאמַר: וַיִּגְזַל אֶת הַחֲנִינִת מִיַּד הַמַּצְרִי¹⁶.

(9) זהו ביאור ל"כל הגוזל", בהלכה א. (10) בחוזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צז.). (13) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). (14) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגולן (בבא קמא עט:).

ד. אִי זְהוּ עוֹשֵׂק¹⁷? זֶה שֶׁבָּא מִמּוֹן חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים¹⁸, וְכִיּוֹן שֶׁתְּבַעְוֵהוּ כְּבִשׁ¹⁹ הַמִּמּוֹן אֶצְלוֹ בְּחֻזְקָה וְלֹא הַחְזִירוֹ. כְּגוֹן שֶׁהִיָּה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ הַלּוֹאָה אוֹ שְׁכִירוֹת²⁰, וְהוּא תּוֹבְעוֹ, וְאִינּוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵלֵם²¹ וְקָשָׁה. וְעַל זֶה נֵאמַר: לֹא תַעֲשֹׂק אֶת רֵעֶךָ.

(17) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חברו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא:). (21) תקיף ועושה כחפצו.

ה. כָּל הַגְּזוּל חַיֵּב לְהַחְזִיר הַגְּזוּלָה עֲצָמָה²², שְׁנֵאמַר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין הבלדל, כי גם הוא מפרש שהגזלן מחוייב להחזיר מה שנשארו בידו].

ז. הגזלן את חברו בשישבו, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הנגזל: אם רצה - נוטל; ואם לאו - אומר לו: איני נוטל אלא בשישבו, שמא תאנס ממני כאן⁴⁰. והרי היא ברשות הגזלן ובאחריותו⁴¹ עד שיחזירנה לו בשישבו. וכן בדימי הגזלה.

(40) שמא יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שורדים מזויינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

ח. הגזלן את חברו והבליע לו בהשבון⁴² - יצא⁴³. ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו פלוס - לא יצא⁴⁸, וחיב באחריות הגזלה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

(42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזלן מאחריותו. (44) הגזלן. (45) לאונקו של הנגזל. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הנגזל מנה את הכסף שהחזיר לו, אף על פי שהגזלן לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פוטר את הגזלן מאחריותו, אם אבד לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

ט. כל החומד⁵⁰ עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו⁵¹, והכביר עליו ברעים והפציר בו⁵² עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים⁵³ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תחמד. ואין לוקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה⁵⁴. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד⁵⁵, כענין שנאמר⁵⁶: לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחתם להם - חמוד שיש בו מעשה⁵⁷.

(50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו

והשיב את הגזלה אשר גזל. ואם אבדה או נשתנית²³ - משלם דמיה²⁴. בין שהורה מפי עצמו בין שבאו עליו עדים שגזל - הרי זה חיב לשלם הקרן בלבד²⁵. אפלו גזל קורה ובנאה בבירה²⁶ - הואיל ולא נשתנית²⁷, דין תורה הוא²⁸ שיהרס את כל הבנין ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים²⁹, שיהיה נותן את דמיה ולא לפסיד הבנין³⁰. וכן כל פיצא בזה. אפלו גזל קורה ועשאה בספת החג, ופא בעל הקורה לתבעה בתוך החג - נותן לו את דמיה³¹; אבל אחר החג - הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט³², מחזיר את הקורה עצמה.

(22) ואין הגזלן יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים (בבא קמא צג:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י). (25) ולא כנגב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שנגב (26) בניין גדול. (27) מברייתא, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

ו. הגזלן פחות משנה פרוטה, אף על פי שעבר³³ - אינו בתורת השבת גזלה³⁴. גזל שלש אגדות³⁵ שוות שלש פרוטות, והגזל, והרי שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים - חיב להחזיר השלישית³⁶, הואיל ובתחלה היתה שנה פרוטה³⁷. גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזלה אין כאן³⁸, מצות השבת גזלה אין כאן³⁹.

(33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה:). (36) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. (38) כי מה שנשארו בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול [כך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגזלה קיימת⁷⁵, ורצה הגזלן לעשות תשובה⁷⁶, וכא
מאליו⁷⁷ והחזיר דמי הגזלה - תקנת חכמים היא⁷⁸
שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו⁷⁹ ומחלין
לו, כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל
המקבל ממנו דמי הגזלה - אין רוח חכמים נוחה
ממנו⁸⁰.

(71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא ק"ט. (72) כל הגזול.
(73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הגזול. (74) שעבירת
הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה.
(76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:).
(77) בלי שתבע אותו הגזול בבית-הדין. (78) אף על פי
שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה.
(79) לעשות תשובה. (80) כי הוא מונע את הגזלנים
מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה
ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם
הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזלן, כגון
קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני
תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין
מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר
בתלמוד, שהגזלן משלם דמים, הכוונה לגזלן שאינו שב
מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

פֶּרֶק שְׁנַיִם

(1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או
שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

א. הגזלה שלא נשתנית² אלא הרי היא כמו
שהיתה³, אף על פי שנתיאשו הבעלים⁴ ממנה, ואף
על פי שמת הגזלן⁵ והרי היא פיד פניו⁶ - הרי זו
חוזרת לבעליה⁷ בצעמה⁸. ואם נשתנית פיד הגזלן,
אף על פי שעדין לא נתיאשו הבעלים ממנה -
קנאה בשניו⁹, ומשלם דמיה כפשת הגזלה¹⁰.

(2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי
לה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.).
(5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה
אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) "רשות של
יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של
הגזלן, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזלן, ואין כאן שינוי
רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה.
(8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סת.). (9) "אמר רבה,
שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות -
ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזלן.

ב. ודין זה¹¹ דין תורה הוא¹², שנגאמר: והשיב את
הגזלה אשר גזל. מפי השמועה¹³ למדו¹⁴: אם היא
כשגזלה - משלם אותה¹⁵, ואם נשתנית פידו -
משלם דמיה¹⁶. נתיאשו הבעלים ממנה ולא
נשתנית¹⁷ - קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר
יאוש, ואינו משלם אלא כפשת הגזלה¹⁸. ודבר זה

עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול
מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובוה אין
מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן
השיג החומד את מטרתו, דהיינו קנה את החפץ שחמד.
(56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור?
תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן
עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא
יתרו, פרשה ח)..

י. כל המתאנה⁵⁸ ביתו או אשתו וכליו של חברו,
וכן כל פיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן
ממנו - פיון שהשב בלבו היא? קנה דבר זה ונפתה
בלבו בדבר⁵⁹ עבר בלא תעשה; שנגאמר: לא תתאנה,
ואין תאנה אלא בלב בלבד⁶⁰.

(58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר
בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרו לו. (60) בניגוד
לחומד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא
תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני
עצמה" (מכילתא שם).

יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי
גזל⁶¹; שאם לא רצו הבעלים למכר אף על פי
שהרבה להם בדים והפציר ברעים - יבוא לידי
גזל⁶²; שנגאמר: וחמדו בתים⁶³ וגזלו. ואם עמדו
הבעלים בפניו להציל ממונם⁶⁴ או מנעוהו⁶⁵ מלגזל
- יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה
אחאב ונבות⁶⁶.

(61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד,
שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס
ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). (62) ויקח
בחזקה. (63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו.
(64) לאחר שגזלוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב
חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכסרוב נבות העלילו עליו,
העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך
(מלכים-א כא).

יב. הא למדת, שהמתאנה⁶⁷ - עובר בלאו אחד⁶⁸,
והקונה דבר שהתאנה בהפציר שהפציר בבעלים או
בבקשה מהן - עובר בשני לאוין. לכה נאמר: 'לא
תחמד' ו'לא תתאנה'⁶⁹. ואם גזל⁷⁰ - עבר בשלשה
לאוין.

(67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה.
(69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני
עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו,
והבעלים סרבו למכרו.

יג. כל הגזול את חברו שוה פרוטה⁷¹ - פאלו נוטל
נשמתו ממנו; שנגאמר: בן ארחות כל בצע בצע⁷²
את נפשו⁷³ וגומר. ואף על פי כן⁷⁴, אם לא היתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזולן את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

ה. **מְכַר הַגְּזוּל לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים**³⁵, אָף עַל פִּי שְׁהַשְׁבִּיחַ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חוֹזֵר לְבַעֲלֶיהָ³⁶. מְכַר הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל³⁷ אַחַר שְׁהַשְׁבִּיחַ - הוֹאִיל וְהַגְּזוּל יִשְׂרָאֵל וְזֶה שֶׁהָיָא בְּיָדוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה הַשְׁבִּיחַ³⁸; וְאִם תִּפְשׂ הַנְּגוּל - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ³⁹.

(35) שם. (36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזולן והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאם מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

ו. **כָּבַר בְּאֶרְנָו**⁴⁰, שֶׁהַגְּזוּלָה שְׁהַשְׁבִּיחָה אַחַר יְאוֹשׁ אוֹ אַחַר שְׁנִשְׁתַּנְּתָה - הַשְׁבִּיחַ לְגְזוּלָן, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׂבִיחִים, אָף עַל פִּי שְׁהַשְׁבִּיחָה מְאֻלְיָהָ⁴¹. פִּיצֵד? גִּזַּל פְּרָה⁴² וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שִׁילְדָה קִדְּם שְׁתַּבְּעוּ בְּדִין⁴³ בֵּין שְׁעָדִין לֹא יִלְדָה⁴⁴; גִּזַּל רְחֵל⁴⁵ וְנִטְעָנָה⁴⁶ אֶצְלוֹ, בֵּין שְׁגִזָּזָה קִדְּם שְׁתַּבְּעוּ בְּדִין בֵּין שְׁעָדִין לֹא גִזָּזָה - הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם כַּשֶּׁעַת הַגְּזוּלָה⁴⁷. וְאִם יִלְדָה וְגִזָּזָה - הַגִּזוּת וְהַגְּזוּת שֶׁל גְּזוּלָן; וְאִם עָדִין לֹא יִלְדָה וְלֹא גִזָּזָה - שְׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשְּׂבִיחַ מִן הַנְּגוּל, וּמְחִזֵּר הַבְּהֵמָה עֲצָמָה⁴⁸.

(40) למעלה בהלכה ב. (41) וכל-שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט). (42) שם צג: זה. (43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. (44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). (45) שם. (46) נתכסתה בצמר. (47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזולן, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזולן את דמי הולד או דמי הצמר. (48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. **גִּזַּל פְּרָה מְעַבְּרָתָהּ**⁴⁹, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כֵּן יִלְדָה; רְחֵל טְעוּנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כֵּן גִּזָּזָה - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פְּרָה הָעוֹמֶדֶת לְיִלְדָה⁵⁰ וְדְמֵי רְחֵל הָעוֹמֶדֶת לְגִזּוֹ. וְאִם לִפְנֵי יְאוֹשׁ⁵¹ אוֹ קִדְּם שְׁנִשְׁתַּנְּתָה יִלְדָה אוֹ גִזָּזָה - הֲרֵי הַגִּזוּת וְהַגְּזוּת שֶׁל בְּעָלִים,

מִדְּבַרְיָהֶם¹⁹, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׂבִיחִים²⁰. וְכִשְׁמִחְזִיר לוֹ הַגְּזוּלָה, שְׁמִין לוֹ הַשְּׂבִיחַ²¹ וְנוֹטֵל מִן הַנְּגוּל²².

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבנו. (14) את הפירושו לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. (18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה. . . משלם כשעת הגזלה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של החכמים. (20) כדי להקל על הגזולן לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזולן את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

ג. **מְכַר הַגְּזוּלָן אוֹ נִתְנָה בְּמִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּנְּתָה הַגְּזוּלָה**²³ - אֵינָה חוֹזֵר בְּעֲצָמָה²⁴ מִיָּד הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה וְנִתְיָנָה²⁵ בֵּין לְאַחַר מְכִירָה וְנִתְיָנָה, קָנָא הַלּוֹקֵחַ בְּיָאוֹשׁ וְשׁוֹנֵי רְשׁוּת²⁶.

(23) והגזולן לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו.). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

ד. **הַגְּזוּל וְהַשְּׂבִיחַ, וּמְכַר²⁷ אוֹ הוֹרִישׁ לְפָנֵי יְאוֹשׁ²⁸ - מֵה שְׁהַשְׁבִּיחַ הוֹרִישׁ²⁹ וּמֵה שְׁהַשְּׂבִיחַ מְכַר, וְקָנָה לוֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשְּׂבִיחַ³⁰, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׂבִיחַ מִן הַנְּגוּל וּמְחִזֵּר לוֹ הַגְּזוּלָה³¹, וְחוֹזֵר הַנְּגוּל וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְּזוּלָן³², שֶׁהָרִי לֹא נִתְיָאֲשׁ. וְכֵן אִם הַשְּׂבִיחַ הַלּוֹקֵחַ³³ אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשְּׂבִיחַ מִן הַנְּגוּל³⁴.**

(27) מימרא של רבא (שם צו:). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזולן קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזולן אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידי מפני תקנת השבים, מה-שאיין-כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזולן. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזולן את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזולן ואחר-כך מכר, השבח של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחוץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו' עניש כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבת" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגדר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁶³ בְּשִׁבְחָהּ הֵבֵא מֵאֲלֵיוֹ, ⁶⁴ כְּגוֹן גְּזוּת וְיִלְדוּת; ⁶⁵ אֲבָל אִם הֵיְתָה כְּחוּשָׁה וּפְטָמָה ⁶⁶ - אֲפִלּוּ לְפָנֵי יְאוּשׁ נוּטֵל מִן הַגְּזוּל שִׁבַּח הַפְּטוּם ⁶⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה מְשִׁבַּח שְׂוִישׁ פּוּ הוֹצָאָה.

63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. 64) שלא עלה לגזול בדמים. 65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: 66) שם סה. 67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקחי?" (שם), וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שְׁנוּיֵי הַחֹזֵר לְבְרִיתוֹ ⁶⁹ - אֵינּוּ שְׁנוּיֵי ⁷⁰. בִּיצֵד? הַגְּזוּל עֲצִים וְדִבְקָן בְּמִסְמָרִים ⁷¹ וְעֵשָׂה מִהֵן תְּבֵה - אֵינּוּ שְׁנוּי; שְׁהָרִי אֲפֹשֶׁר לְפָרְקוֹ, וְחֹזְרִין לוחות כְּשֶׁהָיוּ ⁷².

68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזול, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזול. 69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. 70) ואין הגזול קונה את הגזילה, וחיוב להחזיר את הגזילה עצמה. 71) בלי לשנות את העצים. 72) שם צג:

יא. גֹּזֵל עֶפְרָה ⁷³ וְעֵשָׂאָהּ לְבָנָה - לֹא קָנָה ⁷⁴; שְׂאָם יִדְקֶה ⁷⁵ הַלְּבָנָה, תְּחֹזֵר עֶפְרָה כְּשֶׁהֵיְתָה. גֹּזֵל לְשׁוֹן שֶׁל מִתְּכַת ⁷⁶ וְעֵשָׂאָהּ מְטֻבֵּעַ - לֹא קָנָה; שְׂאָם יִתִּיד הַמְטֻבֵּעַ יִחְזֹר לְשׁוֹן כְּשֶׁהֵיְתָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

73) מימרות של רב פפא, שם צו: 74) ומחזיר את הלבנה, ונוטל את השבח מן הגזול. 75) יכתוש דק דק. 76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אֲבָל ⁷⁷ הַגְּזוּל עֲצִים ⁷⁸ וְשִׁפְן וְקִצְצָן ⁷⁹ או חֶקֶק בְּהֵן ⁸⁰ וְעֵשָׂאָן פְּלִים, או שְׁגוּל צֶמֶר וְצִבְעוֹ או נִפְצוּי ⁸¹ וְלִבְנוֹ ⁸², או שְׁגוּל טוּי ⁸³ וְעֵשָׂהּ בְּגָד, או שְׁגוּל לְבָנָה וְעֵשָׂאָהּ עֶפְרָה ⁸⁴, או אֲבָנִים וְסִתְתָן ⁸⁵, או מְעוֹת וְהִתִּיכֵן - הֲרִי זֶה שְׁנוּי בְּדוֹ; שְׂאָם יַעֲשֶׂם מְעוֹת אַחֲרוֹת - פְּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן ⁸⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.

וְאִף עַל פִּי שְׁנֵתְעַבְרָה או נְטַעְנָה בְּיַד הַגְּזוּל ⁵²; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעֵלִים ⁵³ וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית הַגְּזוּלָה ⁵⁴ - בְּרִשׁוֹת בְּעֵלֶיהָ הִיא עֲדִין ⁵⁵, אִף עַל פִּי שְׁהַגְּזוּלָן חֵיב בְּאַנְסִיָּה ⁵⁶.

49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתיאשו הבעלים. 50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. 51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. 52) וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. 53) ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. 54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. 55) לבעלים הזכות החוקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. 56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גִּבְבֵי או גְּזוּל ⁵⁸, וְהַקְדִּישׁ וְטִבַּח אַחֵר שְׁנֵתְיָאֲשׁוּ הַבְּעֵלִים ⁵⁹ - הֲרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַגְּזוּלָן מְשַׁעָה שְׁהַקְדִּישָׁה בְּלִבְדוֹ ⁶⁰, פְּדִי שְׁלֹא יְהִי חוּטָא נְשֹׁפְרָה ⁶¹; וְכָל וְלִדּוֹתֶיהָ וְגִזּוֹתֶיהָ מְשַׁעָת גִּבְבָה עַד שְׁעַת הַקְדִּישׁ - שֶׁל בְּעֵלִים ⁶².

57) גיטין נה: 58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא טו.). 59) אם הקדיש לפני שנתיאשו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). 60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתיאשו הבעלים, כמו בגזול שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). 61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזול (ראה למעלה סוף הלכה א). 62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזול. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבת" הכוונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה א. (111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

טו. גזל פְּלִי וְשָׁבֵרוֹ - אֵין שְׁמִין לוֹ הַפְּתָת¹¹²; אֶלָּא מְשַׁלֵּם דְּמֵיו¹¹³, וְהַפְּלִי הַשְּׁבוּר שֶׁל גְּזֻלָּן. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לְטַל הַפְּלִי הַשְּׁבוּר - נוֹטְלִין¹¹⁴, וּמְשַׁלֵּם הַפְּתָת; שְׂזוּ תַקְנָה הִיא לַבְּעָלִים¹¹⁵, וְאִם לֹא רָצוּ - הַרְשוּת בִּידָן. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה¹¹⁶.

(112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזלן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. (113) של כלי שלם. (114) בעל-כרחו של גזלן. (115) דין זה, שאין שמין לגזלן, תוקן לטובת הבעלים. (116) כגון גזל בהמה ומתה.

טז. גְּזֻלָּה שְׁלֵא נִשְׁתַּנְּתָה¹¹⁷ וְהוֹקְרָה¹¹⁸, אָף עַל פִּי שְׁנֵיתָא שׁוֹ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה¹¹⁹ - הָרִי זֹו חוֹזְרָת לַבְּעָלִים, וְאֵין לְגֻזְלָן בָּהּ כְּלוּם¹²⁰. שְׁלֵא תַקְנִין¹²¹ לְגֻזְלָן אֶת הַשְּׁבִיחַ אַחֵר יְאוּשׁ אֶלָּא כְּגוֹן גְּזוּת וְזָדוּת¹²²; אֲבָל שְׁבִיחַ הַיֶּקֶר, אִם הִיתָה הַגְּזֻלָּה חוֹזְרָת בְּעֵינֶיהָ¹²³, אֵינוֹ זֹזְכָה בָּהּ.

(117) וחייב הגזלן להחזירה בעין. (118) שם סה. בבא-מציעא מג. (119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזלן. (120) אף לא השבח שבעליית המחיר. (121) החכמים. (122) שאם יקחו מן הגזלן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. (123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזלן את שבח היוקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוזלה או שנפתחה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חברו, והשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוח, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

א. הגזול חֲבִיתָה² שֶׁל יֵין מִחֲבֵרוֹ, וְהָרִי הִיא שְׁוָה דִּינָר בְּשַׁעַת הַגְּזֻלָּה, וְהוֹקְרָה אֶצְלוֹ וְעַמְדָה בְּאַרְבָּעָה: אִם שָׁבֵר הַחֲבִית אוֹ שָׁתָה אוֹתָהּ³ אוֹ מָכְרָה אוֹ נָתְנָה בְּמִתְנָה אַחֵר שְׁהוֹקְרָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, בְּשַׁעַת הוּצָאָה מִן הָעוֹלָם⁴; שְׂאֵלו הַנִּיחָה⁵, הִיתָה חוֹזְרָת בְּעַצְמָה⁶. נִשְׁבְּרָה מֵאֵלֶיהָ⁷ אוֹ אֲבָדָה - מְשַׁלֵּם דִּינָר, בְּשַׁעַת הַגְּזֻלָּה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו

(77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. (78) שם צג: (79) זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. (80) עשה בהם חלל ובית קיבול. (81) הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. (82) הלבינו על-ידי כיבוס וטיפול מיוחד. (83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאים תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וכסף-משנה]. (84) שם צו: (85) תקנן והחליקן. (86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

יג. הַגְּזֻל מְעוֹת⁸⁷ יִשְׁנוֹת⁸⁸ וְשָׁפָן⁸⁹ וְחִדְשָׁן - לֹא קָנָה; שְׁהָרִי מִתְּשִׁינָן וְחוֹזְרִין כְּשֵׁהִיוּ. גְּזֻל מְעוֹת חִדְשִׁים וְיִשְׁנָם⁹⁰ - קָנָה; שְׂאֵם יִחְדָּשֵׁם - פָּנִים חִדְשוֹת הֵן⁹¹. גְּזֻל דְּקָל⁹² מִחֲבֵרוֹ⁹³ וְקָצְצוֹ - לֹא קָנָה⁹⁴, וְאִפְלוּ כְּרָתוּ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת⁹⁵; עֲשָׂהוּ קוֹרוֹת⁹⁶ - קָנָה⁹⁷.

(87) שם. (88) משומשות והשחירו. (89) החליקן וניקן. (90) עשה אותן ישנות. (91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. (92) שם צו. (93) לקרקע. (94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזלן להשיב את הדקל עצמו. (95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. (96) לבנין. (97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזלן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

יד. גְּזֻל קוֹרוֹת גְּדוּלוֹת⁹⁸ וְעֲשָׂאן קְטָנוֹת - לֹא קָנָה⁹⁹; עֲשָׂאן לוחות¹⁰⁰ עַד שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה שְׁמָם¹⁰¹ - קָנָה. גְּזֻל לֹולֵב¹⁰² וְהַפְּרִיד עֲלָיו - קָנָה¹⁰³ הָעֲלִים. גְּזֻל עֲלִים וְעֲשָׂאן חוֹפִיָּה¹⁰⁴ - קָנָה¹⁰⁵. גְּזֻל טָלָה¹⁰⁶ וְנִעְשָׂה אֵיל¹⁰⁷, יַעֲגַל וְנִעְשָׂה שׁוֹר - הָרִי זֶה שְׁנַי בְּיָדוֹ¹⁰⁸ וְקָנָהוּ¹⁰⁹, וּמְשַׁלֵּם בְּשַׁעַת הַגְּזֻלָּה¹¹⁰, וְאָף עַל פִּי שְׁלֵא נִתְּיָא שׁוֹ הַבְּעָלִים¹¹¹.

(98) שם. (99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. (100) קרשים. (101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. (102) ענף הדקל. (103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". (104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. (105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". (106) כבש צעיר עד בן שנה. (107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: (108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזלן. (109) כי נשתנה גופו (שם סה:). (110) ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חזור. (20 רזתה, גמרא שם. 21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-ידי-זה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צו. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתיקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. (27) משנה שם צו: (28) ולהבריא. (29) מחזיר את העבדים עצמם. וזהו דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזול, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזול אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזול לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על המזבח על-ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזול הטיל בידיים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על-פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם-משנה שטרה ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזול לנגזל. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³⁹ פְּשַׁחְזִיר הַגְּזֵלָה⁴⁰; אֲבָל אִם נִשְׁרְפָה הַגְּזֵלָה או אֲבָדָה אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרָה בְּהִנָּאָה - חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ דְּמִיָּה פְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה⁴¹. לְפִיכָּה⁴², אִם כָּפַר בִּי⁴³ אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרָה בְּהִנָּאָה⁴⁴ וְנִשְׁבַּע⁴⁵ - חֵיב לְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאִשָּׁם⁴⁶.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. "... יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל. . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה. . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כ"ו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזול מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. הַגְּזֵל בְּהִמָּה⁴⁷ וְנִשָּׂא עָלֶיהָ מִשָּׂא או רִכַּב עָלֶיהָ או חָרַשׁ או דָּשׁ בָּהּ וְכִיּוֹצֵא בָּזָה, וְהַחְזִיר לְבַעְלֶיהָ, אִף עַל פִּי שְׁעֵבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁴⁸ - אִינוּ חֵיב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, שְׁהָרִי לֹא הִפְסִידָהּ⁴⁹ וְלֹא הִכְחִישָׁהּ⁵⁰. וְאִם הִחְזַק אָדָם זֶה לְגִזְלוֹ⁵¹ או לְעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים

משלם התוספת]. (5) שלימה אצל. (6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גזול שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. הֵיִתָּה שְׂוֵה⁸ פְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה אֲרַבְעָה, וּבְשַׁעַת הַוָּצֵאָה מִן הָעוֹלָם דִּינָר⁹ - מְשַׁלֵּם אֲרַבְעָה, פְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה¹⁰, בֵּין שְׁשִׁבְרָה או שְׁתֵּאָה¹¹ בֵּין שְׁנִשְׁבְּרָה או אֲבָדָה מֵאֲלִיָּהּ. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בָּזָה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוזל. (10) "כל הגזולנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבח היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הַגְּזֵל¹² חוֹתֵל¹³ שֵׁישׁ בוֹ חֲמִשִּׁים תְּמָרִים, וְכִשְׂיִמְכֵר הַחוֹתֵל פְּלוֹ פְּאַחַת יִמְכֵר בְּתַשְׁעָה, וְכִשְׂיִמְכֵר אַחַת אַחַת יִמְכֵר בְּעֶשְׂרָה - אִינוּ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַשְׁעָה¹⁴, וְאִין הַנְּגֹזֵל יְכוּל לֹאמַר לוֹ: אֲנִי אַחַת אַחַת הֵיִתִּי מוֹכֵר. וְכֵן הַדִּין בְּמִזְיק¹⁵, וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בָּזָה, בְּנִכְסֵי הַדִּיּוֹט; אֲבָל בְּהַקְדָּשׁ¹⁶ אִינוּ כֵן, אֶלָּא מְשַׁלֵּם עֶשְׂרָה¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששווי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גֹּזֵל בְּהִמָּה¹⁸ וְהִזְקִינָהּ¹⁹ או בְּחֶשֶׁה²⁰ פִּחַשׁ שְׂאִינוּ יְכוּל לְחַזֵּר, כְּגוֹן חֲלָאִים שְׂאִין לָהֶם רְפוּאָת תְּעֵלָה²¹, או שְׁגֹזֵל מְטַבֵּעַ וְנִסְדָּק²² או פָּסְלוּ הַמֶּלֶךְ²³, או שְׁגֹזֵל פְּרוֹת וְהִרְקִיבוּ כְּלָי²⁴, או שְׁגֹזֵל יַיִן וְהַחְמִיץ²⁵ - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁגֹזֵל כְּלָי וְשִׁבְרָה²⁶, וּמְשַׁלֵּם פְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה²⁷. אֲבָל אִם גֹּזֵל בְּהִמָּה וְכִחְשׁוּ פִּחַשׁ שְׂאִפְשֵׁר לְחַזֵּר²⁸, או שְׁגֹזֵל עֲבָדִים וְהִזְקִינָהּ²⁹, או שְׁגֹזֵל מְטַבֵּעַ וְנִפְסַל בְּמִדְּיָה זוֹ וְהָרִי הוּא יוֹצֵא בְּמִדְּיָה אַחֲרָת, או שְׁגֹזֵל פְּרוֹת וְהִרְקִיבוּ מְקַצְתָּם³⁰, או תְּרוּמָה וְנִטְמָאת³¹, או שְׁגֹזֵל חֲמִץ וְעֵבֵר עָלָיו הִפְסַח³², או בְּהִמָּה וְנִעְבְּדָה בָּהּ עֲבָרָה³³, או נִפְסְלָה מְלַקְרָב³⁴, או שְׁהִיתָה יוֹצֵאָה לְהַסְקָלָה³⁵ - אוֹמַר לוֹ³⁶: הָרִי שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ³⁷, וּמַחְזִיר אוֹתָהּ בְּעֶצְמָהּ³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזלן המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הָדָר בַּחֲצֵר חִבְרוֹ ⁷³ שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ: אִם אוֹתָהּ חָצֵר אֵינָה עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר - אֵינוּ צָרִיף לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׁכָרָה, אִף עַל פִּי שְׁדָרְףָּה זֶה הָדָר לְשֹׁכֵר מְקוֹם לְעַצְמוֹ, שְׁנָה ⁷⁵ נִהְיָה וְזֶה אֵינוֹ חִסְרוֹ; ⁷⁶ וְאִם הַחֲצֵר עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר, אִף עַל פִּי שְׁאִין דָּרְףָּה זֶה ⁷⁷ לְשֹׁכֵר - צָרִיף לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׁכָר, שֶׁהֵרִי חִסְרוֹ מְמוֹן ⁷⁸.

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר. (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מִי שֶׁהֵיָה לוֹ ⁷⁹ צִמְרִים ⁸⁰ וְסַמְנִים ⁸¹ שְׁרוּיִים ⁸², וְכָא אֶחָד וְצָבַע הַצִּמְרִים בְּסַמְנֵי שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ חִבְרוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי מֵה שֶׁהִפְסִיד בְּצִמְרֵי ⁸³, וְאֵינוֹ מְחַשֵּׁב לוֹ שְׁבִיחַ סַמְנֵי שֶׁעַל גְּבֵי הַצִּמְרֵי ⁸⁴. וְאִם תִּפְשֵׁה הַנִּזְק דְּמֵי מֵה שֶׁחִסְרוֹ מִן הַסַּמְנֵי - אֵין מוֹצִיאֵן מִדְּוִי ⁸⁵.

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שוה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחנתנה, הצבוע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאים מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יא. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בְּפִקְדוֹן ⁸⁶, בֵּין שֶׁשְׁלַח יָד בְּעַצְמוֹ אוֹ עַל יָד בְּנוֹ ⁸⁷ וְעַבְדּוֹ וְשְׁלוּחוֹ - הֵרִי זֶה גְזֵלָה ⁸⁸; וְנִתְחַיֵּב בְּאֲנָסְיוֹ ⁸⁹, וְנִעֲשֶׂת הַגְּזֵלָה בְּרִשׁוֹתוֹ, כְּדִין כָּל הַגְּזֵלָנִים. חֵשֶׁב לְשִׁלַּח יָד ⁹⁰ בְּפִקְדוֹן - אֵינוֹ חַיֵּב בְּאֲחִירוֹתוֹ, עַד שִׁישְׁלַח יָד ⁹¹. וְמִשְׁשִׁלַּח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ. אִף עַל פִּי

אֵלָיו ⁵³ פְּעַם אַחַר פְּעַם - קוֹנְסִין אוֹתוֹ ⁵⁴, וְאֶפְלוֹ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ ⁵⁵, וְשָׁמַיִן ⁵⁶ הַשְּׁכָר ⁵⁷ אוֹ הַשְּׁבִיחַ שֶׁהַשְּׁבִיחַ בְּבִהְמָה ⁵⁸ וּמְשַׁלֵּם לְגִזְלָל.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק. (50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לדוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין הנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:). שקנס את הגזלן, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזלן לשלם את השבח שבתווצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

ז. הַתּוֹקֵף ⁵⁹ עַבְדּוֹ שֶׁל חִבְרוֹ וְעֲשָׂה בּוֹ מְלֵאכָה, וְלֹא בְּטָלוֹ ⁶⁰ מִמְּלֵאכָה אַחֶרֶת - פְּטוֹר; שְׁנוֹחַ לוֹ לְאָדָם שְׁלֵא יִבְטַל עַבְדּוֹ ⁶¹. וְאִם בְּטָלוֹ מִמְּלֵאכָה אַחֶרֶת - מְשַׁלֵּם לוֹ ⁶² כְּפוֹעַל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צו. (60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזל בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזלן, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבח לנגזל (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

ח. הַתּוֹקֵף סְפִינְתוֹ שֶׁל חִבְרוֹ ⁶³ וְעֲשָׂה בָּהּ מְלֵאכָה: אִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר ⁶⁴ - שְׁמִין בְּמֵה פְּחֻתָּה ⁶⁵ וּמְשַׁלֵּם; וְאִם הִיא עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר: אִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת שְׁכִירוֹת ⁶⁶ - הוֹאִיל וְיָרַד שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת ⁶⁷, אִם רָצָה הַבַּעַל לְטַל שְׁכָרָה ⁶⁸ - נוֹטֵל, רָצָה לְטַל פְּחֻתָּה ⁶⁹ - נוֹטֵל ⁷⁰; וְאִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת גְּזֵל - נוֹתֵן הַפְּחֻתָּה ⁷¹. וְכֵן כָּל כְּפוֹעַל בְּזָה ⁷².

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזלן, וגזלן במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממחרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

יד. הַפּוֹפֵר בַּפְּקָדוֹן¹¹² **בְּבֵית דִּין**¹¹³, **אִם הָיָה בְּרִשּׁוֹתוֹ בְּשִׁעָה וְשִׁפְפָר**¹¹⁴ - **נִעְשָׂה עָלָיו גְּזֵלָן**¹¹⁵, **וְחָיֵב בְּאַנְסוֹ**.

(112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה. (114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. (115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק הן רבינו בגולן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגולן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדין גולן, אף-על-פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

טו. הַשּׁוֹאֵל שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְּעָלִים¹¹⁶ - **הָרִי זֶה גְּזֵלָן**¹¹⁷. **הָיָה**¹¹⁸ **כְּלִי בְיַד בְּנוֹ**¹¹⁹ **שָׁל בַּעַל הַבַּיִת או בְּיַד עַבְדּוֹ**¹²⁰, **וְלָקַחוּ אֶחָד**¹²¹ **מֵהֶן וְנִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ**¹²² - **הָרִי זֶה שׁוֹאֵל שְׁלֹא מִדַּעַת; וְנִעְשָׂה בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְנִתְחַיֵּב בְּאַנְסוֹ**¹²³, **עַד שִׁיחְזִירֵנּוּ לַבְּעָלִים**¹²⁴. **לְפִיכָּה, אִם הִחְזִירוּ לְקִטְוֹן שְׁהָיָה בְּיַדוֹ**¹²⁵ **אוּ לְעַבְדּוֹ, וְאָבַד מֵהֶן או נִשְׁפָּר**¹²⁶ - **חָיֵב לְשִׁלְמוֹ**¹²⁷. **וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

(116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזול ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק חכמים לפי דעת רבא, בבא-בתרא פח. בבא-מציעא מג: (118) משנה בבא-בתרא פז: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה). (121) כגון החנוני, גמרא פח. (122) למדור בו לאחרים, שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחס-משנה כאן). (124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל, ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדין גולן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

טז. הַחוֹטֵף מִשְׁכוּן¹²⁸ **מִיַּד הַלֹּזֵה**¹²⁹ **שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין**¹³⁰ - **הָרִי זֶה גְּזֵלָן**¹³¹, **אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חָיֵב לְאִין צָרִיף לְיֹמֵר אִם נִכְנַס לְתוֹף בֵּית חֲבֵרוֹ**¹³³ **וּמִשְׁכְּנוֹ שֶׁהוּא גְּזֵלָן**¹³⁴, **שְׁנֵאמַר: בַּחוּץ תַּעֲמַד.**

שְׁלֹא חָסַר מִמֶּנּוּ פְּלוּם⁹², **אֶלָּא נָטַל הַפְּקָדוֹן מִמְּקוֹם לְמַקוֹם בְּרִשּׁוֹתוֹ**⁹³ **כְּדִי לְשַׁלְּחַ בּוֹ יָד**⁹⁴ - **הָרִי זֶה חָיֵב**⁹⁵; **שֶׁשְּׁלִיחוֹת יָד אֵינָה צְרִיכָה חֲסָרוֹן.**

(86) העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. (88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חיסרון", שם מא: (93) ועל-ידי-זה קנה אותו. (94) מה-שאינ-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. (95) כדין גולן.

יב. הַגִּבְיָה אֶת הַחֲבִית⁹⁶ **לְטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית**⁹⁷ - **נִתְחַיֵּב בְּאַנְסוֹ**⁹⁸, **אִף עַל פִּי שְׁלֹא נָטַל. אֶבֶל אִם הַגִּבְיָה אֶת הַפִּיס**⁹⁹ **לְטַל מִמֶּנּוּ דִּינָר**¹⁰⁰, **וְכִיּוּצָא בְּכִיס מִדְּבָרִים שְׁאֵינָן גּוּף אֶחָד**¹⁰¹ - **הָרִי זֶה סִפֵּק אִם נִתְחַיֵּב בְּכָל הַפִּיס**¹⁰² **או לֹא נִתְחַיֵּב אֶלָּא בְּדִינָר בְּלִבְד**¹⁰³.

(96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. (97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפיגה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד ליין שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו ביין, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. (103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה ליין.

יג. הָיוּ פְּרוֹת מִפְּקָדִין אֶצְלוֹ וְנָטַל מִקְצָתָן - אֵינּו חָיֵב אֶלָּא בְּאַחֲרִיּוֹת הַפְּרוֹת שְׁנָטַל, וּשְׁאָר הַפְּקָדוֹן הַמִּנְחָה בְּמִקוּמוֹ¹⁰⁴ - **בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו הוּא. וְאִם נִפְסַד הַשְּׁאָר מִחֲמַת זֶה שְׁנָטַל - חָיֵב כָּל**¹⁰⁵. **כִּיצַד? הֵטָה אֶת הַחֲבִית בְּמִקוּמָה**¹⁰⁶ **וְנָטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית או יָתֵר: אִם נִשְׁפָּרָה אַחַר שְׁנָטַל וְהָיָה בְּמִקוּמָה**¹⁰⁷ - **אֵינּו חָיֵב אֶלָּא פְּמָה שְׁנָטַל, שְׁהָרִי לֹא הַגִּבְיָה הַחֲבִית**¹⁰⁸; **וְאִם הִחְמִיצָהּ**¹⁰⁹ - **מִשְׁלֵם אֶת דְּמֵי פְּלָה**¹¹⁰ **כְּשִׁעַת הַגְּזֵלָה**¹¹¹. **וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדין מזיק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". (15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. (16) כי דין הנכנס לבית חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. (17) כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁸? בְּשִׁטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בְּהֵן¹⁹ או שֶׁהוּא אָמוּד שֶׁמִּפְקִידֵין אֲצֵלוֹ²⁰ אוֹתָן דְּבָרִים שִׁטְעַן, וְשִׁטְעַן בְּדָבָרִים שֶׁאֲפָשֶׁר שִׁינְטְלוּ תַּחַת הַכַּנְפִּים²¹ כִּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים²².

(18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטעון. (19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: (20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. (21) כגון, דברים לא גדולים. (22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

ד. רְאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְמִשְׁפַּחַת חֲבֵרוֹ וְלֹא רְאוּהוּ בַּעַת שִׁיבָא²³, או שִׁיבָא וְאֵין נִרְאָה תַּחַת כַּנְפֵיו כְּלוּם, וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן וְאוֹמֵר: כֶּף וְכֶף נָטַל, אֲפִלוּ אוֹמֵר: מַעֲוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי, שֶׁהָרִי מִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים - הָרִי זֶה פְטוּר²⁴. שְׂאֵם אָמַר: נִכְנַסְתִּי וְלֹא נִטְלָתִי²⁵ - נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַסֵּת²⁶ שֶׁלֹּא נָטַל כְּלוּם, וְהוֹלֵךְ; שֶׁאֲפָשֶׁר שִׁיכְנַס לְגֹזֵל וְלֹא גִזַּל²⁷.

(23) ראוהו שיבא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו. (24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. (25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולא רמיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. (26) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: (27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש דגזים ולא עביד" וראה ר"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן...".

ה. הִיָּה עֵד אֶחָד מְעִידוֹ²⁸ שֶׁנִּכְנַס וְנָטַל כְּלוּם תַּחַת כַּנְפֵיו²⁹, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִזַּלְתִּי כְּלוּם³⁰, או שֶׁאֲמַר: בְּחֻבֵי נִטְלָתִי³¹ - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ³² מַה הִיָּה תַּחַת כַּנְפֵיו, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפִצָּי³³ שֶׁלֹּא גִזַּל; שְׂאֵינוֹ מְחַזֵּק בְּגִזְלָנוֹת אֲלֵא בְּשִׁנְי עֵדִים³⁴.

(28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה. (129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוה משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא-מציעא קיג. (131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכון מיד הלוה, אף מחוץ לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה אסור אפילו לשליח בית-דין. (134) במשנה שבועות מד: שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות".

~ יום שישי י"ז טבת ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

א. קָנַס קָנְסוֹ חֲכָמִים² לְגִזְלָנִין, שִׁיְהִיָּה הַנְּגֹזֵל נִשְׁבַּע עַל כָּל מַה שִׁיטְעֵן³ וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן⁴. וְהוּא⁵, שִׁיְהִיָּה זֶה מְחַזֵּק שֶׁגִּזְלוֹ בְּשִׁנְי עֵדִים⁶.

(2) כלומר, דין התורה אינו כך. (3) נגד הגזלן, (4) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. (5) ודין זה הוא בתנאי. (6) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאינם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

ב. פִּיצַד? הָרִי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמִשְׁפַּחוֹ⁷ בְּפָנֵי עֵדִים, וְלֹא הָיָה כְּלוּם תַּחַת כַּנְפֵיו⁸, וְיָצָא וְכָלִים מְטָלִין לוֹ תַּחַת כַּנְפֵיו, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים מַה הֵן⁹, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר¹⁰: כֶּף וְכֶף גִּזַּלְתִּי - בֵּין שֶׁאֲמַר הַגִּזְלָן: מַעֲוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נִטְלָתִי כְּלוּם¹¹, בֵּין שֶׁאֲמַר: נִכְנַסְתִּי לְמִשְׁפַּחַת כִּמוֹ שֶׁרְאוּ הָעֵדִים¹², אֲבָל לֹא נִטְלָתִי¹³, וְלֹא הָיָה תַּחַת כַּנְפֵי אֲלֵא כְּלוּם שְׁלִי¹⁴, בֵּין שֶׁאֲמַר: נִטְלָתִי כְּלוּם זֶה¹⁵, וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן שֶׁנָּטַל זֶה וְכָלִי אַחֵר - הָרִי בַעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע¹⁶ בְּנִקִּיטַת חֲפִצָּי¹⁷, וְנוֹטֵל כָּל מַה שִׁיטְעַן.

(7) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז. (8) כנפי בגדו. (9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. (10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזלן. (11) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע ויטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. (12) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. (13) משל חברי, כי חזרתי בי. (14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזול, כי לא היו שני עדים. (32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). (33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזול, כי לא היו שני עדים. (32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). (33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

ט. הגזול אֶחָד מִחֻמְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וְאִין יָדוּעַ מִי הוּא הַנִּגְזָל,⁵⁰ וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹבְעוּ וְאָמַר: לִי גִזְלָתִי, אֵף עַל פִּי שְׂאִין שָׁם עֲדִים שְׂגֹזֵל⁵¹ - הָרִי פֶלֶא אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבַּע שְׂזָה גֹזְלוֹ, וּמִשְׁלֵם גִּזְלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.⁵² אֵף דְּבָר זֶה קָנַס הוּא שְׂקָנְסוּהוּ חֻמְשֵׁים, מִפְּנֵי שְׂעֵבֵר עֲבָרָה וְגֹזֵל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה⁵³ אֵינוֹ חַיֵּב לְשַׁלֵּם מִסְּפָק.⁵⁴

49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות ק"ח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנחבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

י. אָמַר לְשָׁנִים⁵⁵: גִּזְלָתִי אֶחָד מֵכֶּם אִוְ אָבִיו שָׁל אֶחָד מֵכֶם⁵⁶ וְאִינוֹ יוֹדֵעַ אִיזְהוּ, אִם בָּא לְצֵאת יָדֵי שְׂמִימִים⁵⁷ - חַיֵּב לְשַׁלֵּם גִּזְלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁸; אֲבָל בְּדִין⁵⁹ אֵינוֹ נֹתֵן אֶלָּא גִזְלָה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ בְּיַמְיָהּ. שְׂהָרִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ שְׂנִגְזָלוֹ⁶⁰, אֶלָּא זֶה בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֻמְשֵׁים בְּדָבָר זֶה⁶¹, מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ תּוֹבְעֵי.⁶²

55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לז. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֵבְרוֹ וְאָמַר לוֹ: גִּזְלָתִי מֵאֵה, אִם אָמַר: לֹא גִזְלָתִי⁶³ - נִשְׁבַּע שְׂבוּעַת הַסֵּת⁶⁴, בְּדִין פֶּלֶא נִתְבַּע⁶⁵; וְאִם הוֹדָה שְׂגֹזֵל חֻמְשֵׁים - מִשְׁלֵם⁶⁶, וְנִשְׁבַּע שְׂבוּעַת הַתּוֹרָה⁶⁷ עַל הַשְּׂאָר, בְּדִין פֶּלֶא מוֹדָה בְּמִקְצָת⁶⁸, שְׂהָרִי לֹא חֵזֶק גִּזְלוֹן בְּעֲדִים⁶⁹. וְכֵן הַטּוֹעֵן אֶת חֵבְרוֹ⁷⁰ שְׂנִקְנַס לְבִיתוֹ וְגִזְלוֹ פְּלִים, וְהוּא אוֹמֵר: דְּרָף מִשְׁפּוֹן לְקַחְתִּי בְּחוּבֵי שֵׁישׁ לִי אֶצְלָךְ⁷¹, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵין לָךְ בְּנֵי פְּלוֹם⁷² - אֵף עַל פִּי שְׂהוֹדָה שְׂמִשְׁפָּנוּ שְׂלֹא בְּרִשׁוֹת⁷³, הוּאִיל וְאֵין שָׁם עֲדִים שְׂמַעֲיָדִים שְׂגֹזֵל⁷⁴, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע⁷⁵ וְגוֹבָה חוּבוֹ מִן הַמִּשְׁפּוֹן; שְׂהָפָה שְׂאָסֵר⁷⁶ הוּא הַפָּה שְׂהַתִּיר⁷⁷. וְהוּאִיל וְהוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַּת חֻפְזָן⁷⁸, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן⁷⁹.

ו. כְּשֵׁם שְׂבַעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלוֹן³⁵, כֶּף שוֹמֵר שָׁל בַּעַל הַבַּיִת³⁶. אֶפְלוֹ אִשְׁתּוֹ שָׁל שוֹמֵר נִשְׁבַּע³⁷ שְׂזָה נִטֵּל כֶּף וְכֶף, וּמִשְׁלֵם הַגִּזְלוֹן.

35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

ז. הָיָה שָׁם³⁸ לְקִיטוֹ³⁹ אוֹ שְׂכִירוֹ⁴⁰ שָׁל בַּעַל הַבַּיִת - אֵינוֹ נִשְׁבַּעֵין וְנוֹטֵלֵין⁴¹; וְאֵין הַנִּגְזֵל יְכוֹל לְשַׁבַּע, שְׂהָרִי לֹא הָיָה בְּבִיתוֹ בְּשַׁעֵה שְׂנִגְזָלוֹ; וְאֵין הַעֲדִים יוֹדְעִים מַה נִּטֵּל תַּחַת כְּנָפָיו בְּדִי לְחַיֵּב הַגִּזְלוֹן לְהַחְזִיר⁴²; וְאֵין מְשַׁבְּעִין אֶת הַגִּזְלוֹן⁴³, מִפְּנֵי שְׂהוּא חָשׂוּד עַל הַשְּׂבוּעָה⁴⁴.

38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירושו, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגול על ידי שני עדים.

ח. וְכִיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מִחֲרִים בַּעַל הַבַּיִת⁴⁵ חֶרֶם סֵתָם⁴⁶ עַל מִי שְׂנִטֵּל מִבֵּיתוֹ פְּלוֹם⁴⁷ וְאֵינוֹ מוֹדָה בְּבִית דִּין. וְאֶפְלוֹ הוֹדָה הַגִּזְלוֹן שְׂגֹזֵל קֶצֶת - מִחְזִיר הַמִּקְצָת שְׂהוֹדָה פֶּה בְּלִבָּד, שְׂהָרִי אֵין בַּעַל הַבַּיִת טוֹעֵנוּ טַעֲנַת וְדַאִי⁴⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא אַצְלָךְ - הָרִי זֶה חֵיב לְהַחְזִיר הַפְּלִי לְבַעְלָיו בְּלֹא שְׂבוּעָה. שְׂאֵלוּ הִיא שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים, הִיא חֵיב לְשֵׁלֵם; וְעִבְשׁוּ, שְׂאִין שֵׁם אֶלָּא עַד אֶחָד, חֵיב שְׂבוּעָה⁹¹; וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שְׁהָרִי אִינוּ מְכַחֵשׁ אֶת הָעֵד⁹²; וְכָל הַמְּחַיֵּב שְׂבוּעָה וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע - מְשֵׁלֵם. לְפִיכָף, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא נִטְלֵיתִי בָּלוּם⁹³ - הוֹאִיל וְאִין שֵׁם אֶלָּא עַד אֶחָד וְהוּא מְכַחֵשׁוּ, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׂבוּעַת הַתּוֹרָה⁹⁴ שְׂלֵא לְקַח מִבֵּיתוֹ בָּלוּם, וְנִפְטָר.

(88) ר"ף שם. (89) שראוה נכנס לתוך בית חבירו שלא בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזול הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית כשהוא שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). (91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמה של בעל הבית]. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חבירו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מן וראה למעלה הלכה ה.

י.ד. מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד⁹⁵ שְׁחַטְף לְשׁוֹן שֵׁל כֶּסֶף⁹⁶ מִיַּד חֲבֵרוֹ בְּפָנָיו עַד אֶחָד, וְכֹא הַחוֹטֵף⁹⁷ וְאָמַר: הִטַּפְתִּי⁹⁸ וְשָׁלִי הִטַּפְתִּי, וְחִיבוּהוּ חֲכָמִים⁹⁹ לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַיֵּב שְׂבוּעָה¹⁰⁰ בְּעַד זֶה, וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שְׁהָרִי הוֹדָה כְּמוֹ שְׂאֵמַר הָעֵד. וְאֵלּוּ לֹא הִיא שֵׁם עַד כְּלָל, הִיא נִשְׁבַּע שְׂבוּעַת הַסֵּת¹⁰¹ שְׁשָׁלוּ חֲטָף¹⁰²; וְאֵלּוּ הַכַּחֵשׁ הָעֵד¹⁰³ וְאָמַר: מַעֲוֹלָם לֹא חִטַּפְתִּי, הִיא נִשְׁבַּע שְׂבוּעַת הַתּוֹרָה שְׂלֵא חֲטָף. וְכֵדִין זֶה דִּנְיָן כָּל כַּיֵּצֵא בְּזֶה¹⁰⁴ בְּכָל מְקוֹם¹⁰⁵.

(95) בבא בתרא לג: שבועות מזו. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזלן על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חבירו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חֲטָף¹⁰⁶ מִמֶּנּוּ זְהוּבִים [בְּעַד אֶחָד], וְהוּא אוֹמַר: שְׁלִי חִטַּפְתִּי וְעִשְׂרִים הִיוּ, אָף עַל פִּי שְׂאִין הָעֵד יוֹדֵעַ כְּמֵה חֲטָף - הָרִי זֶה מְשֵׁלֵם הָעִשְׂרִים. שְׁהָרִי יוֹדֵעַ בְּוֵדָאֵי שְׁזְהוּבִים חֲטָף, וְאֵלּוּ הִיוּ שְׁנֵים¹⁰⁷ הִיא חֵיב לְשֵׁלֵם¹⁰⁸, וְנִמְצָא בְּעַד אֶחָד מְחַיֵּב שְׂבוּעָה¹⁰⁹ וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע¹¹⁰, כְּמוֹ שְׂבִאֲרֵנוּ¹¹¹.

(63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהודה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. (73) ודינו כגזלן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזלן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכונו. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונוטלין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכונו, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יב. רְאוּהוּ עֲדִים שְׂנִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ שְׂלֵא בְּפָנָיו בְּעַל הַבַּיִת וְנִטְל מִשֵּׁם בָּלוּם, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מִגְּלִין⁸⁰ וְאָף עַל פִּי שֶׁבְּעַל הַבַּיִת הִזָּה עָשׂוּי לְמִכְרָ אֶת כְּלָיו⁸¹, אִם טָעַן וְאָמַר: דֶּרֶךְ גְּזֵל לְקַחְן, וְהִלָּה אוֹמַר: בְּרִשְׁוֹתָךְ בְּאֵתִי, וְאַתָּה מְכַרְתָּם לִי אוֹ נִתְתָּם לִי⁸², אוֹ בְּחֹב שֵׁישׁ לִי אֶצְלָךְ תִּפְשָׁתִים - אִינוּ נֶאֱמָן; שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ שְׂלֵא בְּפָנָיו⁸³ וְנִטְל בָּלוּם מִשֵּׁם וְהוֹצִיאָן בְּפָנָיו עֲדִים - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת גְּזֵל⁸⁴. לְפִיכָף מְחַזֵּר הַפְּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. וְאִין כָּאֵן שְׂבוּעָה⁸⁵, שְׁהָרִי הָעֲדִים רְאוּ מַה גְּזַל. וְאַחַר שְׂיַחְזִיר⁸⁶ חוֹזֵר וְתוֹבַע אֶת בְּעַל הַבַּיִת בְּכָל מַה שְׂיִטְעֵן, וְהִדִּין בִּיגִיחָן⁸⁷.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ור"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראייתו, ראה ר"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

יג. וְכֵן⁸⁸ אִם הִיא שֵׁם עַד אֶחָד⁸⁹ בְּלִבָּהּ, וּבְעַל הַבַּיִת טוֹעֵן שְׂגֵזוּל הוּא פְּלִי זֶה פִּדּוֹ⁹⁰, וְהִלָּה אוֹמַר: לְקוּחַ הוּא פְּדִי, אוֹ בְּחֹב גְּבִיתוֹ, אוֹ שְׁלִי הִיא וּפְקָדוֹן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

ב. אָסוּר לְהַנּוֹת בְּדָבָר הַגָּזוּל, וְאִפְלוּ לְאַחַר יְאוּשׁ.⁹ וְהוּא, שְׂדֵעַ בּוּדְאִי¹⁰ שְׂדֵבָר זֶה הוּא הַגָּזוּלָה עֲצָמָה. פִּיצָד? יָדַע בּוּדְאִי שְׂפָהֶמָה זֶה גָּזוּלָה - אָסוּר לְרַכֵּב עָלֶיהָ אוֹ לְחַרֵּשׁ בָּהּ.

9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. 10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזלן הוא, השווה להלן הלכה ח.

ג. גָּזַל בֵּית אוֹ שְׂדֵה¹¹ - אָסוּר לְעֵבֵר בְּתוֹכָהּ¹² אוֹ לְקַנֵּס בָּהּ בַּחֲמָה מִפְּנֵי הַחֲמָה וּבְגִשְׂמִים מִפְּנֵי הַגִּשְׂמִים. וְאִם דָּר בְּתוֹכָהּ¹³ - חֵיב לְהַעֲלוֹת שְׂכָר לַבְּעָלִים, כְּדִין הַדָּר בַּחֲצַר חֲבָרוֹ שְׂלֵא מִדְּעֵתוֹ¹⁴. גָּזַל דְּקָלִים וְעֵשָׂה מִהֶן גִּשְׂרֵי¹⁵ - אָסוּר לְעֵבֵר עָלֵיוֹ¹⁶. וְכֵן כָּל פִּיזָאָא בְּזָה¹⁷.

11) קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא קמא קיז: 12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרושה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. 13) הגזלן או אדם אחר. 14) שאם החצר עשויה לשכר, אף-על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא קמא כא. 15) דוגמא בגמרא שם קיג: 16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. 17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזלן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

ד. מִי שְׂעֵבֵר¹⁸ וְאָכַל הַגָּזוּלָה אַחַר יְאוּשׁ - פָּטוּר מִלְשָׁלִים¹⁹. וְאִם אָכַל קִדְּם יְאוּשׁ, וְרָצוּ הַבְּעָלִים לְגַבּוֹת מִן הָאוֹכֵל - גּוֹבִינ, שְׂעֵדִין בְּרִשּׁוֹתָן הִיא²⁰; וְאִם רָצוּ, גּוֹבִין מִן הַגָּזְלָן²¹.

18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. 19) משנה בבא קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד-לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגזול ומאכיל את בנוי פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזול עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזולן כשאכל את

106) סברת עצמו. 107) עדים שחטף. 108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. 109) שלא חטף. 110) כי הודה לדברי העד שחטף. 111) למעלה הלכה יג.

טז. אָמַר הַחוּטָף: עֲשָׂרִים חֲטַפְתִּי וְשָׁלִי הֵן, וְהַנְּגוּל אֹמֵר: מֵאָה חֲטַף - הוֹאִיל וְאִין הָעֵד יוֹדֵעַ¹¹² מִנְּגוּן, הָרִי מְשַׁלֵּם הָעֲשָׂרִים שֶׁהוּדָה בְּהֵן שְׁחַטְפָן, וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל הַשָּׂאָר, שֶׁהָרִי נִתְחַיֵּב בְּמִקְצַת¹¹³. יוֹדַעְתִּי נוֹטָה בְּזֶה שִׁשְׁבַּע הַסֵּת¹¹⁴, שֶׁהָרִי לֹא הוּדָה כְּלוּם¹¹⁵, אָלָא אָמַר 'שָׁלִי חֲטַפְתִּי'.

112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על השאר. 113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. 114) כדין כופר בכל. 115) והחייב לשלם בא בגלל העד.

יז. נִכְנַס לְבֵיתוֹ שָׁל חֲבָרוֹ שְׂלֵא בְּפָנָיו וְנִטַּל מִשָּׁם כְּלִים בְּפָנָיו עַד אֶחָד, וְאִין הָעֵד יוֹדֵעַ כַּמָּה נִטַּל, (הָרִי) בַּעַל הַבֵּית אֹמֵר: עֲשָׂרִים כְּלִים הָיוּ בְּבֵיתִי¹¹⁶, וְהַגּוֹזֵל אֹמֵר: לֹא נִטַּלְתִּי אֶלָּא עֲשָׂרָה וְהֵם שָׁלִי - חֵיב לְהַחְזִיר הָעֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבוּעָה¹¹⁷ וְאִינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע. וְאִינוֹ נִשְׁבַּע עַל הַשָּׂאָר¹¹⁸ אִפְלוּ שְׁבוּעַת הַסֵּת, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְטַעַן עַל הַגּוֹזֵן טַעֲנַת וּדְאִי¹¹⁹.

116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). 117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. 118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. 119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזלן בין שהוא לוקח מהגזלן, בין שהנגזל מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

א. אָסוּר לְקַנּוֹת דְּבָר הַגָּזוּל² מִן הַגּוֹזֵל³. וְאָסוּר לְסַעֲדוֹ עַל שְׁנַיִו⁴ כְּדִי שְׂיִקְנֶהוּ⁵. שְׂפָל הָעוֹשֶׂה דְּבָרִים אֵלּוּ⁶ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - מַחְזֵק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה⁷, וְעוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְּשָׁל⁸.

2) בבא קמא קיח: קיט. 3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. 4) אסור לעזור לגזלן לשנות את הגזילה. 5) כדי שהגזלן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. 6) שקונה בעצמו מן הגזלן, או שעוזר לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. 7) על-ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. 8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזולן. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזולן. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף-על-פי שנודע אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלוקח לגזולן. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזולן. (41) בין שנתייאשו לפני שמכר הגזולן ובין שנתייאשו אחר שמכר הגזולן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזולן.

ח. אסור להנות מן הגזולן⁴⁵. ואם היה מעוט של⁴⁶, אף על פי שרוב ממונו גזול - מתר להנות ממנו, עד שינדע פודאי שדבר זה⁴⁷ גזול פודו.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזולן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזולן. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא קט. (47) שהוא מקבל מן הגזולן. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזולן (מגייד-משנה).

ט. בני אדם שחזקתן גזולין⁴⁸ וחזקת פל ממונן מן הגזול⁴⁹, מפני שמלאכתן מלאכת גזולין⁵⁰, פגון המוכסין⁵¹ והלסטים⁵² - אסור להנות מהן; שחזקת מלאכה זו שהיא גזול⁵³. ואין מצרפים דינרים מן התבה שלהן⁵⁴, שהכל בחזקת גזלה⁵⁵.

(48) שידועים כגזולנים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. (50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שורד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא קיג. (55) כל המעות שבתביבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נתן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזולן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור-המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור-המתחיל גזל. בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. (21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

ה. הגזול ונת, בין שהאכיל את הגזלה לבנים אחר יאוש²² בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה²³: אם הניח קרקע - חיבין לשלם²⁴, אכל מן המטלטלין²⁵ - אינן חיבין לשלם; שדמי הגזלה²⁶ חוב הן על הגזולן, ואין המטלטלין משמעדין לבעל חוב²⁷.

(22) אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא נידיי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או הירוש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי הירושים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

ו. פבר תקנו הגאונים²⁸ לגבות בעל חוב מן המטלטלין²⁹ ואפלו במלוה על פה³⁰. לפיכך חיבין לשלם³¹ בין אכלו בין לא אכלו, בין נתאשו בין לא נתאשו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

(28) ראה רי"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז). והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

ז. דין הלוקח מטלטלין³² מן הגזולן פלוקח מן הגנב³³: אם גזולן מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק³⁴; ואם אינו מפרסם³⁵ - עשו בו תקנת השוק³⁶, ונותן הגזול דמים³⁷ שנתן³⁸ ולוקח גזלתו³⁹, וחוזר ותובע הגזולן⁴⁰ בדמי הגזלה. ואם פבר נתאשו הפעלים⁴¹ - קנה לוקח⁴² עצמה של גזלה⁴³ ואינו מחזירה⁴⁴.

(32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דָּבַר זֶה - יִלְקַחוּ כָּל נִכְסֵי לְבַיַת הַמֶּלֶךְ; או כָּל מִי שִׁמְצָא בְּשָׂדֵה בְּשַׁעַת הַגֶּרְן⁸² - הוּא יִתֵּן הַמָּס שְׂעָלֶיהָ, בֵּין שְׁהִיָּה הוּא בַעַל הַשָּׂדֵה בֵּין שְׂאִינוּ בַעַל הַשָּׂדֵה⁸³; וְכָל פִּיּוּצָא מִדְּבָרִים אֱלוֹ - אִינוּ גְזֹל, וְיִשְׁרָאֵל שְׂגָבָה אוֹתָן לְמֶלֶךְ - אִינוּ בְּחֻזְקַת גְּזֻלָּן⁸⁴, וְהָרִי הוּא כְּשֵׁר⁸⁵. וְהוּא⁸⁶, שְׁלֵא יוֹסִיף⁸⁷ וְלֹא יִשְׁנֶה⁸⁸. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ כְּלוּם.

(78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. (79) דהיינו מס גולגולת, בבא-קמא קיג: (80) דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. (81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. (82) בשעת אסיפת התבואה. (83) שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת ה"ר"ף - רב) בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. (84) כי "דינא דמלכותא דינא". (85) כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. (86) בתנאי. (87) על המס. (88) את מספר יחידות המשקל הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יכול השדה במקום שמונה.

יג. וְכֵן מֶלֶךְ שִׁפְעַס עַל אֶחָד מֵעֲבָדָיו וְשִׁמְשׂוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, וְלִקַּח שְׂדֵהוּ אוֹ חֲצָרוֹ - אֵינָה גְזֻלָּה⁸⁹, וּמִתֵּר לְהַנּוֹת בָּהּ⁹⁰, וְהַלּוֹקְתָּהּ מִן הַמֶּלֶךְ - הָרִי הִיא שְׁלוֹ, וְאִין הַבְּעָלִים מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ⁹¹; שְׂזָה דִין הַמְּלָכִים כְּלָם⁹², לִקַּח כָּל מָמוֹן שִׁמְשִׂיהֶם כְּשִׁבּוּעֵסִין עֲלֵיהֶם, וְהָרִי הַמֶּלֶךְ הַפְּקִיעַ שְׁעָבוּדָן⁹³, וְנִעְשֶׂת חֲצָר זו או שְׂדֵה זו כְּהַפְקָר⁹⁴, וְכָל הַקּוֹנֵה אוֹתָהּ מִן הַמֶּלֶךְ - זָכָה בָּהּ. אֲבָל מֶלֶךְ שִׁלְקַח חֲצָר אוֹ שְׂדֵה שֶׁל אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שְׁלֵא בְּדִינָן שְׁחָקָה - הָרִי זֶה גְזֻלָּן⁹⁵; וְהַלּוֹקְתָּהּ מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין הַבְּעָלִים מִיָּדוֹ⁹⁶.

(89) אף-על-פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכעס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. (90) בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (91) בניגוד לקונה קרקע מן הגזול, שאפילו נתייאשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים, ראה לקמן פרק ח הלכה יד. (92) ועל כן יש להחרמה זו תוקף חוקי. (93) הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. (94) כנכסים ללא בעלים. (95) מכיון שעשה מעשהו שלא לפי החוק. (96) כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזול ונתייאשו הבעלים.

יד. כָּלָלוּ שֶׁל דְּבָר⁹⁷: כָּל דִּין שִׁחְקָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ

י. נָטְלוּ מוֹכְסִים כְּסוּתוֹ⁵⁶ וְהִחְזִירוּ לוֹ אַחֲרָת⁵⁷, (נָטְלוּ חֲמוּרוֹ וְהִחְזִירוּ לוֹ חֲמוּר אַחֵר) - הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ; מִפְּנֵי שְׂזוּ כְּמִכְרָה הִיא⁵⁸, וְחֻזְקָתָהּ שְׁנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה⁵⁹, וְאִינוּ יוֹדְעַ בְּוֹדָי שְׂזוּ גְזֻלָּה⁶⁰. וְאִם הָיָה וְתִיק⁶¹ וּמְחָמִיר עַל עַצְמוֹ⁶² - מִחְזִירָן לַבְּעָלִים הָרְאוּשׁוֹנִים⁶³.

(56) משנה בבא-קמא קיד. (57) מתוך רחמנות עליו. (58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזול, שאם נתיאשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁴ שֶׁהַמוֹכֵס כְּלָסְטִים? בְּזִמְן שֶׁהַמוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁶⁵, או מוֹכֵס הָעוֹמֵד מְאֲלִי⁶⁶, או מוֹכֵס הָעוֹמֵד מִחֻמַּת הַמֶּלֶךְ⁶⁷ וְאִין לוֹ קֶצֶבָה⁶⁸, אֲלֵא לֹקַח מֵה שְׂרִיפָה וּמִנִּיחַ מֵה שְׂרִיפָה; אֲבָל מִכָּס שְׁפָסְקוּ הַמֶּלֶךְ⁶⁹, וְאִמְר שְׂיִקַּח שְׁלִישׁ⁷⁰ או רְבִיעַ או דְּבָר קְצוּב⁷¹, וְהָעֵמִיד מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל⁷² לְגַבּוֹת חֵלֶק זֶה לְמֶלֶךְ, וְנוֹדַע שְׂאָדָם זֶה נֶאֱמָן וְאִינוּ מוֹסִיף כְּלוּם עַל מֵה שְׂגִזֵר הַמֶּלֶךְ - אִינוּ בְּחֻזְקַת גְּזֻלָּן⁷³, לְפִי שְׂדִין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא⁷⁴. וְלֹא עוֹד⁷⁵, אֲלֵא שֶׁהוּא עוֹבֵר⁷⁶ הַמְּבָרִיחַ מִמֶּכֶס זֶה⁷⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹזֵל מִנֵּת הַמֶּלֶךְ, בֵּין שְׁהִיָּה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכְבִים בֵּין שְׁהִיָּה הַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל.

(64) למעלה הלכה ט. (65) ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא קיג. (66) ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. (67) שמינהו המלך לגבות מכס שקבע. (68) אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. (69) שקבעו המלך. (70) מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. (71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. (72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. (73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. (74) כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. (75) לא רק שאין המוכס בחזקת גזול. (76) עבירה של גזול. (77) המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

יב. וְכֵן מֶלֶךְ שִׁמְשִׂים מִס עַל בְּנֵי הָעִיר⁷⁸ או עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ⁷⁹ דְּבָר קְצוּב מִשְׁנֶה לְשָׁנָה, או עַל שְׂדֵה וְשְׂדֵה⁸⁰ דְּבָר קְצוּב; או שְׂגִזֵר, שְׁכַל מִי שִׁיעֵבֵר⁸¹ עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). (117) כעבד כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבירו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבוד בו עבודת עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

יז. מְלֶךְ שִׁפְרַת אֵילָנוֹת¹¹⁸ שֶׁל בְּעָלֵי בְּתִים וְעָשָׂה מֶהֶן גָּשֶׁר - מִתֵּר לְעֵבֶר עֲלִיו¹¹⁹. וְכֵן אִם הָרַס בְּתִים וְעָשָׂאן דְּרָף או חוֹמָה - מִתֵּר לְהַנּוֹת בָּהּ. וְכֵן כָּל בְּיוֹצֵא בָּזָה. שְׂדֵי הַמְּלֶךְ דִּין¹²⁰.

(118) בבא-קמא ק"ג: (119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. (120) ואף-על-פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתני המלך, מכיון שהמלך לא פרט בפירושו, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בוודים מכל בעל-הבית ובעל-הבית, גמרא שם.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ¹²¹ בְּמֶלֶךְ שֶׁמְטַבְּעוּ יוֹצֵא¹²² בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת¹²³; שֶׁהָרִי הִסְפִּימוּ עָלָיו בְּנֵי אוֹתָהּ הָאָרֶץ, וְסִמְכָה דַעְתָּן¹²⁴ שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם לוֹ עֹבְדִים. אֲבָל אִם אֵין מְטַבְּעוּ יוֹצֵא - הָרִי הוּא כְּגוֹלָן בַּעַל זְרוּעֵ¹²⁵, וְכִמּוֹ חֲבוּרַת לְסֻטִים הַמְזֻנְיִין¹²⁶ שְׂאִין דִּיגֵיהֶם דִּין, וְכֵן מְלֶךְ זֶה וְכָל עֹבְדָיו¹²⁷ גְּזָלִינִין לְכָל דְּבָר.

(121) שדין המלך דין. (122) עובר לסוחר. (123) שעליהן הוא מולך. (124) בטחו בו. (125) המשתמש בכוח פסי. (126) הנוטלים בכוח הנשק. (127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

פְּרָק שִׁשִּׁי

1) נתבארו בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

א. קוֹרוֹת וְאֲבָנִים² וְעֵצִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁשֻׁטְפִים הִנְהָר: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים³ מֵהֶן - הָרִי אֵלוֹ מִתְרִין⁴, וְהֵן שֶׁל מְצִילָן; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נִתְיָאֲשׁוּ אִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ - חַיֵּב לְהַחְזִיר; וְאֵין צְרִיף לִזְמַר⁶ אִם הֵיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם⁷.

2) בבא-מציעא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. 3) אם ידוע שהבעלים כבר נתייאשו. וזהי הגירסא בתוספתא שם: "אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתייאשו הבעלים". 4) ואין בהם משום איסור גזל. 5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התייאשו. ראה תוספתא שם. 6) שחייב להחזיר. 7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתייאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

לְכָל וְלֹא יִהְיֶה לְאָדָם אֶחָד פְּנֵי עַצְמוֹ⁹⁸ - אֵינוֹ גְּזָל; וְכָל שִׁיקָח מֵאִישׁ זֶה בְּלֶבֶד שְׁלֹא בְּדַת⁹⁹ הַיְדוּעָה לְכָל, אֲלֵא חֵמַס אֶת זֶה - הָרִי זֶה גְּזָל. לְפִיכָף, גִּבְּאֵי הַמְּלֶךְ וְשׁוֹטְרֵיוֹ¹⁰⁰ שְׁמוּכְרִים הַשְּׂדוֹת בְּמַס הַקְּצוּב עַל הַשְּׂדוֹת¹⁰¹ - מְמַכְרִין מְמַכְרֵם¹⁰²; אֲבָל מַס שֶׁעַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ¹⁰³ אֵינוֹ גּוֹבֵה אֲלֵא מִן הָאָדָם עַצְמוֹ¹⁰⁴, וְאִם מִכְרוּ הַשְּׂדָה בְּמַס שֶׁעַל הָרֵאשׁ - הָרִי זֶה אֵינוֹ מְמַכְרֵם¹⁰⁵, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה דִין הַמְּלֶךְ כִּף¹⁰⁶.

(97) זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. (98) אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לא דינא". (99) שלא כחוק. (100) המגינים בכוח על גובי המלך. (101) מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא-בתרא נה. (102) כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). (103) מס הגולגולת. (104) שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. (105) כי המכירה אינה לפי החוק. (106) רשאי הוא לחוקק חוק חדש כזה. [הרמב"ן וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

טו. מְלֶךְ שֶׁהָיוּ דִינָיו, שֶׁכָּל שְׁלֹא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל הַשְּׂדָה - תִּהְיֶה הַשְּׂדָה לְנוֹתֵן הַמַּס¹⁰⁷, וּבִרְחַ בַּעַל הַשְּׂדָה מִפְּנֵי הַמַּס, וְכֹא זֶה וְנִתֵּן מַס שֶׁעָלֶיהָ לְמֶלֶךְ¹⁰⁸ וְאֲבָל פְּרוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גְּזָל¹⁰⁹, אֲלֵא אוֹכַל פְּרוֹת¹¹⁰ וְנוֹתֵן הַמַּס עַד שִׁיחְזְרוּ הַבְּעָלִים¹¹¹; שְׂדֵי הַמְּלֶךְ דִּין הוּא, כְּמוֹ שְׂאֲמַרְנוּ¹¹².

(107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. (108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. (109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא-מציעא עג: (110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. (111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שבגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. (112) למעלה הלכה יא.

טז. וְכֵן מְלֶךְ שֶׁגְּזַר¹¹³, שֶׁכָּל מִי שִׁיתֵּן מַס הַקְּצוּב עַל הָאִישׁ¹¹⁴ וְשִׁתְּעַבַּד בָּזָה שְׁלֹא נִתְּן¹¹⁵, וְכֹא יִשְׂרָאֵל וְנִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הָעֵנִי - הָרִי זֶה עוֹבֵד בּוּ יוֹתֵר מִדִּי¹¹⁶, שְׂדֵי הַמְּלֶךְ דִּין; אֲבָל אֵינוֹ עוֹבֵד בּוּ כְּעֵבֶד¹¹⁷.

(113) בבא-מציעא עג: (114) מס גולגולת. (115) יעביד אותו תמורת המס ששילם עבורו. (116) יותר ממה שהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה. (27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידושו ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. (30) צואת הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל ו"קנסו גופן משום שבחן".

ו. מי שנתחלפו לו³⁴ פליו³⁵ בכלים אחרים בבית האכל או בבית המשתה³⁶ - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה³⁷ ויחזיר³⁸ ויטל את שלו. נתחלפו לו בבית האמן³⁹: אם אשתו ובניו של אמן⁴⁰ נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו: טל פליך⁴¹ - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: טל פלי זה - הרי זה ישתמש בו עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שמא פליו של אמן הוא⁴², או בעל הפלי צוה את האמן למכרו לו⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(34) בבא-בתרא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף. (38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיקון וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. (43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו בידועים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

ז. דברים הרבה⁴⁴ אסרו חכמים משום גזל⁴⁵, והעובר עליהן - הרי זה גזלן מדבריהם⁴⁶. פגון⁴⁷ מפריחי יונים והמשחקים פקבא⁴⁸. מפריחי יונים פיצד? לא פריח אדם בתוף הישוב⁴⁹, שהרי לוקח ממון אחרים שלא פדיו, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכה אחר או נקבה ותביא זכר⁵⁰. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה⁵¹ - הרי זה גזלן מדבריהם.

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. (45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. (47) משנה, סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) שסתם יונים יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: א) מירוצן יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי

ב. לפיכך, המציל מן הנהר⁸ ומזוטו של ים⁹ ומשולוליתו של נהר¹⁰ ומן העובד פוככים¹¹ ומן הדלקה ומן הארי ומן הדב ומן הנמר ומן הפרדלס¹²: אם ידע בודאי שנתנאשו הבעלים¹³ - הרי אלו שלו, ואם לא ידע - יחזיר¹⁴.

(8) משנה בבא-קמא קיד. (9) מקרקעית הים במקומות הנשטפים על-ידי מי הים כשהם עולים, בבא-מציעא כד. (10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושוללים כל מה שמוצאים בדרכס, שם. (11) מקביל למציל מן הגיים. (12) בבא-מציעא כד. (13) כגון ששמע מפייהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתיאשו הבעלים (שם, וראה מגיד-משנה). (14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על-ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתיאשו ומקווים להציל כשם שזה הציל.

ג. המציל מיד לסטים¹⁵ ישראל - הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר¹⁶ שנתנאשו הבעלים; ואם ידע שלא נתנאשו - חיב להחזיר. אבל המציל מיד לסטים עובד פוככים או מוכס עובד פוככים¹⁷ - חיב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתנאשו הבעלים; ואם ידע בודאי שנתנאשו - הרי אלו שלו. ומפני מה סתם לסטים ישראל נתנאשו הבעלים וסתם העובד פוככים לא נתנאשו? מפני שהבעלים יודעים, שהעובדי פוככים מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא ברואות רעועות¹⁸ ובאמך הדעת¹⁹.

(15) בבא-קמא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתיאשו או לא. (17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. (18) בניגוד לדייני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

ד. שחלים²⁰ הצומחים בתוף הפשתן, המלקטן פשהן לחין - אין בו משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן²¹ של בעל השדה. ואם יבשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו²². ואם היו על הגבול²³ - אסורין אפלו פשהן לחין²⁴.

(20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא-מציעא קז. (21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. (22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. (23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. (24) מפני שאינם מפסידים.

ה. פכר בארנו בנזקי ממון²⁵, שהמוציא תבנו²⁶ וקשו²⁷ לרשות הרבים²⁸ - אין בהם משום גזל²⁹. אבל המוציא הגלל³⁰ לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים³¹ בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חיבין עליהם³² משום גזל³³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ז טבת - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּחֲנֻם⁷⁹ דֶּרֶךְ שְׂחֹק וְהַתּוֹלָם⁸⁰ - הָרִי זֶה גּוֹזֵל. וְכֵן
הַמְשַׁחֲקִים בְּבִהְמָה אוֹ בְּחַיָּה אוֹ בְּעוֹפוֹת⁸¹, וְעוֹשִׂים
תְּנַאי, שֶׁפֶל שֶׁתַּנְצַח בְּהִמְתּוֹ⁸² אוֹ תַרְוִץ יוֹתֵר יִקַּח
מִחֲבֵרו כֶּף וְכַף. וְכֵל פִּיּוּצָא בְּדַבְרֵים אֵלּוּ. הַפֶּל
אֶסוּר⁸³, וְגֹזֵל מִדְּבָרֵיהֶם הוּא.

(74) למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: (75) אבנים קטנות.
(76) "קליפי אגוזים", גמרא שם. (77) כדעת חכמים
במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: (78) וסתם
גזול זה הלוקח ממונו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק
א, הלכה ג. (79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג
במקח וממכר. (80) ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות
הדעת. (81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם
כה: (82) במאבק נגד בהמת חברו. (83) בין אם נשוא
המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות
בכות או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

יא. וְהַמְשַׁחֲקִים בְּקִבְיָא עִם הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים - אֵינן בּוֹ
אֶסוּר גְּזוּלָה⁸⁴, אֲבָל יֵשׁ בּוֹ אֶסוּר עוֹסֵק בְּדַבְרֵים
בְּטָלִים; שְׂאִין רְאוּי לְאָדָם שְׂמִיעֶסֶק פֶּל יִמְיוּ אֲלָא
בְּדַבְרֵי חֲכָמָה וּבִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם⁸⁵.

(84) מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק
בממון של ישראל. (85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור
זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.

יב. מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת⁸⁶ וְדָגִים שֶׁנִּפְּלוּ מִיַּד הַחַיָּה
לְתוֹךְ הַמְצוּדָה, וְכֵא אַחַר וּנְטָלָן - הָרִי זֶה גּוֹזֵל
מִדְּבָרֵיהֶם⁸⁷, מִפְּנֵי שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֵה⁸⁸
בְּהֵן.

(86) משנה, גיטין נט: (87) מתקנת חכמים מפני דרכי
שלום, שלא יבוא לידי ריב. (88) ועל כן עדיין לא זכה,
ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר
במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו
החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי
כליו של אדם קונים לו בכל מקום.

יג. נֶהַר הַמּוֹשֵׁךְ⁸⁹ וּמַעֲנִנּוֹת הַנוֹבְעִין - הָרִי הֵן שֶׁל
כָּל אָדָם⁹⁰. עֲנֵי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַיַּיִת⁹¹ זֵיתִים שֶׁל
שִׁכְחָה⁹², וְכֵא עֲנֵי אַחַר וּנְטָלָן מֵעַל הָאֶרֶץ - הָרִי זֶה
גֹּזֵל מִדְּבָרֵיהֶם⁹³. וְאֵם הָיָה הֶעֱנֵי מִקִּבְץ בִּידוֹ⁹⁴ בְּרֹאשׁ
הַיַּיִת וּמְשַׁלֵּף לְאֶרֶץ - הָרִי זֶה גּוֹזֵל גְּמוּר⁹⁵; שֶׁהָרִי
הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֵה בְּהֵן.

(89) עירובין מו. (90) ולא של האדם שהנהר עובר בתוך
רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. (91) העני עומד על
בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על
הארץ, משנה גיטין נט: (92) ששכחום הבעלים, ושייכים
לעניים. (93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין
לא הגיעו הזיתים ליד המנקה, ולא זכה בהם. (94) שם סא.
(95) והמנקה יכול להוציא מידו בדיינים.

זה נכלל בדין משחק בקוביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה
קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל
על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד
86. (51) ברייתא שם כה:

ח. וְכֵן אֶסְרוּ חֲכָמִים⁵² לְצוּד יוֹנִים⁵³ בְּתוֹךְ הַיֵּשׁוּב,
מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל אַחֲרֵים⁵⁴. וְאֵין פּוֹרְשִׁין נִשְׁבִּין⁵⁵
לְיוֹנִים, אֲלָא אִם פֶּן הִרְחִיק מִן הַיֵּשׁוּב אֶרְבַּעַה
מִלִּין⁵⁶. וְאִם הָיָה יֵשׁוּב כְּרָמִים⁵⁷ - אֲפֹלוּ מֵאָה מִיל
לֹא יִפְרֹשׁ, שֶׁהַיּוֹנִים שֶׁל בְּעַלֵי כְּרָמִים הֵם⁵⁸. וְכֵן לֹא
יִפְרֹשׁ בְּתוֹךְ הַשּׁוֹבְכִין, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁלוֹ⁵⁹ אוֹ שֶׁל
עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁶⁰ אוֹ שֶׁל הַפְּקָרִי⁶¹, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק
מִן הַיֵּשׁוּב מֵאָה מִיל, מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹנִים⁶² בְּאוֹת לַיֵּשׁוּב
הַשּׁוֹבְכִין⁶³.

(52) משנה בבא-קמא עט: (53) על-ידי העמדת מלכודות.
(54) ולא של הפקר. (55) מלכודות לצוד צפרים.
(56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין
אסור, כי מגיעות לשם יוני השוכים. (57) דברי רב יוסף,
שם פג. (58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול.
(59) ואין לחשוש ליוני שוכים שלא ילכדו ברשתות, שהרי
שלו הן. (60) ואף-על-פי שגזל עכ"ם אסור - אין חוששים
ליונים שבשוכיהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובישראל
גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכ"ם.
(61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. (62) של היישוב.
(63) ודרך השוכים הן מגיעות למרחק גדול.

ט. מִרְחִיקִין⁶⁴ אֶת הַשּׁוֹבֵךְ⁶⁵ מִן הָעִיר⁶⁶ חֲמִשִּׁים
אֲמָה⁶⁷. וְלֹא יַעֲשֶׂה אָדָם שׁוֹבֵךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶⁸ אֲלָא
אִם פֶּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אֲמָה לְכָל רוּחַ⁶⁹, כִּדֵּי שֶׁלֹּא
יִמְשְׁכוּ הַגּוֹזְלוֹת וְיִפְסִידוּ בַּשּׂדוֹת וַיֵּאכְלוּ מִשְׁל
אַחֲרֵים. וְאִם לְקַחוֹ⁷⁰ מֵאַחַר, אֲפֹלוּ הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין
תַּחֲלַת שְׂדֵה חֲבֵרוּ בֵּית רִבַּע בְּלִבְדוֹ⁷¹ - הָרִי הוּא
בְּחֻזְקוֹ⁷², וְאֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לְהִרְחִיק⁷³.

(64) משנה בבא-בתרא כג. (65) מגדל יונים. (66) כדי
שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. (67) אף-על-פי שהיונים
מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים
כאן במרחק חמישים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים
שמוצאות תוך חמישים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר
המרוחקות מהן חמישים אמה ויותר, גמרא שם.
(68) אפילו במרחק רב מן העיר. (69) אם חמישים אמה מן
השובך לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. (70) את השדה.
(71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות
וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. (72) שהרי הוחזק כבר
ביד המוכר. (73) משדהו של המוכר.

י. הַמְשַׁחֲקִין בְּקִבְיָא⁷⁴ פִּיצֵד ? אֵלוּ שֶׁמְשַׁחֲקִים בְּעֵצִים
אוּ בְּצִרּוֹת⁷⁵ אוּ בְּעֵצָמוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁷⁶, וְעוֹשִׂים
תְּנַאי בִּינֵיהֶם, שֶׁפֶל הַנוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּאוֹתוֹ שְׂחֹק
יִקַּח מִמֶּנּוּ כֶּף וְכַף - הָרִי זֶה גֹּזֵל מִדְּבָרֵיהֶם⁷⁷. אִף עַל
פִּי שֶׁבְּרַצוֹן הַבְּעָלִים לְקַח⁷⁸, הוֹאִיל וְלִקַּח מִמוֹן חֲבֵרוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזול קיים בין בשאין הגזול קיים.

א. כל מי² שנתחייב ממוזן לחברו הישראלי³ וכפר בו ונשבע על שקרו⁴ - הרי זה חייב להחזיר לו הקרן שפפר בו ותוספת חמש. וחייב בקרבן⁵. והוא הנקרא אשם גזלות⁶.

(2) משנה בבא קמא קג: (3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועייני להלן הלכה ז. (4) ויקרא שם, כב. (5) לכפר על שבועת השקר. (6) ככתוב "ואת אשמו יביא אלה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

ב. אַחַד הַגּוֹזֵל או⁸ העוֹשֶׂה או הגוֹנֵב¹⁰, או שְׁהִלְהוּ או שְׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ או מֵצֵא אֲבֵדָה וְכַחֵשׁ בָּהּ, או שְׁהִיטָה בִּיגִיחָהּ שְׁתַּפּוּת¹¹ וְנִשְׂאָר לוֹ אֶצְלוֹ מִמוּזָן, או שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלֶאכֶה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ¹². כָּלְלוֹ שָׁל דָּבָר: כָּל שֶׁאֵלּוּ הוֹדָה חַיִּב לְשַׁלֵּם¹³ בְּדִין¹⁴, וְכַפֵּר וְנִשְׂבַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמִשׁ; שְׁנֵאמַר: וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן¹⁵.

(7) בחזקה, ויקרא ה, כא. (8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. (9) המעכב בידו ממוזן חברו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממוזן אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושה" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו: (15) דוגמא של ממוזן שהמודה בו חייב לשלם בדין.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁶? כְּשֶׁהִיָּה חַיִּב לְשַׁלֵּם מִחֲמַת עֲצָמוֹ¹⁷; אֲבָל אִם הָיָה חַיִּב לְשַׁלֵּם מִחֲמַת אֲבִיו - אֵינּוּ מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה¹⁸. בִּיֵּצֵד? כְּגוֹן שֶׁגִּזַּל אֲבִיו או גָּנַב או שְׁהִיָּה חַיִּב לְאַחֲרִים, וְהִבֵּן יוֹדֵעַ¹⁹, וְכַפֵּר הִבֵּן וְנִשְׂבַּע, וְאַחֲרַי הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ²⁰; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר גִּזַּל²¹ - עַל גִּזְלוֹ הוּא מוֹסִיף חֲמִשׁ, וְאֵינּוּ מוֹסִיף חֲמִשׁ עַל גִּזְלֵ אֲבִיו.

(16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: (19) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה'ד). (21) מלים אלה מיתרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך

יד. הַדְּבוּרִים⁹⁶ אֵינָן בְּרִשְׁוֹתוֹ שָׁל אָדָם⁹⁷ פְּמוֹ תְּרַנְגוּלִים וְאֲוִזִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בְּהֵן קִנְיָן מִדְּבָרֵיהֶם⁹⁸. וְהַגּוֹזֵל נִחִיל דְּבוּרִים⁹⁹, או שְׁמַנְעוּ מִבְּעִלְיוֹ¹⁰⁰ אִם כָּא¹⁰¹ לְרִשְׁוֹתוֹ - הֲרִי זֶה גּוֹזֵל מִדְּבָרֵיהֶם. לְפִיכֵךְ¹⁰², מִי שִׁיָּצֵא נִחִיל שָׁל דְּבוּרִים מִרִשְׁוֹתוֹ וְשָׁכַן בְּרִשְׁוֹת חֲבֵרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנִּחִיל¹⁰³ לְהִלָּף בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ¹⁰⁴ עַד שִׁיטֵּל אֶת נִחִילוֹ. וְאִם הִזִּיק - מְשַׁלֵּם מִה שֶׁהִזִּיק. אֲבָל לֹא יִקַּץ אֶת שׂוֹכְהָ¹⁰⁵ עַל מְנַת לְתֵן דְּמַיִם¹⁰⁶.

(96) בבא-קמא קיד. (97) והפקר הן. (98) מפני דרכי שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". (99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). (100) מלקחתה. (101) הנחיל. (102) משנה, שם קיד. (103) רשות. (104) אף-על-פי שידוע שזיק את התבואה או את הנטיעות. (105) ענף. (106) נתיישבו הדבורים על ענף חברו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נוק שלא ניתן לתיקון.

טו. נֶאֱמַנְתָּ אִשָּׁה או קָטָן¹⁰⁷ לומר: מִכָּאֵן יֵצֵא נִחִיל זֶה¹⁰⁸. וְהוּא¹⁰⁹, שִׁיְהִי מְשִׁיחִין לְפִי תַמְזָן¹¹⁰, וְיִהְיֶה הַבְּעִלִים מְרַדְּפִין¹¹¹ אַחֲרֵי הַנִּחִיל וְשׂוֹאֲלִים הֵיכָן חוֹנָה. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין אִשָּׁה או קָטָן בְּגִי עֲדוּת, הוֹאִיל וְקִנְיָן דְּבוּרִים מִדְּבָרֵיהֶם¹¹², הֶאֱמִינוּ אוֹתָם בִּי¹¹³.

(107) משנה, שם קיד. (108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. (109) בתנאי. (110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. (111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: (112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. (113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

טז. כָּל מִי שִׁישׁ בִּידוֹ גּוֹזֵל שָׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינּוּ יוֹצֵא מִיָּדוֹ בְּדִינֵין¹¹⁴. וְכֵן אִם כָּפַר בוֹ וְנִשְׂבַּע¹¹⁵ - אֵינּוּ מוֹסִיף חֲמִשׁ פְּמוֹ שְׁמוֹסִיף עַל הַגּוֹזֵל הַגְּמוּר¹¹⁶.

(114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. (115) לשקר. (116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

~ שבת קודש י"ח טבת ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבועה וכפר ונשבע, שהוא חייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. אין הנשבע על פפירת ממון משלם חמש עד שיודה מעצמו³⁶, אבל אם באו עדים³⁷ והוא עומד בקפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם באים, ואינו מביאם אלא על פי עצמו³⁸.

36 משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37 שגול. 38 כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

ט. הגזול את חברו, אף על פי שפפר בו³⁹, הואיל ולא נשבע⁴⁰, אם חזר והודה - אינו חייב לרדה אחר הבעלים⁴¹ עד שיחזיר להם ממון שפידו, אלא יהא ביד הגזול עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שוה פרוטה⁴² ומעלה - חייב לרדה אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפלו הם באי היס⁴³; מפני שכבר נתאשו מאחר שונשבע, ואינן באין עוד לתבעו.

39 לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40 לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבע ממנו את הגזילה. (41 כי הבעלים יבואו אליו. (42 שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43 מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

י. אפלו החזיר הגזלה פלה חוץ משוה פרוטה - חייב להוליכה אחר הנגזל⁴⁴. ולא יתן לא לבנו של נגזל⁴⁵ ולא לשלוהו⁴⁶, אלא אם כן עשה הנגזל השליח בעדים⁴⁷. ואם הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו - הרי זה מביא אשם ומחפפר לו⁴⁸, ובית דין מטפלין בה⁴⁹ עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא בו לבית דין - יצא.

44 כי דינו כדין הגזול את חברו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא ג.ג.). (45 אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתנו", משנה שם. (46 של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזול חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. (47 בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזול. במקרה זה מותר לו לגזול למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. (48 אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. (49 זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

יא. נתן לו את הקרן⁵⁰ ולא נתן לו את החמש, או

להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

ד. כמה דברים אמורים²²? בפאין הגזלה קימת²³; אבל אם גזל אביו ומת, והגזלה קימת²⁴, וכפר היורש²⁵ ונשבע, ואחר כך הודה - משלם קרן וחמש.

22 שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. 23 ואפילו כשהגזול הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. 24 ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. 25 כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

ה. גזל האב ונשבע האב והודה²⁶ ואחר כך מת - הרי היורש משלם קרן וחמש.

26 ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

ו. גזל ונשבע ומת²⁷, והודה היורש²⁸ - משלם הקרן בלבד. ובין כך ובין כך²⁹ היורש פטור מן האשם³⁰.

27 ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28 ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. (29 בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30 כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

ז. הנשבע לעובד פוכבים³¹ - משלם את הקרן ואינו חייב בחמש; שונאמר: וכחש פעמיתו³². וכן הגזול פחות משוה פרוטה וכפר ונשבע - אינו חייב בחמש; שאין פחות משוה פרוטה ממון³³. כמה הוא החמש? אחד מארבעה בקרן³⁴. שאם גזל שוה ארבעה ונשבע - משלם חמשה. ואם היתה הגזלה קימת - מחזיר אותה³⁵ ונותן דמי רביע שלה.

31 היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. 32 המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבעות ל.). (33 משנה בבא קמא קג. "הגזול את חברו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34 זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). 35 ולא דמיה, אף על פי שנתיאשו הבעלים לאחר שכפר הגזול ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם נִשְׁפַּע לוֹ⁴¹ וְאַחַר כֵּן מֵת⁵ - נוֹתֵן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן וְהַחֲמִשׁ.⁶

(2) משנה בבא-קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזולן שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לברייתו, וקנה אותה הגזולן בשינוי זה. (4) הגזולן לנגזל. (5) הנגזל. (6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הַגְזוּל אֶת אֲבִיו וְנִשְׁפַּע לוֹ, וּמֵת הָאָב: אִם אֵין הַגְזוּלָה קִיָּמָה אוֹ נִשְׁתַּנְּתָה⁸ - עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן עִם אֲחִיו⁹ עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֲמִשׁ; וְאִם הַגְזוּלָה קִיָּמָה - חֵיב לְהוֹצִיא הַגְזוּלָה עִצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ¹⁰. לְפִיכָךְ, נוֹתֵן אֶת הַגְזוּלָה וְאֶת הַחֲמִשׁ לְאֲחִיו¹¹, וְעוֹשֶׂה עִמָּהּ חֶשְׁבּוֹן¹².

(7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה". (11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש. (12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיוורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

ג. אִם אֵין לוֹ אֲחִין¹³, שֶׁנִּמְצָא זֶה הַגְזוּלָן לְבִדּוֹ הוּא הַיּוֹרֵשׁ¹⁴ - מוֹצִיא הַגְזוּלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבִנְיוֹ¹⁵. וְאִם אֵין בָּנִים לְזֶה הַבֵּן הַגְזוּלָן - נוֹתְנָה לְבַעַל חוּבוֹ¹⁶ אוֹ בְהִלְוָתוֹ אוֹ לְצַדִּיקָהּ¹⁷. הוֹאִיל וְיָצְאָה גְזוּלָה עִצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטָר¹⁸, אִף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה מִתְּנָה אוֹ פְרָעָה בְּחוּבוֹ. וְהוּא, שְׂוִידֵיעַם וְיֵאמַר: זֶה גְזוּל אֲבִיא¹⁹.

(13) שם. (14) ואין למי להשיב את הגזילה. (15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזולן, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). (16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. (17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא-קמא קט. (18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. (19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

ד. וְכֵן הַגְזוּל אֶת הַגֵּר²⁰ וְנִשְׁפַּע לוֹ, וְחִזְרוּ וְהוֹדָה לוֹ, וְזָקַף עָלָיו²¹ הַפֶּל מִלְוָה²², וְאַחַר כֵּן מֵת הַגֵּר - אִף עַל פִּי שְׂזָכָה בְּגְזוּלָה²³, חֵיב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ²⁴.

(20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם.

שֶׁמַּחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן⁵¹ וְלֹא מַחַל לוֹ עַל הַחֲמִשׁ, אוֹ שֶׁמַּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוֹת שְׁוֹה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹלִיךְ אַחֲרָיו⁵², אֲלֵא יְבֹא הַנְּגוּל וְיִטַּל אֶת הַשְּׂאָר. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַגְזוּלָה עִצְמָהּ קִיָּמָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין שָׂמָא תַתִּיקָר⁵³ וְנִמְצָא הַנְּשִׂאָר שְׁוֹה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נִתַּן לוֹ אֶת הַחֲמִשׁ וְלֹא נִתַּן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמַּחַל לוֹ עַל הַחֲמִשׁ וְלֹא מַחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמַּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשְׁוֹה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן - חֵיב לְהוֹלִיכּוֹ אַחֲרָיו אוֹ לְתַת לְבֵית דִּין שְׂפַעִירוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹי.

(50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הנגזל מחל לו לגזולן את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. (52) זה הכלל: הגזולן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. הַמַּחְזִיר אֶת הַקֶּרֶן לְבַעֲלִים⁵⁴, וְכַפֵּר פְּעַם שְׁנַיִה בַּחֲמִשׁ⁵⁵ וְנִשְׁפַּע עָלָיו - נִעֲשֶׂה הַחֲמִשׁ כְּקֶרֶן לְכָל דְּבָר⁵⁶ וּמִשְׁלֵם עָלָיו חֲמִשׁ אַחֵר; שְׁנֵאמַר: וְחִמְשִׁתּוֹ⁵⁷ יִסַּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מוֹסִיף חֲמִשׁ עַל חֲמִשׁ, עַד שֶׁיִּתְמַעַט הַחֲמִשׁ שֶׁיִּכְפַּר בוֹ וְנִשְׁפַּע עָלָיו מִשְׁוֹה פְּרוּטָה⁵⁸.

(54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. (56) גם בנוגע לדין שילוף אחרי, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מִי שֶׁהִיָּה אֲצִלוֹ פְּקוּדוֹן, וְטַעַן שְׂאֵבֵד וְנִשְׁפַּע, וְחִזְרוּ וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֲצִלוֹ, וְחִזְרוּ וְטַעַן שְׂאֵבֵד וְנִשְׁפַּע, וְחִזְרוּ וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֲצִלוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשׁ לְכָל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד; שְׁנֵאמַר: וְחִמְשִׁתּוֹ יִסַּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כְּמָה חֲמִשִּׁין עַל קֶרֶן אֶחָד⁵⁹.

(59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזולן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הַגְזוּל אֶת חֲבֵרוֹ וּמֵת הַנְּגוּל² - יִחְזִיר הַגְזוּלָה לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם אֲבָדָה אוֹ נִשְׁתַּנְּתָה³ - נוֹתֵן לָהֶם דְּמִיָּה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֹמֵר: הַמוֹשֵׁב לֵה' לִפְנֵי - עַד שֶׁתְּהִיָּה הַשְּׂבָה⁴⁴
לְכָל פֶּהֶן. וְלֵמָּה נֹאמֵר בְּגִזְלַת הַגֵּר 'אִישׁ' ⁴⁵שֶׁהָאִישׁ⁴⁶
אֶתָּה צְרִיף לְחַקֵּר⁴⁷ וְלַחֲזֹר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים⁴⁸
אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲכַל אִם הָיָה הַגֵּר קֶטָן⁴⁹ - אִי אֶתָּה
צְרִיף לְחַזֵּר עָלָיו, אֲלֵא חֲזַקְתּוּ שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים⁵⁰.

(42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משהו פרוטה. (43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא-קמא קי. (44) ואין השבה בפחות משהו פרוטה. (45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. (46) הגדול. (47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. (48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. (49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום אחד. (50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

ח. הַפְּהָנִים בְּגִזְלַת הַגֵּר⁵¹ כְּמִקְבְּלֵי מִתְּנוּת⁵² הֵן. לְפִיכָּךְ, הַגּוֹזֵל חֲמִץ מִן הַגֵּר שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעֵבֶר עָלָיו הַפֶּסֶח⁵³ - חַיֵּב לָתֵן לַפְּהָנִים אֶת דְּמִיו כְּשֶׁעַת הַגְּזֻלָּה⁵⁴; שְׂאִם יִתְּנֵהוּ לָהֶן עֶכְשָׁיו⁵⁵ - אֵינָה מִתְּנָה, שֶׁהָרִי הוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָה⁵⁶. וְאֵלּוּ הָיָה הַגֵּר קֵטָן, הָיָה אוֹמֵר לוֹ: הָרִי שְׂלָךְ לְפִינִי⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי⁵⁸.

(51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים. (52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא-קמא קי: (53) ונאסר בהנאה. (54) בעיא שנפסטה בגמרא שם. (55) לאחר הפסח. (56) ואינו נותן לו מאומה. (57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף-על-פי שאינו שוה כלום. (58) למעלה פרק ג, הלכה ד. בעיא שנפסטה.

ט. כִּהֵן שֶׁגֹּזֵל גֵּר⁵⁹ שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הַגֵּר⁶⁰ - לֹא זָכָה זֶה בְּגִזְלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ⁶¹, אֲלֵא יוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל אֲחָיו הַפְּהָנִים⁶² בְּגֵי הַמְשֻׁמְרֵת.

(59) בבא-קמא קט: (60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש. (61) אף-על-פי שהיא ברשותו. (62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה', והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר⁶³ וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הַגֵּר, וְהַפְּרִישׁ אֲשָׁמוֹ וּגְזַלְתּוֹ לְהַעֲלוֹתוֹן לַפְּהָנִים⁶⁴, וּמַת הַגּוֹזֵל קֶדֶם כְּפָרָה⁶⁵ - הָרִי בְּגֵי הַגּוֹזֵל יוֹרְשִׁים אֶת כֶּסֶף הַגּוֹזֵל⁶⁶ אוֹ הַגּוֹזֵל עֲצָמָה⁶⁷, וְהָאֲשָׁם⁶⁸ יָרְעָה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוֹם⁶⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי בְּמִקְוָמוֹ⁷⁰.

(63) משנה בבא-קמא קי. (64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. (65) כי מצד הדין, זכה הגוזל בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם

(21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. (23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את אביו, ברוכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגוזלן, ומה שאמר "זוקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁵ כְּשֶׁהוֹדָה בִּינְתֵימִם²⁶; אֲכַל אִם גֹּזֵל אֶת הַגֵּר שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הַגֵּר²⁷ - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְחֲמִשׁ לַפְּהָנִים²⁸ שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֵר²⁹, וּמִבִּיא אֲשָׁמוֹ³⁰, וְאַחַר כֵּן יִתְּפַכֵּר בּוֹ³¹.

(25) שהגוזלן זכה בגזילה. (26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגוזלן מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו כנ"ל. (27) ואחר-כך הודה. (28) משנה בבא-קמא קי. לפי הכתוב (במדבר ה, ח) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי-אפשר שלא יהיה לו יורש-גואל. (29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא-קמא קט: (30) למזבת. (31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר-כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

ו. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³² לְמַדוּ³³, שֶׁזֶה שְׁנָאֹמֵר בַּתּוֹרָה: וְאִם אֵין לְאִישׁ גָּאֵל - בְּגֵר שְׂמַת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים³⁴ הַבְּתוּב מְדַבְּרִי³⁵, וְאֲשָׁם זֶה³⁶ הָאָמוֹר פֶּאֶן הוּא הַגּוֹזֵל אוֹ דְּמִיָּה³⁷. לְפִיכָּךְ, הַמְחֲזִיר גֹּזֵל הַגֵּר בְּלִילָה - לֹא יִצְאָה³⁸; שֶׁהָרִי אֲשָׁם קָרְאוֹ הַבְּתוּב, וְאֵין מְקַרְבִּין בְּלִילָה³⁹. וְאֵין הַפְּהָנִים חוֹלְקִין גֹּזֵל הַגֵּר כִּנְגֵד גֹּזֵל הַגֵּר⁴⁰, כְּדֶרֶךְ שְׂאִין חוֹלְקִין בְּשֵׁר אֲשָׁם נִגְדַּ בְּשֵׁר אֲשָׁם אַחֲרָי⁴¹.

(32) שקיבל תלמיד מפי רבו. (33) חכמינו. (34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. (35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא קט. (36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". (37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. (38) מימרא של רבא, שם. (39) כי כתוב בו "ביום צוותר" (ויקרא ז, לח). (40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: (41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

ז. כָּל גֹּזֵל הַגֵּר שְׂאִין בּוֹ שְׂוֵה פְּרוּטָה לְכָל פֶּהֶן וְכֵהֵן מְאֻנְשֵׁי מִשְׁמֵר⁴² - לֹא יִצְאָ הַמְחֲזִירוֹ יְדֵי הַשְּׂבָה⁴³;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֶפְלוּ נִמְכְּרָה לְאֵלֶיךָ זֶה אַחֲרֵי זֶה וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁹¹
- הָרִי זֶה חוֹזְרָת לַנְּגוּל בְּלֹא דְמַיִם⁹². וְכָל מִי שֶׁנִּצְאָה
מִתַּחַת יָדוֹ חוֹזֵר עַל זֶה שֶׁמְכָרָה לֹא⁹³, וְחוֹזֵר הַמּוֹכֵר
הַשְּׂנִי עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּחְזֹר הַלּוֹקֵחַ מִן
הַגְּזוּלָן עַל הַגְּזוּלָן וְיִטַּל מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֲרָה⁹⁴.

(81) כנענים, שהם עבדי עולם. (82) כל אלו שאין נשבעים
על כפירתם, שבועות מב: (83) אפילו נשבע עליהם.
(84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון,
תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. (85) כי כתוב בהם
"והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מו), "הקישן הכתוב
לשדה אחוזה" (קידושין כב:). (86) אלא פיסת נייר
בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא-קמא קה.
(87) העבדים והשטרות והקרקעות. (88) כי בגזל הגר
המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם
קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב.
(89) במטלטלין יכול הגזולן לקנותן על-ידי שינוי, מה-שאין-
כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. (90) זוהי דעת
החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא-קמא קיז:
(91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש
ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. (92) במטלטלין,
כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל
לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת
בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). (93) ליטול
ממנו את דמי הקרקע ששילם. (94) בפרק הבא.

פֶּרֶק הַשְּׂעִי

(1) נתבאר בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בה. ר"ל
אם מכלה הגזולן הקרקע. ודין הגזולן שלקח שדה מבעליו
באלימות.

א. הגזולן קרקע מחברו והפסידה², כגון שחפר ביה³
בורות⁴ שיהיו⁵ ומערות⁶, או שקצץ את האילנות
ושחת את המעונות והרס הבנין - חייב להעמיד לו
בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי
מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון
ששטפה נהר⁷ או נשרפה באש שירדה מן השמים
- אומר לו⁸: הרי שלך לפניך⁹. שהקרקע בחזקת
בעלים קיימת¹⁰, ואין אחריות הפסדה עליו¹¹ אלא
אם פן הפסיד בידו. מה שאין הדין פן במטלטלין¹²,
כמו שבאננו¹³.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציעא יד: (4) עגולים.
(5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה
בבא-קמא קיז: (8) הגזולן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי
היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה
נקנית לגזולן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו
הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזולן. (12) שהם
ברשות הגזולן וחייב באונסין. (13) למעלה פרק ג הלכה
יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה

כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו).
(66) כי אין כפרה למתים. (67) הבנים שלא גזלו, רשאים
להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה
הלכה ג-ד. (68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו.
(69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה
למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין.
(70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נתן הגזולן⁷¹ את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם
כפרה⁷² - אין יורשי הגזולן יכולין להוציא⁷³ מיד
הכהנים; שנאמר: איש אשר יתן לפכה⁷⁴ לו יהיה.
ואפלו היה הגזולן קטן, שאין מתנתו מתנה - אין
יורשים מוציאין מיד הכהנים.

(71) משנה בבא-קמא קי. (72) לפני שהקריבו את קרבן
האשם. (73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן
אשם. (74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים,
גמרא שם קי:

יב. נתן את הכסף⁷⁵ לאחת מן המשמרות⁷⁶, ואת
האשם למשמרה זו שהיא שבתה⁷⁷ - יחזיר הכסף
אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה
שלקחה כסף בלא שבתה לא זכתה, ומוציאין מידה.

(75) שם קי. (76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש.
(77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף
למשמרה העוברת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה,
כשהגיע תורה, זכתה כל אחת כמה שקיבלה.

יג. אין מקריבין את האשם⁷⁸ עד שיחזיר הגזולן
הקרן⁷⁹ לבעלים, או לפכהים - אם היה גזל גר שאין
לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפטר
לו, ואין החמש מעכב הפפירה⁸⁰. וחייב לתן את
החמש אחר כפרה.

(78) משנה, שם קי. (79) "הביא אשמו עד שלא הביא
גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם
המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו"
(במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא
שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "כפר"
בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את
האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את
הקרובן. (80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא
שם קיא.).

יד. העבדים⁸¹ והשטרות והקרקעות⁸² - אין בהן
תוספת חמש⁸³. שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון. כל
האומר בענין⁸⁴ מטלטלין הוא וגופן ממון. יצאו
קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות⁸⁵, ויצאו שטרות
שאין גופן ממון⁸⁶. וכן אם היו גזול⁸⁷ גר שאין לו
יורשים - אינן חוזרים לפכהים⁸⁸. וכן הקרקע אינה
נקנית לעולם לגזולן⁸⁹, אלא ברשות בעליה עומדת⁹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירות לקרקע]. (30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. (31) מעריכים לו לגזלן כמה עולה השבח. (32) כלומר, אם יש רווח לא יהנה. אבל אם יש הפסד, יזקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות והשביחה, בבא-מציעא יד: (33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזלן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. (34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאה. (35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. (36) הגזלן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גזל שדה ומקרה³⁷ והשביחה הלוקח³⁸, אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³⁹ מפעל השדה, והקרן נוטל עם שאר השבח⁴⁰ מן הגזלן⁴¹.

(37) בבא-מציעא יד: (38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזלן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו. "אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזלן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי שהגזלן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. (39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. (40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה רי"ף בבא-מציעא ח: (דפוס וילנא). (41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

ז. הקרן⁴² גובה מנכסים משעבדים⁴³, ושאר השבח מנכסים בני חורין⁴⁴. ואם הפיר פה⁴⁵ שהיא גזולה⁴⁶ כשלקחה⁴⁷ - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד⁴⁸, ומפסיד שאר השבח⁴⁹ היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר פה שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח נוטל מפעל השדה, והקרן נוטל מן הגזלן⁵⁰ מנכסים משעבדין.

(42) שהלוקח גובה מן הגזלן. (43) מן הלוקחות שקנו קרקע מן הגזלן לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזלן. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך הנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. (44) "אין מוציאין . . . ולשבח קרקעות . . . מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלוקחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלוקחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא-קמא צה. צה: (45) הלוקח בקרקע זו. (46) בבא-מציעא טו: (47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. (48) ואת

הגירסא כמטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו. ראה שם].

ב. גזל שדה¹⁴ ונגזלה ממנו ונטלה מציקים¹⁵ בכח המלך: אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או פתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: הרי שלך לפניך¹⁶; ואם מחמת הגזלן נלקחה¹⁷ - חזב להעמיד לו שדה אחרת¹⁸.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזלן, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזלן כהפסידה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

ג. אנס המלך את הגזלן¹⁹ ואמר לו: הראה לנו כל מה שיש לך, והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך²⁰ - חזב להעמיד לו שדה אחרת כמותה²¹, או נתן דמיה.

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזלן בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזלן.

ד. גזל שדה והפסידה פירו²², כשבעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזלן - גובה אותן מנכסים בני חורין²³, מפני שהיא פמלוה על פה²⁴. ואם עמד הגזלן בפניו²⁵ ונתחייב לשלם²⁶ ואחר כך מכר - גובה מנכסים משעבדין²⁷.

(22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציעא יד: (23) הנמצאים ברשות הגזלן. (24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוח לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלוקחות אלא מן הנכסים שביד הלוח בלבד, דעת עולא בבא-בתרא קעה: (25) בבא-מציעא טו. (26) יש לזה קול, ודינו כמלוה בשטר. (27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזלן לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבא-בתרא קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

ה. גזל שדה ואכל פרותיה²⁸ - משלם כל הפרות שאכל מנכסים בני חורין²⁹. גזל והשביח³⁰ - שמיין לו³¹ וידו על התפתותה³²: אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³³ בלבד מן הנגזל³⁴; ואם ההוצאה יתרה על השבח³⁵ - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח³⁶.

(28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל מלשוננו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

63) בבית-הדין ולא שילם. (64) לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק-הדין. (65) שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחלן יומי אכרותא", כך פסק גם הרי"ף. (66) ועמד במרדו ולא שילם. (67) ועל כן יוכל הגולן, הבא במקום הנגזל, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קנייה, ומחזיר לו את מעותיו.

יא. לְקַחַהּ הַגּוֹזֵל מִן הַבְּעָלִים⁶⁸ אַחַר שֶׁמְכַרָּה כְּשֶׁהִיא גּוֹזֵלָה, וְחִזְרוּ וּמְכַרָּה לְאַחֵר⁶⁹ או נְתַנָּה בְּמִתְנָה או הוֹרִישָׁה - הֲרֵי גֵלָה דְעֵתוֹ⁷⁰ שְׁאִינוּ רוֹצֵה לְהַעֲמִידָה⁷¹ בְּיַד זֶה שֶׁלְקַחְהּ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהִיטָה גּוֹזֵלָה. וְכֵן אִם נִפְלָה לְגִזְלָן בִּירֵשָׁה⁷² - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ⁷³.

68) בבא-מציעא טז. (69) וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. (70) על-ידי מעשה המכירה וכו'. (71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב'טור' חושן-משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגולן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה כאן. (72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר-כך מת הנגזל, גמרא שם. (73) אם קנה אותה הגולן, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד בנאמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידיו בלי כל טירחה מצדו, והגולן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

יב. גִּבְעָה הַגּוֹזֵל בְּחוּבוֹ⁷⁴: אִם יֵשׁ לַגּוֹזֵל קְרָקַע אַחֲרָיָהּ⁷⁵, וְאָמַר לוֹ הַגּוֹזֵל: זֹאת אֲנִי גּוֹבֵה בְּחוּבִי⁷⁶ - הֲרֵי זֶה מִתְפַּנֵּן לְהַעֲמִידָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אֵין לַגּוֹזֵל קְרָקַע אֲלֵא זֶה - לְגִבּוֹת חוּבוֹ הוּא שֶׁנִּתְפַּנֵּן⁷⁷.

74) לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר לו: תן לי את הקרקע הגזולה תמורת החוב שאתה חייב לי, והסכים הנגזל, בבא-מציעא טז. (75) שאפשר לגבות ממנה את החוב. (76) גילה דעתו שכוונתו לקיים את הקרקע ביד הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה לגבות גם מקרקע אחרת, ולא דוקא מזו הגזולה. (77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

יג. נִתְנָה הַבְּעָלִים לְגִזְלָן מִתְנָה⁷⁸ - קָנָא הַלּוֹקֵחַ⁷⁹ שְׁאֵלוּ לֹא טָרַח לְבַעְלִים - לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ בְּמִתְנָה⁸⁰; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, פְּדֵי שְׁיִזְכָּה בָּהּ בְּדִין, וַיַּעֲמֵד בְּנֵאֲמָנוֹתוֹ, וְתִתְקַיֵּם בְּיַד הַלּוֹקֵחַ⁸¹.

78) לאחר שמכרה הגולן ללוקח, גמרא שם. (79) ואין

ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. (49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. (50) ואת עורף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגולן, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה רי"ף בבא-מציעא ח:

ח. הַגּוֹזֵל שְׂדֵה וּמְכַרָּה, וְאָכַל הַלּוֹקֵחַ פְּרוּתִיהָ⁵¹ - מִחֲשָׁבִין עָלָיו כֹּל הַפְּרוֹת שֶׁאָכַל וּמִשְׁלֵם לְבַעַל הַשְּׂדֵה⁵², וְחִזְרוּ וְגוֹבֵה אוֹתָן מִן הַגּוֹזֵל מִנְכָסִים בְּנֵי חוּרִין⁵³. וְאִם הִפִּיר בָּהּ⁵⁴ שֶׁגּוֹזֵלָה הִיא - אֵין לוֹ פְּרוֹת⁵⁵, וְאִינוּ גּוֹבֵה מִן הַגּוֹזֵל אֲלֵא הַקָּרָן בְּלִבְד⁵⁶.

(51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגולן שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. (52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)]. (53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא יד: (54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא. (55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. (56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

ט. הַמוֹכֵר שְׂדֵה שְׁאִינָה שְׁלוֹ - אֵין מְמַכְרוֹ מְמַכֵּר, וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ פְּלוּם⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁸. חִזְרוּ הַגּוֹזֵל אַחֲרֵי שֶׁמְכַרָּה וְלִקְחָהּ מִבְּעָלֶיהָ - נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ⁵⁹ מִן הַגּוֹזֵל. וְאִפְּלוּ נְתַנָּה לוֹ הַגּוֹזֵל מִתְנָה⁶⁰ כְּשֶׁהִיטָה גּוֹזֵלָה בְּיָדוֹ - בֵּינָן שֶׁחִזְרוּ וְלִקְחָהּ⁶¹ נִתְקַיְּמָה בְּיַד זֶה שֶׁקָּבַל הַמִּתְנָה; שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח הַגּוֹזֵל עַד שֶׁקָּנָאָהּ, פְּדֵי לְעַמֵּד בְּנֵאֲמָנוֹתוֹ⁶².

(57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגזל מיד הלוקח. (58) למעלה פרק ח, הלכה יד. (59) כי הגולן מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידיו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזלן - לעמוד בנאמנותו, בבא-מציעא טז: (60) שם טז. (61) הגולן מן הנגזל. (62) שלא יבוא הנגזל להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו במתנה, על כן ברגע שקנה הגולן את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טז: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזרו, וראה מגיד-משנה כאן).

י. לְפִיכָּהּ, אִם תִּבְעַ הַלּוֹקֵחַ אֶת הַגּוֹזֵל מִפְּנֵי שֶׁמְכַר לוֹ שְׂדֵה שְׁאִינָה שְׁלוֹ, וְנִתְחַיֵּב לְשֵׁלֵם⁶³, וְהִתְחִיל בֵּית דִּין⁶⁴ לְהַכְרִיז עַל נִכְסֵי הַגּוֹזֵל⁶⁵ פְּדֵי הַגְּבוּת מִהֵן לְלוֹקֵחַ, וְאַחֲרֵי שֶׁהִתְחִילוּ הַהַכְרָזָה לְקַחְהּ הַגּוֹזֵל מִן הַבְּעָלִים - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; שֶׁמֵּאַחֲרֵי שֶׁהַכְרִיזוּ עַל נִכְסָיו⁶⁶ נִתְגַּלָּה שְׁאִינוֹ נֹאֲמָן, וְלֹא לְקַחְהּ מִן הַבְּעָלִים פְּדֵי לְהַעֲמִידָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ⁶⁷.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ב טבת - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוֹדָה לוֹ - אֵין לְגִזְלָן פְּלוֹם⁹⁰, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַשְּׂדֵה בְּלֹא דְמַיִם, מִפְּנֵי שְׂלֹא הוֹדָה לוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הַפְּחָד⁹¹ בְּשִׁטְעֵן, הוֹאִיל וְהַחֲזִק גִּזְלָן עָלֶיהָ⁹².

87) שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. 88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לנגזל. 89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. 90) לא קרקע ולא דמים, שם. 91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. 92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה הוחזק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

טז. אֵין בְּעַל הַשְּׂדֵה צְרִיף לַעֲשׂוֹת מוֹדְעָה עַל מִכָּר זֶה⁹³. הוֹאִיל וְהַחֲזִק זֶה גִּזְלָן עַל שְׂדֵה זוּ, וְאֵין רֹאֵיתוּ בָּהּ רֹאֵיהָ⁹⁴, וְאֵין צְרִיף לְמִסַּר מוֹדְעָה. וְאֵין דִּין גִּזְלָן כְּדִין הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ⁹⁵ עַד שִׁימְכֹר לוֹ, שְׂדֵה הָאוֹנֵס אֵינוֹ רוֹצֵה לְגִזְלוֹ⁹⁶ וְלֹא גִזְלוֹ עֲדִין פְּלוֹם⁹⁷, לְפִיכָּךְ אִם לֹא מִסַּר הַמוֹכֵר הָאוֹנֵס מוֹדְעָה - מִמְכָּרוֹ קָיָם.

93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הוואיל והוחזק זה גזלן על שדה זו. 94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. 95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. 96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. 97) על כן דינו כדן כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא אם כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזלן לאנס בין זה. ראה כאן רב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. 80) המתנה לא באה מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזלן, ודינה כמכר. 81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר: מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק כמאן דאמר מתנה כמכר.

יד. הַגִּזְלָן שְׂדֵה, וְאַחַר שֶׁגִּזְלָהּ וְהַחֲזִק גִּזְלָן עָלֶיהָ⁸² חִזַּר וְלָקְחָהּ מִבְּעָלֶיהָ הָרֵאוּשׁוּנִים, וְטָעַן הַנִּגְזָל וְאָמַר: אָנוֹס הֵייתִי בַשְּׂעָה שֶׁמְכַרְתִּיהָ לּוֹ⁸³ וְשְׂלֹא לְרַעֲתִי מְכַרְתִּי מִחֲמַת גִּזְלָנוּתוֹ⁸⁴ - לֹא זָכָה הַגִּזְלָן, אִף עַל פִּי שְׂיֵשׁ לוֹ עֵדִים⁸⁵ שֶׁפְּסָגִיהֶם לָקְחָהּ. וְתַחֲזֹר הַשְּׂדֵה לְבָעָלֶיהָ, וּמְחִזְרִין לְגִזְלָן הַדְּמַיִם שְׁנֵתָם⁸⁶.

82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהחזק על שדה זו בגזלנותא" (בבא-בתרא מז.). 83) מכיון שהגזלן אדם אדם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון, דעת רב כהנא שם. 84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גזלן וגבר אדם. 85) "גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו" (שם מז:). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון שהלוקח הוחזק גזלן, והנגזל טוען שלא הסכים למכור לגזלן, הרי אין זו מכירה כלל. 86) ואין קונים אותו על מעשה גזילה שיפסיד דמיו, "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו", מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

טו. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים⁸⁷? כְּשֶׁהַעֲדִידוֹ הָעֵדִים שֶׁמִּנָּה בְּפָנֶיהֶם אֶת הַמְּעוֹת⁸⁸; אֲבָל אִם הָעֲדִידוֹ שֶׁבְּעַל הַקָּרְקַע מְכַר לְגִזְלָן וְהוֹדָה לוֹ בְּפָנֶיהֶם שְׁנֵתָן לוֹ דְמַיִם⁸⁹ כֶּף וְכָף, וְהַנִּגְזָל טוֹעֵן שְׂלֹא נִתְּן לוֹ דְמַיִם וּמְחַמַּת יְרָאָה

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

בִּיבְמָה קָנִין גְּמוּרָה⁴ כְּמוֹ הַבִּיאָה⁵. וְהַעוֹשֶׂה מֵאָמַר בִּיבְמָתוֹ שְׂלֹא מְדַעְתָּה⁶ - לֹא עָשָׂה פְּלוֹם⁷, שְׂאֵין הָאִשָּׁה מְתַקְדָּשֶׁת אֶלָּא בְּרִצוֹנָה⁸. וְקָטְנָה מִן הָאֲרוּסִין⁹, אֵין עוֹשִׂין בָּהּ מֵאָמַר¹⁰ אֶלָּא מְדַעַת אֲבִיהָ¹¹.

2) יבמות נב, א: "מצות יבמה - מקדש ואחר-כך בועל", כי פריצות היא להתחיל קנינו בבואה, כמבואר שם. והשווה לעיל פ"ג מהל' אישות הכ"א. 3) שאומר לה: התקדשי לי במאמר יבמין זה (רש"י שם). ונקרא מאמר "לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה... אבל יבום אפילו בשוגג, שסבר אשה אחרת היא - קנאה" (תוספות יום-טוב' יבמות פ"ב, מ"א). וב'קובץ' (הל' יבום פ"ב, ה"א) מביא

~ יום ראשון י"ב טבת ~

הלכות יבום וחליצה

פּרָק שְׁנַיִ

1) נתבארו בו קידושי "מאמר" ביבמה, כתובה ביבמה, קנין היבום בשוגג ובאונס, שעיקר המצוה על גדול האחים, כפייה ביבום ובחליצה, דין מורדת ביבמה, יבמה שראויה לחליצה ולא ליבום, יבמה שזינתה.

א. מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שְׂלֹא יבוא הַיָּבָם עַל יבְמָתוֹ עַד שִׁיקְדָּשׁ אוֹתָהּ² בְּפָנֵי שְׁנֵי עֵדִים בְּרוּטָה אוּ בְשׂוּה פְּרוּטָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מֵאָמַר³. וְאֵין הַמֵּאָמַר קוֹנֵה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(יבמות נד.). (21) שנתכוין לה ולשם מצוה, או שזה מוסב על "שווג ומזיד" - בין שהיו באונס, שאנסוהו לעשות כן, בין שהיו ברצון ('תוספות' ליבמות נג:). (22) באופן ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה. (23) יבמות נד, א. (24) שלא גמר ביאתו אלא הכניס ראש העטרה בלבד, מלשון הכתוב (ויקרא כ, יח): "את מקורה הערה". (25) "השכניס כל האבר" (לשון רבינו פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י). (26) יבמות נג, ב: שנאמר: "יבמה יבוא עליה" - מכל מקום (שם נד.). וכן אמרו שם: "יבמה יבוא עליה - כדרכה, ולקחה - שלא כדרכה", וכמו שאמרו (סנהדרין נד.): "משכבי אשה" (ויקרא כ, יג) - מגיד לך הכתוב, ששני משכבות באשה. השווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ו מ"א. ולענין העראה (מערה) למדו ביבמות נה, ב' מגזירה- שוה, "ביאה-ביאה" - נאמר ביבמה "יבוא עליה", ונאמר במזמור: "לא יבוא", מה להלן, העראה כגמר ביאה, אף בקנין יבמה, העראה כגמר ביאה.

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁנַתְּפוּן לְבַעַל; אָבֵל (אם נָפַל מִן הַגִּגַּי²⁷ וְנִתְקַע בָּהּ²⁸, או) שָׁפָא עָלֶיהָ שְׁפוּר שְׂאִינֹו מִפִּיר פְּלוּם²⁹, או יִשְׁוֹן³⁰ - לא קָנָה. נִתְּפוּן לְדָבָר אַחֵר³¹ וְהִטִּיחַ³² בִּיבְמָתוֹ - לא קָנָה³³; לְהִטִּיחַ בְּבִהְמָה וְהִטִּיחַ בִּיבְמָתוֹ - קָנָה, שְׁהָרִי נִתְּפוּן לְשׁוּם בְּעִילָה מִפְּל מְקוּם³⁴.

(27) כשנתקשה לאשתו. (28) ביבמתו. (29) שאע"פ ששוטה שייכם - קנה ('ירושלמי' יבמות פ"ו ה"א, ותוספתא שם פ"א, וכן הוא בדברי רבינו להלן פ"ו ה"ג) - היינו דווקא כשמתכוין לביאה, אבל שיכור שאינו מכיר כלום, אינו מתכוין לביאה כלל, ודומה כנתכוין להטיח בכותל שלא קנה, כמבואר בסמוך ('אור שמח'). (30) אף הוא אינו מכין לביאה כלל (יבמות נד. ו'תוספות' שם ד"ה ישן). (31) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "נתכוין להטיח בכותל" (מלשון הגמרא ביבמות שם). (32) בעל, לשון ייית חץ, ככתוב (בראשית כא, טז) "כמטחוי קשת", על שם שהזרע יורה כחץ (רש"י לתורה, שם). (33) יבמות, שם. שהרי לא נתכוין לשם ביאה כלל. (34) שם.

ה. יִבְמָה שְׁנַתְּפוּמָה³⁵, וְאִמְרָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹא נִבְעֵלְתִי, וְאִם עַל פִּי³⁶ שֶׁהוּא אֹמֵר בְּעֵלְתִי, וְגִרְשָׁה³⁷ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שְׁיַחְלִץ³⁸, הוֹאִיל וְקָדַם וְגִרְשָׁה בְּגִט³⁹. וְאִם עֲדִין לֹא גִרְשָׁה⁴⁰ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שְׁיַבְעֵל⁴¹ או יַחְלִץ⁴², וְיוֹצִיא בְּגִט⁴³. גִּרְשָׁה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהִיא אֹמֶרֶת לֹא נִבְעֵלְתִי⁴⁴ - מְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ שְׁיַחְלִץ לָהּ⁴⁵. וְאִם הִיא מוֹדָה שְׁלֹא בְּעַל - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְחַלֵּץ⁴⁶. הִיא אֹמֶרֶת נִבְעֵלְתִי⁴⁷, וְהוּא אֹמֵר לֹא בְּעֵלְתִי⁴⁸ - אֵינָה צָרִיכָה חֲלִיצָה, שְׂאִין זֶה נֶאֱמָן לְאַסְרָה עַל כָּל אָדָם אַחַר שְׁכַנְסָה⁴⁹.

(35) שכנסה היבם. (36) בכת"י התימנים: אע"פ. (37) שגיטה יוצא מתחת ידה, ולדבריו גירשה אחרי שבעלה, ואינה צריכה עוד חליצה. (38) כי לדבריה שלא נבעלה,

בשם ה'נמוקי יוסף': משום שאינם קידושין גמורים אלא כדיבור סתם, נקראו "מאמר". והוא-הדין שיכול לקדשה בשטר, כדין קידושי אשה (ראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ג), כמבואר ביבמות שם (מגיד-משנה). (4) ליורשה, או להטמא לה אם היבם כהן. וכן אם ירצה לגרשה, לא תותר להנשא לזר, עד שתחלוץ לזיקתו ותקבל גט למאמרו. (5) שהיא קונה קנין גמור מן התורה. כי אע"פ שנתן לה כסף קידושין, אין קידושיה קידושין גמורים, שהרי אין קידושין תופסין באשת אה, והתורה לא התירה לו להעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוה והיא ביאה שנכתבה בתורה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ה ה"ג. (6) שלא בהסכמתה. (7) ואינה צריכה גט למאמרו. (8) ודין מאמר יבמין כדין קידושי אשה (קידושין מד.). וראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"א. (9) שהיתה ארוסה לאחיו המת. (10) שאז היא ברשות אביה וכסף קידושיה לאביה, כמבואר בפ"ג מהל' אישות ה"א. (11) קידושין, שם. אבל קטנה מן הנישואין, אין לאביה רשות בה ואינה מתקדשת אלא לדעתה, כמבואר בהל' אישות שם ה"ב, ופ"ד ה"ז.

ב. וּכְשֶׁם שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יְבָמָתוֹ, כִּן הוּא מְבַרְךְ בְּרַבֵּת נִשְׂוֹאִין¹² בְּעֵשְׂרָה וְכוֹתֵב בְּתַבְּהָ¹³, כִּדִּין כָּל נוֹשֵׂא אִשָּׁה¹⁴. הֵבֵא עַל יְבָמָתוֹ וְלֹא עֲשֵׂה בָּהּ מֵאֲמֹר - קָנָה קִנְיָן גְּמוּר¹⁵, וְאֵינֹו צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְקַדֵּשׁ אַחֵר הַבְּעִילָה. וּמִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת¹⁶. וְכוֹתֵב לָהּ בְּתַבְּהָ¹⁷.

(12) המבוארת לעיל פ"י מהל' אישות ה"ג (דעת הגאונים הובאת בספר 'העיטור'). והוא-הדין שמברך ברכת אירוסין (ראה הל' אישות פ"ג, ה"ג) כשמקדשה במאמר, כמבואר ב'טור' אהע"ז סי' קסו בשם 'העיטור' ובב"ח שם. (13) יבמות נב, א. (14) ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז. ונוסח כתובת יבמה, מובא להלן פ"ד הל"ב. (15) ליורשה ולהטמא לה, וכן הוא זוכה בנחלת אחיו המת, ואם בא לגרשה יוציאה בגט בלבד (יבמות נב. וברש"י שם נג:). וראה לקמן פ"ה, ה"ג. (16) שם. על שמרד על דברי חכמים לקדשה לכתחילה בביאה, וכלשון רבינו לעיל בהל' אישות (פ"ג ה"א): "כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה". מרדות - "מכת ריבוי מדרבנן, שנהג קלות ראש בעצמו" (רש"י ביבמות שם). (17) שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז). וראה לעיל פ"א ה"א, והל' אישות פכ"ב ה"ד.

ג. הֵבֵא עַל יְבָמָתוֹ בֵּין בְּשׁוּגְגָה¹⁸ בֵּין בְּמִזִּיד¹⁹ בֵּין בְּאִנְסָה²⁰ בֵּין בְּרִצּוֹן²¹, בֵּין שֶׁהִיא הוּא מְזִיד וְהִיא שׁוּגְגָה²² או אֲנוּסָה, בֵּין שֶׁהִיתָה הִיא מְזִידָה וְהוּא שׁוּגְגָה או אֲנוּס, בֵּין שֶׁהִיתָה יִשְׁנָה בֵּין שֶׁהִיתָה עָרְה, (בֵּין שָׁפָא עָלֶיהָ פְּדֻרְפָּה בֵּין שְׁלֹא פְּדֻרְפָּה)²³, אַחַד הַמְעַרְהָ²⁴ וְאַחַד הַגְּמוּרָה²⁵ - קָנָה²⁶.

(18) סבר שהיא אשתו או אשה אחרת. (19) לשם זנות ולא למצוה. (20) שנתכוין לאשתו, ותקפתו יבמתו ובה עליה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרט לאיילונית שאינה יולדת", הרי שגם ביבמה עצמה הכתוב מדבר, וכלשון רבינו לקמן פ"ו ה"ח, וראה ב'מגיד משנה'.

ז. לא רצה הגדול ליבם⁵⁵ - מחזרין על פל האחיין⁵⁶. לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרים: עליך מצוה, או חליץ או יבם. ואין כופין את היבם ליבם⁵⁷, אכל כופין אותו לחליץ⁵⁸.

55) ואפילו רצה לחלוץ. (56) ואין הגדול מאחיו (חזן מהגדול שבכולם), קודם לקטן ממנו, כמפורש במשנה (יבמות ט). "מצוה בגדול ליבם, לא רצה - מהלכין על כל האחיין, לא רצו - חוזרין אצל גדול כו". וכן גרס רבינו בדברי אביי קשישא (שם כד). וראה להלן הערה עא. 57) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת (בית שמואל) לאהע"ז סי' קסא, ס"ק ה) וכן מפרש רבינר-תם ב'תוספות' יבמות ט, ב שאין כופין ליבם. (58) ואין כופין אלא את הגדול, הואיל והמצוה מוטלת עליו (שם ט).

ח. אומר הגדול: המתנינו לי עד שנגדיל הקטן, או עד שיבוא ההולץ⁵⁹, או עד שיבכריא החרש, ונמלך בו⁶⁰, ואם לא ירצה אני יבם או אני אחליץ - אין שומעין לו, אלא אומרים לו: עליך מצוה, או יבם או חליץ⁶¹.

59) שהלך למדינה אחרת. (60) נתייעץ אתו, אולי יסכים ליבם. (61) שם.

ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו הקטן⁶² יכול לומר: על אחי הגדול הוא⁶³ המצוה, המתנינו לו עד שיבוא; אלא אומרים לזה שהוא פאן: יבם או חליץ⁶⁴.

62) הצעיר ממנו, והוא גם כן גדול בשנים, שמלאו לו י"ג שנה ויום אחד. (63) בכת"י התימנים: היא. (64) ואין משהים את המצוה (יבמות שם).

י. יבמה הראויה ליבום⁶⁵ שלא רצתה להתיבם⁶⁶ - דינה כדין מורדת על בעלה⁶⁷; וכופין את יבמה לחליץ לה⁶⁸, ותצא בלא כתובה⁶⁹. ואם הגיח אחיו נשים רבות - פל מי שתבעה היבם מהן ליבום ולא רצתה היא המורדת, וחולץ לה ותצא בלא כתובה⁷⁰; ושאר צרותיה שלא נתבעו נוטלות כתבתן כשאר האלמנות.

65) שהיא כשרה ליבם. (66) ללא טענה מספקת, אבל אם יבמה אינו הגון לה, או שהוא בעל מום, חולצת ונוטלת כתובה, כמבואר בסמוך הי"ד. (67) שאמרה מאסתיה ואיני יכול להבעל לו, ודינה מבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח, כי הואיל ומצות יבום קודמת למצות חליצה (ראה לעיל פ"א ה"ב), והיא מסרבת להתיבם, הרי זו מורדת, כמו שרבינו מבאר בסמוך הי"ג. וכן פסק הרי"ף בכתובות פ"ה, על-פי מסקנת הסוגיא בכתובות סד, א. (68) כשם שכופין

אינה ניתרת להנשא לזר עד שתחלוץ, והיא נאמנת יותר ממנו כי עד שלשים יום אדם יכול לעמוד על נפשו שלא לבעול. (39) כלומר, לפיכך כופים אותו לחלוץ ואין כופים אותו ליבם, הואיל וגירשה ונאסרה עליו, כמבואר לקמן פ"ה ה"א: "שהרי נעשה כמי שחליץ לה". (40) שהיא מותרת לו. (41) כי מצות יבום קודמת לחליצה. (42) אם אינו רוצה ליבם. (43) כי חוששים אנו לדבריו שכבר בעלה, וממילא אינה ניתרת לאחרים בלא גט. ולדעת ה'מגיד משנה' בהבנת דברי רבינו, אפילו אם לא יאמר היבם: בעלתי, אינה יוצאה בלא גט, כי כל שכנסה מסתמא בעל, כמבואר ביבמות קיב, א - בעובדא, ששניהם הודו שלא נבעלה, ובכל זאת הצריכוה גט נוסף לחליצה, וכן נראה מדברי הרי"ף שם. (44) והוא טוען בעלתי. וכאן הוא יותר נאמן ממנה, כי חזקה היא: אין אדם יכול לעמוד על נפשו מלבעול יותר משלושים יום, ובוודאי בעל (שם קיא:). (45) ואין יכולים לכופו לחלוץ, כי לדבריו מספיק הגט בהחלט להתירה לאחרים הואיל וכבר נבעלה, והוא מקפיד שלא לחלוץ לה, לפי שמתבייש שתרוק בפניו בבית-דין (תוספות' שם). וגם אם יחלוץ לה, לא יוכל להחזירה עולמית, אבל כשיגרשה בתור אשתו, יוכל אח"כ להחזירה כשיתפייסו, כמבואר לעיל פ"א ה"ט"ו (נמוקי יוסף). והיא אסורה להנשא לזר בלא חליצה, כי לדבריה שלא נבעלה, עדיין לא הותרה זיקתה, ועשתה עצמה חתיכת איסור על כל העולם. (46) נוסף על גיטה, שהרי לדברי שניהם לא הותרה זיקתה עדיין, ולייבמה אי-אפשר שהרי גירשה ונאסרה עליו (שם קיא:). (47) בין בתוך שלושים יום, בין לאחר שלושים. (48) ולדבריו אינה מותרת לאחרים עד שיחלוץ לה. (49) והואיל וכנסה, חזקה שבעלה, ואינה צריכה ממנו אלא גט בלבד (שם קיב:).

ו. מי שמת והניח אחים רבים - מצוה על הגדול ליבם או לחליץ, שנאמר: והיה הבכור אשר תלד. מפי השמועה⁵⁰ למדו⁵¹, שאינו מדבר אלא בבכור שבאחיין. כלומר, גדול האחיין יקום על שם אחיו המת⁵². וזה שנאמר 'אשר תלד' - משמעו אשר ילדה האם⁵³, ואין⁵⁴ משמעו אשר תלד היבמה.

50) כלומר, אע"פ שפשוטו של מקרא אין משמעו כך, אולם מפי השמועה (מבעלי הקבלה שקיבלו זה מפי זה) למדו להוציא המקרא מפשוטו, ולפרשו בדרך דרשה כדלהלן. וראה בבאורנו להל' יסודי התורה פ"ה, ה"ד. (51) יבמות כד, א. (52) ליבם את אשתו ולנחול נחלתו, ולא יחלקו שאר אחיו עמו (רש"י שם). "אתה אומר לנחלה או אינה אלא לשם (ובבן שיוולד לו מדבר הכתוב): יוסף - קוראים אותו יוסף, יוחנן - קוראים אותו יוחנן, נאמר כאן: "יקום על שם אחיו", ונאמר להלן (בראשית מח, ו): "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - מה שם האמור להלן - נחלה, אף שם האמור כאן - לנחלה" (שם). (53) אם האחים, "ובא העתיד במקום עבר" (פירוש המשנה, יבמות פ"ב, מ"ו). (54) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "עם משמע אשר תלד היבמה", וכן דרשו ביבמות כד, א: "אשר תלד -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לָהּ: אֵין פֶּאֶן מִי שֶׁרָצָה לְיָבֵם אֶלָּא זֶה, וּמִצֹּת יָבוּם קוֹדֶמֶת⁷⁵; או תְּיָבֵם לוֹ, או תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּה בְּדִין כָּל מוֹרְדֶת⁷⁶.

(75) למצות חליצה, וכן אמרו ביבמות לט, א: "ביאת קטן (קטן מאחיו, אבל גדול הוא בשנים), וחליצת גדול, ביאת קטן עדיפה", הרי שאפילו במקום שהגדול רוצה לחלוץ - ביאת הקטן עדיפה, כל-שכן בדין שלפנינו, שהגדול אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ. (76) וכבר ביארנו לעיל ה"ז שיש חולקים על זה, ולדבריהם אינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

יד. כָּל יָבֵמָה שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁדִּינָה שֶׁתְּחַלֵּץ וְלֹא תִיָּבֵם⁷⁷ - הָרִי זֶה נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה⁷⁸, כְּשֶׁאָר כָּל הָאֲלֻמָּנוֹת⁷⁹. וְכֵן אִם הָיָה יָבֵמָה מִכָּה שְׁחִין או שֵׁשׁ בוֹ שֶׁאָר מוּמֵי אֲנָשִׁים⁸⁰ - חוֹלֵץ לָהּ⁸¹ וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ. נוֹלְדוּ בָּהּ מוּמִין כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמְרֵת יָבָם⁸² - נִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ⁸³; אִם לֹא רָצָה לְיָבֵם - יִחַלֵּץ וְיִתֵּן כְּתֻבָּה⁸⁴.

(77) ראה לעיל פ"א, ה"ה. ולקמן פ"ג, ה"ד, יג, יד; ופ"ו, ה"ז. (78) פרט לארוסה שאין לה כתובה מבעלה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א, או שהיתה אסורה עליו, כמבואר לקמן ה"ז. (79) ביבמות פה, א - שאלו: שניה לבעל ולא שניה ליבם, יש לה כתובה מיבם או לא, ואילו על שניה ליבם ולא שניה לבעל - לא שאלו כלל, כי אע"פ שחולצת, נוטלת כתובתה מנכסי בעלה, שהרי לא נעשה בה שום איסור (הרשב"א ליבמות שם, וכן במגיד-משנה לקמן ה"ז). (80) המנויים לעיל פכ"ה מהל' אישות, ה"א. (81) כמו שאמרו (יבמות ד.): "מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין סותמים טענותיה לכופה להתייבם, אלא כופים אותו וחולץ - רש"י), שנאמר (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, וסמוך לו: כי ישבו אחים יחדיו", כלומר, עלינו לדרוש סמיכות הפסוקים האלה ולפטורם מלהתייבם לו. ואפילו "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . . ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום . . . יכולה היא לומר, לאחיך הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל - ויחלוץ ויתן כתובתה" (פכ"ה מהל' אישות ה"ג). (82) ממתנת לו להתייבם, אחרי שמת בעלה. (83) נשטפה שדהו ונתקלקלה. כלומר, מזלו גרם. (84) כדין האשה שנולדו בה מומין אחר שנתארסה, המבואר לעיל פכ"ה מהל' אישות ה"ד, ומקורו בכתובות עה, א.

טו. יָבֵמָה שֶׁנִּדְרָה הִנְיָה מִיָּבֵמָה בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ⁸⁵, או שֶׁנִּדְרָה הִנְיָה מִפְּלֵ הַיְהוּדִים⁸⁶ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּחַלֵּץ לָהּ וְתִטַּל כְּתֻבָּתָהּ⁸⁷. וְאִם נִדְרָה לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ⁸⁸ - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחַלֵּץ לָהּ⁸⁹; וְאִם לֹא רָצָה - הָרִי זֶה מוֹרְדֶת⁹⁰. וְכֵן אִם נִתְפַּוְנָה בְּנִדְרָה אֶפְלוּ בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ בְּדֵי שְׂלֵא יָיָם אוֹתָהּ - אֵין פּוֹפִין אוֹתוֹ לְחַלֵּץ⁹¹, אֶלָּא אִם בֵּן מְרָדָה, וְתִצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁹².

(85) שלא תהנה ממנו, ולא פירטה הנאת תשימי, שלא

את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, וכמבואר בהל' אישות שם. וכבר ביארנו שם שהרבה פוסקים חולקים על רבינו בזה, ולדעתם אין כופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, אלא באותם מקומות שהזכירו חכמי התלמוד בפירושו. (69) כדין המורדת. (70) ובשו"ע אהע"ז (סי' קסה ס"א) הביא דעת הפוסקים, שמצות חליצה קודמת, ולפיכך אם אינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת, וכן פסק הרמ"א שם.

יא. הִיוּ הַיָּבָמִין רַבִּים, וְתָבַע אוֹתָהּ הַגָּדוֹל לְיָבוּם, וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בוֹ וְרוֹצָה בְּאָחִיו - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, שֶׁמִּצְוָה בְּגִדּוֹל לְיָבֵם⁷¹.

(71) וכיון שאינה מתרצית למי שהמצוה בו, הרי זו מורדת (מגיד-משנה). אולם לשון רבינו: "אין שומעים לה" אין משמע שנקראת מורדת (מעשה רוקח).

יב. אָמַר הַגָּדוֹל: אֵינִי רוֹצָה לֹא לְיָבֵם וְלֹא לְחַלֵּץ, הָרִי אֲחִי לְפָנָי, וְתָבַע אוֹתָהּ אֶחָד מִן הָאָחִין לְיָבוּם וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בוֹ, וְרָצָתָה בָּאָחֵר וְהָיָה רוֹצָה בָּהּ - אֵין זֶה מוֹרְדֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּלַּק הַגָּדוֹל שֶׁמִּצְוָה בוֹ - הָרִי כְּלֵן שְׁוִיין⁷², וְהוֹאִיל וְהָיָה רוֹצָה בְּאֶחָד מִמֶּנּוּ וְהָיָה רוֹצָה בָּהּ - הָרִי זֶה לֹא מְרָדָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה אֶחָד מִמֶּנּוּ בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת, וְאָמְרָה: הָרִי אֵינִי מִמִּתְנֵת אוֹתוֹ⁷³ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיָיָם אוֹתִי, אֶבֶל זֶה אֵינִי רוֹצָה בוֹ - אֵין זֶה מוֹרְדֶת. וְאוֹמְרִים לָזֶה שֶׁאִינוֹ הַגָּדוֹל הַתּוֹבֵעַ אוֹתָהּ: אִם תִּרְצָה לְחַלֵּץ לָהּ וְלִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּה - חַלֵּץ, וְאִם לֹא - הָרִי רָצָתָה שֶׁתִּשָּׁב עַד שֶׁיָּבוֹא אַחֲדָהּ⁷⁴, הוֹאִיל וְאֵין לָךְ דִּין קְדִימָה עָלָיו.

(72) כבמשנה (יבמות לט.), וכן גרס בדברי אביי קשישא (שם כד.): "לא רצה - הולכים על כל האחים" (מגיד-משנה). והיא גירסא ספרדית ('מגדל עוז'). ולדעת הראב"ד, כל הגדול מחבירו - קודם למצוה, והוא גורס בדברי אביי קשישא (יבמות שם): "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אחר גדול" (=קטן ממנו, וגדול משאר אחיו). וכעין זה גם הגירסא שלפנינו שם (וכן היא ברש"י ו'תוספות' שם): "לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן". (73) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. (74) ואע"פ ששינו לעיל ה"ט, שאין הקטן יכול לומר המתינו לאחי הגדול שיבוא, ואין משהים את המצוה! - שם מדובר שהקטן אינו רוצה לייבם ולא לחלוץ, והמצוה מתבטלת בינתיים, ואילו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין המצוה מתבטלת כלל, וזהו שדייק רבינו: "אם תרצה לחלוץ לה . . . חלוץ" (משנה-למלך). וה'אור שמח' מתרץ, שכל איסור שהיית המצוה יסודו בעיגון האשה, כי אם נמתין עד שהגדול יבוא, בינתיים הוא מעגנה, ואסור לו לעגנה. ואילו בדין שלפנינו, היא בעצמה רוצה להמתין ליבם שיבוא לייבמה ואין שום עיגון מצדנו, והרשות בידיה לבקש את הרצוי לה.

יג. בָּא זֶה שֶׁתְּלַתָּה בוֹ וְלֹא רָצָה בָּהּ - חוֹזְרִין אֶצֶל זֶה שֶׁתָּבַע אוֹתָהּ לְיָבֵם וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בוֹ, וְאוֹמְרִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּמוֹ שֶׁיִתְבָּאֵר¹⁰⁵, אִם רָצָה הַיָּבָם לְיָבֵם - מְיָבֵם, וְאֵין לָהּ עֲלוֹי כְּתֻבָּה¹⁰⁶ פְּדִיָּה שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ עַל בְּעֻלָּהּ. וְדִינָה עִם יָבָמָה בְּתוֹסֶפֶת - כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה עִם בְּעֻלָּהּ¹⁰⁷. אָבָל אִם לֹא כָּתַב לָהּ בְּעֻלָּה כְּתֻבָּה¹⁰⁸, אוֹ שֶׁמְכָרָה לוֹ כְּתֻבָּתָה אוֹ מְחַלָּה אוֹתָהּ - צָרִיךְ הַיָּבָם לְכַתֵּב לָהּ כְּתֻבָּה¹⁰⁹ כְּשָׂאָר הָאֲלָמָנוֹת¹¹⁰.

103) כגון שהיתה שניה לו (אם אמו). 104) שהיו אחים מן האב ולא מן האם (ראה יבמות פד. וברש"י שם). 105) לקמן פ"ו הי"ג. 106) כשבא עליה וקנאה, ועכשיו רוצה להוציא - אין לה כתובה (יבמות פה.). אבל אם רוצה להשהותה אצלו, צריך שיכתוב לה כתובה, שהרי אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. וה'אור שמח' מפרש את דברי רבינו, שאינו כותב לה שום כתובה אפילו כשירצה לקיימה אצלו, הואיל ויש לה תוספת, כמבואר בסמוך בדברי רבינו, והרי אינה קלה בעיניו להוציאה, שיצטרך לשלם לה התוספת. ולפיכך במקרה השני, כשמחלה לבעל על הכתובה, הרי מחלה גם על התוספת, ונשארה קלה בעיני היבם להוציאה, כאן ציין רבינו: "צריך היבם לכתוב לה כתובה", כמבואר לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד. 107) שיש לה תוספת שהתחייב לה אע"פ שאין לה עיקר כתובה, והטעם מבואר לעיל (שם פכ"ד ה"ג). 108) למרות שהיתה מותרת לו. 109) שהרי בעלה עצמה אם רצה לקיימה אחרי שמכרה או מחלה לו כתובתה, חייב לחזור ולכתוב לה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. 110) שכתובתן מנה. ואין זה סכום הכתובה שהיה רשום בכתובתה שמכרה לבעלה. השווה לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד ובביאורנו שם, ולהלן פ"ד הל"ב והערה קפד.

יח. הַיָּבָמָה קִדְּם שְׂבִיבָא עֲלֶיהָ יָבָמָה אוֹ קִדְּם שְׂחִילָין לָהּ הֲרִי הִיא אֶסְוֶרָה לְהַנְשֵׂא לְזָר, שְׂנֵאָמֵר: לֹא תִהְיֶה אִשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר. וְאִם נִשְׂאָת לְאַחַר וּבְעֵל - לֹקָה הִיא וְהִיא¹¹¹. וּמוֹצִיאָהּ בְּגִט¹¹², וְאֶפְלוּ הִיּוּ לוֹ פְּמָה בָּנִים מִמֶּנָּה¹¹³. וְנִאֶסְרָה עֲלוֹי¹¹⁴ וְעַל יָבָמָה¹¹⁵. וְיָבָמָה חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחַר כֵּן תִּהְיֶה מְתָרָת לְאַחֲרֵים.

111) כדרך שלוקין על כל מצוות לא-תעשה המנויות בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ד. ואם נישאה ועדיין לא נבעלה - אינם לוקים. 112) אפילו כשלא נבעלה עדיין, שהרי אפילו נתקדשה בלבד צריכה גט, כמבואר בסמוך הי"ט. 113) אין אומרים: יחלוץ לה יבמה ותשאר תחת בעלה, שלא להוציא לעז על בניה שהם פסולים, אלא אסורה עליו עולמית. 114) ואפילו לא נבעלה עדיין, הואיל ונישאה הרי זו בחזקת בעולה ונאסרה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג: כהן שנשא אשה מאיסורי כהונה אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא (מעשה רוקח), אלא שאינם לוקים אם לא נבעלה, ודאי. 115) שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובה בעלה, שאסורה על זה ועל זה (יבמות צב: ובר"ף שם ע"פ

נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה (יבמות קיא: וברש"י). 86) שלא תיבעל להם, שהתשמיש קשה לה, ונתכוונה להפיש דעתו של בעלה שלא יחדנה כי נתנה עיניה באחר (שם קיב. וברש"י). 87) שהרי אינה יכולה להתייבם מחמת נדרה, ואין לה דין מורדת, כי לא נתכוונה להפטור מן היבום (שם כרב, דאמר: "יבם אינו כבעל", וכפירוש ה'תוספות' שם). 88) שנתכוונה להפטור מן היבום. 89) ואם יסכים מרצון, יחלוץ לה ויתן כתובתה (שם קיא:). 90) וכופים אותו לחלוץ - ותצא בלא כתובה, כמבואר לעיל ה"י. 91) וליתן לה כתובתה, שיכול לומר רצוני לייבמה, והעיכוב ממנה הוא, שהיא הגורמת. 92) כלומר, אינך יכול לכופך אותו לחלוץ וליתן כתובה, אלא לכופך כדין מורדת שאינה מקבלת כתובה ('חזון איש' ע"פ המגיד-משנה).

טז. יָבָמָה שֶׁתְּבַעָה הַיָּבָם לְחַלִּיצָהּ, וְהִיא אוֹמְרָת: אֵינִי חוֹלֵצַת וְלֹא נוֹטֵלֶת כְּתֻבָּה, אֲלֵא אֲשֶׁב בְּבֵית בְּעֻלָּי⁹³ וְכִשְׂאָר כָּל הָאֲלָמָנוֹת⁹⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, שֶׁהֲרִי הִקְנִי אוֹתָהּ לְזָה מִן הַשְּׂמִימִים⁹⁵, רָצָה - מְיָבֵם, רָצָה - חוֹלֵץ⁹⁶ וְנוֹתֵן כְּתֻבָּה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אֶפְלוּ אֶמְרָה: אֵינִי נִזְוֹנָת מִשְׁלִי וְאֲשֶׁב עֲגוּנָה⁹⁷ כָּל יְמֵי חַיִּי - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁹⁸; שֶׁהֲרִי הַיָּבָם אוֹמֵר לָהּ: כָּל זְמַן שֶׁאֵת זְקוּקָה⁹⁹ לִי אֵין נוֹתֵנִין לִי אִשָּׁה אַחֲרָת¹⁰⁰. וְאֶפְלוּ הִיָּה נְשׂוּי - אֶפְשָׁר שִׂישָׂא אִשָּׁה אַחֲרָת¹⁰¹, אוֹ תִהְיֶה לוֹ מְרִיבָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מִפְּנֵי הַיָּבָמָה¹⁰².

93) בבית שגר בעלי המת, ואתזון מנכסיו. 94) ראה לעיל בפ"ח מהל' אישות ה"א. 95) במיתת בעלה, ולא מדעתו בחר בה היבם. 96) כתובות סד, א: "תבע לחלוץ נוקקין לו". וכן פירשו ה'תוספות' שם, דיבור-המתחיל תבע לחלוץ. וכן אמרו ביבמות לט, ב - שביבם הדבר תלוי, שנאמר: "אם לא יחפוץ האיש" - הכל כרצונו, רצה - מייבם, רצה - חולץ. 97) קשורה לבעלי ולזכרו, לא להנשא לאיש אחר, מלשון הכתוב (רות א, יג): "הלהן תעגנה". 98) אלא חולצת בעל כרחה. 99) קשורה. 100) כתובות, שם. 101) וכל זמן שזו זקוקה לו, לא יתנוה לו. 102) שאשתו תחשוב כי ייבם אותה, ותהיה לה כצרה בבית (מתוך סתימת סוגיית הגמרא בכתובות שם). ואם שניהם מסכימים שלא לחלוץ ולא לייבם, משמע שאין קפידא בדבר ('בית שמואל' לאהע"ז סי' קסה, אות ט, וכן בתשובות 'חכם צבי' סי' א). ובזוהר פרשת חוקת עמ' קפ, משמע שיש מצוה בחליצה. אבל ה'חתם סופר' אהע"ז ח"ב סי' פה כתב, שגם הזוהר לא התכוון לומר שיש מצות-עשה לחלוץ באופן חיובי, אלא שסגולה היא למת ולנשמתו, שתהא אלמנתו חולצת, ואין זו אלא גמילות-חסד עם המת, כעין אמירת קדיש או הדלקת שמן זית, ואין לכופך את האשה לחלוץ אם אינה רוצה בכך מפני הברושה או הטורח וכיוצא בזה, אם תרצה להטיב עם המת - תטיב, ואם לאו - אין בית-הדין יכול לכופה על כך.

יז. יָבָמָה שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ עַל בְּעֻלָּה כְּתֻבָּה מְפִינִי שֶׁהִיָּתָה אֶסְוֶרָה עֲלוֹי¹⁰³, וְהֲרִי הִיא מְתָרָת לְיָבָם¹⁰⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂבָאֲרָנִי¹²⁹, אִם הִלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר קִדְּם חֲלִיצָה - חוֹלֵץ לָהּ יִבְמָה וְתִשָּׁב עִם בַּעֲלָהּ¹³⁰. וְאִם נִתְקַדְּשָׁה לְכֹהֵן, שֶׁהוּא אָסוּר בְּחִלּוּצָה - אֵינּוּ חוֹלֵץ לָהּ¹³¹; שְׂאִין אוֹסְרִין עַל זֶה אֲשֶׁתוֹ מִשּׁוּם סִפְקֵי דְבְרֵיהֶן¹³². גְּרֻשָׁה הִפְתֵּן אוֹ מֵת - הָרִי זֶה חוֹלֵץ¹³³, וְאַחַר כֵּן מִתְּרַת לְאַחֲרִים לְכַתְּחִלָּה.

(126 מדברי חכמים. 127) קשר עם היבם, להתייבם או לחלוץ. (128) כלומר, שאינו ידוע אם נולד לתשעה חדשים, אבל סימניו גמרו, שהוא שלם בשערו ובצפרניו, ומן התורה הוא וולד גמור. (129) לעיל פ"א ה"ה, ועיי"ש בהערה כט. (130) ואינה צריכה קידושין שניים. (131) יבמות לו, ב וברי"ף שם, וכל-שכן אם נישאת קודם חליצה, שאין מוציאים אותה מתחת בעלה, כמבואר ברי"ף שם, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסד, ס"ז. (132) שמן התורה ולד גמור הוא, הואיל וגמרו סימניו - ואין עליה זיקת יבם. (133) שהרי לא התירוה לבעלה בלא חליצה אלא כדי שלא לאסרה עליו, וכיון שגירשה אין צורך להתירה בלא חליצה (מגיד-משנה). אולם ב'שלטי הגיבורים' לרי"ף שם כתוב: שמאחר שהתירוה לכהן בלא חליצה, אם מת הכהן אין מצריכים אותה לחלוץ אפילו אם רוצה להנשא לישראל, שמאחר שהותרה - הותרה.

~ יום שני י"ג טבת ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו נאמנות לומר זה בני לפטור מן היבום, וזה אחי לחייב ביבום, מי נאמן לומר מת היבם.

א. הָאוֹמֵר זֶה בְּנִי, או שְׂאֵמֵר יֵשׁ לִי בְּנִים² - הָרִי זֶה נְאֻמָּן, וּפּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם³.

(2) ואין אשתי זקוקה (לאחר מותי) לייבום. (3) ואפילו הוחזק שיש לו אחים אינה זקוקה להם, שאילו רצה היה פוטרה בגט ומה לו לשקר, לפיכך נאמן להתירה ולפוטרה מזיקת יבום, ומה גם, שאין דיבורו סותר את "חזקתו באחים", שאפילו אם יש לו אחים, הואיל ויש לו בנים הרי זו פטורה מיבום.

ב. אָמַר זֶה אַחִי, או שְׂאֵמֵר יֵשׁ לִי אַחִין⁴ - אֵינּוּ נְאֻמָּן לְאָסֵר אֶת אֲשֶׁתוֹ⁵ וּלְהַנִּיחָהּ זְקוּקָה לְיָבָם; שֶׁהֲרִי זֶה מִתְּפַנֵּן לְאִסְרָה לְאַחַר מוֹתוֹ⁶.

(4) והרי היא זקוקה ליבום, והיא הייתה עד כה בחזקת שאינה זקוקה לייבום. (5) להינשא לאחרים עד שתחלוץ. (6) ואינו נאמן להוציאה מחזקתה הקודמת שאינה זקוקה.

ג. הִיָּה מְחֻזָּק שֵׁישׁ לוֹ אַחִין, וְאָמַר בְּשַׁעַת מִיתוֹתוֹ⁷ 'אֵין לִי אַחִין⁸ - אֵינּוּ נְאֻמָּן⁹. וְכֵן אִם אָמַר עַל מִי שֶׁהִחֲזַק אַחִיו 'אֵין זֶה אַחִי - אֵינּוּ נְאֻמָּן¹⁰. לֹא הִיָּה מְחֻזָּק בְּאַחִין, וְיִצָּא קוֹל שֵׁישׁ שָׁם עֲדִים שְׂפִיעֵידוֹ שֵׁישׁ לְבַעֲלָהּ אַחִין, וְהַעֲדִים בְּמִדְּיָנָה אַחֲרָת, אֲפִלּוֹ אָמַר הוּא בְּשַׁעַת מִיתוֹתוֹ 'אֵין לִי אַח' - הָרִי זֶה

הירושלמי' שם פ"י, ה"ד). אלא שאין בניה מן השני ממזרים, שיבמה לשוק אינה אלא איסור לאו בלבד, ואין ממזר מאיסור חייבי לאיין. ראה פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ב.

יט. נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֶר¹¹⁶ - לֹא נֶאֱסְרָה עַל יִבְמָה¹¹⁷, אֲלֵא נוֹתֵן לָהּ הָרִי שְׂקָדְשָׁה גִט¹¹⁸ וְיִבְמָה מִיָּבָם אוֹ חוֹלֵץ. וְאִם הָיָה יִבְמָה פֶּהֵן, שְׂאִינוֹ יָכוֹל לִשְׂאֵ גְרֻשָׁה¹¹⁹ - תִּצָּא מִן הָרִי בְּגִט, פְּדִי שְׂלֹא יִהְיֶה הַחוּטָא נִשְׁבָּר, וְיִחְלֹץ לָהּ יִבְמָה¹²⁰.

(116) ועדיין לא נישאה לו. (117) שאינה גרועה מאשת איש שנתקדשה לאחר ובא בעלה, שלא נאסרה על בעלה הראשון, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ו. (118) שהרי קידושין תופסים ביבמה לשוק מספק, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ד, וצריכה ממנו גט. (119) ויש סברא שהכהן יחלוץ לה (שהרי לייבם אינו יכול, שגרושה היא) ותהא מותרת למקדש - לא אמרו כן אלא המקדש נותן לה גט. (120) שאלמלא חטאו היה היבם מייבמה, ועכשיו אסורה לו, ועל-דידיו תישאר ברשותו?! ואף לאחר החליצה, אסורה לו לעולם משום קנס - הואיל וקידשה שלא ברשות (רמב"ן).

כ. הָרִי הָרִי שֶׁגְּרָשָׁה מִן הָאֲרוּסִין וְנִשְׂאָה אַחַר שְׂחָלֵץ לָהּ יִבְמָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִדִּי¹²¹. אֲבָל אִם גְּרָשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין, וְחָזַר וְנִשְׂאָה אַחַר שְׂחָלֵצָה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִדִּי; מִפְּנֵי שֶׁהִיא דוֹמָה לְאִשְׁתֵּי שְׂנִשְׂאָת וּבֹא בַּעֲלָהּ, שֶׁהִיא אָסוּרָה עַל זֶה וְעַל זֶה, פָּמּוֹ שְׂבָאֲרָנִי¹²². וְהַיִּבְמָה שֶׁזָּנְתָה¹²³ וְהִיא זְקוּקָה¹²⁴ - לֹא נֶאֱסְרָה עַל יִבְמָה¹²⁵, אֲלֵא רָצָה חוֹלֵץ רָצָה מִיָּבָם.

(121) אע"פ שאסורה עליו משום קנס, כנ"ל - אין קונסים אותה להוציאה אחר שנשאה, שדי לנו להחמיר בזה רק לכתחילה (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (122) לעיל פ"י מהל' גירושין ה"ו, וכן אמרו (יבמות צב:): "יבמה - קידושין אין בה, נישואין יש בה, דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים". (123) בלא קידושין. (124) כשהיא שומרת יבם, ועדיין לא חלצה ולא נתייבמה. (125) שאינה כאשת איש החמורה, הואיל ואין בה אלא איסור לאו (סוטה יח:). ואינה דומה לנשאת לאחר, שנאסרה על יבמה, כמבואר לעיל הי"ח, כי שם יש לחוש, שיאמרו: חלץ לה יבמה ונישאת וחזר לכונסה והרי זה נושא חלוצתו, אבל זנות אין לה קול כל-כך, וידעו שפריצות היא מצדה ולא יחדו בה שחלצה (רש"י לגיטין פ:). ואם יבמה כהן, נאסרה עליו, שהרי נבעלה לאסור לה ונעשתה זונה, וכהן אסור בזונה (ראה בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א; ובפ"ט ה"ה, ובשו"ע אהע"ז סי' קנט ס"ג).

כא. כָּל יִבְמָה שֶׁהִיא סִפְקֵי מְדַבְּרֵיהֶם¹²⁶ אִם יֵשׁ עֲלֶיהָ זְקָת יָבָם¹²⁷ אוֹ אֵין עֲלֶיהָ זְקָת יָבָם, פְּגוּן יִבְמָה שְׂחָלֵצָה וְלֹד שְׂלֹא פָּלוֹ לוֹ חֲדָשִׁיו¹²⁸ וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם, שְׂדִינָה שֶׁתְּחַלֵּץ מִסְּפֵק מְדַבְּרֵיהֶם פָּמּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאמן. (27) כגון הפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן לעדות זו.

ז. שתי יבמות²⁸ שבאו ממדינת הים, זו אומרת 'מת בעלי' וזו אומרת 'מת בעלי' - זו אסורה²⁹ מפני בעלה של זו³⁰; וזו אסורה מפני בעלה של זו; שאין יבמתה נאמנת להעיד לה שמת יבמה³¹, כמו שבארנו.

(28) נשי שני אחים. (29) להינשא לזר. (30) שהוא יבמה וזקוקה לו, ואינו בפנינו שתחלוץ לו. (31) ושמה הוא חי.

ח. היתה לאחת מהן עד שמת בעלה - זו שיש לה העד עומדת באסורה³², שאינה אסורה מפני בעלה אלא מפני יבמה³³; וזו שאין לה עד מתרת, שהרי העיד העד שמת יבמה, והיא נאמנת לומר שמת בעלי.

(32) להינשא לזר. (33) שאין עדות על מות יבמה, אלא יבמתה, והיא אינה נאמנה לה.

ט. היתה לזו בנים³⁴ ולזו אין בנים - זו שאין לה בנים אסורה³⁵, וזו שיש לה בנים מתרת³⁶. היתה לה יבם אחר כפאן - הרי זה מיבם לשתייהן³⁷.

(34) מבעלה, ואינה זקוקה לייבום. (35) בגלל זיקתה ליבמה. (36) ובגמרא שם אמרו: "לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים שתייהן מותרות", שאין כאן זיקת ייבום, זו מפני בניה, וזו בעידי חברתה. (37) שהרי משני בתים הן, ואין אחת פוטרת את חברתה.

י. מת זה היבם שייבם אותן³⁸ - אסורות להנשא לזר, כשהיו בתחלה³⁹. נתבטלו ונתגרשו⁴⁰ - הרי אלו מתרות לזר.

(38) ולא הניח בנים, נמצאו שתייהן זקוקות (מצד מיתת היבם) ליבמיהן שבמדינת הים, שמא חיים הם. (39) לפני הייבום, שאין האחת נאמנת כלפי חברתה להעיד שמת יבמה. (40) מיבמן. והוא הדין אם מת יבמן והניח בנים, שאין זקוקות עוד לייבום.

יא. אף על פי שהאשה נאמנת לומר 'מת בעלי' ותנשא⁴¹ או תתיבם⁴², אין היבמה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא לזר; הואיל והיא אסור לאור⁴³, שמא יהיה קל בעיניה⁴⁴. וכן אין היבם נאמן לומר 'מת אחי' שייבם את אשתו, שמא עיניו נתן בה⁴⁵. ואין האשה נאמנת לומר 'מתה אחותי' שתפגס לביתה, ואין האיש נאמן לומר 'מתה אשתי' שישא את אחותה, עד שיעידו שני עדים שמתה אחותה ואחר כך תפגס לביתה; שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה⁴⁶, כמו שבארנו⁴⁷.

(41) לזר, באופן שאינה זקוקה לייבום, כגון שיש לו בנים,

חוששת¹¹, ותמתין¹² עד שיבואו העדים שאמר¹³ וישאל¹⁴.

(7) שהיא שעה רצינית ואינו עשוי לשקר בשעה זו. (8) והרי היא פטורה מזיקת יבום. (9) ואינו נאמן במה שבידו לגרשה כי אין "מיגור" מועיל נגד חזקה, והרי הוחזק שיש לו אחים ואין נאמינו שאין לו, אולם ב"אמר יש לי בנים" אינו סותר את חזקת האחים ולפיכך נאמן. (10) לבטל החזקה הקודמת, והרי היא זקוקה לייבום. (11) לקול, ואפילו לא הוחזק הקול בבית דין. (12) מלהינשא לאחרים, שמא יש בקול ממש והרי היא זקוקה לייבום. (13) אחרים עליהם, שהם יודעים שיש לו אחים. (14) ייבדקו, מכיוון שאפשר לברר ולעמוד על הדבר מפי עדים - עלינו לברר ולא נקל באיסור אשת איש.

ד. מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר: זה העבר ממני הוא, ואפלו היא מודה לו - אף על פי שהוא בנו לענין ירשה¹⁵, הרי זה ספק לענין יבום¹⁶. כשם שזנתה עם זה, כך זנתה עם אחר, ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי? והרי אין לו חזקה¹⁷, אלא לעולם ספק הוא¹⁸. ולהחמיר דנין בו, וחוץ לזה ולא מתבטלת¹⁹.

(15) שהרי אם ירצה יכול לתת לו את נכסיו במתנה. (16) אם נאמן לומר שזה בנו. (17) שהרי מתחילת לידתו הוא בספק זה. ואין אתה יכול לומר בו העמדנו על חזקתו הקודמת. (18) שמא אינו בנו וזקוקה לייבום. (19) שמא הוא בנו ואסורה ליבם.

ה. נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה, ומתבטלת על פיו; או שמת יבמה או שנתן לבעלה בן, להתיירה לזר²⁰. אפלו עבד או אשה או עכו"ם מסיח לפי תמו²¹ מעיד במיתת היבם כמו שמעיד באשת איש להתיירה, כמו שבארנו בהלכות גרושין²².

(20) ולדעת הראב"ד אינו נאמן לומר: ניתן לבעלה בן, שאין זה דבר העשוי להגלות ואפשר שהוא משקר, אולם רבינו סובר, שאין האשה סומכת עצמה על העד בלבד, ואף היא מדקדקת בדבר ובודקת אם אמת הוא, כדי שלא תצטרך לצאת מבעלה לאחר הנישואין. (21) שאינו מתכוון להעיד ולהתירה להינשא לזר. (22) כי דין עד ביבמה כדין עד באשת איש.

ו. וחקמש נשים שאין מעידות זו לזו שמת בעלה²³, כך אין מעידין לה שמת יבמה²⁴. ודין עדות זו כדין אותה עדות²⁵ לענין עדים שמכחישין זה את זה במיתת היבם²⁶ ולכל דבר²⁷.

(23) שחזקתן שונאות זו את זו. (24) שמתכוונות לקלקלה, שתינשא לזר ואחרי כן תצטרך לצאת ממנו. (25) של מיתת הבעל. (26) שהעד הראשון המעיד על מות היבם נאמן כשניים, ואם אחר כך יבוא עד אחר ויכחישונו אין השני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהיא זקוקה ליבם. (64) ואינה זקוקה עוד לייבום. (65) שהרי הוחזקה זקוקה. (66) לא להתייבם, שהרי עשתה עצמה חתיכת איסור על היבם.

טו. במה דברים אמורים? ⁶⁷ פשהיתה פסולה לפנהיה מתחלה⁶⁸, כגון שהיתה גרושה או חלה⁶⁹, או שאמרה 'במערה היינו פשמת'⁷⁰; אבל אם אין הדבר בן - אינה חולצת. שמא תחליץ ויבואו עדים ויעידו שהדבר כמו שאמרה והבעל מת תחלה⁷¹, ונמצאת חליצה זו אינה פלוס, ותנשא לכהן, ויראה הרואה אותה שחלצה ונשאת לפהן וידמה שהחליצה מתרת לפנהיה, והוא אינו יודע בעדים שפאו. לפיכך לא תחליץ ולא תתיבם, אלא תשאיר בחזקת זקוקה פשיצאה עד שיבואו עדים.

(67) שהיא חולצת על סמך דבריה. (68) טרם שנישאה לבעלה זה. (69) שולדה מאיסור כהונה, כגון שאמה הייתה גרושה ונישאה לאביה הכהן, הרי בתם חללה ואסורה להינשא לכהן. (70) ואין איש עמנו לבוא ולהעיד מי מת תחילה האב או הבן. (71) לפני שמת הבן, ואינה זקוקה ליבם.

טז. וכן אשה שהלך בעלה וצרתה⁷² למדינת הים, ובאו שנים ואמרו לה⁷³ 'מת בעליך' - הרי זו לא תחליץ ולא תתיבם לעולם, עד שיודע אם ילדה צרתה⁷⁴ או לא ילדה. ולמה לא תחליץ אחר תשעה חודשים⁷⁵ ממיתת הבעל ותהיה מתרת לזר על כל פנים⁷⁶, שאם ילדה צרתה⁷⁷ - הרי נפטרה זו, ואם לא ילדה - הרי נחלצה? גזרה שמא יודע אחר החליצה שילדה צרתה וילד של קימא, ונמצאת זאת שאינה חלוצה⁷⁸, ותנשא לכהן אחר שנגחלצה, ויאמר הרואה שלא ידע בעדים שפאו שהחליצה מתרת לכהן, ויעיד שראה אותה נשאת לפנהיה על פי בית דין. לפיכך, אם היתה אסורה לפנהיה מתחלה⁷⁹ - הרי זו חולצת לאחר תשעה ותנשא לזר. אבל זו הצרה שהיתה עם בעלה פשמת - תמתין תשעים יום כשאר היבמות⁸⁰ ותחליץ או תתיבם, ולא תחוש לצרתה שבמדינה האחרת⁸¹, הואיל ולא היה בעלה עמה במדינה⁸².

(72) שהיו לו שתי נשים, שהן צרות זו לזו. (73) לזו שנשארה כאן. (74) מבעלה. ואז תינשא לזר, כי הוולד פוטרה מן הייבום. (75) כי בתוך תשעה חודשים אינה יכולה לחלוץ, שמא צרתה מעוברת ואין הוולד של קיימא, וחליצת מעוברת אינה חליצה, אפילו כשהחולצת עצמה אינה מעוברת אלא צרתה מעוברת. (76) צדדים. (77) לאחר תשעת חדשי העיבור. (78) שהרי חלצה שלא לצורך. (79) שהייתה גרושה או חללה כשנישאה לו. (80) שאינן חולצות או מתייבמות אלא לאחר תשעים יום מיום מיתת הבעל, לדעת אם מעוברת הן אם לא.

או אין לו אחים. (42) כשהיא זקוקה ליבם. (43) האמור בתורה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (44) ולא תדקדק היטב אם מת יבמה, בניגוד לאומרת מת בעלי, שהוא איסור "אשת איש" ועשו מיתת בית דין, ובניה מהשני ממזרים. (45) שהרי אפילו חכם שאסר את האשה על בעלה בנדר, הרי זה לא יישאנה, שמא עיניו נתן בה. (46) שאינה יכולה להינשא לשום איש בעולם, אם לא נקבל עדותו. אבל זו יכולה להינשא לאחרים, וכן גיסה יכול לישא לו אחרת. (47) "שלא תשאנה בנות ישראל עגונות".

יב. לפיכך⁴⁸, האשה שהלכה היא ובעלה⁴⁹ ויבמה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת יבמי', או שאמרה 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' - הרי זו אינה נאמנת⁵⁰. אבל אם הלכה היא ובעלה בלבד⁵¹, ובאה ואמרה 'נתן לי יבם במדינת הים ומת'⁵², בין שאמרה 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' בין שאמרה 'מת בעלי ואחר כך מת היבם שנתן לי' - הרי זו נאמנת⁵³; שהפה שאסר⁵⁴ הוא הפה שהתיר⁵⁵.

(48) הואיל ואינה נאמנת לומר: "מת יבמי". (49) ואין לבעלה בנים והרי היא בחזקת זקוקה ליבם. (50) להינשא לזר, והרי היא בחזקת זקוקה לייבום. (51) ולא היה כאן יבם, והרי היא בחזקת היתר לזר. (52) שילדה חמותי במדינת הים בן. (53) להינשא לזר. (54) שאמרה נתן לי יבם והחזיקה עצמה זקוקה לייבום. (55) שהרי אמרה מת יבמי.

יג. האשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת בני' - נאמנת⁵⁶; שהרי היתה בחזקת היתר לזר⁵⁷ בעת שהלכה⁵⁸. אמרה 'מת בני ואחר כך מת בעלי' - אינה נאמנת להתיבם⁵⁹. וחוששין לדבריה⁶⁰, וחולצת⁶¹ ולא מתבכמת.

(56) להינשא לזר. (57) אם ימות הבעל. שהרי יש להם בן ואינה זקוקה לייבום. (58) שהרי היה לה בן. וגם עכשיו אינה מוציאה עצמה מחזקתה. (59) שהרי הייתה בחזקת מותרת לזר ואינה זקוקה לו, ויש לחוש שמא מחמת אהבתה אליו היא משקרת. (60) להחמיר, לא להתירה לזר, שהרי לדבריה זקוקה היא לייבום, ועשתה עצמה חתיכת איסור להינשא לזר. (61) כדי שתהיה מותרת לזר.

יד. הלכה היא ובעלה בלבד⁶², ובאה ואמרה 'נתן לי בן במדינת הים ומת ואחר כך מת בעלי'⁶³ - נאמנת ומתבכמת; שהרי היתה בחזקת היתר ליבמה בעת שהלכה. אמרה 'מת בעלי ואחר כך מת הבן שנתן לי'⁶⁴ - אינה נאמנת לפטר עצמה מן הייבום ומן החליצה⁶⁵. וחוששין לדבריה⁶⁶, וחולצת ולא מתבכמת.

(62) ויש לה יבם והרי היא בחזקת זקוקה לו. (63) נמצאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פגון שְׁהִיְתָה הַיָּא יִלְדָה וְהוּא זָקֵן אוּ הַיָּא זָקְנָה וְהוּא יֵלֵד - יוֹעֲצִין אוֹתוֹ לְחַלְצֵי.⁵

(81) שנשארה כאן שמא מעוברת היא. (82) אם כן לא נתעברה ממנו.

יז. הָאִשָּׁה שְׁמַת בַּעֲלָהּ⁸³ וְהִיְתָה לָהּ חֲמוֹת בְּמַדִּינַת הַיָּם - אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת שְׂמָא יִלְדָה חֲמוֹתָהּ וְיִכְבֵּר נֶפֶן לָהּ יָבָם בְּמַדִּינָה אַחֲרָתָה⁸⁴, שְׂלֵא גְזָרוּ בְּדָבָר זֶה; אֲלֵא נַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל חֲזַקְתָּהּ, וְהָרִי הִיא מִתְרַת⁸⁵. וְהוּא הַדִּין לְאִשָּׁה שְׁמַת בַּעֲלָהּ וְהִי לֹא בֵּן בְּמַדִּינָה אַחֲרָת - הָרִי זֶה מִתְרַת לְזָר; וְאִין חוֹשֶׁשִׁין שְׂמָא מֵת הַבֶּן⁸⁶, אֲלֵא הַעֲמֵד אוֹתָהּ עַל חֲזַקְתָּהּ⁸⁷.

(2) במקום דירתו, ויש שם בית-דין, שנאמר (דברים כה, ח): "וקראו לו זקני עירו" - ולא זקני עירה (סנהדרין ל:א). (3) ששניהם מתאימים זה לזה. (4) ובכתיב "התימנים: אותו [וכן נכון, שהכל תלוי ברצונו]. (5) יבמות קא, ב: "אומרים לו: מה לך אצל ילדה; מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך".

ב. וְצָרִיכִין הַדִּינִין לְקַבֵּעַ מְקוֹם⁶ שְׂיִשְׁבוּ בוֹ, וְאַחַר כֵּן תַּחֲלִץ שָׂם בְּפָנֶיהֶם; שְׂנֵאָמַר: וְעֵלְתָה יְבָמָתוֹ הַשְּׂעָרָה⁷ אֶל הַזְּקָנִים וְגו'. לֹא נוֹעֲדוּ⁸ וְלֹא קָבְעוּ מְקוֹם אֲלֵא נִקְרוּ נִקְרָה⁹, וְנִקְרָאת¹⁰ הִיא וְהוּא לְפָנֶיהֶן וְחִלְצוּ - תַּחֲלִצְתָהּ פְּשָׁרָה¹¹.

(83) ולא הניח בנים ולא היה לו אה. (84) וזקוקה לו. (85) להינשא לזר. (86) "שמא מת לא חוששים", והעמידה על חזקתו שהוא חי. (87) הקודמת, שהייתה בחזקת היתר לזר.

יח. יִצְאָת חֲמוֹתָהּ מְעַבְרַת - הָרִי זֶה חוֹשֶׁשֶׁת, וְלֹא תִשָּׂא לְזָר עַד שְׁתִּדַּע מַה הִיָּה סוֹף עֲבוּר חֲמוֹתָהּ, שְׂמָא נוֹלֵד לָהּ יָבָם קִדְּם מֵיַת הַבַּעַל⁸⁸.

(6) לומר, נלך למקום פלוני לחלוץ (אהע"ז סי' קסט, ס"ד), כדי לפרסם הדבר שנפטרה מיבמה ויודמנו לה קופצים לישא אותה, ושהיא חלוצה ולא תינשא לכהן (רש"י ר'בית הבחירה להמאירי' ביבמות שם, ר'בית שמואל' שם ס"ק ה). (7) "השערה" משמע, מקום המזומן לכך (רש"י שם). (8) לא נדברו ביניהם מתחילה לילך שם. (9) כלשון הכתוב (שמואל-ב א, ו) "נקרא נקריתי", כלומר נודמן הדבר במקרה שחברי בית-הדין באו שם. (10) ובכתיב "התימנים: ונקריתי. (11) שלא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לקבוע", ולשון "צריך" משמעה רק לכתחילה (הגר"א באהע"ז שם).

(88) והרי היא זקוקה לו עד שתחלוץ ממנו. ודקדק לכתוב "קודם מיתת הבעל", שאילו נולד היבם לאחר מיתת הבעל אינה זקוקה לו ליבום, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

ג. וּמְלַמְדִין אוֹתָהּ וְאֵת הַיָּבָם לְקָרוֹת, עַד שֶׁהוּא וְהִיא יִהְיוּ רְגִילִין¹², וְתִהְיֶה יְכוּלָה לְקָרוֹת 'לֹא אָבָה' בְּנִשְׂימָה אַחַת, וְאַחַר כֵּן תֵּאמַר 'יָבָמִי', פְּדִי שְׂלֵא יִהְיֶה מְשֻׁמָּע דְּבָרֶיהָ אָבָה יָבָמִי¹³.

יט. הָאִשָּׁה שֶׁהִלְךָ בַּעֲלָהּ וּבָנָה לְמַדִּינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאַמְרוּ לָהּ: מַת בַּעֲלִיךָ וְאַחַר כֵּן מַת בְּנֶךְךָ⁸⁹, וְנִשְׂאָת, וְאַחַר כֵּן נוֹדַע שֶׁחֲלוּף הָיוּ הַדְּבָרִים⁹⁰ - תִּצְאָ, וְהוֹלֵד פְּשָׁר⁹¹. אָמְרוּ לָהּ: מַת בְּנֶךְךָ וְאַחַר כֵּן מַת בַּעֲלִיךָ, וְנִתְיַבְמָה, וְאַחַר כֵּן נוֹדַע שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים חֲלוּף⁹² - תִּצְאָ, וְהוֹלֵד שְׂנוּלֵד לְפָנֶי הַשְּׂמוּעָה⁹³ אוּ לְאַחַר הַשְּׂמוּעָה מְמַזְר⁹⁴.

(12) שסדר חליצה כך הוא: היא קוראה תחילה "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" ואח"כ הוא אומר "לא חפצתי לקחתה", להלן ה"ט. (13) שאם תפסיק בין לא, לתיבה "אבה" - יהיה משמע: לא! - אינו ממאן, אלא - אבה יבמי (יבמות קז: וברש"י). וכן על היבם לקרוא בנשימה אחת: "לא חפצתי" שלא יהא משמע דבריו: חפצתי לקחתה.

(89) והרי היא מותרת לזר. (90) שבנה מת לפני בעלה, וזקוקה היא ליבם ואסורה לזר. (91) כי בנישואי יבמה לזר אין אלא איסור לאו בלבד ואין ממזר אלא מחייבי איסור כרת. (92) נמצאת זו אסורה ליבמה, ואיסור אשת אח שלא במקום מצוה הוא בעונש כרת. (93) ההודעה האחרונה, אף על פי שהייתה שוגגת ואנוסה. (94) כי הלכה היא יש ממזר מחייבי כריתות.

ד. וּמֵאַחַר שֶׁתִּהְיֶה רְגִילָה לְקָרוֹת, אָף עַל פִּי שְׂלֵא קָרְאָה בְּנִשְׂימָה אַחַת - אִין מְקַפִּידִין עַל זֶה; אֲבָל אִם אֵינָה יְכוּלָה - מְרַגִּילִין אוֹתָהּ עַד שְׁתִּדַּע¹⁴.

~ יום שלישי י"ד טבת ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ביאר בו רבינו דיני מצות חליצה וסדרה ומה מעכב בה, ומי חולצים, דיני הנעל וצורתו, דיני הרקיקה, מה בין "אינה חליצה" לבין "חליצה פסולה", נוסח גט חליצה, נוסח כתובת יבמין וכתובת כל אשה.

(14) הרי"ף שם, ע"פ הכלל הידוע (יבמות קד:): "כל הראוי לבילה (בלילת השמן במנחה) - אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת", השווה ה' מעשה הקרבנות פ"ו, ה"ו.

א. פִּיצַד מְצוֹת חֲלִיצָה? הַיָּבָמָה הוֹלֵכֶת אַחַר הַיָּבָם בְּמְקוֹם שֶׁהוּא שָׂם², וּבָאָה לְדִינִין, וְהֵן קוֹרְאִין לוֹ וְנוֹתְנִין לוֹ עֲצָה הַהוֹנְנָת לוֹ וְלָהּ. אִם עֲצָה טוֹבָה לְיָבָם³ - יוֹעֲצִין אוֹתָן לְיָבָם⁴; וְאִם עֲצָה טוֹבָה לְחַלְצֵן,

ה. וְהַחֲלִיצָה בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה¹⁵, וּבְפָנֶי שְׂלִשָּׁה שְׂוֹדְעִין לְהַקְרוֹת¹⁶. וְאִם אֶחָד מֵן הַשְּׂלִשָּׁה גָּר - פְּסוּל. וְאֶפְלוּ הִיָּה אָבִיו גָּר וְאָמוֹ יִשְׂרָאֵלִית - לֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. ואחר כך עומדת ויורקת בארץ פנגד פניו רק הנראה לדינין³⁴. שמצות חליצה, שיהיו שניהן עומדין בשעת קריאה ובשעת רקיקה³⁵, וצריכין הדינין לראות הרק היוצא מפייה³⁶. ואחר כך מקריין לה: פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

34 שם קו, ב: שנאמר "לעני הזקנים... וירקה", וראה להלן הכ"ג. 35 הואיל והרקיקה צריכה להיות לעני הדינים, הרי היא כ'דין' ואין 'דין' אלא בעמידה. 36 יבמות קו, ב.

ח. הפל בלשון הקדש³⁷, שנאמר: פכה - בלשון הזה³⁸. וכל היושבין שם עונים אחריה³⁹ חלוץ הנעל שלש פעמים. וצריך שתתפונ היבמה שתחליץ לו, ויתפון הוא שיתחליץ לה. ויעשו מעשים אלו לשמן⁴⁰. והסומא אינו חולץ⁴¹; שנאמר: וירקה בפניו, ואין זה רואה הרק⁴².

37 בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, ומסתיימת בתיבות: "שלוש פעמים". 38 משמעות "ככה" - כלשון זו תאמר (סוטה לב. וברש"י). 39 יבמות קו, ב: "מצוה על כל העומדים שם (הנמצאים שם, 'טור' אהע"ז סי' קסט, ומפרש ה'תוספות יום טוב' שם: בין יושבים ובין עומדים) לומר חלוץ הנעל". וראה בגמרא שם: "היינו יושבים לפני רבי טרפון... ואמר לנו: ענו כולכם חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל". וכתב בעל 'הלכות גדולות' (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות'): "מפני מה חולצת נעלו? שכך אמר הקב"ה למשה: אמור ליכם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים (מצות ייבום) ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה, שדרכם להיות יחפים, מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים זרע לאחריך - לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והיינים עונים: חלוץ הנעל - כאבל; חלוץ הנעל - כמנודה; חלוץ הנעל - כמורד במצוה". 40 לשם מצות חליצה (יבמות קב:). 41 לכתחילה, אבל בדיעבד חליצתו כשרה, כמבואר ביבמות קג, א ולהלן הט"ו, שהרי אפילו לא רקקה כלל - חליצתו כשרה, כמבואר בסמוך הי"ב. 42 השווה דברי ה'תוספות' ביבמות שם, דיבור המתחיל החולצת. ולדעת הראב"ד, אם אין לו אחים - חולץ הסומא אפילו לכתחילה. וסומא באחת מעיניו, כשר לחלוץ אפילו לכתחילה, שהרי יכול לראות הרוק מפי היבמה ('תוספות' יבמות קא: וכן באהע"ז סי' קסט, מח).

ט. נמצא סדר החליצה כך הוא: קוראה היא תחלה: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי, ואחר כך הוא אומר: לא חפצתי לקחתה, ואחר כך תחליץ, ואחר כך תרק, ואחר כך תקרא⁴³: פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

43 יבמות קו, ב.

תחליץ, עד שיהיה אביו ואמו מישראל¹⁷. ומצוה¹⁸ בחמשה, כדי לפרסם הדבר¹⁹. ואותן השנים - אפילו היו עמי הארץ²⁰.

15 יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה 'דין' היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום, כמבואר בסנהדרין לד, ב. וראה להלן הט"ו. 16 את היבם והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא). ואין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים להקרות (להלן הט"ו). 17 שם קב, א. שנאמר (דברים כה, י): "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל צדדים (רש"י). 18 לכתחילה. 19 שם קא, ב. שהיא חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו לישאנה (רש"י). 20 שאינם יודעים להקרות, ואפילו לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים להקרות. וראה למעלה הערה יד.

ו. כיצד חולצין? מביאין לו מנעל²¹ של עור שיש לו עקב²² ואינו תפור בפשתן²³, ולובשו בפניו²⁴, וקושר רצועותיו על רגלו²⁵, ועומד הוא והיא²⁶ בפני בית דין, ומקריין ליבמה בלשון הקדש²⁷: מאן יבמי וגו', ואחר כך מקריין ליבם: לא חפצתי לקחתה, ונועץ רגלו בארץ²⁸, והיא יושבת²⁹ ופושטת ידה בפני בית דין ומתרת רצועות המנעל³⁰ מעל רגלו וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ³¹. ומשישמש רב העקב³² התרה היבמה לזר³³.

21 במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב.) ישנה סבוא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף משנה). 22 הוא החלק האחורי המעובה בסוליית הנעל. 23 אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא ב'נמוקי יוסף'), שנאמר: "וחלצה נעלו", ואין נעל אלא של עור המגין על הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת ממין אחר ('נמוקי יוסף'). 24 על רגלו הימנית. למדו 'גזירה-שוה' 'רגל' 'רגל' ממצורע, שנאמר בו 'רגלו הימנית' (יבמות קד. לרבנן דר' אלעזר). וראה להלן הי"ז. 25 למטה מן השוק, שאם קשר על השוק, למטה מן הארכובה, אינה כשרה אלא בדיעבד (להלן הט"ו). 26 שנאמר (דברים כה, ח): "ועמד ואמר" - מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה ('ספרי', כ"תצא) ואמירתה ואמירתו שוות הן. 27 ראה להלן ה"ח והערה לד. 28 דורך ברגלו על הקרקע (יבמות קג:). 29 ראה יבמות קג, א: "בין עומד בין יושב". 30 שם קב, א. 31 להראות שאין כוונתה בזה לקחת לעצמה את המנעל, אלא כל כוונתה לשם מצות חליצה בלבד, ואין לה כל צורך בנעל (ב"ח באהע"ז סי' קסט). אולם, דברי רבינו מפורשים בוזהר פרשת חוקת דף קפ, והטעם ע"פ הקבלה. 32 של רגל היבם. 33 יבמות קב, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂמוּעִיל⁶⁰, אָבָל הַקְרִיאָה אֵינָה מְעַכֶּבֶת וְאֵינָה מוֹעֵלֶת⁶¹.

(58) ונפסלה על האחים מלהתייבם להם, שהלא הסדר הוא: חליצה ואח"כ ריקקה, ומכיון שזו רקקה - יחשבו שבוודאי כבר חלצה מקודם. ואם נתירה להתייבם, יאמרו: חלוצה מותרת לאחים (שם קה.). וראה להלן הכ"ח, ובהערה קנג שם. (59) ומותרת להתייבם. (60) החליצה מועילה להתיר להנשא לזר. ואילו הרקיקה בלבד אע"פ שאינה מועילה להתיר - מועילה היא לפסלה על האחים. (61) אפילו לפסול על האחים, שאף-על-פי שברקיקה גזרו חכמים לפסלה על האחים - בקראה בלבד אין לחוש, כי סדר הקריאה הוא גם לפני החליצה (למעלה ה"ט), ויאמרו: זו קראה לפני חליצתה, ועדיין לא חלצה, ולפיכך הותרה להתייבם (יבמות, שם).

טו. חֲלֻצָה וְרִקְקָה וְקִרְאָה וְהֵם יוֹשְׁבֵינָן⁶² או מְטִינִן עַל צְדִיקָהּ, או שְׁהִיָּה שְׂרוּף הַנֶּעֱלָל קָשׁוּר עַל שְׂוִקוֹ⁶³ מִן הָאֲרֻכְבָּה⁶⁴ וְלִמְטָה, או שְׁחֲלֻצָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה עֲמֵי הָאֲרִיץ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת⁶⁵, וְכֵן הַסּוּמָא שְׁחֲלִין⁶⁶ - חֲלֻצָתוֹ בְּשָׂרָה⁶⁷.

(62) אע"פ שלכתחילה צריכה לקרוא ולירוק בעמידה, כמבואר למעלה ה"ו. (63) ולכתחילה צריך להיות קשור על רגלו, שהיא למטה מן השוק, כמבואר למעלה ה"ו. (64) היא פרק הרגל, שבין השוק והירך. "על הברכים" (דברים כח, לה) מתרגם אונקלוס: "על רכביא", וכן בדניאל (ה, ו) "וארככתיא דא לדא נקשין". ואם היה המנעל קשור למעלה מן הארכובה, דינו מבואר בסמוך ה"ז. (65) שהרי לכתחילה צריך שידעו להקרות (למעלה ה"ה). (66) אע"פ שאינו רואה הרוק (ראה למעלה ה"ח). (67) בדיעבד, ואפילו להתירה להנשא לזר. ומקור כל דינים אלו, ביבמות קג, א. שאמרו שם: "בין עומד בין יושב בין מטטה", והוא הדין לקריאה וריקקה, שהרי אפילו לא רקקה ולא קראה כלל - חליצתה כשרה, כמבואר למעלה ה"ב. וכשהשורף קשור למטה מן הארכובה (שם) "וחלצה נעלו מעל רגלו - אפילו מעל רגלו" - כלומר מדבר שהוא על רגלו, וזהו השוק שהוא מעל פרסת הרגל. ואילו לכתחילה, צריך שיקשור למטה מן השוק (למעלה ה"ו). אבל למעלה מן הארכובה נקרא: "מעל דמעל", והתורה אמרה: מעל רגלו, ולא "מעל דמעל" וחליצתה פסולה, כמבואר בסמוך ה"ט. והחולצת מן הסומא, אמרו שם: "חליצתה כשרה". וחלצה בפני שלשה עמי-הארץ כשרה, שהרי אין הקריאה מעכבת כלל (לחם-משנה). וגם מלשון הברייתא מוכח כן, שהרי אמרו (שם קא.): "מצות חליצה בשלשה שידועים להקרות", משמע לכתחילה בלבד ('מעשה רוקח').

טז. חֲלֻצָה בְּלִילָה, או שְׁחֲלֻצָה בְּפָנֵי שְׁנַיִם או בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוּב⁶⁸ או פְּסוּל⁶⁹, או שְׁהִיָּה הַמְּנַעֵל קָשׁוּר לְמַעַל מִן הָאֲרֻכְבָּה⁷⁰, או שְׁהִתִּיר⁷¹ הוּא וְשִׁמְטָה הִיא⁷², או שְׁהִתִּירָה הִיא וְשִׁמְטָה הוּא⁷³, או שְׁנַתְּפֹנָה הִיא וְלֹא נִתְּפֵן הוּא⁷⁴,

י. וְאֵין הַסֵּדֶר מְעַכֵּב, אֲלֵא אִם לֹא קִרְאָה בְּתַחֲלָה לֹא הִיא וְלֹא הוּא, או שְׂרָקְקָה וְאַחַר כֵּן חֲלֻצָה, או שְׂרָקְקָה⁴⁴ וְאַחַר כֵּן רִקְקָה - חֲלֻצָתָה בְּשָׂרָה⁴⁵.

(44) "ככה יעשה לאיש", שרק היא קוראה ולא הוא. (45) שם.

יא. וְלָמָּה לֹא תַחֲזֹר וְתִרְקַק⁴⁶ עַל הַסֵּדֶר? ⁴⁷ שְׂמָא יֵאמְרוּ: רִקְקָה לְבִדְהָ⁴⁸ אֵינָה פְּלוּם וְאֵינָה פּוֹסְלֵת מִן הָאֲחִין⁴⁹.

(46) אחרי החליצה, כשרקקה לפני החליצה. (47) שהוא: חליצה ואחר כך ריקקה. (48) הראשונה, כשיראו שמצריכים אותה לירוק שנית. (49) להתייבם להם, בעוד שהרקיקה בלבד פסלתה מלהתייבם, כמבואר בסמוך ה"ד (יבמות קה.).

יב. חֲלֻצָה בְּלִבָּד, וְלֹא קִרְאָה וְלֹא רִקְקָה - חֲלֻצָתָה בְּשָׂרָה⁵⁰. וְאֵין צְרִיף לִזְמַר, שְׁחֲלֻצָה וְקִרְאָה וְלֹא רִקְקָה, או שְׁחֲלֻצָה וְרִקְקָה וְלֹא קִרְאָה, שְׁחֲלֻצָתָה בְּשָׂרָה⁵¹.

(50) יבמות קה, א. כדעת רבי עקיבא, ואע"פ שנאמר (דברים כה, ט): "ככה יעשה לאיש", ו"ככה" משמעו דוקא - אין מעשה הרקיקה מעכב, כי לא הקפיד הכותב אלא על דבר שהוא "מעשה באיש" וזהי החליצה שהיבמה עושה מעשה בגופו של איש (היבם), אבל הרקיקה אינה מעשה באיש (שם קד: וברש"י). (51) שם קד, א.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁵² כְּשֶׁהֵיוּ יְכוֹלִין לְדַבֵּר, שְׁהָרִי הֵן רְאוּיִין לְקִרְוֹת⁵³; אָבָל אֱלָמַת או אֵלֶם - אֵינָן חוֹלְצִין⁵⁴, וְאֵם חֲלֻצָה - חֲלֻצָתָן פְּסוּלָה⁵⁵. וְאֵינָן כְּחֶרֶשׁ וְחֶרֶשֶׁת שְׁחֲלִצּוּ שְׁלֵא עֲשׂוּ פְּלוּם⁵⁶, לְפִי שְׁהַחֶרֶשׁ או הַחֶרֶשֶׁת אֵינָן בְּגִי דַעֲת⁵⁷.

(52) שאין הקריאה מעכבת. (53) וכל הראוי לדבר, אין הדיבור מעכב בו. (54) שאינם ראויים לקרות. (55) שם קד, ב. (56) תוספתא, יבמות פ"א ה"ט. (57) והרי הם כקטן שאמרו בו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום" (וראה להלן פ"ו ה"ו). והבדל יש בין "חליצה פסולה" לבין "לא עשה כלום", שבראשונה - נאסרו עליו קרובותיה ונאסרה להתייבם לאחים וכו'. ואילו בשניה - הרי היא כאילו לא חלצה ומותרת להתייבם, וכן לא נאסרו עליו קרובותיה וכו', כמבואר להלן הכ"ו. ולדעת הרמב"ן והרשב"א, דין חרש וחרשת כאילם ואילמת, ואם חלצו - חליצתם פסולה, וכן בשו"ע אה"ע"ז סי' קסט, סמ"ג.

יד. רִקְקָה בְּלִבָּד, שְׁלֵא חֲלֻצָה וְלֹא קִרְאָה, או שְׂרָקְקָה וְקִרְאָה וְלֹא חֲלֻצָה - הָרִי זוּ בְּתַחֲלֻצָה פְּסוּלָה⁵⁸. קִרְאָה הִיא וְהוּא וְלֹא חֲלֻצָה וְלֹא רִקְקָה - לֹא עֲשָׂה פְּלוּם⁵⁹; שְׁנַמְר: כְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ - שְׁהַמְעַשֶׂה, שְׁהוּא הַחֲלֻצָה וְהַרְקִיקָה, הוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרגל. וראה באהע"ז סי' קסט, סל"ה. 85) שכף רגלו למעלה, ודורך גבה למטה, ותחתיתה למעלה ('פרישה' לאהע"ז סי' קסט, נח. ע"פ 'הערוך' ערך לחת). 86) ואין עקבו נוגע בארץ. 87) יבמות קג, א. כדעת אמימר וכדעת הגאונים והרי"ף, שהכוונה לפסול. אלא שמי שראוי לנעוץ עקבו בארץ ולא נעץ - חליצתו כשרה, אבל אלו אינם יכולים לנעוץ בארץ, וכל שאינו ראוי לנעוץ - חליצתו פסולה (מגיד משנה). והראב"ד חולק וקובל: "לא שמענו שהדריסה (דריכת הרגל בארץ) מעכבת, לפסול החליצה". ולדבריו, חליצת בעלי מומים אלו כשרה, ולא נתכוין אמימר (ביבמות, שם) אלא להצריך נעיצת הרגל לכתחילה, ולא לפסול כדיעבד.

יח. ויבמה שְׂיִדְיָהּ חֲתוּכוֹת - חוֹלְצָת לְכַתְּחִלָּה וְאַפְלוּ בְּשִׁנְיָהּ⁸⁸, שְׁלֵא נֶאֱמַר וְחֹלְצָה בְיָדָהּ. חֹלְצָה בְּמִנְעַל שֶׁל פְּגָד - אֵינָה חֹלְצָה⁸⁹. אָבֵל אִם חֹלְצָה בְּמִנְעַל שְׂאֵין לוֹ עֵקֶב⁹⁰ או שְׁהִיָּה תְּפוּר בְּשִׁתְּנָהּ⁹¹, או שְׁהִיָּה מְנַעַל שֶׁל שְׁעָרָה⁹² או שֶׁל סִיבִּי⁹³ או שֶׁל שְׁעָם⁹⁴ או שֶׁל עֵץ⁹⁵, או שְׁהִיָּה מְנַעַל גָּדוֹל שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְהִלָּךְ בּוֹ אוֹ קָטָן שְׂאֵינוֹ חוֹפֵה אֶת רֹב רִגְלוֹ, או מְנַעַל פְּרוּם⁹⁶ שְׂאֵינוֹ חוֹפֵה רֹב הַרְגָּל, או נִפְתַּח⁹⁷ שְׂאֵין מְקַבֵּל רֹב הַרְגָּל - חֹלְצָתָהּ פְּסוּלָה⁹⁸.

88) יבמות קה, א. 89) שאינו מגין כלל על הרגל, ואינו בכלל "נעל" (שם קג. וגיטין כה). 90) שם קא, א. וכתב הנ'מקי יוסף' (שם): עקב - נקרא כל דבר המעכב הרגל בתוך הנעל, לפי שאם אין עקב לנעל, הרגל יוצאת חוץ לנעל, וכן הובאו דבריו בבית שמואל' אהע"ז סי' קסט ס"ק יט. 91) שם קב, ב. ראה לעיל ה"ו. 92) נוצה של עזים (רש"י שם). 93) חוטים דקים מצמחים שעושים מהם חבלים ('הערוך', ע"פ מדרש רבה, ויקרא פכ"ב). 94) הקליפה הרכה של "אלון השעם" שמכנינים ממנה פקקים לבקבוקים. 95) כל אלה קשים הם ומגנינים (רש"י יבמות קב:). ובכל זאת פסולים לחליצה, שאינם עור. ו'נעלו' האמורה בתורה, של עור הוא, ככתוב (יחזקאל טו, י): "ואנעלך תחש", היינו נעל מעור תחש. 96) קרוע. ככתוב (ויקרא י, 1): "ובגדיכם לא תפרומו". 97) מלמטה, במקום הסוליה. ורש"י ביבמות קב, ב מפרש: לשון פרימה נופלת בנעל, ופחיתה וקבול - בסנדל. 98) יבמות קג, א.

יט. חֹלְצָה בְּסַנְדָּל שֶׁל עֵץ⁹⁹ וּמְחַפָּה עוֹרוֹ¹⁰⁰, או הִיתָה קְרָקְעִיתוֹ¹⁰¹ עוֹר וְלַחְיָיו¹⁰² שֶׁל שְׁעָרָה¹⁰³, או שְׁחֹלְצָה סַנְדָּל שֶׁל שְׂמָאל מְעַל רִגְלוֹ הִימְנִית¹⁰⁴, או שְׁלֵא הִיָּה הַמְנַעַל שֶׁל¹⁰⁵, או (שְׁלֵא) הִיָּה גָדוֹל שְׂכִיכוֹל לְהִלָּךְ בּוֹ¹⁰⁶, או קָטָן שְׁחוֹפָה אֶת רֹב רִגְלוֹ¹⁰⁷, או נִפְרָם שְׁחוֹפָה אֶת רֹב הַרְגָּל, או נִפְתַּח שְׂמִקְבָּל רֹב הַרְגָּל - חֹלְצָתָהּ פְּשָׂרָה¹⁰⁸.

99) והוא הדין לשאר הדברים המנויים בהלכה הקודמת (מגיד משנה). 100) יבמות קג. 101) סוליתו 102) שם קב, ב: "ותרסיתיו של שיער", ומפרש רבינו:

או שְׁנַתְּפוֹן הוּא וְלֹא נִתְּפוֹנָה הִיא⁷⁵, וְכֵן קָטְנָה⁷⁶ שְׁחֹלְצָה לְגְדוּלָה⁷⁷ - חֹלְצָתָהּ פְּסוּלָה⁷⁸. וְכֵן אִם חֹלְצָה בְּפָנֶי יָחִיד, וְאַפְלוּ בֵּינוּ לְבִינָה וּבִלְיָה⁷⁹ - הָרִי זֶה חֹלְצָה פְּסוּלָה⁸⁰. אָבֵל חֵרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן שְׁחֹלְצוּ, וְכֵן הַחוֹלֵץ לְמִי שְׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַחֹלְצָה⁸¹ וְכֵן הַיָּבום - אֵינָה חֹלְצָה⁸².

68) ליבם או ליבמה, או שהיו הדיינים קרובים זה לזה. 69) לדון דיני ממון, כגון שהיה סומא בשתי עיניו, או גר שלא היתה אמו מישראל (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט"ו) או שנפסל בעבירה. ראה הל' עדות פ"ב, ה"א (יבמות קד:). 70) מבואר לעיל ה"ו. 71) את שרוכי נעלו. 72) את נעלו מרגלו. 73) יבמות קב, א. ראה לעיל ה"ו. 74) לחלוץ כדי להיות מותרת לזר. 75) יבמות קב, ב. ראה לעיל ה"ח. 76) פחותה מבת שתיים-עשרה שנה, וכמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות ה"א. 77) שמלאו לו שלש-עשרה שנה והביא שערות, כמבואר שם ה"י. 78) יבמות קה, ב. ראה להלן הכ"ח, והערה קנב. ועדיין יש לבאר מדוע חליצת קטנה פסולה (עי' לעיל הערה נג) ואילו חליצת חרשת אינה כלום, כמו שכתב לעיל בה"י' (מעשה ורקח'). 79) אע"פ שאין התחלת דין בלילה, והרי חליצה "דין" היא, שגובה כתובתה על ידה (שם קד), ראה לעיל ה"ה. 80) ולא אמרו בזה "אינה חליצה" כדלהלן, אלא פסולה היא, כמבואר שם, ופוסלתה על האחים מלהתייבם, וכמבואר לעיל ה"ג. 81) כגון שהיתה היבמה מעוברת מבעלה הראשון שמת, ושמה יהא הוולד בן קיימא, נמצא שאינה צריכה חליצה, וכמבואר לעיל פ"א ה"כ, ופ"ג ה"ט"ו. 82) ומותרת לכהונה והוא מותר בקרובותיה, ע"פ הכלל המבואר להלן הכ"ו, שמקורו בגיטין כד, ב - כה, א. וכן אמרו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום".

יז. יָבֻם שְׂרָגְלוֹ הִימְנִית חֲתוּכָה - אֵינִי חוֹלֵץ בְּשְׂמָאלוֹ⁸³; וְאִם חֹלְצָה מְעַל שְׂמָאלוֹ - חֹלְצָתָהּ פְּסוּלָה⁸⁴. הִיתָה רִגְלוֹ עֵקֶמָה לְאַחוֹרָי⁸⁵ או הַפּוֹכָה עַל צָדָהּ, או שְׁהִיָּה מְחֹלֵף עַל רֵאשִׁי אֲצַבְעוֹת רִגְלָיו⁸⁶ - הָרִי זֶה אֵינִי חוֹלֵץ; שְׁחֹלֵץ צְרִיף לְנַעֵץ עֵקֶבוֹ בְּאַרְצוֹ, וְזֶה אֵינִי כּוֹל. וְאִם חֹלְצָה לְמִי שְׂרָגְלוֹ כֶּף - הָרִי חֹלְצָתָהּ פְּסוּלָה⁸⁷.

83) ברגלו השמאלית. 84) יבמות קד, א. מגזירה-שוה' דמצורע, ראה לעיל ה"ו והערה כא. ואע"פ ששינוי (יבמות קא. במשנה) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה", ואם כן למה לא יחלוץ ברגל ימין מן הארכובה למטה? - סובר רבינו, שהמשנה מדברת כשלא נחתכה רגלו, אלא שהנעל קשורה בשוק למטה מן הארכובה, כפירוש הירושלמי' שם. אבל כל שנחתכה רגלו - אפילו למטה מן הארכובה - אינו חולץ, משום שצריך לנעוץ עקבו בארץ, וכמבואר בסמוך. וכן דעת רבינו נסים גאון (הובאה ב'תוספות' שם קג). אבל לדעת רש"י (שם קג). וכן הרשב"א, כל שנחתכה רגלו למטה מן הארכובה ונשארה השוק, חולצת מעל שוקו, שהתורה אמרה: "מעל רגלו", וזוהי השוק שהיא מעל פרסת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ד טבת - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁקָרְעָה הַתַּחְתּוֹן עַד שֶׁתִּגְלֶתָהּ רְגְלוֹ - הָרִי זֶה חֲלִיצָה פְּסוּלָה¹¹⁸.

117) ונפל מאליו, שאע"פ שגילוי הרגל יש כאן - חליצת הנעל אין כאן. 118) שם קב, א. בעיות שלא נפשטו, וספק תורה - הולכים בו להחמיר. ואע"פ שכבר כתב דין "קרעה המנעל" - יתכן כי דין שתי המנעלין שיש גם חליצת העליון - עדיף יותר, ומשמיענו שגם בזה, חליצתו פסולה (לחם-משנה). וגירסת רבינו בגמרא שם, שונה מגירסתנו: "דשלפתי ליעילאי, וקרעתי לתתאי מאי" (מגיד-משנה).

כב. יְבָמָה שֶׁאֲכָלָה שׁוּם אוֹ גֶרְגֵר¹¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בָהּ מִדְּבָרִים שֶׁמִּרְבִּינָהּ¹²⁰ אֶת הָרֶק, וְהִיא הָרֶק זָב מִפִּיהָ - אֵינָה כְּלוּם¹²¹, עַד שֶׁיִּהְיֶה הָרֶק מִעֲצָמוֹ¹²².

119) מין צמח, ולדעת ה'ערוך' הוא חרדל לבן, ונזכר במשנה (מעשרות פ"ד, מ"ה). 120) ובכ"י התימנים: שמזיבים. 121) כלומר: אין הרקיקה כלום, וצריכה לרוק עוד הפעם, רוק הבא מעצמו, לקיים מצות רקיקה. ואם חלצה, מבלי שתרוק עוד הפעם, חליצתה כשרה, שהרי אפילו אם לא רקקה כלל, חליצתה כשרה (למעלה ה"ב) - מגיד-משנה. 122) שנאמר: "וירקה" - מעצמה, ולא מחמת דבר אחר (יבמות קו:).

כג. רָקְקָה דָם: אִם הָיָה שׁוֹתֶתָהּ¹²³ מִפִּיהָ - אֵינָה כְּלוּם, וְאִם מִצָּעָה וְרָקְקָה - כְּשֶׁר¹²⁴; שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לָדָם שֶׁנִּמְצְיָן בְּלֹא צִחְצוּחֵיהֶם¹²⁵ רֶק¹²⁶. רָקְקָה וְקָלְטָתָהּ¹²⁷ הָרוּחַ קָדָם שֶׁיִּגְיַע לְכַנְגֵד פְּנֵי¹²⁸, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיֶה אֶרְכָּה וְהוּא קָצֵר - אֵינָה כְּלוּם¹²⁹. וְאִם אַחַר שֶׁיִּגְיַע לְכַנְגֵד פְּנֵי¹³⁰, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא הִגִּיעַ לְאָרֶץ - כְּשֶׁר. וְכֵן אִם לֹא רָאוּ הַדִּינִין הָרֶק כְּשֶׁיֹּצֵא מִפִּיהָ - כְּשֶׁר¹³¹.

123) זב. 124) ואינו צריך לרוק עוד הפעם. 125) טיפות, וביחוד טיפות הנסחטות. 126) יבמות קה, א. כי לא אמרה תורה: "וירקה רוק" - שיהא משמע רוק בלבד, אלא "וירקה" ואפילו רוק ועמו דבר אחר - נקראת יריקה. 127) אחותו. 128) והעבירתו ממנו. 129) שם קו, ב. שנאמר: וירקה בפניו. 130) קלטתו הרוח והעבירתו. 131) שאף-על-פי שלכתחילה צריכים הדיינים לראות הרוק יוצא מפיה, כמבואר למעלה ה"ז, - בדיעבד, אם לא ראו, אינה צריכה לירוק שנית, כי לא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לראות וכיוצא", ואין זה אלא לכתחילה.

כד. חֲלִיצָה מְטֻעֶת¹³² - פְּסוּלָה. פִּיצָה? כְּגוֹן שֶׁאֲמָרוּ לוֹ: חֲלִץ לָהּ וּבִקְבָהּ אֶתָּה כּוֹנֵסָה, אוֹ שֶׁאֲמָרוּ לוֹ: חֲלִץ לָהּ, שְׂזוּ מִצָּוָה הִיא וְאֵינָה מִפְּסֻדַת עֲלִיף כְּלוּם, וְאִם תִּרְצָה אַחַר כֵּן לְיָבֵם תְּיָבֵם, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלוֹ - פְּסוּלָה¹³³. אֲבָל אִם הִטְעוּהוּ וְאֲמָרוּ לוֹ: חֲלִץ לָהּ עַל מְנַת שְׂתֵתָן לָךְ¹³⁴ מֵאֲתֵיב זֶה אוֹ עַל תְּנָאי כֵּן וְכָךְ, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא נִתְּנָה וְלֹא נִתְּנָה תְּנָאי - חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה¹³⁵, שֶׁהָרִי נִתְּפֵן לְחֻלְץ לָהּ.

תרסיות - לחיים (לחם-משנה). 103) דוקא שיער, שגם הוא מעורר הבהמה (שם). 104) יבמות קא, א. 105) שם. ולכתחילה צריך שתהא הנעל של היבם (שם קג:). כי כל שאינו שלו, אינו עשוי כמידת רגלו. ונוהגים, שבית-דין מקנה ליבם החולץ, את הנעל במתנה (אהע"ז סי' קסט, יד). 106) בכתי" התימנים: "או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו", כלומר, שלא היה למידת רגלו, אבל הוא יכול להלך בו ואינו נופל מעל רגלו (יבמות קא. וברש"י). 107) שם. 108) שם קב, ב.

כ. סִנְדֵל הַמְּסֻגָּר¹⁰⁹ וְהַמְּחֻלָּט¹¹⁰ וְשֵׁל כּוֹכְבִים וּמְזֻלּוֹת שֶׁמִּנְיַחִין אוֹתוֹ בְּרִגְלֵי הַצּוֹרֵה¹¹¹ - לֹא תִּחְלֵץ בּוֹ¹¹²; וְאִם חֲלִיצָה - חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנָּא¹¹³. אֲבָל סִנְדֵל שֶׁל תַּקְרַבַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלּוֹת¹¹⁴ וְשֵׁל עֵיר הַנְּדַחַת¹¹⁵, אוֹ שֶׁנֶּעֱשֶׂה לְמַת שְׂיָקָבֵר בּוֹ, אִם חֲלִיצָה בּוֹ - חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, שֶׁהָרִי אֵינָה עוֹמֵד לְחֻלְץ בּוֹ¹¹⁶.

109) שפרחה בו צרעת, והסגירו הכהן שבעת ימים לראות אם יפשה הנגע או אם יעמוד בעינו, ככתוב (ויקרא יג, 1): "והסגיר את הנגע שבעת ימים". 110) לסוף שבעת ימים להסגור, ראהו הכהן והנה פשה הנגע, מחליט לטמאו ולשרפו (ויקרא שם, נא"ב). וראה בפ"ב מהל' טומאת צרעת ה"א. 111) שנועלים (= שמנעלים) את הצלם ברגליו כשמסיעים אותו ממקום למקום (רש"י ליבמות קג:). 112) כי כל אלה מאוסים הם לעשות בהם מצוה, שהיה עליהם שם טומאה ועבודה-זרה (יבמות קג: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל סנדל). 113) שהרי משמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) - בכל זאת כשר הוא לחליצה, משום שמצוות לא ליהנות ניתנו, אלא לעול על צואר ישראל ניתנו (יבמות קג: ורש"י ראש-השנה כת). וראה להלן בסמוך. 114) שהקריבו בהמה לפני עבודה-זרה ועשו סנדל מעורה, ותקרובת של עבודה-זרה אין לה ביטול עולמית (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט) ועומדת לשריפה או לאיבוד (שם, ה"ו), נמצא סנדל זה כאילו אינו קיים, ואינו חופה את רגלו (יבמות שם, וברש"י). אבל סנדל של ע"ז שמניחים אותו ברגלי הצורה אינו אלא "משמשי ע"ז" ויש להם ביטול (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט), שאם ביטלם גוי קודם שבאו לידי ישראל, הרי הם מותרים בהנאה (שם, ה"ח), נמצא סנדל זה יש לו תקנה ואינו עומד לשריפה, (רש"י יבמות קג, ב). 115) שהודחו אנשיה ועבדו ע"ז, ככתוב (דברים יג, יד): "יצאו אנשים... וידיחו את יושבי עירם... נלכה ונעבדה אלהים אחרים" ושורפים את כל שללה (רכוש) באש, ככתוב בתורה (שם יז), נמצא סנדלה עומד לשריפה, והרי הוא כאילו קיים. 116) ואין לו תורת נעל (יבמות קד:). ונעל של בית-דין שאינו עומד אלא לחליצה ולא להלך בו, הואיל ואינו נועלו שמש בית-הדין, אין הדיין מקפיד עליו - הרי הוא כעשוי להלך בו (שם).

כא. קָרְעָה הַמְּנַעַל מֵעַל רְגְלוֹ¹¹⁷ אוֹ שֶׁשָּׂרְפָתוּ, אוֹ שֶׁהָיָה לְבוּשׁ שְׁנֵי מְנַעְלִין וְחֲלִיצָה הַעֲלִיזוֹן, אֵף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גיטין פח, ב. 146) שלא על-ידי ב"ד של ישראל. ואם אנסוהו על-ידי ב"ד של ישראל - חליצתו כשרה, כמבואר שם. 147) ואינה בטלה - גזירה משום לחצוהו ישראל כדין. 148) ומותרת לאחים, כי לא יבואו להחליף חליצת גויים שלא כדין בחליצת ישראל כדין. ובגיטין פח, ב - הוסיפו: "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי ומפקעת עצמה מיד בעלה", וזה לענין גט, וכבר אמרנו שרבינו משה דין חליצה לדין גט, השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"ב.

כו. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'אֵינָה חֲלִיצָה', או 'לֹא עָשָׂה כְּלוּם', או 'אֵינָה כְּלוּם' - הֲרִי הִיא פְּאֵלוּ לֹא נִחְלָצָה לוֹ; וְלֹא נֶאֱסְרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְלֹא נִפְסְלָה מִן הַכֹּהֲנָה¹⁴⁹, וּמִתְרַתְּ לְהִתְנַבֵּם. וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה' - נֶאֱסְרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְנִפְסְלָה מִן הַכֹּהֲנָה¹⁵⁰, וְנֶאֱסְרָה עַל הָאֶחָיו¹⁵¹, וְאֵינָה מִתְנַבֵּמַת, וְאֵינָה מִתְרַתְּ לְהַנְשֵׂא לְזָר עַד שֶׁתְּחַלֵּץ חֲלִיצָה פְּשָׁרָה¹⁵².

149) ראה למעלה פ"א, ה"ג. 150) שהולכים בה להחמיר כדין חליצה כשרה הפוסלת לכהונה, ראה שם ה"י. 151) ראה שם ה"ג. 152) גיטין כד, ב - כה, א.

כז. עֲבָרָה וְנִשְׂאָת - הֲרִי זֶה חוֹלֵץ לָהּ חֲלִיצָה פְּשָׁרָה וְהִיא תַּחַת בְּעֵלָה¹⁵³, וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ.

153) שאינו צריך לגרשה, אבל מפרישים אותה ממנו עד שיחלוץ לה, שהרי מן התורה חליצה פסולה אינה כלום, ואיך תעמוד עם בעלה בלא חליצה (מגיד-משנה). אבל אם לא חלצה כלל ונשאת לזר באיסור, הרי זה מוציאה בגט ואסורה עליו עולמית, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח, משום קנס, שאסרה עצמה על היבם, לא תהא חוטאת ונשכרת (יבמות צב:). אולם, כדינו, הרי ממילא אסורה על יבמה משחלצה חליצה פסולה, ואין לקנסה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קסט ס"ק קמז, בשם הריב"ש).

כח. יִבְמָה שֶׁגְּדְלָה בֵּין הָאֶחָיו - הֲרִי זֶה מִתְרַתְּ לְהִתְנַבֵּם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא חֲלָצָה לְאָחָד מֵהֶן בֵּינוּ לְבִינָה¹⁵⁴, וְנִפְסְלָה עָלֵיהֶן¹⁵⁵. אָבָל אִם רָאִינוּהָ שֶׁחֲלָצָה נִעְלָו שֶׁל אָחָד מֵהֶן - נִפְסְלָה¹⁵⁶, שֶׁמָּא נִתְפַּנְּנָה לְחֲלִיצָה¹⁵⁷, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה פְּשָׁרָה לְהִתְיָרָה לְזָר.

154) ללא כל דיין ועד. 155) מלהתייבם, כמבואר למעלה ה"ז. 156) יבמות קב, ב. ומכאן אפשר ללמוד, שמה שכתב רבינו למעלה ה"ד: "רקקה בלבד . . . הרי זו כחליצה פסולה", כוונתו שרקקה בבית-דין, אבל רקקה בינו לבינה או בפני שנים אינה פוסלת, שאם לא כן - אין לך יבמה הגדלה בין האחים שלא רקקה בפני אחד מהם ונפסלה עליהם (מגיד-משנה). 157) ונפסלה עליהם. אבל אילו היה ברור לנו שאף היא לא נתכוונה לחליצה לא היתה נפסלת, ואע"פ שכתב רבינו למעלה ה"ז שחליצה בלא

132) שלא רצה לחלוץ, והטעו אותו, כדלהלן. 133) שם קו, א. ובירושלמי פ"ב, ה"ו. כי לא נתכוין להתירה (ראה בסוף ההלכה), וכבר נתבאר לעיל ה"ז שאם לא נתכוין, חליצתו פסולה. ומאחר שנפסלה עליו ואסורה לו, אנו כופים אותו לחלוץ לה שנית כדין, כדי שלא תתעגן (שם, וכן דעת הרשב"א ע"פ ה"ירושלמי הג'ל). 134) כן הוא בדפוס רומי. ובדפוסים חדשים, בטעות "לה". 135) כי אין תנאי מועיל בחליצה, הואיל ואי-אפשר לחלוץ ע"י שליח, וכל מעשה שאי-אפשר לקיימו על-ידי שליח אי-אפשר להתנות בו תנאי, כי אינו דומה לתנאי בני גז ובני ראוּבן (שכל דיני תנאי נלמדו ממנו), שהמעשה נתקיים על-ידי שליח, שהרי משה ציוה לשלוחו יהושע לתת להם את הארץ ונתנה להם (כתובות עד. ורש"י ליבמות שם, וראה למעלה פ"ו מהל' אישות בהערה מג). ומפורש בגמרא (יבמות, שם) שאינה חייבת לתת לו שאם אינו הגון לה וחיוב לחלוץ לה, אינה חייבת לשלם לו, כי לא הסכימה מרצונה, ושחוק עשתה בו.

כה. הַמוֹסֵר מוֹדְעָא עַל הַחֲלִיצָה¹³⁶ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹³⁷. לְפִיכָף רְאוּי לְדַיְנִין לִזְמַר לֹא¹³⁸ לְבַטֵּל הַמוֹדְעָא¹³⁹ כְּדָרָךְ שְׁעוֹשִׁין בְּגִט¹⁴⁰. לְחֲצוּהוּ יִשְׂרָאֵלִים וְהַכּוֹהֵן עַד שֶׁחֲלֵץ: אִם פָּדִין עָשׂוּ¹⁴¹ - חֲלִיצָתוֹ פְּשָׁרָה¹⁴²; וְאִם שָׁלָא פָּדִין עָשׂוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הַדְּיוֹטוֹת¹⁴³ או שְׁטַעְטוֹ¹⁴⁴ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹⁴⁵. וְאִם הָעַפּוֹם אֲנָסוּהוּ מִעֲצָמָן¹⁴⁶: אִם הָיָה הַדִּין נוֹתֵן שְׂיַחֲלֵץ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹⁴⁷; וְאִם שָׁלָא פָּדִין - אֵינָה חֲלִיצָה¹⁴⁸.

136) שאמר בפני שנים: חליצה שאני עומד לחלוץ ליבמתי - בטלה היא, כי אנוס אני לחלוץ, ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"ט. 137) ביבמות קו, א - השוו דין חליצה מעושה (ע"י כפיה) לגט מעושה. ומשם למד רבינו, שגם בחליצה אפשר למסור מודעה כמו בגט. ראה ערכין כא, ב. ואע"פ שבמסירת מודעה על גט - הגט בטל, כמבואר בהל' גירושין שם, פוסק רבינו בחליצה שהיא פסולה, אבל אינה בטלה, כי בגט הוא מבטל גט זה מלתת בתורת גירושין, ואם לא ניתן בתורת גירושין אינו גט כלל. אבל בחליצה אינו יכול לבטל את מעשה החליצה כאילו לא נעשה, אלא שהוא מודיע שלא יתכוין בה לשם חליצה להתירה לזר, והרי חליצה שלא נתכוין בה החולץ אינה בטלה אלא פסולה, כמבואר למעלה ה"ז ובהלכה הקודמת (כסף-משנה בשם הריב"ש). 138) לפני החליצה.

139) שאומרים לו: אמור לפנינו, שכל הדברים שמסרת שגורמים לבטל החליצה הרי הם בטלים, והוא אומר: הן. 140) ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"כ. 141) כגון שהיה היבם "מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים" (למעלה פ"ב ה"ד), וכן כל אלה המנויים להלן פ"ו ה"ד, שהדין נותן לכופם לחלוץ. 142) יבמות קו, א. 143) ולא ידעו את הדין, שאין יבם זה ראוי לכופו לחלוץ. 144) הדיינים המומחים. 145) ופוסלתה על האחים, גזירה "שלא כדין" משום "כדין", השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"כ, וראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָרְעָא. וְתוּב אַקְרִינְיָהּ לְפִלוֹנִית דָּא: פְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׁמוֹ בִּישְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנְּעֹל. וְאִנְחָנָא דִּינִי וְכָל דְּהוּוּ יִתְבִּין קְדָמְנָא עֵינֵן בְּתַרְיָה¹⁷³: חֲלוּץ הַנְּעֹל חֲלוּץ הַנְּעֹל חֲלוּץ הַנְּעֹל, תָּלַת זִמְנִין. וּמְדַאֲיִתְעֵבִיד עוֹבְדָא דָּא קְדָמְנָא שְׂרִינְוִה לְפִלוֹנִית דָּא לְמַהֲדָּה לְהַתְּנַסְבָּא לְכָל מָאן דְּתַצְבִּי, וְאִינְשׁ לֹא יִמְחֶה בִּידָה מִן יוֹמָא דְנָן וְלַעֲלָם. וּבְעֵית מִינְנָא פִּלוֹנִית דָּא גִיטָא דְחֲלִיצוּתָא דָּא, וּכְתַבְנָא וְחֲתַמְנָא וְיִהְבָּנָא לָהּ לְזַכוּ כְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. פִּלוֹנִי בַר פִּלוֹנִי עַד. פִּלוֹנִי בַר פִּלוֹנִי עַד¹⁷⁴.

כוונה פוסלת, אין זה אלא כשלפחות אחד מהם נתכוין, אבל כששניהם לא נתכוונו - חליצתם בטלה (כסף-משנה).

כט. גַּט חֲלִיצָה שְׁאֵנוּ פּוֹתְבִין לָהּ אֵינוּ אֱלָא מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין¹⁵⁸, פְּדִי שִׁיְהִי בִּידָה רְאִיָּה שְׁחֻלְצָה¹⁵⁹. וְאִין הַדִּינִין חוֹלְצִין אֱלָא אִם בֶּן מִפִּירִין¹⁶⁰. לְפִיכָךְ, מִי שְׂרָאָה¹⁶¹ זֹאת שְׁחֻלְצָה - פּוֹתְבִין לָהּ גַּט חֲלִיצָה אֶף עַל פִּי שְׂאִינָן מִפִּירִין שְׂזוּי הִיא בַת פִּלוֹנִי וְאִשְׁת פִּלוֹנִי וְשָׂה שְׁחָלְץ לָהּ אָחִיו הוּא, שְׁהָרִי הַדִּינִין שְׁחֻלְצָה בְּפִנְיָהֶם הִפִּירוּ זֶה¹⁶² וְאַחַר כֵּן חֲלָצָה.

וְזֶה נֹסַח גַּט חֲלִיצָה¹⁶³ שֶׁנֶּחְגַּג בוֹ הָעַם:

164) ובכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: שנת כך וכך למנין פלוני . . . (165) למנין שאנו רגילים למנות. 166) ובכת"י התימנים: ביה = בו. (167) ראה לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ז, שיש מונים למלכות אלכסנדרוס שהוא מנין שטרות. (168) שמקצתנו, כי מצות חליצה בפני חמשה דיינים (לעיל ה"ה), אך אינם חותמים אלא שלשה שהם העיקר ('מעשה רוקח'). (169) = חתומים למטה, במושב שלשה כאחד היינו יושבים בבית-דין, ועלתה לפנינו פלונית בת פלוני, אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי מאביו היה (ראה למעלה פ"א ה"א שאין דין יבום אלא באשת אחיו מאביו). (170) = שהייתי נשואה לו, ומת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, ובן ובת יורש ומנחיל, ומקים שם בישראל, לא השאיר. וזה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי, עכשיו אמרו לו רבנן: אם רוצה הוא לייבם אותי - ייבם, ואם לא, יצדד (יטלע = יצדד, רש"י ליבמות לט): רגלו הימנית בפניכם, ואתיר נעלו מעל רגלו וארוק בפניו. (171) - ונתברר לנו בפלוני זה שאחיו של פלוני המת מאביו הוא, ואמרנו. (172) בכת"י התימנים: ליה = לו: אם רוצה אתה לייבם אותה - ייבם. ואם לא, הצדד לה בפנינו רגלך הימנית, ותתיר [היא] נעלך מעל רגלך ותרוק בפניך, וענה ואמר לנו: אין אני רוצה לייבם אותה, מיד הקרינו לפלונית זו: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף לפלוני זה, הקרינו לו: "לא חפצתי לקחתה". וצידד לה רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו ורוקקה בפניו רוק הנראה לנו, מפיה על הארץ. ושוב הקרינו לפלונית זו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", ואנחנו הדיינים וכל אלה שהיו יושבים לפנינו, ענינו. (173) בכת"י התימנים: בתרה (= אחריה): חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל - שלש פעמים. ומשנעשה מעשה זה בפנינו, התרנוה לפלונית זו לילך להנשא לכל מי שתרצה, ואיש לא ימחה (יעכב) בידה מן יום זה ולעולם. וביקשה מאתנו פלונית זו גט-חליצה זה, וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות כדת משה וישראל. (174) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. ובצדק. שהרי לא הוזכרו כאן אלא שנים = בתורת עדים, והרי שלשה היו וחתמו בתורת בית-דין. ובריי"ף יבמות סוף פ"ב, שממנו לקוח נוסח זה,

158) תעודת ראה. (159) ואינו כגט גירושין שנתנתו מגרשה. וראה למעלה פ"א מהל' גירושין ה"ט, שגט מיאון, שאף הוא אינו כגט גירושין שנתנתו מגרשה, אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי הגירושין. וברור כי הוא-הדין לגט חליצה. (160) שזוהי אשת פלוני, ושזה שחלץ לה אחי בעלה המת מאביו הוא. (161) בכת"י התימנים, ובדפוס רומי: מי שראו. (162) יבמות קו, א. ואין חוששים שמה טעה בית-דין בהלכה זו לומר: חולצים אע"פ שאין מכירים וחלצו לה ממי שאינו יבמה (שם וברש"י). וראה בפ"א מהל' גירושין ה"י. (163) ומקורו בריי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים ממנו ביבמות לט, ב. וב'ירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב.

ל. בְּיוֹם פִּלוֹנִי, כֶּן וְכֶן לִירַח פִּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּן וְכֶן לְבְרִיאַת¹⁶⁴ עֲלָמָא, לְמַנְינָא דְרִגְלִנָּא לְמִינְיָהּ¹⁶⁵ בְּהַ¹⁶⁶ בְּמִקּוּם פִּלוֹנִי¹⁶⁷. אִנְחָנָא דִּינִי, דְּמִקְצַתְנָא¹⁶⁸ חֲתִימִין לְתַתָּא¹⁶⁹, בְּמוֹתְב תְּלַתָּא פְּחָדָא הוּינָא יִתְבִּין בְּבִי דִינָא, וְסִלְקָא לְקְדָמְנָא פִּלוֹנִית בְּרַת פִּלוֹנִי אֲרַמְלִתָּא דְּפִלוֹנִי, וְקָרַבְת לְקְדָמְנָא גְּבַר חַד דְּשָׁמִיָּה פִּלוֹנִי בַר פִּלוֹנִי, וְכֵן אֲמַרְה לָנָא פִּלוֹנִית דָּא: פִּלוֹנִי בַר פִּלוֹנִי דָּנָא אָחוּיָה דְּפִלוֹנִי בְּעֲלִי מְאֹבְוִה הָהּ, דְּהוּינָא¹⁷⁰ נְסִיבָא לִיה, וְשָׂכִיב, וְחִי לְרַבְנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבָק, וְכַר וּבְרַת גְּרִית וּמְחִסִּין וּמוֹקִים שְׁמָא בִּישְׂרָאֵל לֹא שְׂבָק, וְהָדִין פִּלוֹנִי אָחוּיָה חֲזִי לְיַבּוּמֵי תִי. כְּעַן רַבְנָן אָמְרוּ לִיה: אִי צְבִי לְיַבּוּמֵי תִי - יִיבִם, וְאִי לֹא - יִטְלַע לִי רְגְלִיָּה דִּימִינָא קְדָמִיכּוֹן, וְאֲשֶׁרִי סִיגִיָּה מַעַל רְגְלִיָּה וְאָרוּק בְּאַנְפוּהִי. וְאִשְׁתְּמוּדְעִנְוִהוּ¹⁷¹ לְפִלוֹנִי דָּנָא דְּאָחוּיָה דְּפִלוֹנִי מִיַּתְנָא מְאֹבְוִה הוּא, וְאֲמַרְנָא לִיה¹⁷²: אִי צְבִית לְיַבּוּמֵי יַתָּה - יִבִּם, וְאִי לֹא - אִטְלַע לָהּ קְדָמְנָא רְגְלָךְ דִּימִינָא וְתִשְׂרִי סִינְךָ מַעַל רְגְלָךְ וְתָרוּק בְּאַנְפְּךָ. וְעֵנִי וְאֲמַר לָנָא: לִית אֲנָא צְבִי לְיַבּוּמֵי יַתָּה. מִיָּד אַקְרִינְוִה לְפִלוֹנִית דָּא: מָאן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בִּישְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי, וְאֶף לְהָאִי פִּלוֹנִי אַקְרִינְוִהוּ לִיה: לֹא חִפְצַתִּי לְקַחְתָּהּ. וְאִטְלַע לָהּ רְגְלִיָּה דִּימִינָא, וְשָׂרַת סִיגִיָּה מַעַל רְגְלִיָּה, וְרַקַּת בְּאַנְפוּהִי רֹקַא דְּאִיתְּחִזִּי לָנָא מִפּוּמָה עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְצָבִיאת פְּלוֹנִית דָּא וְאַתְיַבְמַת לְפְלוֹנִי בְּר פְּלוֹנִי יְבָמָה
 לְאוֹקוּמֵי שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל, פְּדֻכְתִּיב: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר
 תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְגו'. וְכָתַב לָהּ פְּלוֹנִי
 יְבָמָה לְפְלוֹנִית וְכָתוּבָהּ דְּכָתַב לָהּ בְּעֵלְהָ קְדָמָא,
 דְּהוּוּ כְּתִיבִין בְּכַתוּבְתָּהּ דְּכָתַב לָהּ בְּעֵלְהָ קְדָמָא,
 וְאוֹסִיף לָהּ מְדִילֵיהָ כֶּף וְכָף. וְדָא נְדוּנָא דְהִנְעֵלַת
 לֵיהּ וְכו', כְּשֶׁאָר טַפְסִי¹⁸⁹ פְּתַבְתּוּ¹⁹⁰.

(185) מקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים מנוסח זה ביבמות נב, א. (186) ראה בביאורנו לעיל ה"ל הערה קנט. (187) בא לפנינו. (188) אחי מן האב מת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, וכן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל לא הניח, והשאיר אשה זו ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה לייבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: יבמה יבוא עליה, ורצתה פלונית זו ונתייבמה. . . להקים שם בישראל, ככתוב: . . . וכתב לה כסף זוזים מאתים הראויים לה, שהיו כתובים. . . שכתב לה בעלה הראשון (האח המת, ובתולה נשאה, שכתובתה מאתיים) והוסיף לה משלו כך וכך, וזו הנדוניה שהכניסה לו. . . [ואם לא היתה לה כתובה מבעלה או שמחלה לו כתובתה, שדין הוא שהיבם כותב לה כתובה משלו (כתובות פב): - אינו כותב לה אלא מנה (פכ"ב מהל' אישות הי"ד, ולמעלה פ"ב הי"ז), שהרי הוא כונסה אלמנה]. (189) נוסחי. (190) שבין איש לאשתו, המנוסחים בסמוך.

טַפְס הַכְּתָבָה

לג. בְּיוֹם פְּלוֹנִי¹⁹¹ כו'. אִיף¹⁹² פְּלוֹנִי בְּן פְּלוֹנִי אָמַר
 לְפְלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּתוּלְתָא פְּלִתָא¹⁹³: הָוִי לִי
 לְאִיבְתוּ¹⁹⁴ פְּדֻת מוֹשָׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאַנָּא בְּמִימְר
 דְּשְׂמִיא¹⁹⁵ אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאַסְבֵּר¹⁹⁶ וְאַיְזוּן¹⁹⁷
 וְאַפְרִינְס וְאַכְסִי יְתִיבִי כְּהִלְכוֹת גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין
 דְּמוֹקְרִין¹⁹⁸ וּמְסוֹבְרִין¹⁹⁹ וְנִזְנִין וּמְפְרִנְסִין וּמְכַסִּין יְת
 נְשִׂיחוֹן בְּקוּשְׁטָא. וְהֵיבְנָא²⁰⁰ לִיכִי מוֹהֵר בְּתוּלְיִכִי
 כֶּסֶף זָזִי מְאָתָן, דְּאִינוּן מְזוּזִי כֶּסֶפָא כ"ה, דְּחִזּוּ
 לִיכִי מְדָאֲרִיתָא²⁰¹, וּמְזוּנִיכִי²⁰² וְכִסּוּתִיכִי
 וְסִיפּוֹקִיכִי וּמִיעֵל עֲלִיכִי כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא.
 וְצָבִיאת פְּלוֹנִית דָּא וְהוּוּ לֵיהּ לְאַנְתּוּ לְפְלוֹנִי דְנָא.
 וְרָצָה וְהוֹסִיף לָהּ תוֹסַפַּת עַל עֵיקַר כְּתוּבְתָּהּ עַד
 מְשִׁלָּם²⁰⁴ כֶּף וְכָף. וְדָא²⁰⁵ נְדוּנָא דְהִנְעֵלַת לֵיהּ כֶּף
 וְכָף. הַכֹּל נִתְקַבַּל חֲתָן זָה, וְבָא לִידּוֹ, וְנַעֲשֶׂה
 בְּרִשׁוּתוֹ, וְזָקַף הַכֹּל עַל עֲצָמוּ כְּמִלּוּהּ וּרְשׁוּתוֹ²⁰⁶. וְכֵן
 אָמַר לְנָא פְּלוֹנִי חֲתָנָא דְנָא²⁰⁷: אַחֲרִיית כְּתוּבְתָא
 כּוּלָא, עֵיקַר כְּתוּבָהּ וְנְדוּנָא וְתוֹסַפַּת וְשֶׁאָר תְּנָאִי
 כְּתוּבָהּ²⁰⁸, קְבֻלִית²⁰⁹ עָלַי וְעַל יְרֵמִי בְּתַרְאִי וְעַל כָּל
 שְׂפָר אֲרַג נְכַסִּין וְקִנְיָנִין דְּאִיתָ²¹⁰ לִי תַחֲתוֹ [כָּל]
 שְׂמִיא, דְּקִנְאִי וְדַעֲתִיד אָנָּא לְמִקְנָה, מְמַקְרָקֵי
 וּמְמַטְלִי אַגְבּ מְקַרְקֵי, כּוּלְהוּן²¹¹ יְהוּן אַחֲרָאִין
 וְעוֹבְרָאִין לְכְתוּבָהּ דָּא כּוּלָא, עֵיקַר וְנְדוּנָא וְתוֹסַפַּת,

כתוב: "וחתמין תלתא עליה" (=וחותמין שלשה עלי), והכוונה לדיינים, כנ"ל. וראה להלן הערה קעא.

לא. וּמְעִידִין עֲלוּי¹⁷⁵ שְׁלֵשָׁה, או שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֵשָׁה¹⁷⁶, או שְׁנַיִם שְׂרָאוּ הַחֲלִיצָה אִף עַל פִּי שְׂאִינָן הַדִּינִין שְׁחֲלִיצָה בְּפִנְיָהּ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁷⁷. וְאִפְלוּ אִשָּׁה או עֶבֶד או קָטָן שֶׁהוּא מְפִיר וְנִבְוִן נְאֻמִּין לְזִמְרָה: זֶה פְּלוֹנִי אָחִי פְּלוֹנִי וְזוֹ הִיא יְבָמָתוֹ, וְחֲלִיצִין עַל פִּיָּהּ. מַה שְׂאִין בֶּן שְׂאָר עֲדִיּוֹת שֶׁל תוֹרָה¹⁷⁸, בֵּין לְעֵדוֹת מְמוֹן בֵּין לְעֵדוֹת אֲסוּרִי¹⁷⁹. שְׁזָה דְּבַר הָעֲשׂוֹי לְהַגְלוֹת הוּא, אֶפְשָׁר לִידַע אֲמַתַּת הַדְּבָר שְׁלֵא מְפִיָּהּ¹⁸⁰, כְּעִנְיָן שְׂבָאֲרָנוּ בְּסוּף הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין¹⁸¹. וְאִם רָצָה הֵיכֵם לְיִבָּם - מְקַדְשׁ¹⁸² וּמֵיבָם¹⁸³ וְכוּתַב לָהּ כְּתָבָה כְּמוֹ שְׂהוּדְעִנוּ¹⁸⁴.

(175) הדיינים, שחלצה בפניהם. (176) במקרה ואחד מהם איננו, כי מאחר שיש בגט זה משמעות שהיו שלשה, שהרי כתוב בו: "במותב תלתא כחדא הוינא" (לעיל ה"ל) אין חתימת הדיין השלישי מעכבת, כמבואר בהל' עדות פ"ו, ה"ו. וכן בשו"ע חו"מ סי' מו, סכ"ט. (177) לעיל הכ"ט. ומוכן הדבר שכשחותמים בו עדים, משנים את נוסח גט החליצה, שהרי אינם יכולים לכתוב: "אנחנו בית-דין", וכן שאר לשונות שמשמען שהם עשו מעשה החליצה, אלא כותבים שטר עדות מכל מה שראו (מגיד-משנה). (178) שאין נאמנים בהם אלא עדים כשרים בלבד. (179) זהות האחורה. (180) יבמות לט, ב. [הרי שמתעם זה (שהוא עשוי להגלות) נאמנים אפילו אשה או עבד, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין ה"ו, ובפי"ג שם הכ"ט. ומכאן שאפילו אם אין חשש "שלא תשאר עגונה" - האמינו להם. ולפי"ז מה שכתב רבינו בפ"ג מהל' קידוש החודש הי"ד, "שדבר זה (להעיד ששמע מפי בית-דין שקידשו את החודש), דבר העשוי להגלות, ועד אחד כשר נאמן עליו" - שוודאי הכוונה למעט פסול בעבירה מן התורה, שגם בעדות אשה אינו נאמן, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין הי"ז, אבל אשה ועבד נאמנים. וראה בהל' קידוש החודש שם, הערה נט, ובהוספות ותיקונים שם]. (181) פי"ג הכ"ט: "שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר". (182) בכסף. כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (183) בא עליה, שזוהי עיקר קנינה מן התורה, ראה לעיל פ"א ה"א. (184) לעיל פ"ב ה"ב, ופכ"ב מהל' אישות הי"ד.

וְהוּוּ נִסַּח כְּתָבָת יְבָמִין¹⁸⁵ שְׁנָהּגוּ הָעָם

לב. בְּיוֹם פְּלוֹנִי, כֶּף וְכָף לְיָרַח פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכָף לְמִנְיָן פְּלוֹנִי, לְמִנְיָנָא דְרִגְלִינָא¹⁸⁶ לְמִמְנֵי בְּמִקּוּם פְּלוֹנִי. אִיף פְּלוֹנִי בְּן פְּלוֹנִי אָתָא לְקְדָמָא¹⁸⁷ וְכֵן אָמַר לְנָא: אָחִי דְמִן אַבָּא¹⁸⁸ שְׂכִיב, וְחִי לְרַבְּנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבַק, וְכֵר וְכֵרַת גְּרִית וּמַחְסִין וּמוֹקִים שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל לֹא שְׂבַק, וְשְׂבַק הֵיחָא אַתְתָּא דְשְׂמָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי, וְחִזִּי לִי מִן אוֹרִיתָא לְיְבוּמֵי יְתָה, פְּדֻכְתִּיב בְּסִפְר אוֹרִיתָא דְמִשָּׁה: יְבָמָה יְבָא עָלֵיהּ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואחרי מותי ואפילו ממעילי שעל כתפי. וקנינו (= קנין סודר, ראה לעיל הל' אישות פ"י ה"ט, ובביאורנו שם אות מח) מפלוני זה מכל מה שכתוב ומפורש למעלה קנין שלם שלא כאסמכתא (אסמכתא - "הבטחת גוזמא, שאדם מבטיח לחבירו לסמוך עליו, שאם לא יקיים תנאו (שהתחייב לחבירו) יתן כך וכך" - רש"י לבבא מציעא מח, ב. ובהל' מכירה פ"א ה"ב, פוסק רבינו: "כל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. . . כל תנאים שמתנים בני אדם ביניהם. . . אם יהיה כך או אם תעשה כך, אתן לך מנה. . . ואם לא יהיה או אם לא תעשה. . . לא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר - לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה"). (212) נוסח שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות בו ואין בו ממש (רשב"ם לבבא בתרא מד:), ומקור הנוסח: "דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי" בבבא בתרא שם. וכתוב בשו"ע חו"מ סי' מב, סי': "עכשיו שנהגו לכתוב: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אומרים בכל לשון מסופק: יד בעל השטר על העלינה". (213) אנחנו העדים. (214) וחזק. - "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ה, ט) מתרגם ונותן: שרירן וברירן ('הערוד'). "בשרירות לבי" (שם כט, יח) מפרש הרד"ק (שורש שרר): בחזק לב. (215) ומאוסר, נוסח זה מקובל לחתמו בסוף כל תעודה משפטית, ומקורו בבבא בתרא קס, ב. ובירושלמי גיטין פ"ט, ה"ח.

לד. ואם היתה קתבת אלמנה - פותב: פלונית אלמנתא²¹⁶. ואם היתה קתבת גרושה - פותב: פלונית הגרושה²¹⁷. וכן אם היתה שבויה - פותב: פלונית השבויה²¹⁸, פדי שלא יפשל בה פה²¹⁹. וכותב: ויהיבנא²²⁰ ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה, דאינון מזוזי כסףא תריסר ופלגא, דחזו ליכי וכו'.

(216) בכדי להטעים מה שכתובים אחר-כך "כסף זוזי מאה", ולא "מאתן". (217) שאם תתאלמן מבעלה זה, ידעו שאסורה לכהן מחמת גירושה הקודמים. (218) בידי גויים. (219) והיא אסורה לו, שמא נבעלה לגוי, כמבואר בפ"ח מהל' איסורי ביאה הי"ז. (220) ואתן לך מוהרך כסף זוזים מאה שהם כסף (טהור) שנים עשר דינר וחצי הראויים לך, ע"פ הכלל: כתובת בעולה: מנה, וכמבואר לעיל בפ"י מהל' אישות ה"זח.

לה. כשפותבין גט יבמיין²²¹ או קתבת יבמין - משטרט²²² מקום הפסוקים, שאסור לכתב שלש תבות²²³ בלא שטרט²²⁴. ויבמה שחלצה - מתרת להנשא ביום חליצתה²²⁵, שחרי אינה חולצת עד שתשלים השנים יום²²⁶.

(221) גט חליצה. (222) מסרגל בקנה ועושה קיום ישרים, כדי שהכתובה תהיה יפה וישרה. (223) לא אבה יבמי, או: יבמה יבוא עליה. (224) גיטין ו, ב. וירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. ובהל' תפילין פ"ז ה"טז, כתב רבינו: "ומותר לכתוב

לאתפרעא מנהון פחיי וכתר מותי ואפילו מגלימא דעל פתפאי. וקנינון מפלוני דא מכל מאי דכתוב ומפרש לעילא קנינון שלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי²¹², אלא כחזק וכתומר כל שטרי כתובות הנוהגות פישראל וכהוגן וכתיקון רבותינו ז"ל. וחתמנו²¹³ על שטר כתובה זו בזמן הנזכר לעיל. והפל בריר ושריר²¹⁴ וקיים²¹⁵.

(191) כתוב ב'הגהות מיימוניות': אם חל תאריך הכתובה ביום שלושים לחודש הנקרא ראש-חודש, יש מרבותינו שהנהיגו לכתוב ביום שלושים לחודש פלוני (שעבר), ורבינו מאיר מרוטנבורג הנהיג לכתוב: ביום שלושים לחודש פלוני, שהוא ראש-חודש פלוני. וכן קבע בשו"ע אהע"ז סי' קכו, ס"ו. וביום שני של ראש-חודש, יכתוב 'באחד לחודש פלוני, כי חשבנו מיום שני' (שם). (192) זהו נוסח עתיק להתחיל שטר בתית: "איך", כמוזכר ביבמות ט, ב. וגיטין פה, ב. השווה נוסח הגט לעיל פ"ד מהל' גירושין הי"ב. (193) הכלה הבתולה: היי לי לאשה. (194) "והיה לו לאשה" (בראשית כד, טז) מתרגם אונקלוס: והות ליה לאנתו. (195) ואני במאמר ה' (בעזרת ה') אעבוד ואוקיר (= אכבד, מלשון הכתוב (ישעיה יג, יב): "אוקיר אנוש מפז". ובכת"י התימנים: ואיקר). (196) ואכלכל, "והוא כלכל את המלך" (שמואל-ב, יט, לג) מתרגם יונתן: "והוא סוכר ית מלכא". (197) ואוזן ואפרנס ואכסה אותך כהלכות (= כמנהג) אנשים יהודים (= מלשון הכתוב דניאל ג, יב "גברין יהודאין"). (198) ובכת"י תימן: דפלחין ומייקרין. (199) שמוקירים ומכלכלים זונים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. מלשון הכתוב (הושע ב, כב) "וארשתוך לי באמונה". (200) ואתן לך מוהר בתולך כסף מאתים זוז, שהם מזוזי כסף (טהור) עשרים וחמשה (ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ח). (201) הראויים לך מן התורה. ובכת"י תימן, תיבת "מדאורייתא" איננה, וכבר העירונו על זה בביאורנו לעיל הל' אישות פ"י ה"ח, הערה מא, כי רבינו סובר שכתובה היא מדרבנן. (202) ומזונותך וכסותך והספקתך, ולבוא אליך כדרך כל הארץ - "לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט, לא) מתרגם אונקלוס: "למיעל עלנא כארח כל ארעא". (203) ורצתה פלונית זו, והיתה לו לאשה לפלוני זה. (204) תשלום = סך הכל. (205) וזו הנדוניא שהכניסה לו. (206) וחוב. (207) החתן הזה. (208) כגון מזונות והלבשה המנויים לעיל. (209) קבלתי עלי ועל יורשי אחרי, ועל כל המעולה והנחמד - "נחמד למראה" (בראשית ב, ט) מתרגם אונקלוס: דמרג למחזי. וכן: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד) מתורגם: "כל שפר ארג נכסי", וראה ברמב"ן לתורה (ויקרא כג, מ). (210) שיש לי תחת השמים שקניתי ושעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין על גב קרקעות (ראה לעיל פ"ז מהל' אישות ה"ו, ובביאורנו שם אות כ. והשווה הל' מלוה פ"ח, ה"ב: "שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע שיש ליי"). (211) כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה: עיקר ונדוניא ותוספת להפרע מהם בחיי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כגון שאמר לה: "הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם", שפסלה לכהונה, כמבואר לעיל פ"י מהל' גירושין ה"א. (11) יבמות נב, א. שלא יבואו להחליף בגט גמור. (12) שם נ, א. וכן בקידושין יד, א. "בית חלוץ הנעל" - חליצת הנעל מתיתה, ולא גט. וראה להלן הי"ב.

ב. **הַמְאָמְרִי**¹³, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ קוֹנֶה בִּבְמָה קִנְיָן גְּמוּר¹⁴ וְאִינֶה נְעֻשִׁית בּוֹ אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה¹⁵, צְרִיכָה מְמַנּוֹ גֵּט¹⁶. וְאִינֶה נִתְּרַת לְזָר אֶלָּא בְּחִלְצָה¹⁷.

(13) שנותן לה פרוטה ומקדשה, לפני שיבוא עליה, כתיקון חכמים, כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (14) לירושא או לגרשה בגט אם יבוא להוציאה (יבמות כט.). (15) לענוש הבא עליה בחנק, כאילו נתייבמה. (16) אם לא ייבמה, כמבואר בסמוך. (17) אחרי הגט למאמרו.

ג. **כִּיצַד? הַעוֹשֶׂה מְאָמְרִי בִּבְמָתוֹ וְאִינוֹ רוֹצֵה לְבַעַל¹⁸ - צְרִיךְ לְכַתֵּב לָהּ גֵּט¹⁹, שְׁהָרִי נִתְּקַדְשָׁה לּוֹ²⁰, וְצְרִיךְ לְחַלֵּץ לָהּ כְּדִי לְהַתִּירָה לְזָר²¹; שְׁאִין הֵיבְמָה נִתְּרַת לְזָר אֶלָּא אַחַר פְּעִילַת הַיָּבִם²² או אַחַר חִלְצָה²³, אֲבָל הַגֵּט²⁴ פּוֹסְלָה לְיָבִים וְאִינוֹ מַתִּירָה לְזָר²⁵, וְהַמְאָמְרִי אִינוֹ קוֹנֶה בָּהּ קִנְיָן גְּמוּר כְּמוֹ הַבְּעֻלָּה²⁶.**

(18) אלא להוציאה. (19) יבמות נ, א. (20) ואין חליצה מפקעת קידושין (רש"י שם). (21) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (שם). ורבינו בפירוש המשנה (שם פ"ג מ"ה) אומר: "והנכונן יותר, שיתן גט תחילה ואח"כ יחלוץ". והטעם, משום הידור מצוה, כי אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה, הרי שהגמר העיקר, והואיל והגט והחליצה באים להתירה, ראוי להיות גמר המצוה בחליצה שהיא מן התורה ('פתחי תשובה' לאהע"ז ס"י קע, ס"ק א, בשם 'בית מאיר'). (22) ואז אם יגרשנה בגט תותר לזר, כשאר נשים גרושות מבעליהן (יבמות ג.). (23) קידושין ב, א: "וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם". (24) כאן חוזר רבינו לגט ומאמר שפתח בהם. (25) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (קידושין יד.), וכמבואר לעיל סוף ה"א. (26) להיות כאשתו לכל דבר, שאם יבוא לגרשה אח"כ לא תצטרך לחלוץ (יבמות ג.) וכבר נתבאר לעיל פ"ב ה"א, שאין המאמר אלא מדבריהם בלבד. וראה לקמן הי"ד ובביאורנו.

ד. **נִתֵּן מְאָמְרִי לְיָבִמָתוֹ, וְחָזַר וְנָתַן גֵּט לְמְאָמְרוֹ²⁷ - מֶה שֶׁעָשָׂה²⁸ הָרִי בְּטָלוֹ²⁹, וְהִתְרָה³⁰. וְיִרְאֶה לִי, שְׁלֵא הִתְרָה אֶלָּא לְאִחִיו; אֲבָל זֶה שֶׁנָּתַן הַגֵּט - אֲסוּרָה הִיא לּוֹ³¹.**

(27) שפירש ואמר: הרי זה גיטך למאמרי (רש"י יבמות לב.). (28) המאמר שעשה. (29) ע"י הגט. (30) להתייבם, שנשארה זיקתה כמקודם (יבמות לב.). והשווה להלן פ"ו הכ"ט. (31) גזירה משום גט לזיקתו שפסלה עליו, וכן דעת רש"י שם. ולדעת הראב"ד, מותרת אפילו למגרש, וכן דעת ה'תוספות' שם נב, ב דיבור-המתחיל או דילמא.

שלש תיבות בלא שרטוט, יותר על זה - אסור". וכבר נשאל על זה הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו, והשיב: שמה שכתב רבינו בהל' תפילין, הוא העיקר, ועליו סומכים, כי שם הוא מקומו, וכאן לא הובאו הדברים אלא דרך אגב ומרוצה (כסף-משנה, שם). אולם הרשב"ץ ח"א סי' ב (הובאו דבריו ב'בית יוסף' ליר"ד סי' רפד) קובע שעל דברי רבינו בהל' יבום יש לסמוך ולהחמיר. וכן פסק השו"ע יו"ד סי' רפד ס"ב, ע"פ משמעות הסוגיא ביבמות קו, ב - שמר זוטר שרטט גט חליצה אפילו המקומות שיש בהם רק שלש תיבות, וכמבואר ב'נקודות הכסף' ובהגר"א שם. ולדעת ה'מעשה רוקח' אין כל סתירה בדברי רבינו, שבהל' תפילין מדובר, כשכותב פסוק שלם או פרשה, אזי אין קפידא אלא על ארבע תיבות, ואילו כאן ידובר כשכותב רק שלש תיבות והן עיקר כתיבתו, אזי אפילו שלש אין כותבין בלא שרטוט, שהן במקום פסוק שלם. (225) שלא כגרושה, הצריכה להמתין תשעים יום מיום שנתגרשה, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (226) כמבואר לעיל פ"א הי"א, ויודעים אז, שאינה מעוברת, וכן פסק הרי"ף ביבמות סוף פ"ב, ודוקא חליצה, שהחליצה מוכיחה שלא בא עליה יבמה, אבל אם מת היבם ולא חליצה - צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא, כי יותר קרובה יבמה לביאה, מארוסה שגזרו בה משום נשואה ('תוספות' יבמות מב. וכן באהע"ז סי' יג, ב).

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו דין יבמה שנתן לה היבם גט או "מאמר" וגט, חליצה מעולה ופחותה, מאמר כשר ופסול, גט אחר גט ביבמה, חליצה אחר חליצה, בעילה אחר בעילה, ביאתו של יבם בן ט' שנים מאמרו וגיטו, יבמות מבית אחד שהיו ביניהן חרשות או קטנות ופקחות.

א. **הֵיבְמָה שֶׁנָּתַן לָהּ הַיָּבִים² גֵּט פְּרִיתוֹת³ - פּוֹסְלָה⁴ וּפּוֹסֵל אֶת צְרוּתָהּ עֲלָיו⁵ וְעַל שְׁאָר הָאֲחִין, שְׁהָרִי נְעֻשָׂה כְּמִי שֶׁחִלֵּץ⁶ לָהּ. וְאִין הַגֵּט מוֹעִיל בִּבְמָתָהּ אֶלָּא מְדַבְּרִיהָ⁸, הוֹאִיל וְהַגֵּט מְגַרֵּשׁ אֵשֶׁת אִישׁ⁹. וְכָל גֵּט שֶׁפּוֹסֵל אֶשְׁתּוֹ מִן הַפְּהִנָּה¹⁰ פּוֹסֵל אֶת יָבִמָתוֹ מִן הַיָּבִים¹¹. וְאִינֶה מִתְּרַת לְזָר עַד שֶׁיִּחַלֵּץ לָהּ¹².**

(2) לפני שייבמה. (3) לזיקתו (בניגוד לגט שנתן למאמרו, להלן ה"ד). (4) מלהתייבם לו. (5) מלהתייבם. (6) וכבר נתבאר לעיל (פ"א הי"ב) ש"החלוץ ליבמתו נאסרה החליצה וכל צרותיה על החלוץ ועל שאר אחיו". ולמדו כן (יבמות י:) ממה שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - כיון שלא בנה (שלא ייבם), שוב לא יבנה (= לא ייבם). (7) לפסלה. (8) מדברי חכמים. (9) ויאמרו: גט להוציא, וחליצה להוציא, ואם מותר לייבם אחרי גירושין, מותר גם-כן לייבם אחר חליצה! ולפיכך גזרו שהגט יועיל לפסלה מלהתייבם (יבמות ג:). וכן מועיל הגט להאסר בקרובותיה, כמבואר להלן הט"ו. (10) אע"פ שאינו מתירה להנשא לאחרים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יבמתו או נתן לה מאמר, וְחָזַר וְנָתַן לָהּ⁴⁸ מֵאֵמֶר אַחַר לְצַרְתָּהּ⁴⁹, בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו; או שְׁנַתֵּן מֵאֵמֶר לִיבְמָתוֹ, וְחָזַר אָחִיו וְנָתַן לָהּ מֵאֵמֶר אַחֵר⁵⁰ או בְּעֵלָה - הָרִי זֶה מֵאֵמֶר פְּסוּל, בֵּין הַמֵּאֵמֶר הָרִאשׁוֹן⁵¹ בֵּין הַמֵּאֵמֶר הָאַחֲרוֹן⁵².

47) נפסלו עליו בגלל הגט שלפניו, שהתחיל ב"לא יבנה" ואסור לבוא עליהן. (48) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 49) והרי מאמר זה שלא כדין הוא, שהרי אסור לבנות שני בתים, אבל היבמה הראשונה שבא עליה לא נפסלה עליו, שהרי בעילה קונה קנין גמור, ואין אחריה כלום, ואפילו יעשה בה אחיו מאמר, אין מאמר כלום, שאין קידושין תופסים באשת איש, וכמבואר להלן הט"ז. (50) תפסו קידושי השני ונאסרה על שניהם. (51) של האח הראשון. (52) של האח השני, כי מקודשת היא לשניהם, וצריכה גט משניהם ואחד מהם חולץ, כמבואר להלן הט"ו.

ח. נמצאת למד, שהמאמר, בֵּין שְׁקִדְמוֹ מֵאֵמֶר אַחֵר⁵³ או גֵּט או חֲלִיצָה או בְּעֵלָה⁵⁴, בֵּין שְׁקִדְמֵי הַמֵּאֵמֶר לְאַחַד מֵאֵלוֹ - הָרִי זֶה מֵאֵמֶר פְּסוּל⁵⁵. חוץ מן הנותן מאמר ובעל בעילה אחר המאמר, שזו היא פְּהֻלְכָתָהּ⁵⁶.

53) ע"י אחיו בה, או שהוא בעצמו נתן מאמר לצרתה קודם שנתן לזו. (54) בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, אבל הבעול את יבמתו - אין מאמרו של אחיו מועיל בה כלום, כמבואר להלן הט"ז. (55) ואסור לו לייבמה, ונותן לה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, אם לא נפטרה בחליצת צרתה או ביאתה. (56) כל זה במשנה יבמות נ, א - ודף נ, ב.

ט. הבעילה שְׁבוּעַל הַיָּבָם אֶת יבמתו תְּחִלָּה⁵⁷ או אַחַר מֵאֵמֶרוֹ בָּהּ, וְלֹא קִדְמָה דְּבָר אַחֵר - נִקְרָאת בְּעֵלָה פְּשֵׁרָה. וְאִם קִדְמָה מֵאֵמֶר מֵאֲחִיו⁵⁸; או גֵּט, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו⁵⁹, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ⁶⁰; או שְׁקִדְמָה מֵאֵמֶר בְּצַרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו - הָרִי זֶה נִקְרָאת בְּעֵלָה פְּסוּלָהּ⁶¹.

57) בלי מאמר. וראה למעלה פ"ב ה"א, שמדברי סופרים אין לבעול עד שיקדש תחילה. (58) פסלה על זה מלייבם. (59) התחילו ב"לא יבנה", ואסורים לייבם. (60) שהגט כחליצה האוסרת כל הצרות על החולץ (למעלה פ"א הי"ב). (61) ואסור לקיימה, והרי זו צריכה גט לביאתו וחליצתו לזיקתו, וכן שנינו (יבמות נ): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". וראה בבאורנו להלן הי"ד.

י. הַחֲלִיצָה שְׁחֹלְצֵן הַיָּבָם לִיבְמָתוֹ תְּחִלָּה, אִם לֹא קִדְמָה דְּבָר אַחֵר - נִקְרָאת חֲלִיצָה מְעֻלָּה⁶². וְאִם קִדְמָה גֵּט או מֵאֵמֶר, בֵּין מִיָּבָם זֶה בֵּין מֵאֲחִיו, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ - הָרִי זֶה נִקְרָאת חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ⁶³.

62) ומסקלת היא את זיקת היבום מכל היבמות הבאות מבית זה, כמבואר בסמוך הי"א. (63) הואיל ואם רצה

ה. נָתַן גֵּט לְזִיקָתוֹ³² (ולא לְמֵאֵמֶרוֹ) - פְּסוּלָהּ³³ עָלָיו וְעַל שְׁאֵר הָאֲחִיו, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ³⁴; וְצָרִיכָה גֵּט לְמֵאֵמֶרוֹ³⁵, וְחֲלִיצָה לְהַתִּירָהּ לְזָר³⁶.

32) לדעת רש"י ביבמות לב, א. כל שנתן לה גט סתם, הרי זה לזיקתו. (33) מלהתייבם. (34) לעיל ה"א. וכאן יש חידוש יותר גדול, שאין אומרים הואיל ועשה בה מאמר ולא גירשה אלא לזיקתו ולא למאמרו, יהא זה כמגרש חצי אשה שלא עשה כלום, ולא תיפסל, אלא זיקה לחוד ומאמר לחוד, וגט לזיקתו מועיל לפסלה (יבמות נב): (35) להפקיע הקידושין. (36) והגט לזיקתו, לא הועיל להתירה, כמבואר לעיל ה"א, וכן שנינו (יבמות נ): "נתן גט ועשה מאמר, צריכה גט וחליצה".

ו. הַמֵּאֵמֶר שְׁנַתֵּן לִיבְמָה תְּחִלָּה, וְלֹא קִדְמוֹ דְּבָר אַחֵר וְלֹא נַעֲשֶׂה אַחֲרָיו דְּבָר אַחֵר, אֲלֵא שְׁבָעַל אוֹתָהּ זֶה שְׁנַתֵּן לָהּ הַמֵּאֵמֶר - הוּא הַנִּקְרָא מֵאֵמֶר פְּשֵׁרָה³⁷. וְאִם קִדְמוֹ גֵּט או חֲלִיצָה, בֵּין מִיָּבָם זֶה בֵּין מִיָּבָם אַחֵר³⁸, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ³⁹; וְכֵן אִם קִדְמָתוֹ בְּעֵלָה בְּצַרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו⁴⁰; או שְׁבָעַשָׁה אַחֲרָיו⁴¹ גֵּט או חֲלִיצָה, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו; או שְׁבָעַל או נָתַן מֵאֵמֶר אַחֵר לְצַרְתָּהּ⁴², בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו; או שְׁנַתֵּן לָהּ אָחִיו מֵאֵמֶר אַחֵר⁴³ או בְּעֵלָה - הָרִי זֶה נִקְרָא מֵאֵמֶר פְּסוּל⁴⁴, בֵּין הַמֵּאֵמֶר שְׁקִדְמוֹהוּ הַמַּעֲשִׂים הָאֵלוֹ⁴⁵ בֵּין הַמֵּאֵמֶר שְׁנַתֵּן אַחֲרָיו⁴⁶.

37) שם: "עשה מאמר ובעל, הרי זו כמצותה". וכן אמר רב הונא (שם נב): "מצות יבמה, מקדש ואחר-כך בועל". וכן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"א. ואם עשה מאמר פסול, כדלהלן, אינו רשאי לבוא עליה (ראה בסמוך). (38) אחיו של זה. (39) שהתחיל ב"לא יבנה", ששוב לא יבנה, ופסלה עליו. (40) שאסור לו לייבם את זו, כי "בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים", כמבואר לעיל פ"א ה"ט. (41) שהואיל ואין המאמר קונה קנין גמור, מועיל אחריו מעשה אחר לפסלו. (42) נאסרה הראשונה עליו משום בנין "שני בתים", וכן השניה אסורה לו מאותו טעם. וביבמות נ, ב - אמרו: מה טעם מועיל מאמר ביבמה, לאסור חברתה עליו, הואיל ומאמר בקידושין קונה בשאר נשים וביאה קונה ביבמה, ואם מאמר לא יועיל (לפסול) אף ביאה לא תועיל, ויבואו לבעול (צרתה) אחרי ביאה (של היבמה הראשונה), והרי זה בונה שני בתים שאיסורו מן התורה. (43) אסרה על הראשון, שהרי מקודשת היא גם לשני. (44) שאסור לראשון לבוא עליה, וכן השני (יבמות נ): (45) נמצא שהיה פסול בשעת נתינתו. (46) ובשעת נתינתו היה כשר, אבל מתוך שאינו קונה קנין גמור - הועילו המעשים שלאחריו לבטלו, מה שאין-כן בבעילה וחליצה, שהן מן התורה ואין אחריהן כלום, כמבואר להלן הי"ד.

ז. יִצִּיד? נָתַן גֵּט או חָלַץ לִיבְמָתוֹ, וְחָזַר וְנָתַן מֵאֵמֶר לָהּ או לְצַרְתָּהּ⁴⁷, בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו; או שְׁבָא עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם סוף פ"ה, ורבינו נמשך אחריו (הגר"א לאהע"ז סי' קע, ס"ק מח). (73) כשפחיתותן שוה, כגון שיש לשתיהן מאמר או גט קודם לחליצתן, ואין האחת עדיפה על חברתה, וראה למעלה הערה טט.

יג. כל יבמה שגבועלה ליבמה, בין בעילה קשרה בין בעילה פסולה⁷⁴; ואפלו בעלה אחר שחלץ לה⁷⁵, בין הוא בין אחיו, בין לשם אישות⁷⁶ בין לשם יבמות⁷⁷; ואפלו בעל צרתה אחר שבועל בעילה קשרה⁷⁸, בין הוא בין אחיו - הרי זו צריכה גט, שהרי נעשת אשת איש בבעילה⁷⁹. וכן כל יבמה שנתן לה מאמר, בין מאמר פשר בין מאמר פסול - הרי זו צריכה גט מפני המאמר, כמו שבארנו⁸⁰, ואחר כך יסור אסור המאמר.

(74) שקדמה גט או מאמר מאחיו. (75) שנאסרה עליו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א הי"ב, ונסתלקה ממנו זיקת יבום. (76) בקידושין גמורים, כשאר נשים המתקדשות בבאה. (77) שסבר שעדיין יש בה צד ייבום. (78) שעובר עליה בעשה, כמבואר לעיל פ"א, הי"ב. (79) שקידושין תופסין בחיביי עשה, וכלשכן בשניות (לעיל הל' אישות ס"ד, יד). וראה יבמות נב, ב - שיש אחר חליצה כלום, וכתב הר"ף שם, שגם הבעילה יש אחריה כלום, וכמבואר לפנינו. (80) לעיל ה"ב.

יד. כבר אמרנו⁸¹, שאין הגט דוחה היבמה דחיה גמורה⁸², וכן המאמר אינו קונה בה קנין גמור⁸³; אבל הבעילה קונה קנין גמור, והחליצה דוחה אותה דחיה גמורה. לפיכך, גט אחר גט ביבמה⁸⁴, או מאמר אחר מאמר - מועיל⁸⁵; אבל בעילה אחר בעילה וחליצה אחר חליצה - אין האחרונה מועלת כלום. וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינה כלום.

(81) לעיל ה"א. (82) להתיירה לזר, כי עדיין צריכה היא חליצה. (83) ליורשה, או לפטרה בגט אם ירצה להוציאה, אלא עדיין צריכה חליצה לזיקתו (לעיל ה"ג). (84) שהרי לא דחה זיקתה לגמרי. (85) שעדיין נשארה עליה זיקת יבום, ולפיכך כשעשה בה אחיו מאמר אחריו - מועיל, וכמבואר בסמוך הט"ו. וראה לעיל בביאורנו ה"ו, הערה מא.

טו. כיצד? יבם שנתן גט ליבמתו, וחזר ונתן גט לצרתה - הרי זה אסור בקרובות שתייהן⁸⁶. וכן שני יבמין שנתנו שני גטין ליבמה אחת זה אחר זה - הרי זו פגרושה לשניהן⁸⁷, ושניהן אסורין בקרובותיה, ואחד מהן חולץ⁸⁸. וכן אם נתן גט ליבמתו, וחזר ונתן אחיו גט לצרתה - כל אחד אסור בקרובות זו שנתן לה הגט. וכן אם נתנו מאמר אחר מאמר⁸⁹, כמו שבארנו⁹⁰. אבל היבם שחלץ ליבמתו⁹¹ וחזר וחלץ לצרתה, בין הוא בין אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה אחר זה ליבמה

ליבם אינו יכול, שהרי קדמה גט או מאמר אחיו ונפסלה עליו, הרי זו חליצה גרועה (רש"י ליבמות כו:). ודינה מפרש בסמוך הי"ב. ואפילו קדמה בה מאמר ממנו, הרי זו חליצה פחותה, הואיל וצריכה גט למאמרו אין זו חליצה מעולה (יבמות כו. וברש"י, וכן ברש"י שם נג. דיבור-המתחיל לימא מסייע).

יא. יבמות רבות הפאות מבית אחד⁶⁴, פיון שגבועלה אחת מהן בעילה קשרה או נחלצה חליצה מעלה - הותרו הכל⁶⁵, ונסתלקה זקת היבם מעליהן⁶⁶. ואם נבעלה אחת מהן בעילה פסולה⁶⁷, או נתן לה מאמר פסול⁶⁸ - נאסרה פלו ליבום. וצריכה גט זו שגבועלה או שנתן לה מאמר⁶⁹, וצריכה חליצה [כל] אחת מהן להתיירן לזר⁷⁰; שאין זקת היבום מסתלקת בכעילה פחותה.

(64) שהניח האח המת נשים רבות. (65) להנשא לזר. (66) יבמות מג, ב במשנה. (67) המפורשת לעיל ה"ט. (68) המפורש לעיל ה"ו. (69) שהרי נתקדשה לו. (70) כמו ששינונו (יבמות נ.): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". ולגירסה זו בדברי רבינו, שהיא גירסת המגיד משנה אף חליצת הצרה שלא נעשה בה שום מעשה, אינה פוטרת זיקת היבום של השניה, שנעשו בה מעשי הגט והמאמר, וזה בניגוד לשמואל האומר (שם כז:): "חלץ לצרה, נפטרה בעלת הגט או בעלת המאמר", כי חליצת הצרה מעולה מחליצת בעלת הגט שקלושה זיקתה. אולם בדפוס רומי וקושטא, וכן בכת"י התמנים, כתוב כאן בדברי רבינו: "וצריכה חליצה אחת מהן", ותיבת "כל" איננה, ולפי גירסה זו (שהיא גם גירסת ה"טור" באהע"ז סי' קע) הכוונה, שצרה אחרת, שלא נעשה בה שום מעשה, תחלוץ - ואז כולן יהיו פטורות, אבל אם תחלוץ בעלת הגט - לא תפטור אלא את עצמה ולא את האחרות, בהתאם לשמואל האומר (יבמות כז:): "חלץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה (שחליצתה קלושה), לצרה - נפטרה בעלת הגט". ולדעת הגר"א באהע"ז סי' קע, ס"ק מז, זוהי הגירסה הנכונה בדברי רבינו, ולא כמודפס בספרים שלפנינו. וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ז ה"ט, שחליצת הצרות פוטרת את האחיות, אע"פ שגם חליצת הצרות אינה מעולה. אולם, הואיל והיא מעולה משל האחיות - פוטרתן (לחם משנה).

יב. נחלצה אחת מהן חליצה פחותה - הותרה להנשא לזר זו שגבועלה, אבל צרתה אסורה עד שתחלוץ גם היא⁷¹, או עד שייחלצו כל האחין לראשונה שגבועלה החליצה הפחותה⁷²; שאין חליצה פחותה מסלקת זקת יבום מבית זה עד שתחזר על כל האחין, או עד שתחלוץ כל אחת מהן⁷³.

(71) יבמות כז, א. כדעת שמואל. (72) שם: כי אמר שמואל לפטור צרתה, ומפרש רבינו: כי אמר שמואל - שצריכה לחזור על כל האחים - לפטור צרתה, וכן פירש רבינו אלפס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יבמתו הרי זו בעילה פסולה (לעיל ה"ט) ואין ביאתה פוטרתה עד שתחלוץ, כמבואר לעיל הי"א, וגם ביאתו של הראשון יש לחוש שהיא ביאה פסולה, כי קדמתה ביאת השני, והרי זו ביאה אחר ביאה, שהיא פסולה. ולדעת רבינו לעיל הי"ב, צריכה חליצה ולא נפטרה בחליצת חברתה. ולדעת הרשב"א, כל שפסול חליצתן שוה, פוטרת חליצת אחת מהן את צרתה. (103) כמבואר למעלה הערה ק. (104) נמצא זה אסור בצרתה. (105) מספק (שמא ייבם אחיו תחילה). (106) כלומר, בתחילה צריך להיודע אם אחיו ייבם, ואז אפשר לאסרה על יבם זה מספק, שמא ייבם אחיו תחילה, אבל אם לא ידוע כלל אם אחיו ייבם - אין אוסרים אותה על זה, כי יש כאן שני ספיקות, ספק אם ייבם, וספק אם ייבם תחילה, וכאילו היה כתוב: עד שיוודע תחילה שאחיו ייבם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קע ס"ק מו, וכן בביאור הגר"א שם, אות נב). (107) כי אפילו אם כבר חלץ הראשון ליבמתו, אין השני מפסידה כלום. ואע"פ שיש לחוש, שמא יתברר שהראשונה חליצה תחילה, נמצאת חליצה זו אינה כלום, ותינשא לכהן, ויאמרו: חליצה מותרת לכהן! (ראה לעיל פ"ג, ה"טז). אולם, הואיל ואין לזו שלפנינו תקנה אחרת, שאפילו אם יודע שהראשון לא חלץ ולא ייבם, שמא למחר יחלוץ או ייבם, נמצאת אשה זו כל ימיה עגונה, ומשום חשש קל זה לא רצו לעגנה כל ימיה. מה שאין כן בנידון שלמעלה (פ"ג, ה"טז) יש תקנה לידע אם צרתה ילדה או לא ילדה (משנה למלך). ולדעת הב"ח באהע"ז סוף סי' קע בנידון שלפנינו, ישנם שני ספיקות, שמא לא שמע האח הראשון, שמת אחיו שבירושלים, ואפילו אם שמע, שמא עדיין לא עשה ביבמתו שום מעשה. ומשום ספק רחוק זה, לא מנעו מלחלוץ לה. וה'אור שמח' מתרץ, שאם אתה מונע מלחלוץ וכן לייבם לזה ולזה, נמצא אתה מבטל לגמרי מצות יבום, שהיא: או יבום או חליצה, והרי אחת מהן חייבת ביבום על-כל-פנים, אבל בנידון של מעלה אם צרתה היא מעוברת וילדה אין היא זקוקה כלל, ואין שם ביטול מצות יבום.

יח. יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד¹⁰⁸ - ביאתו כמאמר מן הגדול, שאינו קונה קנני גמור¹⁰⁹. ומאמר בן תשע שנים ויום אחד: אם נתנו בתחלה - מועיל, והרי הוא פוסל בו על הגדול¹¹⁰; אבל אם נתנו בסוף¹¹¹ - אינו פלוס. וגטו וחליצתו אינם פלוס¹¹², בין בתחלה בין בסוף.

(108) שביאתו ביאה, כמבואר למעלה בפ"א ה"טו, ובפי"א מהל' אישות ה"ג. (109) יבמות צו, א: "עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול". ואף-על-פי שמן התורה הוא קונה אותה לכל דבר, כמו שאמרו בתוספתא (פרק יא, ה"ג): "כל ביאה שצריכה דעת, אין ביאתו [של קטן] ביאה. אינה צריכה דעת, ביאתו ביאה". וכן פסק רבינו להלן פ"ו ה"ג לענין חרש, והוא-הדין לענין קטן (ראה שם הערה יג) - תקנת חכמים היא בקטן שלא תהא ביאתו כקנני גמור, אלא כמאמר בלבד, וראה בתוספתא קידושין יט. ד"ה ומדאורייתא, ובמגיד-משנה כאן]. (110) שאינו יכול

אחת - אין חליצה אחרונה פלוס, ואין החולץ אותה באחרונה אסור בקרובותיה⁹²; שעה פחולץ לשאר הנשים שאין לו עליהן זקה.

(86) כדין קרובות גרושתו (יבמות נא.). (87) שם. (88) אע"פ שחליצתה פסולה, אינה צריכה חליצה משניהם, כל שאינה פוטרת את צרתה, וכמבואר לעיל הי"ב. (89) צריכה גט משניהם, וחליצה מאחד מהם (יבמות שם). (90) בדין גט אחר גט. ומוכן שבשני יבמים ושתי יבמות, ונתנו שניהם גיטין לשתייהן או עשו שניהם מאמר בשתייהן, כל אחת מהן צריכה חליצה, כמבואר לעיל הי"ב. (91) נסתלקה הזיקה מבית זה, ואין אחריה כלום. (92) יבמות ג, ב במשנה.

טז. וכן הבעל יבמתו⁹³, וחרז בין הוא בין אחיו וחלץ לה או לצרתה - אין חליצה זו פלוס⁹⁴. וכן אם חזר אחיו ונתן גט לה או לצרתה - אינו פלוס⁹⁵. חזר אחיו ונתן לה מאמר או בעל - לא עשה פלוס⁹⁶; מאחר שבעל אחיו תחלה - קנה קנני גמור, ואין הקדושין תופסין באשת איש⁹⁷. אבל אם נתן מאמר לצרתה או בעל צרתה⁹⁸ - צריכה גט⁹⁹ ממנו, כמו שבארנו¹⁰⁰.

(93) קנאה לגמרי, ונסתלקה זיקת יבום מבית זה. (94) ולא נאסר בקרובותיה. (95) שם. ודוקא בעילה כשרה, אבל בעילה פסולה, - יש אחריה גט או חליצה (למעלה הי"א). (96) לקנותה. אבל ודאי, שאסרה על היבם, כדין אשת איש שזינתה, המבואר לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ח-יט. וראה בתוספתא יבמות נא, ב דיבור-המתחיל אי ביאת ראשון. (97) לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ב, ולפיכך אינה צריכה גט מאחיו. (98) אע"פ שאסורה לו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה. (99) שקידושין תופסים בחייבי 'עשה'. (100) לעיל הי"ג.

יז. שני יבמין שיבמו שתי יבמות הבאות מבית אחד, ולא נודע מי יבם תחלה - שניהן יוציאו בגט¹⁰¹, ויתרו לזרים¹⁰² ואסורות ליבמין¹⁰³. לפיכך, ראובן שהיה בירושלים ולו שתי נשים, אחת בעכו ואחת בצור, ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור, ושמעון שמת ראובן - הדין נותן, שלא ייבם אחד מהן עד שיודע מה עשה אחיו, שמא קדם ויבם. קדם אחד מהן ויבם¹⁰⁴ - אין מוציאין מידו¹⁰⁵ עד שיודע שאחיו יבם תחלה¹⁰⁶. רצה האחד לחלץ קדם שיודע מה עשה אחיו - אין מונעין אותו¹⁰⁷.

(101) שהשני שייבם, אסור ביבמתו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה (כמבואר לעיל פ"א הי"ב) ומכיון שלא ידוע לנו מי ייבם תחלה ומי ייבם אחר-כך - אסורות הן על שניהם. (102) ה'בית יוסף' (אהע"ז סי' קע) כתב בשם הגאונים, שאחת מהן צריכה חליצה נוסף לגיטה, כי יש לחוש שמא הראשון עשה ביבמתו מאמר ועדיין לא בא עליה, וכשייבם השני את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. אָחַד בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים וְיִזְמֵר אֶת אִשׁוֹ, וְאֶחָד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעוֹת¹²⁴ וְלֹא נִוְלְדוּ בּוֹ סִמְנֵי סְרִיס¹²⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ בְּתַחֲלַת הַסְּפָרָה¹²⁶.

124) יש לו דין קטן, ואין ביאתו אלא כמאמר מן הגדול (שם). 125) כי אם נולדו בו סימני סריס והוא בן עשרים שנה פחות שלשים יום, הרי הוא כגדול לכל דבר. אלא שלענין ייבום, הואיל ואינו ראוי להוליד, אין לו זיקה כלל, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב. ואם עשה מאמר או חלץ לא עשה כלום, כמבואר בתוספתא יבמות פ"א מ"ב, ובעילתו בעילת זנות, שהרי יבמתו אסורה לו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה (יבמות ע"ט: וברש"י). 126) פ"ב מהל' אישות ה"א.

כג. קִטְנָה¹²⁷ שְׂרָאוּיָה לְמֵאן¹²⁸ וְהַחֲרַשְׁתָּ¹²⁹, אָף עַל פִּי שְׂקִדּוֹשֵׁי שְׁתֵּיהֶן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ¹³⁰, שְׁנֵי מִינֵי קִדּוּשֵׁי הֵן: קִטְנָה יֵשׁ לָהּ קִדּוּשֵׁי פְדֵי שְׁלֹא יִנְהַגּוּ בָּהּ מִנְהַג הַפְּקָרִי¹³¹, וְקִדּוּשֵׁי תְלוּיִין עַד שְׁתַּגְדִּיל¹³², וְחֲרַשְׁתָּ תִקְנוּ לָהּ נִשְׂוֵאִין פְדֵי שְׁלֹא תִשָּׂא פְנוּיָה לְעוֹלָם¹³³. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ כָל הַיְבָמוֹת הַבְּאוֹת מִבֵּית אֶחָד קִטְנוֹת אוֹ חֲרֻשׁוֹת - בִּיאַתָּה שָׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטְרַת אֶת כָּלָן¹³⁴.

127) יתומה, שאין קידושיה קידושין גמורין. 128) כבעלה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"א, וראה בפ"ד מהל' אישות, ה"ז. 129) שאינה שומעת אשת אינה מדברת. 130) פ"ד מהל' אישות ה"ח"ט. 131) יבמות ק"ב, שאם לא תינשא, אין מי שישמרנה, וינהגו בה מנהג הפקר בזנות (רש"י). 132) שם קט, ב: "שאם ייבשה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור ולקדשה לאחר שגדלה. ואם לא רצתה לישב, צריכה למאן ותצא בלא גט" (לשון רבינו בהל' אישות פ"ד ה"ח). 133) אבל כל מימה אינה אלא מקודשת מדברי סופרים, נמצא שיש הבדל בין קידושי קטנה לגדולה, שזו הראשונה תבוא בגדלותה לקידושי תורה, בעוד שהשניה תשאר לעולם כנשואה מדברי סופרים בלבד. 134) שהרי כולן קידושיהן מדברי סופרים, ואין האחת עדיפה על חברתה (יבמות קי). ודוקא ביאתה, אבל לא חליצתה, כי הקטנה או החרשת אינה חולצת, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט.

כד. הָיְתָה אַחַת חֲרֻשָׁת וְאַחַת קִטְנָה - אֵינן בִּיאַת אַחַת מֵהֶן פּוֹטְרַת אֶת צֶרְתָּהּ¹³⁵. וְכִיצַד תִּקְנָתָן?¹³⁶ מְלַמְדִין הַקִּטְנָה שְׁתַּמְאָן¹³⁷, וְכוֹנְסֵי אֶת הַחֲרֻשָׁת. וְאִם רָצָה לְגַרְשָׁה - פּוֹתֵב לָהּ גֵּט אַחַר שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ¹³⁸, וְתַתֵּר לְזָר¹³⁹.

135) לפי שאין אנו יודעים, איזו מהן נחשבת אשתו יותר, אם קטנה משום שתבוא לכלל דעת בגדלותה, או חרשת שהיא בת ביאה גמורה (שם קי). 136) הרי אי-אפשר לייבם שתייהן, משום שאסור לבנות שני בתים (לעיל פ"א, ה"ט). וגם אינן ראויות לחליצה, כמבואר לעיל הערה קלב.

לייבמה ולא לייבם את צרתה, כמבואר לעיל ה"ז והי"ד, והרי זה כדין הכונס את יבמתו, שנאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים (לעיל פ"א ה"ב). וכבר נתבאר לעיל ה"ו, למה מועיל המאמר לפסול את המאמר שלאחריו. 111) יתבאר בסמוך ה"ט. 112) שאם חלץ לא נאסר בקרובותיה, וכן לא פסלה מלהתייבם לאחים הגדולים, שכבר נתבאר לעיל פ"ד ה"ט, שחליצת קטן אינה כלום, כי "איש" כתוב בפרשת חליצה, ודרשו: "איש ולא - קטן" (יבמות צו. וקה:). ומכיון שחליצתו אינה כלום, קל-וחומר שגיטו אינו כלום, שהרי הגט אינו פוסל אלא מכח חליצה, כלשון רבינו לעיל ה"א: "שהרי נעשה כמי שחלץ לה", ורבינו חזון כאן מפירושו למשנה (יבמות פ"י מ"ח), שכתב: קטן - יש לו גט.

יט. כִּיצַד? בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים וְיִזְמֵר אֶת אִשׁוֹ עַל יְבָמָתוֹ אוֹ שְׁנֵתָן לָהּ מֵאִמֶּר תַּחֲלָה - פְּסָלָהּ עַל שְׂאָר אֲחֵיהֶן¹¹³. אָבֵל אִם עָשָׂה הַגְּדוֹל מֵאִמֶּר בִּיבָמָתוֹ, וְחָזַר בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים וְיִזְמֵר אֶת אִשׁוֹ וְנָתַן לָהּ אוֹ לְצֶרְתָּהּ מֵאִמֶּר - לֹא עָשָׂה כָּלום, וְלֹא פְסָלָהּ עַל אֲחֵיו הַגְּדוֹל¹¹⁴. חָזַר בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים וְיִזְמֵר אֶת אִשׁוֹ עַל צֶרְתָּהּ אַחַר מֵאִמֶּר אֲחֵיו הַגְּדוֹל - פְּסָלָהּ עַל הַגְּדוֹל, כְּשֶׁנִּי גְדוֹלִים שֶׁעָשׂוּ מֵאִמֶּר אַחַר מֵאִמֶּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ¹¹⁵.

113) שאינם יכולים לייבמה בגלל מאמר הקטן. 114) ומותר לקיימה. 115) לעיל ה"ד, שיש מאמר אחר מאמר, ונפסלה על שניהם, כמבואר לעיל ה"ז. וזוהי הנקראת ביאה בסוף (יבמות צו).

כ. בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים וְיִזְמֵר אֶת אִשׁוֹ עַל יְבָמָתוֹ¹¹⁶, וְחָזַר אֲחֵיו הַגְּדוֹל וְיָבֵא עָלֶיהָ¹¹⁷ אוֹ חָלַץ אוֹ נָתַן גֵּט לָהּ אוֹ לְצֶרְתָּהּ - הָרִי זֶה פְּסָלָהּ עַל הַקָּטָן¹¹⁸. וְכֵן אִם חָזַר הַקָּטָן וְיָבֵא עַל צֶרְתָּהּ¹¹⁹, אוֹ בָּא אֲחֵיו הָאֲחֵר שֶׁהוּא בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים וְיִזְמֵר אֶת אִשׁוֹ עַל יְבָמָתוֹ¹²⁰ אוֹ עַל צֶרְתָּהּ - נִפְסָלָה עָלָיו, כְּדִין כָּל מֵאִמֶּר וּמֵאִמֶּר¹²¹.

116) והרי היא כמאמר. 117) והוא-הדין עשה בה מאמר, כמבואר במשנה שם. 118) שהמאמר שבאו אחריו ביאה או חליצה וגט מאחיו - נפסל, כמבואר לעיל ה"ח. 119) הרי זה כמאמר אחר מאמר. 120) וגם ביאתו הוא כמאמר. 121) שמועיל אחד אחר השני, ושניהם פסולים ואסורה לשניהם (יבמות צו:).

כא. בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים וְיִזְמֵר אֶת אִשׁוֹ עַל יְבָמָתוֹ וְהַגְדִּיל, וְלֹא בָּא עָלֶיהָ מִשְׁהַגְדִּיל¹²² - צְרִיכָה גֵּט וְחֲלִיצָה. גֵּט - מִפְּנֵי בִיאָתָהּ, שֶׁהִיא כְּמֵאִמֶּר; וְחֲלִיצָה - לְהַתִּירָה לְזָר, שֶׁהָרִי לֹא נִבְעָלָה בְּעִילָהּ שְׁקוּנָה קִנְיָן גְּמוּר. וְאִם בָּא עָלֶיהָ מִשְׁהַגְדִּיל - הָרִי זֶה צְרִיכָה גֵּט בְּלִבְד¹²³.

122) משנעשה בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. 123) אם ירצה להוציאה, שכבר קנאה קנין גמור, והרי היא ככל יבמה שנתייבמה לגדול (שם צו:).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ו טבת - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאַחַר זְמַן¹⁴⁸, לְפִיכָךְ יִקָּיֵם הַקְּטָנָה שְׁנֹבְעָהּ תַּחֲלָה¹⁴⁹.

146) לביאתו, שהרי קידושי ביאתו תפסו בה. 147) ולפיכך אין החרשת פוסלתה. 148) כשתגדיל והיו קדושה - קידושי תורה. 149) משנה, יבמות קיא, ב. גירסת רבינו כגירסת הגאונים והרי"ף שם: "לא פסל את הקטנה". והראב"ד גורס שם: "פסל את הקטנה", גזירה שמא יבוא על החרשת תחילה (ראה בסמוך הכ"ח). וכדברי הברייתא (שם קיא.): "בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על החרשת... נאסרו שתיהן עליו, כיצד תקנתן? חרשת יוצאת בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

כח. בָּא הַיָּבָם תַּחֲלָה עַל הַחֲרֻשֶׁת¹⁵⁰, וְחָזַר וּבָא הוּא או אָחִיו עַל הַקְּטָנָה¹⁵¹ - פֶּסֶל אֶת הַחֲרֻשֶׁת¹⁵². וּמִלְמַדִּין הַקְּטָנָה שְׂתִמְאָן¹⁵³, וְהַחֲרֻשֶׁת יוֹצְאָה בְּגֵט¹⁵⁴.

150) שביאתה פחותה. 151) שביאתה מעולה יותר, הואיל וראויה לאחר זמן, אע"פ ששתיהן אין קנינן קנין גמור. 152) שם קיא, ב. שבנה שני בתים, וקנינה עדיף משל חרשת. 153) שאסורה לו בגלל ביאת החרשת תחילה. 154) שכבר נאסרה עליו כשבא על הקטנה, משום "בנין שני בתים". ואין אומרים תמתין הקטנה עד שתגדיל ותחלוץ לזיקתה ותקבל גט לביאתה, שלא יאמרו: ראינו שתי נשים מבית אחד, זו מתרגשת וזו חולצת ('אור שמח' ע"פ ה'ירושלמי' יבמות פי"ג, ה"ח). ואף-על-פי שהקטנה מיאנה ועקרה את זיקתה למפרע, ואם כן אין כאן צרה, אלא החרשת בלבד היא היבמה, ולמה יוצאה בגט, ואינה נשאת תחתיו? (וכן דעת הרשב"א ביבמות שם) - סובר רבינו שקנסוהו להוציא החרשת, משום שלא המתין ובעל החרשת לפני שמיאנה הקטנה ('אור שמח').

כט. הָיָה אֶחָת פְּקַחַת וְאֶחָת חֲרֻשֶׁת: בָּא הַיָּבָם עַל הַפְּקַחַת וְחָזַר וּבָא הוּא או אָחִיו עַל הַחֲרֻשֶׁת - לֹא פֶּסֶל אֶת הַפְּקַחַת¹⁵⁵, וְהַחֲרֻשֶׁת צְרִיכָה גֵט¹⁵⁶; בָּא הַיָּבָם עַל הַחֲרֻשֶׁת וְחָזַר הוּא או אָחִיו וּבָא עַל הַפְּקַחַת - פֶּסֶל אֶת הַחֲרֻשֶׁת¹⁵⁷, וְהַחֲרֻשֶׁת יוֹצְאָה בְּגֵט, וְהַפְּקַחַת - בְּגֵט וּבְחִלְצָה¹⁵⁸.

155) שקנינה קנין גמור, ואין החרשת יכולה לפסלה, שאין אחר ביאה כשרה כלום. 156) לביאתה, שהיתה לשם אישות או לשם יבמות, שקידושין תופסין בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל הט"ז. 157) שאין קנינה קנין גמור, ואסורה עליו משום שני בתים (יבמות קיא, ג). 158) שביאתה ביאה פסולה מחמת ביאת החרשת תחילה והיא צריכה גט לביאתה, וחליצה לזיקתה, כמבואר לעיל ה"א. וכן שנינו בתוספתא יבמות פי"ג מ"ז, וכפי שהגיה הגר"א באהע"ז סי' קעא, ס"ק יד.

ל. הָיָה גְדוּלָה וּקְטָנָה, וּבָא עַל הַגְּדוּלָה וְחָזַר הוּא או אָחִיו וּבָא עַל הַקְּטָנָה - לֹא פֶּסֶל הַגְּדוּלָה,

137) ותעקור נישואיה מהבעל הראשון למפרע, ש"כשם שממאנת בבעל, כך ממאנת ביבם" (לעיל פי"א מהל' גירושין ה"ג) ונשארה החרשת בלבדה, ליבום. 138) שהחרשת מתגרשת בגט, אף-על-פי שאין לה דעת, לפי שאין אנו צריכים לדעת המתגרשת, וכמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הכ"ג. 139) כשאר יבמה שנתייבמה ונתגרשה מיבמה. ומקור הלכה זו ברי"ף יבמות פי"ג, שפוסק כרבי אליעזר האומר (יבמות קט): "מלמדים את הקטנה שתמאן". אבל הראב"ד סובר שלא אמר רבי אליעזר מלמדים את הקטנה שתמאן אלא בגדולה וקטנה (להלן הלכה ל, ובפ"ז הט"ו), שאפשר לקיים בגדולה מצות יבום מן התורה. אבל בנידון שלפנינו, ששתיהן נשואות מדבריהם - אין מלמדים למאן, כדי לקיים מצות יבום מדבריהם ואין להן תקנה, אלא כמבואר ביבמות קי, ב: "כונס החרשת ומוציאה בגט (שחליצת הקטנה תפסלנה עליו) וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

כה. הָיְתָה אֶחָת פְּקַחַת¹⁴⁰ וְאֶחָת חֲרֻשֶׁת - בִּיאַת הַפְּקַחַת או חֲלִיצָתָה פּוֹטְרֵת הַחֲרֻשֶׁת, וְאִין בִּיאַת הַחֲרֻשֶׁת פּוֹטְרֵת הַפְּקַחַת; שְׂאִין קְדוּשֵׁיהֶן¹⁴¹ אֵלָא מִדְּבַרְיֵהֶן. וְכֵן גְּדוּלָה וּקְטָנָה - בִּיאַת הַגְּדוּלָה או חֲלִיצָתָה פּוֹטְרֵת הַקְּטָנָה, וְאִין בִּיאַת הַקְּטָנָה פּוֹטְרֵת אֶת הַגְּדוּלָה¹⁴².

140) שקידושה קדושי תורה. 141) של חרשת. 142) שאין ביאת מי שנישואיה מדברי סופרים פוטרת את צרתה שנישואיה מן התורה (משנה, יבמות קי.).

כו. הָיָה שְׂתִיָּהּ קְטָנוֹת הָרְאוּיוֹת לְמֵאֵן, וּבָא הַיָּבָם עַל אֶחָת מֵהֶן, וְחָזַר וּבָא הוּא או אָחִיו עַל הַשְּׂנִיָּה - לֹא פֶּסֶל אֶת הָרְאוּשׁוֹנָה¹⁴³; אֲבָל מִלְמַדִּין אֶת הַשְּׂנִיָּה שְׂתִמְאָן¹⁴⁴, וְיָקִים זֶה יְבָמָתוֹ הַקְּטָנָה שְׁנֹבְעָהּ תַּחֲלָה¹⁴⁵.

143) שהרי ביאתן שוה, ואם הראשונה קנויה לו, הרי ביאת האחרונה אינה כלום, שכבר למדנו (לעיל הי"ד) אין אחר ביאה כלום (משנה, יבמות קיא, ג). 144) שם: "רבי אלעזר אומר, ככולן מלמדים את הקטנה שתמאן בו", וכגירסת הרי"ף שם, שגורס: ככולן. והטעם שהשניה צריכה מיאון מפני שבביאתה נתקדשה, שאפילו הראשונה קנויה לו אין השניה אסורה לו אלא באיסור 'עשה', כמבואר לעיל (פ"א ה"ב) וקידושין תופסים בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל הט"ז. והוא-הדין שיכול לגרשה בגט, אלא כדי שלא תיפסל לכהונה מוטב שתמאן, שהממאנת כשרה לכהונה (לעיל הל' גירושין פי"א הט"ז). וראה בבאור הגר"א לאהע"ז סי' קעא ס"ק ח. 145) ושניה אסורה לו משום: "יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה", כמבואר לעיל פ"א הי"ב.

כז. וְכֵן הָיָה בְּקְטָנָה וְחֲרֻשֶׁת, שְׂבָא הַיָּבָם תַּחֲלָה עַל הַקְּטָנָה וְחָזַר וּבָא הוּא או אָחִיו עַל הַחֲרֻשֶׁת - לֹא פֶּסֶל אֶת הַקְּטָנָה, וְהַחֲרֻשֶׁת צְרִיכָה גֵט¹⁴⁶. שְׂבִיאַת הַקְּטָנָה מְעַלָּה מִבִּיאַת הַחֲרֻשֶׁת¹⁴⁷, שֶׁהַקְּטָנָה רְאוּיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיְתָה סֶפֶק עֲרֹהָ עַל אָחִיו¹¹, וּפְצוּעַ דְּפֹאֵר¹² וּכְרוֹת שִׁפְכָה¹³ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מִמִּינֵי הַסְרוּס¹⁴, וְהִזְקֵן בְּיֹתֵר שֶׁתִּשָּׂש כְּחוֹ וְכִשְׁלֵם¹⁵. וְאִם בַּעַל סְרִיס אָדָם¹⁶ - קִנְיָה¹⁷, שֶׁהָרִי הִיְתָה לוֹ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר¹⁸; וּמִוֹצֵיא בְּגִט¹⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר לְבוֹא בְּקֶהֱלוֹ²⁰. וְהִטְמִטוּם²¹ הוֹלֵץ וְלֹא מִיָּבֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק²². וְאִם נִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר²³ - רָצָה חוֹלֵץ, רָצָה מִיָּבֵם²⁴. וְשִׁאָר הָאֲחִין²⁵ - אוֹ חוֹלֵץִין אוֹ מִיָּבֵמִין.

11) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתייהן חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמא יפגע באחות זקוקתו. 12) שנפצעו ביציו. 13) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים אלא שכרתו אדם או קוץ וכיוצא בו. 14) שנכרתו ביציו או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל. 15) ואינו יכול לבעול ולהוליד. 16) ססירסו אדם ולא מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. 17) ויוצאת בגט בלא חליצה. 18) קודם שנסתרס. 19) וחייב להוציאה. 20) אבל נסתרס על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן מותר לקיים את יבמתו. 21) "שאיין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא". 22) רוצה לומר: אינו מייבם מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום ספק הוא, שמא הוא זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמא נקבה היא ולא נפטרה היבמה בחליצה זו. 23) הסירו ממנו הקרום המכסה את ערוותו. 24) כי ראוי הוא להוליד. 25) שאין בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין ליבום או לחליצה".

ה. יש יבמות שהן ראיות לחליצה או ליבום. ויש יבמות שאינן ראיות לא לחליצה ולא ליבום, ואין עליהן זקה פלל, ומפורות להנשא לזר. ויש יבמות שהן ראיות לחליצה אבל לא ליבום. ויש יבמות שהן ראיות ליבום אבל לא לחליצה.

ו. ואלו שמתבמות ולא חולצות: החרשת והשוטה והקטנה; לפי שאין בהן דעת לקרות ולהבין. ואם רצה היבם לגרש החרשת בגט אחר שייבעל אותה - הרי זה מגרש²⁶.

26) כי גט אינו צריך את דעת האשה.

ז. ואלו שחולצות ולא מתבמות: אסורי לאוין, והשניות, ואסורי עשה, כמו שיתבאר. וכל אשה שהיא ספק מגרשת²⁷ - חולצת ולא מתבמת, שמא יפגע בערוה²⁸; שאשת אחיו שגרשה אסורה עליו משום ערוה²⁹. אבל מי שהיא מקדשת לאחיו בספק קדושיין³⁰ - הרי היא כשאר כל היבמות, וחולצת או מתבמת, שאין כאן דבר לחוש לו³¹. וכן אשת החרש³² וזקנה ועקרה - הרי הן כשאר כל היבמות:

וּמְלַמְדִין אֶת הַקְטָנָה שְׁתִּמְאָן¹⁵⁹; פֹּא עַל הַקְטָנָה וְחֹזֵר וּבָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַגְדוּלָה - מְלַמְדִין אֶת הַקְטָנָה שְׁתִּמְאָן¹⁶⁰ וְיִקְנֵם הַגְדוּלָה, שֶׁבְעֵילְתָהּ קוֹנָה קִנְיָן גָּמוּר¹⁶¹.

159) שהרי אסורה לו משום "שני בתים", ואינו מוציאה בגט כדי שלא לפסלה לכהונה, וכמבואר לעיל הערה קמא. 160) ותעקרו נישואיה למפרע, ואין כאן שתי יבמות אלא הגדולה בלבד, שקנינה קנין גמור מן התורה. 161) ואין הקטנה יכולה לפסלה עליו (יבמות קיא:). ובוה גם הראב"ד מודה שמלמדים את הקטנה למאן, כדי לקיים מצות יבום הגדולה, שהיא מן התורה (ראה לעיל הכ"ד הערה קלז).

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

פְּרָק שִׁשִּׁי

1) ביאר בו רבינו שיש יבמים ויבמות שראויים לייבום וחליצה, שאינם ראויים כלל, ושראויים לאחד מהם, המקודשת לאחיו בספק או החרשת והזקנה והעקרה, והאסורה על יבמה, בלאו או בעשה, האסורה על בעלה באיסור ערוה ובא עליה, ערוה וצרת ערוה, אשת אחיו שלא היה בעולמו, סוטה שנפלה לפני יבם, צרת חייבי לאוין או חייבי עשה או איילוניות.

א. יש אחין שראויין ליבום או לחליצה². ויש אחין שאינן ראויין לא ליבום ולא לחליצה, ואין להם זקה פלל, אלא יבמתו מתרת לזר⁴. ויש אחין שראויין לחליצה ואינן ראויין ליבום. ויש אחין שהן ראויין ליבום ואינן ראויין לחליצה.

2) כלומר, ראויים הם לשניהם, רצה מייבם, רצה חולץ. 3) קשר ליבם. 4) בלא חליצה, כשאר האלמנות.

ב. ואלו הם שאין להם זקה פלל: סריס חמה ואנדרוגינוס⁵; מפני שאינן ראויין לילד⁶, ולא היה להן שעת הפשר⁷.

5) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. 6) והתורה אמרה: "להקים לאחיו שם בישראל". 7) להוליד. בניגוד לסריס אדם, שהייתה לו שעת הכושר.

ג. ואלו מיבמין ולא חולצין: החרש והשוטה והקטן; מפני שאין בהן דעת לחלץ. וכשיבם החרש - אינו מוציא לעולם; שבעילתו עושה אותה אשת איש גמורה⁸, ואין גרושיו גרושין גמורין⁹. וכן תשע שנים ויום אחד שייבם - אינו יכול לגרש עד שיגדיל, כמו שבארנו¹⁰.

8) "כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה". וביאת יבמה אפילו בשוגג שמה ביאה. 9) שאין לו דעת לגרש. 10) כי גיטו של קטן אינו כלום.

ד. ואלו חולצין ולא מיבמין: הספקות, כגון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גְּזֵרָה שְׁמָא יָבוא עֲלֶיהָ פֶּעַם שְׁנֵיהָ, וְהָרִי בִּיאָתָה אֲסוּרָה וְאִין שֵׁם מְצוּה, שְׁאִין מְצוּת עֲשֵׂה אֶלָּא בִּיאָה רֵאשׁוּנָה בְּלִבְדָּ43. לְפִיכָּה44, אִם עֵבֶר וּבְעַל יְבָמָתוֹ הָאֲסוּרָה לוֹ מְשׁוּם לֹא אוֹ מְשׁוּם עֲשֵׂה, וְאִין צְרִיךְ לומר שְׁנֵיהָ45 - הָרִי זֶה קָנָה קָנִין גָּמוּר וּמוֹצִיאָהּ בְּגִט46; וְהִיא47 וְכָל צְרוּתֶיהָ מִתְּרוּת לְזָר, שְׁהָרִי נִפְטָר48.

38) ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה שנתחללה בביאתו, והיבם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. 39) כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה לשניהם באיסור עשה. 40) לעריות, ואסורה מדברי סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן האב ולא מן האם, נמצאת שנייה זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. 41) והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה "ולקחה לו לאשה" ? 42) שצריכה גט ממנו, כי קידושין תופסים בחיבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. 43) להקים לאחיו שם. 44) הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה. 45) שאינה אלא מדברי סופרים. 46) שהרי אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה. 47) לכשתגרוש. 48) בביאתה של זו.

יא. ויבמה שהיא אלמנה מן הנשואין, ובא עליה פהין גדול - לא נפטרה צרתה, שאין עשה49 דוחה את לא תעשה ועשה50; והואיל ולא קנה מן התורה קנין גמור, לא התרה צרתה לזר עד שתחליץ51.

49) של מצות ייבום. 50) לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח, עשה - והוא אשה בבתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא יקח, ולא הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור לא תעשה. ודינה, כשאר חיבי לאוין המפורשים לעיל. 51) הצרה עצמה.

יב. היתה היבמה ערוה על בעלה, פגון שעבר או טעה ולקח אחותו מאביו, ונפלה לפני אחיו52 - אין זו אשתו53, שאין קדושין תופסין בה54, ואינה לא פת יבום ולא פת חליצה. ואם היתה לה צרה55 - חולצת [או] מתיבמת56. ואם היתה זו שהיא ערוה על הבעל מתרת ליבם57, ורצה היבם לשא אותה וליבם צרתה - הרשות בידיה58.

52) נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין ייבום אלא באחים מן האב - ואסורה גם על היבם. 53) של האח המת. 54) שחיבי על ביאתו כרת. 55) שיש לבעלה המת עוד אשה, שהייתה מותרת לו. 56) שהרי היא זקוקה לייבום ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה". 57) כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה.

רְצָה חוֹלֵץ, רְצָה מִיָּבֵם; שְׁזַקְנָה וְעַקְרָה33 הִיתָה לְהֵן שְׁעַת הַכֶּשֶׁר.

27) מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. 28) שהיא איסור כרת. 29) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות ולא מתיבמות. 30) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי ששווה פחות מפרוטה, שמקודשת בספק, שמא דבר זה שווה פרוטה במקום אחר. 31) ממה נפשך: אם היא מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי היא זרה ומותר לנשאה. 32) מתיבמת לפיקח או חולצת. 33) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם, כי אינו ראוי לביאה כלל.

ח. ואלו הן שהן פטורות מן החליצה ומן היבום: אשת סריס חמה ואנדרוגינוס, ואשת השוטה ואשת הקטן, ואילונית34, ומי שהיא ערוה35. שנאמר: ולא ימחה שמו מישראל - פרט לסריס חמה ואנדרוגינוס, ששמו מחוי; והואיל ואין ראויין לילד מתחלת ברייתן, הרי הן פמין בפני עצמן36. והנה הפכור אשר תלד - פרט לאילונית, שאינה ראוייה לילד מתחלת ברייתה. לא תהיה אשת המת - פרט לאשת שוטה וקטן, מפני שאין להם אישות כלל. ולקחה לו לאשה - פרט לערוה, שאין לו בה לקוחין37.

34) עקרה מטבעה. 35) שאסורה ליבם מחמת קרבת משפחה וחיוב על ביאתו כרת. 36) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא". 37) שאין קידושין תופסין בחיבי כריתות.

ט. פיצד? יבמה שהיא ערוה על יבמה, פגון שהיתה אחות אשתו או אמה או בתה - הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום, ואין לו עליה זקה כלל; שנאמר: ולקחה לו לאשה ויבמה - מי שראוייה ללקוחין וקדושין תופסין בה היא זקוקה ליבם.

י. היתה היבמה אסורה על יבמה אסור לא38 או אסור עשה39 או שהיתה שניה40 - הרי זו חולצת ולא מתיבמת. ומפני מה צריכה חליצה41? מפני שיש בה לקוחין; והואיל וקדושין תופסין בה42, הרי הן זקוקות ליבם. ומן הדין היה שיתיבמו, שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה - יבוא עשה וידחה את לא תעשה; אבל חקמים גזרו שלא יתיבמו חבבי לאוין ולא שניות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יבם לוי האחת מהן, שהיא צרת ערוה של שמעון, והיתה לו אשה אחרת, ומת לוי⁷² ונפלו שתייהן לפני שמעון - שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום משמעון: האחת - מפני שהיתה צרת ערוה⁷³, והשנייה - מפני שהיא צרתה⁷⁴. וכן הדין בצרת צרתה⁷⁵ עד סוף העולם. שכל אשה שאין לו עליה זקה - באסור אשת אח עומדת לעולם⁷⁶.

(70) הואיל וצרת הערוה היא עצמה ערוה עליו, כאשר אח שלא במקום מצוה. (71) שהיא בתו. (72) בלא בנים. (73) ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. (74) וכבר אמרנו: צרת ערוה אסורה. (75) הלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון שתייהן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח" מלוי, והרי היא ערוה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת ערוה, וכן לעולם. (76) ואין היתר לאיסורה.

טז. וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו⁷⁷ - הואיל ואין לו⁷⁸ עליה זקה⁷⁹, שנאמר: פי יושבו אחים יחדו - עד שישבו שניהן בעולם⁸⁰, הרי זו ערוה עליו לעולם משום אשת אח⁸¹, ופוטרת צרתה⁸².

(77) שנולד לאחר שמת אחיו. (78) לאח הנולד. (79) אין היבמה זקוקה לו. (80) ישיבה אחת יחדיו. (81) אסורה עליו משום ערוות אשת אחיו שלא במקום מצוה. (82) מן החליצה ומן הייבום.

יז. פיצד? ראובן שמת והניח אשה ונפלה לפני שמעון, ואחר שמת ראובן נולד לוי⁸³, בין שנולד לוי קדם שייבם לה שמעון בין שנולד אחר שייבמה⁸⁴ - הרי אשת ראובן ערוה על לוי לעולם⁸⁵. לפיכך, אם מת שמעון ונפלה זו וצרתה לפני לוי - שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום.

(83) נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. (84) אף על פי שכשנולד, לא הייתה על לוי בזיקת נישואי אחיו ראובן. (85) בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

יח. עשה שמעון מאמר ביבמת⁸⁶ אשת ראובן, ומת קדם שיכנס אותה⁸⁷ - הרי לוי חולץ לצרתה⁸⁸ ולא מיבם⁸⁹; שאין המאמר קונה ביבמה קנן גמור⁹⁰, כמו שבארנו.

(86) שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". (87) בבאיאה. (88) ואינה נפטרת משום צרת ערוה, כי אין היא צרתה ממש. (89) הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערוה במקצת מדברי חכמים. (90) להיחשב כנשואה ותיפטר צרתה בגללה.

יט. אשה שזנתה תחת בעלה ברצון ובעדים⁹¹, ומת קדם שיגרשנה ונפלה לפני יבם - הרי היא פטורה

(58) שאין כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערוה אינה מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה.

יג. היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו או משום עשה, או שהיתה שניה לבעל⁵⁹, ולא היתה אסורה על היבם מצד אלו הצדדים - הרי זו מתרת ליבם. חוץ ממחזיר גרושתו משנשאת⁶⁰ ומת, שהיא חולצת ולא מתבממת⁶¹. וכן יבמה שהיא ספק ערוה על היבם, או ספק ערוה על בעלה - הרי זו חולצת ולא מתבממת⁶². לפיכך, מי שקדש אשה בספק קדושין, ואחר כך מת אחיו שהיה נושא אחותה, ונפלה לו ליבום, שהיא ספק אחות אשתו - הרי זו חולצת ולא מתבממת⁶³, ומוציא את אשתו⁶⁴ בגט מספק. ושתייהן אסורות עליו: יבמתו - מפני שהיא ספק ערוה; וארוסתו - מפני שהיא ספק קרובת חלוצתו⁶⁵, שהיא כשניה, כמו שבארנו.

(59) כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת. והיבם הוא כהן הדיוט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלאו ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת, שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם. (60) לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. (61) "במותר לה נאסרה (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא כל שכן". (62) "הספיקות חולצות ולא מתייבמות" (63) שמה היא אחות אשתו והיא ערוה עליו. (64) ארוסתו המקודשת לו מספק. (65) שיעור הדברים כאילו היה כתוב: "שהיא קרובת ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובת ספק חלוצתו.

יד. מי שמת אחיו והניח שתי נשים, האחת אסורה עליו⁶⁶ משום ערוה⁶⁷ והשנייה אינה ערוה - פלשם שהערוה פטורה מן החליצה ומן היבום כך צרתה פטורה, ולא נפלה לו זקה פלל על בית זה; שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית שיש לו לקוחין פאי זה מהן שירצה הוא שיש לו עליו זקה, ובית שמקצתו אינו יכול לבנותו, שהרי אין לו ביה לקוחין, אינו בונה אפלו מקצתו שהוא מתר. ונמצאת צרת הערוה ערוה עליו משום אשת אחיו⁶⁸, שהרי אין לו עליה זקה⁶⁹.

(66) על היבם. (67) כגון שהיא בתו. (68) שלא במקום מצוה. (69) צרה אסורה, במקום ערוה עומדת.

טו. לפיכך⁷⁰, ראובן שמת והניח שתי נשים, האחת ערוה על שמעון⁷¹ ושתייהן ראויות ללוי - אין לשמעון זקה על בית זה, והרי שתייהן תחת זקת לוי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

105) שזרק לה האח כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. (106) יתומה, שקידושיה אינם אלא מדרבנן. (107) אין אומרים תעקור נישואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו וצרתה אינה צרת ערווה ותתיבם.

כג. הלקה צרת ערוה ונשאת לאחר, ואחר כך נמצאת הערוה אילונית¹⁰⁸ - תצא הצרה מבעלה ומיבמה, וצריכה גט מבעלה וחליצה מיבמה כדי להתירה לשוק¹⁰⁹.

108) ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר שלא כדין היו. (109) אבל אין הולד ממזר, שיבמה לזר אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואין ממזר מחייבי לאוין.

כד. יבם היבם הצרה מפני שדמו שהערוה אילונית¹¹⁰, ונמצאת הערוה שאינה אילונית¹¹¹ - תצא מיבמה בגט¹¹², והולד ממזר¹¹³.

110) ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. (111) נמצאת צרת הערווה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. (112) אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את הערווה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדן, ונמצאת אשת איש יוצאת מבעלה בלא גט. (113) שאשת אח שלא במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות.

כה. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד מהן נשוי נכרית¹¹⁴, מת הנשוי נכרית¹¹⁵ ואחר כך מת אחד¹¹⁶ מבעלי אחיות¹¹⁷ - הרי הנכרית חולצת ולא מתניבמת¹¹⁸, מפני שהיא צרת אחות אשתו בזקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד, אלא אפילו גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת הנשוי נכרית¹¹⁹, ומת המגרש - הרי הנכרית חולצת ולא מתניבמת, הואיל ונעשת צרת אחות אשתו בזקת שעה אחת¹²⁰; שאם תתיבם, שמא יבא ליבם אותה ואפילו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו¹²¹.

114) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. (115) נמצאת הנכרייה זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות. (116) ועדיין לא נתייבמה הנכרית לאחד מהם. (117) ואשתו אסורה על האח השני משום ערווה, שהרי אחות אשתו היא. (118) אף על פי שהנכרית עדיין לא נתייבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתייבמת. אבל חייבת לחלוץ כי "זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש להיחשב כצרת ערווה גמורה להיפטר אף מן החליצה. (119) ולא כנס כלל את הנכרית. (120) לפני שגירש את אשתו. (121) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה ואסורה לאח השלישי.

מן החליצה ומן היבום, וכן צרתה, כאלו היתה ערוה על היבם; מפני שטמאה פתובה בה פעריות⁹², שנאמר⁹³: והיא נטמאה. אבל סוטה⁹⁴ שמת בעלה קדם שישקנה מי המרים⁹⁵, או שאינה בת שתיה⁹⁶ אלא בת גרושין - הרי זו חולצת⁹⁷ ולא מתניבמת. ואם היתה לה צרה - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת⁹⁸.

91) הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. (92) שנאמר בהן: "אל תטמאו בכל אלה". (93) באשה שזינתה. (94) שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. (95) ושוב אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. (96) כגון ארוסה או אשת חגר וכי'. (97) שאינה טמאה ודאי ואין דינה כערווה. (98) כשאר צרות חייבי לאוין שחולצות או מתייבמות.

כ. וכן שתי יבמות הפאות מבית אחד, שהיתה האחת מהן שניה על היבם או מחייבי לאוין או מחייבי עשה או אילונית⁹⁹ - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת. אבל החולץ ליבמתו, והלקה אחות חלוצתו או אמה וכיוצא בהן ונשאת לאחיו, ולו אשה אחרת, ומת ונפלו שתיהן לפניו - פלשם שקרובת חלוצתו אסורה עליו כך צרתה אסורה, והרי שתיהן בשניות לו וחולצות ולא מתניבמות. ומפני מה אסרו צרת קרובת חלוצתו? מפני שמתחלפת בצרת חלוצתו.

99) שאינה ראויה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום. כא. שתי יבמות הפאות מבית אחד, שהאחת מהן ערוה על היבם, והרי הערוה אילונית - צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת; הואיל והאילונית אינה בת יבום וחליצה - הרי זו כמו שאינה¹⁰⁰, ונפלה זקתו על צרתה בלבד¹⁰¹. וכן אם גרש אחיו את הערוה או מאנה¹⁰² בו קדם שכימות, או שמתה בחיי בעלה ואחר כך מת אחיו - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת. ואין אומרים: הואיל ונעשת צרה לערוה¹⁰³ שעה אחת תאסר לעולם, שאין הצרה אסורה עד שתהיה צרת ערוה בשעת נפילה ליבום¹⁰⁴.

100) ואין צרתה צרת ערווה. (101) ואפילו הכיר בה בעלה שהיא אילונית. (102) שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו בקטנותה. (103) בחיי בעלה כשהיו נשואות יחד. (104) כלומר, בשעת מיתת בעלה.

כב. היתה זו שהיא ערוה על היבם מקדשת לאחיו שמת בספק¹⁰⁵, או מגרשת ממנו בספק, או שהיתה קטנה¹⁰⁶ הראויה למאן ולא מאנה באחיו בחייו¹⁰⁷, אף על פי שמאנה ביבם - צרתה חולצת ולא מתניבמת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שתתחרר. (129) וראובן לא גירשה והרי זו ספק מקודשת לשניהם. (130) לומר, חצייה הייתה לזה וחצייה לזה. (131) שאין קידושין תופסים באשת איש. (132) שהשחרור שבינתיים הפקיע קידושי הראשון. (133) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

~ יום שישי י"ז טבת ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) כלל בו דין שנים מן האחין הנשואין לשתי אחיות ומתו שניהם ולא ידוע מי קודם, היתה אחת מהן ערוה ליבם זה ואחרת ערוה לשני, שתי אחיות שנפלו ליבם לפני האח השלישי, שלשה אחין שנים מהם נשואין לב' אחיות ומת אחד מהם, אחד מן האחים שקדש אחות יבמתו, שתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת אסורה על יבמה משום ערוה, שלשה אחים שנים נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו, המגרש את אשתו והחזירה ומת ונפלה לפני היבם, קטנה שהשיאה אביה וגרשה בעלה והחזירה ומת, שני אחין נשואין לשתי אחיות שתייהן קטנות או אחת גדולה, שני אחים חרשים או אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי אחיות פקחות, היתה בתו וכיוצא בה נשואה לאחיו והוא חרש.

א. שנים מן האחין נשואין לשתי אחיות, ומתו שניהם, ולא נודע אי זה מהם מת ראשון? - הואיל ואי אפשר ליבם שתייהן¹, והרי זקה⁴ נפלה על שתייהן², שתייהן חולצות ולא מתבמות⁶. ואפלו היתה אחת מהן אסורה על היבם משום שניה או מחיבי עשה או מחיבי לאוין⁷ - הרי אלו חולצות ולא מתבמות⁸. אכל אם היתה אחת מהן ערוה⁹ עליו, כגון שהיתה אם אשתו או בתה - הרי אחותה מתרת לו¹⁰, ורצה חולץ רצה מיבם; שהרי לא נפלה זקתו¹¹ על שתייהן, שאין זקה על הערוה¹².

2) כי אם נודע מי מת תחילה, יתבאר דין יבום נשותיהן בסמוך ה"ד. (3) שהרי אחיות הן, ואפילו אחת מהן אינה ראויה ליבום, שהרי שתייהן זקוקות ליבום (מכח שני בתיים נפרדים), ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו, ואם ישא אחת מהן - הרי הוא פוגע באיסור אחות זקוקתו, שהיא כאשתו. (4) רשות היבם על היבמה. (5) שכל אחת נופלת ליבום מחמת בעלה המת. (6) משנה, יבמות כו, א. שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדבריהם, ומן התורה אין איסור אלא באחות נשואתו ממש, ולפיכך חייבת בחליצה להפטר מן הזיקה (בניגוד לאחות אשתו, שפטורה מן החליצה ומן היבום, למעלה פ"ו ה"ט), ואינה מתייבמת משום איסור "זיקה" מדבריהם. (7) הכל מפורש בדברי רבינו לעיל פ"א מהל' אישות ה"ר-ח. (8) כל אלו ראיות ליבום מן התורה ואינן אסורות אלא מדברי חכמים, כמבואר לעיל פ"ו ה"י. ולפיכך מן התורה זקוקות הן ליבום, ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו (יבמות, שם). (9) שחייב על ביאתה כרת (לעיל הל' אישות פ"א ה"ה), ואין קידושין

כו. ומפני מה לא גזרו דבר זה בנשואין; שהרי צרת ערוה בנשואין, אם גרש את הערוה ומת - צרתה מתרת ליבם, כמו שבארנו? מפני שאסור צרת הערוה בנשואין ידוע לכל¹²², ואינן באין להתיר הצרה אם לא גרש הערוה; ואסור צרת ערוה בזקה אינו ידוע¹²³ לכל, ובאין להתיר הצרה ואפלו לא נתגרשה הערוה.

(122) שהוא מדאורייתא. (123) שאינו אלא מדרבנן.

כו. שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, מת אחד מהן ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת קדם שיקנס ונפלו שתייהן לפני היבם - הרי אלו חולצות ולא מתבמות; מפני שבעלת המאמר עליה זקת שני יבמין, ונמצאת כאלו היא אשת שני מתים, ודרשו חכמים ואמרו: אשת המת - ולא אשת שני מתים, לפיכך כל אשה שעליה זקת שני יבמין חולצת ולא מתבמת, וכן צרתה. ואסורין מדברי סופרים.

כח. ומפני מה לא יחלץ לבעלת המאמר, שעליה זקת שני יבמין, ויבם צרתה? גזרה שלא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד - אחת חולצת ואחת מתבמת; ולפיכך אסרו אף צרתה.

כט. עשה מאמר ביבמתו, ונתן גט למאמרו, ומת - חזרה להתרה, שהמאמר שאסרה הרי בטל¹²⁴, ורצה¹²⁵ חולץ רצה מיבם.

(124) על ידי הגט, כאשר קידושין הנפקעין על ידי הגט. (125) האח השלישי.

ל. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ומת כשהוא קטן¹²⁶, ונפלה פעם שניה לפני אחיו הגדול - הרי זו חולצת ולא מתבמת; שביאת בן תשע שנים ויום אחד כמאמר מן הגדול, כמו שבארנו, ונמצא עליה זקת שני יבמין.

(126) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשאה עליה אלא זיקתו בלבד.

לא. מי שהציה שפחה וחציה בת חורין¹²⁷ שנתקדשה לראובן¹²⁸ ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה לשמעון¹²⁹, ומתו שניהם - מתבמת ללוי, ואינה אשת שני מתים¹³⁰; אם קדושי ראובן קדושין - אין קדושי שמעון פלוס¹³¹, ואם קדושי שמעון קדושין¹³² - אין קדושי ראובן פלוס¹³³.

(127) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה באותם הדמים. (128) והרי אין קדושיה קידושין גמורין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאֲסְרָהּ אוֹתָהּ עֲלֶיהֶן נְתִיבָמָה לְמִתְרָהּ לָהּ²⁸. אֲבָל אִם הִיְתָה הָאֶחְרוּנָה הִיא שְׁאֲסְרָהּ עַל אֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד מִשּׁוּם עֲרוּהָ - הִרִי הוּא מְנַבֵּם לְרֵאשׁוֹנָה, וְשָׂאֵר הָאֶחִין אֲסוּרִין בְּשִׁתְיָהוֹן²⁹, וְחוֹלְצִין וְלֹא מִיבְמִין³⁰, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ³¹. וְאִם קָדְמוּ וְכִנְסוּ כָּל אֶחָד אֶחָת מִן הָאֶחִיות - מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהֶן³².

(27) שאינה אחות זקוקתו. (28) ואינה זקוקה להם עוד, וחזרה הראשונה להיתרה, כפי שהיתה בשעת נפילה. (29) אם ימות המייבם ותיפול ראשונה לייבום שנית, או אם לא ייבם כלל, נמצאו שתיהן אסורות להם. (30) שם כח, א. שאפילו נתייבמה הראשונה לא הותרה השניה, הואיל ולא היתה ראויה לייבום בשעת נפילה. (31) לעיל ה"ד. (32) שם כו, א. הואיל והראשון כנס בעבירה, שהרי פגע באחות זקוקתו, אין כניסתו מועילה להתיר לשני לקיים את אשתו, אע"פ שלא עבר על אחות זקוקתו, כי כל שהכניסה הראשונה היתה בעבירה - אינה מתרת לשני את אשתו, מה שאין-כן ב"קדם אחד וחלץ" (האמור לעיל ה"ד), שם לא עבר החולץ על שום איסור, לפיכך הותרה הראשונה לשאר האחים ('מעשה רוקח'). וכל-שכן בדין הכתוב לעיל ה"א כ"שלא נודע איזה מהם מת ראשון, ודאי אם כנסו - מוציאין אותן מהם, שהרי כל אחד מהם כנס בעבירה, כי אולי כנס את השניה לנפילה, שאין לה היתר עולמית, הואיל ולא היתה ראויה בשעת נפילה, וכמבואר לעיל ה"ד (שם).

ו. שְׁלֹשָׁה אֶחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין לְשְׁתֵּי אֶחִיות, מִתְּ אֶחָד מִבְּעֵלֵי אֶחִיות וְעֵשָׂה הַשְּׁלִישִׁי³³ בִּיבְמִתּוֹ מֵאֶמְרָה, וְאֶחָד כֶּף מִתְּ אֶחֶת הַשְּׁנַיִה, וְנִפְלָה הָאֶחֶת הַשְּׁנַיִה לְפָנֵי הָאֶחָד הַשְּׁלִישִׁי³⁴ - הִרִי זֶה נוֹתֵן גֵּט לְבַעֲלַת הַמֵּאֶמְרָה³⁵ וְחוֹלֵץ לָהּ³⁶, וְחוֹלֵץ לְאֶחֶת הָאֶחְרוּנָה³⁷, כְּדִי לְהַתִּירָן לְזָר.

(33) שאינו נשוי אחותה. (34) ומעתה שתיהן אסורות לו משום אחות זקוקתו, ואין בעלת המאמר דוחה את אחותה השניה משום אחות אשתו, שאין כח במאמר לעשותה כנשואה גמורה. (35) להפקיע קידושי מאמרו, שאינם נפקעים בחליצה אלא בגט, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג. (36) לזיקתו, שאינה נפקעת אלא בחליצה. (37) הבאה מבית אחר, ואינה ניתרת בחליצת אחותה, וגם אינה מתייבמת משום אחות חלוצתו (משנה יבמות כט.): "זו היא שאמרו, אוי לו על אשתו (בעלת מאמרו), ואוי לו על אשת אחיו". והוא-הדין אם לא עשה השלישי מאמר באחת מהן, נאסרו שתיהן עליו משום אחות אשה בזיקה, וכמבואר לעיל ה"א. ולא השמיענו רבינו כאן, אלא שאין המאמר קונה קנין גמור לדחות אחותה משום אחות אשתו. ולא כבית-שמאי (שם) האומרים: "אשתו עמו (בעלת מאמרו) והלוז תצא (בלא חליצה) משום אחות אשתו".

ז. מִתְּ זֶה שְׁעֵשָׂה הַמֵּאֶמְרָה, וְהִיְתָה לוֹ אִשָּׁה אֶחְרָת, וְנִפְלָה שְׁתֵּיהֶן לְפָנֵי בַּעֲלַת הָאֶחֶת - בַּעֲלַת הַמֵּאֶמְרָה פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, שְׁהִרִי הִיא אֶחֶת מִן

תופסין בה ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט. (10) שאינה אחות זקוקתו. (11) של היבם. (12) יבמות, שם.

ב. הִיְתָה אֶחָת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל יָבֵם זֶה מִשּׁוּם עֲרוּהָ¹³, וְהֵאֲחֵרָת אֲסוּרָה עַל הַיָּבֵם הַשְּׁנַיִ מִשּׁוּם עֲרוּהָ¹⁴ - הָאֲסוּרָה לְזֶה מִתְּרָת לְאֶחִיו, וְהָאֲסוּרָה לְזֶה מִתְּרָת לְאֶחִיו; שְׁהִרִי נִפְלָה זֶקֶת כָּל אֶחָד מֵהֶן¹⁵ עַל הַמִּתְּרָת לוֹ בְּלִבָּד¹⁶, וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה מְנַבֵּם לְזוֹ הַמִּתְּרָת לוֹ¹⁷.

(13) שהיא אם אשתו. (14) כנ"ל, והיו ארבעה אחים. ושנים מהם, בעלי האחיות, מתו ונשארו שני אחים יבמים אלו. (15) מהאחים. (16) והשניה אינה זקוקה לו כלל, ואין כאן אחות זקוקתו. (17) שם.

ג. מִתְּ אֶחָד מִן הָאֶחִין וְנִפְלָה אִשְׁתּוֹ לְיָבּוּם, וְאֶחָד כֶּף מִתְּ שְׁנַיִם¹⁸ וְנִפְלָה אִשְׁתּוֹ לְיָבּוּם, שְׁהִיא אֶחֶת הָרֵאשׁוֹנָה, וְהִרִי שְׁתֵּיהֶן קְיָמוֹת¹⁹ - שְׁתֵּיהֶן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְּיָבְמוֹת, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ²⁰.

(18) עד כאן דן רבינו כשלא נודע מי מת ראשון, ואין ידוע מי מהן נפלה תחילה ליבום, ומכאן ואילך עוסק רבינו כשנפלו ליבום זו אחר זו, ודינן משתנה כדלהלן. (19) נמצאו שתיהן זקוקות, וכל אחת מהן אסורה משום אחות זקוקתו. (20) לעיל ה"א.

ד. מִתְּ הָאֶחְרוּנָה²¹ - חֲזָרָה הָרֵאשׁוֹנָה לְהַתְּרָה²², וְחוֹלְצַת אוֹ מִתְּיָבְמוֹת²³. מִתְּ הָרֵאשׁוֹנָה - הִרִי אֶחְרוּנָה בְּאֲסוּרָה עוֹמְדָת, וְחוֹלְצַת וְלֹא מִתְּיָבְמוֹת; שְׁהִרִי לֹא הִיְתָה רְאוּיָה לְיָבּוּם בְּשַׁעַת נְפִילַתָּהּ²⁴. וְכֵן אִם קָדַם אֶחָד מִן הָאֶחִין וְחָלַץ לְאֶחְרוּנָה - הַתְּרָה הָרֵאשׁוֹנָה לְשָׂאֵר הָאֶחִין; שְׁהִרִי הַזֶּה שְׁאֲסְרָה אוֹתָהּ²⁵ הִסִּירָה אֶחִיו בְּחֲלִיצָתָהּ²⁶.

(21) בלא חליצה. (22) הראשון, כשעדיין לא נפלה השניה ליבום. (23) שאין כאן זקוקה אלא היא בלבד (יבמות כז:). (24) בגלל זיקת אחותה שנפלה תחילה, ויכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה" (שם). ומכאן המקור להלכה א', "שאם לא נודע איזה מהם מת ראשון", שתיהן אסורות, שהרי אין להן שום תקנה להתייבם, כי כל אחת מהן חורשין לה שמא היא השניה, ואסורה עליו עולמית. (25) את הראשונה. (26) ומעתה אין הראשונה אחות זקוקתו (שם). אבל לכתחילה אין מורים לחלוץ לשניה ולייבם את הראשונה, גזירה שמא יקדים אחד ויחלוץ לראשונה, והשני ייבם את השניה ויסבור: מה איכפת בין זו לזו (שם כח. וברש"י, וכן ב'תוספות' שם כז:).

ה. וְכֵן אִם הִיְתָה הָרֵאשׁוֹנָה עֲרוּהָ עַל אֶחָד מִן הָאֶחִין, וְקָדַם וְיָבֵם אֶת הָאֶחְרוּנָה שְׁהִיא מִתְּרָת לוֹ²⁷ - הַתְּרָה הָרֵאשׁוֹנָה לְשָׂאֵר הָאֶחִין; שְׁהִרִי הָאֶחְרוּנָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחליצתן משוכחת משל האחיות (שם וברש"י). (52) לעיל פ"ה ה"ב.

י. יראה לי, שפך הדין בשתי יבמות הבאות מבית אחד, והאחת מהן אסרה על יבמה משום שניה או מחיבי לאוין או מחיבי עשה, שאם חלץ לאסרה⁵³ - לא התרה צרתה⁵⁴; חלץ לצרה - התרה האסרה.

(53) שחליצתה אינה מעולה. (54) כשם שחליצת האחיות אינה פוסלת הצרות, למרות שאיסור אחות זקוקת אינו אלא מדרבנן, כמאמרם (יבמות כז:): "זיקה מדרבנן היא", הרי שחליצה הפסולה מדרבנן אינה פוסלת הצרה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'הלכות גדולות' אפילו חלץ לשניה - הותרה צרתה המותרת, וכן היא דעת השו"ע (אה"ע"ז סי' קע, סי"ח), ומקורם מהתוספתא יבמות פ"ו ה"ה: "היתה איסור מצוה ואיסור קדושה (שניה) חלץ לה או בא עליה - נפטרה צרתה". ורבינו סובר שאין הלכה כאותה תוספתא, אלא כשמואל האומר (יבמות כז:): "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות", והוא הדין אם חלץ לשניה, לחיבי לאוין ולחיבי עשה, שאין צרתה נפטרת.

יא. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות והשלישי נשוי נכרית, מת אחד מבפלי אחיות יבם הנשוי נכרית את אשתו, ואחר כך מתה אשתו של שני, ואחר כך מת השלישי⁵⁵, ונפלו שתי נשוי לפני השני (שאין לו אשה) - הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום. האחת - מפני שהיתה אחות אשתו בשעה שמת אחיו הראשון, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, כדין אשת אחיו שלא היה בעולמו⁵⁶; והנכרית - משום צרתה⁵⁷.

(55) הנשוי נכרית. (56) כמבואר לעיל פ"ו, הי"ז. (57) כדין צרת ערוה, שפטורה מן החליצה ומן היבום (משנה, יבמות ל. וכדעת התוספות' שם ד"ה ונאסרה). וחזר רבינו כאן מפירושו למשנה שם, שהנכרית, חולצת ולא מתייבמת: "לפי שאני מסופק אם אסורה (האחת) משום ערוה . . . או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא כמו שניה, וצרת שניה חולצת או מתייבמת, ולפיכך תחלוץ להחמיר".

יב. וכן שני אחין נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהן, ואחר כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה עולמית, הואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה⁵⁸. אבל המקורש את אשתו והחזירה ומת - הרי זו מתרת ליבם. ואף על פי שנאסרה עליו בחיי אחיו בשעה שגרשה⁵⁹ - הרי חזרה להתרה, וכשמת אחיו בהתרה היתה עומדת⁶⁰.

(58) משום אחות אשתו, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, וכנ"ל בהלכה הקודמת (משנה, יבמות לב.). (59) משום גרושת אחיו, שהיא ערוה. (60) משנה, שם קח, ב. כי לא הנישואין הראשונים מפילים ליבום, אלא מיתת הבעל

אשתו; והאשה האחרת³⁸ חולצת ולא מתייבמת, שאין המאמר קונה קנין גמור עד שיפטר את הצרה³⁹.

(38) צרת בעלת המאמר. (39) לגמרי, אפילו מן החליצה, אלא הרי היא כצרת אחות אשתו בזיקה, שחולצת ואינה מתייבמת (יבמות פ"ג, מ"ו). והוא הדין אם לא עשה בה השלישי מאמר, ומת, אשתו חולצת ולא מתייבמת, משום צרת אחות אשתו בזיקה, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה, שהרי כשמת בעל האחות, הווקקה אשתו לאח השלישי בעל הנכרית, ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה ('ברטנורא' שם).

ח. אחד מן היבמין שקדש אחות יבמת⁴⁰ - אומרין לו: המתן ואל תגרשנה⁴¹ ואל תשאנה⁴² עד שייבם אחיך או יחליץ ליבמה זו הזקוקה לכלכם⁴³. חלץ לה אחיו או יבמה, או שמתה היבמה - הרי זה יבם ארוסתו⁴⁴. מתו אחיו פלם⁴⁵ - מוציא את ארוסתו בגט⁴⁶ ויבמתו בחליצה⁴⁷. ואם מתה ארוסתו, בין שמתה קדם מיתת האחין בין שמתה לאחר מיתת האחין - חזרה היבמה להתרה, ורצה חלץ רצה מיבם⁴⁸.

(40) לאחר שנפלה ליבום והווקקה לאחים. (41) אינך צריך לגרשה, כי אפשר שתותר לך ע"י מעשה אחיך, וכמבואר לפנינו. (42) שהיא אסורה לך משום אחות זקוקתך, שהיא כאחות אשתך. (43) ואז תוסר זיקתך ממנה. (44) אם חלץ או יבם בטלה הזיקה כנ"ל, ואם מתה גם כן מותרת, שלא תהא חמורה מאחות אשתו שמותרת לו כשמתה אשתו (יבמות מא. ורש"י שם). (45) והוא היבם היחידי. (46) שאחות זקוקתו היא. (47) ולא נפטרה זו מן החליצה משום "אחות גרושתו", הואיל זיקתה קדמה לידושי אחותה (יבמות, שם. ועיי"ש בתוי"ט). (48) "יבמה שהותרה (שהיתה מותרת ליבם בעת מיתת אחיו), ונאסרה, וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון" (יבמות שם).

ט. שלשה אחין, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, ויש לכל אחת משתיהן צרה, ומתו הנשואין את האחיות, ונפלו האחיות וצרותיהן לפני יבם⁴⁹: אם חלץ לצרות - נפטרו האחיות, אבל אם חלץ לאחיות - לא נפטרו צרותיהן עד שייחלצו הצרות; מפני שחליצת אחיות חליצה שאינה מעלה⁵⁰, וחליצה שאינה מעלה אינה פוטרת את הצרה⁵¹, כמו שבארנו⁵².

(49) וכולן אינן מתייבמות, האחיות - משום איסור אחות זקוקתו כלעיל ה"א, והצרות - שהן צרות אחות זקוקתו (שם כז.). (50) שהרי אינן ראויות להתייבם, וכל שאינה כשרה לייבום, הרי חליצתה חליצה פחותה (שם כז. וברש"י). (51) שם כז, א: "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות. לצרות - נפטרו אחיות". ואע"פ שגם הצרות אינן ראויות ליבום - איסורן בתור צרות אחות זקוקתו, קל משל האחיות,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ז טבת - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גרושת אחיו, ודינה כ"מגרש אשתו הגדולה והחזירה ומת", לעיל ה"ב. 74) יבמות קט, א.

טו. שני אחין נשואין לשתי אחיות: היו שתיהן קטנות הראויות למאן⁷⁵ או חרשות⁷⁶, ומת אחד מהן - תצא⁷⁷ משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום⁷⁸. היו אחת גדולה⁷⁹ ואחת קטנה, ומת בעל הקטנה - תצא משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום⁸⁰; מת בעל הגדולה⁸¹ - מלמדין הקטנה שתמאן⁸² בפעלה⁸², ותהיה גדולה זו מתרת ליבמה⁸³.

75) שהיו יתומות ואין נישואיהן אלא מדרבנן, אבל קטנות שהשיאן אביהן אינן ראויות למיאון, שקידושיהן קידושין גמורין הן. 76) בין קטנות בין גדולות, שקידושי חרשת אינן אלא מדבריהם (הל' אישות פ"ד ה"ט). 77) היבמה. 78) שכח נישואיהן שוה, והרי זו אחות אשתו ממש. 79) שקידושיה קידושין גמורין. 80) שקידושי אשתו הגדולה, עדיפים מזיקת יבמתו, שכח נישואיה אינו אלא מדרבנן, ונפטרה משום אחות אשתו. 81) נמצאת זיקתה של גדולה, שהיא מן התורה - אוסרת הקטנה עליו, ואין נישואיה הקלושים (= שהם מדרבנן) אלימים להפיק זיקתו מעל הגדולה, ונשארה הקטנה אחות זקוקתו, ולייבם הגדולה גם כן אינו יכול, מפני שהיא אחות אשתו הקטנה, ומה יעשה? 82) ותעקור נישואיה למפרע, ואינה צריכה גט. 83) משנה, יבמות קט, א. וכדעת רבי אליעזר. אבל אילו היה מגרש הקטנה בגט, היתה הגדולה אסורה עליו משום אחות גרושתו. וכן אילו היה חולץ לגדולה, היתה הקטנה נאסרת עליו משום אחות חלוצתו, והשווה לעיל פ"ה ה"ל.

טז. שני אחין חרשין⁸⁴ נשואין לשתי אחיות פקחות, או חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת; וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחין⁸⁵, או חרשין, או אחד פקח ואחד חרש; ומת אחד מהן - אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום משום אחות אשתו⁸⁶, שהרי אין נשואי אחד מהן נשואין גמורין.

84) שאין נישואיהם נישואין גמורין, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. 85) וגם כאן אין הקידושין קידושין גמורין, בגלל חרשות הנשים, וכמבואר שם. 86) משנה, יבמות קיב, ב. הואיל וכקידושי זו, כך קידושי זו, באין קידושי אשתו ומפקיעים את זיקתו מאחותה, שאף היא אינה זיקה גמורה, אלא מדבריהם בלבד.

יז. שני אחין, אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי אחיות פקחות, או אחת פקחת ואחת חרשת והרי הפקחת היא אשת הפקח⁸⁷; מת החרש - תצא אשתו⁸⁸ משום אחות אשה⁸⁹; מת הפקח - הואיל ונשואי הפקח שמת נשואין גמורין, וזקת זה החרש

מפילה, ובאותה שעה בהיתר היא עומדת (שם קט). והשווה לעיל פ"ו הכ"א.

יג. קטנה שהשיאה אביה⁶¹, וגרשה בעלה והחזירה, ומת ועדין היא קטנה⁶² - הרי זו אסורה ליבם⁶³; מפני שגרופיה גרושין גמורין, שהרי אביה השיאה⁶⁴, ואין חזרתה חזרה גמורה, שאין קדושי קטנה קדושין גמורין⁶⁵, כמו שבארנו⁶⁶.

61) ונישואיה נישואין גמורים מן התורה. 62) ואם מת כשהיא גדולה, יתבאר דינה להלן ה"ד. 63) וחולצת ואינה מתייבמת, כמבואר בכתובות עג, ב. וכן בתוספתא יבמות פ"ג, מ"ד. 64) והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות ה"א, וגם גירושיה גירושין גמורין, משעה שמבחנת בין גיטה לדבר אחר, כמבואר לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"ט. 65) שאין מעשה קטנה כלום. 66) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ז. ואפילו אם אביה יקדשנה שנית אין קידושיה גמורין, שמששהיאה אביה בפעם הראשונה אין לו רשות בה, כמבואר שם פ"ג ה"ב, נמצאת קטנה זו - גרושת אחיו מן התורה, ונישואיה השניים לא הועילה לה, וכשמת בעלה הרי היא כגרושה ואסורה ליבם (משנה, יבמות קט). ואע"פ שהיא גרושת אחיו צריכה חליצה, ואין אומרים תיפטר גם מן החליצה כשאר כל העריות? משום שמא לא שמעו אנשים על גירושיה, וכשיראו זו יוצאת בלא כלום - יבואו להתיר יבמה להנשא לזר בלא כלום (רא"ש שם פ"ג, אות ה).

יד. והוא הדין למגרש פקחת⁶⁷, ונתחרשה והחזירה⁶⁸, ומת והניחה חרשת, שהיא אסורה⁶⁹ ליבם, ואינה חולצת ולא מתבממת⁷⁰. וצרת קטנה זו או חרשת זו - חולצת או מתבממת⁷¹. ואם החזירה נקשהיא קטנה או חרשת, וגדלה⁷² או נתפקחה אצלו⁷³ ואחר כך מת - הרי זו מתרת ליבמה⁷⁴.

67) שהיא מגורשת גמורה מן התורה. 68) ואין נישואיה אלא מדרבנן, כמפורש לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. 69) משום גרושת אחיו כנ"ל. 70) כאן דקדק רבינו לכתוב: "ואינה חולצת" וכו', בניגוד לקטנה שהחזירה, בהלכה הקודמת שכתוב בה: "אסורה ליבם". ויתכן, כי קידושי קטנה עדיפים מקידושי חרשת, מפני שקטנה סופה לגדול ויהיו נישואיה נישואין גמורים, וכמפורש לעיל פ"ה הכ"ז (מעשה רוקח'). ויתכן גם, כי קטנה תחלוץ מתגדל, אבל חרשת אין חליצתה חליצה, וראה להלן ה"ז. 71) ר"ף יבמות פ"ג, ע"פ הירושלמי (שם, ה"ו) וכמפורש שם: "קטנה זו (וכן חרשת) - קנויה ואינה קנויה", ומצד הקנוי - הרי היא כאשתו, ואפילו היא עצמה מותרת להתייבם וכל-שכן צרתה. וצד שלא קנה בה - היא עצמה אסורה, שאינה אשתו (אלא גרושתו), אבל צרתה כנגדה מותרת, שבצד זה אינה צרתה, שהרי איננה קנויה לו, ואין צרתה שבצד נידונית כצרת ערוה. 72) גמרו קידושיה, כדלעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח. 73) ומשבעלה כשנתפקחה, מקודשת גמורה היא, חזרה להיתרה, ואינה עוד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּפְטוּרָה¹¹¹, וְאִם אֵין נְשׂוּאֵי הָעֶרְוָה נְשׂוּאִין¹¹² - פָּךְ לֹא יֵהיוּ נְשׂוּאֵי צֶרְתָּהּ נְשׂוּאִין¹¹³.

(107) כגון שהיא בתו או חמותו. (108) מן החליצה ומן הייבום. (109) מכל הצדדים. (110) שיש לו קנין גמור באשתו. (111) כדין צרת ערוה, המפורש לעיל פ"ו הי"ד. (112) שאין חרש קונה. (113) והרי היא כזרה, ואינה זקוקה כלל ליבום ('ירושלמי' יבמות פ"ד ה"ג).

כֹּא. הֵיְתָה בַּת¹¹⁴ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ¹¹⁵ חֲרָשֶׁת וְנְשׂוּאָה לְאֶחָיו הַפְּקֻחַ¹¹⁶ - צֶרְתָּהּ¹¹⁷ חוֹלְצַת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, שְׂאִין נְשׂוּאֵי הַחֲרָשֶׁת נְשׂוּאִין גְּמוּרִין¹¹⁸.

(114) של אחד פקח. (115) ערוה אחרת, כגון חמותו או כלתו. (116) והרי נישואי חרשת אינם אלא מדרבנן. (117) שהיא פקחת ונשואה גמורה. (118) לפטור את צרתה משום "צרת ערוה", ולפיכך חולצת להסיר את זיקתו מעליה, ואינה מתייבמת שהרי היא צרת ערוה מדרבנן ('ירושלמי' שם ה"ד). ושם ה"ה שנינו: "בתו חרשת נשואה לאחיו חרש, צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום". ורבינו לא חשש להביאה, כי כבר נכללת היא בדין ה"כ: "אם נישואי הערוה (בתו החרשת) נישואין, הרי השניה צרתה ונפטרה" וכו'.

כֹּב. פֶּל מְקוֹם שְׂאֲמָרְנוּ בְּהִלְכוֹת אֵלּוּ שְׂתֵי אֲחִיוֹת¹¹⁹ - אַחַת שְׂתֵי אֲחִיוֹת או אִשָּׁה וּבַתָּה או אִשָּׁה וּבַת בַּתָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; עֲגִין הַדְּבָרִים¹²⁰: שֶׁהֵן שְׂתֵי נָשִׁים שֶׁהָאֶחָת מֵהֶן עֶרְוָה עִם הָאֲחֵרֶת וְאִי אֶפְשָׁר לְשֹׂא שְׂתֵיהֶן מִשׁוּם עֶרְוָה¹²¹. וְכֵן פֶּל מְקוֹם שְׂאֲמָרְנוּ אֲחֵת אִשְׁתּוֹ¹²² או אֲחֵת יְבָמָתוֹ¹²³ - אֶחָד אֲחֵתָהּ או אִמָּהּ או בַּתָּהּ¹²⁴; עֲגִין הַדְּבָרִים: אַחַת מְקַרְבוֹתֶיהָ שֶׁהֵן עֶרְוָה עִמָּהּ.

(119) כגון לעיל ה"א. (120) כוונת הדברים. (121) נמצאת, שכל אחת היא קרובת זקוקתו האסורה לו. (122) כגון לעיל ה"ז, טז. (123) לעיל ה"ח. (124) של אשתו או יבמתו, שאסור לו לקיים שתיהן.

~ שבת קודש י"ח טבת ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבאר בו דין המקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, בני תערובות, הלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונישאה ואחר כך בא.

א. מִי שֶׁקִּדַּשׁ אַחַת מִשְׂתֵי אֲחִיוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן קִדַּשׁ², וְנִמַּת לֹו אַח אֶחָד חוֹלֵץ לְשְׂתֵיהֶן פְּדִי לְהַתִּירָן לְאֲחֵרִים³. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי אֲחִין - אֶחָד חוֹלֵץ לְאֶחָת מֵהֶן בַּתְּחִלָּה, וְהַשְּׁנִי מֵיבָם לְשִׁנְיָה עַל פֶּל פְּנִים⁴: אִם זֶה הָיָה שֶׁקִּדַּשׁ אֶחָיו - הָרִי יָבִים אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָה אִשְׁתּוֹ אֶחָיו - הָרִי נִשְׂא אִשָּׁה מִשְׂאָר הַנָּשִׁים, וְאֲחֵתָהּ שֶׁהֵיְתָה אִשְׁתּוֹ אֶחָיו פְּכָר נְחֻלְצָה⁵.

גְּמוּרָה⁹⁰, וְנְשׂוּאֵי הַחֲרָשׁ אֵינָן נְשׂוּאִין גְּמוּרִין - הָרִי זֶה הַחֲרָשׁ מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגִט⁹¹, מִפְּנֵי שְׂאֲחֻתָּהּ זְקוּקָה לָּהּ⁹²; וְאִשְׁתּוֹ אֶחָיו הַפְּקֻחַ אֲסוּרָה לְעוֹלָם⁹³, שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְכַנֵּס מִפְּנֵי אֲחֻתָּהּ⁹⁴; וְלֹא יַחְלִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֲרָשׁ⁹⁵.

(87) נמצאת קידושי זו קידושין גמורין, ושל אחותה מדבריהם בלבד. (88) של החרש, שנישואיה מדרבנן. (89) יבמות, שם במשנה. (90) שזקוקה לו ליבום מן התורה. (91) ברמזיה, כשם שכנס ברמזיה, כך מוציא ברמזיה (לעיל ה"ג גירושין פ"ב הי"ז). (92) מן התורה, ואוסרת את אשתו הנשואה לו רק מדבריהם, ואחות זקוקתו אסורה. (93) גם לו וגם לאחרים, עד שימות החרש. (94) שהיא אחות גרושתו. (95) וכבר נתבאר לעיל פ"ד הי"ג, שאין החרש ראוי לחלוץ, וחליצתו אינה כלום (משנה, יבמות שם). שהחליצה תלויה בקריאה, ואינו יכול לקרוא, אבל הגט תלוי בכתיבה, וכותבים לו, והוא מוציא ברמזיה, כשם שכנסה ברמזיה.

יח. וְלָמָּה גְּזוּר חֲכָמִים שִׁיּוֹצֵא זֶה הַחֲרָשׁ אִשְׁתּוֹ הַחֲרָשֶׁת, וְהֵן אֵינָן בְּנֵי חַיִּיב⁹⁶, אֲלֵא הָרִי הֵן פְּקֻטָן אוֹכֵל בְּלֹות שְׂאִין בֵּית דִּין מְצִוִּין לְהַפְּרִישׁוֹ⁹⁷? אֲמָרוּ חֲכָמִים⁹⁸: אִם תֵּשֵׁב אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, נִמְצָאת אֲחֻתָּהּ⁹⁹ נִשְׂאת לָזָר, וְאִמָּרוּ: נִפְטָרָה מִשׁוּם אֲחֻת אִשָּׁה¹⁰⁰. לְפִיכָךְ מוֹצֵיא הַחֲרָשׁ אִשְׁתּוֹ בְּגִט, פְּדִי שְׂתֵיהֶּיָה אֲחֻתָּהּ אֲסוּרָה לְעוֹלָם¹⁰¹.

(96) במצוות, שהרי אין להם דעת. (97) יבמות קיד, א. ובפ"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז: "לפי שאינו בן דעת". (98) שם קיד, ב. (99) היבמה, אשת הפקח. (100) שיסברו: קידושי אשתו החרשת קידושין גמורין הן, ודחו את זיקתו מעל הפקחת ואינה עוד זקוקתו (רש"י שם). (101) ולא יטעו עוד להתירה להנשא לזר.

יט. וְכֵן שְׁנֵי אֲחִין פְּקֻחִין נְשׂוּאִין לְשְׂתֵי אֲחִיוֹת, אַחַת פְּקֻחַת וְאַחַת חֲרָשֶׁת: מִת בַּעַל הַחֲרָשֶׁת¹⁰² - תִּצָּא מִשׁוּם אֲחֻת אִשָּׁה¹⁰³; מִת בַּעַל הַפְּקֻחַת - מוֹצֵיא אֶת אִשְׁתּוֹ הַחֲרָשֶׁת בְּגִט¹⁰⁴ וְאֶת אִשְׁתּוֹ אֶחָיו בְּחֻלְצָה¹⁰⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּקֻחַ וְיָכוֹל לְחָלִין¹⁰⁶.

(102) שנישואיה אינם אלא מדרבנן. (103) בלא חליצה, שאינה זקוקה לו כלל. (104) שאין בקידושיה הקלושים כח לדחות את זיקתו מעל אחותה, ומתוך שאחותה זקוקה לו מן התורה, נמצאת אשתו החרשת אסורה לו משום אחות זקוקתו, ועליו לגרשה בגט כדין כל חרשת המתגרשת בגט. (105) אף היא נאסרה עליו משום אחות גרושתו. (106) ומותרת לזר (משנה, יבמות ק"ג:).

כ. שְׁנֵי אֲחִין, אֶחָד פְּקֻחַ וְאֶחָד חֲרָשׁ, הַחֲרָשׁ נְשׂוּי שְׂתֵי נָשִׁים פְּקֻחוֹת, הָאֶחָת מֵהֶן עֶרְוָה עַל הַפְּקֻחַ¹⁰⁷, וְנִמַּת הַחֲרָשׁ - שְׂתֵיהֶן פְּטוּרוֹת¹⁰⁸ עַל פֶּל פְּנִים¹⁰⁹: אִם נְשׂוּאֵי הָעֶרְוָה נְשׂוּאִין¹¹⁰ - הָרִי הַשְּׁנִיָּה צֶרְתָּהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלוצה. (16) שמא זו יבמתו. (17) שם כד, א. כי התורה לא אסרה אלא גרושה, ככתוב (ויקרא כא, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", והשווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (18) שכל אחת מהאחיות אינה אלא ספק חלוצה, כי שמא לא היתה מקודשת לראשון, נמצאת חליצתה מ"היחיד" אינה כלום (יבמות, שם). וכל זה, כשעברו וכנסו, אבל לכתחילה אין להקל להם להתירם לייבם, על סמך "ספק חכמים - להקל". ואפילו כשכבר חלץ האח הראשון, אסור לאח השני הכהן לייבם את השניה, משום איסור "חלוצה לכהן", הואיל וחלצה מ"היחיד" בבית-דין ונעשה בה מעשה רב ומפורסם, אין להתירה לכהן - שמא יאמרו: חלוצה מותרת לכהן. וכן אמרו (יבמות צח:): "כהנים חולצים (ואינם מייבמים, משום ספק חלוצה), ושאינם כהנים - מייבמים" (מגיד-משנה).

ג. היו לזה שני אחין ולזה שני אחין - אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחת, וזה האח השני של זה מייבם חלוצתו של זה, והאח השני של זה מייבם חלוצתו של זה.¹⁹ קדמו שניהן²⁰ וחלצו לשתייהן - לא ייבמו שני האחין האחרים,²¹ אלא אחד חולץ בתחלה ואחיו מייבם לשניהם;²² ואם קדמו וכנסו - אין מוציאין מידן.²³

(19) של זה - של זה, כלומר של המת השני שאינו אחיו. ויש כאן "ממה-נפשך", כלומר, מותר על-כל-פנים: אם זוהי יבמתו, הרי טוב. ואין זו חלוצת אחיו, שאחיו לא חלץ אלא לאחותה. ואם אין זו יבמתו, הרי נכרית היא ומותרת לו, לאחר שנחלצה מיבמה, וגם אינה אחות זקוקתו שהרי אחיו חלץ את אחותה, שהיא יבמתו, ופקעה הדיקה שעליה (יבמות כג:). וכל זה כשלא חלצו לה שני האחים, אבל אם חלצו לה שניהם, אסורה אחותה על כל אחד מהם משום אחות חלוצתו. (20) [שני אחים של אחד מהמתים. ובכ"י תימן, הנוסחא כאן: "קדמו שני אחים"]. (21) שכל אחד מהם יפגע בספק אחות זקוקתו, כי שמא האחרת היא אשת אחיו וזקוקה לו וכנ"ל. (22) על-כל-פנים: אם יבמתו היא - הרי טוב, ואם לא - אין זו אחות זקוקתו, שכבר נחלצה מאחיו ופקעה זיקתו, וגם אינה אסורה לו משום "יבמה לזר", שכבר נחלצה זו מאחי בעלה. (23) כמבואר לעיל הערה ו. ואפילו היו שניהם כהנים, כמבואר לעיל ה"ב.

ד. האשה שהיו לה בנים והיו לכלתה²⁴ בנים, ונתעברה האשה ונתעברה פלטה, וילדו שתייהן במחבואה אחת, ונתעברו שני הילדים, והגדילו התעורבות²⁵ ונשארו נשים ומתו²⁶ - פיצד הן נפרות? בני הפלה חולצין לשתייהן תחלה ולא מייבמין; שכל אחת מהן ספק שהיא אשת אחיו²⁷ ותהיה מתרת לו, ספק שהיא אשת אחי אביו²⁸ והיא ערוה עליו²⁹. אכל בני הזקנה או חולצין או מייבמין; שאם היא זו אשת אחיו³⁰ - הרי יבמה, ואם היא אשת בן אחיו - מתרת להנשא לו שפכר נחלצה³¹.

אבל לא ייבם האחת תחלה, שמא האחרת היא אשת אחיו ונמצא שנישוא קרובת זקוקתו. קדמו שני האחים וכנסו³⁶ שתי היבמות - אין מוציאין אותן מידן.³⁷

(2) כגון שאמר לשתי אחיות: הרי אחת מכן מקודשת לי, וקיבלה אחת כסף הקידושין ע"י חברתה, או שאמר המקדש לאבי הבנות: אחת מבנותיך מקודשת לי, וקיבל האב קידושה, כמפורש לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ג. (3) ואינו יכול לייבם אפילו אחת מהן, כי שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא פוגע באחות זקוקתו, וגם אינו יכול לחלוץ לאחת ולייבם השניה, כי אחות חלוצתו אסורה לו בחייה, ואין לאחיות תקנה, אלא שיחלצו שתיהן, כי כל אחת מהן זקוקה ליבום מספק, שמא היא המקודשת לאח המת (משנה, יבמות כג:). (4) כלומר, בכל אופן מותר לייבמה. (5) ע"י אחיו, ומותר לו לישא אחות חלוצת אחיו. (6) קודם שנמלכו בבית-דין. (7) שכל אחד אומר אני כנסתי את יבמתי הראויה לי (המקודשת לאחי המת). ואפילו כנס הראשון באיסור את אחות זקוקתו, הרי משבא אחיו וכנס את השניה, פקעה זיקתם מעליה ונמצאת הראשונה אצלו בהיתר, כי אינה עוד אחות זקוקה. ואין לאסרה משום: כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה: "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עולמית (ראה לעיל פ"ז, ה"ד) - כי לא נאסרה זו אלא משום ספק (תפארת ישראל' יבמות פ"ב מ"ו), וכחשברו של רש"י (שם כד:). זו שנאסרה משום אחות זקוקה אינה יבמה כלל, וכי פקעה זיקת האחים מעל אחותה, הרי זו מותרת, שאין היא אשת המת שתיאסר משום אשת אח שיש לו בנים. וכל זה כשלא נמלכו בבית-דין, אבל נמלכו בב"ד ועברו - יציאו (הרא"ש שם פ"ב, אות ד. וכן באהע"ז ס' קעו, א).

ב. שנים³⁸ שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע אי זו קדש זה אינו יודע אי זו קדש, ומתו שניהן, לזה אח ולזה אח - זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן. לזה אח אחד ולזה שנים - היחיד חולץ לשתייהן בתחלה¹⁰, והשנים אחד חולץ ראשונה¹¹ והשני מייבם¹²; ואם קדמו וכנסו¹³ - אין מוציאין מידן¹⁴. ואפילו היו פהנים¹⁵; שהחליצה שחלץ היחיד - מספק¹⁶ חלץ, והחלוצה אסורה לפהן מדברי סופרים¹⁷, ובספק חלוצה לא גזר¹⁸.

(8) שהם נכרים זה לזה. (9) שכל אחד מהם אסור לייבם, שמא הוא פוגע באחות זקוקתו, ומספק יחלוץ לשתייהן כדי להתירן להנשא לזר. (10) כדי להתיר את יבמתו לאחרים. (11) להסיר את זיקת האחים ממנה, אם היא יבמתו. (12) את השניה, שאפילו אינה יבמתו, אינו אסור בה משום אחות זקוקה, שכבר נחלצה הראשונה מאחיו. אבל אסור לייבם תחילה, שמא האחרת היא אשת האח, ופוגע באחות זקוקתו (יבמות כג:). וכן אסור ל"חולצים" לייבם את השניה, משום איסור "אחות חלוצתו". (13) השנים שהם אחים. (14) כמבואר לעיל הערה ו. (15) שאסורים באשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאָביו הוא - הָרִי יָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִם אֵינּוּ אָחִיו
מאָביו - הָרִי אֵין בִּינְיָהֵן אַתְּוּהָ כָּלִל⁴³, לְפִיכָּךְ מֵתָר
לוֹ לִשְׂא אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁴.

(42) של שלשה חדשים. (43) שאינם אחים מן האם.
(44) וכגון שלא היו אחים אחרים מן הבעל הראשון אלא זה
הספק בלבד, כי אם יש אחים ודאים אחרים, הרי היא זקוקה
להם ואסור לה להנשא לזר בלי חליצה, וה"בן הספק" הוה
יהיה אסור בה משום "חלוצת אחיו", כמבואר לעיל פ"א
הי"ב (שם ק: וברש"י).

ח. מת הַבֵּן הַסֵּפֶק - אַחַד מִשְׁנֵי הַבָּנִים הַנּוֹדְאִין⁴⁵
חולץ לְאִשְׁתּוֹ תַּחֲלָה, וְהַשְּׂנִי מֵיָבֵם עַל כָּל פְּנִים: אִם
אָחִיו הוּא - הָרִי יָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאִם אֵינּוּ אָחִיו,
וְהוּא בֶּן הָאָב הָאַחֵר - הָרִי נִחְלָצָה מֵאָחִי בְּעִלָּה⁴⁶.

(45) שאינן מאשה זו, ואינם אחים מן האם. (46) אבל אסור
לאחד מהם לייבם תחילה, שמא אשת בן הבעל השני היא
זקוקה לבן הבעל ההוא ליבום, וכשלא חלצה ממנו אסורה
לזר (שם).

ט. מי שְׁהִלֵּךְ בְּעִלָּה לְמִדְיָנָה אַחֲרַת, וְשִׁמְעָה שְׂמַת
וְנִשְׂאָתָה, וְאַחֵר כֶּף בָּא הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן⁴⁷, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶן,
וְלָזָה אַחִיו וְלָזָה אַחִין - אָחִיו שָׁל זֶה וְאָחִיו שָׁל זֶה
חולצין וְלֹא מֵיָבֵם⁴⁸.

(47) והרי דינה שתצא מזה ומזה בט, ואסורה על שניהם
עולמית, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ה.
(48) משנה, יבמות פז, ב. אחיו של ראשון חולץ לה מן
התורה, שהרי אשת אחיו היא, ואסור לו לייבמה משום קנס
חכמים, שלא דקדקה היטב ולא בדקה אחרי השמועה לדעת
הנכונה היא אם לא, ואסורה על בעלה ועל יבמה, והשני
חולץ לה מדרבנן בלבד, כי מן התורה אינה זקוקה לו כלל,
שהרי לא היתה אשתו של אחיו, כי אם אשתו של בעל
הראשון היא, אלא שהחכמים החמירו להצריכה גט מבעלה
השני, שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, ומאותו טעם
החמירו עליה להצריכה חליצה, שלא יאמרו: יבמה נשאת
לזר בלא חליצה (שם צא). ומובן שחליצה פסולה זו אינה
פוטרת צרתה, לא מבעלה הראשון ולא מבעלה השני,
כמבואר לעיל פ"ה הי"ב, ופ"ז ה"י. וגם מותרת צרתה
להתייבם ואין לה דין צרת אשה שזינתה תחת בעלה,
שצרתה פטורה מן היבום ומן החליצה (ראה לעיל פ"ו
הי"ט), כי אשה זו אנוסה היא, שסברה על סמך עדות
מספיקה, שבעלה מת ואינה זונה, וחכמים החמירו עליה
שלא תתייבם, אבל צרתה מותרת ביבום (רש"י יבמות יא.
וכן באהע"ז סי' קעג, יא).

י. חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁהָיָה לְכָל אַחַת מֵהֶן בֵּן יָדוּעָה⁴⁹,
וְנִתְעַרְבוּ חֲמִשָּׁתָן וְיָלְדוּ כָּאֶחָד בְּמִתְבּוּאָה אַחַת
חֲמִשָּׁה בָּנִים אַחֲרֵים וְנִתְעַרְבוּ הַיְלָדִים, וְהַגְדִּילוּ
הַתְּעַרְבוּת⁵⁰ וְנִשְׂאוּ נָשִׁים, וּמֵתוּ חֲמִשָּׁה הָאֲנָשִׁים⁵¹,
וְנִפְלוּ חֲמֵשׁ הַנָּשִׁים לְפָנֵי חֲמִשָּׁה הַבָּנִים הַנּוֹדְאִין,

(24) אשת בנה. (25) בכת"י התימנים: התערובת.
(26) בלא בנים, והרי הן זקוקות ליבום. (27) בן הכלה.
(28) בן הזקנה, שהוא אחי אביהם. (29) ככתוב (ויקרא יח,
יד): "ערות אחי אביך לא תגלה... דודתך היא", והערוה
אסורה ליבום. (30) שבעלה המת הוא בן הזקנה, ועליו
לייבמה (אחרי שיחלוץ לה בן הכלה, כמבואר בסמוך).
(31) מבן הכלה, ואינה עוד באיסור יבמה לזר, אבל טרם
שיחלוץ לה בן הכלה, אסורה היא לבני הזקנה, שמא היא
אשת אחי בני הכלה, ואסורה לאחרים עד שתחלוץ.

ה. מֵתוּ הַבָּנִים הַיְדוּעִים³² שָׁל זָקְנָה וְשָׁל כְּלָתָהּ,
וְהָרִי בְּנֵי הַתְּעַרְבוּת קִיָּמִין - בְּנֵי הַתְּעַרְבוּת לְנָשִׁי
בְּנֵי הַזָּקְנָה חוֹלְצִין וְלֹא מֵיָבֵם³³, שֶׁהִיא סֵפֶק אִשְׁת
אָחִי אָבִיו³⁴ שֶׁהִיא עֲרֻה עָלָיו, סֵפֶק אִשְׁת אָחִיו³⁴
שֶׁהִיא מֵתָר לִיָּבֵמָה; וְלְנָשִׁי בְּנֵי הַכְּלָה אַחַד חוֹלֵץ
בְּתַחֲלָה וְאַחַד מֵיָבֵם עַל כָּל פְּנִים: אִם בֶּן הַכְּלָה הוּא
שְׁחָלַץ תַּחֲלָה - הָרִי חוֹלֵץ אִשְׁת אָחִיו, וְהַשְּׂנִי מִן
הַתְּעַרְבוּת הוּא בֶּן הַזָּקְנָה וּמֵתָר לוֹ לִשְׂא אִשְׁת בֶּן
אָחִיו אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה מֵיָבֵמָה; וְאִם זֶה שְׁחָלַץ תַּחֲלָה
הוּא בֶּן הַזָּקְנָה - הָרִי חוֹלֵץ לְאִשְׁת בֶּן אָחִיו וְלֹא עֲשָׂה
כְּלוּם, וְהַשְּׂנִי מִן הַתְּעַרְבוּת הוּא בֶּן הַכְּלָה וְהָרִי יָבֵם
אִשְׁת אָחִיו³⁵.

(32) הוודאים. (33) שמא הם בני הכלה. (34) שמא הם
בני הזקנה. (35) משנה, יבמות צט, א. אבל לייבם תחילה
- אסור, שמא היא אשת בן אחיו, ואסורה לזר עד שתחלוץ
(שם צט:).

ו. מִי שֶׁלֹּא שֶׁהָתָה אַחֵר מִיתָת בְּעִלָּה שְׁלִשָּׁה
חֲדָשִׁים³⁶ וְנִשְׂאָת וְלָדָה³⁷, וְאֵין יָדוּעָה אִם בֶּן תִּשְׁעָה
לְרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים מִן
הָרִאשׁוֹן וּמִן הַשְּׂנִי, אִם מֵת זֶה הַבֵּן הַסֵּפֶק - בְּנֵי
הָרִאשׁוֹן וּבְנֵי הַשְּׂנִי חוֹלְצִין³⁸ לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא מֵיָבֵם³⁸;
שָׁל אַחַד מֵהֶן שֶׁיָּבֵאוּ לִיָּבֵם, שֶׁמָּא אֵינּוּ אָחִיו
מֵאָבִיו, וְהָרִי הוּא אָחִיו מֵאָמוּ בְּוֹדָאִי, וְאִשְׁת אָחִיו
מֵאָמוּ אֲסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם עֲרֻה³⁹. וְכֵן זֶה
הַבֵּן הַסֵּפֶק חוֹלֵץ לְנִשְׁוֹתֵיהֶן⁴⁰ וְלֹא מֵיָבֵם⁴¹.

(36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה
חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת,
להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל
פ"א מהל' גירושין הי"ח - ולא שהתה. (37) בחודש
השביעי לנישואיה. (38) שמא אשת אחיהם מן האב היא
וזקוקה להם. (39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א,
ה"ז. (40) של הבנים הוודאים, שמא נשותיהם של אחים
מן האב הן. (41) שמא הן של אחים מן האם בלבד,
ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק.).

ז. הָיָה בֶּן לְרִאשׁוֹן וּבֶן לְשְׂנִי שֶׁלֹּא מֵאִשָּׁה זו
שֶׁנִּשְׂאָת בְּתוֹךְ זְמַן⁴², וּמֵת אַחַד מֵהֶן - הָרִי הַבֵּן
הַסֵּפֶק חוֹלֵץ לְאִשְׁת זֶה שְׂמַת או מֵיָבֵם; שָׁאֵם אָחִיו

מתוך מהדורת חזק

לזר (שם וברש"י). ושם בגמרא אמרו: "מקצתם כהנים ומקצתם שאינם כהנים, כהנים חולצים, שאינם כהנים מייבמים". כי אי-אפשר לכהנים שייבמו, הואיל וחלצה ארבע חליצות, שמא האחד החולץ היה יבמה וחליצתו חליצה, וכהן אסור בחלוצה, שאפילו ספק חלוצה אסור לו לכנוס בתחילה, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ב הערה יז.

יב. ולעולם הזהר בכל הספקות הללו בעקרים⁵⁸ אלו: שכל מי שנסתפק לך ששם את חליצה היא לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו - אינה נותרת להנשא לזר עד שיחליץ לה אותו האיש. וכל מי שייסתפק לך ששם ביאתה אסורה על איש זה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים - אינה מתבטלת לו. וכל שנוחלצה חליצה מעלה או נבעלה בעילה פשרה - התרה צרתה לזר⁵⁹.

(58) בכללים. (59) השווה לעיל פ"ה הי"א.

יג. ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספקות שיערנו לענין יבום וחליצה. שהרי בארנו פל העקרין שיעליהן תסמך, ותדע מי הוא שחולץ ומי הוא שמיבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום ומי היא הראויה ליבם⁶⁰.

(60) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "ליבום".

סלקו הלכות יבום וחליצה בסיעתא דשמיא

שאינ אחד מהן יודע אי זו היא אשת אחיו - פיצד תקנתן? ארבע מהן חולצין לאחת תחלה⁵², והחמישי ישא זו שנוחלצה ארבע חליצות על כל פנים.

(49) ודאי. (50) בדפוסים קדומים: התערבות. (51) בני התערבות. (52) שכל אחד חייב לחלוץ לה מספק, שמא אשת אחיו היא.

יא. פיצד? אם אשת אחיו היא - הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי היא אשת אח אחד מארבעה, והרי חלצו לה ארבעתן תחלה⁵³. וכן השניה - חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה יהיה זה שנושא הראשונה⁵⁴, והחמישי⁵⁵ ישאנה⁵⁶. עד שנמצאו הבנים החמשה נשאו החמש נשים אחר שנוחלצה כל אחת מהן ארבע חליצות⁵⁷.

(53) והותרה להנשא לזר. (54) והוא לא ייבם אחרת עליה, כי מוטב שכל אחד מהם ייבם יבמה אחת, שמא יכוון וישא יבמתו אשת אחיו, ונמצא מקיים מצות יבום. אבל כשאחד ישא חמשתן, נמצאו ארבעתן לא נתקיימה בהן מצות יבום, שהרי רק אחת היא אשת אחיו, והאחרות נכריות הן לו (יבמות צח:). (55) שלא חלץ לה. (56) שאפילו אינה אשת אחיו, הרי חלצו לה ארבעה האחרים והותרה לזר. וחוזרים השנים שייבמו, וחולצים לשלישית ושנים עמהם, והחמישי מייבם וכן כולם. (57) שאין אחד מהם רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה, שלא יפגע באיסור יבמה

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"ב טבת ~

מצות עשה רמא.

המצוה הרמ"א — הצווי שנוצטוינו בדין הבערה (אש), והוא אמרו ותעלה: "כיי-תצא אש ומצאה קוצים" (שמות כב, ה). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ב' ופרק ו' (מבבא קמא).

~ יום שני י"ג טבת ~

מצות לא תעשה רמד.

מצות עשה רלמ.

המצוה הרמ"ד — האזרה שהזרנו מלגנוב ממון, והוא אמרו: "לא תגנובו" (ויקרא יט, יא). ובמכלתא (פרשת

מתוך מהדורת חזק

וְהַבְּרֵךְ ז' (מבבא) קמא וּפְרָק ח' מְסֻנְהֵרִין וּפְרָק ג' (מבבא) מְצִיעָא וּבְמִקְוֹמוֹת מְעֻטִים בְּתַבּוֹת (ל): וְקְדוּשֵׁין (נח): וּשְׁבוּעוֹת (מב):.

וְכֵן אֵיפָה וְאֵיפָה (שני סוגי משקולות: גדולה — לקניה; וקטנה — למכירה). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא בְּבֵית בְּתָרָא (פט): "אָסוּר לְאָדָם שִׁישְׁקָה מְדָה חֲסָרָה אוֹ תִרְהַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאָפְלוֹ הִיא עֲבִיט (כלי) שֶׁל מִימֵי רִגְלִים". וְאֵל תַּחֲשׁוּב שְׁאָמְרוּ: "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֵיפָה וְאֵיפָה, וְלֹא יִהְיֶה לָךְ אָבֶן וְאָבֶן" — שְׁתֵּי מִצְוֹת, לְפִי שְׁשֵׁנֵי הַלְאוּיִן נֶאֱמָרוּ לְהַשְׁלֵמַת דִּינֵי הַמִּצְוָה, כְּדֵי לְכַלּוֹל שְׁנֵי מִינֵי הַמְדִידָה שֶׁהֵם הַמִּשְׁקָל ("אבן") וְהַמְדָה (מדת הנפש — "איפה"), כְּאֵלוֹ אָמַר: לֹא יִהְיֶה לָךְ שְׁתֵּי מִדּוֹת לֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִדָּה, כְּדָרְךָ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה (רח). וְאָמְרוּ: "לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִסְף אָבֶן וְאָבֶן וְלֹא יִהְיֶה לָךְ אֵיפָה וְאֵיפָה" כִּמוֹ אָמְרוּ: "לֹא תִשְׁיַף לְאַחֶיךָ נֶשֶׁף כְּסָף נֶשֶׁף אֲכָל נֶשֶׁף כֹּל דְּבָר אֲשֶׁר יִשְׁיַף" (שם כג, כ) שֶׁהוּא לֹא אֶחָד, שֶׁכָּלל בּוֹ מִינִים רַבִּים שֶׁדָּן בְּכֻלָּם עֲנֵן אֶחָד עֲצוּמוֹ. וְאִין הַמִּצְוֹת מְתַרְבוֹת בְּכַפֵּל "וְלֹא" אִם הֶעֱנֵן אֶחָד, כִּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ בְּכָל הַתְּשִׁיעִי, וְכִבְרָה קָדָם לָךְ דּוּמָה לְזֶה בְּמִצְוֵה הַמְשַׁלְיָמָה מֵאַתִּים: מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא יִרְאֶה לָךְ חֲמֵץ וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר".

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

מצות לא תעשה רמו. רמו.

הַמִּצְוָה הַרְמ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּגַנּוֹב גְּבוּלוֹת הַתְּרַקְעוֹת, וְהוּא שְׁלֹא נִשְׁנֵה אֶת-הַגְּבוּל שֶׁבִּינֵינוּ לְבֵין זֻלְתָנוּ עַד שִׁיָּהָא אָפְשֵׁר לְטוֹעֵן לְטוֹעֵן (לעצמו) אֶת-תְּרַקְעַת זֻלְתוֹ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִסַּג גְּבוּל רַעַף" (דברים יט, יד). וְכִסְפֵּי (פרשת שופטים שם) אָמְרוּ: "לֹא תִסַּג גְּבוּל רַעַף", וְהֵלֵא כְּכֵן נֶאֱמָר: "לֹא תִגְזֹל", וְמָה תִלְמוּד לִזְמַר "לֹא תִסַּג" מִלְּמַד שֶׁכָּל-הַעוֹקֵר תַּחוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ — עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לְאוּיִן. כֹּחַ אֵף בְּחוּצָה לְאַרְץ? תִּלְמוּד לִזְמַר: "בְּנִתְלֹתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאַרְץ" (שם), בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לְאוּיִן; בְּחוּצָה לְאַרְץ אִינוֹ עוֹבֵר אֲלֵא מִשׁוּם לֹא אֶחָד — כְּלוּמַר: לֹא תִגְזֹל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שְׁלֹא זֶה אִינוֹ אֲלֵא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַרְמ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּגַנּוֹב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוּ בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת: "לֹא תִגְנֹב" (שמות כ, טו). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת יתרו שם): "הָרִי אֲזַהְרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ". וּבְגְמָרָא סְנֵהֲדֵרִין (פּו): "אֲזַהְרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁוֹת מִנֵּין? רַבִּי יֵאֱשִׁיָה אֹמֵר: מ"לֹא-תִגְנֹב", רַבִּי יוֹחָנָן אֹמֵר: מ"לֹא יִמְכְרוּ מִמְּכַרְתָּ עֶבֶד" (ויקרא כה, מב) וְלֹא פְּלִיגִי (הם אינם חולקים): מִרְקָא חֲשָׁב (אחד מתייחס ל) לֹא דִגְנֵבָה וּמִרְקָא חֲשָׁב לֹא דְמִכְרִיָה", לְפִי שְׁאִין עוֹנְשִׁים אוֹתוֹ עַל כֵּן עַד שִׁיִּגְנוֹב וְיִמְכּוֹר, וְכִשְׁעִיבּוֹר עַל שְׁנֵי לְאוּיִן אֵלוֹ — חֵיב תִּנְק. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְיִגְנֹב

זֶה בְּפָרָק ז' (מבבא) קמא וּפְרָק ח' מְסֻנְהֵרִין וּפְרָק ג' (מבבא) מְצִיעָא וּבְמִקְוֹמוֹת מְעֻטִים בְּתַבּוֹת (ל): וְקְדוּשֵׁין (נח): וּשְׁבוּעוֹת (מב):.

~ יום שלישי י"ד טבת ~

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

הַמִּצְוָה הַר"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְצַדִּיק הַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמֵּאֲזָנִים וְהַמְדּוֹת וְלִהְיֶה כְּדִיּוּקָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מֵאֲזֵי צֶדֶק אֲבִי-צֶדֶק אֵיפֹת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לְכֶם" (ויקרא יט, לו). וּלְשׁוֹן סְפָרָא (פרשת קדושים): "מֵאֲזֵי צֶדֶק — צֶדֶק אֶת-הַמֵּאֲזָנִים יָפָה יָפָה; אֲבִי-צֶדֶק — צֶדֶק אֶת-הַמִּשְׁקָלוֹת יָפָה יָפָה; אֵיפֹת צֶדֶק — צֶדֶק אֶת-הָאֵיפֹת יָפָה יָפָה; וְהִין צֶדֶק — צֶדֶק אֶת-הַהִינִין יָפָה יָפָה" וְכִבְרָה יִרְעָמָה, שְׁאֵיפָה מִדַּת הַיָּבֵשׁ; וְהִינִין — מִדַּת הַלֵּחַ. וְכָל-אֵלוֹ עֲנִינָם אֶחָד, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמְנוּ מִיַּד הַמְדּוֹת. לְפִי שֶׁהִדְבָר הַזֶּה הַנֶּשֶׁקֶל אוֹ נִמְדָד אִינוֹ אֲלֵא שְׁעוֹר כְּמוֹתוֹ שֶׁל דְּבָר מְסִים. וְכָל-הַסּוּגִים הָאֵלֶּה, כְּלוּמַר: הַמֵּאֲזָנִים וְהַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמְדּוֹת הַיָּבֵשׁ וְהַמְדּוֹת הַלֵּחַ, נִקְרְאִים: מִדּוֹת. וְהַצּוּי, שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְהִקְפִיד בְּדִיּוּק הַשְּׁעוּרִין שֶׁמְסַסֵּם עֲלֵיהֶם כְּכֹל-סוּג מֵהֶם — נִקְרָא: מִצְוֹת מִדּוֹת. וּלְשׁוֹן סְפָרָא (שם): "עַל תִּנְאִי כֵּן הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאַרְץ מִצְרַיִם — עַל תִּנְאִי שֶׁתִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹת מִדּוֹת, שֶׁכָּל-הַמּוֹדָה בְּמִצְוֹת מִדּוֹת מוֹדָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכָל-הַכּוֹפֵר בְּמִצְוֹת מִדּוֹת כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וְכִבְרָה נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק ח' (מבבא) בְּתָרָא (פח).

הַמִּצְוָה הַרע"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּמִדּוֹת בְּמִדֵּי־תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפֵּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוּרָה" (שם, לה), עֲנֵן הַפְּסוּק כְּפִי שֶׁבֵּא בְּכַלָּה: "לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל" בְּמִשְׁפֵּט הַמְדָה. וְהוּא אָמְרוּ (ספרא פרשת קדושים) בְּבֵית עֲנֵן לֹא זֶה: "לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפֵּט", אִם לְדִין (בבית הדין) — כְּכֵן אָמְרוּ; אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר בְּמִשְׁפֵּט? מִלְּמַד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דִּין". וְשֵׁם אָמְרוּ: "בְּמִדָּה — זוֹ מִדֵּי־תַעֲרִין", כְּלוּמַר מִדֵּי־תַעֲרִיָה וְחִלּוּקָתָהּ, שִׁיעֲשֶׂה אֶת-זֶה כְּפִי מָה שֶׁמְחִיבִים מוֹפְתֵי הַתְּשִׁבֵּרֶת (חכמת החשבון וההנדסה) כְּדִיּוּק הַמְדּוֹת וְיִדְעֵת הַדְּרָכִים הַנְּכֻנִים בְּהֶם, וְאֵל יַעֲשֶׂה אֶת-זֶה כְּדְרָכֵי הַשְּׁעָרָה שְׁאִין בְּהֶם אִמֵּת כְּדָרְךָ שְׁעוּשִׁים רַב הָעֵם. וּמִשְׁקָל — כּוֹלֵל הַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמֵּאֲזָנִים.

הַמִּצְוָה הַרע"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְדַיֵּק מִשְׁקָלוֹת וְהַמְדּוֹת חֲסָרִים אֲצִלְנוּ בְּכַתִּיבֵנוּ וְאַף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּמַּשׁ בְּהֶם בְּמִקָּח וּמִמְכָר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִסְף אָבֶן וְאָבֶן גְּדוּלָה וְקִטְנָה" (דברים כה, יג),

מתוך מהדורת חזק

ושוב או ברמיה. הנהרנו גם על מעשה זה באמרנו ותעלה: "לא תעשק את רעך". ובפרוש אמרו בספרא (פרשת קדושים): "לא תעשק — עשק שהוא של ממון, ואיזה? זה הכובש שכר שכיר" (מעכב שכר הפועל) וכן כל-הדומה לו. והמשיל בשכר שכיר, לפי שהוא חוב הקבוע עליך אף-על-פי שלא מסר לך ממון משלו ולא בא לנדך אתה ממנו שום ממון, ואף-על-פי כן בין שנקבע לו אצלך חוב הנהרה מלהחזיק בו. וכבר נכפל הלוא בענין זה והביא לדגמא דבר זה בעצמו ואמר: "לא-תעשק שכיר" (דברים כד, יד), ענינו: לא-תעשוק את-השכיר לפי שהוא עני ואביון, כדרך שאמר בו: "ולא-תבוא עליו השמש (בלי שתשלם המגיע לו) כי עני הוא" (שם, טו). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "לא-תעשק שכיר עני ואביון, והלא כבר נאמר: "לא תגזל"? מלמד שכל-הכובש שכר שכיר — עובר משום: בל תעשק, ובל-תגזל, ובל-תלין פעלת שכיר, ומשום ביומו תתן שכרו". ושם אמרו בפרוש ענין אמרו "עני ואביון" אמרו: "ממהר אני להפרע על-ידי (כשמדובר בעני ואביון)". והעובר על העשק דינו בענין רדין הגולן שנה. אמר ותעלה: "וכחש בעצמיתו בפקדון או-בתשומת יד או בגזל או עשק את-עמיתו" (ויקרא ה, כא).

איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (פה).

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

מצות לא תעשה רמה.

המצוה הרמ"ה — האזהרה שהנהרנו מלגזול, והיא לקיחת דבר שאין לנו זכות בו, באנס ובחזקה בגלוי, והיא אמרו ותעלה: "לא תגזל" (ויקרא יט, ג). וכך פרשו בעלי הקבלה (בבא קמא עט): "לא תגזל" — בענין שגאמר: "ויגזל את-החננית מיד המצרי" (שמואל-ב כג, כא). ולא זה נתק לעשה והוא אמרו: "והשיב את-הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), אלא שאפלו בטל (עשה פעולה המונעת קיום העשה שבה — אינו לוקה (שלא בככל לאו הניתק לעשה), [שאינ אדם לוקה ומשלים] לפי שהוא לאו שנתן [שנתן] לתשלומין: שאם שרף את-הגזלה או זרקו להם — משלם מה-שהיתה שנה; ואם כפר בה ונשבע — מוסיף חמש ומקריב אשם, כמו שנתבאר במקומו (מצות עשה עז), וכן נתבאר בסוף מכות טז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' ופרק י' מבבא קמא.

~ יום שישי י"ז טבת ~

מצות לא תעשה רמו.

המצוה הרמ"ז — האזהרה שהנהרנו מלכבוש (לעכב) את החובות הקבועים (המוטלים) עלינו לבל נחזיק בהם ולא נשלמם, והוא אמרו ותעלה: "לא-תעשק את-רעך ולא תגזל" (ויקרא יט, ג). והוא שהגנבה היא לקיחת דבר של הזולת בחזקה ובחשית, והנהרנו ממעשה זה באמרנו: "לא תגנבו", כמו שבארנו (לא תעשה רמד); והגזל הוא לקיחת דבר של הזולת באנס וחזקה בגלוי כמו שעושים שודדי הדרכים, והנהרנו גם על מעשה זה באמרנו: "לא תגזל"; והעשק הוא שיהא לזולתך אצלך חוב מסים, כלומר: שנקבע לו אצלך ובאחריותך ממון ואתה מחזיק בו ואינך מוסרו לו בין דרך אנס בין שלא דרך אנס, אלא (דוחוהו בטענות) בלך

~ שבת קודש י"ח טבת ~

מצות לא תעשה רסה.

המצוה הרס"ה — האזהרה שהנהרנו מלהעסיק מחשבותינו בתחבולות אף לרכוש קנין של זולתנו מאחינו, וזהו אמרו ותעלה: "לא תחמד בית רעך" (שמות כ, יז). ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "לא תחמד — או (אם-כך אולי) אפלו חמוד בדבור? תלמוד לומר: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה), מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעושה מעשה", הנה נתבאר לך שלא זה מזהיר מלעשות תחבולות כדי ששיגי לעצמנו דבר שחמדנו מרכוש אחינו, ואפלו בקניה ופתן דמים מרבים — שכל-זה עברה על "לא תחמד".

סדר עבודת האדם צריך להיות באופן ישר: "סור מרע (חושך) ועשה (עבודה באופן ובדבר שהוא מלכתחילה עלול ומוכשר להיות) טוב

(אור)

לקוטי שיחות ויהי כרך י

נביאים

יחזקאל פרק-מב י"ג

י בְּרַחֵב אֶגְדֵּר הַחֲצֵר דֶּרֶךְ הַקְּדִים אֶל־פְּנֵי הַגְּזֵרָה וְאֶל־פְּנֵי הַבְּנִין לְשָׁכוֹת: יא וְדֶרֶךְ לִפְנֵיהֶם בְּמִרְאֵה הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן בְּאֶרְצָן כֵּן רַחֲבָן וְכֹל מוֹצְאֵיהֶן וְכַמְשַׁפְּטֵיהֶן וְכַפְתָּחֵיהֶן: יב וְכַפְתָּחֵי הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַדְּרוֹם פָּתַח בְּרֹאשׁ דֶּרֶךְ דֶּרֶךְ בְּפְנֵי הַגְּדֵרֶת הַגֵּינָה דֶּרֶךְ הַקְּדִים בְּבֹאֵן: יג וַיֹּאמֶר אֵלַי לְשָׁכוֹת הַצָּפוֹן לְשָׁכוֹת הַדְּרוֹם אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי הַגְּזֵרָה הִנֵּה אֲלֵי לְשָׁכוֹת הַקְּדִישׁ אֲשֶׁר יֵאָכְלוּ־שָׁם הַפְּהַגִּים אֲשֶׁר־קְרוּבִים לַיהוָה קְדָשֵׁי הַקְּדָשִׁים שָׁם יֵיחָו אֲלֵי קְדָשֵׁי הַקְּדָשִׁים וְהַמְּנַחָה וְהַחֲפָאֵת וְהָאֲשָׁם כִּי הַמְּקוֹם קְדָשׁ:

רש"י

וכפתחיהן. של לשכות הצפון: (יב) וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום. פתחי לשכות הקדים שאף בדרו' היו לשכות מובדלות מן התאים הדרומיים עשרים אמה כמו שאמור למעלה ובין הלשכות רוחב כ' אמה מבית לבית סביב סביב: פתח בראש דרך. פתח היה להם ללשכות הקדים בראש דרך והדרך היה בפני הגדרת הגינה ת"י דוכן ליואי ולשון גדרת הגינה בנין גדר אבנים עשוי במעלות שהיו נוגנים ושרים עליו: דרך הקדים. שהדוכן היה במזרח כדכתיב בדברי הימים בפרשת ותשלם והלויים המשוררים לכולם לאסף להימן לידותון וגו' עומדים מזרח למזבח:

(י) ברחב גדר החצר וגו'. הבא מן הקדים של חצר החיצונה וסובב אל הצפון דרך מקצוע צפונית מזרחית של חומות הפנימית מבחוץ לבוא לאותן הלשכות שבצפון מוצא על פני גדר החצר כותל מזרח של חצר הפנימית שהיא מערבית לחיצונית כנגד הגזרה והבנין שבפנימית לשכות סמוכות לאותו הכותל ועומדי' בחיצונה מצאתי: (יא) ודרך לפניהם. לפני לשכות הללו יש דרך רחב אויר בחצר (החיצונה) חמשים אמה כמראה דרך הלשכות אשר בצד הצפון הכתובות למעלה: כארכן. של לשכות הצפון ארכן של אלו וכן רחבן: וכל מוצאיהן. כמוצא לשכות הצפון: וכמשפטיהן

מצודת ציון

(יב) הגדרת הגינה. ת"י דוכן ליואי ולשון גדרת הגינה ר"ל בנין גדר הגון וראוי ולשון הגון הוא ידוע בדרז"ל, או יתכן שהוא מל' נגון ור"ל מקום שהלויים עומדים ומנגנים בשר:

דרך הלשכו' אשר עמדו במעלה החר בפאת צפון (ולפי שזכר למעלה פאת צפון אמר דרך הצפון): כארכן כן רחבן. הוא מקרא קצר ויובן מעצמו שר"ל כארכן של העליונות כן ארכן של אלו וכרחבן כן רחבן: וכל מוצאיהן. ר"ל וכן היו שווה בתמונה במקום מוצא שלהן הם הפתחים: וכמשפטיהן. כמשפט גובהן ותמונתן של העליונים כן היו משפט אלו: וכפתחיהן. ר"ל כמספר פתחיהן: (יב) וכפתחי הלשכות וגו'. ר"ל מקום פתחי הלשכות הדרומית שבשפולי החר היה דומה למקום פתחי הלשכות הדרומי שבמעלה החר כי גם במעלה החר היו לשכות בפאת הדרום וכמ"ש ובין הלשכות וגו' סביב (לעיל מא) ופתחי לשכות הצפון פנו לצפון ופתחי לשכות הדרום פנו לדרום כאשר בעליונות כן בתחתונות: פתח בראש דרך. ר"ל אולם להלשכות התחתונות היה עוד פתח נוסף עמדה בראש דרך וחוזר ומפרש דרך בפני הגדרת הגינה ר"ל הדרך שהיה בפני הדוכן למזרחו והוסיף לבאר ולומר דרך הקדים בבואן ר"ל כשיבואו אל הדוכן מפאת קדים בראש הדרך ההיא עמדו הפתחים מזה ומזה כי הדוכן עמד בהתחלת עזרת כהנים וכל עזרת ישראל יחשב לדרך אל הדוכן וא"כ התחלת העזרה היא ראש הדרך ושם עמדו הפתחים, מזה ומזה פתוחים מהלשכות אל העזרה כי חמש אמות המזרחיות מחצר הפנימי היו מול הלשכות ושם היו הפתחים עיין בקונטרס בנין הבית ובצורה: (יג) ויאמר אלי. המלאך הדובר כי: לשכות הצפון וגו'. שעמדו ממעל החר ומתחת: אל פני הגזרה. גם הלשכות אשר מתחת יקראו על פני הגזרה כי היו נמשכות מן הכותל י"א אמה כלפי המערב לצד הבית: הנה לשכות הקדש. מקודשות בקדושת העזרה: אשר קרובים לה'. הם בני צדוק כמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק וכו' המה יקרבו אלי לשרתני (לקמן מר): שם יניחו. ר"ל שם יניחו קדשי הקדשים לאכלם שמה ועל זבחי שלמי צבור יאמר שגם הם נאכלים במקום המנחה וכו':

כתובים

דברי הימים ב פרק'ו כד-ל

כד וְאִם־יִנְגַף עַמְךָ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יַחְטְאוּ־לְךָ וְשָׁבוּ וְהוֹדוּ אֶת־שִׁמְךָ וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ לִפְנֶיךָ בְּבֵית הַזֶּה: כה וְאַתָּה תִשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם וְסַלַחְתָּ לַחַטָּאת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְהַשִּׁיבוֹתָם אֶל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לָהֶם וְלֹא־תִיָּהֶם: (פ) כו בְּהֶעָצֵר הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר כִּי יַחְטְאוּ־לְךָ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹדוּ אֶת־שִׁמְךָ מִחַטָּאתָם יְשׁוּבוּן כִּי תִעַנֶּם: כז וְאַתָּה | תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסַלַחְתָּ לַחַטָּאת עַבְדֶּיךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כִּי תוֹרֵם אֶל־הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יִלְכוּ־בָהּ וְנָתַתָּה מָטָר עַל־אֲרָצְךָ אֲשֶׁר־נָתַתָּה לְעַמְּךָ לְנַחֲלָה: (ס) כח רָעַב כִּי־יִהְיֶה בְּאֶרֶץ דְּבַר כִּי־יִהְיֶה שֶׁדָּפוֹן וְיִרְקוֹן אַרְבֶּה וְחִסִּיל כִּי יִהְיֶה כִּי יִצְרֹלוּ אוֹיְבוֹי בְּאֶרֶץ שְׁעָרָיו כָּל־נֶגַע וְכָל־מַחֲלָה: כט כָּל־תַּפְלָה כָּל־תַּחֲנָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְכָל־הָאָדָם וְלִכָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּ אִישׁ נִגְעוּ וּמִכְאֹבוֹ וּפָרַשׁ כִּפּוֹי אֶל־בֵּית הַזֶּה: ל וְאַתָּה תִשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׁבַתְךָ וְסַלַחְתָּ וְנָתַתָּה לְאִישׁ כְּכָל־דְּרָכָיו אֲשֶׁר תִּדְעַת אֶת־לִבָּבוֹ כִּי אַתָּה לְבַדְּךָ יִדְעַת אֶת־לִבָּב בְּנֵי הָאָדָם:

רש"י

השמים: (כח) כל נגע. פתרון הרי זכרתי לך דבר שדפון וירקון נגיפה אף בעצירת גשמים ומה עוד להרבות אלא כל נגע וכל מחלה כי יהיה והתפלל: (כט) ופרש כפיו אל הבית הזה. וזה שאמר כל תפלה וכל תחנה שיתפלל ויתחנן על זאת מכל אחד הדברים האלה: אשר ידעו איש נגעו. כלומר אם יתפלל על נגעו ועל מכאובו להסירו ממנו: (ל) וסלחת ונתתה לאיש ככל דרכיו וגו'. לרשע כרשעתו ולצדיק כצדקתו שאם לא ישלם לרשע כפי רוע מעלליו יטיח דברים כלפי מעלה ויאמר אין אלהים (אז) יודע לבבו ויהיה חילול השם כמו כן תעשה לצדיק כצדקתו שתעשה לו כשיתפלל לפניך:

מצודת ציון

(כו) בהעצר. ענין מניעה: תענם. מל' עניה והשבה: (כז) תורים. תלמדם כמו יורה דעה (ישעיה כח): (כח) שדפון. ענין לקות הזרע עד לא נגמר הבישול: ירקון. הכספת פני התבואה ונהפך למראה ירקון: חסיל. מין ארבה: יצר. מל' מצור: מחלה. מל' חולי:

משאלותם ותן המטר: (כח) רעב כי יהיה. מסיבות אחרות לא מעצירת המטר: שדפון וכי'. והרעב מוכן לבוא: כי יצר לו. כשיבא אויב לצור עליו בארצו ובשעריו: כל נגע. או כל מיני נגע ומחלה אשר יבוא בו: (כט) לכל האדם. בין לאיש יחידי בין לכל עמך: אשר ידעו. אשר יכיר בנגע לבבו לדעת שבא המכאוב בעבור נגע העוון: (ל) ככל דרכיו. כפי כל הדרכים ששאל: אשר תדע. וזה לאיש אשר תדע את לבבו שלם עמך:

(כד) ואם ינגף עמך. ולא מפני שידך קצרה מלהושיע אלא דבר זה גורם כי יחטאו לך: ושבנו והודו את שמך. פתרון והתוודו את עונם והאחרון מוכיח והודו את שמך ומחטאתם ישובון כי תענם: (כה) והשיבותם. והשב אותם אל האדמה כי כשנופלים ונגפים לפני אויביהם תופשים מה שיכולים ומביאים אותם בשביה אל ארץ אחרת: (כו) בהעצר השמים. כדכתיב ועצר את השמים ולא יהיה מטר (דברים יא): (כז) כי תורם אל הדרך. כמו שעשית כשהיה רעב בימי דוד ג' שנים (שמואל ב' כ"א) והורית ואמרת להם אל שאול ואל בית הדמים כמו כן תורם איזה חטא גורם להם על מה נעצרו

מצודת דוד

(כד) כי יחטאו. כאשר יחטאו: (כה) והשיבותם. ר"ל כאשר יצאו עוד למלחמה לא יהיו עוד נגפים ללכת בשבי, אבל ישובו לארצם: (כו) כי תענם. ישובו מחטאתם למען אשר תענם בעת הצרה ולא מאהבת המקום: (כז) ואתה תשמע. עם שלא שבו מאהבה: כי תורם. בזה תלמדם דרך הטובה לעשות מאהבה בראותם חסדי המקום: ונתתה. ולזה מלא

משניות מסכת יבמות

ב שתי יבמות, זו אומרת: מת בעלי, וזו אומרת: מת בעלי – זו אסורה מפני בעלה של זו, וזו אסורה מפני בעלה של זו. לזו עדים, ולזו אין עדים, את שיש לה עדים – אסורה, ואת שאין לה עדים – מתרת. לזו בנים ולזו אין בנים, את שיש לה בנים – מתרת, ואת שאין לה בנים – אסורה. נתפסו, ומתו היבמין – אסורות להנשא. רבי אלעזר אומר: הואיל והתרו ליבמין, התרו לכל אדם.

ג אין מעידין אלא על פרוצוף הפנים עם החטם, אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו. אין מעידין אלא עד שחצא נפשו, ואפלו ראוהו מגיד, וצלו, והחיה אוכלת בו. אין מעידין אלא עד שלשה ימים. רבי יהודה בן

פירוש ברטנורא

ב שתי יבמות. נשי שני אחים: מפני בעלה של זו. שמא הוא חי וזקוקה לו, ואע"פ שאשתו אומרת מת, אינה נאמנת להתיר זו לשוק על פיה, שאין יבמה מעידה לחברתה: לזו עדים. שמת בעלה, ולזו אין לה עדים: זו שיש לה עדים אסורה. לנישא לשוק, מפני יבמה שאין עדים שמת: וזו שאין לה עדים מותרת. שהרי בשביל בעלה אינה נאסרת שהיא נאמנת לומר מת בעלי, ובשביל יבמה נמי לא מתסרא שהרי באו עדים שמת: לזו בנים ולזו אין בנים. ואין עדים לא לזו ולא לזו, את שיש לה בנים מותרת ואת שאין לה בנים אסורה: נתיבמו. שהיו להן כאן שני יבמין ונתיבמו ומתו היבמים, אסורות להנשא לשוק, זו מפני בעלה הראשון של זו וזו מפני בעלה הראשון של זו. אע"פ שהיו שתיהן נשואות ליבמיהן בחזקת שמתו בעליהן, על פי עצמן נישאו. והיו נאמנות שהאשה שאמרה מת בעלי תתיבם, אבל עכשיו שתהיינה נשואות לשוק לא. שאם נישאו לשוק נמצא עדותה של זו מועיל לזו ועדותה של זו מועיל לזו ואין היבמות מעידות זו לזו: הואיל והתרו ליבמין. בחזקת שמתו בעליהן, התרו לנישא לשוק, דתו לא חיישנן שמא הם בחיים. ואין הלכה כרבי אלעזר:

ג פרוצוף פנים עם החוטם. אם לא ראוהו בפרצוף פניו, או שניטל חוטמו, אין מעידין להשיא את אשתו, שמא אינו הוא: מגוייד. מנחת. כמו גורו אילנא

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

שתי יבמות – נשיהם של שני אחים, ראובן ושמעון, שבאו ממדינת הים, זו אומרת: מת בעלי, וזו אומרת: מת בעלי – כל אחת מהן באה ואמרה, שמת בעלה (בלא בנים), זו אסורה מפני בעלה של זו, וזו אסורה מפני בעלה של זו – כל אחת מהן אסורה להנישא לאחרים מפני בעלה של חברתה, שחוששים שמא הוא חי, והרי היא זקוקה לו לייבום; ואף על פי שאשתו אומרת שמת, אין היא נאמנת להתיר את זו לאחרים, שאין היבמה נאמנת להעיד לחברתה (ענין לע"ז טו. ד). לזו עדים – שמת בעלה, ולזו אין עדים – אלא שהיא אומרת: "מת בעלי", כגון שלאשתו של ראובן יש עדים ולאשתו של שמעון אין עדים: את שיש לה עדים – זו שיש לה עדים, היינו אשתו של ראובן, אסורה – להנישא לאחרים, שמא יבמה (שמעון) חי, שהרי אין עדים שמת, ועדות יבמתה (אשתו של שמעון) אינה מועילה להפקיעה מזיקתה, שאין היבמה מעידה לחברתה; ואת שאין לה עדים – וזו שאין לה עדים, היינו אשתו של שמעון, מתרת – לאחרים, שהרי מפני בעלה אינה נאסרת, שנאמנת היא לומר: "מת בעלי", ואף מפני יבמה אינה נאסרת, שהרי עדים מעידים על מיתת יבמה. יש סוכרים, שאפילו עד אחד מועיל בזה (רמב"ם הל' ייבום ג. ח). לזו בנים ולזו אין בנים – לאשתו של ראובן יש בנים ממנו, ולאשתו של שמעון אין בנים, וכל אחת אומרת: "מת בעלי", ואין עדים לא לזו ולא לזו, את שיש לה בנים – אשתו של ראובן, מתרת – להנישא, שהרי אין בה זיקה שתצטרך בשבילה לעדות יבמתה, ואת שאין לה בנים – אשתו של שמעון, אסורה – להנישא לאחרים, שחוששים שמא ראובן חי, והרי היא זקוקה לו לייבום, ואין מתירים אותה על פי עדות יבמתה. נתפסו – שתי יבמות שבאו ממדינת הים, וכל אחת מהן אומרת: "מת בעלי", ואין להן לא עדים ולא בנים, ונתיבמו ליבמים הנמצאים כאן, כמו ששינוי (לעיל טו, א): האשה שאמרה: "מת בעלי", תתיבם, ומתו היבמין

– בלא בנים, אסורות להנשא – כל אחת מהן אסורה להנישא מפני בעלה של חברתה, שחוששים שמא הוא חי, וזקוקה לו לייבום, והרי אין יבמות מעידות זו לזו. ואף על פי שהיו שתיהן נשואות ליבמיהן בחזקת שמתו בעליהן, מכל מקום לא נתיבמו אלא על פי עדות עצמן, אבל עכשיו הרי אי אפשר להתיר כל אחת מהן לאחרים אלא על סמך עדות יבמתה, ואין היבמה מעידה לחברתה. רבי אלעזר אומר: הואיל והתרו ליבמין – שנתיבמו להן בחזקת שמתו בעליהן, התרו לכל אדם – ששוב אין חוששים שמא בעליהן הם בחיים. ואין הלכה כרבי אלעזר. ברם, אם מתו היבמים שנתיבמו להם, והיו להם בנים, או אם נתגרשו מיבמיהן, אף תנא קמא מודה שמותרות הן לכל אדם, שאף אם יש לנו חשש לגבי כל אחת מהן, שבעל חברתה קיים, הרי עכשיו אסורה לו (ימ"ד משנה"ע על הרמב"ם הל' ייבום ג. ט; יתוספות יום טוב).

באור משנה ג

מכאן ועד סוף מסכתנו עוסקות המשניות בדיני עדות מיתה. אין מעידין – על האדם שמת, כדי להתיר את אשתו להנישא, אלא על פרוצוף הפנים עם החטם – שראו את פרוצוף של המת עם חוטמו, אבל אם לא ראו את פרוצוף או שניטל חוטמו, אין מעידים עליו, שמא אחר הוא, שאין אדם ניכר אלא בפרצוף עם חוטמו; יש מפרשים שפרצוף הפנים היינו הלחיים, ואין משגיחים לא על העינים ולא על הפה (ענין יתוספות יום טוב). ובכרייתא בגמרא הוסיפו גם פדחת (מצח). כלומר שאין מעידים על האדם שמת אלא אם כן ראו את פדחתו ולחיו וחוטמו, אף על פי שיש סימנין בגופו – היינו סימנים שאינם מובהקים, כגון קטן או ארוך או בעל גרון מסויים, אין מעידים עליו, ובכליו – בבגדיו, אפילו סימנים מובהקים, שחוששים שמא שאולים היו. ברם, בסמינים המובהקים שבגופו, כגון שחסר לו אחד מאבריו, מעידים עליו. אין מעידין – על האדם שמת, אלא עד שחצא נפשו – ולא כשראוהו גוסס, ואפלו ראוהו מגיד – מנחת, וצלו – או תלוי על העץ, והחיה אוכלת בו – או שהחיה דורסתו ואוכלת, ודווקא במקום שבגופו שאין נפשו

בבא אומר: לא פל האדם, ולא פל המקומות, ולא פל השעות שוין.

ד נפל למים, בין שיש להן סוף, בין שאין להן סוף – אשתו אסורה. אמר רבי מאיר: מעשה באחד שנפל לבור הגדול, ועלה לאחר שלשה ימים. אמר רבי יוסי: מעשה בסומא שירד למבול במערה, ויירד מושכו אחריו, ושהו פדי שתצא נפשם והשיאו נשותיהם. ושוב מעשה בעסיא, באחד ששלשלוהו לים, ולא עלה בידם אלא רגלו; אמרו חכמים: מן הארפובה ולמעלה – תנשא, מן הארכובה ולמטה – לא תנשא.

ה אפלו שמע מן הנשים אומרות: מת איש פלוני – דיו. רבי יהודה אומר: אפלו שמע מן התינוקות אומרים: הרי אנו הולכין לספור ולקבור את איש פלוני. בין שהוא מתפנן ובין שאינו מתפנן. רבי יהודה בן בבא אומר:

פירוש ברטנורה

(דניאל ד' א') או היה אוכלת בו. דוקא במקום שאין נפשו יוצאה, אבל במקום שנפשו יוצאה, מעיד עליו שהוא מת: אין מעידין אלא עד ג' ימים. אם לא ראוהו עד לאחר שלשה ימים למיתתו אין מעידין עליו, דחיישינן שמא נשתנו מראית פניו ואינו זה שהם סבורים: ר' יהודה בן בבא אומר לא כל אדם וכו'. יש לך אדם שממחר להנפח, כגון אדם שמן. ויש מקום שאדם ממחר להסריח ולהשתנות בו כגון מקום חמה. ויש לך שעה שהעולם חם ואדם ממחר

ד מים שיש להם סוף שנראים כל ארבע רוחות שמביב המים. ומים שאין להם סוף, שאין אדם יכול לראות כל סביבו. ורבי מאיר לא מפליג בין מים שאין להם סוף למים שיש להם סוף. אבל חכמים פלוגי בברייתא, ואמרו, מים שיש להם סוף אשתו מותרת אם שהה שם שיעור שאי אפשר שיחיה כשיעור זה בתוך המים, ומים שאין להם סוף אשתו אסורה דשמא לאחר שעלה משם יצא והלך לו, כדאמר רבי יוסי במתניתין. והלכה בחכמים: ועלה לאחר שלשה ימים. דס"ל ל' מאיר אדם חי בתוך המים ימים רבים, ומ"שה אפילו במים שיש להם סוף דאי נפיק הוה חוי ליה, חייש דילמא נפיק בתר ימים רבים ולא חזו ליה. ורבי יוסי פלוג עליה ואמר מעשה בסומא שירד למבול במערה וכו', ומערה מים שיש להם סוף, ושהו עד שתצא נפשם והשיאו את נשותיהן: מן הארכובה ולמטה. הואיל ויכול לחיות, לא תנשא, שמא יצא ולא ראוהו, דמים שאין להם סוף הן:

ה אפילו שמע מן הנשים. שאין מתכוונות להעיד, ויכול לילך להעיד להשיא את אשתו: הרי אנו הולכים לספור ולקבור את איש פלוני. כגמרא מוקי שצריך שיאמרו אנו באים מלספור ולקבור את איש פלוני. וצריך נמי שישמע אותם מספרים מעניני ההספד, כך וכך רבנן הוו התם, כך וכך ספרני הוו התם, מפני שצריך תינוקות לשחק ולהעלות שמות ושמה נמלה או חגב קברו ומכנים אותו בשם איש פלוני:

משניות מבוארות – קהתי

אשתו מותרת להינשא. ושוב מעשה בעסיא – שם מקום, באחד ששלשלוהו לים – שהורידוהו לים בחבלים, ולא עלה בידם אלא רגלו – כשהעלוהו מן הים לא הוציאו אלא את רגלו; אמרו חכמים: מן הארכובה ולמעלה – אם נקטעה הרגל למעלה מן הברך, תנשא – שאפילו עלה מן הים ולא ראוהו, לא יוכל לחיות לפי שנעשה טריפה. במפרשים מבואר, שלא תינשא אלא לאחר שנים עשר חודש, לפי שידוע שטריפה אינה חיה שנים עשר חודש ירושלמי: "מגיד משנה" בשם הרמב"ן והרשב"א; ועיין "תוספות יום טוב"; מן הארכובה ולמטה – אם הרגל הקטועה היתה מן הברך ולמטה, לא תנשא – שלא נעשה טריפה ויכול הוא לחיות, ושמה עלה מן הים ולא ראוהו, שהרי מים שאין להם סוף הם, הלכך אסורה היא להינשא.

יוצאה; בכל אלו אין מעידים עליו שמת עד שיראו שיצאה נשמתו. אין מעידין – על האדם שמת, אלא עד שלשה ימים – שהכירוהו בתוך שלושה ימים למיתתו, אבל לאחר שלושה ימים אין עדותם כלום, לפי שמראה פניו זה המת משתנה לאחר שלושה ימים. רבי יהודה בן בבא אומר: לא פל האדם, ולא פל המקומות, ולא פל השעות שוין – שיש אדם שמשנתנה מהר לאחר מותו, כגון אדם שמן, ויש מקום, שהמת ממחר להשתנות בו, כגון במקום חם, ויש שעה שממחר המת להשתנות, כגון בצהרי יום קיץ, והכל לפי האדם ולפי המקום ולפי השעה, בין לקולא בין לחומרא. ואין הלכה כרבי יהודה בן בבא.

~ יום שני ~

באור משנה ד

נפל אדם למים – שראוהו טובע בהם, בין שיש להן סוף – שעומד אדם ורואה סופם של המים מארבע רוחותיהם, בין שאין להן סוף – שאין אדם רואה את סופם מכל סביבם, אשתו אסורה – להינשא, שמא עלה מן המים והוא חי. בברייתא בגמרא מובא, שאלו דברי רבי מאיר, אבל חכמים חולקים עליו וסוברים, שאם נפל למים שיש להם סוף, אשתו מותרת להינשא. אמר רבי מאיר: מעשה באחד שנפל לבור הגדול, ועלה לאחר שלשה ימים – רבי מאיר בא לחזק את דבריו על ידי מעשה זה המוכיח שפעמים אדם חי במים כמה ימים, והלכך אפילו נפל למים שיש להם סוף, אשתו אסורה, אף על פי ששהו שם כדי שיעור זמן שסתם טובע מת בו במים, ולא ראוהו שעלה, שכן חוששים שמא עלה לאחר ימים ולא ראוהו. אמר רבי יוסי: מעשה בסומא שירד למבול במערה – במקוה שבמערה, שהם מים שיש להם סוף, ויירד מושכו – מליכוי של הסומא, אחריו – שיעור זמן כדי יציאת נפשם של ושהו פדי שתצא נפשם – שיעור זמן כדי יציאת נפשם של הטובעים, והשיאו נשותיהם – והתירו חכמים לנשותיהם של הסומא ושל מושכו להינשא. ומכאן שהטובע במים שיש להם סוף

בְּיִשְׂרָאֵל – עַד שֶׁיְהֵא מִתְפָּנִי; וּבְגוֹי, אִם הָיָה מִתְפָּנִי – אֵין עֲדוּתוֹ עֲדוּת.
 וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שֶׁעָמַד עַל רֹאשׁ הַהָר וְאָמַר: אִישׁ
 פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי מֵת – הִלְכוּ וְלֹא מִצְאוּ שָׁם אָדָם, וְהִשְׁיִאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. וְשׁוֹב מַעֲשֵׂה בְּצִלְמוֹן בְּאֶחָד
 שָׁמָּר: אֲנִי, אִישׁ פְּלוֹנִי בֶן אִישׁ פְּלוֹנִי, נִשְׁכְּנִי נַחֵשׁ, וְהָרִי אֲנִי מֵת – וְהִלְכוּ וְלֹא הִפְרִירוּהוּ, וְהִשְׁיִאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ.
 ז אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: בְּשִׁירְדְתִי לְנֶהְרָדְעָא לְעַבְרַי הַשְּׁנָה, מִצְאָתִי נַחְמִיָה אִישׁ בֵּית דְלִי, אָמַר לִי: שְׁמַעְתִּי שְׂאִין
 מִשְׁיִאִין אֶת הָאִשָּׁה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּי עַד אֶחָד, אֲלֵא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּבָא. וְנוֹמִיתִי לוֹ: בֶּן הַדְּבָרִים. אָמַר לִי:
 אָמַר לָהֶם מִשְׁמִי: אַתֶּם יוֹדְעִים שֶׁהַמְדִּינָה מְשַׁבֶּשֶׁת בְּנוֹסוֹת, מִקְבְּלִנִי מִרְבֵּן גְּמְלִיאֵל הַזֶּקֶן, שְׁמִשְׁיִאִין אֶת הָאִשָּׁה
 עַל פִּי עַד אֶחָד. וְכִשְׁבַּאתִי וְהִרְצִיתִי הַדְּבָרִים לְפָנָי רְבֵן גְּמְלִיאֵל, שָׁמַח לְדַבְרִי וְאָמַר: מִצְאָנּוּ חֵבֵר לְרַבִּי יְהוּדָה
 בֶּן בְּבָא. מֵתוּךְ הַדְּבָרִים גִּזְכָּר רְבֵן גְּמְלִיאֵל, שֶׁנֶּהְרָגוּ הַרוּגִים בְּתַל אַרְזָא, וְהִשְׁיִאוּ רְבֵן גְּמְלִיאֵל הַזֶּקֶן נְשׁוֹתֵיהֶם עַל
 פִּי עַד אֶחָד; וְהַחֲזִקוּ לְהִיּוֹת מִשְׁיִאִין עַל פִּי עַד אֶחָד. וְהַחֲזִקוּ לְהִיּוֹת מִשְׁיִאִין עַד מִפִּי עַד, מִפִּי אִשָּׁה,
 מִפִּי שְׁפָחָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים: אֵין מִשְׁיִאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אֶחָד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: לֹא
 עַל פִּי אִשָּׁה, וְלֹא עַל פִּי עֶבֶד, וְלֹא עַל פִּי שְׁפָחָה, וְלֹא עַל פִּי קְרוֹבִים. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂה בְבִנֵי לְוִי שֶׁהִלְכוּ

פירוש ברטנורא

וּמִשְׁיִאִים עַל פִּי בֵת קוֹל. [אם] שמעו קול צווחת פלוני מת: בצלמוֹן, שם מקום:
 ז וְנוֹמִיתִי לוֹ. אמרתי לוֹ: בֶּן הַדְּבָרִים. שכל חבריו חולקים עליו: מְשׁוֹבֶשֶׁת בְּנוֹסוֹת. ואינו יכול לילך אצלכם להעיד מה שמעתי אלא אמור להם אתה
 זה העדות בשמי: ר' אליעזר ור' יהושע אומרים בו' ור'ע אומר בו'. ולית הלכתא כחד מוניהו. אלא הלכה משיאים על פי אשה ועל פי קרובים חוץ
 מהמש נשים דתנן במתניתין, ועד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה כשר לעדות אשה: לא תהא כהנת כפונדקית. כלומר מוחסת לא תהא נאמנת

משניות מבוארות – קהתי

ישראל האומר שמת איש פלוני, אין משיאים את אשתו של פלוני
 על פיו, עד שיהא מתפנן – לשם עדות. ובגוי – גוי האומר, שפלוני
 מת, אם היה מתפנן – להעיד, אין עדותו עדות – ואין משיאים
 על פיו אלא כשהוא מסים לפי תומו.
 יש גורסים בדברי רבי יהודה בן בבא: בישראל אף על פי שהוא מתנוון (הרי"ף;
 הרא"ש), וכן הגירסה גם בנוסח המשנה שבגמרא. ופירוש הדברים, שרבי
 יהודה בן בבא בא בעיקר להשמיענו, שגוי המעיד שפלוני מת אין עדותו
 כשרה, ואין משיאים על פיו אלא אם אינו מתכוון להעיד, ורק מסים לפי
 תומו הוא; וכנגד עדות הגוי אומר רבי יהודה בן בבא שבישראל אפילו הוא
 מתכוון להעיד עדותו כשרה (ר"ז אלבק בהשלמות לפירושו).
 – מִצְאָתִי נַחְמִיָה אִישׁ בֵּית דְלִי – שם מקום, אָמַר לִי: שְׁמַעְתִּי
 שְׂאִין מִשְׁיִאִין אֶת הָאִשָּׁה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּי עַד אֶחָד,
 אֲלֵא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּבָא – שלדעת רבי יהודה בן בבא בלבד
 משיאים את האשה על פי עד אחד, כמו שמוכח במסכת עדיות (ו,
 א): "רבי יהודה בן בבא העיד... שמשיאין את האשה על פי עד
 אחד", אבל חכמים חולקים עליו. וְנוֹמִיתִי לוֹ – ואמרתי לנתמיה
 איש בית דלי (ונומיתו כמו נאומיתי, מלשון "נאום" – "חוספות יוס
 טוב"): בֶּן הַדְּבָרִים – נכונים הדברים, שכל החכמים חולקים על רבי
 יהודה בן בבא. אָמַר לִי: אָמַר לָהֶם מִשְׁמִי: אַתֶּם יוֹדְעִים
 שֶׁהַמְדִּינָה מְשַׁבֶּשֶׁת בְּנוֹסוֹת – בחיילות האויב, ומשום סכנת
 הדרכים איני יכול לילך לארץ ישראל ולהעיד לפני החכמים שם,
 מִקְבְּלִנִי מִרְבֵּן גְּמְלִיאֵל הַזֶּקֶן, שְׁמִשְׁיִאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי
 עַד אֶחָד – ועדות זו תמסור להם בשמי. וְכִשְׁבַּאתִי וְהִרְצִיתִי
 הַדְּבָרִים לְפָנָי רְבֵן גְּמְלִיאֵל – שביבנה, שָׁמַח לְדַבְרִי וְאָמַר:
 מִצְאָנּוּ חֵבֵר לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּבָא – שיש עוד תנא המעיד
 כשהמעותו. מֵתוּךְ הַדְּבָרִים גִּזְכָּר רְבֵן גְּמְלִיאֵל, שֶׁנֶּהְרָגוּ הַרוּגִים
 בְּתַל אַרְזָא, וְהִשְׁיִאוּ רְבֵן גְּמְלִיאֵל הַזֶּקֶן נְשׁוֹתֵיהֶם עַל פִּי עַד
 אֶחָד; וְהַחֲזִקוּ – נתקבלה אצלם ההלכה, לְהִיּוֹת מִשְׁיִאִין עַל פִּי
 עַד אֶחָד. וְהַחֲזִקוּ לְהִיּוֹת מִשְׁיִאִין עַד מִפִּי עַד – על פי עד
 שהוא בעצמו לא ראה שמת אלא שמע מפי חברו שהעיד כך, מִפִּי
 עֶבֶד, מִפִּי אִשָּׁה, מִפִּי שְׁפָחָה – ואפילו שמע מפי עבד או מפי
 אשה או מפי שפחה, אף על פי שפסולים הם לעדות. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים: אֵין מִשְׁיִאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד
 אֶחָד – ואפילו הוא כשר, אלא צריכים לשני עדים כשרים. רַבִּי
 עֲקִיבָא אוֹמַר: לֹא עַל פִּי אִשָּׁה, וְלֹא עַל פִּי עֶבֶד, וְלֹא עַל
 פִּי שְׁפָחָה, וְלֹא עַל פִּי קְרוֹבִים – אבל מודה רבי עקיבא שמישיאים
 על פי עד אחד כשר. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי עקיבא: מַעֲשֵׂה
 בְּבִנֵי לְוִי שֶׁהִלְכוּ לְצַעַר עִיר הַתְּמָרִים, וְחָלָה אֶחָד מֵהֶם
 בְּדַרְךָ, וְהִבְיֵאוּהוּ בְּפִנְדֵּק – באכסניה, והשאיירוהו שם, וּבְחֲזָרְתָם
 – מצוער, אָמְרוּ לְפִנְדֵּקִית – שהיתה גויה (גמרא): אֵיָה חֲבַרְנוֹ –
 שהשארנו כאן? אָמְרָה לָהֶם: מֵת וּבְקִרְתּוֹ, וְהִשְׁיִאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ –
 על סמך דבריה של הפונדקית, שהיתה מסיתה לפי תומה; מכאן

– ישראל האומר שמת איש פלוני, אין משיאים את אשתו של פלוני
 על פיו, עד שיהא מתפנן – לשם עדות. ובגוי – גוי האומר, שפלוני
 מת, אם היה מתפנן – להעיד, אין עדותו עדות – ואין משיאים
 על פיו אלא כשהוא מסים לפי תומו.

יש גורסים בדברי רבי יהודה בן בבא: בישראל אף על פי שהוא מתנוון (הרי"ף;
 הרא"ש), וכן הגירסה גם בנוסח המשנה שבגמרא. ופירוש הדברים, שרבי
 יהודה בן בבא בא בעיקר להשמיענו, שגוי המעיד שפלוני מת אין עדותו
 כשרה, ואין משיאים על פיו אלא אם אינו מתכוון להעיד, ורק מסים לפי
 תומו הוא; וכנגד עדות הגוי אומר רבי יהודה בן בבא שבישראל אפילו הוא
 מתכוון להעיד עדותו כשרה (ר"ז אלבק בהשלמות לפירושו).

~ יום שלישי ~

באור משנה ו

מַעֲדִין לְאוֹר הַנֵּר וְלְאוֹר הַלְּבָנָה – אפילו לא ראו את המת
 ביום, אלא לאור הנר בלילה או לאור הלבנה, מעידים עליו שמת.
 וּמִשְׁיִאִין עַל פִּי בֵת קוֹל – אם שמעו קול ממרחק: "פלוני מת",
 אף על פי שלא ראו את האדם שהשמיע את הקול הזה (רש"י, ברטנורא.
 ועיין "חוספות יוס טוב"), כמפורש במעשה המובא לקמן; ויש מפרשים,
 שכוונת המשנה היא: אף על פי שלא שמעו את הקול עצמו אלא קול
 הברה בלבד (הד) שפלוני מת (תפארת ישראל), מתירים לאשתו
 להינשא. מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שֶׁעָמַד עַל רֹאשׁ הַהָר וְאָמַר: אִישׁ
 פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי מֵת, הִלְכוּ וְלֹא מִצְאוּ שָׁם
 אָדָם, וְהִשְׁיִאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ – של פלוני על פי הקול ששמעו. וְשׁוֹב
 מַעֲשֵׂה בְּצִלְמוֹן – עיר בגליל התחתון, בְּאֶחָד שָׁמָּר: אֲנִי, אִישׁ
 פְּלוֹנִי בֶן אִישׁ פְּלוֹנִי, מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי ("חוספות יוס טוב") נִשְׁכְּנִי
 נַחֵשׁ, וְהָרִי אֲנִי מֵת, וְהִלְכוּ – אליו ומצאוהו מת, וְלֹא הִפְרִירוּהוּ
 – לפי שנשתנו פניו, וְהִשְׁיִאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ – על סמך הדברים ששמעו
 ממנו.

באור משנה ז

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: בְּשִׁירְדְתִי לְנֶהְרָדְעָא לְעַבְרַי הַשְּׁנָה – היינו
 בשעת השמד, שגזרה מלכות רומי שלא לעבר השנים בארץ ישראל,

לְצַעַר עֵיר הַתְּמָרִים, וְחָלָה אֶחָד מֵהֶם בְּדֶרֶךְ, וְהִבְיאוּהוּ בְּפִנְדָּק, וּבְחֹרְתָם אָמְרוּ לְפִנְדָּקִית: אֵיךְ חִבְּרָנוּ? אָמְרָה לָהֶם: מִתּוֹ וּקְבַרְתִּי – וְהִשְׂאִי אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: וְלֹא תִהְיֶה פִנְדָּקִית? אָמַר לָהֶם: לְכַשְׁתְּהָא פִנְדָּקִית נְאֻמָּנָת; הַפִּנְדָּקִית הוֹצִיאָה לָהֶם מִקְלוֹ וְתַרְמִילוֹ, וְסִפְרָה תוֹרָה שֶׁהִיָּה בְיָדוֹ.

סליק מסכת יבמות

פירוש ברטנורא

כפונדקית גויה, בתמיה, ואם האמינו הפונדקית גויה מסיחה לפי תומה, כל שכן שיאמינו באשה ישראלית: לכשתהא פונדקית נאמנת. כלומר שגם הפונדקית אינה נאמנת:

משניות מבוארות – קהתי

בעניין עיקר הכתובה של בתולה יש דעה האומרת: "כתובת אשה מן התורה" (גמרא כתובות י, א; נו, ב), שכן למדים אותה מן הכתוב (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", שבא ללמד על מוהר הבתולות. שהוא כסף הכתובה, שיהא כסכום הקנס של מפתה ואונס, היינו חמשים כסף של תורה (50 סלע), שהם מאתיים דינר. ברם, הדעה המקובלת בגמרא היא, שכתובת אשה אינה אלא תקנת חכמים, כדי שלא תהא האשה קלה בעיני בעלה להוציאה (גמרא כתובות ט, ב). וכן פוסקים הר"ף והרמב"ם. ויש סוברים, שאפילו לדעת האומרים שהכתובה היא מן התורה, אין כוונתם שהיא מן התורה ממש, אלא שיש לה אסמכתא מן התורה, כמו ששנו בברייתא (גמרא כתובות י, א): "כסף ישקול כמוהר הבתולות" – שיהא זה כמוהר הבתולות ומוהר הבתולות כזה. מכאן שמנו חכמים לכתובת אשה מן התורה (עיין תוספות סוטה כז, א דיבור המתחיל "איש").

ואמנם הנוסח בכתובה של בתולה הוא: "כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (כסף זוזים מאתיים הראויים לך מן התורה). אבל המאירי כותב, שלא כהלכה הוא. ומכל מקום יש מפרשים: "כסף זוזי דחזי ליכי" כלומר מדברי סופרים, הרני משעבד עצמי ונכסי בהם כאילו ראויים לך "מדאורייתא" (שיטה מקובצת בשם תלמידי הרב רבינו יונה). והרא"ש מבאר ש"מדאורייתא" מוסב על הכסף, שנותן לה כסף של תורה, היינו מאתיים דינר כסף צורי ולא סלע מדינה, וזה למדים מאונס ומפתה שנאמר בהם (דברים כב, כט): "חמשים כסף" (50 סלעי צורי שהם 200 דינר כסף טהור). – יש דורשים בדרך הנוטריקון: "כמהר" – כמה? ר' היינו מאתיים (הר"ם מיינץ).

ברם, בכתובת אלמנה הכל מודים שהיא מדרבנן, וכן כותבים בנוסח כתובתה: "כסף זוזי מאה דחזי ליכי מדרבנן".

בגמרא (כתובות פב, ב) מובאת ברייתא: "בראשונה היו כותבין לבתולה מאתיים ולא אלמנה מנה (כלומר שלא היו משעבדים נכסיהם לאחריות הכתובה), והיו מזקינין ולא היו נושאין נשים (שלא רצו נשים להינשא מחשש שמא הבעל ימות או יגרשנה, ולא יהיה לה ממה לגבות כתובתה). התקינו שיהיו מניחין אותה (את הכתובה, היינו כסף הכתובה) בבית אביה, ועדיין כשהוא כונע עליה, אומר לה: לכי אצל כתובתיך (שכן תשלום הכתובה לא היה מעכב בעדו מלגרשה, שהרי הכסף מונח היה בבית אביה, ובשבילו כסף זה בין כה וכה נחשב לאבוד, שלא היה יכול להשתמש בו). התקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה: עשירות עושות אותה קלתות של כסף ושל זהב, עניות היו עושות אותה עביט (כלומר עשירות שכתובתן מרובה היו קונות בכסף כתובתן כלי כסף וכלי זהב, ועניות קנו כלי נחושת); ועדיין כשכונע עליה אומר לה: טלי כתובתיך וצאי; עד שבא שמעון בן טסח ותיקן. שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך" (כלומר שלפי תקנת שמעון בן טסח אין הבעל מייחד מיטלטלים לכתובתה אלא משעבד לה כל נכסיו).

מברייתא זו אנו למדים, שמכל מקום הכל מודים שהכתובה תוקנה בתקופה קדומה מאד, שכן נהוגה היתה זמן רב קודם לשמעון בן טסח. וכבר היו בה תיקונים בדורות הראשונים, כדי להבטיח לאשה שאם

אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי עקיבא: וְלֹא תִהְיֶה פִנְדָּקִית – כלום לא תהא נאמנת הכהנת, כלומר האשה המיוחסת, כאותה הפונדקית שהאמינו חכמים? כלומר שאם האמינו חכמים לפונדקית הגויה מתוך שהיתה מסיחה לפי תומה, כל שכן שיאמינו לאשה ישראלית. אָמַר לָהֶם: לְכַשְׁתְּהָא פִנְדָּקִית נְאֻמָּנָת – כלומר שאף הפונדקית אינה נאמנת, אלא שבאותו מעשה הַפִּנְדָּקִית הוֹצִיאָה לָהֶם מִקְלוֹ וְתַרְמִילוֹ – של חבורם, וְסִפְרָה תוֹרָה שֶׁהִיָּה בְיָדוֹ – והרי שלא האמינו חכמים לפונדקית אלא משום שהיתה מסיחה לפי תומה, ואף הוציאה להם את הפציו. ויש מפרשים: לכשתהא כפונדקית נאמנת – לכשתהא עדות כל אשה כעדותה של אותה פונדקית, תהא נאמנת, שהרי הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וכו', ועל ראיות אלו סמכו חכמים ולא על עדותה (רש"י בשם ס"א). מכל מקום הלכה היא שמשויאים את האשה על פי עד אחד: ואפילו אשה ואפילו קרובים (חוץ מחמש נשים שנימנו לעיל טו, ד), ועד מפי עד. מפי אשה. מפי עבד. מפי שפחה. נאמנים לומר שמת פלוני כדי להתיר את אשתו להינשא. שכן הקלו חכמים בעדות זו משום תקנת עגונות, כמו שבארנו הטעם במקומות אחרים במסכתנו.

~ יום רביעי ~

פתיחה למסכת כתובות

מסכתנו עוסקת בעיקרה בפרטי ההלכות של הכתובה. וכבר בארנו (יבמות ד, ג), שה"כתובה" היא שטר התחייבות, שכותב הבעל לאשתו בשעת הנישואין, ובו מפורטים כל החובות שהבעל מקבל עליו לגבי אשתו. ברם, עיקר הכתובה הוא ההתחייבות של הבעל על סכום כסף מסוים שאשתו תקבל, אם תתגרש או שתאלמן ממנו. מכאן, כסוף כסף זה נקרא בלשון המשנה "כתובה" סתם; ושונה כתובתה של אלמנה וגרושה מכתובתה של בתולה, שהנושא בתולה כותבתה מאתיים דינר, והנושא אלמנה או גרושה כותבתה מאה דינר (כמפורט במסכתנו א, ב). אמנם רשאי הבעל להוסיף על עיקר הכתובה כמה שהוא רוצה, ואותו סכום הנוסף נקרא "תוספת כתובה", אבל אין פוחתים מאתיים לבתולה וממאה לאלמנה, שכן אמר רבי מאיר (ה, א): "כל הפוחת לבתולה ממאתיים ולא אלמנה ממנה, הרי זו בעילת זנות"; וכן פוסק הרמב"ם (הל' אישות י, ט). יתר על כן, אפילו מי שלא כתב כתובה לאשתו, הרי הוא חייב בה, משום שהיא תנאי בית דין, כלומר תנאי שאינו נובע מהסכם הצדדים אלא מחיוב שנקבע על ידי בית הדין (ד, ז). ברם, הרמב"ם כותב (שם י, י): "הכונס את האשה ולא כתב לה כתובה, או שכתב ואבד שטר הכתובה, או שמחלה כותבתה לבעלה... חוזר וכותב לה עיקר כתובה אם רצה לקיימה, לפי שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה" – כן כותבים בשטר הכתובה את הנדוניה שהביאה עמה האשה מבית אביה, ומה שהבעל הוסיף לה (כמבואר במסכתנו ו, ג אילך); וכן התחייבות הבעל לספק לאשתו את כל צרכיה.

משניות מסכת כתובות

פרק ראשון

א בתולה נשאת ליום הרביעי, ואלמנה ליום החמישי; שפעמים בשבת פתי דינין וישובין בעירות, ביום השני וביום החמישי, שאם היה לו מענת בתולים, היה משכים לבית דין.

ב בתולה – כתבתה מאתים, ואלמנה – מנה. בתולה אלמנה, גרושה, וחלוצה מן הארוסין – כתבתן מאתים, ויש להן מענת בתולים. הגיורת והשבויה והשפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו, פחותות מננות שלש שנים ויום אחד – כתבתן מאתים, ויש להן מענת בתולים.

פירוש ברטנורא

א בתולה נשאת ליום רביעי. ולא בליל חמישי, דאיכא למוחש שמא יהיה טרוד בנישואים ולא מצי בעיל: שאם יש לו מענת בתולים. כגון שיאמר בעלתי ולא מצאתי דם, לא שנא אם היא קמנה או נערה או בוגרת. או פתח פתוח מצאתי, אם היא קמנה או נערה, אבל בוגרת אין לה מענת פתח פתוח: ישכים ויבא לב"ד. בעוד כעסו עליו, שמא יתפיים ותתקדר דעתו ויקימנה ושמא זנתה תחתיו והרי היא אסורה עליו. ובגמרא פריך ותנשא באחד בשבת ואם יש לו מענת בתולים ישכים ביום שני לבית דין. ומשני, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא מורח בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה. ובזמן שאין בתי דינין יושבים בשני ובחמישי, אשה נישאת בכל יום, והוא שטרח בסעודה שלשה ימים. ומפני תקנת עניים נוהגים בקצת מקומות לישא בערב שבת. ומעמא דאלמנה ליום חמישי, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים, חמישי בשבת ושני בשבת ושבת. והנושא את האלמנה אסור בעשיית מלאכה ג' ימים. והנושא את הבתולה כל שבועה. ולענין ברכת חתנים, בין בחור שנשא אלמנה בין אלמן שנשא בתולה מברכים ברכת חתנים כל שבועה ואלמן שנשא אלמנה, יום אחד:

ב בתולה אלמנה גרושה. כלומר, בתולה שהיא אלמנה או גרושה או חלוצה מן הארוסין, וחורה ונישאת, כתובתה מן השני מאתים: ויש לה מענת בתולים. אם לא מצא לה השני בתולים, אבדה כתובתה, דמקח טעות הוא שהרי בחזקת בתולה נשאה:

משניות מבוארות – קהתי

לבית הדין. ואם תהא לו שהות, יש חשש שתתייבב דעתו ויתפייס לאשתו, ושמא היא אסורה עליו, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. בגמרא שואלים: "ותינשא באחד בשבת" (ואם תהא לו טענת בתולים ישכים ביום שני לבית דין)? ומשיבים: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהא טורח בסעודה שלוש ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה".

יש מבארים, שמשום הטעם של "שקדו" (שהבאנו לעיל מהגמרא), לא היו חכמים מתקנים לעכב את מצוות הנישואין. אלא משום טענת בתולים, שענין של איסור הוא, הוצרכו חכמים לקבוע את נישואי הבתולה ליום מיוחד; וקבעו ליום הרביעי ולא ליום ראשון, משום הטעם של "שקדו". וכיון שקבעו יום לנישואי הבתולה, קבעו יום גם לנישואי האלמנה (ה"ר). ועיין "תוספות יוט טוב". ומכל מקום בזמן שבת דין יושבים יום יום, אשה נישאת בכל יום, ובלבד שיהא הבעל טורח בסעודה שלוש ימים (ברטנורא).

באור משנה ב

משנתנו דנה בעיקר הכתובה, וכבר בארנו שיעקר הכתובה הוא ההתחייבות של הבעל לאשתו בסכום כסף מסוים, שהיא תקבל לכשיגרשנה או לכשימות.

בתולה – שנישאת, **כתבתה** – כסף כתובתה, **מאתים** – יש אומרים: מאתיים דינרי כסף טהור, שהם חמישים סלע של תורה; ויש אומרים: מאתיים דינר בכסף מדינה, ונמצא שאין המאתיים אלא עשרים וחמישה דינרים של כסף טהור; ו**אלמנה** – שנישאת, והוא הדין לגרושה, **מנה** – סכום כתובתה מאה דינר. **בתולה אלמנה, גרושה, וחלוצה מן הארוסין** – בתולה שהיא אלמנה. או גרושה מן הארוסין, היינו אשה שנתארסה ומת הארוס או גירשה קודם שנכנסה לחופה, או שהיא חלוצה מן הארוסין, היינו שלאחר שמת הארוס קיים בה אחיו מצוות חליצה, **כתבתן** – כשנישאו לאחרים, **מאתים** – כדין בתולה, **ויש להן מענת בתולים** – שאם הבעל השני לא מצא להן בתולים, הרי הן מפסידות את כתובתן, מאחר שנישאו לו בכתולות והתברר שמקחו מקח טעות. **הגיורת והשבויה והשפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו** – הגיורת שנתגירה יחד עם אביה, והשבויה שנפדתה, והשפחה הכנענית שנשתחררה, והן היו אז **פחותות מננות שלש שנים ויום אחד** – שאף אם נבעלו, אין ביאתן ביאה, **כתבתן מאתים** – שבחזקת בתולות הן, **ויש להן מענת בתולים** – שאם התברר שלא היו בתולות, הרי הן מפסידות את כתובתן, כמו שבארנו לעיל.

הבעל יגרשנה או ימות תוכל לגבות את כתובתה, ויחד עם זה תשמש הכתובה גורם מרתיע, שבעינא דריתחא לא ימהר הבעל לגרש את אשתו. וזהו שאמרו: חכמים תיקנו כתובה, כדי שלא תהא האשה קלה בעיני בעלה להוציאה. ואננם מטרה זו הושגה ביותר על ידי התקנה המאוחרת ביותר שתיקן שמעון בן שטח, שהבעל ישעבד לכתובה את כל נכסיו, ונמצא שאם הוא רוצה לגרשה, עליו למכור נכסיו כדי לפרוע לה כתובתה או להוציא ממון ולתת לה.

פרטי ההלכות של עיקר הכתובה וכן של שאר החובות של הבעל והאשה המפורטים בשטר הכתובה – מבוארים, איפוא, במסכתנו. כן נישנות במסכתנו הלכות אונס ומפתה ומוציא שם רע (עיין שמות כב, טו-טז; דברים כב, יג-כא; כח-כט).

באור משנה א

לפנים בישראל, כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים, בכסף או בשטר, ועושה אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה. וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשתו לביתו. – ברם, בימינו נוהגים לסדר קידושין ונישואין בבת אחת בשעת החופה. הקידושין (האירוסין) הם קידושי האשה בטבעת, ונישואין היינו החופה וה"יהוד".

הארוסה דינה כאשת איש, ואינה מותרת לאחרים אלא כשמת הארוס או כשגירשה בגט. מכאן, אם לאחר הנישואים בא הבעל בטענה שלא מצא בתולים לאשתו, הרי היא נחשדת שנבעלה לאיש אחר בתקופת אירוסיה, ואפשר שהיא אסורה על בעלה, מכאן באה משנתנו ללמד, שחכמים קבעו את נישואי הבתולה ליום, שלמחרתו בית הדין יושב ומקבל בעלי דינים, כדי שאם יתעורר אצל הבעל חשד לגבי אשתו, יוכל תיכף להביא טענתו לבית הדין.

בתולה נשאת ליום הרביעי – ביום רביעי בשבת, כמבואר הטעם להלן, ו**אלמנה נישאת ליום החמישי** – בגמרא מבואר הטעם, שחכמים קבעו את נישואי האלמנה ליום חמישי בשבת, כדי "שיהא בעלה שמח עמה לפחות שלושה ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת" ויצא למלאכתו ביום ראשון; ואילו היה נושאה ביום אחד, היה מניחה מיד ויוצא למלאכתו. ומה טעם קבעו את נישואי הבתולה ליום הרביעי? **שפעמים בשבת** (בשבוע) **פתי דינין וישובין בעירות, ביום השני וביום החמישי** – לפי תקנת עזרא (נמרא בבא קמא פב, א), שאם היה לו **מענת בתולים** – אם תהא לבעל טענה שלא מצא לאשתו בתולים (עיין דברים כב), היה **משכים לבית דין** – יאה משכים למחר ביום החמישי בעוד כעסו עליו ויבא טענתו

ג הגדול שבא על הקטנה, והקטן שבא על הגדולה, ומכת עץ – כתבתן מאתים; דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: מכת עץ – כתבתה מנה.
 ד בתולה אלמנה, גרושה, וחלוצה מן הנשואין – כתבתן מנה, ואין להן טענת בתולים. הגיורת והשבויה והשפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו, יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד – כתבתן מנה, ואין להן טענת בתולים.
 ה האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים – אינו יכול למעון טענת בתולים, מפני שמתיחד עמה. אחת אלמנת ישראל ואחת אלמנת כהן – כתבתן מנה. בית דין של פהנים היו גובין לכתולה ארבע מאות זוז, ולא מחו בידם חכמים.

פירוש ברטנורא

ג **שבא על הקטנה.** פחותה מכת שלש שנים ויום אחד שאין ביאתה ביאה: וקטן. פחות מכן תשע שאין ביאתו ביאה ובה על הגדולה: ומכת עץ. שנתקע לה עץ באותו מקום: כתובתן מאתים. אם נישאו סתם: והכמים אומרים מוכת עץ כתובתה מנה. והלכתא כותיהו. ואפילו לא הכיר בה, כתובתה מנה, ולא היו מקח טעות:

ד **בתולה שהיא אלמנה או גרושה או חלוצה מן הנשואים.** אם הורה ונישאת סתם, כתובתה מנה, דבחוקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה: **ה האוכל אצל חמיו ביהודה.** כשהיו עושין סעודת אירוסין בבית אבי הכלה ביהודה, היו נוהגים שהארום מתייחד עם ארוסתו כדי שיהא לבו גם בה, לפיכך כשנישאת אחר כך אין לו טענת בתולים:

משניות מבוארות – קהתי

כתבתן – כשהן נישאות לאיש, **מנה** – מאה דינר, שבחזקת בעלות הן, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **ואין להן טענת בתולים** – טענת הבעל שלא מצא להן בתולים אינה טענה כדי להפסידה את כתובתה של מנה.

~ יום שישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ג

שנינו לעיל, שהאלמנה או הגרושה מן האירוסין, בחזקת בתולה היא, ולפיכך אם נישאה לאחר, ובא בעלה השני בטענת בתולים, טענתו צריכה כדור; גם מבחינת איסור – אם אשתו אינה אסורה עליו, וגם מבחינת ממון – אם אשתו זכאית לכתובת מאתים. משנתנו באה ללמד, שאם הבעל היה מתייחד עם אשתו לפני הנישואין, כשהיתה ארוסתו, אינו יכול לבוא לאחר הנישואין בטענת בתולים.

האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים – שכן נוהגים היו ביהודה, שהארוס שוהה בבית אבי ארוסתו קודם לנישואין וסועד אצלו, ונותנים לו להתייחד עם ארוסתו, כדי שיהא לבו גס בה ותיכנס אהבתו ללבה (המאירי). ובאה המשנה ללמדנו, שכל הנהוג כן ביהודה שלא בעדים, **אינו יכול למעון טענת בתולים** – אינו יכול לבוא לאחר הנישואין בטענה שלא מצא לאשתו בתולים, **מפני שמתייחד עמה** – לפני הנישואין, כמו שבארנו לעיל, ויש לחוש שמא הוא עצמו בא עליה; ואינו נאמן לומר שהוא לא בא עליה, מאחר שהתייחד עמה שלא בעדים. **אחת אלמנת ישראל ואחת אלמנת כהן** – בין אלמנה בת ישראל ובין אלמנה בת כהן, **כתבתן** – מהבעל השני, בתולה בת ישראל, שכן **בית דין של פהנים** – בבית המקדש היה בית דין של כהנים, שהיו דנים בענייני הכהנים ושומרים על יחוסי הכהונה, והם **היו גובין לכתולה** – בת כהן שנישאה לכהן, ומכל שכן לישראל, **ארבע מאות זוז** – כפליים מכתובת בתולה בת ישראל (וזו ודינר אחד הוא). **ולא מחו בידם חכמים** – אדרבא, חכמים ראו כזה מנהג טוב, שראוי להנהיג בכל המשפחות המיוחסות בישראל (גמרא).

יש מפרשים הטעם, שלא העלו כתובתה של אלמנת כהן, כדי שלא יפרשו ממנה, שאם היו מעלים כתובתה, היו אומרים: מוטב שנחתחן עם בתולה בת ישראל מאשר עם אלמנה בת כהן.

בענין בית דין של כהנים יש מפרשים, שהכוונה לבתי דין של עשרים ושלושה שהיו בערי הכהנים, כדרך שהיו בתי דין של עשרים ושלושה בכל עיר ועיר מערי ישראל (שיטה מקובצת מילוקוסי הגאונים).

ב א ו ר מ ש נ ה ו

עד כה עסקו המשניות בטענת בתולים, מבלי להיכנס בדברים שבין איש לאשתו.

~ יום המישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ג

במשנה הקודמת למדנו בענין הכתובה שלושה דברים: א. בתולה שנישאת – סכום כתובתה מאתים דינר; ב. אשה שהיא כבר בחזקת בעולה, כגון אלמנה או גרושה, כשהיא נישאת לאחר, אינה זכאית אלא לכתובה של מאה דינר; ג. אשה שנישאה בחזקת בתולה והתברר אחר כך שהיתה בעולה, ונמצא מקחו מקח טעות, הריהו מפסידה את כתובתה. – באותו ענין באה משנה זו ללמדנו: א. אשה שנבעלה בהיותה קטנה, או אפילו בהיותה כבר גדולה אלא שנבעלה על ידי קטן, הריהו בחזקת בתולה; ב. אשה שאבדו בתוליה מחמת מכה – סכום כתובתה שנוי במחלוקת של רבי מאיר וחכמים.

הגדול שבא על הקטנה – פחותה מכת שלש שנים ויום אחד, שאין ביאתה ביאה, וחוזרים לה בתוליה, **והקטן** – פחות מכן תשע שנים ויום אחד, **שבא על הגדולה** – שאין ביאתו ביאה, ואינה פוגעת בתוליה, **ומכת עץ** – שנחטטה בעץ במקום בתוליה ואבדו לה הבתולים מחמת המכה, **כתבתן מאתים** – כשנישאו אחר כך לאיש, **דברי רבי מאיר** – שלדעת רבי מאיר אף מוכת עץ דינה ככתולה, מאחר שלא נבעלה לאיש. **והכמים אומרים: מכת עץ כתבתה מנה** – כדין בעולה. והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

לעיל (משנה ב) למדנו, שאין האירוסין מוציאים את הבתולה מחזקתה, ולכן אלמנה או גרושה מן האירוסין, כשהיא נישאת לאיש אחר, לכתובת מאתים. – משנתנו באה ללמד, שמשנכנסה לחופה, אף על פי שיש הוכחות שעדיין לא נבעלה, מכל מקום הורעה חזקתה של הבתולה. כן באה משנתנו ללמד, שהנכרית והשפחה הכנענית והשבויה, בחזקת בעלות הן; ואמנם אם נתגיירה הנכרית ונשתחררה השפחה ונפדתה השבויה בהיותן קטנות, שנינו לעיל (משנה ב), שחזרות הן להיות בתולות, אבל אם היו השינויים הללו בהיותן בנות שלש שנים ויום אחד ומעלה, הרי הן בחזקת בעלות.

בתולה אלמנה, גרושה, וחלוצה מן הנשואין – בתולה שהיא אלמנה, או גרושה או חלוצה, מן הנישואין, היינו שכבר נכנסה לחופה, אבל עדיין בתולה היא, שלא נבעלה, **כתבתן** – כשנישאו לאחר, **מנה** – מאה דינר, שמשנכנסו לחופה, הרי הן בחזקת בעלות; בירושלמי מבואר הטעם, משום שבטל חינה. **ואין להן טענת בתולים** – אף אם נשאה בעלה השני ככתולה, ולא מצא לה בתולים, אינה מפסידה את הכתובה של מנה. **הגיורת והשבויה והשפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו** – הגיורת שנתגיירה, והשבויה שנפדתה והשפחה הכנענית שנשתחררה, **יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד** – בהיותן בנות שלש שנים ויום אחד ומעלה,

ו הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת: משארסתני נאנסתי, ונסתתפה שרד; והלה אומר: לא כי, אלא עד שלא ארסתיה, והיה מקחי מקח טעות – רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת. רבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חייני! אלא הרי זו בחזקת בעולה עד שלא תתארס, והטעתו, עד שתביא ראיה לדבריה. ז היא אומרת: מפת עץ אני; והוא אומר: לא כי, אלא דרוסת איש את – רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת. ורבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חייני! אלא הרי זו בחזקת דרוסת איש, עד שתביא ראיה לדבריה. ח ראוה מדברת עם אחד בשוק, אמרו לה: מה טיבו של זה? איש פלוני וכהן הוא – רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת. ורבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חייני! אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר, עד שתביא ראיה לדבריה.

פירוש ברטנורא

ו ונסתתפה שרד. מטר סוחר בא על שרד והפסידה, כלומר מולך גרם ותן לי כתובתי: והיה מקחי מקח טעות. ואין לך כתובה ממני: נאמנת. ומשביעין אותה שבועת היסת שכן הוא כדבריה, ותמול כתובתה. וכן הלכה. ואי אמרה בתולה מצאני, אינה נאמנת, דהימנוהו רבנן לבעל ואפילו בלא שבועה, דחוקה אין אדם טורח כסעודה ומפסידה:
ז דרוסת איש. בעולת איש: נאמנת. ולא הפסידה כתובתה. ומכל מקום אי אשת כהן היא ולאחר זמן האירוסין כשנשאה טען דרוסת איש את, מפקנין לה מנינה, דשמא לאחר שארס אותה נבעלה, ומכי אמר דרוסת איש את שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ואפילו נבעלה באונס, הא קי"ל אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה. ומגרש לה ויהיב לה כתובתה:
ח מדברת. מתיחדת: וכהן הוא. מיוחס: נאמנת. כשירה לכהונה:

משניות מבוארות – קהתי

אינם נכונים, אלא דרוסת איש את – בעולת איש את, שנבעלת לאיש קודם שאירסתין ומקחי מקח טעות; רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת – האשה נאמנת עלינו בטענתה שהיא מוכת עץ, וזכאית לכתובה של מאה דינר (ולדברי רבי מאיר – למאתיים). ורבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חייני! – אין אנו סומכין על דבריה, אלא הרי זו בחזקת דרוסת איש – כטענתו של הבעל, עד שתביא ראיה לדבריה – שאינה בעולה אלא מוכת עץ. טעמי המחלוקת כמו במשנה הקודמת: רבן גמליאל סובר, הואיל והיא טוענת טענת ברי והבעל טוען טענת שמא, הרי ברי ושמא ברי עדיף, ואין הולכים כאן אחר חזקת ממון, שאנו אומרים: העמד אשה על חזקתה, וחזקה על בנות ישראל שאינן מפקירות עצמן. ורבי יהושע סובר: העמד ממון בחזקת בעליו, והמוציא מחברו עליו הראיה (הר"ו).

באור משנה ח

משנתנו דנה בבת ישראל, שחושדים בה, כי נבעלה לאדם הפוסלה לכהונה, כגון לנתין או לממזר, האסורים לבוא בקהל ישראל (עיי' יבמות ד, ג, ח, ג), והיא טוענת, שאותו אדם כשר הוא; ואף בענין זה נתלקו רבן גמליאל ורבי יהושע כמו במשניות הקודמות.

ראוה מדברת – ראו אשה פנויה כשהיא מתייחדת, עם אחד בשוק – עם אחד שהיה בשוק; ויש נוסחות שאין גורסים תיבת "בשוק". אמרו לה – לאשה: מה טיבו של זה – שהתייחדת אתו, שמא הוא נתין או ממזר וכיוצא בו שביאתו פוסלתך להינשא לכהן? והיא אומרת: איש פלוני וכהן הוא – כלומר אדם כשר הוא; ומה שנקטה המשנה: "וכהן הוא" לאו דווקא; רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת – האשה נאמנת בדבריה, שאותו איש שהתייחדה עמו אדם כשר הוא, והיא מותרת להינשא לכהן, וטעמם, כמו שבארנו במשניות הקודמות, לפי שהיא בחזקת כשרות (יתוספות יוס טובי): ורבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חייני! – אין היא נאמנת, אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר – אנו מחזיקים אותה שנבעלה לפסול, כגון לנתין או לממזר, ונפסלה להינשא לכהן, עד שתביא ראיה לדבריה – שנבעלה לאותו פלוני ואדם כשר הוא. טעמו של רבי יהושע: הואיל והתייחדה עמו, הורעה חזקת כשרותה. והלכה כרבן גמליאל ורבי אליעזר (רמב"ם ה"ל איסורי ביאה י"א, ג).

משנה זו והמשנה שלאחריה עוסקות בדיון ודברים שבין איש לאשתו, בשעה שבא הבעל בטענה שלא מצא לה בתולים.

הנושא את האשה – בחזקת בתולה, ולא מצא לה בתולים – ואשתו מודה בכך, אלא היא אומרת: משארסתני נאנסתי – לאחר האירוסין אנס אותי אדם, ונסתתפה שרד – ומטר סוחר בא על שרד ושטפה, כלומר לאחר שהייתי כבר ברשותך, גרם לך מולך שנאנסתי, ואני זכאית לכתובתי. והלה – והוא, בעלה – אומר: לא כי – כלומר שמא דברך אינם נכונים, אלא עד שלא ארסתיה – קודם שאירסתין נבעלת, והיה מקחי מקח טעות – שנשאתין בחזקת בתולה והטעית אותי, ולכן את מפסידה את כתובתך; רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת – טענתה נאמנת עלינו, והיא זכאית לכתובתה של מאתיים דינר. הטעם מבואר בגמרא, לפי שהאשה טוענת טענת ברי והבעל טוען טענת שמא, וברי ושמא ברי עדיף; ואף על פי שיש לומר: העמד ממון בחזקת בעליו והמוציא מחברו עליו הראיה, מכל מקום אין אומרים כן, לפי שכאן מעמידים את האשה על חזקתה שהיתה בתולה מיום היוולדה עד לאירוסין. רבי יהושע אומר: לא מפיה אנו חייני! – כלומר אין אנו סומכים על דבריה, אלא הרי זו בחזקת בעולה עד שלא תתארס – אנו מחזיקים אותה שנבעלה קודם שנתארסה לו, והטענה – שנישאה לו בחזקת בתולה, והיה מקחו מקח טעות, עד שתביא ראיה לדבריה – שלאחר האירוסין נאנסה. דעת רבי יהושע היא, שהואיל ויש כאן צד ממון, אנו אומרים: העמד ממון בחזקת בעליו והמוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כרבן גמליאל ורבי אליעזר (רמב"ם ה"ל אישות י"א, יא).

~ שבת קודש ~

באור משנה ז

במשנה ג שנינו, שמוכת עץ, כתובתה – לדעת רבי מאיר – מאתיים, ולדעת חכמים – מאה. ואמנם הלכה חכמים שכתובתה מאה כדיון בעולה, אבל יש הובל בין מוכת עץ ובין בעולה, שבמוכת עץ הדין הוא, שאפילו נישאה בחזקת בתולה ונמצאה מוכת עץ, אינה מפסידה את כתובתה, ואילו בבעולה, אם נישאה בחזקת בתולה ונמצאה בעולה, יש לבעל טענה של מקח טעות, והיא מפסידה את כתובתה. על יסוד ההבדל הזה מביאה משנתנו דין ודברים בין בעל לאשתו, כשנישאה לו בחזקת בתולה ולא מצא לה בתולים.

היא אומרת: מפת עץ אני – שאבדו בתולי מחמת מכה שנחבטתי בעץ, וזכאית אני לכתובה; והוא אומר: לא כי – שמא דברך

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף יד עמוד ב. הגמרא מביאה מימרא שהיה רבי יוחנן אומר כשסיים ספר איוב: **רבי יוחנן פי הוה מסיים ספרא דאיוב** – כאשר היה מסיים ללמוד ספר איוב, **אמר הכי** – אומר היה כך. **סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו במעשיו הטובים, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה המלך בספר קהלת (ו א) 'טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו'.**

הגמרא מביאה מימרות שהיו התנאים והאמוראים רגילים לומר: **מרנלא בפומיה** – מימרא זו היתה רגילה בפיו דרבי מאיר, כך אומר לו הקדוש ברוך הוא לאדם, **גמור [למד] בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי, ולשקוד על דלתי תורתך, נצור – שמור את דברי תורתך בלבבך, ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור את פיך מפל דיבור של חמא, וסחר וקדש את עצמך מפל אשמה ועון, ואם תעשה כן, אני אהיה עמך בכל מקום שבו תהיה.**

מרנלא בפומיהו דרפנן דיבנה – מימרא זו היתה רגילה בפיהם של התלמידי חכמים שביבנה. **אני** – העוסק בתורה, **ברייה אני, וחברי** – עם הארץ העוסק במלאכתו, אף הוא **ברייה** כמוני, כלומר, יש לו לב כמוני להבחין בין טוב לרע. **אני עוסק במלאכתי** [לימוד התורה] **בתוך העיר, ואילו הוא עוסק במלאכתו בשדה, ונמצא שמלאכתי יותר נוחה ממלאכתו. אני משפיים בבוקר למלאכתי, ואף הוא משפיים למלאכתו. בשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי, כלומר, אינו חפץ לתפוס את מלאכתי ולעסוק בתורה, כך אני איני מתגדר במלאכתי** – אף אני איני רוצה לעזוב את לימוד התורה ולעסוק במלאכה. **ושמא תאמר שהדין עמו בזה שאינו רוצה לתפוס את מלאכת לימוד התורה, לפי שאני מרבה בה והוא ממעיט, כלומר, אילו היה הוא עוסק בתורה לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי, אלא יכול היה ללמוד רק מעט, ולא היה נוטל על כך שכר, אין הדבר כן, שהרי שנינו (מנחות קי.) **ש'אחד המרבה ואחד הממעיט, ובבלבד שיכוין לבו לשמים'**. כלומר, שאילו היה עוסק בתורה, אף אם לא היה בכוחו להרבות בה, מכל מקום היה נוטל שכר כמו המרבה.**

מרנלא בפומיה דאפני, לעולם יהא אדם ערום ביראה, כלומר, שיערים בכל מיני תחבולות כדי להגיע ליראת בוראו. וכמו כן יהא מתנהג תמיד ב'מענה רך (משיב) [ישיב] חמה' (משלי טו א), **ויהא מרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם, ואפילו עם נכרי בשוק, כדי שיהא על ידי מעשים אלו אהוב בשמים למעלה, ונחמד בין בני אדם למטה, ויהא מקובל על הפריות.** **אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק, לפי שלעולם היה הוא דורש תחילה בשלום כל אדם.**

46 שהיו עליו בגדים ונתקעו, בעל הבור תייב רק על הפהמה ופסור
47 על הפלים שנשברו או שנקרעו.
48 נפל לתוכו שור חרש שומה וקמן - שור שהוא חרש או שוטה או
49 שור קטן, תייב, שאין בהם דעת להיזהר מליפול בבורות. ואם נפל
50 לתוך הבור ומתו בו כן או בת - אף על פי שהם קטנים ואינם בני
51 דעת להיזהר או עקר או אמה שנפלו לבור ומתו פסור:

גמרא

52 הגמרא מבארת את דברי המשנה, פסוהו הראשון ובה השני ומצאו
53 מגולה ולא פסוהו השני חייב, והראשון פטור. ושאלת: וראשון עד
54 אימת מיפסור והחיוב מוטל רק על השני. משיבה הגמרא: אמר רב,
55 הראשון פטור בכרי שייע - עד שישבו ויראה שבורו מגולה,
56 וכששניהם יודעים חל החיוב על שניהם, ועליהם להעמיד שומר
57 עד שיתקינו כיסוי חרש. ושמואל אמר שאין ממתנים לראשון עד
58 שיבוא ויראה, אלא בכרי שיודעוהו שבורו מגולה, אז חל החיוב
59 על שניהם להעמיד שומר עד שיתקינו לבור כיסוי. ורבי יוחנן אמר
60 שאין צריך להעמיד שומר, אלא נותנים לו זמן בכרי שיודעוהו,
61 וישבור שועלים ויכרות על ידיהם ארזים ויתקין מהם מכסה לבור
62 ויכסוהו:

63 הגמרא ממשיכה בביאור דברי המשנה: שנינו במשנה, פסוהו פראוי
64 ונפל לתוכו שור או חמור ומת פסור: שואלת הגמרא: כיון דפסוהו
65 פראוי תייב נפל. מתרצת הגמרא: אמר רבי יצחק בר בר חנה כגון
66 שהתליע הכיסוי מתוכו ונחלש, וכשעברה עליו הבהמה נשבר
67 ונפלה לתוכו, ובעל הבור פטור כיוון שהוא אנוס.

68 ספק בדיני כיסוי הבור: איפשיא להו, בור שפסוהו בפיו חזק שיכול
69 לעמוד לפני שוורים העוברים עליו, בלא שיסבר תחתם. ואין יכול
70 לעמוד איתן בפני גמלים שכובדם רב, ואתו גמלים ועברו על
71 המכסה וארעותה - וקלקלהו ונעשה חלש, ואתו לאחר מכן שוורים
72 ומתוך שהיה חלש נשבר לגמרי ונפלי ביה, מאי האם בעל הבור
73 חייב.

74 הגמרא מבררת מה הם צדדי הספק: אמרי, תייב דמי, אי דשכיחי -
75 אם מצויים באותו מקום גמלים, הרי פושע הוא - וחיוב גם לגבי
76 השוורים שנפלו, שהיה צריך להעלות על דעתו שגמלים עלולים
77 לעבור על הכיסוי ולהחלישו, ולאחרים יבאו שוורים ויפלו
78 לתוכו, ואי דלא שכיחי גמלים באותו מקום, אנוס הוא ופטור לגבי
79 השוורים, שלא היה לו להעלות על דעתו שיבואו גמלים ויחלישו
80 את המכסה. משיבה הגמרא: לא צריכא אלא כגון דאתו לפרקום -
81 שפעמים באים לשם גמלים, מי אמרינן כיון דאתו לפרקום פושע
82 הוא גם לענין השוורים וחיוב, דאיכתיב ליה אסונך אדעתיה - שהיה
83 צריך לעלות על דעתו שעלולים להגיע גמלים להחליש את
84 המכסה. או דלמא כיון דהשתא מיהת ליבא - שמכל מקום עכשו
85 אין שם גמלים, אין לו להעלות על דעתו שיבואו, ודרי אנוס הוא
86 ופטור.

87 הגמרא מנסה לפשוט את הספק משנתנו: תא שמע, פסוהו פראוי
88 ונפל לתוכו שור או חמור ומת פסור, מבררת הגמרא, תייב דמי
89 אילמא שכיסה פראוי לשוורים ופראוי לגמלים, תייב נפול שם
90 השוורים, אלא לאו שכיסה פראוי לשוורים

1 כיון שפסור לו ללוקח את מפתח הבית קנה.

2 שואלת הגמרא: תייב דמי - כיצד מסירת מפתח מועילה לקנין
3 הבית, אי קנה את הבית בכסף - בקנין כסף, אם כן ליקני בכסף
4 - בתשלום המעות בלבד, אי בפתח - כגון שנעל את הבית, ליקני
5 בפתח ולמה מסירת המפתח, מתרצת הגמרא: לעולם בפתח, ובעי
6 למימר ליה המוכר ללוקח לך חוק וקני, וכיון שפסור לו ללוקח את
7 מפתח הבית, כמאן דאמר ליה לך חוק וקני דמי ואין צורך לומר
8 זאת בפירושו.

9 ממשיכה הגמרא לדון בהלכות קנינים: אמר ריש לקיש משום רבי
10 ינאי המוכר עדר צאן לחבירו כיון שפסור לו - המוכר ללוקח
11 משוכבית - הוא דבר שעל ידו נמשך כל העדר, קנה את העדר.
12 שואלת הגמרא: תייב דמי - כיצד מועילה מסירת המשוכבית
13 לקנות את העדר, אי - אם רוצה לקנות משוכבית - על ידי קנין
14 משיכה ליקני במשיכה בלבד, אי בפקסיה הוא רוצה לקנות, לפי
15 שהיה במקום משיכה אינה קונה שם, ליקני בפקסיה לחדר.
16 מתרצת הגמרא: לעולם במשיכה ובעי למימר ליה לך משוד וקני,
17 וכיון דמסר לו משוכבית כמאן דאמר ליה לך משוד וקני דמי.

18 שואלת הגמרא: מאי משוכבית, מתרצת הגמרא, הקא תרנו -
19 בבבל פירשו קרקשקתא - פעמון שמצמצל בו והעדר הולך כולו
20 אחריו. רבי יעקב אומר, עינא דאולא גריש עדרא - עז פיקחת יש
21 בעדר היודעת להזהר ממכשולות, והולכת בראש, והעדר כולו
22 הולך אחריה. בדרוש הוא גלילאה - אותו תלמיד מהגליל,
23 שעמד עליה רב חסדא כשדבר בנוגע למנהיגים שאינם הגונים,
24 ונתן משל, בר גניו - כשכועס רצוא - הרועה על ענא - על הצאן
25 עביר לנגדא - עושה את העז ההולכת בראש פסותא - ענרת,
26 ונכשלת ונופלת בבורות והעדר כולו אחריה, כך כשהקדוש ברוך
27 הוא כועס על עם ישראל ממנה לחן מנהיגים שאינם מהוגנים
28 המכשילים אותם:

משנה

29 משנה זו כהמשך למשנה הקודמת (לעיל נא). דנה בתחילת דבריה
30 בבור של שותפין: בור של שותפין פסוהו פראשון - כראוי בגמר
31 השימוש, ובה השני לאחר זמן להשתמש בו, ומצאו מגולה, כגון
32 שאכלהו תולעים, ולא פסוהו השני כשסיים, השני לבדו תייב בנוק
33 הבור, והראשון פטור שהרי כסוהו כראוי.

34 פרטי דינים שונים בענין בור: בור שפסוהו פסוהו פראוי, אלא
35 שהתליע הכיסוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, בעל הבור פטור
36 שאנוס הוא. אבל אם לא פסוהו פראוי, ונפל לתוכו שור או חמור
37 כשעבר על הכיסוי המקולקל ומת, בעל הבור תייב.

38 בור שהיה כרוי, ונכנס לתוכו שכיר של בעל הבור להעמיקו או
39 להרחיבו, והיה שור הולך על שפת הבור ונפל לפניו אל תוך הבור
40 מקול תכרייה - שנבהל מרעש החפירה, בעל הבור תייב, והכורה
41 פטור, שכן קול הכרייה הוא גרמא. ואם לאחרי מקול תכרייה, אף
42 בעל הבור פטור.
43 נפל לתוכו שור וכליו - עם העול והמחרישה המחוברים בו
44 ונשתברו, או שנפל לתוכו חמור וכליו - עם המרדעת שלו, או

אין מקום לבאר לקטן, שהוא עדיין בגיל החינוך, את המעלה הבאה
על ידי התעסקות בחושך בכדי להפכו לאור; כי אם אדרבה, צריכים
להסבירו העבודה דסור מרע

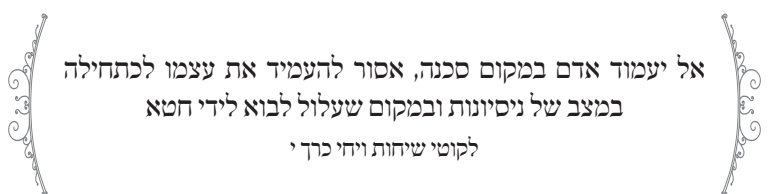
לקוטי שיחות ויחי כרך י

בבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף נב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קצא

רש"י

1 דְּמִסֵּר לְךָ מִפֶּתַח קֶנֶה הַיָּד (ואין בכסףא כו'. רש"י מפרש בפי חוקת הבתים (כ"ב ד' נב):
 2 וס' ד'ה נעל) גבי נעל וגדר כל שהוא נכבסי הגר דנעל היינו שקבע מעולם בדת
 3 לנעלו דהוי נגון אבל סגר הדלת נכבסי הגר אין חוקה דאין זה אלא כמבריח ארי מנכסי
 4 חבירו ואע"ג דגבי שכירות הבתים אמר ברש"י משכת פסחים (דף ד. וס) דבשקסר לו
 5 מפתחות הוי בחוקת השוכר לבדוק וזה"ל לקנותו
 6 ד"מ מוכר ומשכיר בית לחבירו אבל נכבסי הגר
 7 מאן מסר ליה דליקני וקשה לר"י דהבא משמע
 8 בדיקא דמסירת מפתח לא קני אלא הוי פאומר
 9 לך חוק וקני ודוקא גבי תמיז הוא דתלמי במסירת
 10 מפתח דמי שמפתח בידו עליו לבדוק כיון שהוא
 11 יכול ליכנס בזה הבית לבדוק ומה שפי' דלא קני
 12 בנעילת דלת אין נראה דבגישן בפרך חזוק נהי
 13 ע"ז אומר גבי גט דתמיל אידי ותיחוד ותפתח
 14 אלמא נעילה לחוד קניא שלא היה יכול לעשות
 15 שום מנעול דשבת היה ואע"פ אסור לקנות
 16 בשבת כשביב מרע שרי שלא תסרוך דעתו
 17 בדאמר" בפרך מי שמת (כ"ב דף קנ: וס) (ושם)
 18 ובחוקת הבתים (שם ס' נו) נמי מוכח גבי יהוא
 19 דתנן אלו דברים שיש להם חוקה ואלו שאין
 20 להם חוקה ופריך הגמרא מ"ש רישא ומ"ש סיפא
 21 ומשני אמר רבא כל שאילו נכבסי הגר קנה
 22 נכבסי חבירו קנה נכבסי הגר לא קנה נכבסי
 23 חבירו לא קנה א"כ הא דקתני סיפא הכניס
 24 תרגולין לתוך הבית הוי זרי חוקה נכבסי הגר נמי
 25 קנה והיינו טעמא דקנה דמסתמא בשנתן שם
 26 תרגולין נעל דלת כדי לשמרים אלמא בנעילת
 27 דלת סגי ואין לדמות נעילת דלת למכריח ארי
 28 דדוקא נתן צורו דסבר מצייה מיא הוא דאמר"י
 29 בחוקת הבתים (כ"ב דף נג.) דהוי כמכריח ארי
 30 אבל נעל שנקעל דלת בפני כל אדם ואין מניח
 31 אדם ליכנס מוכחא מילתא שהבית שלו וקני
 32 בנעילה לחודה והא דאמר התם הבורח פלטרין
 33 נכבסי הגר ובא אחר והעמיד להם דלתות קנה
 34 אורחא דמילתא נקט שאותו שמעמיד דלתות
 35 רגיל לנעלם וזה"ל נעל ולא העמידה. **בבב"י**
 36 שידע. כלומר שהקול יצא שהבורח מגולה
 37 דמסתמא שמע ושמואל אמר בשמיעה בעלמא
 38 לא מחייב דאין סומך אשמיעה עד שידועוהו
 39 ורבי יוחנן אמר עד שידועוהו וישבור פועלים
 40 ויכרות אחרים וזה"ל השני שנותני לו שיער זה
 41 אלא דלא בעינן שידועוהו שכבר דע ושמואל
 42 קבר דמיך יש לו לחושיב שם שומרים שלא יפול
 43 שום דבר בבור: **ואתו** שוורים ונפלו ביה. פ"ה
 44 דאי נפלו בו גמלים לא מביקאי לן דחייב דהא
 45 לגבי גמלים פושע הוא וכן משמע הלשון ויש ליתן
 46 טעם בדבר דאפילו לא שכחיה גמלים כלל יש
 47 לחוש שמא יבאו גמלים ויפלו אבל אין לחוש
 48 שידעו גמלים ויפלו אחריו כן שוורים:
 49 תא

1 משכוכית. לקמה מפרש דבר המושך כל העדר אחריו: ה"ד אי במשיכה. שהבישה במקל
 2 ורצה לפניו שכן דרך בהמה דקה: ליקני במשיכה. לקמה לי מסירת משכוכית: אי
 3 כמסירה. קני להו שהיה רחיר או חצר שאניה של שניהן שאין משיכה קונה שם דאין
 4 משיכה אלא בטמא או בחצר של שניהן בהמבור את הספינה בבבא בתרא (דף ע"ו.)
 5 **קרקשתא**. גרסין זוג שמקרקש בה לפני העדר
 6 והולך כולו אחריו: עיזא דאולא ברש"י עיזא. יש
 7 לבעל העדר עז חרף ודרך העוים להלך בראש
 8 והעדר הולך אחריהם: עביר לנגדא סמוחא. לעז
 9 המושכת מנסך עיניה ונכשלת ונפלת בבורות
 10 והעדר אחריה כף בהמקום נפרע משואני
 11 ישראל ממנה לכן פתחים שאינן מהונגין:
 12 **מתני'** פסחו הראשון. כשנשתמש בו: וקא
 13 השני. להשתמש בו: ויצאו מגולה. כגון
 14 שהתלע וישבר הכסוי השני חייב. והראשון
 15 פטור ובגמרא מפרש עד מתי ראשון פטור אבל
 16 לא פסחו ראשון וקא שני ומצאו מגולה ולא
 17 פסחו שניהן חייבין ודקתני השני חייב הא
 18 אוקמינא שהניחו ראשון לשני משתמש וקמך
 19 עליו שישכחו: פסחו פראוי. ועבר עליו השור או
 20 המור ונפל מות: פטור. ובגמרא פריך הואיל
 21 וכראוי הוא היכי נפל: נפל לפניו מקול הכרייה.
 22 בור כרייה ונגסו בורה שכיר לתוכו להרחיב או
 23 לתעמיק ושור הולך על שפת הבור ושמע קול
 24 הפטיש ונבעת ונפל על פניו בבור: חייב. בעל
 25 הבור ואפילו שור שהוא פסח דאמר לקמן נה
 26 נה. במתניתא דבעל הבור פטור דאיבעי עיני
 27 ומיזל הקא חייב שקול הכרייה ביעתתו ובגמרא
 28 פריך נימא בורה גרם ליה. ל"א לפניו מקול
 29 הכרייה בעל הבור חייב דאע"ג דאיבא למימר
 30 בורה גרם ליה וכוךה גרמא בעלמא הוא דעבר
 31 דקיל המכביעת את חבירו פטור מדוני אדם
 32 ותרוייהו ליפטור אפ"ה בעל הבור חייב בר' נתן
 33 בדמפרש בגמ' וזה שמעתי: לאחריי מקול
 34 הכרייה פטור. בדמפרש בגמרא ואידי דנקט
 35 ברישא מקול הכרייה תנא סיפא לאחריי מקול
 36 הכרייה: כבלי שור. שייבא שבירה העול
 37 והמתישה בכלי חמור שייבא קריעה חבילת
 38 בגדים ומרדעת שעל גביה: ופטור על הפלים.
 39 בדמפרש בגמרא: שור חרש שוטה ונפלי ביה
 40 מפרש בגמ': בן או בת. כלומר אע"ג דקטנים הן
 41 וליבא למימר איבעי להו עיני ומיזל אפ"ה פטור
 42 מגזירת הכתוב שור ולא אדם חמור ולא כלים:
 43 **נב'** וראשון עד אימת מופטר. היבא דבא השני
 44 ונשתמש בו ולא פסחו עד אימת רמאי כולה
 45 חיובא אשני וראשון פטור: בבב"י שידע. שביבא גם
 46 הראשון אחריו כן וראשון מגולה הואיל ושניהן
 47 יודעין שהוא מגולה רמאי חיובא אתרוייהו
 48 ושמואל אמר בבב"י שידועוהו. אע"פ שלא בא
 49 וראשו חייב בחלקו ולא רמאי כולה אשני דהא
 50 לא גילהו דנתייבבה משום פותח לשון מורי לן
 51 אחר עד כדי שידועוהו אפי' בא וראשו פטור עד שידועוהו ולשון ראשון כשה: ויכרות ארזים כו'. אבל לשני שכא ונשתמש בו לא יחייבן שיערא כולי האי דהיה ליה לאותובי
 52 שומרים עליו: וארעה. קלקלהו ונעשה רעועה: **ואתו** שוורים ונפלו ביה. דאי נפלו ביה גמלים לא מביקאי לן דחייב דהא לגבי גמלים פושע הוא: אי שכחיה גמלים פושע הוא. אף
 53 לגבי שוורים דאית ליה לאסוקי ארעמיה דגמלים מרעי ליה.

קצב כבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף נב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

1 תא שמע לא פסדו פראוי בו. תימה דמתחילה רצה להוכיח מרישא דפטור א"כ ע"כ סיפא אידי דתנא רישא פסדו פראוי תנא סיפא לא פסדו פראוי ולא אקא לאשמעונו מידי א"כ היכי
2 בעי להוכיח מידי מסיפא ויל דמעיקרא ודאי שלא היה יכול לומר טעם אחר צריך לומר אידי אכל השקא שכיב למצוא חידוש סקרא הוא דלית לן למימר אידי.
3 ושבתי גמלים והתליע מתוכו מהו. כלומר אם מתחילה עברו גמלים ואח"כ באו שוורים ונפלו פשיטא דחייב דפושע הוא כיון דשכיחי גמלים או אפי' אהו לפרקים איבעי ליה לאסוקי
4 אדעתיה ובי מיעביא לן היכא דלא אהו גמלים אלא באו שוורים ונפלו מהתליע מתוכו מאי אמרינן מונו לא לא ומסיק דלא אמרינן מונו ואת"כ בי לא אמרי' מונו נמי מהתייב
5 התחילו בפשיעה הוא לענין שוורים אם יעברו
6 גמלים תחילה ואח"כ שוורים וסופו באונס
7 שהתליע ותיצר ריבא דלא אמרינן תחילתו
8 בפשיעה וסופו באונס חייב אלא היכא שפחמת
9 הפשיעה בא האונס אבל הקא לא בא האונס
10 מחמת הפשיעה דהא היה מכוסה פראוי
11 לשוורים ולגמלים היה מתליע וכן משמע
12 בהפסקי (כ"מ לו. ושמ) גבי פשע עבד ורצה
13 לאגם דאפילו למיד תחילתו בפשיעה וסופו
14 באונס חייב התם פטור דמלאך המות קטלה מה
15 לי הקא מה לי התם ואת"כ בהבונס (לקמן דף נג.
16 ושמ) גבי נפרצה פלילה קאמר כבולת רצוע פי
17 התרה אבאי פטור תחילתו בפשיעה וסופו
18 באונס הוא והתם לא בא אונס מתוך הפשיעה
19 דאפי' כותל בריא יכול להתור ויל דלקמן
20 פרישי שנתרה והפילה הכולת ע"י תיחיה תרי
21 דמחמת הפשיעה שהיתה רצועה בא האונס
22 דאם היה בריא לא היה נופל בהתייה ובסוף
23 הפועלים (כ"מ דף ג"ג. ושמ) גבי רוצח שהיה ערוז
24 ובא לעיר ובא ארי ורדס דפריך אבי תחילתו
25 בפשיעה וסופו באונס הוא דאי על בעידקא דלא
26 עילוי אינשי אפילו לא היה יכול להציל אם היה
27 שם חייב והתם לא בא האונס מחמת הפשיעה
28 דמה לו הקא ומה לי התם כיון שאינו יכול
29 להציל אומר ריב"ם ודפי' רב אלפסו דלאבי
30 ודאי חייב אפי' שלא בא האונס מחמת
31 הפשיעה כדמשמע בהפסקי (שמ) דקאמר לא
32 מעביא למיד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב
33 בו מכלל דלמיד חייב ניהא ליה לאביי בלא
34 טעמא דהבלא אצטונן קטלה ועוד דבלאי הכי
35 מפרש שפיר התם ר"י דלא קשה כלום ואין
36 להאריך כאן יותר אבל קשה לר"י דהיכי פשיט
37 מנפל לתוכו שור חשו' הא לא דמי כלל דהא
38 לענין פקח בדין הוא שלא יחשב פושע ע"י מונו
39 שחרי אין פושע לגבי שור פקח כלל אכל בבועיא
40 דידן הוא פושע לגבי שוורים כי מרעי (ג"כ)
41 גמלים לכיסוי ולכך יש להועיל שם המגנו
42 להחשב פושע לענין שוורים אף לענין התלעה
43 ונראה לר"י דכסדו שלא פראוי לגמלים אידי
44 ככה"ג שמדי שהגמלים עוברים נפקת תחתיהן
45 הביטוי דהשקא ליכא פשיעה בשוורים ככל
46 ותחילתו וסופו באונס דאי לא אהו גמלים ראוי
47 הוא לשוורים ואי אהו גמלים נפקת מכל וכל
48 וחוזו שוורים פקחים ומזכרים ולא נפלי ומ"מ מונו
49 ודאי איכא ופסיר מעביא לן אן אמרי' מונו דהוי פושע לגמלים הוי פושע לשוורים בהתלעה ולפי"ז לא שייך תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא ואת"כ כיון שידע
50 ודאי פקח פטור דלאו פושע הוא א"כ מאי קמיעביא ליה תפשוט ממתי' דתנן שור חשו' חייב הא פקח פטור ולא אמרינן מונו ויל דסי' השקא דכל השוורים בין שוטים בין פקחים
51 פטורין ביום ותייבין בלילה ומתי' מידי בלילה וחרש דנקט לרבותא דסי' דחרש לא מחיב כדכתיב למימר לקמן דתירשונו ורמא לו ומקא דלא אמר מונו דהוי פושע בלילה הוי פושע
52 ביום לא מצי למפשט מידי דלא דמיא כיון דבההיא שעתא הוא אנוס ועוד אור"י דמצי למימר דשפיר ידע האמת דפקח פטור וחרש חייב ויהי דלא אמר התם מונו משום דחשיב לפקח
53 כמיון עצמו וכמתוכו להפיל את עצמו לבור והתורה לא חייבה בתקלת הבור אלא פשאן לו לעיני וליילך אבל כשנפל ע"י התלעה או יש להתחייב ע"י מונו כיון דלא שייך ביה טעמא
54 דאיבעי ליה לעינוי ובמסקנא כפשוט הש"ס אין חושש בזה החילוק ואת"כ מאי נקט בעיא שלו בשכיחי גמלים אפילו לא שכיחי גמלים כולל יכול לשאול דלענין גמלים עצמן חייב
55 פושע וחייב עליו אם היו נופלים אפילו לא שכיחי כדמובח בבועיא קמייא ויל דבלא שכיחי או אפילו אהנין לפרקים פשיטא דלא אמרינן מונו כיון דלא שכיחי ביה חייבא דגמלים.
שמואל

1 ולא פראוי לגמלים. ואתו גמלים וארעהו הכי
2 הוא דאיבעיא לן בו ושכיחי גמלים. ומיהו
3 גמלים לא ארעהו אלא מתוכו התליע ועבר
4 עליו שור ונפחה: אבעי לך למיזל. תדיר ולמנאש
5 עילויה ברגליך בבו ובלדוק שלא התליע: ואי
6 דשכיחי גמלים. ואתו וארעהו פשיטא פושע
7 הוא: שור חרש. שור שהוא חרש או שור שהוא
8 מנהלך בלילה אפילו הוא פקח חייב: פקח. ונפל
9 לתוכו ביום פטור (האי פקח) דאיבעי לעינוי
10 ומיזל: לפניו פשט. על פניו נפל ומת מן ההבל:
הוה

1 ולא פראוי לגמלים ואי דשכיחי גמלים אמאי פטור
2 פושע הוא ואי דלא שכיחי גמלים פשיטא אנוס הוא
3 אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעהו ואתו
4 שוורים ונפלו ביה וקתני פטור אלמא בין דהשתא
5 ליכא אנוס הוא אמרי לא לעולם פראוי לשוורים
6 וכראוי לגמלים ודקא קשיא לך הכי נפול א"ר יצחק
7 בר בר חנה שהתליע מתוכו ת"ש לא פסדו פראוי
8 ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב הכי דמי אילימא
9 לא פראוי לשוורים ולא פראוי לגמלים פשיטא צריכא
10 למימר דחייב אלא לאו פראוי לשוורים ולא פראוי
11 לגמלים הכי דמי אי דשכיחי גמלים פושע הוא ואי דלא
12 דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעהו ואתו שוורים ונפלו
13 ביה וקתני חייב אלמא בין דאתיין לפרקים פושע הוא
14 דאיבעי ליה אפוקי אדעתיה לעולם פראוי לשוורים ולא
15 פראוי לגמלים ודקא קשיא לך פושע הוא אידי דנסיב רישא
16 פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו
17 פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
18 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
19 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
20 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
21 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
22 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
23 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
24 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
25 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
26 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
27 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
28 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
29 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
30 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
31 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
32 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
33 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
34 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
35 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
36 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
37 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
38 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
39 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
40 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
41 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
42 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
43 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
44 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
45 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
46 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
47 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
48 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
49 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
50 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
51 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
52 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
53 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
54 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי
55 ונסיב רישא פסדו פראוי ונסיב רישא פסדו פראוי

1 ולא פראוי לגמלים. ואתו גמלים וארעהו הכי
2 הוא דאיבעיא לן בו ושכיחי גמלים. ומיהו
3 גמלים לא ארעהו אלא מתוכו התליע ועבר
4 עליו שור ונפחה: אבעי לך למיזל. תדיר ולמנאש
5 עילויה ברגליך בבו ובלדוק שלא התליע: ואי
6 דשכיחי גמלים. ואתו וארעהו פשיטא פושע
7 הוא: שור חרש. שור שהוא חרש או שור שהוא
8 מנהלך בלילה אפילו הוא פקח חייב: פקח. ונפל
9 לתוכו ביום פטור (האי פקח) דאיבעי לעינוי
10 ומיזל: לפניו פשט. על פניו נפל ומת מן ההבל:
הוה

1 ודאי איכא ופסיר מעביא לן אן אמרי' מונו דהוי פושע לגמלים הוי פושע לשוורים בהתלעה ולפי"ז לא שייך תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא ואת"כ כיון שידע
2 ודאי פקח פטור דלאו פושע הוא א"כ מאי קמיעביא ליה תפשוט ממתי' דתנן שור חשו' חייב הא פקח פטור ולא אמרינן מונו ויל דסי' השקא דכל השוורים בין שוטים בין פקחים
3 פטורין ביום ותייבין בלילה ומתי' מידי בלילה וחרש דנקט לרבותא דסי' דחרש לא מחיב כדכתיב למימר לקמן דתירשונו ורמא לו ומקא דלא אמר מונו דהוי פושע בלילה הוי פושע
4 ביום לא מצי למפשט מידי דלא דמיא כיון דבההיא שעתא הוא אנוס ועוד אור"י דמצי למימר דשפיר ידע האמת דפקח פטור וחרש חייב ויהי דלא אמר התם מונו משום דחשיב לפקח
5 כמיון עצמו וכמתוכו להפיל את עצמו לבור והתורה לא חייבה בתקלת הבור אלא פשאן לו לעיני וליילך אבל כשנפל ע"י התלעה או יש להתחייב ע"י מונו כיון דלא שייך ביה טעמא
6 דאיבעי ליה לעינוי ובמסקנא כפשוט הש"ס אין חושש בזה החילוק ואת"כ מאי נקט בעיא שלו בשכיחי גמלים אפילו לא שכיחי גמלים כולל יכול לשאול דלענין גמלים עצמן חייב
7 פושע וחייב עליו אם היו נופלים אפילו לא שכיחי כדמובח בבועיא קמייא ויל דבלא שכיחי או אפילו אהנין לפרקים פשיטא דלא אמרינן מונו כיון דלא שכיחי ביה חייבא דגמלים.
שמואל

1 לעמוד בפני גמלים, ושכיחי גמלים באותו מקום, והתליע מתוכם - 56
 2 שלא הגמלים קלקלו את המכסה אלא תולעים, ועברו עליו
 3 השוורים ונשבר תחתיהם ונפלו לבור מהו, האם גם במקרה כזה
 4 בעל הבור חיבב.
 5 הגמרא מבררת מה הם צדדי הספק: מי אמרינן, מנז דהוי פושע
 6 לענין השוורים כשהם מצוים אמל - (עם גמלים - המזדמנים
 7 לפרקים, וכיון שעליו לחשוש שעלולים גמלים להחליש את
 8 המכסה ולאחריהם יבואו השוורים ויפלו, הוי פושע נמי גם לענין
 9 התלעה שהחלישה את המכסה, ואף על פי שהתלעה זו אונס היא,
 10 חיבב על השוורים. שכל זמן שאין הכיסי ראו לגמלים יש כאן בור
 11 המזיק שחיביבים עליו, שלא פטרה התורה את בעל הבור אלא
 12 בכיסי שהוא ראו לכל דבר, ורק באופן זה מסלק מעליו את
 13 פשיעת הכרייה. או למא לא אמרינן מנז, ולכן רק לגבי החשש
 14 המצוי של קלקול הגמלים הוא פושע, אבל לגבי חשש התלעה
 15 אינו פושע, וכיון שסיבת נפילתם של השוורים היא אונס התלעה
 16 הוא פטור.
 17 מנסה הגמרא לפשוט שאלה זו ממשנתינו: תא שמע, כשהו כראוי
 18 ונפל לתוכו שור או חמור ונת פטור, ואתמר עליה, אמר רבי יצחק
 19 פר בר קנה, משנתנו מדברת כגון שהתלע הכיסי מתוכו, שאם
 20 לא כן היאך נפלו בתוכו. ומבררת הגמרא, היכי דמי - באיזה מכסה
 21 מדובר אלימא שהכיסי היה כראוי לשוורים ובראי לגמלים
 22 והתלע מתוכו, קשה הרי פשיטא דפטור ואין בזה שום חידוש, שכן
 23 אונס הוא מאי הוה ליה למעבד, אמל לאו - מוכרחים לומר
 24 שמשנתנו מדברת כגון שכיסוי שהיה כראוי רק לשוורים ולא
 25 כראוי לגמלים ושכיחי גמלים והתלע מתוכו, וקתני - ושונה התנא
 26 שבעל הבור פטור, אמל - הרי שמוכח שלא אמרינן מנז דהוי
 27 פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה.
 28 דוחה הגמרא שאין ראה ממשנתנו: לא, לעולם - באמת יתכן
 29 שמדובר בכיסי שהיה כראוי לגמלים ובראי לשוורים והתלע
 30 מתוכו, ודקא קשיא לה, אם היה הבור מכוסה כראוי כי אינע
 31 שהתלע ודאי שפטור אונס הוא מאי הוה ליה למעבד, ולמה התנא
 32 מביא מקרה פשוט כזה, אין זו שאלה, שעל כל פנים יש כאן דבר
 33 חידוש כי מהו דתימא, איבעי ליה למיזל - צריך היה בעל הבור
 34 ללכת בקביעות ומנעש עליה - לרפוק על מכסה הבור לבדוק
 35 שחזק דיו ולא התלע, קא משמע לן - התנא שפטור שאין צריך
 36 להעלות על דעתו ולחוש להתלעה.
 37 מנסה הגמרא לפשוט את הספק מהמשך דברי המשנה: תא שמע
 38 מהסיפא של משנתנו, לא כשהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור
 39 ונת חיוב, שואלת הגמרא, היכי דמי, אלימא שהכיסי לא היה
 40 כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, צריכא למימר - וכי האם על
 41 מקרה כזה צריך התנא להשמיע לנו דתיב, הרי הוא פושע גמור.
 42 אמל לאו - אלא בהכרח מדובר שהיה המכסה כראוי לשוורים ולא
 43 היה כראוי לגמלים, ואי דשכיחי שם גמלים, פושע הוא, ואין כל
 44 צורך להשמיע לנו שחיבב, ואי דלא שכיחי גמלים, אונס הוא ופטור
 45 שאל היה צריך להעלות על דעתו שכן יקרה, ומדוע שנינו
 46 במשנה שחיבב, אמל לאו - אלא מוכרחים לומר שמדובר דשכיחי
 47 - שאכן מצוים שם גמלים והתלע מתוכו, וקתני - ושונה התנא
 48 שבעל הבור חיבב, אמל אמרינן - הרי שמוכח שאומרים מנז דהוי
 49 פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה, וחיבב גם על השוורים
 50 שנפלו.
 51 דוחה הגמרא: אמרי לא - אין הכרח להעמיד את הסיפא של
 52 המשנה בכיסי הראוי לשוורים ולא לגמלים, כי לעולם - באמת
 53 יתכן שהמשנה מדברת שהכיסי היה כראוי לשוורים ולא היה
 54 כראוי לגמלים ושכיחי גמלים ואתו גמלים ואתו שוורים
 55 ונפלו ביה, ודקא קשיא לה, אם מדובר שלא היה הבור מכוסה

1 ולא כראוי לגמלים ועברו עליו גמלים והחלישו את המכסה,
 2 ממשכה הגמרא בביאור הראיה: ואי משנתנו מדברת במקום
 3 דשכיחי גמלים, אמאי פטור הרי פושע הוא - גם לגבי השוורים,
 4 שהיה צריך להעלות בדעתו שגמלים עלולים לעבור על הכיסי
 5 ולהחלישו, ולאחריהם יעברו שוורים ויפלו לתוכו. ואי דלא שכיחי
 6 גמלים, פשיטא שבעל הבור פטור על השוורים שהחזק, ואין צורך
 7 לתנא להשמיע זאת, שהרי אונס הוא, שלא היה לו להעלות על
 8 דעתו שיעברו שם גמלים ויחלישו את המכסה. מסקנת הראיה:
 9 אמל לאו - מוכרחים לומר, שמשנתנו מדברת במקום דאתי
 10 לפרקים - שפעמים באים לשם גמלים, ואתו גמלים ואתו
 11 והזדמנו ובאו גמלים ועברו על הכיסי והחלישוהו, ואתו - לאזר
 12 מכן שוורי - ושוורים, והכיסי נשבר תחתיהם ונפלו ביה וקתני -
 13 ושונה התנא שבעל הבור פטור, אמל - הרי שמוכח שמכיון
 14 התפשטא - שעכשיו ליכא גמלים, אין צריך להעלות על דעתו
 15 שעלולים להגיע בעתיד, ואם אינע שבאו והחלישו את המכסה
 16 ונפלו לבור שוורים אונס הוא ופטור.
 17 דוחה הגמרא: אמרי לא - אין הכרח לפרש כך את משנתנו, לעולם
 18 - באמת יתכן שמדובר שכיסוהו כראוי לשוורים וכראוי לגמלים,
 19 ודקא קשיא לה אם היה הבור מכוסה כראוי היכי נפלו לתוכו
 20 שוורים, שאלה זו מתורצת במה שכבר אמר רבי יצחק פר בר קנה
 21 (לעיל ע"א) שמשנתנו מדברת כגון שהתלע הכיסי מתוכו
 22 ונחלש, וכשעברה עליו הבהמה נשבר ונפלה לבור, ובעל הבור
 23 אונס, שלא היה לו להעלות על דעתו שנחלש הכיסי, לפיכך
 24 פטור הוא.
 25 מנסה הגמרא לפשוט את הספק מהסיפא של המשנה: תא שמע,
 26 לא כשהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ונת חיבב, מקשה
 27 הגמרא: היכי דמי - איך מדובר, אלימא שכיסוי הבור לא היה
 28 כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, פשיטא, האם צריכא למימר
 29 במקרה כזה דתיב, הרי הוא פושע גמור, אמל לאו - אלא בהכרח
 30 מדובר שהיה הכיסי כראוי לשוורים ולא היה כראוי לגמלים, היכי
 31 דמי, אי דשכיחי שם גמלים, פושע הוא, ואין צורך להשמיע לנו
 32 שחיבב, ואי דלא שכיחי שם גמלים, אונס הוא שלא היה צריך
 33 להעלות על דעתו שכן יקרה ומדוע שיתחיבב, אמל לאו בהכרח
 34 שמדובר דאתי לפרקים, ואתו - ואינע שבאו גמלים ואתוהו -
 35 והחלישו את המכסה ואתו לאחר מכן שוורים ונשבר הכיסי
 36 תחתיהם ונפלו ביה - לבור וקתני - ושונה התנא שבעל הבור
 37 חיבב, אמל - הרי שמוכח כיון דאתי הגמלים אפילו רק לפרקים
 38 פושע הוא משום דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה - שהיה צריך
 39 להעלות על דעתו, שיבואו גמלים ויחלישו המכסה ויפלו בה
 40 שוורים.
 41 דוחה הגמרא: אין הכרח להעמיד את הסיפא בכיסי הראוי
 42 לשוורים ולא לגמלים, כי לעולם - באמת המשנה מדברת
 43 שהכיסי היה כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים ושכיחי שם
 44 גמלים, ודקא קשיא לה אם לא היה הבור מכוסה כראוי פושע הוא
 45 ופשוט שחיבב, אכן אין במקרה זה דבר חידוש, אלא אידי דנסיב
 46 רישא - אנב שהביא בתחילת דבריו את המקרה כשהו כראוי, נסיב
 47 סיפא נמי - הביא בסיום דבריו גם את המקרה של לא כשהו כראוי.
 48 דעה אחרת מה היה הספק של בני בית המדרש: איכא דאמרי הא
 49 נמי ודאי לא איבעי לן - גם בכיסי שאינו ראו לגמלים והגמלים
 50 מצויים לפרקים, ודאי שלא הסתפקנו בזה, ופשוט הדבר דכיון
 51 דאתי הגמלים לפרקים פושע הוא גם לגבי שוורים ובעל הבור
 52 חיבב בנוקם, וזאת משום דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה שגמלים
 53 עלולים לבא ויקלקלו את המכסה ויפלו שם שוורים. כי איבעי לן
 54 - וכל מה שהסתפקנו, הוי הוא דאיבעי לן - במקרה כזה
 55 נסתפקנו, אם כשהו פשוט שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול

56 מפני שקול הכרייה הוא גרמא, משתלם – גובה חלק זה מהאי –
 57 מהשותף האחר, דהיינו מבעל הבור. והיכן מצאנו שכך היא
 58 שיטתו של רבי נתן, דתניא שור שדחה את חבירו לבור, בעל השור
 59 הדוחף חייב נזק שלם, ובעל הבור פטור, מפני שהדוחף שהתחיל
 60 במעשה הנזק הוא זה שעשה את כל הנזק, אלו דברי חכמים. רבי
 61 נתן אומר, בעל השור הדוחף משלם מהצד, ובעל הבור שלתוכו
 62 נפל משלם מהצד, לפי ששניהם שותפים בנזק. והתניא בברייתא
 63 אחרת, רבי נתן אומר, בעל הבור משלם שלש חלקים של הנזק
 64 ובעל השור רביע הנזק. מתרצת הגמרא, לא קשיא הא הברייתא
 65 השניה מדברת בתם שדחה, שדינו לשלם חצי נזק, ומאחר שיש לו
 66 שותף בהזיק משלם התם רק חצי חיובו דהיינו רבע נזק. הא
 67 הברייתא הראשונה מדברת במועד שדחה, ודינו בנזק שלם,
 68 ומאחר שהבור שותף לו משלם המועד רק חצי נזק.
 69 הגמרא מבררת את טעמו של רבי נתן, ושאלת: ונתם שדחה,
 70 שרבי נתן בעל הבור משלם שלשה חלקים מן הנזק, מאי קסבר,
 71 אי קסבר שדנים את השור והבור כאילו האי בוליה הויא עבד
 72 והאי בוליה הויא עבד – זה עשה כל הנזק וזה עשה כל הנזק, והיה
 73 ראוי כל אחד מהם לשלם נזק שלם, ולכן כשמתילים על בעל
 74 הבור לשלם את אותו רבע שאי אפשר ליטול מבעל השור, אין זה
 75 נחשב שמשלם יותר על חלקו. אם כן גם בשור תם' יאמר רבי נתן
 76 שהאי משלם פלגא – (מחצה) והאי משלם פלגא, שאם כל אחד
 77 מהם כאילו עשה את כל הנזק, הם שותפים בחיובו של התם הוא
 78 חצי נזק, ומדוע אמר שבעל התם משלם רק רבע.
 79 ואי קסבר רבי נתן ששניים השותפים במעשה נזק דנים אותם
 80 כאילו האי פלגא הויא עבד והאי פלגא הויא עבד, אם כן מן
 81 הראוי היה שיאמר רבי נתן בשור תם שבעל הבור משלם פלגא –
 82 חצי נזק, שזהו חלקו במעשה הנזק, ובעל השור שמוחבב על מחצית
 83 חלקו, ישלם רק רביע נזק, שזהו תשלום חצי נזק על חצי מעשה
 84 הנזק שעשה, ואידך רביעא – ואת הרבע האחר מפקיד הניזק כמו
 85 בכל שור תם, ומדוע יושלם בעל הבור שלשה רבעים. אמר רבא,
 86 רבי נתן הויא הוא וראש אב בית דין היה, ונחית – ויורד לעומקא
 87 דרינא, לעולם קסבר רבי נתן, האי בוליה הויא עבד והאי בוליה
 88 הויא עבד, ודקא קשיא לך לשלם האי פלגא והאי פלגא ואף שור
 89 תם שזהו מחצית מחלקו, ולא רבע, אין לומר כך, משום דאמר ליה
 90 בעל השור לבעל הבור אם אשלם כל מחצית חלקי שותפותי מאי
 91 אהניא לי – מה הועילה לי ההשתתפות עמך בעשיית הנזק, ולכן
 92 פסק שדינו לשלם רק רבע.
 93 הסבר אחר בדעת רבי נתן: איבעית אימא לעולם קסבר רבי נתן
 94 שהואיל והם שותפים בנזק דנים אותם כאילו האי פלגא הויא עבד
 95 והאי פלגא הויא עבד, ודקא קשיא לך שיאמר רבי נתן שבעל הבור
 96 משלם פלגא, כי זה כל חלקו בנזק, ובעל השור משלם מחצית מחלקו
 97 בעשיית הנזק שהוא רביע, ואידך רביעא – ואת הרבע האחר נפקיד
 98 – הניזק יפסיד, ומדוע שישלם בעל הבור שלשה רבעים שזהו יותר
 99 מחלקו במעשה הנזק, אין לומר כן משום דאמר ליה בעל השור
 100 לבעל הבור, אנת תוראי בדידה אשכחיתיה – אני מצאתי את שורי
 101 מוטל מת בבורך, ועל כן יש לי עלך תביעה שאף קמלתייה – בורך
 102 הרגו, שלולי בורך לא היה מת ועל כן דין הוא שתשלם לי כל
 103 ההפסד, אלא שאתה טוען שיש לך שותף למעשה, ולכן מאי דאית
 104 לי לאשתלומי מהויא משתלמנא, מאי דלית לי לאשתלומי מהויא
 105 משתלמנא מוקד – מה שבאשרותי לגבות מהשותף, דהיינו רבע
 106 נזק כדין שור תם, אגבה ממנו, ומה שאין באפשרותי לגבות ממנו
 107 אגבה ממך:
 108 מקרה נוסף שנחלקו בו רבנן ורבי נתן: אמר רבא, הניח אבן על פי
 109 – על שפת הבור, וקא שור ונתקל בה – באבן ונפל בבור פנימה
 110 ומת, גאנו למחלוקת דבי נתן ורבנן, לרבנן הסוברים שהמתחיל את

1 וזה וזה בבור – ובשני המקרים מת בתוך הבור. ומשמיעה לנו
 2 המשנה שבנפל לאחוריו פטור, מכיון שלא הבל הבור המיתו.
 3 מבאר הגמרא, רב שמפרש משנתנו באופן זה למעמיה – במקום
 4 אחר, דאמר רב (לעיל נ): בור שחייבה עליו תורה – את העושהו,
 5 דוקא להקלו – כשהנזק נגרם מהבלו של הבור, ולא להקטנו – ולא
 6 כשגרם מהחבטה לקרקע הבור, כי הקרקע שייך לבני רשות
 7 הרבים, ואין לחייבו על היזק שבא מקרקע שאינה שלו.
 8 ושמואל אמר, אם נפל השור בבור – אל תוך הבור בין אם נפל
 9 מלפניו – שראשו פנימה, בין אם נפל מלאחוריו – כשגבו אל תוך
 10 הבור ופניו כלפי מעלה, חייב. מבאר הגמרא: שמואל, אף הוא
 11 למעמיה, דאמר (שם) בור שחייבה עליו תורה להקלו וכל שכן
 12 להקטנו, שגם על נזק שגרם הבור בחבטה עליו לשלם, ולכן אפילו
 13 מלאחוריו חייב. שואלת הגמרא: אלא לדבריו חייב דמי לאחוריו
 14 מקול הפרייה ששנינו במשנה דפטור, והרי שמואל מחייב בחבטה.
 15 מיישב הגמרא, בגון שהבדלה מקול הכרייה גרמה לו דנתקל
 16 בבור – בכותלי הבור, ונפל לאחוריו הבור ונחבט בקרקע שמחוץ
 17 לבור, וכיון שהבור רק הכשילו ולא ניזוק בו, הרי זה ככל גרמא
 18 בעלמא שפטור.
 19 הגמרא מקשה על דברי רב: איתיב, שנינו בברייתא נפל השור
 20 בבור בין לפניו כשראשו פנימה בין לאחוריו – על גבו וראשו כלפי
 21 מעלה, חייב, תיובתא דרב שאמר נפל לאחוריו פטור. מתרצת
 22 הגמרא: אמר רב חסדא, ברייתא זו בורה, ומודה רב בבור בראשונה
 23 כגון שהפקיר את רשותו ולא את בורו, ומודה רב בבור בראשונה
 24 דחייב גם כשנפל לאחוריו, משום דאמר ליה בעל השור לבעל
 25 הבור, ממה נפשך אתה חייב, כי אי תהבילא מית השור, תבילא דידך
 26 הוא שאתה יצרתו ועליך לשלם על נזקי, ואי תהבילא מית, גם
 27 אתה חייב, כי תהבילא דידך הוא – הקרקע שלך עשתה את החבטה
 28 שהמיתתו.
 29 רבה אמר שאין להקשות מברייתא זו על רב, כי תהא גמא עסקינן
 30 במתהפך, דנפל תחילה אאפיה – על פניו כשהם מופנים אל תוך
 31 הבור, ואתהפך תוך כדי הנפילה קודם שהגיע לקרקע, ונפל
 32 לקרקע אפניה – על גבו ונחבט ומת, וחייב תהבילא דאחוריה –
 33 שההבל שנכנס בו בתחילת הנפילה הועיל וכבר עשה בו את
 34 פעולתו, אהני ביה – הוא זה שפעל וגרם למיתת השור.
 35 תירוץ נוסף: רב יוסף אמר תהא – ברייתא זו בגין בור – בנזקין
 36 שנגרמו לבור בשור – על ידי השור עסקינן, כגון שנכנס שור לחצר
 37 שלא ברשות ונפל לבור והזיק שם. שואלת הגמרא: מאי ניהו
 38 הנזקים ששור גורם לבור. משיבה הגמרא: שהבאיש – שהסריח
 39 השור בנפילתו את מימיו של הבור, דלא שניא נפל לפניו ולא שניא
 40 נפל לאחוריו, כך או כך בעל השור מייחבב על ההזיק שגרם שורו.
 41 ברייתא שסוברת כדברי רב: תני רב חנינא לסייעי לרב, נאמר
 42 בפסוק (שמות כא לג) ונפל שמה שור או חמור, דורשת הברייתא,
 43 ונפלי עד שיפול דרך נפילה – כשפניו כלפי קרקע, מוכאן אמרו
 44 חכמים, דוקא אם נפל לפניו מקול הפרייה בעל הבור חייב, אבל
 45 נפל לאחוריו בתוך הפרייה פטור, וזה וזה בבור – ובשני המקרים
 46 המדובר שמת בתוך הבור פנימה, ואף על פי כן אם נפל לאחוריו
 47 פטור, והיינו כשיטת רב.

48 הגמרא דנה במקרה האמור מדוע בעל הבור חייב: אמר מר, נפל
 49 לפניו מקול הפרייה, חייב בעל הבור. מקשה הגמרא: ואמאי חייב,
 50 נימא, בורה זה שהשמיע קול בפטישו גרם ליה לנפילת השור.
 51 מתרצת הגמרא: אמר רב שימי בר אשי, הא מני, משנה זו רבי נתן
 52 היא, דאמר בעל הבור הויא קא עבד, גם הוא שותף להזיק,
 53 האויל ובתוך בורו נמצא הנזק ועומקו של בור המיתו, וכל היכא
 54 – וסובר רבי נתן שבמקום דלא אפשר לניזק לאשתלומי – לגבות
 55 תשלומי נזק מהאי – מאחד השותפים, כגון בעינינו שהכורה פטור

קצו בבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף נג עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

1 שור ושור פסולי המוקדשים שנגחו. פירש רב יודאי: גאון דהיינו שור בכור דלא פריק ליה
2 ולפי שאין לו פרוין אעפ"י שדינו להיות נקטש במדינה ואגב לכהנים במומו כצבי
3 וקאל דאפילו להאבילו לנכרים מתיר ר' עקיבא בבכורות (דף לב) מטעם דאיתקש לצבי
4 ואל אפי' הכי לא חשיב בחייו מומן הדיט ושור רעהו וכן כל פסולי המוקדשים שלא נפדו

5 אכל במוקדשין שנפדו ליקא לאוקמי דשור רעהו
6 מקרו אע"פ שאסורים בגיזה וגיבורה דתא לקמן
7 בשמעתין מחייבין שור הדיט שהמת שור
8 פסולי המוקדשין ובור נמי הוה מחייבין אי לאו
9 משום דכתבי והמת יתיה לו
10 הא פרקין דאי נתן. וקמיל דאפי' בשני
11 שוורים יהיה הדין כמו בשור ובור אע"ג
12 דבשור ובור לר' נתן שירך טפי לטימר בי ליקא
13 לאשתלומי משור משתלם מבור מטעם דאמר
14 אגא תוראי: כבידן אשכחיה את קטלמיה ויבשר
15 ושור ליקא למימר הכי וירבגן הא קמ"ל דלא
16 תיקא דוקא בשור ובור אמרין הכי דכי ליקא
17 לאשתלומי מבור לא משתלם משור דהיינו משום
18 דבור עושה עירק המעשה ואיזו קטל בהבליה
19 לקח לא נטיל חיובו על השור אע"ג דליקא
20 לאשתלומי מניה אכל בשור ושור שאין קוה
21 עירק התיקן יותר מבזה הוה אמינא דאפילו לרבנן
22 כי ליקא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי ונראה
23 לר"י דאביו ורביאן ס"ל האי כוליה הויקא עבד
24 והאי כוליה הויקא עבד דאי ס"ל פלגא נוקא עבד
25 לקח אימור רבי נתן דכי ליקא לאשתלומי מהאי
26 משתלם מהאי תא לא שירך הכא טעמא דאנא
27 תוראי ולא קאמר תא וקא כרבי נתן קא כמ"ד
28 פלגא נוקא עבד וקא כמנא דאמר כוליה נוקא עבד
29 משום דרראו לו למגרא טעם ראשון שאמר רבא
30 עירק דתא כוליה נוקא עבד ולהכי מוקי כוליה
31 כותיה:

32 שור ואדם שדחפו לבור. לא שדחה אדם בכונה
33 דאי"כ בעל הבור אמאי מחייב דאטו אם
34 ישים אדם סליוו של חבירו אגב של חבירו וכי
35 יתחייב בעל האש ואם תאמר אי שלא בכונה
36 אמאי יתחייב בבושט ויש לומר כגון שידע האדם
37 בשעת נפילת חבירו וחשיב בכונה מידי דהנה
38 אנתהפר דסוף פ"ב (לעיל ד' כו): לענין כופר
39 משלשים על שור חייב. וא"ת והא שור פטור
40 ממיתה כיון שהוא ואדם דחפו דהוי כמו (לעיל י'
41 הבהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דבבת אחת
42 דברי הכל פטור וכיון דלא מחייבי מיתה לא
43 מחייבי כופר דלעיל בפ' ד' (ה' מג. ושם)

44 משמע דרבא ס"ל כרבה דאמר דאי אין השור בסקילה אין הנעלים משלמין כופר דאמר
45 בהדיא דשלא בכונה דמים ונראה דלא איירי בשדחפו שניהם בבת אחת אלא
46 כל אחד בפני עצמו: לענין כלים ושור פסולי המוקדשין. ששנפדו מידי דאי לא נפדו אדם
47 ושור נמי פטורין מדכתיב רעהו תימה דבבור אמאי פטור כיון שנפדו והא הוי המיתה שלו
48 למי' דפרין הקדשים להאבילן לכלבים ואי תוה מיירי בשלא נפדו ניתא שלא יבולים לפדותו
49 לאחר מיתה דבעינן העקרה והערכה ואפילו למי' ד' (ה' מג. ושם)

50 שחור (דף כט) דהיינו דווקא להאבילן לכלבים אגב להסיקו תחת תבשילו פרין לכ"ע בשמעתיא דאובל חמיץ של הקדש במועד מעל ומסיק רב אשי לכ"ע אין פרין כו ודכ"ע דבר
51 הסודר לקמן לא כמנון דמי ובפולנתא ר' יוסי הגלילי ורבנן קמפלגי אלמא מוקדש פרין להסיקו תחת תבשילו או לצורך הנאה אחרת וכן פי' שם הקונטי' ואין לתמוה מש אבילת
52 כלב משאר הנאות דלמאן כיון דמיעטיה מואבלת ולא לכלבין לית לן למעטיה אלא כיוצא בה אבילה ומיהו אליבא דרב יוסף דפרש' התם לעולם בפודין הקדשים להאבילן לכלבים
53 קמפלגי צ"ל ודאי דאין חילוק בין אבילת כלב לשאר הנאות ושקא רבא כרב יוסף ס"ל: נפקא ליה מוחמת יהיה לו דשור. ואע"ג דלא לפינן שור מבור לפטור היבא שאין המיתה שלו
54 ממי' לפינן בור משור לבעלים מטפלין בבליה דג' קראי כתיבי כדארמין בפ"ק (ה' י'): אישור' אגא. וא"ת אם כן רעהו דכתב רוקמאן לקח לי לאפוקי הקדש וי"ל דאצטרף לקדש שנגח
55 הדיט אין קשה דמשור איש נפקא:

1 שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו (מאי יהו שור
2 בכור דלא פריק ליה) אביו אמר משלם ח"נ רבינא
3 אמר משלם רביע נוק הא והא בתם הא פרבנן והא
4 כרבי נתן איבעית אימא הא והא פרבנן הא בתם הא
5 במועד איבא דאמרי אביו אמר ח"נ רבינא אמר פוליה
6 נוק הא והא במועד הא פרבנן והא כר' נתן איבעית
7 אימא הא והא פרבי נתן הא במועד והא בתם אמר
8 רבא שור ואדם שדחפו לבור לענין נקיון פולין חייבין
9 לענין ארבעה דברים ודמי ודלות אדם חייב ושור
10 ובור פטור לענין כופר ושלשים של עבד שור חייב
11 אדם ובור פטורים לענין כלים ושור פסולי המוקדשין
12 אדם ושור חייבין ובור פטור מאי טעמא אמר קרא
13 והמת והיה לו כמי שהמת שלו יצא זה שאין המת
14 שלו למימרא דפשימא ליה לרבא והא מיבעיא בעי
15 ליה לרבא דבעי רבא שור פסולי המוקדשין שגפול
16 לבור מהו האי והמת והיה לו כמי שהמת שלו יצא
17 זה שאין המת שלו או דילמא והמת והיה לו לבעלים
18 מטפלין בבליה הוא דאתא בטר דבעיא הדר פשמה
19 אלא בעלים מטפלין בבליה מנא ליה נפקא ליה
20 מן והמת והיה לו דשור מאי חיות דוהמת והיה
21 לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין בבליה והמת
22 והיה לו דבור מפקת ליה למי שהמת שלו איפוד
23 אגא מסתברא פטור גבי בור הואיל ופטור בו את
24 הכלים אדרבה פטור גבי שור שכן פטור בו חצי נוק
25 פוליה נוק מיתה לא אשפחן: נפל לתוכו שור וכליו
26 ונשתברו בו: מתינתין דלא כר' יהודה דתנא ר"י
27 מחייבי על נוקי פלים בכור מאי טעמא דרבנן דאמר
28 קרא ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור
29 ולא פלים ורבי יהודה או לרבות את הפלים ורבנן
30 א

31 אומר לניקב בו: ומאי חיות והוא והמת והיה לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין
32 בבליה. ומחייבת ליה אנגידת פסולי המוקדשין: אישור' אגא. ואוקימנא חזקא דפסולי
33 המוקדשין אבור: שור ולא אדם. מודלא כתיבי ונפל שמה הונפל אלמא למעטיה אנתא
34 ולקמיה פריך שאר בהמות מנא ליה דלמא כולם ממעטינן:
35 חלוק

36 חלוק
37 חלוק
38 חלוק
39 חלוק
40 חלוק
41 חלוק
42 חלוק
43 חלוק
44 חלוק
45 חלוק
46 חלוק
47 חלוק
48 חלוק
49 חלוק
50 חלוק
51 חלוק
52 חלוק
53 חלוק
54 חלוק
55 חלוק

רש"י

1 ה"ג מאי יהו שור בכור דלא פריק ליה. בכור בעל מום שאין בר פרוין דכיון דלאו בר
2 פרוין הוא לא נפק מקדושה קמייתא הלכך שור הקדש קרינא ביה ואע"פ שהכהן אוכלו
3 לא קרינא ביה שור רעהו דמשלחן גבוה קוכו והאי דנקט פסולי המוקדשים ולא נקט שור
4 ושור הקדש שנגחו רובתא אשמעינן דאף לכבור בעל מום פטור הואיל ולא נפדה אכל
5 פסולי המוקדשין שנפדו חייב לשלם אם נגדו
6 דשור רעהו קרינא ביה מדיאמר לקמן בשמעתין
7 דשור הדיט שנגח לשור פסולי המוקדשין חייב
8 אלמא שור רעהו (הו): שור הדיט ושור פסולי
9 המוקדשים שנגחו. בין שניהם שור: אביו אמר
10 ח"נ משלם. בעל השור והשאר מפיסדי הניקב
11 ובתם מוקמינן לה וכוברי' נתן דאמר מה דלית
12 ליה לאשתלומי מהאי לשתלם מהאי והוי כמי
13 שאין לו שותף ומשלם ח"נ כדני: פרבנן. רביע
14 נוק הואיל ויש לו שותף וזה שאינו יכול
15 להשתלם מן הקדשים יפסיד: ואיבעית אימא.
16 תרייהו פרבנן ולא פליגי בתם. רביע נוק הואיל
17 ויש לו שותף ומועד חצי נוק והשאר יפסיד: שור
18 ואדם שדחפו. דבר אחד לבור ונמצאו שלשתן
19 שותפין בגזק השור והבור והאדם: לענין נוקין.
20 בגזק אם דחפו שם אדם והזקק משלמין בין כולן
21 פחת דמיו דכולן חייבין בגזקי אדם דהא דקיימא
22 לן לגבי בור שור ולא אדם בקטלא קיימא לן
23 בגזק אם נפל לתוכו עבד ומת אכל בגזקין חייב
24 וכוברי' נתן היא דלא אויל בטר דחפיה לחודה:
25 ארבעה דברים. שהן לכר מנוק: אדם. שדחפו
26 חייב אכל השור והבור פטורים דקיימא לן (לעיל
27 ד' כו) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו וכן בדמי
28 וקלות אנשים כתיב (גבי וקלות) ולא שוורים: שור
29 לענין כופר. אם מת: שור חייב. כדני ובמועה:
30 אדם ובור פטורין. אדם דהא רב קטלא הוא ואי
31 נמי לא אתרו ביה פטור מדתנא דבי חזקיה
32 בהנמיח את הכד (לעיל לה) ובור דכתיב שור
33 ולא אדם: ושור פסולי המוקדשין. אם דחפו
34 לתוכו שור פסולי המוקדשין שנקרא קרינא
35 ביה שור רעהו אחר שפדאו: מאי טעמא. כו
36 פטור: דכתיב והמת והיה לו גבי בור. פי שהמת
37 שלו. שייכול למכור הבליה: יצא זו שאף על פי
38 שנפדה טעון קבורה דארמין גבי פסולי
39 המוקדשין שנפדו במוס' בכורות בפ' שני (ה' טו).
40 תובא ולא גזיה בשר ולא קלב ואבלת ולא
41 לכלבין מכאן שאין פרין את הקדשים
42 להאבילן לכלבים: לבעלים מטפלין בבליה.
43 כדארמין בפ"ק (ה' י) והמת יהיה לו לניקב אנתא
44 אומר לניקב בו: ומאי חיות והוא והמת והיה לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין
45 בבליה. ומחייבת ליה אנגידת פסולי המוקדשין: אישור' אגא. ואוקימנא חזקא דפסולי
46 המוקדשין אבור: שור ולא אדם. מודלא כתיבי ונפל שמה הונפל אלמא למעטיה אנתא
47 ולקמיה פריך שאר בהמות מנא ליה דלמא כולם ממעטינן:
48 חלוק

48 חלוק
49 חלוק
50 חלוק
51 חלוק
52 חלוק
53 חלוק
54 חלוק
55 חלוק

מבאר רבא: מאי טעמא בור פטור על שור פסולי המוקדשין, אמר
 קרא, (שמות כא לד) 'בעל הבור ישלם, כסף ושיב לבעליו, והמת
 יהיה לו', אין הכתוב המחייב בנוקי בור מדבר אלא כמי שהמת שלו
 - שיכול למכור הבבילה להאכילה לכלבים, וצא זה - שור פסולי
 המוקדשין, שאין המת שלו אלא טעון קבורה.
 הגמרא מבררת את שיטת רבא ומקשה, למימרא דפשיטא ליה
 לרבא ששור פסולי המוקדשין שנפל לבור בעל הבור פטור, והא
 מיבעיא קמי ליה לרבא. דבעי רבא שור פסולי המוקדשין שנפל לבור,
 מהו האם האי - הפסוק של 'והמת יהיה לו' בא ללמדנו שחייב בור
 הוא כמי שהמת שלו, וצא זה - שור פסולי המוקדשין שאין המת
 שלו כמבואר לעיל, או דילמא יש לומר שהפסוק 'והמת יהיה לו'
 לבעלים מטפלין בנבילה הוא דאמא כלומר, אנו למדים מהפסוק
 שהבעלים של השור שמת בבור נוטלים את הנבילה, ושמן להם
 כמה היא שוה, והמוקדשין עליה ומשלים לו דמים עד כדי שוויו
 של השור בומן שהיה חי. ואם כן, כיון שהסתפק רבא ששור
 פסולי המוקדשין פטור, כיצד מצאנו כאן שפטור בפשיטות.
 מתרצת הגמרא, בתר דבעיא הדר פשיטה - לאחר שהסתפק חזר
 ופשט שפטור זה בא ללמד פטור בור בשור פסולי המוקדשין.
 שואלת הגמרא, כיון שלמדים מהפסוק 'והמת יהיה לו' לפטור
 פסולי המוקדשין, אמא בעלים מטפלין בנבילה קמא ליה לרבא.
 משיבה הגמרא, נפקא ליה מן הפסוק (שמות כא, לו) 'שלם ישלם
 שור תחת השור והמת יהיה לו' דשור - הנאמר בפרשת שור שגזר
 שור. מקשה הגמרא, מאי חזית ד'והמת יהיה לו' דשור מפקת ליה
 לבעלים מטפלין בנבילה - ומזה ראית שמהפסוק 'והמת יהיה לו'
 שנאמר לגבי שור אתה מוציא ודורש את דין בעלים המטפלים
 בנבילה, ואילו 'והמת יהיה לו' הנאמר בפרשה דבור, מפקת ליה -
 אתה דורש ממנו למי שהמת שלו - לפטור שור פסולי המוקדשין
 שנפל לבור, איפוד אמא - מדוע לא תדרוש להיפך, ויצא ששור
 שנגזר שור פסולי המוקדשין לאחר פדיון פטור, ואילו אם נפל שור
 כזה לבור בעל הבור חייב. מתרצת הגמרא, מטפלין להעמיד
 הפטור גבי בור, הואיל ופטור בו את הכלים, שדבר זה מלמדינו
 שהמוקדש של בור קל מהמוקדש של שור, לכך גם את פטור פסולי
 המוקדשין נעמיד בו. דוחה הגמרא, אדרבה מסתבר להעמיד
 הפטור גבי שור, שכן פטור בו בשור תם הצי נוק. משיבה הגמרא,
 בוליה נוק מיתה לא אשקחן - על כל פנים לא מצאנו פטור של נוק
 שלם בשור אלא בבור, ולכך יותר מסתבר להעמיד פטור שור
 פסולי המוקדשין בבור:
 שנינו במשנה: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו בו' חייב על הבהמה
 ופטור על הכלים. מבארת הגמרא: נידון זה אם חייבים על נוקי
 כלים בבור שנוי במחלוקת תנאים, ומתניתין ששנינו שפטור על
 הכלים, ולא פשיטת רבי יהודה היא אלא כחכמים. דתניא
 בברייתא, רבי יהודה פתח על נוקי כלים בבור - אם נפלו כלים
 בבור ונשברו חייב בעל הבור לשלם.
 מבארת הגמרא את מקור מחלוקתם של רבי יהודה וחכמים
 דברשת הפסוק: מאי טעמא דרבנן שפטור על הכלים, דאמר קרא
 גבי חיוב נוקי בור (שמות כא לד), 'וכי יפתח איש בור או פי יכרה
 איש בור ולא יבסנו ונפל שמה שור או חמור', ומזה שלא נאמר
 בפסוק 'ונפל שמה הנפול' אלא מפורש שור וחמור, דרשו חכמים
 שבא הפסוק למעט שחייבים רק על נוקי 'שור' ולא על נוקי אדם
 הנופל בבור, וכן על נוקי 'חמור' ולא על כלים ואילו רבי יהודה
 המחייב על נוקי כלים, סובר שבמה שנאמר 'שור או חמור' תיבת
 'או' מיותרת, ובאה לרבות את הכלים - שחייבים גם על נוקי כלים
 בבור. שואלת הגמרא: ורבנן, מה הם למדים מתיבת 'או'.

שור חולין, ושור פסולי המוקדשין - שנקדש למזבח ונפל בו מום
 ונפסל ולא נפדה, והרי שעדיין הוא ברשות הקדש ואין חלים עליו
 דיני נזיקין, שנגזרו שניהם שור. (מאי ניהו שור פסולי המוקדשין
 שור בבור - המיועד להקרבה שנפל בו מום ולא פריק ליה - שאינו
 בר פדיון). אמאי אמר, בעל השור של חולין משלם הצי נוק. רבניא
 אמר, משלם רביע נוק. ואת שאר התשלום הניזק מפסיד.
 מבארת הגמרא את מחלוקתם: הא והא בתם - בין לאבי ובין
 לרביתא מדובר שהנוגח היה שור תם, ואילו היה לבדו היה משלם
 רק חצי נוק, אלא הא - רבינא שאמר שמשלם רבע נוק, סובר
 ברבנן (לעיל ע"א) שאין לגלגל על שותף בהיזק את חלקו של
 חבירו, והואיל ולשל חולין יש שותף משלם חצי חיובו דהיינו רבע,
 והשאר שאי אפשר לגבותו שכן שור של הקדש שהיזק פטור,
 הניזק מפסיד. והא - ואביי שאמר משלם חצי נוק, סובר ברבנן נתן
 (שם) שהשותף להיזק משלם חלק חבירו כשאי אפשר לגבות
 ממנו, ולפיכך דנים את השור של חולין כאילו לבדו היזק, ומשלם
 חצי נוק ככל שור תם.
 הסבר נוסף במחלוקת זו: איבעית אמא אביי ורבינא לא נחלקו
 כלל, הא והא - ואביי ורבינא סוברים ברבנן שאין לגלגל על שותף
 להיזק את חלקו של חבירו, וכל אחד משלם רק את חלקו, אלא
 הא - רבינא שאמר שמשלם רק רבע דיבר בתם שהיזק, שלולי
 השותף היה משלם חצי נוק ועם שותף רק רבע, והיתר הניזק
 מפסיד. הא - ואביי דיבר במוקדש שהיזק, שלולי השותף דינו לשלם
 נוק שלם, ועכשיו שיש לו שותף אין משלם אלא חצי נוק והיתר
 הניזק מפסיד.
 דעה אחרת מהי מחלוקת אביי ורבינא: אימא דאמר, אמאי אמר של
 חולין משלם הצי נוק, ורבניא אמר שמשלם בוליה נוק. הגמרא
 מבארת את מחלוקתם לפי דעה זו: הא והא במוקדש - אביי ורבינא
 מדברים כשהנוגח הוא שור המועד, אלא הא - אביי סובר ברבנן,
 שאין לגלגל על שותף להיזק את חלקו של חבירו, לפיכך השור
 של החולין משלם חצי נוק שזהו חלקו בהיזק שהרי יש לו שותף
 בנזק, והא - רבינא סובר ברבנן נתן שכשאין אפשרות לגבות
 מהשותף מגלגלים את חלקו על חבירו, ומאחר שאי אפשר לגבות
 מהשותף שכן שור של הקדש שנגזר פטור, משלם בעל שור החולין
 את הנזק כולו.
 הסבר נוסף במחלוקת לדעה זו: איבעית אמא הא והא - אביי
 ורבינא סוברים ברבנן נתן שמגלגלים את חלקו של שותף על
 חבירו, ואין ביניהם מחלוקת, אלא הא - רבינא אמר את דינו
 במוקדש החייב נוק שלם, וכיון שמגלגלים, הוא משלם את כל הנזק,
 והא ואביי אמר את דינו בתם, לפיכך אמר שאף לאחר הגילגול אין
 לו לשלם אלא חצי נוק ככל תם, לפי שדנים אותו כאילו היזק
 לבדו.
 דין אדם שור ובור ששלשתם היו שותפים בנזק: אמר רבא, שור
 ואדם שדחפו דבר לבור, איז לענין תשלום על נזקו, בולין - האדם
 והשור הדוחפים ובעל הבור חייבין בתשלום הנזק. לענין תשלום
 אדרבה דברים - שהן צער ירפי שבת ובושת, ותשלום מי וידות
 - אם דחפו אשה הרה ומת עוברת, אדם חייב בתשלומים הללו
 ושור ובור פטור - פטורים מהם. לענין בופר הנאמר (שמות כא ל)
 בשור מועד שהמית אדם, ושלשים של עבד הכתוב (שם כא לב)
 במקרה שהמית עבד, שמשלם לאדונו, שור חייב, ואדם ובור
 פטורים, שלא נאמרו דינים הללו אלא בשור ולא באדם ובור.
 לענין כלים - שכאדם והשור דחפו כלים לבור ונשברו, וכן
 כשדחפו שור פסולי המוקדשין לאחר שנפדה, אדם ושור חייבין
 לשלם, ובור פטור.

56 שאינם ראויים לקרבן הם בכלל החיוב אם הם מטמאים במגע
 57 ובמשא. **וְאִי כְּתֵב רְחֻמָּנָא רַק 'חֲמוּר' הוּא אֲמִינָא, קְדוּשׁ בְּבִבְרָה אֵין**
 58 **שְׂאֵין קְדוּשׁ בְּבִבְרָה לֹא** - רק בעלי חיים הדומים לחמור בכך
 59 שהבכור הגדול להם קדוש בקדושת בכורה הם בכלל החיוב, אבל
 60 בעלי חיים שאין בכורם קדוש בקדושת בכורה אינם בכלל החיוב,
 61 ולכן כתבה תורה 'שור' לרבות שגם שאר בעלי חיים שאין בהם
 62 קדושת בכורה הם בכלל החיוב. ונמצא שגם הפרט השני נצרך
 63 ללמד שכל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא הוא בכלל החיוב,
 64 ואין לרבות ממנו כל בעלי חיים.
 65 מיישבת הגמרא באופן אחר: אין שאר בעלי חיים מתרבים מ'כלל
 66 ופרט וכלל', אלא ממה שאמר קרא (שמות כא לד) גבי תשלומי
 67 בעל הבור, 'בעל הבור ישלם כסף ושיב לבצעלו והמת יהיה לו'
 68 ומשמעות הפסוק שכל דבר מיתה - ששייך בו 'זהמת יהיה לו' הוא
 69 בכלל החיוב, ומיתה שייכת בכלל הבעלי חיים.
 70 מקשה הגמרא: מאחר ולמדים מ'המת יהיה לו' שחיובי בור הם
 71 על דברים ששייך בהם מיתה, אם כן בין לרבנן דקא מבעטיה להו
 72 לבלים - הסוברים שמיעט הכתוב 'חמור' ולא כלים, ובין לרבי
 73 יהודה דקא מרבי להו לבלים - הסובר שריבה הכתוב כלים מאור,
 74 וכי בלים בני מיתה ניהו - הרי בכלים לא שייך מיתה, ומדוע
 75 לדעת רבנן צריך את תיבת 'חמור' למעט כלים. וכן לרבי יהודה,
 76 איך אפשר לומר שאור מרבה כלים והרי לא שייך בהם 'זהמת
 77 יהיה לו'. מתרצת הגמרא: אמרי, גם בכלים שייך לשון מיתה כיון
 78 ששבידקתו זו היא מיתה, ואף הם בכלל הפסוק 'זהמת יהיה לו',
 79 ולכן לרבנן נצרכה תיבת 'חמור' למעט אותם, ולרבי יהודה אפשר
 80 לרבותם מתיבת 'אור'.
 81 מקשה הגמרא: ולרב דאמר (לעיל ג:) בור שחייבה עליו תורה להקלו
 82 ולא להקטו - רק על נזק הנגרם מחמת ההבל ואור חם שבכור
 83 חייבה תורה, אך על נזק הנגרם מחמת חבטה בקרקעית הבור פטור
 84 החופר, שהרי קרקע הבור לא נעשה על ידו ורק הבל הבור נעשה
 85 על ידו. אם כן בין לרבנן בין לרבי יהודה, מדוע נאמרו פסוקים
 86 לרבות או למעט חיוב כלים בבור, וכי בלים בני הכלל ניהו - הרי
 87 כלים אינם נשברים מחמת הבל הבור אלא מחמת שנחבטו
 88 בקרקעית הבור, ואיך אפשר לחייב כלל על נזקי כלים בבור.
 89 מתרצת הגמרא: אמרי, התורה דברה בחדתה דמפיקע מהבלא -
 90 בכלים חדשים הפוקעים מחמת הבל הבור ואפשר לחייב על
 91 שבירתם.
 92 מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שהכתוב 'המת יהיה לו' בא
 93 לרבות כל דבר ששייך בו מיתה, הרי האי 'המת יהיה לו' מבעי ליה
 94 להבדקא - נצרך לדרשתו של רבא, דאמר רבא (לעיל נא.), שור
 95 פסולי המוקדשין - שור שהוקדש לקרבן ונפל בו מום ונפסל, שדינו
 96 שהוא נפדה ובשרו מותר באכילה אבל אסור להאכיל את נבלתו
 97 לכלבים, שנפלו לבור, פטורו עליו בעל הבור, שנאמר 'המת יהיה לו',
 98 ודרשו מכך, שלא חייבה תורה את בעל הבור לשלם לניזק אלא
 99 כמי שהמת שלו - על בהמה שנבלתה שייכת לבעליה ויכולים הם
 100 למוכרה, וצא זה שאין המת שלו - אך על שור פסולי המוקדשים
 101 שאין בעליו יכולים למכור נבלתו שהרי הוא חייב בקבורה, אין
 102 בעל הבור חייב בנזקו, וכיון שהפסוק נצרך לדין זה ואינו בא לרבות
 103 כל דבר ששייך בו מיתה, חוזרת השאלה מנין שחייבים אף על
 104 שאר בעלי חיים שנפלו לבור.
 105 מיישבת הגמרא באופן אחר: שאר בעלי חיים אינם מתרבים
 106 מהפסוק 'זהמת יהיה לו' אלא ממה שאמר קרא (שם) כסף ושיב
 107 לבצעלו, שלכך הוצרכה התורה לומר 'לבעליו כדי לרבות שבעל
 108 הבור חייב על כל נזק דאית ליה בעלים, ובכלל זה כל בהמות
 109 וחיות ועופות שיש להם בעלים. מקשה הגמרא: אי הכי - אם
 110 ריבתה תורה חיוב על כל דבר שיש לו בעלים, הלא אמילו על

1 משיבה הגמרא: אם היה כתוב 'ונפל שמה שור וחמור' היה מקום
 2 לומר שאינו חייב אלא אם נפלו לבורו שור וחמור יחד, ולכן תיבת
 3 'או, מבעי ליה לחלק - נצרכת לחלק בין תיבת שור לתיבת חמור
 4 וללמד שגם אם נפל לבור שור לבד או חמור לבד בעל הבור חייב.
 5 שואלת הגמרא: ולרבי יהודה שדרש 'או לרבות כלים, מזהיב נלמד
 6 לחלק - לחייב על שור לבד או חמור לבד. משיבה הגמרא, 'מ'ונפלו'
 7 נפקא - למדו זאת ממה שכתוב 'ונפלו' בלשון יחיד ולא כתוב 'ונפלו'
 8 בלשון רבים. שואלת הגמרא: ולרבנן - מדוע נצרכה תיבת 'או'
 9 לחלק, ואין למדים זאת מ'ונפלו' בלשון יחיד. משיבה הגמרא: רבנן
 10 טוברים שהלשון 'ונפלו' טובא משמע - אין משמעותו בדווקא
 11 נפילת יחיד, אלא אף בנפילת שור וחמור יחד אפשר שיכתב לשון
 12 'ונפלו', ולכן נצרך תיבת 'או' לחלק וללמד שגם בנפילת שור לחוד
 13 או חמור לחוד מתחייב בעל הבור.

14 מבואר בדברי חכמים, שמוזה שהתורה פירטה 'שור' ו'חמור'
 15 למדים למעט רק אדם וכלים, אך על שאר בעלי חיים חייב בעל
 16 הבור. שואלת הגמרא: מדוע ממועט מהפסוק רק אדם וכלים, הלא
 17 יש לדרוש את הפסוק באחד מ'יג מידות שהתורה נדרשת בהם,
 18 שבמקום שנכתב 'כלל' ואחר כך פורט בפסוק 'פרט' מסוים מאותו
 19 הכלל, הפרט הוא פירושו של הכלל, ואם כן אמאי, שכיון ש'ונפלו'
 20 משמעותו לכלל, דהיינו כל דבר הנופל, והמשך הפסוק 'שור וחמור'
 21 הוא פרט, ובמקום שנאמר כלל ופרט הדין נותן שאין בכלל אלא
 22 מה ששפירט, ולכן יש לנו לומר שרק על שור וחמור המפורטים
 23 בפסוק אין - יתחייב בעל הבור, אך על מידי אחרים - כל שאר
 24 בעלי חיים לא יתחייב בעל הבור. מיישבת הגמרא: אמרי, כיון
 25 שבהמשך הפסוק נאמר 'בעל הבור ישלם' משמעותו שעל כל
 26 דבר שנפל לבור חייב לשלם, נמצא שהור הפסוק וכלל, ולכן
 27 הפסוק נדרש במידה אחרת מ'יג מידות, שכאשר נאמר כלל ופרט
 28 וכלל, אי אהה דן אלא בעין הפרט - הכלל השני בא לרבות כל
 29 דבר הדומה לפרט המפורש בפסוק, ומה הפרט מפורש בעלי חיים
 30 - כשם שהפרטים המפורשים בתורה הם בעלי חיים, אף הכלל
 31 מרבה שכל בעלי חיים הם בכלל החיוב בבור.

32 שואלת הגמרא: עדיין מדוע כל בעלי חיים מתרבים מהכלל, והלא
 33 אי מה הפרט מפורש דבר שנבלתה מטמאה במגע ובמשא - כשם
 34 ששור וחמור המפורטים בפסוק, נבלתם מטמאת את הנוגע בהם
 35 או הנושא אותם, אף הכלל שנאמר אחר כך אינו מרבה אלא כל
 36 דבר שנבלתה מטמאה במגע ובמשא, דהיינו כל חיות ובהמות
 37 שיתחייב עליהם בעל הבור, אבל עופות שנבלתם אינה מטמאה
 38 במגע ובמשא לא יתחייב עליהם בעל הבור שהרי אינם דומים
 39 לשור וחמור. משיבה הגמרא: אם כן - אם אין כוונת התורה
 40 לרבות אלא חיות ובהמות הדומים לגמרי לשור וחמור המפורטים
 41 בפסוק, מדוע כתבה תורה גם שור וגם חמור, נכתוב רחמנא חד
 42 פרטא או 'שור או 'חמור' ודי בכך שנרבה דברים הדומים לו
 43 לגמרי, דהיינו שנבלתם מטמא במגע ובמשא. אלא בהכרח הפרט
 44 השני בא לרבות, שגם דברים שאינם דומים לגמרי לפרט כיון
 45 שאין נבלתם מטמא מגע ובמשא, אם הם עדיין דומים לפרט בכך
 46 שהם בעלי חיים, גם הם בכלל החיוב של בעל הבור, ולכן חייבים
 47 גם על נזקי עופות בבור.

48 דוחה הגמרא את יישוב זה: אין הפרט השני מיותר לרבות כל
 49 בעלי חיים, כיון שאם היה כתוב רק אחד מהפרטים עדיין לא היו
 50 למדים ממנו שכל דבר שנבלתו מטמאת במגע ובמשא הוא בכלל
 51 החיוב, שהרי הו' נכתוב - איזה מהפרטים די בכך שנכתוב, אי כתב
 52 רק 'שור', הוה אמינא קרב לנבי מונח אין שאינו קרב לנבי מונח לא
 53 - היה מקום לומר שרק בעלי חיים הדומים לשור וראויים לקרבן
 54 הם בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן אינם
 55 בכלל החיוב, ולכן כתבה תורה 'חמור' כדי לרבות שגם בעלי חיים

בב קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף נד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קצט

תוספות

רש"י

1 לְחַלְקֵי. דלא תיקא אינו חייב עד שיפול שם שור וחמור ביחד: וּנְפֵל. לשון יחיד: וּנְפֵל
2 מוּבָא מִשְׁמַע. וכמו ועשה בצלאל וְאֶהְיֶאֱבֹא (שמות לו) ובא האות והמפת (דברים
3 י) ובא הארץ וְאֵת הַדָּבָר (שמואל א יז) מִיַּד אֲחֵרִינָא לא. וְשָׂאָר מִלֵּי מִנְלָן: אִם כֵּל
4 בְּעָלֵי חַיִּים. לרְבֵנָן קַמְתִּירָא לֶהּ וְלִי יְהוּדָה אָתָּא אוּ רַבֵּי אִף שָׂאָר מִשְׁטַלְטִין: עוֹפוֹת.
5 אין מטמאין במגע ובמשא א"כ. דלא רבי אלא
6 מאי לדמי ליה לפרטא משני צדדין לכתוב
7 רְחֻמָּנָא חַד פְּרָט. או שור או חמור ודרשין כל
8 בעין הפרט ומדרכתא אידך אם אינו ענין לדרב
9 שנבלתו מטמאה דהא אתי בכללא תנחו ענין
10 לעופות דדמו לפרטא בחד צד דהוה בעלי חיים
11 ואיכא למפרך השתא דתרווייהו צריכי מהכא
12 ממעט אדם אלא מפרך דעופות מלכת
13 ואויל עד דמפיק ליה מכוליה טעמא: שְׂאֵין קְדוּשׁ
14 בכבויה לא. כגון סוסים וגמלים כתב רחוקא
15 שור דלא איצטריכא דהא מפלל אתי לרבינו
16 אפי' סוסים וגמלים הואיל דדמו לפרטא משני
17 צדדין כגלי חיים ונקלו מטמא אכל עופות
18 דלא דמו אלא בחד צד לא: אֵלָא. לא תיקא
19 חור וכלל למדרשה בכלל ופרט וכלל אלא
20 אימא אמר קרא והמות יתה לו בו: בלים בני
21 מיתה ניהו. בתמיה ולי' קרא למעטניהו לרְבֵנָן
22 ורבי יהודה היכי מצוי לרבויהוה הא לא קרינו
23 בזה והמות יתה לו: שְׂבִירְתָּן וּזו היא מִיתָתָן.
24 הלכך לרְבֵנָן אָתָּא חמור למעטניהו הואיל ולא
25 מיתה מקש היא ושור למעטי' אדם שאינו מן
26 בהמה ואי כתב רחוקא חור הוה אמינא למעטי'
27 אדם אבל בלים לא דכי קא ממעט בעלי חיים
28 דכותיהו קא ממעט להכי איצטריך חמור ולרבי
29 יהודה או לרבינו בלים אָתָּא אף ע"ג דלאו בני
30 מיתה ניהו מקש ושור למעטי' אדם בעלי חיים
31 דכותיהו ולקמן פריך לר' יהודה חמור למה ל:
32 בְּחַרְתִּי. י' חדישין: שור פסולי המוקדשין. שְׂנַפְרָה
33 אין המיתה שלו דיקינא לן בכבורות בפרק
34 ב' (דף טו) גבי פסולי המוקדשין לאתר פריטו
35 תובח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא
36 לכלביה: שור ולא אדם. שאינו מין בהמה: וְשֵׁה
37 דאבדה. כיון דכתיב לכל אבדת אחיך לקמה לי
38 דכתב רחוקא חמור ושור ושה ושלמה ובפרק
39 אלו מצויאוו דרשין להו לכוהלו: בר משה
40 הא של פקח פטור. בתמיה היכא פטריה קרא:
41 הא

30 חֲרֵשׁ שׁוֹמֵה וְקָטָן אֵילִימָא שׁוֹר שֶׁל חֲרֵשׁ שׁוֹמֵה שׁוֹר שֶׁל שׁוֹמֵה שׁוֹר שֶׁל קָטָן הֵא שׁוֹר
31 שֶׁל פֶּקַח פְּטוֹר אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן שׁוֹר שֶׁהוּא חֲרֵשׁ שׁוֹר שֶׁהוּא שׁוֹמֵה שׁוֹר שֶׁהוּא קָטָן
הא

ובקבל דמשמע ביה קרא את לן לאשכחתי ריבוא דכלים לרבי ומיהו אין נראה שידרוש ר' יהודה אפילו לרב עד שיפול דרך נפילה דכיון דלא מתייב אלא בבור ברשותו אין לו לדרושו
כמו ששמואל אין דרושו משום דבכל מקום שיתחייב בהבל מתחייב בחבטה: חֲמֹר. דבור לר' יהודה בו, והא דלא קאמר נמי וגם לב"ה דבריש הגזול קמא לקמן (דף נד) דלא חשיב אלא
הנך דדמו דהוה בעלי חיים הקשה ה"ר משה מפונטטייא ואימא דחמור אָתָּא למעט שטרות ואורי' דלמאן דלא דאין דינא דגרמי אפי' הוא עצמו פטור ולמאן דדאין דינא דגרמי נמי
לא מתייב אלא מדרבנן בדומהו בפרק הבונט (לקמן דף סב) דמביעיא ליה אי עשו תקנת נגול במסור או לא ואי דינא דגרמי דאורייתא לקמה לא עשו תקנת נגול במסור כמו בגזול: שֵׁה
דאבדה וכלל חבל קשוא. וא"ת למה צטריך למתוי פרט וכלל ונעשה כלל מוסף על הפרט ואתרבו כל מילי דשור וחמור ושלמה אצטריך כל חי וחד למילתיה בדריש בפ' אלו מצויאוו
(ב"מ כו ב) ואי לא שה דמיתיר הוה משירי חר מנייהו לפרט וכלל ולא הוה דרשין ביה מידי וי"ל דבכל מקום שיש פרט וכלל רגיל רבינו שמואל ליתן טעם למה לי לפרט ביון דאתרבי
כל מילי ומפרש דשמו' יש דברים שלא היה מתרבי מהכלל אם לא שקדמו פרט להיות כלל מוסף עליו ולרבות כל דבר והכא קים ליה לבעל הש"ס דמאבדה סתם הוה שמענין שפיר
כל אבדה באילו יש פרט וכלל שאין למעט שום אבדה מנבן אב או מקו' או בשום ענין וא"צ כאן פרט בדי שלא למעט מן הכלל שום דבר על ידי שום דין א"כ לכל אבדה כתיב והי
לכל ריבוא לרבות כל אבדה באילו יש פרט וכלל אף על גב דדרשין מניה בעי' (דף כו) לרבות המומר מכל מקום איכא למדרש נמי כל אבדה דאתרווייהו קאי ריבוא אבדיה
ואצטריך ומרבין כל אבדה דכל אחד ולכאחור:

בהמתך

1 **בְּהֶמְתָּד** דְּבִרְבוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת כִּלְלָהּ. לֹא חָשִׁיב לִיהָ כִּלְלָהּ פֶּרֶט הַמְרוֹחָקִים וְהַמֵּחָדָה דְּאֶחָרוֹנוֹת
 2 וְרֵאשׁוֹנוֹת חֻדָּא מִלְתָּא הֵיא דְּבּוֹר וְשׁוֹמֵר קִדְמוֹת אֶחָד נֶאֱמָר וְרָחַ כּו. שְׂבוּעוֹת
 3 כּו:
 4 **וְאִימָא** מִזָּה הִפְרַט מְפֹרֵשׁ דְּבַר שֶׁנִּבְלָתוֹ מִטְמֵא. תִּימָא וְאִיבּוֹ פֶּרֶט לִיל דְּבִכְלָל בְּהֶמְתָּד נִמְי
 5 כְּתִיב וְעוֹד כְּשֶׁאֹמֵר מִזָּה הִפְרַט מְפֹרֵשׁ
 6 בְּעֵלֵי חַיִּים אִף כָּל בְּעֵלֵי חַיִּים וְעוֹפוֹת בְּכִלְלָהּ הֵיבִי 1
 7 סִיד דְּאֶתְרַבּוּ עוֹפוֹת לִמְיָא דְּכִלְלָא גּוֹפִיָּה מִמַּעַט 2
 8 לְהָהּ:
 9 **פְּרִי** מְפִיר וְגִדּוּלֵי קַרְקַע. הָבֵא מִשְׁמַע דְּבַקְר וְצִאן 3
 10 אֶקְרִי גִידּוּלֵי קַרְקַע וְתִימָא דְּבִפּוֹק דְּקוֹדֵשׁוֹן 4
 11 (דף ז) גְּבִי הִשְׁתַּקָּה אֹמֵר דְּאִי כֶּתֶב רִחְמֵנָא גּוֹרן 5
 12 הֵיא גִידּוּלֵי קַרְקַע אִין בְּעֵלֵי חַיִּים לֹא כֶּתֶב 6
 13 רִחְמֵנָא צִאן וְיֵיל דְּלִעְנֵן דְּבַר הַיּוֹצֵא מִקֶּשׁ מִן 7
 14 הָאָרֶץ לֹא חָשִׁיב בְּהֶמְתָּד גִּידּוּלֵי קַרְקַע וְאִין 8
 15 לְהֶאֱרִיךְ בִּין יוֹתֵר 9
 אֹמֵר 9
 10 חֲרַשׁ שׁוֹר וְהוּא שׁוֹטֵה שׁוֹר וְהוּא קָטָן וְדָקָא אָבֵל שׁוֹר וְהוּא פֶּתַח פֶּתַח מְטַמְּא מְטַמְּא דְּבָעִי
 11 לִיהָ עֵינֵי וְיִמְיָא וְיִמְיָא נִמְיָא גְּבִי נָפֵל לְתוֹכּוֹ שׁוֹר חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן וְסוּמָא וּמְהַלֵּךְ בְּלִילָהּ
 12 חַיִּיב פֶּתַח וּמְהַלֵּךְ בֵּינָם פֶּתַח: **מִתְנִי'** אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כֶּל בְּהֶמְתָּד לְנִפְלֵת הַבּוֹר וְלִהְפָּרֶשֶׁת
 13 הַר סִינִי וְלִתְשִׁלוּמֵי כְּפַל וְלִחְשָׁבֶת אֲבִידָה לְפִרְקָה לְחִסְיָמָה לְכִלְאִים וְלִשְׁבֵּת וְכֵן תִּיהִי וְעוֹף
 14 פִּיּוּצָא בֵּהָן א"כ לְמָה נֶאֱמַר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר אֵלָּא שְׂדֵבֵר הַתְּנוּבָה בְּתוֹחָה: **גְּמ'** לְנִפְלֵת הַבּוֹר
 15 כֶּפֶף יָשִׁיב לְבַעֲלוֹ פְּתִיב כָּל דְּאִית לִיהָ בְּעֵלִים בְּדֶאֱמָרָן לְהַפְרֶשֶׁת הַר סִינִי אִם בְּהֶמְתָּד אִם
 16 אִישׁ לֹא יַחְוֶה וְתִּיהִי בְּכִלְלָהּ בְּהֶמְתָּד הוּיָא אִם לְרַבּוֹת אֵת הָעוֹפוֹת לְתִשְׁלוּמֵי כְּפַל בְּדֶאֱמָרָן
 17 עַל כָּל דְּבַר פִּשְׁעָא כְּפַל כָּל דְּבַר פִּשְׁעָא לְהַשְׁבֵּת אֲבִידָה לְכָל אֲבִידָה אֶחָד לְפִרְקָה לִיּוֹף
 18 חֲמוֹר חֲמוֹר מִשְׁבֵּת לְחִסְיָמָה לִיּוֹף שׁוֹר שׁוֹר מִשְׁבֵּת לְכִלְאִים אִי בְּלִאִים דְּחַרְיֶשָׁה לִיּוֹף שׁוֹר
 19 שׁוֹר מִשְׁבֵּת אִי בְּלִאִים דְּחַרְבַּעָה לִיּוֹף בְּהֶמְתָּד וְהֶמְתָּד מִשְׁבֵּת וְגַבִּי שְׁבֵת מְנַלְן דְּתִנְיָא ר'
 20 וְיִסִי אֹמֵר מִשׁוּם ר' יִשְׁמַעֵאל בְּדִבְרוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת נֶאֱמַר עֲבָדְךָ וְאָמַרְךָ וּבְהֶמְתָּד וּבְדִבְרוֹת
 21 הָאֶחָרוֹנוֹת נֶאֱמַר וְשׁוֹרְךָ וְחֲמוֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתָּד וְהֵלֵא שׁוֹר וְחֲמוֹר כְּכִלְלָהּ כָּל בְּהֶמְתָּד הֵיִו וְלְמָה
 22 יִצְאוּ לוֹמַר לָךְ מִזָּה שׁוֹר וְחֲמוֹר הָאֹמֵר פֶּאֵן תִּיהִי וְעוֹף פִּיּוּצָא בֵּהָן אִף כָּל תִּיהִי וְעוֹף פִּיּוּצָא
 23 בֵּהָן אִימָא בְּהֶמְתָּד דְּבִרְבוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת כְּפַל שׁוֹרְךָ וְחֲמוֹרְךָ דְּבִרְבוֹת הָאֶחָרוֹנוֹת פֶּרֶט כְּפַל
 24 וּפֶרֶט אִין כְּכִלְלָהּ אֵלָּא מִזָּה שְׁבַפְרָט שׁוֹר וְחֲמוֹר אִין מִיּוֹדֵי אַחֲרֵינָא לֹא אֹמְרֵי וְכָל בְּהֶמְתָּד
 25 דְּבִרְבוֹת הָאֶחָרוֹנוֹת חוֹר וְכָל כְּפַל וּפֶרֶט וְכָל כָּל אִי אֶתָּה דִן אֵלָּא פְּעוֹן הִפְרַט מִזָּה הִפְרַט
 26 מְפֹרֵשׁ בְּעֵלֵי חַיִּים אִף כָּל בְּעֵלֵי חַיִּים וְאִימָא מִזָּה הִפְרַט מְפֹרֵשׁ דְּבַר שֶׁנִּבְלָתוֹ מִטְמֵא
 27 כְּמִנְעָה וּבְמִשְׁא אִף כָּל דְּבַר שֶׁנִּבְלָתוֹ מִטְמֵא כְּמִנְעָה וּבְמִשְׁא אָבֵל עוֹפוֹת לֹא אֹמְרֵי א"כ
 28 בְּתוֹב רִחְמֵנָא חַד פֶּרְטָא הִי גִבְתוֹב רִחְמֵנָא אִי כְּתִב רִחְמֵנָא שׁוֹר ה"א קָרֵב לְגַבִּי מִזְבַּח
 29 אִין שְׂאִינֵי קָרֵב לְגַבִּי מִזְבַּח לֹא כְּתִב רִחְמֵנָא חֲמוֹר וְאִי כְּתִב רִחְמֵנָא חֲמוֹר ה"א קוֹדֵשׁ
 30 בְּכַבּוּדָה אִין שְׂאִינֵי קוֹדֵשׁ בְּכַבּוּדָה לֹא כְּתִב רִחְמֵנָא שׁוֹר אֵלָּא וְכָל בְּהֶמְתָּד רִיבּוּיָא הוּא
 31 וְכָל הֵיכָא דְּכִתֵּב רִחְמֵנָא כָּל רִיבּוּיָא הוּא וְהָא גְּבִי מַעֲשֵׁר דְּכִתִּיב כָּל וְקָא דְּרִשְׁיֵנָן לִיהָ
 32 כְּכִלְלָהּ וּפֶרֶט דְּתִנְיָא וְנִתָּת הַכֶּסֶף כְּכֵל אֲשֶׁר הָאֹהָר נִפְשָׁד כְּכֵל בְּקָדֵר וּבְצִאָן וּבִיּוֹן וּבְשַׁבֵּר
 33 פֶּרֶט וּבְכֵל אֲשֶׁר תִּשְׂאֲלֵךְ נִפְשָׁד חוֹר וְכִלְלָהּ כְּכֵל וּפֶרֶט וְכִלְלָהּ אִי אֶתָּה דִן אֵלָּא פְּעוֹן הִפְרַט
 34 מִזָּה הִפְרַט מְפֹרֵשׁ פְּרִי מְפִירֵי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע אִף כָּל פְּרִי מְפִירֵי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע אֹמְרֵי כְּכֵל
 35 כְּכִלְלָהּ כָּל רִיבּוּיָא אִיבְעִית אִימָא כָּל נִמְיָא כְּכִלְלָהּ הוּא מִזְוֵה הָאִי כָּל דְּהָבָא רִיבּוּיָא הוּא מִדְּתוּהָ לִיהָ לְמַקְתָּב וּבְהֶמְתָּד כְּדִכְתִּיב
 36 בְּדִבְרוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת וְכָתֵב וְכָל בְּהֶמְתָּד ש"מ רִיבּוּיָא הִשְׁתַּא דְּאֻמְרָת כָּל רִיבּוּיָא הוּא בְּהֶמְתָּד דְּבִרְבוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת וְשׁוֹר וְחֲמוֹר
 37 דְּבִרְבוֹת הָאֶחָרוֹנוֹת ל"ל אֹמְרֵי שׁוֹר לְאֹמְרוֹי שׁוֹר שׁוֹר לְחִסְיָמָה חֲמוֹר לְאֹמְרוֹי חֲמוֹר לְפִרְקָה בְּהֶמְתָּד לְאֹמְרוֹי בְּהֶמְתָּד
 38 בְּהֶמְתָּד לְכִלְאִים אִי הֵיבִי אֲפִילוֹ אֲדָם לִיתְסַר אֲלֵמָה תֵּנָן אֲדָם מִיתֵר עִם פִּילָן לְחַרְוֶשׁ וְלִמְשׁוֹךְ אֹמֵר רַב פְּפָא פּוֹנָא יַדְעִי
 39 מְטַמְּא דְּהָא מִלְתָּא וּמְנוּ רַב אַחָא בַר יַעֲקֹב אֹמֵר קֵרָא לְמַעַן יִנְהַר עֲבָדְךָ וְאָמַרְךָ פֶּמּוֹךְ לְהַנְהִיחָה הַקְשִׁיתוּ וְלֹא לְדַרְבַּר אַחֵר:
 40 שְׂאֵל רַבִּי חִינְיָא בְּנֵן עֵגִיל אֵת רַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא מִפְּנֵי כּוֹה בְּדִבְרוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת לֹא נֶאֱמַר בְּהֶם טוֹב וּבְדִבְרוֹת הָאֶחָרוֹנוֹת
 נֶאֱמַר

55 איסור הנהגה בכלאים (דברים כב י) 'לא תִּחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר וּבְחִמּוֹר
56 יִחַדְוּ, כוונת התורה לכל שני מיני בהמה, ומה שנאמר לגבי איסור
57 הרבעת כלאים (ויקרא יט ט) 'בְּהִמְתָּךְ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים, כוונת
58 התורה גם לחיה ועוף. וכן לְשֵׁבֶת - מה שנאמר לגבי חיוב שביית
59 בהמה בשבת (דברים ה ד) 'וְשׂוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וְכָל בְּהִמְתְּךָ יִבְנוּ חַיָּה
60 וְעוֹף בַּיּוֹצֵא בָהֶן - אף חיה ועוף דינם כבהמה לגבי דינים אלו.
61 מבארת המשנה: אִם בֵּן לְמֵת נֶאֱמַר בַּפְּסוּקִים אֵלּוּ 'שׂוֹר אוֹ חִמּוֹר,
62 אֲלֵא מִשׁוֹם שְׂדֵדֵר הַתְּנוּב בַּהוּנָה - התורה דברה על בהמות אלו
63 שדרך בני אדם להשתמש בהם לצרכם.

נמרא

64 הגמרא מבארת מהיכן למדה משנתנו שדינים אלו נאמרו בכל
65 בהמות חיות ועופות. לגבי נְפִילַת הַבּוֹר 'כִּסְפָּה יִשִּׁיב לְעֵלְיוֹ' כְּתִיב
66 (שמות כא לד), וכוונת הפסוק לרבות שחיוב על כל דְּאִית לִיה
67 כְּעֵלִים דְּהֵיִינוּ אף שאר בהמות חיות ועופות, כְּדִאֲמַרְנָן - כמבואר
68 לעיל (ע"א). לְגַבֵּי הַפְּרָשַׁת הַר סִינַי נֶאֱמַר (שם יט יג) 'אִם בְּהִמָּה אִם
69 אִישׁ לֹא יִחַדְוּ' והכלל בכל מקום נֶאֱמַר בְּכָל בְּהִמָּה הַזֶּה, ותיבת
70 'אם' שנאמר בפסוק זה בא לְרַבּוֹת אֶת הַעוֹפוֹת. וכן לְגַבֵּי תְּשׁוּבָה
71 כְּפֶל חַיִּיב בו אף על שאר מיני בעלי חיים ואפילו על דבר שאין בו
72 רוח חיים, כְּדִאֲמַרְנָן להלן (סב:) שהנאמר בתחילת הפסוק (שם
73 כב ח) 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע' הוא כְּלָל וּבֹא לְרַבּוֹת כָּל דְּבַר פֶּשַׁע. וכן
74 לְגַבֵּי הַשֵּׁבֶת אֲכִידָה כל דבר חייב בהשבה שנאמר (דברים כב ג) 'וְכֵן
75 תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אַחִיד'. וכן לְעֵנִין חַיִּיב פְּרִיקָה, לִיֹּף 'חִמּוֹר' 'חִמּוֹר'
76 מְשֻׁבֶּת - למדים גזירה שזה מ'חמור' האמור לגבי שביית בהמה
77 בשבת ל'חמור' הכתוב גבי חיוב פְּרִיקָה, וכמש' שלענין שבת אף
78 שאר בהמות חיות ועופות בכלל האיסור כך לענין פְּרִיקָה כולם
79 בכלל החיוב. וכן לְעֵנִין חֲסִימָה, לִיֹּף 'שׂוֹר' 'שׂוֹר' מְשֻׁבֶּת - למדים
80 גזירה שזה מ'שור' האמור גבי שבת ל'שור' הכתוב גבי איסור
81 חסימה. וכן לְגַבֵּי איסור כְּלָאִים, אִי כְּלָאִים דְּהִרְיָשָׁה - גבי איסור
82 לחרוש בשני מיני בהמות, לִיֹּף גזירה שזה 'שור' 'שור' מְשֻׁבֶּת. אִי
83 כְּלָאִים דְּהִרְבַּעָה - גבי האיסור להרביע כלאים, לִיֹּף 'בְּהִמְתָּךְ'
84 'בְּהִמְתָּךְ' מְשֻׁבֶּת - למדים שאף כל שאר בעלי חיים בכלל האיסור,
85 גזירה שזה מ'בהמתך' האמור לגבי שבת ל'בהמתך' הכתוב לגבי
86 איסור הרבעת כלאים.
87

88 מבארת הגמרא: וְנִבְּי שֵׁבֶת עֲצֻמָּה מְנַלְן שְׁכַל בַּהֲמָה חַיָּה וְעוֹף בְּכָל
89 חַיִּיב שְׁבִיתָהּ, דְּתַנִּינָא, רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי אֱלִיָּהוּ מִשׁוֹם רַבִּי יִשְׁמַעְלֵאל, בְּעִשְׂרַת
90 הַדְּבָרוֹת הַרְּאִשׁוֹנוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ (שמות כ י) נֶאֱמַר 'עֲבָדְךָ
91 וְאִמְתְּךָ וּבְהִמְתְּךָ' ולא הוסיפה התורה שור וחמור, וְבַעֲשֵׂרַת
92 הַדְּבָרוֹת הַאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּפִרְשַׁת וְאִתְחַנַּן (דברים ה יד) נֶאֱמַר
93 'וְשׂוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וְכָל בְּהִמְתְּךָ, מִבְּאֵרַת הַבְּרִייתָא וְאֵף שֶׁהֲלֵא שׂוֹר
94 וְחִמּוֹר בְּכָל בְּהִמָּה כָּל בְּהִמָּה הִזּוּ - כלולים במה שכתבה תורה וְכָל
95 בַּהֲמַתְךָ, וְלִמָּה יֵצְאוּ - ולמה נכתבו בלחוד, לְיֹמֵר לָךְ, מַה שׂוֹר
96 וְחִמּוֹר הָאֲמוֹר כָּאֵן - גבי שבת, גם חַיָּה וְעוֹף בַּיּוֹצֵא בָהֶן, אֵף כָּל
97 מְקוֹם שֶׁכְּתוּבָה תוֹרָה שׂוֹר וְחִמּוֹר, כוונתה שגם חַיָּה וְעוֹף בַּיּוֹצֵא בָהֶן,
98 שואלת הגמרא: מִנֵּין שְׁגַבֵּי שַׁבַּת אֵף חַיָּה וְעוֹף בְּכָלל הָאִיסוֹר,
99 והלא אחד מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהם הוא, שְׁבִמְקוֹם
100 שהתורה כתבה 'כלל' ואחר כך פרט מסוים מאותו כלל, הפרט
101 הוא פירושו של הכלל, ואם כן אִימָא, שְׁכִינֵן שְׁבִיתָהּ' דְּנִמְאָרָה
102 בְּדָבָרוֹת הַרְּאִשׁוֹנוֹת הִיא 'כָּלל', שְׁהִרִי מִשְׁמַעוֹתָה כֹּל בַּהֲמָה, וְשׂוֹרְךָ
103 וְחִמּוֹרְךָ' דְּנִמְאָרוּ בְּדָבָרוֹת הַאֲחֵרוֹנוֹת הֵם 'פְּרָט', נִמְצָא שִׁישׁ כָּאֵן
104 כָּלל וְפְּרָט, וְאִין בְּכָלל אֵלֵא מַה שְׁבִיתָהּ, ולכך שׂוֹר וְחִמּוֹר
105 הַמְּפּוֹרְטִים בַּפְּסוּק אֵין - יש עליהם חיוב של שבייתה, אבל מִיָּד
106 אֲחֵרִינָא לֹא - על שאר בעלי חיים אין חיוב שבייתה. מִיִּשְׁבֶּת
107 הגמרא: אֲמַרְי, כִּיּוֹן שְׁשׁוּב נֶאֱמַר 'וְכָל בְּהִמְתְּךָ' דְּבָרָה הַאֲחֵרוֹנוֹת,
108 נִמְצָא שְׁתוֹד הַכְּתוּב וְכָלל, ולכך הפסוקים נדרשים במידה אחרת

1 שואלת הגמרא: מִשְׁמַע שֶׁרַק עַל שׂוֹרִים אֵלּוּ חַיִּיב בַּעַל הַבוֹר, הֵא
2 אִם נֶפֶל שׂוֹר שְׁהוּא פְּקָה, פְּטוֹר בַּעַל הַבוֹר, וְהִרִי לֹא מְצִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה
3 פְּטָרָה בְּשׂוֹר פְּקָה. מִיִּשְׁבֶּת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אִין כוֹנוֹת
4 הַמְּשֻׁנָה שֶׁרַק עַל שׂוֹר שְׁהוּא חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטָה אוֹ קֶטֶן חַיִּיב, אֵלֵא לֹא
5 מְצִינָא כְּאֲמַר - כוונתה לחדש שלא רק על שור פקח חייב אלא גם
6 על שור חרש שוטה וקטן חייב, דְּהֵיִינוּ, לֹא מְצִינָא - אין צריך לומר
7 שאם נפל שור שְׁהוּא פְּקָה דְּחַיִּיב בַּעַל הַבוֹר, אֲבָל אִם נֶפֶל שׂוֹר חֵרֵשׁ
8 שׁוֹטָה וְקֶטֶן, אִימָא - שמא תאמר שפסוק, אֲבָל בְּנִפְלֵת שׂוֹר בִּין אִם
9 נְרָמָה לוֹ לִפְּטוֹל, וְלִכְךָ לִפְּטוֹר בַּעַל הַבוֹר, קָא מְשַׁמַּע לָן מִשְׁנַתִּינוּ
10 שגם על שוורים אלו חייב בעל הבור.

11 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיה רַב אֲהָא לְרַבִּינָא, וְהֵלֵא הַתְּנִיא בְּרִייתָא,
12 נֶפֶל לְתוֹכּוֹ כִּר דַּעַת פְּטוֹר. מַאי לֹא כוֹנוֹת הַבְּרִייתָא לְשׂוֹר כִּר דַּעַת,
13 וְאִם כֵּן מְבֹאֵר שְׁאִינוּ חַיִּיב אֵלֵא עַל שׂוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטָה וְקֶטֶן. מִתְרַצַּת
14 הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיה, לֹא - אין כוונת הברייתא שור, אֵלֵא לְאָדָם -
15 כְּלוּמַר שֶׁאִם נֶפֶל אָדָם בִּר דַּעַת פְּטוֹר, אֲבָל בְּנִפְלֵת שׂוֹר בִּין אִם
16 הוּא פֶקַח וּבִין אִם הוּא חֵרֵשׁ שׁוֹטָה וְקֶטֶן, חַיִּיבִים עֲלֵיו.
17 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵלֵא מְעַתָּה אַחַר שִׁפְרִישְׁנוּ שְׁכוּנוֹת הַבְּרִייתָא
18 לְאָדָם, אִם כֵּן מִשְׁמַע שֶׁרַק עַל אָדָם בֵּן דַּעַת הוּא דְּפְטוֹר, הֵא עַל
19 אָדָם שְׁהוּא לֹא בֵּן דַּעַת הוּא דְּחַיִּיב, וְאִין אֲפִשְׁר לִוְמַר כֵּן הִרִי 'שׂוֹר'
20 וְלֹא אָדָם כְּתִיב - הפסוק 'שׂוֹר' מִמַּעַט שְׁאִינוּ חַיִּיב כֹּלל עַל אָדָם.
21 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִין כוֹנוֹת הַבְּרִייתָא שְׁדוּקָא עַל אָדָם בֵּן דַּעַת
22 פְּטוֹר, אֲלֵא מַאי 'בֵּן דַּעַת' שְׁשִׁנְיָנוּ בְּרִייתָא, מִין בֵּן דַּעַת, וְהֵיִינוּ כֹּל
23 אָדָם. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיה רַב אֲהָא, וְהֵלֵא הַתְּנִיא בְּרִייתָא
24 אַחֲרַת, נֶפֶל לְתוֹכּוֹ שׂוֹר בֵּן דַּעַת פְּטוֹר, וּמְבֹאֵר שֶׁרַק עַל שׂוֹר שְׁאִינוּ
25 בֵּן דַּעַת חַיִּיבֵתוֹ תוֹרָה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵלֵא אֲמַר רַבָּא אֲכֵן כוֹנוֹת
26 הַמְּשֻׁנָה כִּפִי שֶׁנִּתְבָּאָר בְּתַחֲלִילָה, שֶׁאִם נֶפֶל שׂוֹר וְהוּא חֵרֵשׁ, אוֹ שׂוֹר
27 וְהוּא שׁוֹטָה, אוֹ שׂוֹר וְהוּא קֶטֶן, דְּנִקָּא עַל שׂוֹרִים אֵלּוּ חַיִּיב, אֲבָל
28 אִם נֶפֶל שׂוֹר וְהוּא פְּקָה, פְּטוֹר, מַאי מְצִינָא, כִּיּוֹן דְּכַעֵי לִיה עֵינֵי
29 וְמִיּוֹל - שור פקח היה לו להתבונן בהליכתו ולחזור שלא ליפול
30 בבור, ולכך לא נחשב בעל הבור פושע לגבי נְפִילַת שׂוֹר בֵּן דַּעַת.
31 מְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאשִׁי לְדִין זֶה: תְּנִיא נְפִי חַי, נֶפֶל לְתוֹכּוֹ שׂוֹר חֵרֵשׁ
32 שׁוֹטָה וְקֶטֶן וְשׂוֹר סוּמָא - עוֹר וְשׂוֹר פֶקַח שְׁמַהֲלָךְ כְּלִילָה, חַיִּיב
33 עֲלֵיהֶם בַּעַל הַבוֹר, כִּיּוֹן שְׁגַבֵּי שׂוֹרִים אֵלּוּ שְׁאִינִם יְכוּלִים לְרֵארוֹת
34 אֵת הַבוֹר בַּעַל הַבוֹר פּוֹשַׁע, אֲבָל אִם הִיא הַשׂוֹר פְּקָה וְהַהֲלָךְ בֵּינֵם,
35 פְּטוֹר עֲלֵיו בַּעַל הַבוֹר.

משנה

36 בכמה ענינים מצינו בתורה שפרטי דיניהם נאמרו על 'שור',
37 ומשנתנו מבארת שאין כוונת התורה דווקא שור, אלא בין בשור
38 ובין בשאר בהמות וחיות ועופות. מבארת המשנה: אֲחִיד שׂוֹר וְאֲחִיד
39 כָּל בְּהִמָּה שׁוּיִים לְגַבֵּי נְפִילַת הַבּוֹר, שעל אף שנאמר (שמות כא
40 לג) 'וְנִפֵּל שְׁמָה שׂוֹר אוֹ חִמּוֹר', אין הכוונה שחיוב רק על 'שור'
41 אלא אף בשאר בהמות הדין כן. וכן לְהַפְּרִישַׁת הַר סִינַי - לגבי ציווי
42 התורה שיפרישו את עצמם ואת בהמתם מלעלות להר סיני קודם
43 מעמד הר סיני, נֶאֱמַר (שמות יט יג) 'אִם בְּהִמָּה אִם אִישׁ לֹא יִחַדְוּ',
44 וכוונת התורה לגבי לחיה ולעופות, כמבואר בהמשך המשנה. וכן
45 לְתַשְׁלוּמֵי כֶּסֶף - לגבי חיוב גַּבּ בתשלומי כֶּסֶף, נֶאֱמַר (שמות כב ג)
46 'מִשׁוֹר עַד חִמּוֹר עַד שֶׁה חַיִּים שְׁוִיִּם וְשׁוֹטָה לְגַבֵּי הַתּוֹרָה לְחַיִּיב
47 אף על גניבת כל בהמה. וכן לְגַבֵּי הַשֵּׁבֶת אֲכִידָה שֶׁנֶּאֱמַר בַּה (דברים
48 כב א) 'לֹא תִרְאֶה אֶת שׂוֹר אֲחִיקָי אוֹ אֶת שׁוֹר נְדָחִים וְהִתְעַלְמַת מֵמָה
49 הַשֵּׁב תִּשְׁבִּים לְאֲחִיקָי, כוונת התורה להשבת כל בהמה. וכן
50 לְפְרִיקָה - מה שנאמר (דברים כב ד) 'לֹא תִרְאֶה אֶת חִמּוֹר אֲחִיקָי אוֹ
51 שׂוֹרוֹ נִפְלִים בְּדַרְךָ וְהִתְעַלְמַת מֵמָה הֵקָם תִּקִּים עִמּוֹ', כוונת התורה
52 לְכָל בַּהֲמָה. וכן לְחֲסִימָה שֶׁנֶּאֱמַר בַּה (דברים כה ד) 'לֹא תִחַסֵּם שׂוֹר
53 בְּדִישׁוֹ', כוונת התורה לכל בהמה. וכן לְכָלֵאִים - הנאמר לגבי

בבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף נה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינולץ)" רג

תוספות

רש"י

1 **נֶאֱמַר** בְּהֵן טוֹב. גְּבִי בַיּוֹד אֵב וְאֵם דְּכַתִּיב בְּהֵן לְמַעַן יִשְׁטַב לָהּ וַתַּחַת בּוֹ. ט"ח שְׁבוּחָהּ
2 ראשון בתורה נאמרה לטובה: חספה. תיבה זו לברכה הראויה: כאן שנה. במשנה זו דקנתה
3 כלאים נוהג בעופות למדנו דכל עופות כלאים זה בזה מין בשאינו מינו. מןם. פוא"ן
4 בלע"ז: פסיוני. מין שליו שקרוין פירדיון קועיה. חרטומו בייק בלע"ז: פיוצא. ערבי: אלים
5 קועיה. צוארו עב: קמיו. דק: ביציו מבחוץ. ביצ'י
6 הנורות ניכרין באווח הכר מבחוץ: בשיחלא. 1
7 בטעיה אחת אור בוז אינו טוען ביצה שניה עד
8 שתלד את הראשונה: הנחיו בעיני ושיבוטא
9 קשר קרון לעו דג זה חץ על הפנים וזה מושך
10 עמו על שפת היס: כלאים בחוצה לארץ לא
11 נהנה דמנה התלויה בארץ היא וכל חובת
12 לקרע אין נוהג אלא בארץ מן התורה: אידי
13 ואידי מקום חיובא. אם היה מנהיג ספינה בים
14 בשני דגים של שני מינין חייב דהא דרשינן
15 למינהו למינהו מיבשה: 2
16 **הֲרָרָן עֲלָהּ שׁוֹר שֶׁנֶּגַח אֶת הַפָּרָה**
17 **לְמִינָהּ** הַשְּׂמֵרָה חַד ט"ח קְאָמְרִינָן אִימָא טוֹמְאָתָהּ בְּשׁוּלְיָה ט"ח ב"ת קְאָמְרִינָן אִימָא טְבִיעָו
18 **בְּאַרְצָא שְׁעָרֵיהָ אֶלָּא הוּאִיל וַתַּחַת בּוֹ הַתְּנוּב לְטוֹבָה תַּחֲלִילָה שְׁמַבְרָאשִׁית עַד וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת**
19 **הָאֹר לֹא כַּתִּיב ט"ח ו"א ר' יהושע בן לוי הוואה חספד בחלומי חסו עליו מן השמים ופדאוהו**
20 **הני מילי בכתבא: וכן תיה ועוף פיוצא בהן וכי: אמר ר"ל פאן שנה רבי תרנגול מןם ופסיוני**
21 **כלאים זה בזה פשיטא אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא מין חד הוא**
22 **קמ"ל: אמר שמואל אוו וואוו הכר כלאים זה בזה מתקוף לה רבא בר רב חנן מאי טעמא**
23 **אילימא משום דהאי ארד קועיה והאי וזטר קועיה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייצא**
24 **דהאי אלים קועיה והאי קטין קועיה הכי נמי דהוו כלאים זה בזה אלא אמר אביי זה ביציו**
25 **מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא טעונה חרא ביעתא בשיחלא והא טעונה כמה**
26 **ביעתא בשיחלא א"ר ירמיה אמר ריש לקיש המרביע שני מינים שבים לוקה מאי טעמא אמר**
27 **רב אדא בר אבהו משמיה דעולא אתיא למינהו למינהו מבישה בעי רחבה המנהיג בעינא**
28 **ושיבוטא מהו מי אמרינן פיון דעיוא לא נחית פים ושיבוטא לא סליק לבישה לא פלים עביד**
29 **או דלמא השתא מיתה קא מנהיג מתקוף לה רבינא אלא מעתה חיבר חטה ושעורה בידו**
30 **וורע חטה פארץ ושעורה בחוצה לארץ הכי נמי דמתייב אמרי הכי השתא התם ארץ מקום**
31 **חיובא חוצה לארץ לא מקום חיובא הכא אידי ואידי חיובא הוא:**

הֲרָרָן עֲלָהּ שׁוֹר שֶׁנֶּגַח אֶת הַפָּרָה:

תוספות

הבונים צאן לדיר. זה היה ראוי לשנות לעיל בהדי מילי דשור דלא היה לו להפסיק במילי דבור אלא אגב דתקא נפל לבור והבאיש מימיו תקא בתריה מילי דבור אי' מילי דבור ראוי לשנות תחילה קודם שישנה דיני שמירה וגם דיני אש היה ראוי לשנות תחילה אלא אגב דתנן פסוהו כפראי בבור דהוצרך להוכיח דין פותח וכו' דבר הכתוב תקא נמי

הבונים צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב נפרצה בלילה או שפרצה לסמים ויצאה והזיקה פטור הוציאה לסמים לסמים חייבין הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטח וקטן ויצאה והזיקה חייב מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית ורדה בדרפה והזיקה משלמת מה שהזיקה פיצד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ר' שמעון אומר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתים סאתים: גמ' ת"ר איהו כראוי ואיהו שלא כראוי דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה והו כראוי שאינה יכולה לעמוד ברוח כראוי מצויה זהו שלא כראוי א"ר מני בר פטוש מאן תנא מועד דסני ליה בשמירה פחותה ר"י היא דתנן קשרו בעליו במוסרה ונעל לפניו כראוי ויצא והזיק אחר תם ואחר מועד חייב דברי ר"מ ר' יהודה אומר תם חייב מועד פטור שנאמר ולא ישמרנו בעליו ושומר הוא זה ר"א אומר אין לו שמירה אלא ספין אפילו תמיא ר"מ שאני שן ורגל דהתורה מיעטה בשמירתן דאמר ר' אלעזר ואמרי לה במתניתא תנא ארבעה דברים התורה מיעטה בשמירתן ואלו הן בור ואש שן ורגל בור דכתיב כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו הא פסוהו פטור אש דכתיב שלם שלם המכעיר את הפערה עד דעביד פניו מכעיר שן דכתיב וכער בשדה אחר עד דעביד פניו וכער רגל דכתיב ושלה עד דעביד פניו ושלה ותניא ושלה זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור וכער זה השן וכן הוא אומר פאשר וכער הגל עד

מאן תקא מועד בשמירה פחותה סני ליה. לא בעי למימר דמתני' בין בתם בין במועד וכו' ר"א נ' יעקב פפרק ר' דה' (לעיל דף מה) דמשמע ליה מועד בשמירה פחותה איני מנדקט צאן דאין רגילות להיות בהו קרן אלא שן ורגל שאין רגילות שיתפוננו להזיק דהכי דייק בסמוך וס' ל' למרא השתא דמועד דשן ורגל במועד קרן ולהכי קאמר ר"י היא דלר"מ כי היכי דבעי שמירה מעולה במועד קרן הו בעי בשן ורגל איני' דבקרן כראי כתיב נלמוד סתום מן המפורש ועוד דכולהו נזקין כתיב בתר קרן וקיימא אהואו דין שמירה המפורש בה: רבי יהודה היא. קצת תימה דר"י דריש לעיל (דף מה) ולא ישמרנו לזה ולא לאחר

התורה מיעטה בשמירתם. ואע"ג דלעיל בפ"ב (דף מה) הנה בעי למילף דשן ורגל חייב ברשות הרבים מקיז מקורן וכן בעי למילף למפטור קרן בהדי' משן ורגל בקיז אי לאו קראי ולא פרכינן שכן מיעטה בשמירתם משום דאין שייך לתקשות בשמירה אתשלומוניא אגבי כראי' בן יעקב דאמר אחר תם ואחר מועד סני ליה בשמירה פחותה:

הא פסוהו פטור. וא"ת ודלקא בכסוי מעולה תרבה קאמר וכו' למח לי קרא דסרי'א עד דטאם ליה כדאמר לעיל (דף ג) ויל דפטישא ליה דכסוי מעולה פטאים ליה חשיב אי נמי השנה הכתוב בעורה לפותח ופותח שצמא מוכסה בכסוי בעין שמירה פחותה מסתמא לא התמירה עליו לכסותו בכסוי מעולה יותר מן הראשון ולא אמר הכתוב לא יכסנו אלא בכסוי הראשון ואפותח ואבורה קאי בשנה ובקונטרס משמע דכל כסוי עד דטאם ליה חשיב בשמירה פחותה: ע"ד דעביד פניו וכיער. אף על גב דבריש מכותלתי (דף ג) דרשין מנייה אולא ממילא מי' מולד כתיב וכיער ש"מ אדאדם נמי קאי: אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב פי' אבותל דאבוקה ודאי לא מיתייב בפריעת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בעלמא וי"ס ככתוב בהו בהדיא אבותל וא"ת נהי דחייב אבותל גימא דפטור מדיני אדם קאי אבוקה ויל' דלא שייך לתנני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל אבל בשמירתן בכותל ריעו אע"ג דאין דוקא שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא ריעו כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מי' שייך לתנני חייב בדיני שמים בין שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט פניו בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאבותל לא מיתייב כדפרשיית וזה דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי עקבדי משמע דחייב בדי' שמים קאי נמי אבותל י"ל דה"ק בין דלמסתר קאי שתקעלים מצוין לותרו שלא יפול על גבי אדם סיד דכל הסודם במצוה וכה ואין לזה להניח מלסתר בשביל בהמת חבירו וכדיני שמים נמי לא ליחייב קמיל אי' נמי בלומד למסתר ולמילף קאי: ורעי' תוס' סנהדרין עו. ד"ה בנוקין

הבונים פטור. דוקא נטרה וזאי ליה לוי למעבד: הניחה בחמה. מציערא לה משמא ולא סני ליה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה: נכנס הרועה תחתיו. להתחייב בנזקין: נפלה לגינה. באונס נגל בעלה הסמוך לגינת חבירו או שהיתה רח"ו גבוה מן הגינה ונפלה: מה שנהנית. לפי הנאתה ולא לפי הזיקה: שמיין בית סאה באותה שדה. אין שמין את הערוגה לבדה מפני שמפסיד מדיק שממין אותה בכל שווייה ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשין בגמ' מלמד ששמין אותו על גב שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה מה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כולדה דמיה דמי שלוקח בית סאה כשיאה בתבואתה אינו מולול בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט: ר"ש אומר אכלה פירות גמורים. שכבר ביטלו כל ערף משלמת. כל ההיזק ודיקא שיימין אגב שדה דיקא עדיין לא נגמרה: גמ' מאן תנא מועד בשמירה פחותה סני ליה. מני מתני' דאמר צאן שהזיקה בשן ורגל הוא דהיינו מועד בתחילתו סני לה בנעילה כראוי דהיינו שמירה פחותה כדאוקמא שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואי רוח שאין מצויה לא קאי קשרו בעליו. לשור: ונעל בפניו כראוי גסיו: תם חייב. דלא סני ליה בפחותה וטעמא דר' יהודה פפרק שור שנגד ר' דה' (לעיל דף מה): ר"א. פליג אמרןיהו דאילו ר"מ מיהו בשמירה מעולה סני ליה ור"א סבר לית ליה נטירותא למועד: הא פסוהו אפי' פורקא ולא בעי עד דטאם ליה בעפרא: בעין ובכעיר. בפשיעה: בעין וכער. כעין שיאכילנה לבהמותו בדיים כלומר בפשיעה: פתני' נמי ריבא. דטעמא משום דהתורה מיעטה אבל בקרן מועדת לאו כרי' ס' ל' פרוקתני צאן. דאין הזיקה אלא בשן ורגל. עסקינן ואמי. כולדה פריק עד השתא: פטור מדיני אדם. קסבר גרמא בנוקין פטור הפורץ גדר. ויצאתה הבהמה וברקה: הופפח קותלי. לצד הדליקה כדי שתבער בה האש: או בכותל בריא בדיני אדם נמי יחייב. מהיא אבותל דקא עבד ואבהמה ליבא למימר דמחייב דקא תנן פרוצין לטסים פטור: בכותל

הבונים צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב נפרצה בלילה או שפרצה לסמים ויצאה והזיקה פטור הוציאה לסמים לסמים חייבין הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטח וקטן ויצאה והזיקה חייב מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית ורדה בדרפה והזיקה משלמת מה שהזיקה פיצד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ר' שמעון אומר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתים סאתים: גמ' ת"ר איהו כראוי ואיהו שלא כראוי דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה והו כראוי שאינה יכולה לעמוד ברוח כראוי מצויה זהו שלא כראוי א"ר מני בר פטוש מאן תנא מועד דסני ליה בשמירה פחותה ר"י היא דתנן קשרו בעליו במוסרה ונעל לפניו כראוי ויצא והזיק אחר תם ואחר מועד חייב דברי ר"מ ר' יהודה אומר תם חייב מועד פטור שנאמר ולא ישמרנו בעליו ושומר הוא זה ר"א אומר אין לו שמירה אלא ספין אפילו תמיא ר"מ שאני שן ורגל דהתורה מיעטה בשמירתן דאמר ר' אלעזר ואמרי לה במתניתא תנא ארבעה דברים התורה מיעטה בשמירתן ואלו הן בור ואש שן ורגל בור דכתיב כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו הא פסוהו פטור אש דכתיב שלם שלם המכעיר את הפערה עד דעביד פניו מכעיר שן דכתיב וכער בשדה אחר עד דעביד פניו וכער רגל דכתיב ושלה עד דעביד פניו ושלה ותניא ושלה זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור וכער זה השן וכן הוא אומר פאשר וכער הגל עד

תמונו טעמא דעביד פניו ושלה וכער הא לא עביד לא אמר רבה מתניתין נמי דיקא דקתני צאן מכדי בשור קא עסקינן ואתי ניתני שור מאי שנא דקתני צאן לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן לאו משום דכאן קרן לא פתיבא בה שן ורגל הוא דכתיב ביה וקמ"ל דשן ורגל דמועדין הוא ש"מ תניא אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם והייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והפופח קמתו של חבירו בפני הדליקה והשוכר עדי שקר להעיד והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו: אמר מר הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ה"ד אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי יחייב אלא בכותל

דפטור מדיני אדם קאי אבוקה ויל' דלא שייך לתנני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל אבל בשמירתן בכותל ריעו אע"ג דאין דוקא שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא ריעו כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מי' שייך לתנני חייב בדיני שמים בין שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט פניו בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאבותל לא מיתייב כדפרשיית וזה דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי עקבדי משמע דחייב בדי' שמים קאי נמי אבותל י"ל דה"ק בין דלמסתר קאי שתקעלים מצוין לותרו שלא יפול על גבי אדם סיד דכל הסודם במצוה וכה ואין לזה להניח מלסתר בשביל בהמת חבירו וכדיני שמים נמי לא ליחייב קמיל אי' נמי בלומד למסתר ולמילף קאי: ורעי' תוס' סנהדרין עו. ד"ה בנוקין

תמונו טעמא דעביד פניו ושלה וכער הא לא עביד לא אמר רבה מתניתין נמי דיקא דקתני צאן מכדי בשור קא עסקינן ואתי ניתני שור מאי שנא דקתני צאן לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן לאו משום דכאן קרן לא פתיבא בה שן ורגל הוא דכתיב ביה וקמ"ל דשן ורגל דמועדין הוא ש"מ תניא אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם והייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והפופח קמתו של חבירו בפני הדליקה והשוכר עדי שקר להעיד והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו: אמר מר הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ה"ד אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי יחייב אלא בכותל

דפטור מדיני אדם קאי אבוקה ויל' דלא שייך לתנני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל אבל בשמירתן בכותל ריעו אע"ג דאין דוקא שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא ריעו כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מי' שייך לתנני חייב בדיני שמים בין שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט פניו בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאבותל לא מיתייב כדפרשיית וזה דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי עקבדי משמע דחייב בדי' שמים קאי נמי אבותל י"ל דה"ק בין דלמסתר קאי שתקעלים מצוין לותרו שלא יפול על גבי אדם סיד דכל הסודם במצוה וכה ואין לזה להניח מלסתר בשביל בהמת חבירו וכדיני שמים נמי לא ליחייב קמיל אי' נמי בלומד למסתר ולמילף קאי: ורעי' תוס' סנהדרין עו. ד"ה בנוקין

תמונו טעמא דעביד פניו ושלה וכער הא לא עביד לא אמר רבה מתניתין נמי דיקא דקתני צאן מכדי בשור קא עסקינן ואתי ניתני שור מאי שנא דקתני צאן לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן לאו משום דכאן קרן לא פתיבא בה שן ורגל הוא דכתיב ביה וקמ"ל דשן ורגל דמועדין הוא ש"מ תניא אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם והייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והפופח קמתו של חבירו בפני הדליקה והשוכר עדי שקר להעיד והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו: אמר מר הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ה"ד אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי יחייב אלא בכותל

דפטור מדיני אדם קאי אבוקה ויל' דלא שייך לתנני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל אבל בשמירתן בכותל ריעו אע"ג דאין דוקא שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא ריעו כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מי' שייך לתנני חייב בדיני שמים בין שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט פניו בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאבותל לא מיתייב כדפרשיית וזה דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי עקבדי משמע דחייב בדי' שמים קאי נמי אבותל י"ל דה"ק בין דלמסתר קאי שתקעלים מצוין לותרו שלא יפול על גבי אדם סיד דכל הסודם במצוה וכה ואין לזה להניח מלסתר בשביל בהמת חבירו וכדיני שמים נמי לא ליחייב קמיל אי' נמי בלומד למסתר ולמילף קאי: ורעי' תוס' סנהדרין עו. ד"ה בנוקין

אילימא

משנה

1 המשנה עוסקת בנוקי שן ורגל, ומלמדת אימתי בעל הצאן חייב
 2 לשלם את נזקי צאנו:
 3 ה**בּוֹנֵם**- האוסף את הצאן שלו ל**דֵיר**, ו**נֶעַל** - את דלת הדיר **בְּפִינָה**,
 4 הדינו בפני הצאן, **כְּרָאוּי**, ו**יִצְאָה** בהמה מהדיר, ו**הִיָּקָה** בשדה
 5 אחרים בשן או ברגל, **פְּטוּר** בעל הצאן, אולם אם לא **נֶעַל בְּפִינָה**
 6 את הדלת **כְּרָאוּי**, ו**יִצְאָה** ו**הִיָּקָה**, חייב בעל הצאן. נעל את הדיר
 7 כראוי ו**נִפְרָצָה** כותל הדיר **בְּלִילָה**, או **שִׁפְרָצִיָּה** לִסְטִים - שודדים,
 8 ו**יִצְאָה** ו**הִיָּקָה**, **פְּטוּר** בעל הצאן, מכיון ששמר על צאנו
 9 כראוי. ואם ה**וּצִיאָיוֹה** לִסְטִים מהדיר, והלכה והיזיקה, ה**לְסְטִים** חייבין
 10 לשלם את מה שהיזיקה. ה**נִיחָה**, את הבהמה, **בְּחֶמְה**, במקום
 11 שהשמש מצערת אותה, או **שִׁפְסָרָה** ל**חֶרֶשׁ שׁוֹמֵה** ו**קָטָן**, ו**יִצְאָה**
 12 הבהמה ו**הִיָּקָה**, חייב בעל הצאן, לפי שפשע בשמירתה. **מִקְרָה**
 13 ל**רוּעָה**, **נִכְנֵם הָרוּעָה** תִּתְחַוֶּי, שקיבל על עצמו את חיובי השמירה
 14 של הבעלים, ואם לא שמרה כראוי הרי הוא חייב לשלם את
 15 נזיקה.
 16 המשנה דנה בשיעורי התשלום על נזקי בהמה: בהמה ש**נִשְׁפְּלָה**
 17 באונס, מגג בעליה או מרשות הרבים **לְגִינָה**, ו**נִנְהַנְתָּ** במה שנחבטה
 18 בירקות הגינה ולא נתרסקו אבריה בקרקע, **מְשַׁלְּמַת** דמי מה
 19 **שִׁנְהֵנִית**, שביט דין שמיין כמה היה מוכן לשלם כדי שהבהמה
 20 תיפול על גבי ירקות רכים ולא יתרסקו אבריה בקרקע, וסוכום זה
 21 הוא משלם, ואינו משלם את דמי הירקות שניזוקו, שהרי נאנסה.
 22 אבל אם הבהמה ירדה לגינה **בְּרִדְקָה**, ו**הִיָּקָה** בשן או ברגל,
 23 **מְשַׁלְּמַת** את דמי מה ש**הִיָּוָקָה**, **כִּי־צִי** **מְשַׁלְּמַת** את דמי מה ש**הִיָּוָקָה**,
 24 אם הזיקה ערוגת ירק, אינו משלם את שווי הערוגה כשהיא
 25 לעצמה, אלא **שְׁמִינ** - מחשבים כאילו היתה ערוגה זו בתוך שטח
 26 של **בֵּית סָאָה** והמישים על חמישים אמהו **בְּאוֹתָה שְׂדֵה**, ואומדים
 27 **כְּמֵה הַיְוָה יָפָה** - כמה היה ערכה של בית הסאה קודם שהיזיקה
 28 הבהמה ערוגה זו, **וְכִמְהָ הָיָה יָפָה** - וכמה שוייה כעת, לאחר
 29 שהזיקה הערוגה, ומשלם את ההפרש, ובאופן כזה התשלום הוא
 30 פחות מאשר אם היו שמים את שווי הערוגה לבדה. **כִּי־שִׁמְעוּן**
 31 **אוֹמֵר**, אם הבהמה **אֲכָלָה פִּירוֹת גְּמוּרִים** - שנגמרו בישולם כל
 32 צרכם, ושוב אינם צריכים לקרקע, אין שמין את הערוגה אגב בית
 33 סאה, אלא **מְשַׁלְּמַת פִּירוֹת גְּמוּרִים** כפי שווים המלא, ואם אכלה
 34 סָאָה משלמת דמי סָאָה, ואם אכלה סָאָתִים משלמת דמי סָאָתִים:
 35

גמרא

36 הגמרא דנה מה נחשב לנעילה כראוי ומיהו האומר זאת: תנו רבנן
 37 בברייתא, **אִיזוּהוּ כְּרָאוּי**, ו**אִיזוּהוּ שְׁלֵא כְּרָאוּי**, אם נעל את הצאן בדיר
 38 **בְּדַלַת שִׁיבּוּלָה** ל**עֲמוּד** ואינה נפרצת, פעת שנושבת רוח **מְצוּיָה**
 39 ורגילה, וזה נעילה **כְּרָאוּי**, ופטור אם יצאה והיזיקה, ואם נעל את
 40 הצאן בדיר **בְּדַלַת שִׁאִינָה** ו**יבּוּלָה** ל**עֲמוּד** פעת שנושבת רוח **מְצוּיָה**
 41 אלא היא נפרצת ונפתחת, וזה נעילה **שְׁלֵא כְּרָאוּי**, וחייב אם יצאה
 42 והיזיקה. **אִמֵר רַבִּי מְנַי בְּרַם פִּשְׁטִישׁ**, **מֵאֵן תֵּנָא** - מי הוא התנא ששנה
 43 במשנתו את דין **מוֹעֵד**, וסובר **דְּסִנְי לִיָּה** - שדי לו, לשור מועד,
 44 **בְּשִׁמְרִיָּה פְּחוּתָה**, **רַבִּי יְהוּדָה הוּא**, ד**תֵּנֵן** (לעיל מדי): **קִשְׁרוּ בְּעֵלְיוֹ**
 45 **בְּמוֹסְרָה** - קשר בעל השור את שורו בחבל, שלא יוכל לברוח,
 46 ו**נֶעַל לְפָנָיו כְּרָאוּי** - או שנעל את השור בדלת היכולה לעמוד בפני
 47 רוח מצויה בלבד, ו**יִצְאָה** השור והיזיק, **אֲחֵד תָּם וְאֲחֵד מוֹעֵד** - בין אם
 48 היה השור תם, ובין שהיה מועד, חייב בתשלומי הנזק, **דְּכָרִי רַבִּי**
 49 **מֵאִיר**, לפי שלדעתו על בעל השור לקושרו בשלשלת של ברזל, או
 50 לנעול אותו בדלת העומדת אף ברוח שאינה מצויה. **רַבִּי יְהוּדָה**
 51 **אוֹמֵר**, אם היה השור תם, הרי הוא חייב בחצי נזק, מכיון שלא
 52 שמרו שמירה מעולה, אולם אם היה השור מועד, הרי הוא **פְּטוּר**,
 53 לפי ש**נֶאֱמַר** לגבי שור מועד, **וְלֹא יִשְׁמְרֵנּוּ בְּעֵלְיוֹ שְׁלֵם וְשִׁלְשָׁם** (שמות
 54

55 כא לו), ויש לדייק שאינו חייב אלא באופן שלא שמר כלל, ו**שְׁמור**
 56 הוא זה - ואילו שור זה שמור הוא בשמירה פחותה, ולכן פטור אם
 57 יצא והיזיק. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, שור מועד אין לו **שְׁמִירָה**, אלא על ידי
 58 סָבִין, כלומר שהיב לשוחטו, וכל שלא שחטו חייב בנזקו, אפילו
 59 אם שמרו שמירה מעולה. נמצא שמשנתנו היא כדעת רבי יהודה.
 60 דוחה הגמרא: **אֲפִילוּ תִּימָא** שמשנתנו כדעת רבי מאיר, **שְׂאֵנִי** -
 61 שונה דין נזקי שן ורגל **דְּהַתוּרָה מִיַּעֲטָה בְּשִׁמְרִיתָן**, ודי להם בשמירה
 62 פחותה, **דְּאִמֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, ו**אִמֵרִי לָהּ** - ויש אומרים ש**בְּשִׁמְרִיתָא תֵּנָא**
 63 - בברייתא שנינו כן, **אֲרַבְעָה דְּכָרִים** - בארבעה ניוקין ה**תוּרָה**
 64 **מִיַּעֲטָה בְּשִׁמְרִיתָן**, ואם שמרם אפילו בשמירה פחותה, פטור, ואלו
 65 הן, א. **בוֹר בִּי וְאִשׁ גִּישׁוּ דִּי וְרַגְלִי**, בור, דְּכִתִּיב (שמות כא לג) **וְ[ו]כִי**
 66 **יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוּ כִי יִכְרֵה אִישׁ בֶּרֶךְ וְלֹא יִכְפְּנוּ**, ויש לדייק מזה ה**א**
 67 **כְּפָהוּ** - שאם כסחו בכסוי כלשהו, **פְּטוּר**, ולא הצריכה התורה
 68 לסתום את הבור לגמרי ולמלאו בו עפר, והרי שמספיקה שמירה
 69 פחותה בבור. **אִשׁ, דְּכִתִּיב (שם כב ה) 'כִּי תִכְרֵם וְשָׂמַרְתֶּם קְצִיָּם,**
 70 **וְנִאֲכַל גִּידֵי אוּ הִקְמָה אוּ הִשְׂדָּה, שְׁלֵם וְשִׁלְשָׁם הַמְּבַעֲרִי אֶת הַבְּעֵרָה,**
 71 וממה שנאמר **'הַמְּבַעֲרִי'**, יש ללמוד שאינו חייב עד **דְּעֵבִיד כְּעִין**
 72 **מְבַעֲרִי** - שיעשה כעין פעולת הבערה, והיינו שיפשע בשמירת
 73 האש, אבל אם לא פשע בשמירת האש אלא שמרה שמירה
 74 פחותה, פטור. **שָׁן, דְּכִתִּיב (שם כב ד) 'כִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה אוּ כָרֶם**
 75 **יִשְׁלַח אֶת בְּעִירָה וְכִבֵּר בְּשָׂדֵה אַחֵר,** וממה שנאמר **וְיִבְעַר,** אחר
 76 שכבר נאמר **כִּי יִבְעַר,** יש ללמוד שאינו חייב עד **דְּעֵבִיד כְּעִין 'וְיִבְעַר'**
 77 - עד שיעשה פעולה שהיא כעין פעולת **'ביעור'** היינו האכילת
 78 הבהמה בידים, והיינו שיפשע בשמירת הבהמה, אבל אם לא פשע
 79 בשמירת הבהמה אלא שמרה שמירה פחותה, פטור. **רַגְלִי, דְּכִתִּיב**
 80 **בְּאוֹתוֹ פִּטוֹק יִשְׁלַח אֶת בְּעִירוֹ,** ויש ללמוד מזה שאינו חייב עד
 81 **דְּעֵבִיד כְּעִין וְשִׁלַּח** - שיעשה פעולה שהיא כשליחת הבהמה בידים
 82 לשדה חבירו, והיינו שיפשע בשמירת הבהמה, אבל אם לא פשע
 83 בשמירת הבהמה אלא שמרה שמירה פחותה, פטור. **עֵדִינִי לֹא**
 84 **נִתְּבַר מִנֵּן** שהפסוקים שהובאו ללמד שהתורה מיעטה בנוקי שן
 85 ורגל, אכן עוסקים בשן ורגל. הגמרא מביאה ברייתא המוכיחה
 86 זאת: **וְתֵנָא**, מה שנאמר **יִשְׁלַח אֶת בְּעִירוֹ,** זה בהמה שהיזיקה על
 87 ידי ה**רַגְלִי** - דריסת רגלה, וכן הוא **אוֹמֵר (ישעיה לב כ) 'מְשַׁלְּחֵי רַגְלִי**
 88 **הַשּׂוֹר וְהַתְּמוּר,** והיי ש לשון 'שלוח' עולה על רגל הבהמות. ומה
 89 שנאמר **וְיִבְעַר בְּשָׂדֵה אַחֵר,** זה בהמה שהיזיקה על ידי ה**שָׁן** -
 90 אכילתה בניניה, וכן הוא **אוֹמֵר (מלכים א' יד י) 'כִּי־אֲשַׁר יִבְעַר הַקָּלָל**
 91 **עַד תָּמוּ'** - כמו שהאוכל מבער את המאכל בפיו ועושה אותו
 92 לגללים, והרי שלשון **'ביעור'** הוא ענין של אכילה. מכל מקום
 93 למדנו לגבי נזקי שן ורגל, **דְּמִיָּמָא** - שסיבת החיוב היא משום
 94 **דְּעֵבִיד כְּעִין יִשְׁלַח וְיִבְעַר,** כאמור, ה**א לֹא עֵבִיד לֹא** - אבל אם לא
 95 פשע אלא שמר את הבהמה ואף בשמירה פחותה, הרי הוא פטור.
 96 ומעתה שהתורה מיעטה בשמירת שן ורגל יכולה משנתנו להיות
 97 גם לשיטת רבי מאיר.
 98 הגמרא מביאה הוכחה שאכן תנא המשנה סובר כרבי מאיר ששור
 99 מועד צריך שמירה מעולה, אלא ששונה דין שן ורגל שהתורה
 100 מיעטה בשמירתו: **אִמֵר רַבִּי, מִתְּנִיתִין נְמִי וְיָקָא דְּקָתְנִי** - משנתנו
 101 מדוקדקת במה שכתבה צאן שהיזיקה בשן ורגל, שהרי **מְכָרִי** -
 102 מאחר ו**בְּשׂוֹר קָא עֲקָרִין וְאִתִּי** - בפרקים הקודמים עסקנו ב'שור'
 103 שהיזיק בקרנו, ואם כן גם בפרקנו **נִתְּנִי שׂוֹר** - היה על המשנה
 104 לכתוב את דינה לגבי שור, ו**מֵאִי שְׂאֵנִי דְּקָתְנִי צִאָן** - מדוע שינתה
 105 המשנה וכתבה 'צאן', **לֹא** - האם אין זה משום שהמשנה באה
 106 ללמד דְּהַתוּרָה מִיַּעֲטָה בְּשִׁמְרִיתָן של נזקי שן ורגל, **לֹא** - והאם אין
 107 זה משום דְּכָאֵן לגבי צאן **כִּרְן לֹא כְּתִיבָא קָת** - אין כתוב בתורה נזקי
 108 קרן, ורק נזקי שן ורגל הוא **דְּכִתִּיב בֵּיתָה**, ולכן נקטה המשנה 'צאן'
 109 שלא נאמר בהם כי הם נזקי שן ורגל, ו**קָא מְשַׁמְעֵן לָן** - והשמיעתנו

55 גם כן לא ליתייב, קא משמע לן - משמענו רבי יהושע שהוא
56 מתחייב בדיני שמים.
57 הגמרא מבארת את החידוש שבכל אחד ואחד: הפורץ גדר בפני
58 בקהמת חבירו ויצאה וברחה, חידש בו רבי יהושע שחייב בדיני
59 שמים, מהו דתיקא - סבור היית לומר שפיון דלמסתריה קאי - כיון
60 שעומד הוא הכותל להסתר, וכפי שהעמדנו למעלה, על כן מה
61 עכיד - מה עשה, ובדיני שמים נמי - גם כן לא ליתייב, קא משמע לן
62 רבי יהושע שחייב. הפופה קמתו של חבירו בפני הדליקה, נמי - גם
63 כן יש לחדש שחייב בדיני שמים, מהו דתיקא לימא - שיאמר אותו
64 אדם שעשה זאת מי הוה ויענא דאתיא - האם ידעתי שתבוא רוה
65 שאינה מצויה ותבעיר את הקמה, ובדיני שמים נמי - גם כן לא
66 ליתייב, קא משמע לן. ודבר אשי דאמר נמי טמון איתמר - וגם לרב
67 אשי שהעמיד שמדובר שהטמין את הקמה ובכך פטר את המבעיר
68 מלשלם לניזק, גם כן לבאר, מהו דתיקא שיען אותו אדם אמא
69 - אי לא הזקתיך כלל, אלא אדרבה בפיוו כפיתיה ניהלך - כיסיתי
70 אותה עבורך שלא תשרף הקמה באש במהרה, ובדיני שמים נמי -
71 גם כן לא ליתייב, קא משמע לן שחייב. והשוכר עדי שקר להעיד על
72 חבירו, נמי - גם כן יש בו חידוש, מהו דתיקא לימא - שיאמר אותו
73 אדם שאין לחייבו משום שהלא 'דבר' הרב ודבר' התלמיד בשום
74 סותרים זה את זה, לדברי מי שומעין, בתמיה, כלומר שדבר ברור
75 הוא שלא היה לעדים ששכר להתפתות לו (שהוא התלמיד) אלא
76 לשמוע בקול הקב"ה (שהוא הרב) שגסר להעיד עדות שקר, והיה
77 להם שלא להעיד ודברני שמים נמי - גם כן לא ליתייב על חטא
78 שחטאו הם מרצונם, קא משמע לן שאף על פי כן, כיון שגרם לכך,
79 חייב בדיני שמים. והיוע עדות לחבירו ואינו מעיד לו, נמי - גם כן
80 יש בו חידוש, מהו דתיקא שנפטר, משום שיכול אותו אדם
81 לטעון מי יזכר דכי הוה (אתיא) מסקדינא ליה הוה מודה - מי יוכל
82 לדעת בודאות שהפסד הייתי מעיד לו לתובע היה הנתבע מודה
83 ומשלם, ונמצא שהפסדתי לו ממון, דלמא הוה משתבע לשקרא -
84 שמה היה הנתבע נשבע לשקר ונפטר, ובדיני שמים נמי - גם כן לא
85 ליתייב, קא משמע לן שגם פה חייב בדיני שמים:
86 שנינו במשנה, נעל את הדיר כראוי ונפרצה כותל הדיר בלילה, או
87 שפצרה לטמים - שודדים כו', ויצאה הצאן ההוזה, פטור בעל
88 הצאן, מכיון שמר על צאנו כראוי:
89 הגמרא מבארת באיזה אופן פטור כאשר נפרצה בלילה: אמר רבה,
90 מה שנאמר שנפרצה בלילה פטור בעליה מנזקה, והוא שתרה
91 הבהמה תחת הכותל והפילה אותו, שאנוס הוא בכך. מדייקת
92 הגמרא: אכל אם לא תרה, אלא נפל הכותל מעצמו, מאי, חייב
93 בנזקה של הבהמה, וקשה, היכי דמי - באיזה כותל מדובר, אילימא
94 שמדובר בקותל בריא וחזק, כי לא תרה אלא נפל מעצמו, אמאי
95 - למה הוא חייב, מאי הוה ליה למעבר - מה היה לו לעשות שנפל
96 הכותל, אלא ודאי מדובר בקותל רעוע, ולכן אם נפל ויצאה
97 והזיקה חייב, מעתה קשה, כי - כאשר תרה הבהמה תחתיו והיא
98 זו שהפילה אותו, אמאי פטור בנזקה, הלא תחלתו בפשיעה וסופו
99 באונס? הוא, שהוא מצידו פשע בהמה שהניח אותה במקום
100 שהכותל רעוע, אולם לבסוף אירע אחר שאנוס הוא שלא היה עליו
101 להשמר ממנו, והוא חתירתה תחת הכותל, ואנוס הוא בכך. ואם
102 כן הניחא למאן דאמר שאם תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור
103 הוא על הנזקים שבאו מכך, כיון שסוף סוף הנוק אירע באונס, ולכן
104 הוא פטור כאן, שהלא יציאתה היתה בחתירה, אלא למאן דאמר
105 תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב, כיון שהוא מצידו פשע דבר, ו
106 אף שהנוק לא נגרם בפועל אלא באונס, מאי איכא למימר - מה
107 נבאר כאן, ומדוע פטור הוא.
108 הגמרא מעמידה את דברי רבה שהם נסובים על ענין אחר: אלא

1 בקותל רעוע, ובסתירתו לא הפסיד את הבעלים כיון שעומד הוא
2 להסתר.
3 אמר מר, הפופה קמתו של חבירו בפני הדליקה פטור מדיני אדם
4 וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא: היכי דמי - באיזה אופן מדובר,
5 אילימא שמדובר דמימא ליה - שכשכפפה הגיעה הדליקה לקמה
6 פרוח מצויה, בדיני אדם נמי נתייב שהרי בידיו הבעיר בה האש,
7 אלא מדובר דמימא - שהגיעה הדליקה לקמה פרוח שאינה מצויה,
8 שאין לחייבו בדיני אדם כיון שאי אפשר היה לו לדעת שתבוא
9 רוח זו. רב אשי מבאר באופן אחר: ורב אשי אמר, טמון איתמר -
10 מדובר שהוא בעצמו לא שלח בידיו את הבעירה, אלא שהזיקו
11 בטמון, שבעת שראה את דליקה מתקרבת כיסה אותה בסדינים,
12 ובכך פטר את המבעיר שאינו חייב בטמון. וחייב בדיני שמים משום
13 דשייה - שעשה את הקמה טמון באש, ובכיסויו גרם להפסיד את
14 בעליה ולפטור את המבעיר:
15 אמר מר, והיוע עדות לחבירו שפלוני חייב לו מעות, ואינו מעיד
16 לו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מבררת הגמרא: קמאי
17 עסקינן - במה המדובר, אילימא שמדובר בבי תרי - בשני עדים
18 שלא העידו עדות הידועה להם, פשיטא שחייב בדיני שמים,
19 שהלא דין דאורייתא הוא שעליהם להעיד, שנאמר (ויקרא ה א)
20 'והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו', ומדובר בפסוק
21 בשני עדים, אלא קהר - בעד אחד, שמחייב את הנתבע שבועה
22 בלבד, וחייב בדיני שמים משום שיתכן שהיה הלה נמנע מלהשבע
23 והיה משלם, ובכך שנמנע להעיד גרם להפסיד את התובע.
24 הגמרא תמחה על דברי רבי יהושע: ותו לימא - והאם אין עוד
25 היזקים שהעושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואף
26 הם נמנו בברייתות, והאיכא - הלא ישנו היזק נוסף שדינו כך (סימן
27 לחומשת הדברים שהגמרא מונה להלן, העושה כסם ושלית חבירו
28 נשקר), ששנינו בברייתא, העושה מלאכה כמי חטאת - מי אפר פרה
29 אדומה, כגון שהשתמש בהם כמשקולות ושקל כנגדם דברים
30 אחרים בכף מאוזנים, וכפירת חטאת - פרה אדומה, שהפסיד אותם
31 במלאכה שעשה, שמעתה אינם כשרים עוד, שפטור מדיני אדם,
32 משום שהזיק שאינו ניכר הוא ואינו נחשב נזק, ותייב בדיני שמים.
33 והאיכא, ששנינו בברייתא, הנותן סם המות בפני בקהמת חבירו
34 ואכלה אותו ומתה, פטור מדיני אדם ותייב בדיני שמים, והאיכא,
35 השולח את הבערה כדי תרש שופה וקמן והבעירו בה חפציו של
36 אדם אחר, פטור מדיני אדם, כיון שאין שליח לדבר עבירה, ותייב
37 בדיני שמים. והאיכא, המכעית - המבהיל את חבירו, כגון שתקע לו
38 בקולו באונס פתאום, פטור מדיני אדם, כיון שלא עשה מעשה
39 בגופו, ותייב בדיני שמים. והאיכא, נשברה פרו ברשות הרבים ולא
40 סלקה משם, או נפלה גמלו ברשות הרבים ולא העמידה, ונתורו שם
41 ונתקלו בהם אחרים וניזוקו, רבי מאיר מתייב בתוקן - במה שהזיקו
42 שברי הכר והגמול הנופל, וחקמים אומרים, פטור בדיני אדם ותייב
43 בדיני שמים. ולמה לא מנה רבי יהושע בברייתא גם את הדברים
44 הללו. מיישבת הגמרא: אין, מיהא איכא טובא - אכן ישנם דברים
45 נוספים שהעושה אותם פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, והני -
46 ואלו הארבע שמנה רבי יהושע ואמריקא ליה - הוצרכו לו
47 להוכיחם משום שיש בהם חידוש, מהו דתיקא שבדיני שמים נמי -

1 **אֵילִימָא** דמטא ליה ברות מצויה בדיני אדם נמי ליחייב. וא"ת כיון שאין חילוק בין מקרב
2 דבר אצל האש ובין מקרב האש אצל הדבר אמרין בפרק הל הצטרפין
3 (סנהדרין דף עז. ושם) כפתו במקום שסוף חמה או צינה כלא פטור ליחייב למ"ד אשו משום
4 חציו וכן כפתו לפני ארי ו"ל דודאי אי כפתו והביאו במקום שסוף חמה או צינה לבא או
5 ארי חייב אצל התם מיירי שקפתו במקום שהיה
6 ולא היוו ממקומו ולא היו נמצאים הואיל
7 והחמה והצינה והארי אין עליו בשעת כפייתה
8 וההיא דאתקיל עליה בדקא דמאי אפילו כפתו
9 והביאו שם ואח"כ אתקיל פטור דרמי לזורק חץ
10 תריסר בידו ואפילו קדם הוא ונטלו פטור וא"ת
11 ההיא דהשקי בו את הנקש דפטור למ"ד מעצמו
12 הוא מכיש אמאי פטור לפי מה שפירש בשמעתין
13 דפי פרה (דף כג) ששם ירו לתוך פיו והשקי
14 ליחייב משום אשו דודאי הנקש יזיק האדם ו"ל
15 דשאני התם שאין הארס עדיין בעולם.

16 **מְמוֹנָא** בעי לשלומי. וכי תימא פטור מדיני
17 אדם משום דלא ידעין שמה עדי שקר
18 מ"מ כיון שאם היינו יודעין שמה עדות שקר
19 משלם אין שיעור למיתני פטור מדיני אדם. **אֵלָא**
20 לתקריה. כגון שאין לתקריה מה לשלם או שהיה
21 למדינת הים או כגון שאין אנו יודעים שמה עדי
22 שקר ודוקא שזכר אצל אמר פטור מדיני שמים
23 דקדור שלא ישמעו לו דאין נראה לומר דנקט
24 שזכר לאשמיעין דאפי' שזכר פטור מדיני אדם
25 שאין זה שום חידוש ולקמן לא עבדי גריכותא
26 אלא מדיני שמים ועוד דבפירוק תנן (דף טז)
27 השולח את הבערה ביד חשוי פטור מדיני אדם
28 ותיב בדיני שמים שלח ביד פקח הפקח חייב
29 משמע דשולח פטור אף מדיני שמים: **פְּשִׁימָא**
30 אמ לא יגיד וכו'. וא"ת ה"מ כשעבר על שבעתו
31 בדרכיב ושמעה קול אלה ו"ל דה"ק קרא
32 בשעורו בדבר שאם לא יגיד היה נושא עון או
33 יבאי קרבן שבעה אצל בלא שבעה נמי איבא
34 משמעת דשולח פטור אף מדיני שמים: **פְּשִׁימָא**
35 (סנהדרין דף לו) ודוקא בב"ד דבשאומומרים אין אנו
36 יודעים להעיד שוב אינם יכולין להעיד דכיון
37 שהעיד שוב אינו חוזר ומגיד ותינו אם לא יגיד
38 דקרא אצל חוץ לב"ד אין לחוש שיכול לחזור
39 ולהעיד.

40 **הַעוֹשָׂה** מלאכה במו חטאת. עד שלא נתן
1 האפר בדתנאי במש פרה (פ"ד מ"ד)
2 פרה נפסלת במלאכה עד שתעשה אפר
3 והמלאכה פוסלת במים עד שישים האפר
4 לתוכה ובספרי לוי' מקרא יבול אף קדשן ת"ל
5 למשפירת למי נדה ולא שבבך מי נדה. **פְּטוֹר**
6 מדיני אדם. כפי הנזקקן (גישן גג) פרה מיניה
7 למ"ד היוק שאין ניכר שמה היוק: **אֵבֶל** הני
8 אצטריון ליה. וא"ת נתנות סם תקנות נמי חידוש
9 הוא למיתני כדאמרין לעיל (דף מו) דאפילו סם
10 תקנות דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים
11 ושקא אין כל כך חידוש: **כְּסוּי** כסיתיה. וא"ת
12 גלוי ידוע למקום למה נתפסין אם לטובה אם
13 לרעה ו"ל דאפי' במתוכה לטובה שלא ימחר
14 לשרוף ויכול להחיל בעל הבית בתוך כך מ"מ
15 בדיני שמים חייב דאיבעי ליה לאודורי ולאסוקי
16 ארעתיא שלא יבא לו הפסד בכך: **מְהוּ** דתימא
17 תרין לה תחלתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל

18 **בְּכוֹתֵל רְעוּעָא** אמר מר הכופף קמתו של חבירו בפני
19 הדליקה היכי דמי אילימא דמטא ליה ברות מצויה
20 בדיני אדם נמי נתייב אלא דמטא ברות שאינה
21 מצויה ורב אשי אמר טמון אהמר משום דשיניה
22 טמון בא"ש: אמר מר השוכר עדי שקר ה"ד אילימא
23 לנפשיה ממונא בעי שלומי ובדיני אדם נמי נתייב
24 אלא לחבריה והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו
25 במאי עסקינן אילימא כפי תרי פשימא דאורייתא
26 הוא אם לא יגיד ונשא עונו אלא בחד ותו ליכא
27 והאיבא (סימן העושה פסם ושלוח חבירו נשבר)
28 העושה מלאכה במו חטאת ויבפרת חטאת פטור
29 מדיני אדם ותייב בדיני שמים והאיבא הנותן סם
30 התנות בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם ותייב
31 בדיני שמים והאיבא השולח את הבערה ביד חרש
32 שומה וקמן פטור מדיני אדם ותייב בדיני שמים
33 והאיבא המכערת את חבירו פטור מדיני אדם ותייב
34 בדיני שמים והאיבא נשברה ביד ברה"ר ולא סלקה
35 בפלה גמלו ולא העמידה ר"מ מחייב בהיוקן והכ"א
36 פטור בדיני אדם ותייב בדיני שמים אין מיהא איבא
37 טובא ותני אצטריוכא ליה מהו דתימא בדיני שמים
38 נמי לא ליחייב קמ"ל הפורץ גדר בפני בהמת חבירו
39 מהו דתימא כיון דלמסתריה קאי מה עביד בדיני
40 שמים נמי לא ליחייב קמ"ל הכופף קמתו של חבירו
41 נמי מהו דתימא ליכא מי הנה ידענא דאתנא רוח
42 שאינה מצויה ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל
43 ולרב אשי דאמר נמי טמון איתמר מהו דתימא אנא
44 כסויי כסיתיה ניהלך ובדיני שמים נמי לא ליחייב
45 קמ"ל והשוכר עדי שקר נמי מהו דתימא ליכא דכרי
46 הרב ודברי התלמיד דכרי מי שומעין ובדיני שמים
47 כיון

48 **נְמוּ לֹא לִיחֵיב קמ"ל** והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו נמי מהו דתימא מי יימר דכי
49 הוה (אתניא) מסתדינא ליה הוה מודה דלמא הוה משתבע לשרקא ובדיני שמים נמי לא
50 ליחייב קמ"ל: נפרצה בלילה או שפרצה לסמים כו': אמר רבה והוא שחתרה אבל לא
51 חתרה מאי תייב היכי דמי אילימא בכותל בריא פי לא חתרה אמאי תייב מאי ה"ל למשעבד
52 אלא בכותל רעוע פי חתרה אמאי פטור תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא הניחא למ"ד
53 תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב מאי
54 איבא למימר אלא מתני' בכותל בריא ואפילו לא חתרה וכי איתמר דרבה אסיפא איתמר
55 הניחה בתמה או שמשרה לחרש שוטה וקמן ויצתה והיוקה חייב אמר רבה ואפי' חתרה לא
56 מנעיא היכא דלא חתרה דכולה בפשיעה הוא אלא אפי' חתרה נמי מהו דתימא הו"א לה
57 תחלתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל דכולה בפשיעה היא מ"מ דאמר ליה מידע ידעת דכיון
58 דשבתתה בתמה כל טעקא דאית לה למיעבד עבדא ונפקא: הוציאיהו לסמים לסמים חייבין:

1 **בְּכוֹתֵל רְעוּעָא** דלא אפסידה דלמסתר קאי: דמ"י. כשכפפה הגיע בה הדליקה: פרוח
2 מצויה. הרי בנדים הבעיר ובדיני אדם נתייב: פרוח שאינה מצויה. דמידי דלא סלקא
3 ארעתיא היא: טמון איתמר. כשישה קמת חבירו בסדינן כשראה דליקה אצלה והוא לא
4 שלח את הבערה ושניה טמון וגרם להפסיד את הניזק ולפטור את המבעיר דפטור על
5 טמון בא"ש: לנפשיה. להוציא טמון מחבירו
6 לעצמה: ממונא בעי לשלומי. אותו ממן שהוציא
7 חייב להחזיר: לחבריה. שבר עדי שקר להוציא
8 מנה מראובן לשמעון: פשימא דאורייתא הוא.
9 דחייב בדיני שמים: אם לא יגיד. בתרי קא
10 משמעתי מקדפיך אהנהה משמע שאילו מגידין
11 מתחייב זה ממן ועוד ק"ל (סוטה דף ב.) כל
12 מקום שאמר עד חרי כאן שני עדים עד שיקרא
13 לך החתוב אהך בדרכיב לא יקום עד אהך
14 באיש (הר"ם יט) אלא כהך. שמחייבו שבעה
15 ובדיני שמים מתייב דאי הוה מסודיה מתייב ליה
16 שבעה דלמא לא הוי משתבע בשיקרא
17 ומשלם ותו ליכא. דחייבין בדיני שמים העושה
18 מלאכה במו חטאת. ששקל כנגדן משקלות
19 במשכת גישן (דף גג.) והן נפסלין במלאכה: פטור
20 מדיני אדם. דהניזק שאינו ניכר לא שמה היוק
21 וכולהו הני תרתיב מחייבתיא ניהוה: הפסיעת
22 תקע לו באונס פתאום ובעתו דלא עבד ביה
23 משעה בגופו: ר"מ מחייב בתיוקן. פלונתייהו
24 מפרשא בהמניח את הכד (דף כט.) בנתקל פושע
25 ובמפקיר נוקה: אנא כסויי כסיתיה. שלא תבעיר
26 בה האש מחר: דכרי הרב שומעין. ותיק להם
27 שלא יעידו והוא שחתרה. הא דתנן נפרצה
28 בלילה פטור כגון שחתרה בתחמה והפילה
29 הכולה דאונס הוא: אצל לא חתרה. אלא
30 מעצמה נפלה תחלתו בפשיעה. אצל נפלה
31 דעביד למיפל: וסופו באונס. דהא לא נפלה
32 אלא חתרה: הניחא למאן דאמר כו'. פלונתא
33 היא בסוף המפקיד (דף כ"ג.) חרי לישני דרש"ס
34 איליבא דרב יוסף: ה"ג אלא מתני' בכותל בריא
35 ואפילו לא חתרה: הניחה בתמה כו' אמר רבה
36 ואפילו חתרה. ובכותל בריא: תחלתו בפשיעה.
37 שהניחה בתמה ופשיעה היא אצל פתיחת הדלת
38 דאמרין לקמיה כל תחבולות שיכולה לעשות
39 עושה אנב עברה: וסופו באונס. שחתרה:
40 טעקא. תחבולות:

1 **נְמוּ לֹא לִיחֵיב קמ"ל** והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו נמי מהו דתימא מי יימר דכי
2 הוה (אתניא) מסתדינא ליה הוה מודה דלמא הוה משתבע לשרקא ובדיני שמים נמי לא
3 ליחייב קמ"ל: נפרצה בלילה או שפרצה לסמים כו': אמר רבה והוא שחתרה אבל לא
4 חתרה מאי תייב היכי דמי אילימא בכותל בריא פי לא חתרה אמאי תייב מאי ה"ל למשעבד
5 אלא בכותל רעוע פי חתרה אמאי פטור תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא הניחא למ"ד
6 תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב מאי
7 איבא למימר אלא מתני' בכותל בריא ואפילו לא חתרה וכי איתמר דרבה אסיפא איתמר
8 הניחה בתמה או שמשרה לחרש שוטה וקמן ויצתה והיוקה חייב אמר רבה ואפי' חתרה לא
9 מנעיא היכא דלא חתרה דכולה בפשיעה הוא אלא אפי' חתרה נמי מהו דתימא הו"א לה
10 תחלתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל דכולה בפשיעה היא מ"מ דאמר ליה מידע ידעת דכיון
11 דשבתתה בתמה כל טעקא דאית לה למיעבד עבדא ונפקא: הוציאיהו לסמים לסמים חייבין:

1 דכולהו פשיעה היא. ק"י דה"ל למימר מהו דתימא כולה אונס הוא וכגון שבעל כל כך יפה שאינה יכולה לצאת אלא בחתימה קמשמע לן דפושע הוא אצל חתימה שהניחה בתמה:
2 פשימא

פְּשִׁיטָא כיון דאפקה קיימא לה ברשותיהוה לכל מילי. בהוציאנה לגולה איירי מתני' כדמוקי בירושלמי וא"ת ונעילה דקיימא ברשותיהוה אפי' להתחייב על מה שהיא מוקת דאחיי קאי דקתני ונצאתה והויקא דליקא למיור דכי היכי דמסרה לשומר חנם והשאלו נכנסו תחת בעלים היה גולן דרלמא שומר הוא דמחייב אבל גולן לא דמיצניו

כיון דאפקה. איבא משיכה ושינוי רשות דהוי קנינה לכל מילי. דקמו לה באפה. שלא משכחה אלא עמדו בפניה לכל צד שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאבול: **עמידי**. משמע שאחזקה בידו ומוליכה לקמה: **הבישה**. במקל אמרת לן בההיא דהפעמיר ומשום הכי מתיחב: **ולסטים**. נמי דהבישות. במקל ואשמועינן מתני' דהבישה במקל זו היא משיכה: **אלא** תחתיו דשומר. והכי משמע מסרה שומר לרועה נכנס הרועה תחתיו ואולי בעלים ומשתעו דינא בהדי שני והראשון משתלם: **שומר שפסד לשומר חייב**. אפילו באונסין דאמר ליה מפקיד את מדימנת לי בשבועה איהו לא מהימן לי בשבועה שפאנסה בפ' המפקיד (כ"מ לו): **לברזיליה**. לתלמודו: שומר אבידה. הכניס אבידת חבירו לביתו בדרכים ואספת אל תוך ביתך וגו' (דברים כב): **דלא געי למיתב דפתא לעניא**. דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מובלכתה בדרך נפקא לן במס' סוכה (ו' בה): **החזירה**

פְּשִׁיטָא כיון דאפקה קיימא לה ברשותיהוה לכל מילי לא צריכא דקמו לה באפה כי הא דאמר רבה אמר רב מתנה אמר רב המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב מעמיד פְּשִׁיטָא לא צריכא דקם לה באפה אמר ליה אביי לרב יוסף הבישה אמרת לן ולסטים נמי דהבישה: מסרה לרועה נכנס הרועה כו': אמרי תחתיו כזמאן אולימא תחתיו דבעל בהמה תנינא הדיא זמנא מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשומר כולן נכנסו תחת הבעלים אלא תחתיו דשומר ושומר קמא אפטר ליה לגמרי לימא תיהו תיובתא דרבא

דאמר רבא שומר שפסד לשומר חייב אמר לך רבא מאי מסרו לרועה לברזיליה דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה איבא דאמרי מוקתני מסרה לרועה ולא קתני מסרה לאחר ש"מ מאי מסרה לרועה מסר רועה לברזיליה דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה אבל לאחר לא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא שומר שפסד לשומר חייב אמרי לא דלמא אורחא דמילתא קתני והוא הדין לאחר: איתמר שומר אבידה רבה אמר פשוט חנם דמי רב יוסף אמר פש"ש דמי רבה אמר פשוט חנם דמי מאי הנאה קא מטי ליה רב יוסף אמר פש"ש דמי בההיא הנאה דלא בעינא למיתבי ליה ריפתא לעניא הוי פש"ש איבא דמפרישי הכי רב יוסף אמר פש"ש דמי כיון דרמנא שעבדיה געל פורחיה הלכך בש"ש דמי (סו"מ ה"ה) הויא חשביא אמרת נשבר שכר רב יוסף לרבא החזירה

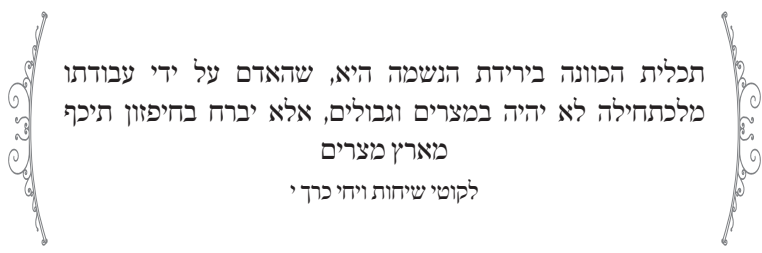
המעמיד כדמת חבירו על קמת חבירו חייב. ואע"פ שאין בהמה שלו חייב משעם שן ורגל דאע"ג דכתיב בעירה כדיריה חשיבא הואיל והוא עשה כמו מדליק פשתני של חבירו גברו של חבירו אבל אין לפרש דמחייב משעם אש דברי הויקא והוי כאלו נתון לשם אש ואע"ג דפטרין נתון סם המות לפני כדמת חבירו שאני התם או משום דלא עבידא דאכלה או משום שלא תאכל כדאמר לעיל (דף מ"ז) דא"כ משעם זה ה"ל להתחייב אפילו ברח"ו ולא משתמע בשום דוכתא דלחייב ברשות הרבים שן אפילו מקרב בהמתו אצל הפירות ומעמידה עליה: **הבישה** אמרת לן. ותחילה היה סובר דמעמיד בהמה היינו משמיתו בידו האפסר ומוליכה ממש על הקמה ומעמידה שם ולהכי הוה פשיטא טפי: **ולסטים** נמי שהבישה. לגולת מיירי כדמוקי בירושלמי ולא חשיב לה מילתא דפשיטא כמו שהיה חושב המקשה ולא חייש לפרש למה אין פשיטא לפי שקל להבין: **בההיא הנאה** דלא קבעי למיתב ריפתא לעניא. משום דעוסק במצוה ודוקא בשעה דמתעסק בה בגון שטוח לצורכה או משום עסק שצריך לה לאבידה אבל בשביל שאבידה בביתו לא יפטר מלמיתב ריפתא לעניא כיון שזכור לקיים שתיים כדמוכח בסוכה (דף כ"ה. ושם) דלא נפקא לן מקרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דוקא היכא שאינו יכול לקיים שתיים וסברא הוא דאטו אדם שיש לו תפילין פראשו וצריצת בבגדו ומוזוזה בפתחו יפטר מן המצוה ועוד דבפרק אין בין המודר (גרי"ם ל"ג) אמר דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואי פטרת ליה כל זמן שהאבידה בביתו שכיח ושכיח הוא פסק ר"ח וה"ג דהלכה כרב יוסף משום דאמרין באין בין המודר (שם) דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף ואפילו מאן דשרי למודר להחזיר אבידה לא שרי אלא משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואור"י דאיהא ראייה כלל דגם רבה מודה לרב יוסף דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דס"ל דלא נעשה שומר שכר בכך ומ"מ הוא הנאה לכך אסור למודר אבל לא הוה שומר שכר ואין לדקדק נמי בשמעתין דהלכה כרב יוסף דמשני רב יוסף לעולם בגינתו המשמרת וקמ"ל דלא בעינן דעת בעלים כדרכי אלעזר והכי מוקי לה סוגיא דאלו מציאות (כ"מ ד' טז. ושם) כי נראה דרבא קבלה מרב יוסף דקרא כדרי"א אתי ורבה נמי שהיה מדיקק מתחילה דבשומר חנם דמי לא משמע ליה קרא אלא אסמכתא בעלמא דהא טעמא משום דמאי הנאה קא מטי ליה בדלעיל ולא פליגי רבא ורב יוסף אלא בסברא בעלמא וה"פ דההיא דאלו מציאות (שם ד' ל"א) אי דמנטרא לרבא כדרי"א ליה משפיעה לרב יוסף כדרי"א ליה מנגיבה ואבידה פשיטא אלא לא צריך קרא ונראה לר"י דהלכה כרבה בכל מקום לגבי רב יוסף בר משה ענין ומחצה באיתא נמי שמת (כ"ב ד' קמ"ג) ואין לפרש דהיינו דוקא בביתא כמו שיש מפרשים מדאמר שאלחו (גישין ד' ע"ה) ושם) ותסברא וראי ק"ל פרבא ובהא אין הלכה כרשב"ג ואין לומר דשמא בההיא מילתא אמר לן דהלכה כרבה דהוה ליה למימר והא ק"ל בהא הלכתא כרבה כדאמר ובהא אין הלכה כרשב"ג ועוד דבפרק המפקיד (כ"מ מג.) גבי מפקיד מעות אצל שולחני מותרים ישמש בהן (צרי"ם לא ישמש בהן) לפיכך אם אבדו חייב באצרותם קאמר רב נחמן דק"ל כוותיה בדיני נאנסו לא דמשום שהתירו לו חכמים להשתמש בהן אינו נעשה רק שומר שכר א"כ באלו מציאות (שם דף כ"ט.) גבי מה יתא בדמים רבי טרפון אמר ישמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באצרותן לא הוי אלא ש"ש כמו שאמר שם לרבא ואין לומר דהתם מודה רב נחמן דחייב באונסין משום היתר תשמיש משום דבלאו הכי הוה שומר שכר שהיה שומר אבידה דאין זה סברא דמשום שני סברות דפטור מלמיתב ריפתא לעניא ועוד דמוקד להשתמש שלא נעשה בשביל כך שואל אלא שיש בעלמא ועוד יש לכתובא ראייה דהלכתא כרבה מדימוקי סתמא דגמרא מתייתין דהאומנין (כ"מ דף ס"ה) הלהו על דהמשכן שומר שכר מתוורתא דלא כרבי אליעזר דאמר במלוח חבירו על המשכון ואבד ישבע ושוטל מעותיו ולרב יוסף הו"מ לאוקמה אפילו כרבי אליעזר דלמסקנא מוקי כולוהו אליביה ופלוניתייהו במלוח צריך למשכון אי מצוה קעבדי אי לא פי שצריך למשכון להשתמש בו ופוחת לו והולך מהלואתו כך פירש התם בקונטרס וא"כ הו"מ לאוקמה מתייתין באין צריך למשכון דכ"ע מצוה

1 הראשון לשלם לבעלים אפילו במקרה של אונס, ואם כן מדוע
 2 במשנתנו נפטר השומר הראשון מנזקי הבהמה. מתרצת הגמרא:
 3 אין זו קושיא, משום שאמר לה רבא, מאי דקתני במשנה פסרו
 4 לרועה, הכוונה שמסרו השומר לבריוליה - לרועה שהוא תלמידו,
 5 ובאופן זה מודה רבא שפטור, כיון דאורחיה דרועה - דרכו של
 6 הרועה, למיפטר הבהמות לבריוליה, ולכן פטור השומר הראשון,
 7 משום שעל דעת כן פטור הבעלים מתחילה שאם ירצה ימסרו
 8 לתלמידו לשומרו, כיון שזהו דרך השומרים.
 9 הגמרא מביאה נוסח אחר בדברים אלו: איבא דאמרי - יש שאמרו,
 10 דמקתני במשנה 'מפירה לרועה', ולא קתני שמפירה לאחר, שמע
 11 מינה דמאי דקתני 'מפירה לרועה', הכוונה היא שמפירה הרועה
 12 לבריוליה - לתלמידו, והרועה פטור מנזקה משום דאורחיה דרועה
 13 - שכן דרך הרועה, למיפטר לבריוליה - למסור את הבהמות
 14 שמקבל, לרועה שהוא תלמידו, ועל דעת כן נמסרה לו הבהמה
 15 מתחילה, אכל אם מסרו הרועה לאחר שאינו תלמידו, לא נפטר
 16 הרועה מחיובו. לפי נוסח זה מנסה הגמרא להוכיח כדברי רבא:
 17 לימא - שמא נאמר שדבר זה מסייע ליה לרבא, דאמר רבא שומר
 18 שפסור לשומר חייב, וכמו שמשמע מהמשנה שאם מסרו לאחר
 19 שאינו תלמידו חייב השומר הראשון. דוחה הגמרא: אמרי - אמרו
 20 בני הישיבה, לא, אין להוכיח ממשנתנו כרבא, דלימא - אפשר
 21 שהטעם שכתב התנא 'רועה' אין זה כדי לדייק שדווקא כשמסרו
 22 לתלמידו פטור, אלא אורחא דמיילתא קתני - כפי הרגילות להיות
 23 כן בשנתה המשנה. שכן הוא הדרך שהרועה מוסר לתלמידו כדי
 24 לשמור, אבל להלכה אין חילוק בין רועה לכל שומר, והוא הדין
 25 בכל שומר שמסר לשומר אחר, שפטור השומר הראשון מתשלומי
 26 נזקה:
 27 הגמרא דנה בהגדרת דינו של שומר אבידה, האם החיוב שחל
 28 עליו להיות כשומר, הוא כדן שומר חנם או כדן שומר שכר:
 29 איתמר, שומר אבידה - אדם שהגביה אבידה והכניסה לביתו
 30 ונתחייב לשומרה עד שיבואו בעליה, רבא אמר, פשומר חנם דמי,
 31 שדינו כשומר חנם שחייב בפשיעה ופטור מגניבה ואבידה, רב
 32 יוסף אמר, פשומר שפיר דמי, שדינו כשומר שכר שחייב אף בגניבה
 33 ואבידה. מבארת הגמרא את טעמי מחלוקתם: רבא אמר פשומר
 34 חנם דמי, משום דמאי הנאה קא מטי ליה - מהי ההנאה שיש לו
 35 משמירה זו, ולפיכך דינו כשומר חנם שאינו נוטל שכר בעד
 36 השמירה. רב יוסף אמר פשומר שפיר דמי, פתהיא הנאה - כיון
 37 שנהנה מחמת האבידה בהנאה זו ולא בפניא - שאינו צריך למתני
 38 ליה רישתא לעניא לתת לחם לעני בעודו עוסק בטיפול באבידה,
 39 משום שעוסק במצוה פטור מן המצוה כשאינו יכול לקיים שניהם,
 40 הוי פשומר שפיר. איבא דמפרישי הכי - יש שפירשו שטעמו של רב
 41 יוסף שאמר ששומר אבידה פשומר שפיר דמי, הוא מפנין דרשתא
 42 שעקריה - מכיון שהתורה חייבה את המגביה אבידה לשמור את
 43 האבידה בעל פורתיה - שלא מרצונו, ומקיים בזה מצות עשה של
 44 השבת אבידה, הלכך - כיון שמקיים בזה מצוה, זה עצמו נחשב
 45 הנאה ופשומר שפיר דמי.
 46 סימן לשבעת הברייתות והמימרות שהגמרא מביאה להלן,
 47 להוכיח כרבה או כרב יוסף, החוירה לעולם השב חייא אמרת נשפר
 48 (שפיר).
 49 מכאן ועד סוף הסוגיא (נו): הגמרא מביאה קושיות והוכחות בענין
 50 המחלוקת של רבה ורב יוסף האם דינו של שומר אבידה כשומר
 51 חנם או כשומר שכר.
 52 איתבייה - הקשה רב יוסף לרבא

1 מקשה הגמרא, פשימא שהליטטים חייבים בנזקי הבהמה, דפין
 2 דאפקיה - שהוציאה במשיכה מרשות הבעלים על מנת לגזולה,
 3 קנימא לה - עומדת הבהמה, פרושתיהו - ברשות הלסטים, לכל
 4 מילי, - לכל ענין, בין להתחייב באונסין ובין להתחייב בנזקה.
 5 מתרצת הגמרא, לא צריכא, החידוש של המשנה שהליטטים
 6 חייבים בנזקה, אינו באופן שמשכוה מרשות הבעלים, אלא דקמו
 7 לה באפקה - שעמדו בפניה מכל צד עד שהוכרחה לילך לקמה
 8 לאכול, והחידוש הוא שאף צד הבהמה עומדת ברשותם
 9 להתחייב בכל נזקה כבעלים, מכל מקום חייבים בנזק זה כיון שהם
 10 גרמו לה להזיק, כי הא - כמו, דאמר רבא אמר רב מתנה אמר רב,
 11 הפעמידי את בהמת חברו ומוליכה על קמת חבירו, ואכלה הבהמה
 12 מן הקמה חייב המעמיד לשלם את נזקי הקמה. וקשה, שאם
 13 הכוונה שהוא מעמיד אותה ממש בידיו, שאחזה והוליכה לקמה,
 14 פשימא שחייב, ולא הוצרך רב להשמיענו דין זה, אלא לא צריכא
 15 דקם לה באפקה - שעמד בפניה מכל צד ומתוך כך הוכרחה לילך
 16 לקמה לאכול. וכן הוא גם הביאור במשנתנו, שהליטטים קמו לה
 17 באפה ולא העמידוה בידים, ואין חיובם משום גזל אלא משום
 18 שגרמו לה להזיק.
 19 הגמרא מביאה ביאור אחר בדברי רב:
 20 אמר ליה אבני לרב יוסף הרי בהפשיעה במקל אמרת לן - פירשת לנו
 21 את דברי רב, שמדובר שעל ידי שמכה בה במקלו הולכת ואוכלת
 22 בקמת חבירו, והחידוש של רב היה שהכשה במקל גם היא
 23 כמשכה להיות גזלן על ידה, ונתחייב בכך בשמירת נזקה, ולא
 24 משום שגרם את ההזיק, ולפי זה נפרש את האמור במשנתנו
 25 שכשהוציאה הליטטים חייבים בנזקה, נמי - מדובר גם כן
 26 דהפשיעה, וחיובם משום גזל ולא משום שגרמו את ההזיק, ולפי זה
 27 החידוש במשנה הוא שהכשה במקל מועיל גם כן כקנין משיכה:
 28 שנינו במשנתנו שאם מפירה - את הבהמה, לרועה, נכנס הרועה
 29 תחתיו, להתחייב בשמירת נזקה וכו':
 30 הגמרא דנה בהמשך האם יש להביא ראיה ממשנתנו לדין שומר
 31 שמסר לשומר. ועיקר סוגיא זו בבבא מציעא (לו-): והנידון הוא
 32 כששומר מסר לשומר אחר, אם נפטר השומר הראשון ממה שהיה
 33 חייב קודם שמסר לשוני, או שמתחייב לשלם לבעלים בכל אופן.
 34 בגמרא הובאה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, ונאמרו שני טעמים
 35 לחייב את השומר הראשון לשלם, או משום שיכול המפקיד לומר
 36 אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ונמצא שפשע השומר במה
 37 שמסר את הפקדון לאחר, או משום שאומר לו המפקיד שאתה
 38 לבדך נאמן עלי בשבועה ולא השומר השני.
 39 הגמרא דנה בביאור המשנה: אמרי - דנו בענין זה חכמים, מה
 40 שנאמר במשנה שנכנס הרוע תחתיו, יש לברר תחתיו דמאן,
 41 כלומר, מי נתחייב בשמירתה במסירה זו, אילימא - אם נאמר,
 42 שהכוונה היא לתחתיו דבעל פתחה, והיינו שנכנס השומר תחת
 43 הבעלים להתחייב בנזקה, קשה דתנינא תדא זמנא - שהרי כבר
 44 שנינו פעם אחת דין זה, דתנן לעיל (מד): פסרו - הבעלים, לשומר
 45 חנם ולישאל לנישא שפיר - שומר שכר ולישור, פולין נכנסו תחת
 46 הפעלים להתחייב בנזקה, ומדוע שנה התנא שוב דין זה במשנתנו.
 47 מתרצת הגמרא: אלא כוונת המשנה שנכנס הרועה תחתיו לשומר,
 48 שמסר הבעלים לשומר, והשומר מסרו לשומר אחר, והשמיעתנו
 49 המשנה ששומר קמא אפטר ליה לנמי משמירת נזקה, והבעלים
 50 יכולים לתבוע את הנזק רק מן השומר השני. מקשה הגמרא: לימא
 51 - שמא נאמר, שמשנה זו תיהו תיובתא דרבא - תהיה תשובה
 52 ופירכא לדברי רבא, דאמר רבא שומר שפסור לשומר חייב השומר

47 שנפטר בכך מחיוב השבה, ולמה הוצרכנו לרבות דין זה מהפסוק,
 48 אלא פשיטא שכונת הברייתא לרבות השבה לנינתו שאינה
 49 משתמרת ברוח שאינה מצויה ולחורבתו שאינה משתמרת מרוח
 50 שאינה מצויה, ורק מרוח מצויה היא משתמרת, שפע מינה ששומר
 51 אבידה בשומר חנם דמי, ולכך נפטר בהשבה כזו, שאם היה כשומר
 52 שכר היה עליו להשיבה למקום המשתמר גם מרוח שאינה מצויה.
 53 אמר ליה רב יוסף לרבה, לעולם מדובר שהשיבה לנינתו המשתמרת
 54 לגמרי ולחורבתו המשתמרת לגמרי, שדינו כשומר שכר שעליו
 55 לשומר גם מהזיקים הבאים על ידי רוח שאינה מצויה, ודקא קשיא
 56 לך אם כן היינו כמו שהשיבה לביתו, ומה החידוש שנפטר בהשבה
 57 זו, הא קא משמע לן - השמיענו הפסוק דלא בעינן דעת בעלים
 58 בהשבת אבידה, אלא אפילו אם לא ידעו הבעלים בהשבה זו יצא
 59 בה ידי חובתו, ופרדפי אלעזר, דאמר רבי אלעזר חבל - בין גנב וגולן
 60 ובין ארבעה שומרים, צריבין דעת בעלים, כלומר, שידעו הבעלים
 61 שהשיב את החפץ לרשותם, חוץ מהשבת אבידה, שיוצא ידי
 62 חובתו אפילו אם משיב שלא מדעת בעלים, שיהי ריבקה בו תורה
 63 השבות הרבה, שנאמר 'השב תשיבם', שתי פעמים.
 64 אמר ליה אביי לרב יוסף, ואת לא תספרא - בתמיה, האם אינך
 65 סובר, דשומר אבידה בשומר חנם דמי, והא אמר רבי חיאי בר אבא
 66 אמר רבי יוחנן שפוען טענת גנב פאבידה - אדם שמצא אבידה ובא
 67 בעל האבידה ותבע אותו שישבינה לו, וטען המוצא שנגנבה ממנו,
 68 ונשבע על כך בבית דין, ולאחר מכן בא עדים והעידו שהוא עצמו
 69 גנבה, דינו כגנב ומשלם תשלומי כפל לבעלים. ואי סלקא דעתך -
 70 ואם עולה על דעתך לומר ששומר אבידה שומר שומר הוי, אמאי
 71 משלם תשלומי כפל, כשנמצא שהוא גנבה, והלא מלכתחילה
 72 כשטען השומר שנגנבה ממנו, קרינא בעי שלומי - עליו לשלם את
 73 הקרן, כדן שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, וממילא לא שייך
 74 לחייב אותו בכפל, לפי שאין חיוב כפל בטוען טענת גנב אלא אם
 75 כן טוען טענה הפוטרת אותו ונשבע על כך בבית דין, ושומר
 76 אבידה זה כיון שמתחייב לשלם את הקרן כשטוען שנגנבה ממנו
 77 אין שייך בו דין טוען טענת גנב, ואינו מתחייב בכפל. אמר ליה רב
 78 יוסף לאביי, דקא גמאי עסקינן - כאן מדובר בגזון שפוען טענת
 79 לקטים מזויין, שלסטים מזויין גנבה ממנו, שגניבת ליסטים מזויין
 80 נחשבת כאנוס שאפילו שומר שכר פטור עליו, וכיון שנמצא שטען
 81 שקר והוא עצמו גנבה חייב כפל כשאר טוען טענת גנב, ובאמת
 82 בשאר טענת גניבה בשומר אבידה משלם קרן, ואין שייך שם דין
 83 'טוען טענת גנב' כלל. אמר ליה אביי לרב יוסף, והרי לקטים מזויין
 84 גזלן הוא ולא גנב, כיון שבא לגזול מדעת הבעלים ואינו מתחבא
 85 מהם, ואם כן לא שייך לומר שדין טוען טענת גנב בשומר אבידה
 86 הוא כשטוען טענת לסטים מזויין, שכיון שלסטים מזויין גזלן הוא,
 87 שוב אינו טוען טענת גנב אלא טענת גזילה, ואין בו דין כפל כלל.
 88 אמר ליה רב יוסף לאביי, שאני אומר לקטים מזויין אף על פי
 89 שמתכוין לגזול בחזקה מיד הבעלים, מכל מקום פיון דמיטפטר -
 90 נחבא, מאנישי, נגב הוא ולא גולן.
 91 איתיביה, הקשה

1 נאמר בברייתא לגבי מוצא אבידה, שאם החזיקה למקום שראונה
 2 הבעלים כאשר יצא ויכנס לביתו, אינו חייב מעתה לטפל בה כדן
 3 שאר מוצא אבידה, מפני שנחשב הדבר שכבר הושבה לבעליה,
 4 ואם נגנבה או אבדה האבידה חייב המוצא פאחריותה. מבארת
 5 הגמרא את הקושיא: מאי נגנבה או אבדה חייב באחריותה, לאו
 6 שנגנבה האבידה מביתו של השומר וכן שאבדה מביתו, ומבואר
 7 מכאן ששומר אבידה חייב גם בגניבה ואבידה. מתרצת הגמרא:
 8 לא, מדובר שנגנבה או אבדה במקום שהחזיקה, שהשבה למקום
 9 כזה נחשבת כפשיעה שגם שומר חנם חייב עליה. חוזרת הגמרא
 10 ומקשה: והא קתני ברישא שאם החזיקה למקום שיראנה שוב אינו
 11 חייב לטפל בה, ומדוע חייב אם נגנבה או אבדה ממקום זה.
 12 מתרצת הגמרא: אמר ליה רבה לרב יוסף, דקא גמאי עסקינן גזון
 13 שהחזיקה בצורה למקום שיראנה הבעלים, ובאופן זה חייב
 14 כשנגנבה או אבדה ממקום זה, ומהטעם שיואר בגמרא להלן.
 15 ותיתי קתני - שני דינים נאמרו בברייתא בהשבה במקום שיכולים
 16 הבעלים לראותה, והכי קתני - כך אומרת הברייתא, הדין הראשון
 17 הוא, אם החזיקה בשחירת למקום שראונה, ושכתי - ומצוי הדבר
 18 דעיל ונפיק - שהבעלים נכנס ויוצא מביתו ועל ידי כן חוי לה -
 19 הוא רואה את האבידה, שוב אינו חייב לטפל בה, כיון שבוודאי
 20 יראו אותה הבעלים. והדין השני הוא, שאם החזיקה בצורה
 21 למקום שראונה, כיון דלא שכתי דעיל ונפיק - שאין מצוי שהוא
 22 נכנס ויוצא לביתו והלא הוא עוסק במלאכתו שבה, דלא חוי לה
 23 - שאינו עתיד לראות את האבידה בזמן הסמוך, ונגנבה או אבדה,
 24 חייב פאחריותה, שאין זה נחשב השבה ומוטל עליו עדיין חיוב
 25 אחריות לשומרה שלא תגנב ושלא תאבד, ואפילו לרבה חייב
 26 בגניבה ואבידה כיון שהנחת האבידה במקום כזה נחשבת פשיעה.
 27 איתיביה רב יוסף לרבה, מהסיפא של הברייתא, לעולם הוא - מוצא
 28 האבידה, חייב באחריות האבידה, עד שהחזיקה לרשותו. מאי
 29 'לעולם, לאו - האם אין הכוונה שאפילו אם נגנבה מביתו של
 30 המוצא חייב באחריותה, שפע מינה דשומר אבידה בשומר שכר
 31 דמי, ולכן חייב בגניבה ואבידה. אמר ליה רבה לרב יוסף, מדינא
 32 לך פאבידה בעלי חיים שבהם חייב המוצא גם בגניבה ואבידה,
 33 שגניבה ואבידה אצלם נחשבת כפשיעה, דכיון דנקטי להו ניגרא
 34 ברייתא - כיון שראה שהם מלומדים לצאת החוצה, שלכך אבדו
 35 מבועליהם, על כן בעי ניגרותא ויתרתא - צריכים שמירה יתירה,
 36 ואם לא שמרם מגניבה ואבידה חייב, ושונה דינם משאר מטלטלין
 37 שבהם פטור על גניבה ואבידה.
 38 איתיביה רב יוסף לרב יוסף מברייתא הדורשת את הפסוק (דברים כב
 39 א) הנאמר במצות השבת אבידה 'השב תשיבם לאחריך', השב, אין
 40 לי לומר שיוצא ידי חובת השבה אלא כשהשיבה מביתו של
 41 הבעלים, אבל אם השיבה לנינתו ולחורבתו של הבעלים מנין
 42 שיוצא בזה ידי חובת השבה, תלמוד לומר 'תשיבם', ללמד שיוצא
 43 בהשבה מקל מקום. מבארת הגמרא: מאי - מהו החידוש שיוצא
 44 ידי חובת השבה כאשר הוא משיבה לנינתו ולחורבתו, אילמא -
 45 אם נאמר שמדובר שהשיבה לנינתו המשתמרת ולחורבתו
 46 המשתמרת, אם כן היינו כמו שהשיבה לביתו, ואין בזה חידוש כלל

בבא קמא. פרק שישי - הכונס - דף נו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינולץ)

ריא תוספות

מזונה קעביד ולפל הוי בשומר שרך וקא דבעי לאוקמא פלוגתייהו בדרבה דרב יוסף וקאי רבא בר"א שהוא שמותי ועוד קאמר לימא דרב יוסף תנאי היא ומסיק דרב יוסף ככולי עלמא ומשמע דרבה ודאי תנאי היא ואינו יכול להעמיד אלא בר"א ולא כרבי עקיבא דאי לרבי עקיבא ודאי הוי שומר שרך אפי' אפשר לומר פן דעל פרחו לרבה אפי' לרבי עקיבא שומר חנם הוי בדבאלו מצאיות (כ"מ דף קט. ושם) לרבה לא הוי לרבי טרפון דמתיר להשתמש אלא שומר שרך אי' לר"ע לא הוי אלא שומר חנם לכך נראה דרבה לא נעמיד כלל פלוגתייהו בשומר אבידה אלא יאמר דלכולי עלמא שומר חנם הוי ופלוגתייהו בדשמואל דר"ע אית ליה דשמואל אבד קמא דמגלא אבד אלפא וזו יר"א לית ליה דשמואל רב יוסף בי מוקי פלוגתייהו בדשמואל לא קאי רבי אליעזר כותיה שהוא פטר את הפלוה באבידה אף מדמי המשבח ולכך מוקי פלוגתייהו בשומר אבידה וזו בר"ע וקאמר לימא דרב יוסף תנאי היא דרבה ודאי לאו תנאי דמוקי פלוגתייהו בדשמואל ומסיק דכולי עלמא אית להו דרב יוסף בי רב וקא דתנן בשבועות (ג. טו. ושם) סלע הליתני עליו ושתים הנה שנה דמשמע שחייב לשלם המשבח כשאבד מיירי שאבד בפשיעה לרבה דאמר שומר חנם הוי

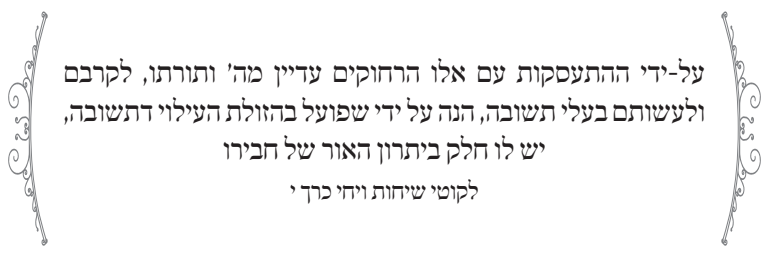
ל"א ממוקם שהחזירו ופילו שומר חנם חייב דפושע הוא: **לעולם** הוא חייב עד שחזרוהו בו. היא סיפא דברייתא דלעיל בתוספתא דב"מ פ"ב ע"ש) ולהכי זייק מיהא שפיר דחייב בגניבה ואבידה קאמר: **אמר** ליה מודיקא לך כבעלי חיים דכיון דנקטי להו נגרי ברייתא כו. ובגון שנגנבה באתו עגון שנגרי ברייתא נרמו לה להגב ולעיל לא אסיק אדעתיה האי שניא דדחתא מצי למימר דנגנבה או שאבדה דלעיל מביתו קאמר אי נמי הך סיפא אבאבדה דוקא קאי שניגרי ברייתא נרמו לה להאבד אכל לעגון גניבה פטור שאין גורמין לה ליגב ומשום הכי ברישא דקתני בהדיא נגנבה לא מצי לשנויי הכי **אף** לניגתו שאינה משתמרת. פי' אלא ברח"מ בעודה וש"מ בשומר חנם דמי דכלתה שמירתו: **קרנא** בעי לשלומי. וכיון שחייב עצמו לשלומי בשווי אפילו נמצא שנגבו פטור מפל: **בגון** ששענו טענת לטסים מוזין. תימה אמאי מוקי לה בלטיס מוזין ודחיק למימר דגב הוא לוקמיה בגון ששענו טענת גניבה באונס שנגנבה ממנו באונס גדול בגון ששמר כספים בחפירה בקרקע שאי אפשר לנגבם אלא במזילות תחת הקרקע דהוי אונס בלטיס מוזין או אם בא עליו חולי של טירוף הדיעת את שניה נפלה באונס או אונס אחר שאינו יכול לשמור ולרבה דפטר בסוף הפועלים (כ"מ דף צג.) על בעידא דעילי אינשי או דגם בעידא דניימי אינשי משבחת כפל שטוען טענת גב בעידא דעילי או בעידא דניימי אינשי ולהנהו אמוראי דפליגי עליה חתם מ"מ משבחת דפרטריית ומיהו איבא למימר דקבא לא חישי כיון דמשני שפיר בלטיס מוזין וס"ל דגב הוא ובסמוך נמי אברייתא דפריך לא אם אמרת הנה מצי למימר נמי ולטיעמך דגולן הוא אבתי תקשי לך דמצינו שומר שרך משלם כפל בטוען טענת גב באונס אך בהיותו ק"ו דאין עליו תשובה קשה דבפיר השואל (כ"מ דף צח.) מסיק עלה דקסבר האי תנא לטסים מוזין גולן הוא ומא בכך אבתי יש עליו תשובה דמה לשומר שרך שכן משלם כפל בטוען טענת גב באונס ואין לומר דכיון דנגיבה באונס לא שכיח לא חשיב פירכא אכל לטסים מוזין שכיח טפי דבכמה מקומות פריך מחומרות דלא שכיח ועוד אע"ג דלא שכיח יכול לטוען פן נראה לר"י דכיון שחייב הכתוב שומר שרך בגניבה וסתם גניבה קרובה לאונס כדאמרין בהשואל (שם) סקרא הוא דבכל עגון שתניה הגניבה יתחייב מגורת הכתוב אפילו באונס גמור ואף על גב דבלטיס מוזין דהיינו שבידה דקרא פטר בו הכתוב אף על פי שאין אונסו גדול יותר ודחיק וועי' תוס' בי"מ מב. ד"ה אמר שמואל:

החזירה. לאבידה: למקום שיראנה. בעליה: שומר חנם פטור מגניבה ואבידה ושומר שרך חייב כפי השואל (כ"מ דף עה.) שחיי"ת. שכיח אינש בביתיה אכל בצחרים מצוי במלאכתו בשדה: עי' שהחזירו לרשותו. של בעלים: מאי לעולם לאו אפילו. היתנה מוצא בביתו וקתני חייב מודיקא לך. באבידת בעלי חיים דחייב המוצא בגניבה ואבידה ולא משום שכר מזנה אלא משום דגניבה ואבידה ידירה פשיעותא היא: דכיון דנקטו נגרי ברייתא. פיון שראך שפולמודות הן לצאת בעי נטירותא ויתרתא ואפי' הוי שומר חנם חייב אכל שומר אבידה דמטלטלי פטור מגניבה ואבידה: נגרי. פסיעות: השב. השקה מעלייתא משמע: לניגתו ולחזירתו מ"ן. דסגי ליה למוצא בהשבתו לניגתו ובעלים: הכל צריכין דעת בעלים. גונב וגולל או אחר מארבעה שמרין שהחזיר צריך להודיעו לבעלים ואם לא הודיעו חייב המזכיר באחריותו: טענת גב. לפטור עצמו ע"י גב שטוען נגנבה היינו האבידה שמצאתי ונמצא שקדו הוא משלם תשלומי כפל בגנב עצמו ודרשינן בפרק מרובה (למקו דף סג.) ואם לא נמצא הגנב אם לא נמצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו וכתבי בתריה ישלם שנים אי אמרת בשלמא שומר אבידה בשומר חנם דמי משום הכי משלם כפל דהוי בעי למפטר נפשיה בטענת גנב: קרנא בעי לשלומי. מעיקרא כי טעין נגנבה הנה מחייב נפשיה לשלומי קרנא: טענת לטסים מוזין. גב מוזין נטל היינו בחוקה דקא פטר נפשיה בטענת אונס: לטסים מוזין גולן הוא. ובטענת אונס פטר נפשיה וכפל בטוען טענת גב הוא דכתב ביה דתקמא (דכתבי) וגנב מבית האיש (שמות כב:) גב הוא. ומשלם כפל וכן הפטור עצמו בטענת לטסים מוזין ולעגון חייב לא מתיחייב שומר שרך עליה אם אמת אתו דקא אמיס:

החזירה למקום שיראנה אינו חייב לטפל בה נגנבה או אבדה חייב באחריותה מאי נגנבה או אבדה לאו נגנבה מביתו ואבדה מביתו לא ממוקם שהחזירה והיא קתני אינו חייב לטפל בה א"ל הכא במאי עסקינן בגון שהחזירה בצחרים ותרתו קתני והכי קתני החזירה שחיי"ת למקום שיראנה ושכיח דעיל ונפיק והוי לה אינו חייב לטפל בה החזירה בצחרים למקום שיראנה דלא שכיח דעיל ונפיק דלא חזי לה ונגנבה או אבדה חייב באחריותה איתבייה לעולם הוא חייב עד שחזרוהו לרשותו מאי לעולם לאו אפילו מביתו ש"מ בשומר שרך דמי א"ל מודיקא לך כבעלי חיים דכיון דנקטי להו נגרי ברייתא בעי נטירותא ויתרתא איתבייה רבה לרב יוסף השב אין לי אלא בביתו לניגתו ולחזירתו מ"ן ת"ל תשיבם מפל מקום מאי לניגתו ולחזירתו אילימא לניגתו המשתמרת ולחזרתו המשתמרת היינו ביתו אלא פשיטא לניגתו שאינה משתמרת ולחזרתו שאינה משתמרת ש"מ בשומר חנם דמי א"ל לעולם לניגתו המשתמרת ולחזרתו המשתמרת וקא קשיא לך היינו ביתו הא קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים כדרכי אלעזר דא"ר אלעזר הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה שהרי ריבתה בו תורה השבות הרבה א"ל אפי' לרב יוסף ואת לא תסברא דשומר אבידה בשומר חנם דמי והא אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן שטוען טענת גב באבידה משלם תשלומי כפל ואי אמאי משלם תשלומי כפל קרנא בעי לשלומי א"ל הכא במאי עסקינן בגון שטוען טענת לטסים מוזין א"ל לטסים מוזין גולן הוא א"ל שאני אומר לטסים מוזין פיון דמיטמרי מאינשי גנב הוא איתבייה לא

מוקי לה בלטיס מוזין ודחיק למימר דגב הוא לוקמיה בגון ששענו טענת גניבה באונס שנגנבה ממנו באונס גדול בגון ששמר כספים בחפירה בקרקע שאי אפשר לנגבם אלא במזילות תחת הקרקע דהוי אונס בלטיס מוזין או אם בא עליו חולי של טירוף הדיעת את שניה נפלה באונס או אונס אחר שאינו יכול לשמור ולרבה דפטר בסוף הפועלים (כ"מ דף צג.) על בעידא דעילי אינשי או דגם בעידא דניימי אינשי משבחת כפל שטוען טענת גב בעידא דעילי או בעידא דניימי אינשי ולהנהו אמוראי דפליגי עליה חתם מ"מ משבחת דפרטריית ומיהו איבא למימר דקבא לא חישי כיון דמשני שפיר בלטיס מוזין וס"ל דגב הוא ובסמוך נמי אברייתא דפריך לא אם אמרת הנה מצי למימר נמי ולטיעמך דגולן הוא אבתי תקשי לך דמצינו שומר שרך משלם כפל בטוען טענת גב באונס אך בהיותו ק"ו דאין עליו תשובה קשה דבפיר השואל (כ"מ דף צח.) מסיק עלה דקסבר האי תנא לטסים מוזין גולן הוא ומא בכך אבתי יש עליו תשובה דמה לשומר שרך שכן משלם כפל בטוען טענת גב באונס ואין לומר דכיון דנגיבה באונס לא שכיח לא חשיב פירכא אכל לטסים מוזין שכיח טפי דבכמה מקומות פריך מחומרות דלא שכיח ועוד אע"ג דלא שכיח יכול לטוען פן נראה לר"י דכיון שחייב הכתוב שומר שרך בגניבה וסתם גניבה קרובה לאונס כדאמרין בהשואל (שם) סקרא הוא דבכל עגון שתניה הגניבה יתחייב מגורת הכתוב אפילו באונס גמור ואף על גב דבלטיס מוזין דהיינו שבידה דקרא פטר בו הכתוב אף על פי שאין אונסו גדול יותר ודחיק וועי' תוס' בי"מ מב. ד"ה אמר שמואל:

לא

לא אמר בשומר חנם. נראה דקאי אהא דבעי למילף בשלתי המפקיד (כ"מ דף מא; ושם) שליחות יד בשומר שכן משומר חנם אע"ג דשומר שכן מתחייב קרנא בלא שבועה קסבר דהי תנא בפילא בשבועה עדיפא מקרנא בלא שבועה ותימה להאי תנא מנלן דפרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם ושניה בשומר שכן איפוך אגא בדפרק השואל (שם דף צד) לא קיימא לן אלא משום דקראת בלא שבועה עדיפא ועוד קשה דבסמוך גבי ק"ו שאין עליו תשובה דפרך מה לשומר שכן שכן משלם תשלומי פכל כו' כלומר ולכך דין הוא שיתחייב בגניבה ואבידה אדרבה כיון דחומר הוא הלא לומר שלא יתחייב כדי שיתחייב כלא ר"ל דהא פשיטא דעדיפא חומרא דקראת בלא שבועה מחומרא דכפילא בשבועה דמי יודע שיבא לדידן כר ולכך לנו להעמיד פרשה שניה שתיב קרן בגניבה בשומר שכן שהוא חומר ופרשה ראשונה שפטור בשומר חנם דדבר פטור הוא שזה חומר מזה אבל לעשות פירקא על ק"ו שפיר פריקא מכלל אע"פ שהוא חומרא קטנה כיון שאין בלמד אע"פ שיש בלמד חומרא אמרת חומרא ממנה והאי תנא דבסמוך דקסבר קרנא בלא שבועה עדיף מכפילא בשבועה ס"ל דאפי' פירקא אין לעשות ממנה מפני שזה קולתו קרמה לו שמתחייב בפכל וזה חומר ונרמז לו שפטור מכלל וכה"ו איכא בירוש' כ"מ (דף ד. ושם) ג"ר חייא תורת הומוה לא פריה. **נמצא** ש"ש משלם תשלומי פכל בטוען טענת לטטים מוזיין. אבל אי גזלן הוא נתיא ודעו טענת גזלן ונמצא שהוא כידו לא משלם פכל וא"ת אפתי נמצא ש"ש משלם פכל בטוען טענת גנב בבגלים ושקא אין שירך פכל בטוען טענת גנב בענין זה ואפי' שירך אין לחוש אי המיל ולטעמך ולא קאמר. **קסבר** דהי תנא קרנא בלא שבועה עדיפא וא"ת ורב יוסף דס"ל לעיל אליבא דההוא תנא דלטטים מוזיין הוא וגם סובר אהו תנא כפילא בשבועה עדיף איכ' מנלן גביה ואבידה בשואל דמשומר שכן לא ילף וכן יש להקשות לרבי יוחנן דאסיקנא לעיל אליביה דקסבר לטטים מוזיין גנב הוא ובהמפקיד (כ"מ דף מא) מוכח דקסבר כפילא בשבועה עדיפא בשמענא דשליחות יד צריכה חסרון וכן סבר התם ר"א ובמרוהו ללמן דף עט: ושם) ס"ל דכי מיטמר מאיניש גנב הוא אע"פ שבעלים ראיין ומסתמא ס"ל הכי בלטטים מוזיין ו"ל דנפקא להו מוכי ישאל ר"י מוסיק על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון ותחתון מעליון כדמסיק בפרק השואל (כ"מ דף עז. ושם) ולאותה משקנא לא כנצרך ק"ו של ברייתא זו והא דמיייתי ליה התם היינו מקמי דתיקו ליה מוכי ישאל וילמד מתחתון מעליון;

לא אמר אמת כו'. מתינתא היא ולא ידענא היבא תנא: ככל מענתי. כלומר כל טענות שעל ידי גנב בין מוזיין ובין שאינו מוזיין דהא שומר חנם פטור בגניבה ואבידה הלכך בשנמצא שקרן משלם פכל. תאמר בשומר שכן שאינו משלם פכל. בטענת גנב שאינו מוזיין אפי' נמצאת בידו דהא מעיקרא לא הוה פטר נפשיה מקרנא: אין לך. שיהא שואל חייב: אלא בשבועה ומתה. שהו אונס. שפטור בו שבועה ומתה. דכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה וכתיב בתריה שבעת דה' תהיה בין שניהם (שמות כב): חייב בגניבה ואבידה. דכתיב ביה אם גנב יגנב וגו': מה לשומר שכן כו'. תאמר בשואל שאין בו פכל לעולם דהא מייחייב באונסין דכתיב ונשבר או מת וכן נמי טעין לטטים מוזיין וטלו היקמו הוה מייחייב נפשיה בקרנא ומי שאינו בא לגנוב את הקרן לא ישלם פכל: קסבר דהי תנא. דהשכר או מות קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה. שואל עדיף שמתחייב בשבועה ומתה בלא שום שבועת שקר משומר שכן שפטור ע"ליון אע"פ שיש בשומר שכן פכל בטוען טענת לטטים מוזיין אין זה חומר דכפיל אינו בשומרין עד שישבע לשקר שנבנה הימנו ואח"כ באו גזרים בפרק מרובה (למנן דף סג) הלכך קסא משום שבועה הוא דקנסייה רחוקא. פשיע ליה. ולטטים מוזיין גנב הוא: ואיני נשבע. דאי בעינא מיתבע דנגבה מפטרינא: לשוכר. דכיון דשילם נמצאת הגניבה שלו: כפריה. רבן דבעי לטיעיה לרב יוסף מהא ר"י היא דאמר שוכר בשומר שכן דמי בהשוכר את הפועלים (כ"מ צג) מחייב בגניבה ופדקתני. אינו נשבע מכלל דאי בעי אשבתונו שאינו מוזיין: כדקטעין הוה מטטר והכי דמי דמטטר הא מייחייב בגניבה אלא ודאי דקטעין לטטים מוזיין גנבה כחוקה וקתני דכי נמצא אהונו לטטים משלם פכל: שוכר בשומר חנם דמי. ובגנב שאינו מוזיין הוה פטר נפשיה מעיקרא: ואי בעית אישא. לעולם ר"י היא ובגנב שאינו מוזיין: ודכתיב ליה דהא כר אבותיה. בהשוכר את הפועלים: ר' יודא אמר. לעולם בשומר שכן דמי ואפי' הכי לא חסדיה דהאי דקתני פכל בלטטים שאינו מוזיין קאמר וקתני רישא אינו נשבע מכלל דאי בעי פטר נפשיה במאי עסקינן בטוען טענת לטטים מוזיין הלכך אי בעי איפטר ובשנמצא הגנב נמצא שאינו מוזיין ובר פכל הוא: אמר רב. האי דקתני מה שנתינת משלמת שנחבטה קאמר בשחבטה על התבואה שיעמת כפרקע והפסידים והיא נתינת שלא לקתה מןקרב: ופרכינן אכל אכלה אפי' מה שנתינת לא משלמת בתמידה: ליא רב לשעמיה דאמר. גבי הכניס פירותיו לחצר חבירו שלא ברשות בשור שגנב את הפרה (לעיל דף מה) דקתני דחוקה בהם בהמה של בע"ה חייב בעל הפירות ואמר רב כשהחזיקה בהן שנו אבל אכלה והתריחו פטור המכניס דחוקה לה שלא תאכל והכא נמי אמר בעל הבהמה בירידתה אנוסה היא שהרי נפלה ובאכילתה הוה לה שלא תאכל ומה אני יכול לעשות.

והשוכר משלמים את הגניבה ואת האבידה ורבי ירמיה נמי ליה הכי בהמפקיד (כ"מ דף לו. ושם) גבי פעמים ששניהם בחסאת וכו' ובבבא ברש פרק אלמנה (ר' יו ושם) גבי בתן ששוכר פרה מישראל דמסיק דמיחייב בגניבה ובאבידה ובהשואל (כ"מ דף עז) נמי גבי מר בר ר' יוחנן אגרי ליה בודניקא לבי חזאי ותיבניהו רבא ומסיק דנגבה: **ואי** בעית אימא כדמחליף כו'. לא נ"מ מייא אלא לפי דבריו דבעי לאוקמא פרי' רוצה להשיב לו וקאופוניס (כ"מ ד' פ) איכא פה"ג ואי בעית אימא כדמחליף רבא בר אבהו והתם יתיישב טפי שאומר כן כדי להעמיד התם מתני' כ"מ ושקא אגב שהביאו שם הביאו פאן: **נפלה** לגינה וחוקה משלמת מה שנתינת. והוא שאינה יכולה לירד דא"כ אפי' נפלה משלמת מה שהחוקה דתחילתה בפשיעה וסופה באונס הוא וסיפא דקתני ירדה אורחא דמילתא נקט והוא הדין נפלה כיון שיכולה לירד:

56 הַבְּפֶלֶל לְשׁוֹכֵר. כְּכֹרֶה - סברו החכמים שרצו להביא ראייה
57 מברייתא זו לרב יוסף, שהברייתא פשיטת רבי יהודה דאמר ששוכר
58 כְּנוֹשֵׂא שְׂכָר (שומר שכר) דְּמִי, ומתחייב בגניבה ואבידה, ולא
59 כדעת רבי מאיר שדינו כשומר חנם ופטור בהן, ומה דקתני בברייתא
60 דאמר ר' הירושלמי וְאִינוּ נִשְׁבָּע, מְפַלֵּל - יש לדייק מזה דאי קָצֵי -
61 שאם היה רוצה השוכר, פֶּטַר לִיה נִפְשִׂיהּ - היה פוטר את עצמו
62 בְּשִׁבְעָה וּנְפֹטָר מִלְשָׁלָם. ומעתה יש לשאול, הִכִּי דְּמִי - באיזו
63 גניבה מדובר, בפשטות יש לומר שפגנון דקא מְעִין הַשׁוֹכֵר, מַעֲנַת
64 גניבה שנגנבה הימנו על ידי לְסָטִים מוֹזִיין, שאם היה מדובר
65 בגניבה רגילה, לא היה השוכר יכול להפטר אפילו אם היה נשבע
66 כדבריו, כיון שדין השוכר כשומר שכר שחייב על גניבה רגילה,
67 וְקָתְנֵי עוֹד בברייתא, וְאֶחָד קָרָה נִמְצָא הַנֶּגֶב מִשְׁלָם תְּשֻׁלְמֵי כְּפָל
68 לְשׁוֹכֵר, שְׁמַע מִינָה שְׁלֹסְטִים מוֹזִיין נֶגֶב הוּא, שאם היה דינו כגולן,
69 לא היה נוהג בו דין תשלומי כפל. דוחה הגמרא: אָמְרֵי - אמרו בני
70 הישיבה, מִי כְּכֹרֶה - האם הנה סובר, שברייתא זו היא פשיטת רבי
71 יהודה דאמר שוכר כְּנוֹשֵׂא שְׂכָר דְּמִי, דְּלָמָּא - שמה, התנא של
72 ברייתא זו רַבִּי מֵאִיר כְּכֹרֶה לִיה, דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חָנָם דְּמִי
73 ופטור גם בגניבה רגילה, ולפיכך אפשר לומר שמדובר בגניבה
74 רגילה ואין הוכחה שלסטים מוזיין נגב הוא. דחייה נוספת דוחה
75 הגמרא: אִיבְעִית אִימָא, שגם אם התנא של הברייתא סובר כרבי
76 יהודה, עדיין אין ראייה מכאן לרב יוסף, שיש לומר בְּדִמְחָלִיף רַבָּה
77 בַּר אֲבִיָּה בֵּין שְׁמוֹת הַתְּנַאֲמִים בברייתא וְתֵנִי - וגורס בברייתא, שוכר
78 כִּיצַד מִשְׁלָם, רַבִּי מֵאִיר אָמַר כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר כְּשׁוֹמֵר
79 חָנָם, ונמצא שגם אם הברייתא כרבי יהודה אפשר לומר שמדובר
80 בגניבה רגילה ומכל מקום פטור השוכר מלשלם אם ישבע כדבריו
81 שנגנבה, שהרי דעת רבי יהודה ששוכר דינו כשומר חנם. דחייה
82 נוספת לראיית הגמרא: רַבִּי יוֹרָא אָמַר, הָכֵּא דְּמִי עֲסָקִין, כְּטוֹעֵן
83 הַשׁוֹכֵר מַעֲנַת לְסָטִים מוֹזִיין, וְנִמְצָא שְׁנֵגֶב עַל יְדֵי לְסָטִים שְׂאִינוּ
84 מוֹזִיין, ולכן חייב הגנב לשלם כפל, מכיון שהיתה זו לפי האמת
85 גניבה רגילה, וכיון שהשוכר שלם ולא נשבע כטענתו שהיה זה
86 ליסטים מוזיין, מקבל את הכפל:
87 שֵׁנִינוּ בַּמְשֻׁנָּה, נִפְלָה הַבְּהֵמָה לְגִינָה וְנִהְיִיתָ, מִשְׁלָמָתָּ מַה שְׁנֵהְיִיתָ
88 ולא מה שהייתך:
89 הגמרא מפרשת במה היתה הנאתה בנפילתה לגינה: אָמַר רַבִּי, מַה
90 שאמרה המשנה שנהנתה, המדובר הוא בְּנִתְקַלְקְלָה בנפילה זו,
91 שנפלה על התבואה ורמסה אותה ונתקלקלה, ונהנתה מהתבואה
92 לפי שעל ידיה לא לקתה מהקרע, ועל כן משלמת כפי הנאתה
93 ולא כפי היוקה, כיון שהנפילה היתה באונס. שואלת הגמרא: האם
94 יש לדייק מדבריו שמה שאמרה המשנה שמשלמת מה שנהנתה
95 זהו רק בנחבטה, אָבָל אִם נִפְלָה לְגִינָה וְאֶבְלָה מִתְּבוּאָתָה, זו היתה
96 הנאתה בה, שֶׁאֵפִילוּ מַה שְׁנֵהְיִיתָ אִינָה מִשְׁלָמָתָּ, ואם כן הוא, לִימָא
97 שֶׁרַב לְמַעֲמֵיהּ - לשיטתו הוא הולך, דְּאָמַר רַבִּי, אִם הִכְנִיס פִּירוֹתַי
98 לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוֹת וְאִבְלָה אוֹתָם בַּהֲמַתּוֹ שֶׁל בַּעַל
99 הַבַּיִת הַזֶּה וְהוֹזְקָה בָּהֶם, פֶּטוּר הַמְּכַנְסֵי, שְׁהֵיהִי לָהּ שְׁלָא תֵּאבְּלֵי, וכאן גם
100 כן טוען בעל הבהמה שעל מה שנפלה אין לתובעו, לפי שנפלה
101 באונס, ומה שאבלה אחר כך גם כן לא ישלם, שהיה לה שלא
102 תאכל. דוחה הגמרא: אָמְרֵי - אמרו בני הישיבה, הִכִּי הִשְׁתָּא - האם
103 כך הוא הדבר לדמות ביניהם, אִימור דְּאָמַר רַבִּי הֵתָם - כל מה
104 שאמר רב שם שְׁהֵיהִי לָהּ שְׁלָא תֵּאבְּלֵי, זהו רק הִיבָא דְּאִתְּקָא הִיא
105 - היכן שניזוקה הבהמה, דְּמִי אָמַר לִיה מְרִיה דְּפִירֵי לֹא מִשְׁלָמָתָּ
106 - שיכול לומר בעל הפירות לבעל הבהמה שאינו חפץ לשלם על
107 מה שניזוקה, לפי שְׁהֵיהִי לָהּ שְׁלָא תֵּאבְּלֵי, אֲבָל לְאֻזְוִי הִיא אֶחְרֵינִי
108 דְּפִמְרִיהָ לְשִׁלְמֵי מִי אָמַר - לפוטרה לשלם על מה שהזיקה אחרים,
109 האם גם זאת אמר רב, ואין זה כלול בדבריו שם, ואין לומר כן.
110 הגמרא מבארת את דברי רב: אֵלָּא

1 הברייתא דנה מדוע נאמר בתורה דין שליחות יד בין בשומר חנם
2 (שמות כב ז) ובין בשומר שכר (שם י), שהרי אפשר לתמוד בקל
3 וחומר משומר חנם הקל הפטור מגניבה ואבידה לשומר שכר
4 החמור החייב בזה. דוחה הברייתא: לֹא - אין לתמוד זאת, אִם
5 אֶמְרָתָּ כְּשׁוֹמֵר חָנָם שְׁחִיבִי בְּשִׁלְחוֹת יָד, הרי זהו מפני שיש בו
6 חומרה שכן מִשְׁלָם תְּשֻׁלְמֵי כְּפָל כשטוען שהפקדון נגנב ממנו
7 ונשבע על כך ונפטר ושבו נמצא שהוא עצמו גנבה, והאם מפני כי
8 תאמר שיש חיוב שליחות יד גם כשומר שְׂכָר שהוא קל ממנו בכך
9 שְׂאִינוּ מִשְׁלָם תְּשֻׁלְמֵי כְּפָל, שכיון שחייב בגניבה ואבידה, הרי
10 כשהוא טוען נגנבה מיד הוא מתחייב לשלם את הקרן, ולפיכך אף
11 אחר כך כשנמצא שלא כדבריו, אלא שהוא עצמו גנבה, אינו
12 מתחייב בכפל, שהרי לא פטר עצמו מתשלומים. ומאחר ששומר
13 שכר קל בזה משומר חנם, אין ללמודו להתחייב בשליחות יד
14 משומר חנם החמור ממנו. עד כאן דברי הברייתא. ומעתה קשה,
15 וְאִי סִלְקָא דְּעֵתָהּ שְׁלֹסְטִים מוֹזִיין נֶגֶב הוּא, נִמְצָא שִׁישׁ כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר
16 מִקְרָה שְׁהוּא מִשְׁלָם תְּשֻׁלְמֵי כְּפָל, זהו גַּאֲפוֹן שְׁמוֹעֵן מַעֲנַת גְּנִיבָת
17 הַפְּקָדוֹן עַל יְדֵי לְסָטִים מוֹזִיין, ובוזה גם שומר שכר פטור, שאונס
18 הוא, ואם נמצא שנשבע לשקר, מתחייב בכפל, כיון שפטר את
19 עצמו בטענת גניבה. ועל כרחק שלסטים מוזיין גולן הוא ולכך אם
20 יפטור עצמו בטענה זו לא יתחייב בכפל, שאין חיוב כפל אלא
21 כשפוטרה את עצמו בטענת גניבה. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף, הִכִּי קָאָמַר,
22 לֹא אֵין ללמוד דְּעֵתָהּ שְׁלֹסְטִים מוֹזִיין נֶגֶב הוּא, נִמְצָא שִׁישׁ כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר
23 כְּשׁוֹמֵר חָנָם שְׁחִיבִי, זהו מפני שיש בו חומרה שכן מִשְׁלָם תְּשֻׁלְמֵי
24 כְּפָל כְּפָל מַעֲנַתוֹ, דְּהִינּוּ בְּכָל טַעֲנַת גְּנִיבָה שְׁחִיבָה, וְהָאֵם תֵּאמַר
25 שִׁישׁ חִיבוֹב שִׁלְחוֹת יָד גַּם כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר שְׂאִינוּ מִשְׁלָם תְּשֻׁלְמֵי כְּפָל
26 אֵלָּא כְּמוֹעֵן מַעֲנַת לְסָטִים מוֹזִיין וְלֹא בְּשֵׂאֵר טַעֲנַת גְּנִיבָה, ומעתה אף
27 שיש כפל בשומר שכר, עדיין חמור הימנו שומר חנם שיש בו יותר
28 מקרי כפל מבשומר שכר.
29 קושיא נוספת על רב יוסף: אִיבְעִיתָּ אִיבִי, נאמר בתורה בפרשת
30 שואל (שמות כב יג) וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעֵלְוֹ אֵין עֲמוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם,
31 אֵין לִי ללמוד שחייב לשלם אֵלָּא בְּשִׁבְעָה וּמֵתָה, אבל בְּגִינְבָה
32 וְאִבְיָדָה, מִנֵּין, אֶמְרָתָּ קַל וְחֹמֵר, וְמַה שׁוֹמֵר שְׂכָר שְׁפָטָר בּוֹ הַכְּתוּב
33 מִלְּשָׁלֵם בְּשִׁבְעָה וּמֵתָה, ואף על פי כן חייב לשלם בְּגִינְבָה וְאִבְיָדָה,
34 שְׁוֹאֵל שְׁחִיבִי לְשָׁלֵם בְּשִׁבְעָה וּמֵתָה, אֵינוּ דִין שְׁחִיבִי בְּגִינְבָה וְאִבְיָדָה,
35 וְהוּוּ קַל וְחֹמֵר שְׂאִין עֲלֵיו תְּשׁוּבָה, שאי אפשר לפרוך אותו. הגמרא
36 מבארת את הקושיא, וְאִי סִלְקָא דְּעֵתָהּ שְׁלֹסְטִים מוֹזִיין נֶגֶב הוּא,
37 אִמָּאִי - מדוע אמרו שאין עֲלֵיו תְּשׁוּבָה, והרי אֵיבָא לְמַפְרָךְ - אפשר
38 להשיב על הקל וחומר ולומר מה לְשׁוֹמֵר שְׂכָר שְׁמַה שְׁהוּא חִיב
39 בגניבה ואבידה הרי זהו משום שחמור הוא משואל, שְׁכָן מִשְׁלָם
40 תְּשֻׁלְמֵי כְּפָל כְּמוֹעֵן מַעֲנַת לְסָטִים מוֹזִיין, ואילו השואל אינו
41 מתחייב בכפל בטענה זו, לפי שהשואל חייב לשלם את הקרן גם
42 כשנגנבה ממנו על ידי לסטים מוזיין, ואין ללמוד את השואל
43 שהוא קל משומר שכר החמור. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף, קְסָבֵר הִיא תֵּנָא
44 שאין זו פירכא משום שְׁכָרְנָא בְּלֹא שְׁבֻעָה - מה שמשלם השואל
45 קרן ואינו יכול להפטר בשבועה כשאומר שנגנבה על ידי לסטים
46 מוזיין, עֲדִיפָא - חמורה יותר מְכַפְּלָא בְּשִׁבְעָה - מתשלומי כפל
47 שמתחייב השומר שכר רק לאחר שנשבע על טענה זו ונמצאה
48 בידו, וטעם הדבר, שחיוב הכפל אינו חומרה בדין שומר שכר,
49 מאחר שאינו מתחייב בו רק לאחר שנשבע לשקר, ואם כן החיוב
50 הוא על כך שנשבע לשקר, ולא מפני שדינו של שומר שכר חמור
51 מדינו של שואל.
52 הגמרא מנסה להביא ראייה לרב יוסף: לִימָא מְפִיעֵי לִיה, שנינו
53 בברייתא, הַשׁוֹכֵר פְּרָה מְחִבְרֵי וְנִגְנְבָה, וְאָמַר הֵלָּה - השוכר, הִרְיִי
54 מִשְׁלָם וְאִינוּ נִשְׁבָּע, אף שיכול הייתי להשבע על כך שנגנבה
55 ולהפטר מלשלם, וְאֶחָד קָרָה נִמְצָא הַנֶּגֶב, מִשְׁלָם הַגְּנֵב את תְּשֻׁלְמֵי

35 בכדי שלא יארע כן שתדחוף אחת את חברתה ותפול ותיק.
 36 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת אודות גדרי הפטור בנפילה זו
 37 מתשלומי ההיזק: אָמַר רב פְּהֵנָא, לֹא שָׁנוּ שְׁפִטְרָה מִלְּשֹׁלֵם אֵת מַה
 38 שאכלה בנפילתה, אֲלָא עַל מַה שאכלה בְּאִתָּהָ עֲרוּגָה מִיַּד, שְׂכִינָן
 39 שנפלה וראתה תבואה תחתיה לא יכלה לעצור בעצמה שלא
 40 לאוכלה, ואנוסה היא, אֲכָל אִם הִלְכָה מְעָרוּנָה לְעָרוּנָה ואכלה
 41 מערוגה אחרת, מְשַׁלְּמָתָּ בְּעָרוּגָה הַשְּׁנִיָּה כֹּל מַה שֶּׁהֵיָקָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן
 42 אָמַר, אֲפִילוּ הִלְכָה מְעָרוּנָה לְעָרוּנָה, וְאֲפִילוּ כָּל הַיּוֹם בּוֹלוּ הִיא
 43 מהלכת בגינה ואוכלת, פטורה, עַד שֶׁתֵּצֵא וְתַחְזוֹר לְדַעַת הַבְּעֵלִים.
 44 מביאה הגמרא ביאור לדברים אלו: אָמַר רַבִּי פֶּסָא, לֹא תִּמְאֵ - אֵל
 45 תאמר שהכוונה היא עַד שֶׁתֵּצֵא לְדַעַת הַבְּעֵלִים, שִׂידְעוּ שִׂיצֵאָה
 46 מהגינה, וְתַחְזוֹר לְדַעַת הַבְּעֵלִים שֶׁלֹּא נִעַל בַּפְּנֵיהֶם כְּרֹאוֹ, אֲלָא בֵּינָן
 47 שִׁצְתָהּ לְדַעַת הַבְּעֵלִים מֵהֵגִינָה אֲפֵ עַל פִּי שֶׁחֹרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת
 48 הַבְּעֵלִים, שֶׁנֶּעַל בַּפְּנֵיהֶם כְּרֹאוֹ וַיִּצְאָה, חַיִּיב, מֵאֵי מְעָמָא - מִפְּנֵי מַה
 49 הוא חייב אפילו שמר כראוי, דְּאָמַר לִיהַּ בְּעַל הַתְּבוּאָה, בֵּינָן דִּילְפָּא
 50 - שלמדה לאכול שם, כָּל אִמֵּת דְּמִשְׁתַּמְּטָא לְהֵתָם רְהֵמָא - כֹּל זִמָּן
 51 שהיא יכולה להשמט לשם היא הולכת, והיה עליך לשומרה
 52 שמירה מעולה:
 53 שנינו במשנה, יִרְדָּה הַבַּהֲמָה כְּדָרְכָהּ שֶׁלֹּא נִפְלָה, וְהֵיָקָה בִּאֲכִילַת
 54 עָרוּגָה בַּשָּׂדֶה, מְשַׁלְּמָתָּ מִהַ שֶּׁהֵיָקָה:
 55 הגמרא מביאה ספק אודות דרך ההיזק: בְּעֵי - נִסְתַּפֵּק רַבִּי יִרְמְיָהּ,
 56 יִרְדָּה הַבַּהֲמָה כְּדָרְכָהּ לְשׂוּדָה, וַיִּלְדֶּה שָׁם, וְהֵיָקָה אֵת הַגִּדֹל שֶׁם כָּמִי
 57 לִידָה שִׂיצָאוּ מִמֶּנָּה, מֵהוּ שִׂיתַחְיִיב בְּעֵלֶיהָ בְּנֻזְקָה, אֲלֵיכָא דְמֵאֵן
 58 דְּאָמַר - לְפִי הַסּוֹבֵר שֶׁכֵּל נֹזֵק שֶׁתְּחַלְּתוּ בְּפִשְׁעָהּ וְסוֹפֵא בְּאִוְנֵם תִּיבִי,
 59 לֹא תִיבְעֵי לָךְ - אֵין לָךְ לְהִסְתַּפֵּק, שׂוּדָאֵי הוּא חַיִּיב בְּנֻזְקָה, שְׁהֵרִי
 60 'תחילתו בפשיעה', שהיה לו לשומרה שלא תרד ותאכל, וְסוֹפֵא
 61 באונס' שלא היה יודע שתלד שם, וגם באופן זה חייב. כִּי תִיבְעֵי לָךְ
 62 - מֵהַ שֵׁשׁ לְהִסְתַּפֵּק הוּא אֲלֵיכָא דְמֵאֵן דְּאָמַר - לְפִי הַסּוֹבֵר שֶׁתְּחַלְּתוּ
 63 בְּפִשְׁעָהּ וְסוֹפֵא בְּאִוְנֵם פְּטוּר, וּמִצַּד זֶה יֵשׁ לְפוֹטְרוֹ כֵּאֵן, מֵאֵי - מֵהוּ
 64 הַדִּין בּוֹהַ, מִי אֲמָרִינָן - הָאֵם אֲנוּ אֹמְרִים שְׂכִינָן דְּתַחְלָתוּ בְּפִשְׁעָהּ
 65 וְסוֹפֵא בְּאִוְנֵם, פְּטוּר, אוּ דְלֵמָא - אוּ שְׂמַא נֹאמְרֵי רַבָּא - כֵּאֵן שׁוֹנָה
 66 הַדְּבַר, וַיֵּשׁ לְחַיְיבוּ, שְׂכִינָתָא בְּפִשְׁעָהּ הוּא, דְּכִינָן דְּרָא תַּוּ דְּקָרְיָה
 67 לָהּ לְמִילְדֵי אִיבְעֵי לִיהַּ לְנִטְוָרָה

1 רב לא מְבַעֵיָא קְאָמַר - אמר את דבריו בדרך של אין צריך לומר.
 2 דהיינו, לֹא מְבַעֵיָא - אין צריך לומר שאם אֲכָלָה מתבואת הגינה
 3 דְּמִשְׁלָמָתָּ מֵהַ שֶׁנִּהְיִיתָ בִּאֲכִילָתָהּ זֶה, אֵף שֶׁלֹּא פָּשַׁע בְּשִׁמְרָתָהּ כִּלְלַ,
 4 שהרי סוף סוף נהנית, ובוה רק בנפילה היתה אנוסה ולא
 5 באכילתה, אֲכָל אִם נִפְלָה וְנִתְקַטְּמָה וְנִהְנַתָּה רַק בְּמַה שֶׁהֵגִינָה עֲלֶיהָ
 6 התבואה שלא תחבל, שבוה גם בהנאתה היתה אנוסה, ולא
 7 התכוונה להנאה זו כִּלְלַ, אֵימָא - בּוֹה הֵייתִי אֹמֵר שֶׁבַע לְשׂוּדָה
 8 כְּמַבְרִיחַ אֲרִי מְנַכְּסֵי תְּבִירוֹ הוּא, שאין בעל הנכסים צריך לשלם
 9 לאותו אדם שהבריחו, כִּיֵּן שִׁמְצוּה עֵשָׂה, וְכֵן כֵּאֵן הִצִּילָה הַתְּבוּאָה
 10 אֵת הַבַּהֲמָה וּמְנַעָה מִמֶּנָּה נֹזֵק, וְמַה שֶׁנִּהְיִיתָ נָמִי - גַּם כֵּן לֹא מְשַׁלְּמָם,
 11 קָא מְשַׁמְעֵ לָן - מִשְׁמִיעֵנוּ רַב שֶׁבְּמַקְרָהּ זֶה עֲלֵיו לְשַׁלֵּם אֵת הַנָּתַת
 12 הַבַּהֲמָה. שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְאֵימָא הָכִי נָמִי - וּמְדוּעַ לֹא נֹאמַר שֶׁאֵין
 13 כֵּן הוּא, שֶׁבַע לְתְּבוּאָה כְּמַבְרִיחַ אֲרִי מְנַכְּסֵי תְּבִירוֹ הוּא וְלֹא
 14 יִשְׁלַם דְּבַר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: חֲלוּקִים הַמַּקְרִים בִּינֵיהֶם, שְׂכִינָתָא אֲרִי
 15 מְנַכְּסֵי תְּבִירוֹ מְדַעְתוּ הוּא שֶׁעֵשָׂה כֵּן, וְעַל כֵּן אֵין לוֹ לְקַבֵּל עַל כֵּךְ
 16 שְׂכָר, וְאֵילוּ הָאֵי - זֶה שֶׁהוֹפְסָדָה תְּבוּאָתוֹ כֵּאֲשֶׁר נִפְלָה הַבַּהֲמָה
 17 עֲלֶיהָ, לֹא מְדַעְתוּ הִיָּה הַדְּבַר, וְעַל כֵּן יִקְבַּל אֵת שְׂכָרוֹ עַל כֵּךְ. אֵי
 18 נָמִי - חֲלוּקֵי נֹסֵף, שְׂכִינָתָא אֲרִי מְנַכְּסֵי תְּבִירוֹ לִית לִיהַּ פְּסִידָא - לֹא
 19 נִיזָּק בְּהַבְּרַחָה זֶה, וְעַל כֵּן לֹא יִקְבַּל שְׂכָר, וְאֵילוּ הָאֵי - זֶה שֶׁנִּפְלָה
 20 הַבַּהֲמָה עַל תְּבוּאָתוֹ אֵיָת לִיהַּ פְּסִידָא - יֵשׁ לוֹ הַפְּסַד בְּכֵךְ,
 21 שֶׁנִּתְמַעְכָּה הַתְּבוּאָה וְנִרְמַסָה.
 22 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מַדֵּי נִפִּילַת אֹנֶס שְׁפִטְרוּ בַּה עַל הַהִיזָק וְאֵינוּ חַיִּיב
 23 אֵלָא עַל הַנָּתַתָּה: הֵיבִי - בִּאִיזָה אֹפֶן נֶפֶל לְגִינָה. מְבִיאָה הַגְּמָרָא
 24 מַחְלֻקַת בְּדַבְרֵי: רַב פְּהֵנָא אָמַר, מְדוּבַר כֵּאֵן שֶׁהוֹחֵלְקָה הַבַּהֲמָה
 25 בְּמִימֵי רְגִלֶיהָ כֵּאֲשֶׁר הִיָּתָה מֵהִלְכַת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיבִים, שִׁזְהוּ אֹנֶס
 26 שאֵין להֵעֲלוֹתוֹ עַל הַדַּעַת וְלִהְשֵׁמַר מִמֶּנּוּ. רַבָּא אָמַר, מְדוּבַר כֵּאֵן
 27 שֶׁדִּקְפָּתָהּ תְּכַרְתָּהּ. הַגְּמָרָא מְבַאֲרַת אֵת הַמַּחְלֻקַת: מֵאֵן דְּאָמַר - רַבָּא
 28 שאמר שהמדובר שֶׁדִּקְפָּתָהּ תְּכַרְתָּהּ, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹחֵלְקָה בְּמִימֵי
 29 רְגִלֶיהָ נֹחַשׁ לְדַעְתוֹ אֹנֶס, וּפְטוּר בְּעַל הַבַּהֲמָה עַל נִפִּילָה זֶה. וּמֵאֵן
 30 דְּאָמַר - וְרַב כֹּהֲנָה: שֶׁאֵמַר מְדוּבַר שֶׁהוֹחֵלְקָה בְּמִימֵי רְגִלֶיהָ, מִשּׁוּם
 31 שֶׁלְדַעְתוֹ רַק זֶה נֹחַשׁ אֹנֶס, אֲכָל אִם דִּקְפָּתָהּ תְּכַרְתָּהּ, פִּשְׁעָהּ,
 32 וּמְשַׁלְּמָתָּ כֹּל מֵהַ שֶּׁהֵיָקָה, וְלֹא רַק מֵהַ שֶׁנִּהְנַתָּה בְּנִפִּילָה בִּאֲכִילָה אוּ
 33 בַּחֲבֹטָה. וְהִטַּעַם לְדַבְרֵי הוּא דְּאָמַר לִיהַּ בְּעַל הַתְּבוּאָה לְבַעַל
 34 הַבַּהֲמוֹת, אִיבְעֵי לָךְ עֲבֹדֵי תְּדָא תְּדָא - הִיָּה לָךְ לְהַעֲבִירָן אֶחָת, אֶחָת.

אגרות קודש

בי"ה, כי כסלו, תשט"ו
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

... תמהתי לידיעה שהגיעתני מאחד שעפ"י הוראתי הי' עליו לקבל מהם גמ"ח, וענה שלא עשה את זה כיון שהגמ"ח שלהם הוא ע"פ היתר עיסקא ואין רצונו להכנס בעניני רבית אפי' באופן כזה. וכיון שגם אני משתמט מענינים כאלו, תמיה גדולה שהרי ידוע שבעניני רבית אינו נוגע רק להלוה והמלוה אלא גם להעדים וכל שיש לו שייכות כו' וכי'. וטרם לעשות באופן הנ"ל - גמ"ח בהיתר עיסקא - צריך הי' לקבל את הסכמתו, וכלשון המורגל במכתבי הנה - אין צועקין על העבר. ויהי"ר שיתוקן זה על להבא... ות"ח מראש.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
 א. קווינט
 מזכיר

1 א"ל מברית ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא. וא"ת ודרי פורע חובו דחשיבין ליה מברית
 2 ארי בריש אין בין המודר (מדריס דף ג.) אע"ג דאית ליה פסידא ויל דהכי פי מברית
 3 ארי מנכסי חבירו מדעתו וכוון דמדעתו אפי' אית ליה פסידא כמו פורע חובו חשיב מברית
 4 ארי האי שלא מדעתו א"נ מברית ארי מנכסי חבירו אפי' כשאינו מדעתו אלא חבירו
 5 מבריתו להברית ארי מעדרו לית ליה פסידא
 6 למברית האי אית ליה פסידא וכוון דאיכא תרתי
 7 שלא מדעתו ואית ליה פסידא לא חשיב מברית
 8 ארי אגל מדעתו אפי' אית ליה פסידא או שלא
 9 מדעתו ולית ליה פסידא חשיב מברית ארי ואין
 10 נותן לו אפי' שקרו וא"ת דשומר חנם השוכר אותו
 11 הפועלים (כ"מ ג.) אמר דשומר חנם שיקה לו
 12 לקדם ברועים ומקלות ולא קדם חייב ומפסי
 13 שומר חנם בחנם ושי' בשכר ומסיק דחזור ונטל
 14 מבי' ומשמע דשומר חנם לא מחייב לקדם
 15 בשכר אבל כ"ש אם קדם בשכר דשפיר עבד
 16 ונותנים לו מה שהוציא ומסתברא דה"ה אינש
 17 דעלמא שאינו שומר ונגם שכר עצמו נטל ואין
 18 סברא לחלק בין רועה עצמו שמוטל עליו
 19 להתעסק ולשמור לאיניש דעלמא ועוד אמרין
 20 בהגול בתרא (למקמ דף סטו) שטף נדר חמור
 21 ודמור חבירו והניח שלו והוציל של חבירו אין לו
 22 אלא שקרו ושקרו מיהא שקיל ולא אמרין
 23 מברית ארי בעלמא הוא וכן משיב אבדיה
 24 שנותנין לו שכר כפועל בטל (כ"מ דף ר. ושם)
 25 לא אמר דליהו' במברית ארי בעלמא ולא יטול
 26 כלום ואין לומר דבכל תהוהו אע"ג דמן תרין הוה
 27 פטור מי"מ תקנת חכמים הוא שישלם לו כדי
 28 שישבי אבדיהו של חבירו אגל פורע חובו אין
 29 לנו לעשות תקנה ע"י זה דתא הכא בשמעתי
 30 משמע דאי הוה מדעתו הוה חשיב מברית ארי
 31 ולא הוה נטל כלום אעפ"י שהוא מציל חבירו

1 לא מבעיא אכלה דמשלמת. מיהא מה שנהנית אע"ג דלא פשע בשמירתה דהא נהנית
 2 אבל נחבטה. דאפי' בהדיא הויקא אנוסה הווא: אימא. האי בעל השדה מברית ארי מנכסי
 3 חבירו הוא שהוציל את בהמת חבירו שלא נחבטה כפרקע ומצוה הוא דעבד ומידי לא
 4 לשקול קמיל: שהחלקה במימי רגליה. מרד"ר לגינה דאנוסא דלא סלקא אדעתיה הוא:
 5 לא שנו. דמה שנהנית הוא דמשלמת ולא מה
 6 שהיוקה: אלא. שאכלה מיד באותה ערוגה
 7 שגפלה שם דכיון דאנוסה היא בגפילה אנוסה
 8 היא נמי באכלקה דכיון דחזיקה לתבואה תותה
 9 לא מוקמה אפשה: אבל. הלכה מערוגה
 10 לערוגה ואכלה משלמת מה שהיוקה: לא תיקא
 11 עד שתצא לדעת. שידעו הבעלים שצאת:
 12 ותחזור לדעת. שלא נעל בפניה כראוי: אלא בין
 13 שיצאת לדעת. שידעו ביציאתה: אה על גב
 14 שחורה שלא לדעת. דהשתא לא סני לה
 15 במשירה פחותה דאמר ליה כיון דילפא כו':
 16 תחלתו בפשיעה. בלאו לידה הוה לו לשומרה
 17 שלא תבטל ותאכל: וסופו באונס. לא הוה יודע
 18 שתלה:

ולאסמטור

13 ורבי יוחנן אמר אפי' מערוגה לערוגה ואפילו כל היום כולו עד שתצא ותחזור לדעת א"ר
 14 פפא לא תיקא עד שתצא לדעת ותחזור לדעת אלא בין שצאתה לדעת אע"פ שחזרה שלא
 15 לדעת מ"ט ד"ל בין דילפא כל אימת דמשתמטא להתם רהטא: ורדה בדרבה והיוקה
 16 משלמת מה שהיוקה: בעי רבי ירמיה ורדה בדרבה והיוקה כמי לידה כהוה אליפא דמאן
 17 דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב לא תיבעי לך פי תיבעי לך אליפא דמאן דאמר
 18 תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור מאי מי אמרין בין תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור
 19 או דלמא הכא כולה בפשיעה הוא דכיון דקא חזי דקריבה לה למילד איבעי ליה לנטורה
 20 ולאסמטור

מן ההפסד לא עשו תקנה ונראה לר"י דמברית ארי שאינו נטל שכר היינו כשאין הדבר ברור שביא לידי הפסד כגון שהארי רחוק ואין יודע אם יבא כאן הארי אם לא ואין מצילו אלא
 21 מדאגה ומן הפחד שדואג שקא יבא אכל אם הדבר ברור שביא לידי הפסד ולידי דריסת הארי או מציל מפי הארי עצמו אז ודאי נטל שכרו כמו שטף נדר חמור חבירו ודך דשמעתין
 22 מידי שהצילו ירקות מצער בעלמא שאין בעל הבהמה רוצה שמתחבט בהמתו וכ"כ ר"י ודמיה נפחתין בכך ולכך היה נחשב מברית ארי א' הוה מדעתו פורע חובו
 23 אין מצילו מהפסד דמה שיהיה הלוח זקוק לפרעו אין זה הפסד שהרי נחתיב לו ואינו מצילו אלא מצער בעלמא ודחשיב מברית ארי א"נ בדמפרש טעמא בירושלמי דכתובות (פ"ג)
 24 ובגדרים (פ"ד) מפיסא הויקא ליה ומחיל לו אפי' במשכון מפיס הויקא ליה ויהיב לי משכונאי ואפי' בב"ח דוחק עצמו מסיק לה בירושלמי ונראה דהטעם משום שיקבל לומר לו הייתי
 25 מוצא הרבה בני אדם שהיו פורעין עברתי כי דרך אהובים שמרתיים על אהובים להציל מן הצער הוה דהיינו מעין אותו טעם והא דקרי בחוקת הבתים (כ"ב דף ג.) מברית ארי נתן
 26 צדור והועיל נטל צדור והועיל דסבר מיהא מיהא אע"פ שמצילה מהפסד שהיה נדר שוטפה לא נקט לשון מברית ארי לענין שיפטר חבירו משכר הברכתו אלא כלומר
 27 דאין זה חוקה דאין זה תיקון כמו רב קה פותקא או נעל ונדר ופרץ אלא מגין עליה פותקא שלא תביא לידי קלקול ורבינו גרשון פסק בתשובה אחת על אגס עברים שאגס ביתו של
 28 ישראל וקא ישראל אחר ולקחו ממנו שלא יחזיר לבעלים בחנם אכל רש"י פי' בהתקן (גטין דף נח.) גבי עברים הכא מחמת חוב ומחמת אגפרות אין בו משום סיפקין שאם התיק עברים
 29 בקרקע של ישראל מחמת חוב שיהיה לו עליו או מחמת אגפרות בגול בעלמא ואינו מסור בידו להרגו אין בו דין סיפקין אפילו אם שהתה י"ב חדש לתת רביע לבעלים בחיוב חכמים
 30 אלא מחזיר לו הקרקע בחנם דכיון דאין כאן סיפקין לא נגר ומקני מידי ואע"ג דהתה י"ב חדש לא בא לו שעה לכופו הלכך אין מכירת העברים מכירה ככל ר"י אמר דלא מבעיא
 31 במקום שאם לא קנאו ישראל לא היה חוזר לבעלים לעולם שיהיה מוכר או נותנו לעברם אחר והיה אבוד מן הבעלים לגמרי דלא חשיב מברית ארי כיון שמוצילו מן ההפסד ואפי' קנאו
 32 בשוין מצילו מהפסד הוא כמו מקדים ברועים ובמקלות בשכר דאמרין שנותן שכר עד כדי דמיהם ונ"מ לבושאך דמיותא או לטרקא יתיקתא אלא אפי' יודע ודאי שאם לא מהדר זה
 33 לקנות היה חוזר לבעלים בדמים הללו כל שעה שירצה והשתא אין מצילו מן ההפסד אלא מן הדין דכיון שצא הבית מסוקת ישראל וקא ליה הכרי וזה מוציא
 34 מיד חבירו ומחזירו לדי ישראל לא דמי למברית ארי ונטול מה שהנהו ואתם היהודים הבורחים מעירם והשר מחזיקין קרקעותיהם הם חתם מסוקת ישראל ואפי' יש בהן טסקא אם הניח
 35 הקרקעות ביד אחרים לפרוע מהן טסקא אומר ר"י שאם יש ישראל וקנאו מיד השר מחזיקין לבעלים ונטול מה שהנהו ודאין זה דינא דמלכותא אלא גזילה פי' ראינו במדינה שסביבותינו
 36 שמשפט היהודים לעמוד כמו פרישים בכל מקום שירצו וברין מלכותא היו תופסין שלא יחזיק המחשל בנחלת היהודים כשיצאו מעירו וכן היו נוהגין בכל ארץ ברוגזי"א ואם יש שר
 37 שבא לשנות את הדין ולעשות דין לעצמו אין זה דינא דמלכותא שהרי זה הדין אין הגון ככל דומיא למכוס שאין לו קצבה ולמקמ דף קיג.) והיא שמשביח נכסי חבירו אין דומה ככל
 38 למברית ארי ביו"ד לתוך שדה חבירו ונטעו שלא ברשות ומקין את חבירו משלש רוחותיה וכגון ההוא דהאומנין (כ"מ דף ע.) השוכר את הפועל לעשות בשלו וחרהו בשל חבירו
 39 דנטול מבעל הבית מה שהנהו ואין להקשות בשטף נדר חמור חבירו למה אין לו כל הפסדו כיון דבעל חמור עומד שם מה לנו לעשות לו חתנה שלא מדעתו
 40 אם ירצה ותנה (עם) המציל לשלם חמורו ועוד דע"כ מידי ביבול להציל על ידי דחק דאל"כ לימא ליה מהפקר קובצינא כדאמרין התם על חבית של דבש ומ"מ שקרו נותן לו דמסתמא
 41 ניקח ליה שכל מי שציל יטול שכר כן זמן שלא ימחה בידו כיון שאין יכול להציל אלא ע"י דחק: לא שנו אלא באותה ערוגה. דכיון שתחלת נפלתה באותה ערוגה באונס אינו חייב
 42 לתעלותה מאותה ערוגה אכל מערוגה לערוגה ודך כפשה אחר:

שמין

1 ולאסטמורי בגוה. להשמר ולהחזיר בה. היכי שיימינו. לבית סאה דמתני: סאה כס' סאין.
 2 האי בית סאה דקתני במתני' דבשביל ערוגה אחת שמין בית סאה לאו בית סאה באנפי
 3 נפשה שיימינו דמכחישין ליה למזיך לפי שבית סאה נמכרת ביוקר לפי שמועט הוא ואינו
 4 מצוי לימכר ועני שאין ידו משנת לדמי קרקע גדולה קונה אותו ביותר מדמיו וקרחת
 5 ערוגה של קב או קבאים חשיב לו לפי דמיו אלא
 6 שמין ששים סאין כמה שרין ורואין כמה דמים
 7 מגיעין לבית סאה וחוזרין ושמין כמה נפחתו
 8 דמיו בשביל קרחת ערוגה זו וא"ת למה חוזר
 9 בית סאה שאם היה שמין מתחלה הערוגה
 10 בששים סאה כמה היו יפין וכמה הן יפין לא היה
 11 משלם כלום שאין קרחת ערוגה קונה ניכרת
 12 בששים סאין אבל בבית סאה ניכרת: תירב
 13 בששים תרקיבין. שלשים סאין שמין ולא ששים
 14 דא"כ מפקדת ליה לניזק שאין קונן מצוי
 15 לששים סאין לפי שמרובין הן לאדם בינוני
 16 ומוגטין הן למשופע נבכסים: קלח כס' קלחיים.
 17 מה שאכלה בס' שיעורין במנות: משלם דמיהן.
 18 כמו שמפרין קב או קבאים בשוק: מאי לאו בפני
 19 עצמו. וקשיא לכולהו: לא בששים. ולכל חד
 20 כדאית ליה: אין שמין קב בששים קבאים. אם
 21 אכלה קב אין שמים בששים קבאים: מפני
 22 שפשיבין מוסיף. דששים קבאים אין להם מוכר מפני
 23 שמרובין הן לעני ומוגטין לבינוני וכל שכן
 24 לעשיר ועוד שאין קרחת קב ניכרת בששים
 25 קבאים: ולא בור בששים בורין. אכלה בור תבואה
 26 אין שמין אותה בששים בורין. מפני שפונים
 27 בורין. לפי שאדם המשופע נבכסים ותבוא לקנות
 28 קרקע גדולה קונה אותה כשהוא מוצא
 29 בהרבה יותר מדמיו ועוד קרחת בור גדולה היא
 30 מאד אלא כל סאה שמין בששים: ולא בור מפני
 31 ליה. דקתני אין שמין קב ולא קתני בית קב: קב
 32 בבית בור. אין קרחתו נראית: בור. שלשים
 33 סאה: קשבא. דקל: אמר ליה. ריש גלותא אני
 34 ראיית: ותלתא תאלתא בקינא הוה. שלשה
 35 דקלים זה איצל זה: דינא דפרסאה. שאינו דין
 36 תורה: אם אמרו. בס' להקל על המזיך: בנזק
 37 קביוני. כמה שאכלה בהמתו ותזיקה: יאמר
 38 בנזקי גופו. שמויך בעצמו בידים שצריך לקלל:
 39 דמכביר במוט. שיחת ותיביל: קטמה נטיעה
 40 גרסין בריבוי קטמה נטיעה: גזרי גזירות.
 41 קנסי קנסות אדמונו וחקן בן אבשלום בפרק
 42 בתרא דכתובות: חזיו. שחת: במשוויי קשה.
 43 רואין את הנותר לפי מה שתעלה כל ערוגה
 44 וערוגה בימי הקציר ומשלם כמה היה: יפה.
 45 הקרקע לימכר כשהיא עם השחת:
 46 כמדר

1 שמיין בית סאה באותה שדה. פי בקונטרס (בריש פירקין) שאם אכלה ערוגה אחת שמין
 2 אותה אנב בית סאה כמה היה: יפה קודם שאכלה ממנה וכמה היא יפה עכשיו
 3 וקשה לר"י דאי אבית סאה קאי היל למימר כמה היה יפה וכמה הוא יפה בלשון ובר ועוד
 4 דקבעי בגמי היכי שיימינו הלא פירשה יפה משנתניו שמיין ערוגה בבית סאה ומה שפיה
 5 בגמי היכי שיימינו דבית סאה באנפי נפשה לא
 6 שיימינו דמכחישין ליה למזיך דקרחת ערוגה של
 7 קב או קבאים חשובה לפי דמיו אלא שמין ס' סאין
 8 ורואין כמה דמים מגיעים לבית סאה וחוזרין
 9 ושמין כמה נפחתה בשביל הערוגה וקשה דרבי
 10 מצינו שתי שומות הללו דברקא לא כתיב אלא
 11 בשדה אחר שמין מה שהזיק אנב שדה אחרת
 12 ומת המשנה לא משתמע כלל ועוד דלמדי בגמי
 13 קלח בששים קלחים כלומר בששים שיעורים
 14 במנותו אמאי נקט מובחתיין בית סאה ועוד קשה
 15 דפריך בגמרא אבולה אמוראי מהא דתניא
 16 אכלה קב או קבאים רואין אותה כאלו היא ערוגה
 17 קטנה ומשערין אותה מאי לאו בפני עצמה תקשי
 18 ליה ממתני' דקתני שמשערין אותה בבית סאה
 19 ונראה לפרש דשמין בית סאה דקתני היינו בית
 20 סאה הנאכל שמין באותה שדה דקתני סיפא
 21 במילתא דר"ש אם סאה סאה אם סאתים סאתים
 22 ולפי שלא פ' משנתניו בכמה שמין אותה אלא
 23 שבאותה שדה שמין אותה מפורש בגמרא היכי
 24 שיימינו ומפרש ר' יוסי בר חנינא סאה בששים
 25 סאין בין אכלה פחות בין אכלה יותר לעולם שמין
 26 סאה בששים ומשלם לפי החשבון חזקה: אמר
 27 קלח בששים קלחים כלומר לעולם מה שאכלה
 28 בששים שיעורין כמותן ר' ינאי אמר דרבי
 29 בששים תרקיבין ובין אכלה פחות או יותר משלם
 30 לפי חשבון ולר' ינאי משיבין יותר מויק מלך יוסי
 31 בר חנינא דקדחת תרקיב אינה ניכרת בשלשים
 32 סאין כמו קרחת סאה בס' סאין כדאמר בר פפא
 33 דאין שמין בור בס' בורים מפני שפונים מויק ואע"ג
 34 דקתני במתניתין בית סאה באותה שדה לרבי ינאי
 35 לא לישערקא נקטינן שאין משערין בו כלל אלא
 36 בתרקיב משערין ונראה לר"י דכי משערין למר
 37 בתרקיב ולמר סאה לאו בבית סאה ורע קאמר
 38 דהיו י' על י' דאין דומה שהדברה משנתניו בה
 39 דבתקמה אחת איירי ומתני אכלה כל זה אלא
 40 בסאה פירות קאמר ומשערין דקתני אם סאה
 41 סאה ואין לתמוה על לשון בית סאה דקתני
 42 במתניתין דכיון שהפירות חוזרין לתרקיב שייך
 43 שפיר לקרות לסאה פירות הנאכל בית סאה וקא
 44 דפריך בגמרא אבדייתא האי ולא בית בור ולא
 45 בור מפני ליה היינו משום דברישא קתני קב
 46 ובסיפא בית בור ומיהו אי היה מפרשין דבבית
 47 סאה ורע קאמר גזון י' על י' הוי ניהא טפי אע"ג
 48 דבגמרא נקט לכולהו בלא בית דקאמר סאה
 49 תרקיב קב ובר אין להקפיד דלפעמים קרי נמי
 50 לבית בור ורע בור סתם כדאשכחן בפרק המקבל
 51 (כ"מ דף ק"ג) ונתן ארבעה קבין לבור ומסיק
 52 דארבעה קבין לבור ורע קאמר:

קשבא פי בקונטרס דקל וכן משמע דקאמר ותלתא תאלתא בקינא הוה קיימי ותאלי הם דקלים כדמכוב בהחובל (לפני דף צב.) חזא תאלי בי גופי וקאמר גופני קנו דקלי וקשה דבפ"ק
 דע"ו (דף ק"ג) תנו דקל טב וחקב ונקלבא ומפרש בגמי חזב קשבא ושמיא יש מיני דקלים הרבה שאחד קרוי דקל סתם ואחד קרוי חזב והיינו קשבא ובערוך פירש דקשבא הוא
 דקלא פרסאה.

רדאין דינא דפרסאה. י"מ של דקל פרסאי דאמר לקנו הלכתא כותיה דרש גלויא ותלתא דקלא פרסאה ולפי מה שפירש בערוך דקשבא דקלא פרסאה אי אפשר לפרש כן:
 אכלה

תניא פי האי גוונא דתניא קטמה נטיעה רבי יוסי אמר גזרי גזרות שבידו שלום אומרים
 נטיעה בת שנתה שתי פספס בת שתי שנים ארבעה פספס אכלה חזיו רבי יוסי הגלילי
 אמר נידון במשוויי שבו וחקמאים אומרים רואין אותה כמה היה יפה וכמה היא יפה
 אכלה

קשבא פי בקונטרס דקל וכן משמע דקאמר ותלתא תאלתא בקינא הוה קיימי ותאלי הם דקלים כדמכוב בהחובל (לפני דף צב.) חזא תאלי בי גופי וקאמר גופני קנו דקלי וקשה דבפ"ק
 דע"ו (דף ק"ג) תנו דקל טב וחקב ונקלבא ומפרש בגמי חזב קשבא ושמיא יש מיני דקלים הרבה שאחד קרוי דקל סתם ואחד קרוי חזב והיינו קשבא ובערוך פירש דקשבא הוא
 דקלא פרסאה.

רדאין דינא דפרסאה. י"מ של דקל פרסאי דאמר לקנו הלכתא כותיה דרש גלויא ותלתא דקלא פרסאה ולפי מה שפירש בערוך דקשבא דקלא פרסאה אי אפשר לפרש כן:
 אכלה

56 ששמים בשישים. דוחה הגמרא: לא, הכוונה שמשערים אותה
57 בשישים כאחת מהדעות הנזכרות.
58 הגמרא מביאה דינים נוספים בשומא זו: תגו רבנן, אם אכלה קב או
59 בית כור, אין שמיין את שווי הקב שאכלה. מפני שבכך הוא משביחו
60 - גורם לו להריות, ולא שמים את שווי בית כור שאכלה, מפני
61 שפונמו - גורם לו להפסיד. מבררת הגמרא: מאי קאמר - מהי
62 כוונת הברייתא, אמר רב פפא, הכי קאמר, אין שמיין קב שאכלה
63 מה שוויו בתוך כמות של שישים קבים - שאין מחשבים כמה ערך
64 שישים קבים וישלם אחד חלקי שישים ממנו, מפני שמשביח -
65 מרויח המזיק שמשלם רק מעט, כי כמות של שישים קבים אינה
66 נמכרת, שהיא גדולה מדי בשביל עני ומועטת מדי בשביל אדם
67 בינוני וכל שכן אדם עשיר, ועל כן מחירה נמוך וחישוב הנזק יהיה
68 מועט. ועוד, שאין חסרון של קב ניכר בכמות שישים קבים. אלא
69 שמים קב בסאה, וסאה בשישים סאים, וכך ישלם. וכן לא שמים
70 כור שאכלה מה שוויו בשישים בורין, מפני שפונם - מפסיד המזיק
71 שמשלם הרבה, שאדם המשופע בנכסים ורוצה קרקע גדולה של
72 שישים כור מוכן לשלם עליה יותר מערכה, ועל כן מחיר הכור
73 יהיה יקר יותר. ועוד, שחסרון של כור בשטח של שישים כורים
74 הוא ניכר מאוד. ועל כן באופן שאכלה כור שמים כל סאה ממנה
75 שאכלה בשישים סאים, וכך ישלם.
76 הגמרא מביאה דחיה לביאור זה: מתקנה לה רב הונא בר מנחם,
77 האי - מה שנאמר בברייתא 'ולא בית כור', ולא בור' מפני ליה -
78 צריכה היתה לומר, כפי שאמרה מתחילה 'אין שמים קב' ולא
79 אמרה 'בית קב'. הגמרא מביאה פירוש אחר: אלא אמר רב הונא
80 בר מנחם משמיה דרב אחא ברבי דרב אקא, הכי קתני, אין שמיין קב
81 שאכלה בפני עצמו, כמה שווי בשוק, מפני שמשביח - שמרויח
82 הניזק ומפסיד המזיק, שערכו רב מאילו נישום אגב שטח גדול
83 יותר, ולא שמים קב זה בשטח גדול של בית כור כמה שווי מתוך
84 בית כור, מפני שפונם - מפסיד הניזק ומרויח המזיק, שערכו אינו
85 כלום, שאין קרחת של קב ניכרת בשטח גדול כזה, אלא שמים
86 בשישים.
87 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: ההוא גברא דבין קשפא מתבריה -
88 שקצץ דקל של חברו, אהא - בא הניזק לקמיה דריש גלותא - לפני
89 ראש גלותא - ראש הגולה, הממונה על היהודים, אמר ליה ריש
90 גלותא, דידוי חוי לי - אני ראיתיו את אותו דקל, ותלתא תאלתא
91 בקינא חוי קנימי - היו שם שלושה דקלים יחדיו, והווי שווי - ושווי
92 שלשתם יחד היה מאה זוזי, על כן זיל הב ליה - לך ותן לו תלתין
93 ותלתא ותילתא - שלושים ושלושה זוזים ושליש. אמר אותו מזיק,
94 גבי ריש גלותא דדאין דינא דפרקאה למה לי - מה לי ללכת אצל
95 ריש גלותא הדין דינם של פרסים, שאינו דין תורה. אהא לקמיה -
96 בא לפניו דרב נחמן, אמר ליה רב נחמן שישום את שווי הדקל מה
97 ערכו כשהוא בשישים דקלים, וכך ישלם. אמר ליה רבא לרב נחמן,
98 אם אמרו בנתיבי ממונא, דהיינו כשממונו הויק, כגון בהמתו,
99 שמקילים ושמים את נזקו בשישים, האם יש להוכיח מזה שיאמרו
100 ויקילו כן גם בנתיבי גופו, דהיינו כשהזיק בעצמו בדיו. אמר ליה
101 אביי לרבא, בנתיבי גופו שאמרת ששמה בהם אין מקילים לשום
102 בשישים, מאי דעתך - מהיכן למדת לומר זאת, דתניא, המכביר -
103 המשחית ומכלה פרמו של חברו כשפירותיו עדיין ספקד ואינם
104 גמורים, רואין אותו - את מה שהזיק כמה היתה יפה - שזה קודם
105 לכן - לפני שהזיק, וכמה היא יפה עתה לאחר מכאן - לאחר שהזיק,
106 עד כאן דברי הברייתא. ואילו ששמים את נזקו בשישים לא קתני
107 בברייתא, ומזה רצית ללמוד שאין קולא זו בנזקי גופו. אמנם קשה,
108 אטו גבי בהמתו נמי מי לא תניא כי האי גוונא - האם לא שנינו גם
109 לגבי בהמה ברייתא שמדברת באופן זה שבחמה הזיקה ולא נאמר
110 בה ששמים בשישים, דתניא, בהמה שקמיה - חתכה וכליתה

1 וְלֹא־קִמְמוּרֵי בְּנֵהָ - כיון שרואה הוא שהיא קרובה ללדת היה לו
2 לשומרה ולהזהר בה, שמא תזיק בלידתה, ופשע במה שלא
3 שמרה. אומרת הגמרא: תיקו - יעמוד הספק כמות שהוא, שלא
4 הוכרע:
5 שנינו במשנה 'ביצד משלמת מה שהזיקה' וכו', שאם אכלה ערוגה
6 בשדה, שמיין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא
7 יפה, שאין שמים רק את הערוגה שאכלה כמה נפסדה בדמיה,
8 שאי ישלם סכום רב, אלא שמים שטח בית סאה שבו הערוגה,
9 בכמה ירד ערכו בגלל נזק הערוגה, ובאופן זה הוא משלם פחות,
10 מאחר שבקניית בית סאה אין ערכה נפחת הרבה אם חסרה בה רק
11 ערוגה אחת:
12 מבררת הגמרא: מנא הני מילי שכך היא השומא. אמר רב מתנה,
13 דאמר קרא (שמות כב ד) לגבי נזק של אכילת בהמה בשדה, 'ובער
14 בשדה אחר', מלמד ששמיין את הנזק על גב - אגב שדה אחר, ולא
15 לפי נזקה של אותה ערוגה שאכלתה לבדה. שואלת הגמרא: האי
16 'ובער בשדה אחר' מפני ליה לאפוקי - למעט בהמה שהזיקה
17 באכילתה - [ש'ן] או אגב הילוכה - [ו'ג'ל] ברשות הרבים שפטורה,
18 ואין ניתן לדרוש גם דרשה זו. מיישבת הגמרא: אם פן שלא בא
19 הפסוק ללמד אלא לאותה דרשה, לכתוב רחמנא 'ובער בשדה
20 חברו', אי נמי 'ובער שדה אחר', מאי - למה כתבה 'ובער בשדה
21 אחר', הרי זה בא ללמד ששמיין את הנזק על גב שדה אחר. שואלת
22 הגמרא: ואימא פוליה להכי הוא דאיתא - ושמא נאמר שכל הפסוק
23 בא ללמד רק זאת, ולא לפטור נזקים אלו ברשות הרבים, ואם כן
24 לאפוקי - להוציא ולפטור נזקים אלו ברשות הרבים מגולן - מהיכן
25 נלמד. מיישבת הגמרא: אם פן שלא בא הכתוב אלא ללמד
26 שהשומא אגב שדה אחר, לכתביה רחמנא - שהתורה תכתוב פסוק
27 זה גבי - אצל דין התשלומין דלהלן בפסוק, שכך תאמר התורה,
28 'מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם בשדה אחר', שישלם מהטוב בנכסיו
29 עבור הנזק לפי ערכו לעומת שדה אחר, למה לי דכתביה רחמנא
30 דין זה של השומא גבי - אצל 'ובער' שנוסק בתיאור הנזק עצמו,
31 שמע מינה שיש ללמוד מהפסוק תרתי, האחד שפטור ברשות
32 הרבים ולכן נכתב 'שדה אחר' כאן ולא להלן בתוך ענין
33 התשלומין, והשני שהשומא נעשית אגב שדה אחר ולכן נאמר
34 'בשדה אחר' ולא 'בשדה חברו' או 'שדה אחר'.
35 הגמרא דנה כיצד היא שומא זו. מבררת הגמרא: תיכי שמיין -
36 כיצד שמים את אותה בית סאה שבמשנה, שבה מחשבים את נזק
37 הערוגה. הגמרא מביאה מחלוקת דבר: אמר רבי יוסי בר חנינא,
38 שמים את בית הפאה לפי ערכו כשהוא בשישים סאים, שאם ישומו
39 בית סאה לעצמו, יפסיד המזיק, משום שבית סאה הוא שטח מועט
40 ואינו מצוי להמכר, ולעניים שאין ידם משגת לקרקע גדולה הוא
41 נמכר ביותר מערכו. ולכן אין לחשב כן, אלא יש לחשב מחיר
42 קרקע גדולה של שישים סאים, ולחלק את מחירה לשישים כדי
43 לדעת את מחירה של סאה, ושוב יש לחשב כמה יורד ממחיר זה
44 בנזק הערוגה. רבי ינאי אמר, מחשבים תרנב - חצי סאה, בשישים
45 תרנבים, דהיינו בשלושים סאים, שאין משערים בשישים סאים,
46 שהיא שדה גדולה מדי מכדי שיקנה אותה אדם בינוני וקטנה מדי
47 בשביל המשופע בנכסים, ולכן אין קונים מצויים לה וערכה נמוך
48 ואם יחשבו בה יפסיד הניזק, אלא מחשבים סאה בשלושים סאים
49 שזהו גודל שדה לאדם בינוני. תוקנה אמר, מחשבים קלה שאכלה,
50 דהיינו את הערוגה, בשישים קלחים כמותו, כמה ערך הנזק בשטח
51 הגדול ממנו פי שישים. מקשה הגמרא מברייתא: מיתבי, אכלה קב
52 או קנייב, אין אומרים תשלם דמיהן לפי ערך של קב או קנייב
53 בשוק, אלא רואין אותה - את הערוגה, כאילו היא ערוגה קטנה
54 ומשערים אותה. מאי לאו - האם אין הכוונה שמשערים אותה בפני
55 עצמה ולא אגב כמות גדולה יותר, וקשה על כל הדעות האמורות

50 פרי היוצא מן הפרי, כמו בקר וצאן שהם ולדות בהמה, וכן יין
 51 יוצא מהענבים ושכר יוצא מתמרים, ופרטים אלו הם גם גידולי
 52 קרקע – גדלים וניזונים מן הקרקע, אף כל דבר שהוא פרי מפר
 53 וידיולי קרקע ניקח בכסף מעשר שני, חוץ ממכחזי ופטירות ומים
 54 ומלח שאינם פרי מפר, וחוץ מדגים שאינם ניזונים מן הקרקע. הרי
 55 מצינו בברייתא זו שאין דורשים את לשון הפסוק וכלל אשר
 56 תשאף נפשך לרבות הכל, אלא הפסוק נדרש ביכלל ופרט
 57 וכלל. מתרצת הגמרא: אמרי, גבי מעשר שנאמר לשון וכלל הרי
 58 זה כלל, והוא נדרש ביכלל ופרט וכלל, ואילו גבי שבת שנאמר
 59 לשון כל הרי זה ריבוי, ולכן למדים מ'וכל בהמתך' לרבות כל
 60 בעלי חיים. מתרצת הגמרא תירוץ נוסף: איבעית אימא, כל נמי
 61 כלל הוא – אמנם סתם מקום שכתוב 'כל' כוונת התורה ליכלל,
 62 מיהו האי כל דהקא ריבויא הוא – אך לשון כל שנאמר לגבי שבת
 63 בהכרח הוא ריבוי ומרבה הכל, מדתהו ליה למכתב ובהמתך
 64 כדכתיב בדברות הראשונות – שהרי בדברות האחרונות היה לו
 65 לכתוב רק ובהמתך כמו שנכתב בדברות ראשונות, ומזה שקב
 66 יכל בהמתך, שמע מינה, ריבויא – שבא לרבות כל בעלי חיים.
 67 שואלת הגמרא: השתא דאמרת כל ריבויא הוא – עתה שביארת
 68 שהלשון כל הנאמר בדברות אחרונות מרבה כל בעלי חיים, אם
 69 כן בהמתך דנכתב בדברות הראשונות, ושור וקמור דנכתבו
 70 בדברות האחרונות למה לי משיבה הגמרא: אמרי, תיבת שור
 71 נכתבה בשבת לאמורי שור שור להסימה – ללמד בגזירה שוה
 72 לשור האמור גבי לאו דחסימה שאף הוא כולל גם חיה ועוף,
 73 ותיבת קמור נכתבה בשבת לאמורי קמור קמור להפריקה –
 74 ללמד בגזירה שוה לחמור האמור גבי חיה פריקה שאף הוא
 75 כולל גם חיה ועוף, ובהמתך לאמורי בהמתך לכלאים –
 76 תיבת בהמתך נכתבה בשבת כדי ללמד בגזירה שוה לבהמתך
 77 האמור לגבי איסור הרבעת כלאים.
 78 מקשה הגמרא: אי הכי – אם אכן איסור חרישה בכלאים למדים
 79 בגזירה שוה משבת, אפילו אדם ליתפר – יהא אסור למשוך בקרון
 80 עם בהמה או חיה, וכשם שגבי שבת נאמר (דברים ה יג) לא
 81 תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמיתך ושורך וחתךך
 82 וכל בהמתך, והוקשו עבד ואמה לבהמה, כך גם גבי איסור כלאים
 83 הנלמד משבת יש להקיש אדם לבהמה. אלקמה תנן – מדוע שנינו
 84 (כלאים פ"ח מ"ו), אדם מותר עם כולן להרוש ולמשוך. מתרצת
 85 הגמרא, אמר רב פפא, פפויא ידעי מעמא דהא מילתא – תלמידי
 86 מקום ששמו פפואי יודעים את טעם הדבר, ומנו – ומי הוא אותו
 87 תלמיד רב אחא בר עקיב, וטעם הדבר משום דאמר קרא (דברים
 88 ה יד) למען ינוח עבדך ואמיתך כמור, ולמדים מפסוק זה שרק
 89 להנחה הקשתיו – לגבי חיה שבייתה ומנוחה הוקשו עבד ואמה
 90 לבהמה, ולא לדבר אחר, ולכך משבת אין למדים לאסור חרישת
 91 אדם ובהמה בכלאים:
 92 אגב שביארו לעיל את הפסוקים שנאמרו בדברות הראשונות
 93 והאחרונות לענין שבת, מבארת הגמרא את שינוי לשון הפסוקים
 94 לענין כיבוד אב ואם. שאל רבי תינא בן עגיל את רבי חיאי בר
 95 אבא, מפני מה בדברות הראשונות שבפרשת יתרו, לא נאמר בהם
 96 לגבי כבוד אב ואם טוב – למען ייטב לך, ובדברות האחרונות
 97 שבפרשת ואתחנן

1 מ"ג מידות, שכאשר נאמר וכלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא בעין
 2 הפרט – הכלל השני בא לרבות כל דבר הדומה לפרט המפורש
 3 בפסוק, ומה הפרט מפורש בעלי חיים – כשם ששור וחמור
 4 המפורטים בפסוק הם בעלי חיים, אף כל שאר בעלי חיים הם בכלל
 5 חיוב שבייתה.
 6 שואלת הגמרא: מדוע כל בעלי חיים מתרבים מהכלל, והלא
 7 אימא, מה הפרט מפורש דבר שנכללו מטמא כמטמא – כשם
 8 ששור וחמור המפורטים בפסוק נבלתם מטמאת את הנוגע והנושא
 9 אותם, אף כל דבר שנכללו מטמא כמטמא וקמא הרי הוא בכלל
 10 חיוב שבייתה והיינו כל בהמה וחיה, אבל עופות שאין נבלתם
 11 מטמאת במגע ובמשא לא. מיישבת הגמרא: אמרי, אם כן – אם
 12 אכן כוונת התורה לכלול רק דבר הדומה לפרט לגמרי, כגון דבר
 13 שנבלתו מטמאת במגע ובמשא, מדוע כתבה תורה גם שור וגם
 14 חמור, נכתב רק חמור או שור או חמור, ודי בכך
 15 שנמדה אליו רק דברים הדומים לו לגמרי, והיינו שנבלתם מטמא
 16 במגע ובמשא, אלא בהכרח חפשי השני בא לרבות שגם דברים
 17 שאינם דומים לגמרי לפרט, אם הם עדיין דומים לפרט בכך שהם
 18 בעלי חיים, כגון עופות, גם הם בכלל חיוב שבייתה.
 19 דוחה הגמרא את יישוב זה, משום שאם היה כתוב רק אחד
 20 מהפרטים עדיין לא היו למדים ממנו שכל דבר שנבלתו מטמאת
 21 במגע ובמשא הוא בכלל חיוב שבייתה, שהרי הי נכתב רקמא, אי
 22 כתב רקמא רק שור, הוה אמיא קרב לגבי מוכח אין, שאינו קרב
 23 לגבי מוכח לא – היה מקום לומר שרק בעלי חיים הדומים לשור
 24 בכך שראוי להקריבן על גבי המזבח הם בכלל החיוב, אבל בעלי
 25 חיים שאינם ראויים לקרבן אינם בכלל החיוב, ולכן כתב רקמא
 26 גם קמור לרבות שגם בעלי חיים שאינם ראויים לקרבן הם בכלל
 27 החיוב אם הם מטמאים במגע ובמשא, ואי כתב רקמא רק קמור,
 28 הוה אמיא, קדוש כבוכה אין שאין קדוש כבוכה לא – רק בעלי
 29 חיים הדומים לחמור בכך שהבכורם קדוש בקדושת בכורה הם
 30 בכלל החיוב, אבל בעלי חיים שאין בהם קדושת בכורה אינם
 31 בכלל החיוב, ולכן כתב רקמא גם שור לרבות שגם שאר בעלי
 32 חיים שאין בהם קדושת בכורה הם בכלל החיוב, ונמצא שגם
 33 הפרט השני נצרך ללמד שדבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא הוא
 34 בכלל החיוב, ואין לנו מקור לרבות עופות שאין נבלתם מטמא
 35 במגע ובמשא.
 36 מיישבת הגמרא באופן אחר: אין שאר בעלי חיים מתרבים מכלל
 37 ופרט וכלל, אלא ממה שנאמר וכל בהמתך, שלשון וכל משמעו
 38 ריבויא הוא – שבא לרבות כל בעלי חיים, ואין לדרוש את הפסוק
 39 ביכלל ופרט וכלל.
 40 מקשה הגמרא: וכי כל היכא דכתב רקמא ריבויא הוא – זה
 41 בא לרבות הכל, ואין הפסוק נדרש ביכלל ופרט וכלל, והא נמי
 42 מעשר דכתיב בפסוק כל, ומצינו דקא דרשינן ליה בכלל ופרט
 43 וכלל, ואין הלשון כל מרבה כל דבר, דתניא, גבי דברים הניקחים
 44 בכסף מעשר שני נאמר (דברים יד כו) ונתתה תבואה וכל אשר
 45 תאונה נפשך ומשמעו כלל – שיכול ליקח כל דבר, והמשך הפסוק
 46 כבקר ובצאן וכו' ובשאר משמעו פרט, שיכול ליקח רק בקר
 47 וצאן וכו' ושכר, והמשך הפסוק וכלל אשר תשאף נפשך חור וכלל,
 48 וכיון שנאמר כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא בעין הפרט, מה
 49 הפרט מפורש פרי מפר – כשם שהפרטים המפורשים בפסוק הם

אם כבר נמצא כמיצר וגובל ואינו יכול לברוח משם – עבודתו היא –
 ששם יהיה "מבחר שנותיו"
 לקוטי שיחות ויחי כרדי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ז לא התירו טלטול על ידי דבר המתיר [ד] אלא במת בלבד, אבל שאר דברים האסורים בטלטול - אסור לטלטלם על ידי דבר המתיר, אפלו אם אינו מטלטל לצורך דבר האסור אלא לצורך דבר המתיר, שלא התירו טלטול על ידי דבר אחר לצורך דבר המתיר, אלא פשטמטלטל ההתיר בידיו והאסור מטלטל עמו [ז], אבל פשטמטלטל האסור בידיו והתיר מטלטל עמו - לא התירו אלא במת בלבד [ח]:

חלק ב סימן שיא, דין מות בשבת ושאר טלטול מן הצד, סעיף ז:

ביאורי הלכה

כונתו לצורך דבר המותר. [ז] במת בלבד - במקום שהאסור טפל מצד עצמו אל הדבר המותר (כגון שמיוחד אליו) אינו נחשב כטלטול כלל.³⁵

[ד] דבר המותר - טלטול איסור עם דבר המותר באופן שנחשב כאילו האיסור טפל אל הדבר המותר.³³

[ה] לצורך דבר המותר - אף שכשמטלטל לצורך דבר המותר - האיסור טפל אליו.³⁴

[ו] מיטלטל עמו - אז התירו את טלטול האיסור אם

צינונים והוספות

לנערו, (ג) מטלטל לצורך ההיתר (ואם רוצה גם בטלטול האיסור, ראה להלן הערה סד), (ד) אוחז בידו את ההיתר והאיסור מטלטל עמו. היוצאים מן הכלל הם איסור המיוחד וטפל להיתר (כמו מדוכה ובתוכה שום) או מת שעליו כיכר או תינוק (שהחשיבוהו כמדוכה), המותרים בטלטול גם לצורך האיסור וגם כשאוחז באיסור.

33 כדלעיל הערה ה.

34 ובפרט כשלא יכול לנער האיסור.

35 כדין מדוכה דלעיל סי' שח סכ"ב, וראה המובא בצינונים לעניין כלי שמלאכתו לאיסור ובמקום הפסד מרובה; נמצא שטלטול איסור יחד עם ההיתר הותר בד' תנאים: (א) ההיתר לא נעשה בסיס לאיסור, (ב) אינו יכול

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

שרי כו' כהלכתו ואם כבר בירך עליו אלא שלא אמר עליו כלל בדין יהא שרי כו' או שאמר ודלג אחת מהמלאכות יאמר עליו בדין יהא שרי כו' כהלכתו אבל לא יברך עליו שהרי לסברא האחרונה כבר הניח עירוב כשר ואין כאן עוד מצוה שיברך עליה וספק ברכות להקל:

ח אין עירוב תבשילין מועיל אלא להתיר לעשות כל צרכי שבת ביו"ט בעוד היום גדול דהיינו שיש שהות ביום שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו היום היו אוכלים ונהנים בו ביום קודם בין השמשות ממלאכתו שעשה ביו"ט אבל אם אין שהות ביום ליהנות ממלאכתו הרי יש כאן איסור מן התורה בעשיית מלאכה זו כמ"ש בס' תק"ג ואין

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקכז דיני עירוב תבשילין:

ז ...ולענין הלכה יש להחמיר בכל זה כסברא הראשונה וצריך להקנות קמחו ותבשילו לאחרים כמו שיתבאר או יחזור ויניח עירוב תבשילין כהלכתו בתנאי אם נזכר ביו"ט ראשון שחל להיות בחמישי כמו שיתבאר אבל בשעת הדחק כגון שלא נזכר עד ערב שבת ואין שם אחרים שיקנה להם קמחו ותבשילו יש לסמוך בכל זה על סברא האחרונה ואם נזכר בערב יו"ט קודם כניסת ליל יו"ט יחזור ויטול בידו את העירוב ואם עדיין לא בירך עליו יברך עליו ויאמר בדין יהא

כגון דגים קטנים מלוחים אין מערבים בהם אלא אם כן נתבשלו או נכבשו כהלכתן ועל דרך שנתבאר.

אבל מין דגים קטנים הנקרא קוליית האיספניז (שקורין מוניג'א) שבשרן רך ביותר ומדיחין אותן במים המזין ועל ידי כן הם ראויים לאכלן חיים בלא בישול אם הדיחן בערב יו"ט או קודם לכן מותר לערב בהן לפי שע"י הדחה זו הן מוכשרים לאכילה כמבושלין ממש:

~ יום שלישי ~

יג. אם אין לו בערב יו"ט שום תבשיל אלא עדישים שנשארו בשולי קדירה שאכלן קודם יו"ט אם יש בהם כזית מותר לערב בהן במקום שדרך ללפת בו הפת וכן אם אין לו שום תבשיל אלא אותו שמנונית הנדבק בסכין שחוטכין בו את הצלי הרי זה גוררו מעל הסכין ומערב בו אם יש בו כזית אבל אם יש לו תבשיל אחר אין לערב לכתחלה בעדישים שנשארו בשולי קדירה ולא בשמנונית שגרר מעל גבי הסכין מפני בזוי מצוה ואם עירב אין צריך לחזור ולערב:

יד. אע"פ שכל אדם חייב לערב בביתו מכל מקום כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו כדי שאם ישבה אהר מהן לערב או שיהיה טרוד ולא יהיה לו פנאי לערב בערב יו"ט או מי שהוא עם הארץ שאינו יודע לערב או מי שעירב ונאבד עירובו ביו"ט קודם שתקין צרכי שבת כל אלו יוכלו לסמוך על עירובו שמערב בעד כל בני העיר.

אבל מי שהיה לו פנאי לערב ומחמת עצלותו שאינו חרד על דבר ה' שכח ולא עירב כיון שלא היה אנוס בשכחה זו אלא עצלותו גרמה לו לשכוח הרי זה פושע ואינו יוצא בעירובו של הגדול אע"פ שנתכוין לו בפרטות להוציאו בעירובו ואין צריך לומר שאם לא שכח כלל אלא שסמוך על עירובו של גדול העיר או על אדם אחר שנתכוין להוציאו בעירובו שאינו יוצא בעירוב זה כלל שכל אדם חייב לערב בעצמו או יצוה לאחרים שיערבו בתוך ביתו משלו ששלוחו של אדם כמותו.

ואם הוא אינו יודע הלכה זו והיה סבור שאין צריך לערב בעצמו אלא מותר לסמוך על עירובו של גדול העיר שמערב בעד כל בני עירו הרי זה מותר לסמוך על עירוב זה כיון שהיה אנוס במעותו אבל אם הוא תלמיד חכם ונתעלמה ממנו הלכה זו או שלא למד אותה מעולם הרי זה פושע ואינו יוצא בעירובו של הגדול ששגת תלמוד עולה ודון:

~ יום רביעי ~

פז. כשמערב על כל העיר אין צריך לפרט כל אחד בשמו אלא אומר בדין יהא שרי לנא כו' לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת ואפילו מי שהוא חוץ לעיר אם הוא בתוך התחום כיון שיכול לבא לעיר ביו"ט הרי הוא בכלל בני העיר

עירוב תבשילין שתקנו חכמים מועיל כלום להתיר איסור של תורה ולפי שאין הכל בקיאות בהלכה זו לפיכך נהגו כשחל יו"ט בערב שבת שמקדימין להתפלל ערבית של שבת מבעוד יום שהכל הן ורזיון למהר לגמור כל צרכי שבת קודם תפלת ערבית של שבת:

ט. אע"פ שאין מערבין עירוב תבשילין ביו"ט עצמו אלא צריך להניחו מערב יו"ט מכל מקום מותר לערב בבין השמשות של ליל יו"ט אע"פ שהוא ספק לילה לפי שספק דברי סופרים להקל ואנו תולין לומר עדיין יום הוא כמה דברים אמורים כשעדיין לא התפלל תפלת ערבית של יו"ט וגם עדיין לא קבלו רוב הצבור עליהם קדושת יו"ט דהיינו שעדיין לא אמרו ברכו של תפלת ערבית של יו"ט שאמירת ברכו הוא קבלת שבת ויו"ט כמ"ש בסי' רס"א אבל אם כבר אמרו רוב הצבור ברכו הרי הוא נגרר אחר רוב הצבור וחל גם עליו קדושת יו"ט ואסור לערב עירובי תבשילין כמו ביו"ט עצמו ואין צריך לומר שאם הוא בעצמו קיבל עליו יו"ט כגון שהתפלל תפלת ערבית של יו"ט אע"פ שהצבור לא אמרו עדיין ברכו שאסור לו לערב:

~ יום שני ~

י. מי שהוא בבית הכנסת בערב יו"ט סמוך לחשכה ועדיין לא התפלל תפלת המנחה וזכר שעדיין לא הניח עירוב תבשילין ואם ילך לביתו להניח עירוב תבשילין יעבור זמן תפלת המנחה יתפלל מנחה ואל יניח עירוב תבשילין שהרי אפשר להקנות קמחו לאחרים כמו שיתבאר:

יא. אין מערבין עירוב תבשילין אלא בתבשיל הראוי ללפת בו הפת כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן ממיני לפתן שדרך בני אדם ללפת בהן הפת אבל אין מערבין בריפות וכיוצא בהן מדברים שאין דרך רוב בני אדם ללפת בהן הפת אפילו במקום שמלפתין בהן הפת אין מערבין בהן לפי שבטלה דעתן אצל רוב בני אדם ואפילו דברים שדרך הרבה בני אדם ללפת בהן אם יש מקום שאנשי מקום ההוא אין רגילים ללפת בהם כגון תפוחים מבושלים או שאר פירות מבושלים שיש מקומות שאין מלפתין בהן אין מערבין בהן באותן מקומות ואפילו בדיעבד שכבר עירב בהן הרי זה כמי שלא עירב כלל:

יב. תבשיל זה של עירוב תבשילין אין צריך שיהיה מבושל ממש אלא אפילו הוא צלי אפילו שלוק (פירוש מבושל יותר מדאי) אפילו מעושן אפילו הוא חי אלא שנכבש מעת לעת במים או בשאר משקים או שנכבש בחומץ חזק או בציר אפילו לא שהה בתוכה אלא בכדי שאם היו נותנים החומץ והציר עם התבשיל שבתוכה על גבי האור היה התבשיל מתחיל להרתוח הרי הוא כמבושל כמ"ש ביו"ד סי' ק"ה ואם הוא ראוי לאכילה מערבין בו לכתחלה אבל אם לא נכבש כהלכתו אע"פ שהוא מלוח ונאכל כשהוא חי מחמת מלחו

דברי המקילין וכן אם אין לו אדם אחר לזכות על ידו יכול לזכות לכתחלה על ידי אחד מכל אלו.

וכל זה בבנו ובתו ואשתו אבל אחר שאוכל משלו אפילו הוא סמוך על שלחנו ממש בין שאוכל בהנם בין שאוכל בשכר כגון עבדו ושפחתו העברים יכול לזכות על ידיהן לכתחלה אפילו הן קטנים כמ"ש בס' שם"ו ואפילו בנו הגדול אם הוא נשוי אשה יכול לזכות על ידו לכתחלה אע"פ שהוא סמוך על שלחנו ממש כמו שנתבאר שם:

יח אין צריך לזכות את העירוב אלא לאחרים דהיינו כל אנשי העיר שאינן אוכלין מעיסתו ומתבשילו אבל בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו אין צריך לזכות להם והן מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעל הבית לפי שהן טפלים לבעל הבית ונגררים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו (אע"פ שאין אוכלים מתבשיל אחד מכל מקום כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו הרי הן טפלין אצלו ויוצאים בעירובו) אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו או שמצוה לאחר לבשל לו (דכיון שבשעת האכילה כבר התבשיל הוא שלו שהרי כבר נתן לו הבעל הבית במתנה גמורה הקמח והבשר) הרי זה אינו טפל לבעל הבית וצריך עירוב בפני עצמו.

~ יום שישי ~

לפיכך יכול הבעל הבית לזכות על ידו את העירוב אפילו הוא בנו אם אינו קטן ואע"פ שלכתחלה אין לזכות ע"י בנו גדול האוכל משל אביו מכל מקום כיון שזה אוכל בפני עצמו וצריך עירוב תבשילין בפני עצמו א"כ צריך הוא לזכות בעירוב זה לעצמו אם עדיין לא הניח עירוב תבשילין ומתוך שזוכה בו לעצמו זוכה בו אף לאחרים וכן אם הוא נותן לאשתו קמח ובשר והיא אופה ומבשלת לעצמה ואינה אוכלת מתבשילין שלו יכול לזכות את העירוב על ידה לאחרים כיון שהיא צריכה עירוב לעצמה מתוך שהיא צריכה לזכות בו בשביל עצמה יכולה לזכות אף בשביל אחרים:

יב נוהגין שהמערב גם לאחרים מזכה להם את העירוב בתחלה ואח"כ מברך על מצות עירוב ואומר בדין יהא שרי כו' ואם ירצה לברך ולומר בדין יהא כו' בתחלה ולזכות העירוב אח"כ הרשות בידו:

ב המזכה עירובו לכל בני עירו צריך שיאמר בדין יהא כו' מיו"ט לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת אבל אם אינו מזכה להם עירובו אף אם הוא אומר כך אין אמירה זו מועלת להם כלום וכבר נתבאר דכל גדול העיר יש לו לזכות עירובו לכל בני עירו ובפרט אם יש אלמנות בעיר שאינן יודעות לערב או שאר עם הארץ שאינן יודע לערב שאז הוא חובה על בני עירם להצילם מעון שכל ישראל ערבים זה בזה:

ויוצא בעירוב זה על דרך שנתבאר אבל מי שהוא חוץ לתחום העיר אע"פ שהניח עירובי תחומין שהוא יכול לבא לתוך העיר ביו"ט מכל מקום כיון שהוא דר חוץ לתחום מן הסתם לא היה כלל ברעת המערב להוציאו בעירובו לפי שמן הסתם אינו נותן דעתו אלא על אותן שבתוך תחומו וכל מי שאין דעת המערב עליו להוציאו בעירובו אינו יוצא בו אפילו בדיעבד שהרי העירוב הוא של המערב אבל אם התנה המערב בפירוש שגם זה הדר חוץ לתחום יהא יוצא בעירוב הרי זה יוצא בו (ועל דרך שנתבאר למעלה) אם הניח עירובי תחומין:

מז אפילו מי שאינו גדול העיר אם הוא רוצה לערב על אחרים אין צריך להודיע להם בערב יו"ט שהוא רוצה לערב עליהם שהרי עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו אבל צריך להודיע להם ביו"ט קודם שיתקן צרכי שבת ואין הלה רשאי להתחיל בצרכי שבת עד שידע בכיורו שהניחו עליו עירוב תבשילין ואל יסמוך על גדול העיר לומר בודאי הניח על כל בני העיר אלא אם כן ידוע לו שדרך זה הגדול להניח על כל בני עירו:

יז כשמערב גם לאחרים אין צריך להוסיף בשיעור התבשיל בשבילם אלא בכזית די בין לאחד בין לאלפים ומכל מקום צריך שלכולם יהיה חלק וזכות בעירוב זה שאין מערבין לאדם אלא בשלו לפיכך צריך לזכות להם את העירוב דהיינו שיגביה אדם אחר את העירוב גובה טפח מן המקום שהיה מונח עליו (שבהגבהה פחותה מטפח אינו קונה כלום) ויאמר לו זכה בעירוב זה בשביל כל אנשי העיר כלומר שהוא יהיה שלוחם וכאלו הן בעצמם הגביהו העירוב וקנו אותו בהגבהה והרי יש להם חלק וזכות בו.

~ יום חמישי ~

לפיכך אין המערב יכול לזכות להם העירוב ע"י הגבהת עצמו שהרי העירוב הוא שלו וכשהוא מגביהו בידו לזכות בו הרי עדיין העירוב הוא שלו כמו שהיה ואין אחרים יכולים לזכות בהגבהה זו.

וכשם שאינו יכול לזכות ע"י עצמו כך אינו יכול לזכות ע"י עבדו ושפחתו הכנענים אפילו אינן סמוכים על שלחנו אלא אוכלים משלהם ולא ע"י בנו ובתו הקטנים שהן אוכלין משלו אף על פי שאינן סמוכים על שלחנו ממש ואם זיכה על ידי אחד מאלו אין מועיל כלום אפילו בדיעבד מפני שידן כידו ממש.

אבל על ידי בנו ובתו הגדולים שאוכלין משלו ועל ידי בנו ובתו הקטנים שאינן אוכלים משלו וע"י אשתו שהיא אוכלת משלו יש אומרים שיכול לזכות על ידיהם מטעם שנתבאר בס' שם"ו יש אומרים שאינו יכול לזכות על ידי אחד מכל אלו מטעם שנתבאר שם לפיכך לכתחלה אין לזכות על ידי אחד מכל אלו אבל בדיעבד שכבר זיכה ע"י אחד מכל אלו וכבר נכנס ליל יו"ט שאי אפשר לזכות עוד יש לסמוך על

זה יהא מותר לו לאפות ביו"ט ראשון לצורך השבת אעפ"כ אין מועיל כלום לפי שערוכ תבשילין אינו מתיר אלא לאפות ולבשל מיום טוב לשבת הסמוך לו שאין יום חול מפסיק ביניהם אבל זה שאופה ביו"ט ראשון אם הוא קדש הרי יו"ט שני שהוא חול מפסיק ביניהם והרי זה כאופה ביו"ט שחל להיות באחד בשבת לצורך השבת שלאחריו שבדאי אין עירוב תבשילין מועיל לזה:

בד תבשיל של עירוב תבשילין שנאכל מקצתו או שנאבד קודם שתיוקן צרכי שבת אסור לו לעשות שום מלאכה מיום טוב לשבת אלא אם כן נשתייר מהתבשיל כזית שלם הראוי לאכילה.

אבל אם נאכל או נאבד הפת של עירוב תבשילין אין בכך כלום ואפילו חל יו"ט בחמישי ובששי ונוכר ביו"ט ראשון אין צריך לערב בתנאי שעיקר העירוב הוא התבשיל:

בה אבל לכתחלה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיוקן כל צרכי שבת שאו רשאי לאכלם מעיקר הדין ומכל מקום מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד אחד משלש סעודות השבת כדי לבצוע עליו אם הוא כבר שלם שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה שלישית של שבת כדי לעשות בו מצות הרבה שמניחין זה הכבר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שניה של שבת ובסעודה שלישית כוצעין עליו:

בא שני ימים טובים שחלו להיות בחמישי בשבת ובערב שבת מערבין ערוכ תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יו"ט ואם עבר או שכח ולא עירב בערב יו"ט ונוכר ביו"ט ראשון מניח ערוכ תבשילין בו כיום בתנאי כיצד לוקח בידו כזית תבשיל בין שנתבשל היום בין שנתבשל מאתמול וכביצה פת בין שנאפה היום בין שנאפה מאתמול (ובדיעבד או שאין לו פת די בתבשיל בלבד כמו שנתבאר למעלה) ומברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב ואומר אם היום הוא יו"ט למחר הוא חול ואיני צריך לערב כלל ואם היום הוא חול ולמחר יו"ט בעירוב זה יהא שרי לן לאפוי ולבשולי כו':

~ שבת קודש ~

בב כמה דברים אמורים בשני ימים טובים של גלויות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אע"פ שנוכר ביום ראשון אי אפשר לו לערב בתנאי לפי שאין כאן ספק חול ששני הימים הן קדושים בודאי והן כיום אחד ארוך כמו שיתבאר בס' ת"ר:

בג אפילו בשני ימים טובים של גלויות אסור לאפות או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב ראשון לצורך השבת בין שהניח עירוב תבשילין בו ביום בין שהניח מערב יו"ט ואפילו אם היה ידוע לו בשעת הנחת עירוב שבו"ט שני יארע לו אונס ולא יוכל לאפות בו לכבוד השבת כגון שהוא יום אידם והיה ברעתו בשעה שעירב שבעירוב

~ 'תורה אור' פרשת ויחי - הפרשה החסידית ~

תְּחִלָּתִי עֵינַיִם מֵיָיִן

הִנֵּה אֲמֹרֵי²: "בְּנִגְנָם יֵינן יֵצֵא סוֹד". וְהֵעֵנִי, פִּי בַתּוֹרָה יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת: יֵינן וְחֻלְבֵּי. וּבְכִדְתֵיב (ישעיה נה, א): "לָכוּ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ כֹו, בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר, יֵינן וְחֻלְבֵּי"³.

"תְּחִלָּתִי עֵינַיִם מֵיָיִן, וְגַבְּוּ לְשֵׁנַיִם מִחֻלְבֵּי" (פְּרָשְׁתֵנוּ מַמ, יב): הִנֵּה גַבְּו יֵינן פְּתִיב (סֵפֶר שׁוֹפְטִים מ, יג): "תִּירוּשֵׁי הַמְשַׁמֵּחַ אֱלֹקִים כֹו". וְלִהְבִּין מֵהוּ בְּחִינַת יֵינן "הַמְשַׁמֵּחַ אֱלֹקִים"? וְאִדְךָ הִיְהִי בְּחֹו גְדוֹל כֹּל כֹּד לְשַׁמֵּחַ אֱלֹקִים?

הַרְמוֹן וְחֵי עֲמוּד קֹב, ה.
 מִיּוֹפֶר עַל מֵאֵמֶר זֶה - דְּבִיּוֹר הַמֵּתַחִיל "תְּחִלָּתִי" תַּקְפִּי - נִדְפָּס בַּתּוֹרַת חַיִּים הַזֵּה וְרֵאָה מֵאֲמֵרֵי אֲדַמְוִיר הַנֶּהֱנָן הַקְּצָרִים עֲמוּד תַּלַּג - תּוֹכֵן הַמֵּאֲמֵר שֶׁלְּפָנָיו).
 (2) (עֵרֻבִין סֵה, א. סְנֵהדְרִין לַח, א. וְהֵר חֶלֶק ג שְׁמִינֵי לַמ, א. תּוֹרֵיע מוֹ, ג).
 (3) (רֵאָה רַד"ק עַל הַפְּסוּק: "נִמְשְׁלָה תּוֹרָה לֵינָו, מֵה יֵינן מְשַׁמֵּחַ הַלֵּב כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר "וְיֵינן לְשַׁמֵּחַ לֵּב אֲנֹש" אִף דְּבִרֵי תּוֹרָה כֵּן שֶׁנֶּאֱמָר "פְּקוּדֵי ה' וְשָׂרִים מְשַׁמְחֵי לֵב", וְחֻלְבֵּי: כְּמוֹ שֶׁהַחֵלֶב קָיָם תֵּינֵן וְגִדּוּלוֹ - כֵּן דְּבִרֵי תּוֹרָה קָיָם תֵּשְׁמַחַת וְגִדּוּלָהּ שֶׁהִיא הוֹלֵכֶת וְגִדּוּלָהּ בְּלִמּוֹדָה בְּמִדְרָגָתָהּ". וְרֵאָה תַעֲנִית ז, א. מִדְרֵשׁ שֶׁכֹּל מוֹב (בּוֹבֶר) עַל הַפְּסוּק "תְּחִלָּתִי". וְהֵר חֶלֶק א פְּרָשְׁתֵנוּ עַל הַפְּסוּק "תְּחִלָּתִי" רַמַּ, א. בִּיאוּר הַפְּסוּק רֵאָה גַם לִקְוֵי תּוֹרָה שְׁמִינֵי עֲצֵרַת פֶּד, ג).

(1) (דְּבִיּוֹר הַמֵּתַחִיל תְּחִלָּתִי עֵינַיִם וְגִבְוֵי אֲדַמְוִיר: תּוֹרַת חַיִּים דְּבִיּוֹר הַמֵּתַחִיל "תְּחִלָּתִי" [לַמ, ד]. אִוֵר הַתּוֹרָה דְּבִיּוֹר הַמֵּתַחִיל "תְּחִלָּתִי" [בְּרַאשִׁית כֶּרֶך ב עֲמוּד 730-750 - לְשׁוֹן הַתּוֹרָה אִוֵר עִם תְּהוּלוֹת, חֵלְקָה לְפָרְקִים (נִסְמְנוּ כְּאוֹ), קִצּוֹרֵי פְּרָקִים, קִצּוֹרִים עִם תְּבִיאָרִים, קִצּוֹר הַמֵּאֲמֵר וְעוֹד]. - צִיּוֹן כְּבוֹד קְרִישֵׁת אֲדַמְוִיר.
 נֶאֱמָר בְּרִבִּים שֶׁבֶת פְּרִשֵׁת וְחֵי, יג טַבַּת תַּסֵּמ"ה. נוֹסַח הַמֵּאֲמֵר שֶׁלְּפָנָיו הוּא מִתְּהַמַּח הַמְחִיר"ל: נִדְפָּס גַּם בַּתּוֹרָה אִוֵר - לְעַמְבֶּרֶג, תּר"א עֲמוּד עַת, ג. נוֹסַח אַחֵר - תְּהַמַּח אֲדַמְוִיר הַאֲמִצְעֵי - מֵאֲמֵרֵי אֲדַמְוִיר הַנֶּהֱנָן תַּסֵּמ"ה חֶלֶק א עֲמוּד קֶסו. קִצּוֹרֵי הַמֵּאֲמֵר שֶׁלְּפָנָיו (וְכֹאוּ כְּאוֹ הַתּוֹרָה) - אִוֵר הַתּוֹרָה בְּרַאשִׁית כֶּרֶך ו עֲמוּד 2282. שֶׁם כֶּרֶך ז עֲמוּד תַּתְעֵה, ב (עֵנִין יֵינן מְשַׁמְחֵחַ). תְּהַמַּח רַבִּי הַלֵּל מִפִּיאָרֵימֶשׁ מֵאֲמֵר הַנֶּמְחֵחַ עֶדֶק דְּבִיּוֹר הַמֵּתַחִיל "תְּחִלָּתִי עֵינַיִם" תּר"ג - פֶּלַח

שנאמר: "ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם".⁹

ועל דרך זה תקנו כל פסוקי דומרה, כו' ברוך שאמר" עד קריאת שמע, להאריך ולהרחיב הדבור בשבחו של מקום, אידך שמלכותו הוא "מלכות כל עולמים". ואידך שהוא קדוש ומובדל בו, עד שיהיה נקבע בקרב איש ולב עמוק.¹⁰

ועל ידי זה יגיע לקיום הקריאת שמע - ששמע ישראל: "שמע" לשון הבנה,¹¹ להתבונן פי ה' אקדד". פירוש "אחד" ¹² - ז' רקיעים וארץ, וד' רוחות העולם - בטלים אל האל"ה, הוא "אלופו של עולם".¹³

וכמו שיש בגשמיית ז' רקיעים כו' - כך ברוחניות יש כמה מדרגות זו למעלה מזו, וכולם בטלים אליו ותברך. רק ש"ברוך שם כבוד" ¹⁴ - שמבחינת דג"ל רבתי ד"אחד" נמשך בחינת ברכה והמשכה להיות בחינת "שם כבוד מלכותו כו'".

ועל ידי זה יגיע למדרגת "ואהבת" - פירוש: "ואהבת" הוא מלשון רצון.¹⁵ דהיינו שיהיה רצונך ש"היה" יהיה "אלקיך בכל לבבך" - "בשני יצריך - יצר טוב ויצר הרע".¹⁶ "לאהפכא חשוכא כו'".¹⁷ שיעקור רצונו מהכלי עולם, להיות לו שינוי רצון, ולהפך רצונו ל"ה' אחר", וכמו שכתוב (תהלים ע"ג, כה): "מי לי בשמים, ועמד לא הפצתי בארץ".¹⁸

[ב] והנה כל זה הוא בחינת אהבת עולם, שאומרים:¹⁹ "אהבת עולם אהבתנו", פירוש "אהבתנו" - שאהבה זו היא מתלבשת בתוך נפשנו. שהנפש יכולה להיות כלי

וביאור הדבר, כי הנה יש ב' אהבות - "אהבת עולם" ו"אהבה רבה" היא אהבה המסותרת. ולהבין הגלוייה, ו"אהבה רבה" היא אהבה המסותרת. למה נקרא ה"אהבה המסותרת" בשם "אהבה רבה"?

אך הנה "אהבת עולם" היא האהבה שגלקחה מעולמות, דהיינו מחמת התבוננות אידך שהוא ותברך "מחדש בטובו כו'" ומהוה מאין ליש בכל יום מבחינת מלכותו ותברך. פי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמ"ג, יג) כתיב, ש"כל עולמים" - עליונים ותחתונים - הם חיים וקיימים מבחינת מלכותו ותברך, "ממלא כל עמיון" ו"סובב כל עמיון", "ואתה מחיה את בולם" (תהלים ט, י).

ואינו פדמיון הנשמה שמחיה את הגוף, שהחיות מתפשט ומתלבש בגוף ממש להחיותו, פי הוא ותברך קדוש ומובדל כו', רק התפשטות בחינת שם בלבד. דהיינו מחמת פי "מלך שמו נקרא עליהם".⁵ וכמאמר: "ישתבח שמך לעד", פירוש "לעד" - עד אין קץ כו'.

ועל זה אנו אומרים:⁷ "אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי ועלמיא ותברך" - פירוש: שאנו מתפללים ומבקשים שיהיה שם זה בבחינת ברכה והמשכה מהעולם אל הגילוי. דהיינו שלא יהיה בבחינת העולם והסתר פנים אצלנו - בידענת אנשים מלומדה בלבה, שאין זה אלא בבחינת הודאה. אבל בחינת ברכה היא בחינת גילוי ממש במוחו ולבו פאמת לאמתו. ושהיה גילוי זה נמשך "לעלם ולעלמי ועלמיא" אפילו בעולמות התחתונים כמו בעולם הזה הגשמי, וכענין

9 "כתב בכמ"ק". שלחן ערוך ושלחן ערוך אדמו"ר הגון אורח חיים סימן סא סעיף (ו).
13 (לשון בראשית רבה פרשה כ, ב).
14 ("כבוד מלכותו לעולם ועד").
15 (מלשון אבה. ראה ספר שרש ישע הובא בספר התקנה להצמח צדק ערך אבה (צד, א. קמ"ב). לקוטי תורה נשא כו, ב. בהעלותך כט, א. בלק ע"א, ב. מסעי פ"ה, ד. ואתחנן ב, ג. ט, ב. ראה כה, ג. שיר השירים ז, א. לג, ד. מאמר אדמו"ר הגון תס"ד עמוד קצ"ט).
16 (ברכות נ"ד, א).
17 ("להורא". להפך החושך לאור. ראה זמר חלק א בתקנה ד, א).
18 [תקציר:] נתבאר ענין אהבת עולם שהיא האהבה הנלקחת מהעולמות, כשהבונן אידך שחיות כל העולמות רק מבחינת מלכות, והוא ותברך קדוש ומובדל וכו', שעל ידי זה יעקור רצונו מהכלי עולם, "ועמד לא הפצתי".
19 (ברכת קריאת שמע של שחירה).

4 (ראה תניא פרק מ"ד. תורת שלום שיהת שמחת תורה תרס"ח עמוד 87. אגרת כבוד קדושת אדמו"ר מוהרי"צ נרפסה בחוספה לקונטרס העבודה. קונטרס עין חיים עמוד 18 ובהערות כבוד קדושת אדמו"ר שם).
5 (נוסח "ארון עולם").
6 (פסוקי דומרה ברפת ושתבח).
7 (נוסח התקדוש).
8 (על פי ישעיה כט, יג: "מצות אנשים מלומדה").
9 (תהלים מ"ד, יא. וְשֵׁם: "מהעולם". ובפסוקי דומרה (מדרגי הקימים כט, י): "ברוך אתה ה' אלקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם").
10 (תהלים ס"ד, ו: "קרב איש ולב עמוק").
11 (ואתחנן ו, ד. כמו "דבר פי שמע עבדך") שמואל"א ג, י - מאמר אדמו"ר הגון תס"ג חלק ב עמוד תרעו ובכמה מקומות. וראה רש"י מקץ מא, סו: תשמע לשון הבנה ותאונה. ועוד. וביותר אידרא רבה חלק ג קל"ח, ב: שמע כלומר הבן).
12 (ראה ספר מצות קמן הובא בבית יוסף אורח חיים סימן סא דבור המתחיל

שִׁיעָלָה וַיִּגַע לְמִדְרַגַּת "בְּכָל מְאֹדָה"?
עַל זֶה אָמְרוּ: "נִכְנַס יוֹן יָצָא סוֹד", הַיּוֹם הַתּוֹרָה
שֶׁנִּקְרָאת בְּשֵׁם יוֹן. וּכְמֵאמֶר רַ"ן²⁸: "עֲרִיבִים עָלֵי דְבָרֵי
סוֹפְרִים יוֹתֵר מִיֵּינָה שֶׁל תּוֹרָה", כִּי עַל הָאֲהָבָה נֶאֱמַר
(בְּרַשִׁית א, ד): "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב", וְאָמְרוּ
רַ"ן²⁹: "כִּי טוֹב – לִגְנוֹז בַּתּוֹרָה". וְכִשְׁנֹכְנֵם "יֵינָה שֶׁל
תּוֹרָה" – "יָצָא סוֹד", הוּא אֹר הָאֲהָבָה הַגְּנוּז מִהֶעֱלֵם
אֶל הַגִּילּוּי, לְהִיטֵל אֶצְלוֹ גִּילּוּי הָאֲהָבָה רַבָּה הַמוֹשְׁרֶשֶׁת
בְּשֶׁרֶשׁ נִפְשׁוֹ בְּמִקּוֹר חוֹצְבָה, בְּבַחֲנֵינָת "בְּכָל מְאֹדָה".

[ד] וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "פּוֹתַח אֶת יְדֵי־ךָ"³⁰ – "יִדְוִי־ךָ", הֵן
הֵם בְּחִינַת הַצְּמִצּוּמִים³¹ רַבִּים וְעֲצוּמִים מְאֹד אֵין־סוֹף
בְּרוּד־הוּא לְהִיטֵל הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת הַמִּדְרַגּוֹת מֵעִילָה לְעֵלּוּל
כִּי וּמִקּוֹר הַתְּהוּוֹת הַעוֹלָמוֹת מֵאֵין לִישׁ – מִרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן
בְּרוּד־הוּא. וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ,
פּוֹתַח אֶת הַיְדֵי"ן וְהַצְּמִצּוּמִים לְהִיטֵל גִּילּוּי רְצוֹן־הַעֲלִיּוֹן
בְּרוּד־הוּא.

"וַיִּמְשָׁבֵעַ לְכָל חַי" – דְּהֵינּוּ בְּכָל חַיּוֹת וְאֹר
הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּעוֹלָמוֹת "מִרְיֵשׁ כָּל דְּרָגִין כּוּ", לְהִיטֵל בָּהֶם
בְּחִינַת "רְצוֹן" – שִׁיחִיהַ שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בָּהֶם בְּחִינַת
בְּרוּד־הוּא;

וְנִמְשָׁד לְנֶפֶשׁ הָאָדָם גַּם כִּן שִׁיחִיהַ מִתְגַּלָּה כּוּ
רְצוֹן־הַעֲלִיּוֹן שֶׁבְּנִפְשׁוֹ, דְּהֵינּוּ הָאֲהָבָה רַבָּה הַמוֹשְׁרֶשֶׁת
בְּשֶׁרֶשׁ נִפְשׁוֹ, לְמַעַל מִכְּדֵי שֶׁתּוּכַל הַנֶּפֶשׁ שְׂאֵת, מֵאַחַר
שֶׁהַרְצוֹן־הַעֲלִיּוֹן בָּא אֶצְלוֹ לִידֵי גִילּוּי לְמַטָּה לְבֹשֵׁי הַנֶּפֶשׁ
– דְּבוֹר וּמַעֲשֵׂה עַל יְדֵי דְבוֹר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּמַעֲשֵׂה
הַמְצוֹת.

לְהַנְבִּיל וּלְהַלְבִּישׁ אֶת הָאֲהָבָה זֶה בְּתוֹכָהּ מִפְּשֵׁ, לְהִיטֵל
תּוֹכָהּ רְצוֹן אֲהָבָה²⁰ זוּ.

אֲבָל אֲהָבָה רַבָּה הִיא בְּשֶׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ בְּמִקּוֹר חוֹצְבָה,
"כִּי חֵלֶק הַיּוֹ"ה – מִפְּשֵׁ – עִמּוֹ" (הַאֲיוֹנוֹ לֵב, ט). וְ"אֵינִי הַיּוֹ"ה"
לֹא שְׁנִיתִי" (מִלְּאֵי ג, ו) כְּתִיב, שֶׁהוּא יִתְבַּרְךָ לְמַעַל מִגְּדֵר
"עֲלִמִּין", וְאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו יִתְבַּרְךָ כָּלֵל, אֶפְיֻלוֹ כְּמִשְׁלֵ מִטָּה
מִיָּם אֻקְיִינוּם²¹; שְׁעַם הֵיטֵל שֶׁהוּא חֵלֶק קָטָן מֵאֵלֶּף אֶלְפֵי
אֶלְפִים וְרַבֵּי רַבְבוֹת, עִם כָּל זֶה שִׁיּוֹד אֵיזָה עֲרֵךְ וַיְחֹס
בְּמִהוּתוֹ הַדּוּמָה לוֹ. שְׁגַם מִהוּת הַטָּפָה הִיא מִיָּם כְּמוֹ הַיָּם
הַגְּדוֹל מִפְּשֵׁ. מִה שְׂאֵין כִּן אֵלָיו יִתְבַּרְךָ אֵין הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת
עֲרוֹךְ כָּלֵל. וְלִכְדֵּי הָאֲהָבָה שֶׁנִּלְקַחָה מִבְּחִינָה זֶה אֵינָה
מִתְלַבֶּשֶׁת מִפְּשֵׁ תוֹךְ הַנֶּפֶשׁ, וְאֵין הַנֶּפֶשׁ יוֹכֵלָה לְהַנְבִּילָהּ,
אֶלָּא הִיא בְּבַחֲנֵינָה מְסוּתֶרֶת, וְהִיא בָּאָה לִידֵי גִילּוּי
בְּבַחֲנֵינָת "בְּכָל מְאֹדָה כּוּ"²².

וְהִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ שְׂבִין "אֲהַכְתָּ עוֹלָם" לְ"אֲהַכְתָּ רַבָּה" הוּא:
כִּי אֲהַבְתָּ עוֹלָם הִבָּאָה מִחֲמַת הַתְּבוֹנָנוּת וְעוֹמֵק
מִחֲשַׁבְתּוֹ – יֵשׁ לָהּ הַפְּסָק. שְׂאֵם לְכַבּוֹ פּוֹנָה לְדְבָרִים
אַחֵרִים וְטוֹרֵד בְּמִחֲשַׁבְתּוֹ בְּעַסְקֵי עוֹלָם, אֵזֵי חוֹלְפֶת
וְעוֹבֶרֶת מִמֶּנּוּ כּוּ.

מִה שְׂאֵין כִּן הָאֲהָבָה רַבָּה שֶׁבְּשֶׁרֶשׁ נִפְשׁוֹ מִמִּקּוֹר
חוֹצְבָה – אֵין לָהּ הַפְּסָק²³. שְׁגַם אִם לְכַבּוֹ פּוֹנָה לְדְבָרִים
אַחֵרִים, הֵרִי אֵין בְּ"זֶה לְעוֹמֶת זֶה"²⁴ (קִהְלָה ג, ד) לְהִיטֵל
לְעוֹמֶת הָאֲהָבָה הַזּוֹאת, לְהַטְרִידָהּ וּלְהַפְסִיקָהּ. וְלֹאֵת
תִּשְׁאֵר אֲהָבָה זֶה בְּבַחֲנֵינָת רְשִׁימוֹ, לְהִיטֵל זְכָרוֹנָה תְּקוּעָה
כָּלֵב, בְּלֵב²⁵ תְּמוֹט עוֹלָם וְעַד²⁶.

[ג] אֵךְ כִּיצַד תְּהִיָּה אֲהָבָה רַבָּה זֶה²⁷ בְּבַחֲנֵינָת גִּילּוּי,

לְהַמְשִׁיךְ זֶה מִחֲמַת שְׁוֵהוּ "כְּהֵנָּה בְּרַעוּתָא דְלֵבָא", כְּמוֹ שֶׁכְּתִב רַבִּינוּ ז"ל. אֵךְ עַל
יְדֵי הַצִּיּוֹן שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה יֵשׁ לִמֵּר שְׂוֵדֵי נִמְשָׁד, כִּי מִשָּׁה גַם מִדְּחָה בְּחִינַת הַלְעוֹמֶת
זֶה דְּעֻמְלָה, וְעַל יְדֵי שֶׁתִּיהַ נִשְׂא תְּמִיד הַצִּיּוֹן בְּנֹדָאֵי לֹא תִּיהַ הַפְּסָק" – סֵפֶר
הַמְּאָמְרִים תְּרַמ"א עֲמוּד קלג).

(27) (רֵאָה לְקוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "צִיֵּינָה וְרֵאֵינָה" הַשֵּׁנִי).

(28) (עֲבוּדָה וְרָה לֵה, א. נִחְבָּר בְּאַרְבֵּיט לְקָמוֹן נב, ד וְאֵלֶּךְ).

(29) (בְּלִקְוֵי תּוֹרָה בְּמִדְרָגָה ית, ד: "גְּנוּז לְצִדִּיקִים, וְחִיבֵן גְּנוּז תֵּינֵי בַּתּוֹרָה. וְעֵינִן
בְּוִיֵר פְּרִשַׁת תְּרוּמַת דָּף קִמְט, א". וְרֵאָה הַגִּינָה יב, א (לְצִדִּיקִים לְעִתֵּר לְבָא).
דָּגַל מִחֵנָּה אֶפְרַיִם בְּרַשִׁית בְּשֵׁם הַכַּעַל שֵׁם טוֹב. וְרֵאָה סֵפֶר הַמְּאָמְרִים תְּרַפ"ד
עֲמוּד רג בְּהַעֲרָה).

(30) ("פּוֹתַח אֶת יְדֵי וַיִּמְשָׁבֵעַ לְכָל חַי רְצוֹן". תְּהִלִּים קמח, טו).

(31) (תְּקוּנֵי זֵהר בְּהַקְדָּמָה ז, ב. וְרֵאָה שֵׁם תְּקוּן סט (ק, א). לְעֵיל מִה, ד. לְקוּטֵי
תּוֹרָה תְּצַא מ, ג. רֵאָה הַשֵּׁנִי סד, א).

(20) (עַל פִּי שִׁיר הַשִּׁירִים ג, י: "תּוֹכוֹ רְצוֹן אֲהָבָה מְבֹנֵת וְרוּשְׁלָם").

(21) (רֵאָה עֵין חַיִּים שֶׁעַר צִיּוֹר הַעוֹלָמוֹת (שֶׁעַר מַג) בְּתַחֲלִילוֹ. וְרֵאָה גַם פְּרָדִם
שֶׁעַר טו פְּרָק א. וְרֵאָה מֵאֲמֵרֵי אֲדָמוֹר הַקָּדוֹן כְּתוּבִים חֵלֶק א עֲמוּד רמב וְשֵׁם נִסְמָן).

(22) (וְעֵינִן בְּתַנְיָא סוֹף פְּרָק מ"ג. וְעֵינִן גַּם כִּן פְּרָק י"ט) (רֵאָה לְקוּטֵי תּוֹרָה
בְּמִדְרָגָה ט, ד).

(23) ("כִּי חֵלֶק הַיּוֹ"ה עִמּוֹ" מִפְּשֵׁ, וְ"אֵינִי ה' לֹא שְׁנִיתִי" כְּתִיב). – אֹר הַתּוֹרָה
פְּנֻחָה (בְּמִדְרָגָה כָּרָךְ ג) עֲמוּד א'קנו).

(24) (הַקְּוִנָּה לְאֲהָבָה דְּבַחֲנֵינָת יְחִידָה. – תְּהֵת אֲרַמְנוֹר הַצְּמַח צָדֵק לְקוּטֵי תּוֹרָה
תְּצַא לוֹ, ג. וְרֵאָה סֵפֶר הַעֲרִיבִים – תְּכ"ד חֵלֶק א עֲרֵךְ אֲהָבָה מְסוּתֶרֶת, מְלוּאִים
לְהַעֲרָה 380).

(25) (תְּהִלִּים קד, ה: "כָּל תְּמוֹט עוֹלָם וְעַד").

(26) (הָאֲהָבָה רַבָּה . . אֵין לָהּ הַפְּסָק: "וּבְדְבוֹר הַמִּתְחִיל "וְעִשִׂיתָ צִיּוֹן" (לְקָמוֹן
תְּצוּחַ פג, ג וְאֵלֶּךְ) ש"אה"ר" יֵשׁ לָהּ הַפְּסָק אַחַר הַתְּפִלָּה.

אֵךְ "אֲהָבָה רַבָּה" זֶה שֶׁהִיא "אֲהָבָה בְּתַעֲנוּבִים", שְׂאֵמֶשֶׁר לְהִיטֵל שֶׁתְּכַתֵּן יוֹכֵל

מרוכ כל, עד שאין פח בנפשו להנביל את האהבה בלב, רק בבחינת ראייה מבחויץ⁴⁰:

[ו] וזהו ענין "חכילי עינים"⁴¹ - פירושו: אדמומית העינים⁴². שאודם העינים הוא מחמת תוקף רשפי אש, "דמוקדין ליה בשלהוביתא כו". והוא בחינת מעלת ומדרגת השבת, "אז תתענג כו וקראת לשבת ענג"⁴³.

אך "מי שטרם בערכי-שבת כו"⁴⁴. ולכן צריך כל ימות החול ליגע את נפשו, לעורר את האהבה-רבה ואהבת-עולם, ועל ידי זה יגיע לבחינת ה"אהבה פתענוגים" המתגלית בשבת.

והנה כל זה בא מבחינת ומדרגת יין - יינה של תורה. וזהו "חכילי" - "כל חייך הטועם אומר: לי לוי⁴⁵, לפי שיתגלה בחינת "חיד הטועם" את היין. דהיינו בחינת חכמה וטעמי מצות, שהם בחינת תענוג העליון. ועל ידי בן נתעלה בעילוי אחר עילוי - "לי לוי", עד רום הפעולות.

(פירושו: "חיד הטועם" זהו בחינת "אהבה פתענוגים" המתגלה בשבת, שהוא בחינת שם ע"ב דחכמה. ואין אומר: "לי לוי" ב' פעמים, דהיינו שנקללו בו ב' אהבות הנ"ל - "אהבה רבה" ו"אהבת עולם", שהם מ"ה ופ"ו, דמ"ה מקבר

ולכן אמרו רז"ל³² ששואלים את האדם: "קבעת עתים לתורה?"³³ שעל ידי זה יעורר את האהבה מלמעלה בשרש נפשו שאינה מתלבשת בשום כלי המעלים ומסתיר, שאין כמוה ולא דוגמתה ב"זה לעומת זה" הנ"ל, ואין לה הפסק - שאפילו בעסקו בשאר ענינים תהיה אהבה זו תקועה בלבו. ומזה יבא לידי "ודברת בם כו"³⁴ (ואתחנן ג, ז).

[ה] ובה יובן הפתוב "חכילי עינים מיינן". פירושו: "עינים" הוא מה שפתוב "עיני תמיד אל ה'" (תהלים כה, טו); "הנה עין ה' אל יראיו"³⁵ (תהלים לג, יח). והוא בחינת "לאסתכלא ביקרא דמלכא"³⁶. דהיינו שאיר בלבו אור האהבה לה' בבחינת ראייה, היא בחינת "אהבה פתענוגים" (שיר השירים ג, ז), שהיא מדרגה העולה על כולנה - למעלה מ"אהבה רבה" ו"אהבת עולם"³⁷.

ובענין שפתוב (שיר השירים א, טו): "עיניך יוניים" - כמו זוג יונים ששומתפלים תמיד זה עם זה ומתענגים בו, כך יהיה קשר האהבה בדביקות נפלא ועצום, עד שיהיו עיניו ולבו כל הימים³⁸ רק "לאסתכלא ביקרא דמלכא". וכמו שפתוב בזהר על פסוק (שיר השירים ג, ה) "הסבי עיניך כו" - ד"מוקדין ליה בשלהובין דרחימותא"³⁹. שתהא האהבה מתלהבת ומתלהטת בלב איש, להתענג על ה'

(32) (שבת לא, א).

(33) (שאפילו מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה תמיד, מכל מקום יקבע עתים לתורה. גוף פתב יד הנקמה צדק).

(34) (ועיני ב' אגרת הקדוש" (סימן כט) בדבור המתחיל "אימא ריש פקך ד' דמגלה וראשמשפת בתנא כו, כמו ששונה הלכות כו", ועיני שם).

(לקצור: [נתקאר ענין אהבה רבה שהיא אהבה המסותרת ומושרשת בנפשו מצד מקור חוצפה, "כי חלק ה' עמו", ולזאת תכסוף למקורה שהוא אין סוף ברך הוא עצמו שאינו מגדר עלמין כלל. ונמצא אהבה זו נלקחה מצד עצמות אור אין סוף ולא מצד ביטול העלמין, ולכן נקראת "אהבה רבה" שאינה מתיישבת בלב ואין לה "לעומת זה". ויצאיתה אל תגלוי הוא על ידי עסק התורה שהיא רצון העליון, ועל ידי זה מתגלה אהבה רבה זו שהיא בחינת רצון העליון שבנפשו).

(35) (ובאתערוחא דלתתא - "עיני תמיד אל ה'", אתערוחא דלעילא - "עין ה' אל יראיו". - פתב יד 414/633).

(36) (להסתכל (להתבונן) בכבוד המלך. ראה זהר חלק ב, ב).

(37) (צריך עיין - פתניא פקך מ"ג משמע ד"אהבה רבה" היא "אהבה פתענוגים").

יחיד לומר שיש ב' בחינות "אהבה רבה": הא' - האהבה הנקשרת פתניא פקך י"ט, כשבאה לידי גילוי כשאינה בבחינת גילוי פתענוג. ותזלה מפנה היא "אהבה רבה פתענוגים" (ראה גם אור התורה ורחי בראשית פקך ב) עמוד שסח, ב. יתל אור עמוד תיח).

ועיני במקום אחר - על פסוק "אחותי רעיתי יונתי כו", שם נתקאר: "אחות" היא מצד אהבה טבעית, ו"יונתי" היא אהבת פתענוגים (לקטוי תורה שיר השירים לה, ד).

(38) (על פי מלבי"ם ט, ג: "עיני ולבי שם כל הנמים").

(39) (ששורפים אותו בשלהבות של אהבה. זהר חלק ג קדושים פה, א. וראה תורת חיים משן ריג, א. ספר המאמרים תרמ"ט עמוד רנח).

(40) (ועיני במקום אחר - על פסוק "עיניך יוניים" (לקטוי תורה שיר השירים יד, ב), ועל פסוק "הראינו את מראוך" (ראה מאמרי אדמו"ר הנקן פתובים חלק ב עמוד קכ).

(41) (ראה תרגום אונקלוס על "חכילי" - "יסמקון". ובפירוש רש"י: "חכילי" - לשון אודם. . . שכן דרך שותי יין עיניהם מאדמיין . . . אודם עינים יתא מרוב יין").

(42) (ראה אור התורה פאן שפט, א בשם אור תורה מהפניד).

(43) (ישעיה נח, יג. יד. בהיפוך הפך. וראה לעיל טו, ג).

(44) ("אכל בשבת". ע"ו, ג, א. וראה ספר הערכים חב"ד ח"א ערך אהבה מסותרת הערה 349).

(45) (פחופות קיא, ב: "חכילי עינים מין - כל חיד שמועמו אומר: לי לוי". ובאה"ת ורחי שעה, א מציון: "כ"ה כמד"ר פרישת ורחי פרישה צט". ומכאן ענין "לי לוי". וראה לקמן מה, ב. תו"ח רמג, א. סה"ט תרל"ב ח"ב ע' תצט. תקיב).

(משלי כח, ה) – מאליהם, שצריך לדקדק ולפשפש כו⁵², ולהיות מייגע עצמו⁵³ כו.

אך אחר כך יגיע לבחינת ומדרגת ה"חלב". כמו שהחלב על דרך משל מגדל את הולד להיות אכרי ונגדלים, כך בחינת החלב של תורה מגדל את מדותיו – אהבה ויראה כו, להיות לו אהבה ויראה היותר גדולים בגדלות המוחין.

(שהאברים הם המדות, ועיקרם הם חג"ת נה"י, ובחינת חב"ד שבתוכן המקיימות אותן. וכל אחד מג'54 מיני בחינות אלו פלוגה מפל הנ"ל הרי פ"א. וכל בחינה נחלקת לג' בחינות – ראש, תוף, סוף – הרי רמ"ג. ושרשם ה' חסדים המגדילים – הרי רמ"ח⁵⁵).

וזהו "רוחצות בחלב כו" (שיר השירים ה, יב), שהחלב מרחיץ המדות, ונהפכין ממהות למהות, להיות נהפך לבו ונעשה פאיש אחר לגמרי, בשינוי המדות – פולן שוין לטובה⁵⁶.

ומזה יומשך להיות "לְבַן שִׁינִים", שיהיה בהם בחינת לבנונית ובהירות בבירורי המדות, בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות, בבחינת ראייה חושיית, שלא ביגיעה – יגיעת הנפש ויגיעת בשר, רק מיד יגיע אליו כו. וזה⁵⁷ "חכלילי כו מנין כו, מחלב כו". ובחינת יין וחלב נעשה הפל בחינת "חכלילי" – "לוי לוי" עד רום המעלות⁵⁸ :

ב"ן, ועל ידי יחוד מ"ה וב"ן מתגלה בשפת בחינה הנבונה משיניהם, והוא בחינת שם ע"ב – אהבה "פתענוגים"⁴⁶ :

"ולבן שינים מחלב": פירושו: כי שינים – הם הפוחנות את המאכל להיות מתעכל במעיו שעל ידי זה יהיה מזון לגוף. מה שאין כן בשלא ילעום ויטחון המאכל בשיניו, לא יבא לידי עפול כלל, ולא יהיה לו למזון ולשובע.

וכך על דרך משל, כדי שיהיה מזון ל"רמ"ח אברין דמלפא⁴⁷, שתהא נפשו מרפכה אליהם, שיתאחד ממש עם הנפש, צריך להיות בבחינת שינים הפוחנות ומפררות. דהיינו לפרר ולברר כל מעשיו ודבריו ומחשבותיו, ולדקדק ולפשפש בהן, ולהיות מ"מארי דהושבנא"⁴⁸, לשקול כל דרכיו ולפלם מעגלותיו⁴⁹. ונקרא בלשון הגמרא "דקדקו במעשיו"⁵⁰, שעל ידי כך יהיה בבחינת עפול בנפש – שהפול יקבל למזון ולשובע, והפסולת – המעורב תערוכת זר ופסולת ידחה לחוץ.

וכן בענין בירורי המדות אהבה ויראה, "כל חד לפום מאי דמשער בלביה"⁵¹ ושוקל במאזני שכלו: כיצד היא האהבה האמיתית לה? וכיצד היא בחינת "אתהפכא חשוכא כו" באמת לאמת?

להיות מייגע את עצמו ביגיעת הנפש לבא למדרגה זו, שיהיה נקבע בלבו באמת לאמתו בלי דמיונות כו. וכיוצא בזה כמה דרכים הידועים ל"מבקשי ה' יבינו כל"

לגל ירחו הוא בחינת "מארי דהושבנא" במחשבה ודבור ומעשה שמהם נעשו לבושים לנפש הנקרא "יריחו". ודמשה היינו לברר המדות עצמן. והוא ענין בחינת שינים שמבררים וטוחנים המחשבה ודבור ומעשה והמדות כו. – אור התורה ורחי שם עמוד 2282.

(54) מנ"ג בחינות אל: חג"ת, נה"י, חב"ד.

(55) עין תיים שער פרקי הצלם פרק ו).

(56) נדון שוין לטובה: לשון רש"י ריש פרשת חיי שרה.

(57) אילי צירף להיות: וזהו.

(58) (קצור): נחבאר ענין שינים שפוחנות ומבררות המחשבה ודבור ומעשה שלו לשקול דרכיו ולפלם מעגלותיו. וכן בבירורי המדות, אהבה ויראה שתהיה האהבה אמיתית כו ליגע את עצמו כו. והחלב של תורה מגדיל המדות שיהיו בגדלות המוחין, ומזה יומשך ליבון השינים שיהיה בהם בהירות בבירורי המדות בעילוי אחר עילוי שלא ביגיעה כו.

קצור [כל המאמר]: יש בחינת "אהבת עולם" ואהבה רבה:

"אהבת עולם" היא האהבה הנלחמת מהתבוננות בפיסול העולמות לגבי הבורא והברד, שחיותו וקיומו רק מבחינת "שם כבוד מלכותו וכו", ויומשך מזה שיעקור רצונו מחבלי עולם ולא יהיה לו רצון בלתי לה' לבדו.

(46) (קצור): נחבאר פירוש "חכלילי עינים" הוא תוקף האהבה בבחינת "לאסתכלא ביקרא דמלפא", בבחינת תענוג עצום, והכל בא על ידי "יגיעה של תורה" כנ"ל ש"נכנס יין יצא סוד", ואהבה זו שפתענוגים גדולה מ"אהבה רבה" ואהבת עולם" הנ"ל. וזהו "חד הנועם" מתוקות ותענוג הנ"ל "אומר לי ל" – שנגללים בו ב' אהבות דלעיל – "אהבת עולם" ו"אהבה רבה", וזהו בשפת "אז תתענג על ה'").

(47) (ראה תקוני זתר תקון ל).

(48) (מפעלי חשבון. ראה זתר קרח קעה, א. תניא פרק כט).

(49) (על פי משלי ה, כו): פלם מעגל רגלך וכל דרכך יפני".

(50) (ביצה כט, ב): "מרא דעובדא". ובפירוש רש"י: "מדקדק במעשיו".

(51) (ראה זתר חלק א קג, ב, קכט, ב).

(52) (וכל זה הוא בחינת שינים. אך כל זה הוא עדיין בחינת קטנות השכל מאחר שצריך לדקדק כו. – כתב יד 633. ואולי נשמט בדרפוס מפני מילים הדומות).

(53) (וענין לעיל בביאור על פסוק "אסרי לגפן", דענין ל"ב שינים הם ל"ב נתיבות שנושקים מהחכמה לברר מעשיו כו. וענין במקום אחר בענין מרגלים ששלח יהושע ושלח משה, שהוא בעבודה קרוב לענין זה. כי מרגלים דירושע

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

גדול מפני שמביא לידי מעשה דוקא ויול בטר מעמא כנ"ל אבל מה שנק' זיו ואור לבר הוא בחי' טעמי המצות שבח"ע שנק' נסתרות לה' אלקינו כו' משא"כ בחי' הנגלה שבתורה שאינו אלא לעשות המצוה דוקא זהו מ"ש אשר אנכי מצוך היום בדבור דד"ת שהוא למעלה הרבה מח"ע משום דנתב"ס כנ"ל בגוף המצוה שהן פנימית רצה"ע ומצות ת"ת שכוללם הוא ודאי יותר עליון מכל טעמי המצות שבח"ע וז"ש והיו הדברים האלה דמצות דאנכי ושנתם כו' ודברת בם ואחר כך וקשרתם כו' שהוא בחי' המעשה כידוע שאם אין מצות ת"ת אין מעשה דאם אין חכ' דתורה הנגלית אין יראה דמעשה שז"ש דתלמוד מביא לידי מעשה וכמו"ש והנגלות לנו ולבנינו כו' לעשות דוקא והלמוד שלא על מנת לעשות כו' ונמצא שבחי' הנגלה שבתורה בחיצוניות למעלה מפנימית דח"ע דתורה כו' והיו שאמרו דנובלות חש"מ תורה הנגלית לנו לשמור ולעשות ולשבת קא' דבחי' נובלות זו דח"ע שבאה למטה לברר לעה"ד טו"ר יותר גבוה מגופה דחש"מ עצמו וד"ל):

(כג) וזהו שבק"ש א' והיו הדברים האלה כו' אחר ואהבת בכל כו' ובכל מארך דוקא לפי שאה"ר דכל מארך בלי גבול אין לה כלי להכילה בין מצד בחי' הכלי דמקבל שלמעלה מכלי הגבלת המוח והלב וכ"ש שא"א שידבק באה"ר בעצמותו ממש שלמעלה מן החכ' וגם למעלה מן העוה"ב כו' כנ"ל וע"כ הוא אומר עצה לזה והיו הדברי' האלה אשר אנכי מצוך היום דוקא על לבבך כו' פי' אנכי מי שאנכי מצוך היום שהוא בקיום פנימי' רצה"ע דמצות אשר אנכי מצוך היום דוקא בעוה"ז שיפה מכל חיי העוה"ב כו' שזהו יותר גדול גם מאה"ר דכל מארך לפי שבוה מתקשר' הנשמה במהו"ע ית' ממעם הנ"ל דנעוץ תב"ס כו' וד"ל (ואע"פ שמה שאמר והיו הדברים כו' מדבר במצות ת"ת שהוא מ"ש ודברת בם כו' ומצות ת"ת שרשה רק בחכ' דאורייתא מח"ע נפק' כנ"ל שאינו' רק בחי' זיו ואור בעלמא כמו"ש ותורה אור כו' הענין הוא דדבור דד"ת הוא רק לדבר גילוי פנימי' רצה"ע שבמעשה המצות שהוא מקור כללי לכל מעשה המצות וע"כ א' דת"ת כנגד כולן ותלמוד

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - מה יפו פעמיך

ולכלוך כי באצ"י לא יגורך רע כתי' שאין מקום ליניקת החיצוני' שם, וה"ז כמו הנכנס בהיכלו שמנקה רגליו ומנעליו מהלכלוך והטנוף שבחוצ'ן, והנה כמו שהוא למעלה בהשכינה מל' דאצ"י שהוא מקור נשמות ישראל, כך בישראל עצמן בעלותן לרגל' דכתי' יראה כל זכורך את פני הוי', סוכ"ע שבאצילות, למעלה מומן ומקום, אני הוי' לא שניתי מבלי שימצא שם ראש וסוף בהשתלשלות (ולכן יראה כל זכורך כי קטן וגדול שם הוא), ולכן כתיב ע"ז מה יפו פעמיך בנעלים, כי להיות עליה זו בבחי' אצילות ואז להיות כי עלתה המל' בתכלית העילוי מתייפה גם הלבוש שק של המנעלים כי רחצה אותם מכל טנוף ולכלוך אחיות החיצוני' דעשי' קודם שעלתה כו' והיו מה יפו פעמיך בנעלים. אך

ב. והנה כתי' רחצתי את רגלי. פי' כל כל הנ"ל בענין המנעלים שהשכינה מל' אצ"י מתלבשת בהם עד"מ על רגלי' אינו אלא כשנשפלת בבי"ע להחיות רוח שפלים בבחי' גלות, שאז מוכרחת להתלבש בלבוש המנעלים, כמו עד"מ מי שהולך במקום שיש בו טנופת ולכלוך שמתלבש מנעלים שלא יתנפלו רגליו, כך עד"מ ירידת השכינה בבי"ע שיש שם קליפות שרוצים לחטוף יניקה יתירה, לכן יהי' ההתלבשות שלה ברגלי' שלא יהנו החיצוני' מרגלי השכינה, כי רגלי' יורדות מות מקום שיש שם יניקת החיצונים. וגם לצורך עלמין דקדושה כי השפע צריכה להתעלם ע"י המנעלים כנ"ל, אבל בעלותה באצילות אומרת רחצתי את רגלי שכבר רחצה אותם מכל טנוף

רב חסד משפיע חיות לכולם גם למו שאינו ראוי כמו הנדבן וחסדן במבטו שישפיע גם לנבזים ושפלים כמו לגדולי הערך כו' וזהו בת נדיב כמ"ש נדיבי עמים נאספו כו' כמו שאמר אברהם לו ישמעאל יחי' שמחמת שהי' מסמ' דחסד הי' גם מותרי השפע ממנו לישמעאל כמ"ש במו"א והגם שאותו חסד שירד במותרות נשתלשל מאד למטה ומחי' לקליפה גשמי' כישמעאל מ"מ בשרש שרשו הוא מאור חסד עליון האלקי ממש כנ"ל, וזהו שאומרים כלה נאה וחסוד"ה פי' כשרוצים להעלות המל' הנק' כלה מזכירים איך שהיא בת נדיב כלומר שבא מותרות שפע החסד מצד תגבורת אור חסד העליון כי רב חסד הוא רק שאח"כ בא מזה סיבת ריבוי ההשתלשלות כנ"ל וכזאת הוגבהה ונתעלית לגבי בעלה או אביה מקור החסדים הוא אברהם שהי' אב המון גוים כו' וזהו חסוד"ה לשון נפעל דהיינו החסדים שלה להחיות ע' שרים הוא ממקור תגבורת החסד דאברהם וזהו העליה שלה ע"י אהרן שושבינא דילה להיות כי הכה"ג מזכיר שרש שרשה במקור החסדים כנ"ל מביאה אל בעלה בזה וד"ל:

להבין איך יתכן שגופו של לבוש שק יהיה יפה ויעלה גם הוא לבחי' אצי', ר"ל גם שרחצה המנעלים מכל לכלוך ומינוף הלא מ"מ נשאר עור שהוא לבוש גם ועב ומהו היופי בו כ"כ עד שיעלה בבחי' האצי' ויאמר עליו מה יפו פעמיך בנעלים. אך הענין להיות כי ידוע דשרש לבושים דנוגה דבי"ע נפלו בשבח"כ וקודם שנפלו בשבירה היו במדרגה היותר נעלה מבחי' האצי' כמ"ש לפני מלך מלך לבנ"י כידוע דכל שנפל למטה מוכרח להיות שהיה במעלה גדולה יותר קודם שנפל כו', אלא שאחר שנפל הוא לבוש גם ועב כנ"ל אבל כשמתעלה לשרשו שקודם השבירה הרי הוא מאד נעלה במדרגה. וזהו שהמנעלי' כמו שהם בעשי' הוא בחי' לבוש שק, אבל כשעלה המל' באצי' אז המנעלים דעשי' מגיעי' לשרשן שקודם השבירה שהיו מאד נעלה לכך נאמר ע"ז מה יפו פעמיך בנעלים. וכן בישראל למטה כשעולין ברגל. וזהו שאמר עוד מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ופי' רו"ל בתו של אברהם שנק' נדיב כי הנה עיקר סיבת הנפילה בהשתלשלות רבות עד שיש יניקה גם לע' שרים החיצונים הוא מחמת תגבורת חסד העליון כאשר הוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

שישה משמותם

נשי"י יש להם אהבה ורצון טבעי' לאלקות, אך הנה לפי שהנשמה ירדה למטה בגוף ונה"ב וכמ"ש בראת יצרת נפחת כו' ולזה הגוף ונה"ב מסתיר על הנה"א שלא יאיר אורה כו', לזה הי' ענין העלאת המנורה שאהרן כה"ג הי' מעלה את הנרות שהי' מעלה את נשי"י שיאירו אותם באהבה ורצון לאלקות. והנה עכשיו בחי' זו של אהרן הוא ענין בחי' תפלה דהיינו ברכת אהבת עולם אהבתנו שהוא בחי' אהבה הנמשכת מלמעלה להלחיב הלב בתפלה. והנה כתי' ויקחו אליך שמן זית זך, אליך הוא בחי' משה, והיינו לפי שאהרן הוא בחי' שושבינא דמטרוניתא ומשה הוא בחי' שושבינא דמלכא שהוא בחי' המשכה מלמעלמ"ט, והיינו לפי שענין העלאת הנרות הוא שהנר נמשך להאבוקה, ולכך צריך להמשיך מתחלה את האבוקה, כי ביטול והמשכת הנר הוא בפני האבוקה דוקא ולכן צריכין להמשיך האבוקה תחלה, וזהו ענין בחי' משה דוקא שהוא שושבינא דמלכא בחי' המשכה מלמעלמ"ט שהוא בחי' תורה, שמן הוא בחי' חכמה

שישה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כו', ויש להבין למה בחשן היו י"ב אבנים ובאפוד לא היו רק ב' אבנים, וגם י"ל למה הי' צריך אהרן לשאת את שמות השבטים שהוא ענין העלאת נשי"י שהרי אהרן הי' מדליק את הנרות שהוא ג"כ ענין העלאת נשי"י, ומהו ההפרש שבין העלאת הנרות להעלאת האבנים שנשא אהרן את שמות כנ"י. והנה כתיב טוב שם משמן טוב ופירשו רז"ל במד"ר בקהלת במקומו ע"פ זה (דף י"ט ע"א בדפוס שקלאווי) שטוב שם קאי על שמות השבטים שנשא אהרן וטוב משמן הטוב דאהרן שנמשח בשמן המשחה ולכך אם הי' נחסר אות א' משמות השבטים הי' כל עבודתו של אהרן פסול, אף שאהרן נשא אותם מ"מ הם למעלה ממנו כו'.

והענין הוא דהנה מתחלה י"ל ענין העלאת המנורה שאהרן הי' מעלה את הנרות, הנה כתי' נר הוי' נשמת אדם, והיינו שכמו שטבע הנר לעלות למעלה כמ"כ

ר"פ אין עומדין דל"א ע"א ובירושלמי שם), והיינו לפי שהתורה נותן כח לאדם שיהי' לו בחי' העלאה בתפלה כו' והיינו לפי שאהרן ומושה הם בחי' חו"ב שהוא בחי' אין ויש ולכך היש הוא במל לפי שהם תרין ריעין דלא מתפרשין, ומושה שהוא בחי' אין נותן כח בהיש שיהי' היש במל כו', וזהו ויקחו אליך שמן זית זך, שכדי שיהי' העלאת הנרות הוא ע"י משה שהוא בחי' שושבינא דמלכא כו'.

אורייתא מח"ע נפקת, וזך הוא כ"ז אותיות התורה, כ"ב אותיות והי' אותיות מנצפ"ך שהם כפולות (והיינו שענין תפלה הוא בחי' העלאה שרוצה לידבק ולהתקשר באו"ם וא"א לידבק באו"ם כ"א ע"י התורה שהיא המאור וישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא וקודב"ה כולא חד כו') ועוד שהתו' נותן כח שיהי' העלאת הנרות בתפלה שלזה אמרו אין עומדין להתפלל אלא מתוך דבר הלכה פסוקה (ברכות

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

שופטים ושוטרים תתן לך, שבת פרשת שופטים, תער"ג

אך הנה יש דרך אחרת שע"י מתעלה גם בחי' חמור כמה שבאפשר שיתעלה, והוא ע"ד יששכר חמור גרם והוא ע"י ויט שכמו לסבול שסובל עול התו' שמיינעת ונוטלת כח האדם ע"י בירור גם בחי' חמור כו'. ובעבודה ענין החמור הוא כמארו"ל חמרא אפי' בתקופת תמוז קריא לי', והיינו גם בתוקף זריחת אור השמש קריא לי', והיינו גם כשמתבונן בענין אני ה' לא שניתו שלא יש שום שינוי בין קודם הברי' לאחר הבריאה, מפני שכ"ז הוא רק הארה לבר כו', וכמ"ש שמש ומגן ה"א שזהו רק הארת ש' הוי' הנמשך ע"י אלקי' אבל בהוי' עצמו לא יש שום שינוי כלל כו', וממילא הרי גם לגבי ש' הוי' הכל במל ממש שאינו בבחי' מציאו' כלל שז"ע הוי' אחד שהכל הוא בבחי' אחדות גמורה כו', דמהתבוננת זאת הוי' צ"ל כלות הנפש להכלל בבחי' ש' הוי' עצמו כו', או להיות בבחי' ביטול במציאו' כו', והיינו דמהתבוננת איך שהכל הוא הארה לבר שאינו תופס מקום כלל לגבי הוי' עצמו ואינו עושה שום שינוי ח"ו, צ"ל כלוה"נ בבחי' תוקף הרצוא להכלל בעצמו' או"ם וכמו מי לי בשמים ועמך לא תפצתי כו', ומהיוצא מזה מאחר שכ"ז הוא רק הארה לבר הרי כולא קמי' כל"ח ממש בלי שום מציאו' כלל, הרי מובן מזה ענין האחדות איך שהוי' אחד כו' (והוא דבהדעה העליונה והיינו בש' הוי' עצמו הרי אין שום מציאו' כלל שכולא קמי' כלא כו', שע"י ההתבוננת והעמקת הדעת בזה שנגיש בו הענין צ"ל בחי' הביטול במציאו' כמו שהוא בהדעה העליונה כו', ובאמת בהתבוננת איך שהוא הארה לבר הרי גם לפי דעה התחתונה אינו תופס מקום כלל כו', והביטול דהעדר תפיסת מקום (כשמרגיש העדר תפיסת מקום שלו) הרי מתבטל במציאותו כו', וכמו הקטן לגבי

קפ) וזנה ידוע דהלכות התו' כמו שבאו למטה זהו ע"י התלכשו' גמורה דח"ע באור הנשמה דמל' דברי' ויצי' כמ"ש באנה"ק בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח, ואור הנשמה דבי"ע ה"ז מכחי' הכלים דאצי' שהן כמו דבר שבפ"ע כו', וע"כ גם התו' כמו שהיא למע' בבי"ע ה"ז ג"כ בכלל בחי' חיצוני' התו' כו', שהרי כל הלכות התו' ישנם ברוחני' שזהו לימוד הנשמות בג"ע שלומדים תורה הרי א"ז הלכות הגשמי' כ"א שלומדים שם אותן ההלכות ברוחני', וכמו קא מיפלגי במתיבתא דרקיע אם בחרת קדמה כו' דכ"ז הוא ברוחני', מ"מ ג"ז הוא שמדבר בעולמו' ונבראים כו'. וכמו הנגעים באדם הגשמי למטה הוא שהדם נעקר שם ונתהפך לליחה והוא מורה הסתלק' הדם והחיות מהמקום ההוא, ולכן נק' בתרגום סגירותא שנסגר הכלי לבלי יכנס האור והחיות כו', וכמו"כ בברי' ויצי' הו"ע אשר יוסגר כלי השנת הנברא מלקבל אור המהווה והמחי' אותו כו', וע"ה דברי' ויצי' הוא בתכלית הרוחני' וכאן בעשי' הו"ע סגירת דם גשמי, מ"מ שניהם הוא בענין נבראים ובע"ג כו', וכמו"כ ההלכה דמחליף פרה בחמור שבג"ע הוא הלימוד ברוחני' ההלכה והוא להיות שכל דבר יש לו שרש ומקור למע', וכד"כ הוא שרשם ומקורם בעש"מ שהן הע"ס דמל' אות' דבור העליון כו', ובוה יש כמה אופנים שונים אם נמשכים מגוף ועצם האותי' או מחילופי האותי' ותמורותיהן ויש חילופים וחילופי דחילופים ותמורות דתמורות כו' וכמ"ש בסש"ב ח"ב ומבו' במ"א, דלפי אופן שרשו ומקורו לפי אופן זה הוא מדר' הנברא כו'. והנה פרה וחמור שניהם שרשם מפני שור שבמרכבה רק שפרה הוא בהמה טהורה שיכולה להתברר ולעלות למע', וחמור הוא בהמה טמאה שא"א להעלותו כו',

האהבה והרצון בתוקף מאד שיהי' נראה הא"ם בגילוי כו', והו"ע חולת אה' בבחי' תוקף האה' והתשוקה ביותר כו' וכמ"ש במ"א, ומ"מ אינו מתפעל. וע"י עסק התו' בפועל בשקידה וביגיעה גדולה ה"ה מתקן ומכבד גם קל"ה חמור כו', אך בכיבוד זה הרי צ"ל בו יתרון דיתרון האור הוא מן החושך, ולהיות שהחמור הוא קל"ה קשה דבר"כ ענין הקרירות הוא קשה מאד וכידוע בענין קליפת עמלק אשר קרד כו', הרי בהכבוד צ"ל בזה יתרון גדול כו'. וזהו המחליף פרה בחמור פי' פרה הוא הנה"ב ומחליפה במשא ועול החמור, צ"ל יתרון אור מחליפין אלו כו', ובוה הוא הלימוד בג"ע, וכן בכל ההלכות ברוחני' הענינים כו', ומ"מ הרי כ"ז הוא מדבר בעניני הנבראים כו', ומאחר שמדבר בעניני הנבראים ה"ז בחי' חיצוני' התו' כו'.

ק"צור. ובאנה"ק בקו"א דמהות ח"ע המתלבשת באור הנשמה דמל' דברי' מתלבשת בהלכות דתורה, וה"ז כלים דמל' דאצי', ולכן גם התורה בברי' היא בחי' חיצונית, ושם הוא ברוחניות, וכמו הנעים סגירותא היינו שנסגר כלי השגת הנבראים, המחליף פרה בחמור דשניהם מפני שור, אך חמור בה"ט והו"ע הקרירות, דהנה אני ה' לא שניתי מפני שהכל רק הארה, ומוזה צ"ל כליון אל העצמות, וגם מההרגש דהעדר תפיסת מקום צ"ל הביטול כמציאות, וגם מובן בזה איך דכולא קמו' כל"ה, ואתם בני' לא כליתם, וצ"ל כשור לעול בתורה שהיא עוז ותושי', גם קל"ה חמור שאינו מתפעל מהתבוננות כח הא"ם שבעולם שזוהו בבחי' ראי' ממש, והוא קל"ה עמלק, והתיקון הוא ע"י שקידה בתורה, וצ"ל בזה יתרון אור, וכ"ז מדבר בעניני הנבראים.

הגדול הרי מתבטל לגמרי (ער פארלירט זעך) כו', ובמ"א מב' דהביטול דהעדר תפיסת מקום הוא הביטול בהתפשטו' לבר וכמו שרגא בטהירא כו'). ואתם בני יעקב לא כליתם שאינם באים לידי כלוה"ג ואדרבה הוא בבחי' קרירות שאינו מתפעל כלל, והסבה לזה הוא להיותם בני יעקב עקוב הלב מכל והו"ע ממטום הלב שנעשה כאבן שאינו מתפעל משום דבר כו', והעצה לזה הוא ויט שכמו לסבול לקבל עליו עול תו' כו', שהתו' היא עוז ותושי' כו', וכמ"ש בתו"א ד"ה בחדש השלישי, וכמו מים הנוטפים על האבן שנעשה בו חלל כמו"כ התו' מתשת כח הנה"ב ונותנת עוז לנה"א כו'. גם י"ל חמרא קרירא לי' בתוקף זריחת השמש הוא כענין בני מחווא דחזיון יקרא דאורייתא כו', והיינו גם שרואה הפלאה דאלקו' וכמו בהתבוננו' דשאו מרום עיניכם כו' איך שיש כח א"ם בנבראי' כו', שזה מושג ומוכרח מאד מהנבראי' עצמן שיש בהם כח א"ם כו', והוא מהקיום שלהם דנבראים העליונים קיימין באיש, ונבראי' התחתוני' קיימין במין כו', דע"ה הוויים ונפסדים והתפסדות שלהם הוא הכרחי מפני שכל מציאותם הוא מהרכבה כו' וכמ"ש במ"א, ומ"מ חמה קיימין באיש ובמין הרי בהכרח שיש בהם כח א"ם המקיים ומתמיד מציאותם כו', וכמו"כ בהתנועה שלהם מה שמתנענעים תמיד בלי הפסק מוכרח שזה מכח הא"ם שבהם כו' וכמ"ש במ"א ועמשית"ל, וזהו שאו מרום עיניכם וראו כו', שזהו בבחי' ראי' ממש כמו ראי' חושי' ממש שרואין כח א"ם שבנבראים כו'. וכאשר בהשגתו הוא רואה ממש שיש כח א"ם בנבראים ובפועל אינו נראה כלל הכח הא"ם כ"א הנברא הגשמי ונמשך אחרי הישות כו', הרי מזה צ"ל

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

מרגלא וכו' תכלית חכמה תשובה - י"ט כסלו פ"ט בסעודה

דהשכלי דחכמה בעצם הרי אינו ענין של השגה, אלא דעצם השכלי דחכמה הוא ענין של הנחת הנפש, א לייג אין נפש, ואם לייגט זיך אז עס איז אזוי, והיינו דאין זה מה שהוא משיג בהשגתו בהענין שהוא כן, כ"א הוא מה שמונה אצלו, עס לייגט זעך בא אים אפ אז עס איז אזוי, והגם דהנחה זו אינה הנחה דראי' דחכ', היינו וואס ער זעט בכח חכמתו אז עס איז אזוי, והוא רק הנחה שכלית, אבל מ"מ הרי השכלי עצמו הוא בדרך הנחה ולא בדרך השגה, דער שכל לייגט

ג) והנה בינה הוא בחי' יש, דחכמה ובינה הם אין ויש, ולזאת הנה לא מיבעי דהשגה דבחי' בינה שהוא יש אינה תופסת את העצמות, אלא דגם חכמה שהיא בחי' אין הרי ג"כ אינה תופסת בהעצמות ב"ה, דחכמה היא ג"כ ידיעה שכלית, שהרי נקראת נקודת ההשכלה, הרי שהיא שכל גלוי, וכל ההשגה דבינה היא בנקודת ההשכלה דחכמה, ועם היות שאינה השגה ממש אבל מ"מ הוא השכלי דהשגה, והנה עם היות שבאמת הרי נראה ונרגש

עצומה ומטריח את שכלו בטרחה גדולה בשכל עמוק מאד שאינו מבינו, ואח"כ נופל לו שהענין הוא כך וכך, עם ווערט אים ליכטיג, הרי אנו רואים דכאשר עצם נקודת ההשכלה מאירה לו אז מתיישב אצלו הענין וגם בהתישבות טובה, ואח"כ כאשר מתחיל להביא הענין לידי השגה בפרטי הענין, הרי אין מתיישב אצלו הענין, ער הא"ט זיך אז ער ווייס ניט דעם ענין. ומעם וסבת הדבר הוא לפי שכשהאיר אצלו הנקודה שכלית ה' זה בדרך הנחה שכלית, ולא השכלי לבד, כ"א הנחה שכלית, וה' נרגש בזה עצמות המושכל, ומצד עצם המושכל נתיישב אצלו הענין, ואח"כ כשמתחיל להשיג הענין הרי מתעלם העצמות, ומאיר רק החיצוני שהוא השכלי לבד, ובהשכלי הרי אין הענין מתיישב עדיין, ולכן הרי העצה אז הוא שיקשר עצמו עוד הפעם אל עומק ופנימיו הענין כמו שה' אצלו בהנחה שכלית דוקא, צו טראגן זיך צו דעם לייג פון שכל, והיינו להרגיש בעומק יותר את ההנחה שכלית, דאז הנה ההנחה נותנת כח בהשכלי, וגדולה מזו ידענו דאפילו ראי' דחכ' שהיא למעלה מהשגה לגמרי ה"ה ג"כ מוספת כח בהשכלה, אשר מזה גופא מוכן דהנחה שכלית וגם אפילו ראי' דחכ' ה"ה ידיעה שכלית. קיצור. בינה הוא יש וחכ' אין, וחכ' ג"כ אינו תופס את העצמות, והוא לפי דחכ' הוא ג"כ ידיעה שכלית, והגם שיש מקום לומר דעצם השכלי דחכ' הוא רק הנחה שכלית, והגם דהנחה זו אינה הנחה דראי' דחכ' אלא הנחה שכלית, אבל השכלי הוא רק בדרך הנחה ולא בדרך השגה, ולזאת השכלה הבאה בדרך הנחה לא תשתנה, והבאה בדרך השגה יכולה להשתנות כי שכל מעלים על הנקודה.

ועך בא אים אפ בדרך הנחת הנפש, ולא בדרך השגה, והיינו דהשכלי שבזה ששייך אל ההשגה הוא החיצוניות לבד, ועצם הענין הוא בדרך הנחה, ועם היות שזהו שכלי אבל השכל עצמו הוא בדרך הנחה מיט א אפלייג, ולא בדרך השכלה מיט א פארשטאנד, דהפרש הוא דבהשכלה הבאה בדרך השגה הענג שבזה הוא ענג ההשכלה, וההשכלה שברך הנחה הרי הענג שבזה הוא טעם וענג הנפש, ולכן בהשכלה שבאה בדרך השגה הרי יכול להיות כי טעמי השכל יכולים לשנות את ההשכלה ולהטותה, וכמו ער"מ מי שמשכיל איזה השכלה עמוקה ומגלה אותה בטעמה ונימוקה בטוב טעם ודעת רחבה בנועם שכלי, ומ"מ הנה כאשר עוד חכם גדול מקשה לו בהענין ההוא ומביא ראי' לדבריו בטעמי ההסברה הרי אז יטה החכם הראשון מהשכלתו הראשונה מפני נעימת הענג שכלי ומיב הסברתו ועומק חכמתו של החכם השני, משא"כ כאשר ההשכלה באה בדרך הנחת הנפש, הנה הגם שיש בזה טוב טעם שכלי ג"כ, הנה השכל והטעם אינם פועלים המי' בעצם ההשכלה, ולכן כאשר יבא חכם גדול ויקשהו בהענין אשר ע"י הקושיות ההם יכולים להיות סתירות בהשכלי של השכלתו, מ"מ הנה מצד עצם הנחת נפשו בהענין הרי כ"ז לא יפעול בו שום המי' כלל, לפי שכללות ההשכלה היא באה בדרך הנחה ולא בדרך השגה, ולזאת כל הסתירות יכולים להיות בהשכלי (בהחיצוני) של ההשכלה היא ולא בעצם נקודתה של ההשכלה, דהנקודה היא אמת ואינה מקבלת שום סתירה, ואינה אלא רק מה שהשכלי מעלים על הנקודה, וראי' לדבר, דהנה אנו רואים במוחש דכאשר האדם מייגע עצמו ביגיעה

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג השבועות, תרצ"ד

אך אחרי שהענין "הנח" אצלו היטב, הוא מסתכל עליו כמי שמסתכל על דבר מצוייר, שכן, הענין השכלי נצטייר במוחו בדוגמת דבר כמו ציור הנראה לעינים.

כבר דובר¹ בגודל מעלת הציור. מי שיש לו חוש הציור יכול לתאר לעצמו ענין ולחיות אותו, דבר המביא תועלת רבה בעבודה.

הוד כ"ק אאומז"ר הרבי ה"צמח צדק" אמר: מי שיש לו חוש בציור יכול להגיע בקלות יותר לתשובה, ויכולות להיות אצלו אהבה ויראה בהרגש בשר הלב הגשמי כמו ההרגש של אהבה ויראה גשמיות.

א. כשהיה אבי אומר חסידות ומדבר בהשכלות עמוקות ביותר, כמו בענין של הפשטה, איך מושכל הוא מופשט – היה מתבטא כך:

"כשהוא מבין את הענין, הרי לאחרי שהוא מבין אותו, הוא מתעכב להעמיק דעתו בענין, ומסתכל בציור במוחו על ההשכלה כמי שמסתכל על ציור נאה."

הרבה פעמים היה מתבטא בנוסח כזה:

"כשאחד מתייגע ביגיעת בשר ויגיעת נפש בסוגיא בגליא שבתורה, או בהשכלה של פנימיות התורה, שעד שהוא מבין את הענין היטב, הענין אצלו בשקלא וטריא,

(1) עיין לקוטי דיבורים חג הפסח תרצ"ד חלק א. פרק ב.

ובמקומות שונים, המים החיים והמים הקרים המרעננים. הטוב שהציוור גורם לו, הוא דבר מוחשי, שכל אחד יכול לדעת ולהרגיש בחיים ממש.

כשמישהו יתעמק באמת בהעמקת הדעת במחזה של התוועדות י"ט כסלו או שמחת תורה בימים עברו בליובאוויטש, ויעורר את כוח הזכרון להיזכר היטב על כל הפרטים שראה אז, ציור פני קודש הקדשים של הרבי, התמסרותם של המשפיעים והמשגיחים, ביטולם והתרוממות רוחם של המסובים, הניגונים הלבביים, שיחות הקודש, פני החברים – הרי בלי ספק שבאותה שעה ישקע בטוב האמיתי של אז, ויתמלא באור ובטוב של אז.

כמה טוב היה בכותלי בית המדרש "תומכי תמימים", כמה נעים היה לראות את פני קודש הקדשים כשחיוך מתוק נסוך על שפתי, מחזה שליטף כל לב כואב וריכך כל לב מאובן, כמה ערב ומתוק היה לשמוע ולהאזין לשיחות הקודש.

ג. חסידים ותלמידי התמימים שהיו בליובאוויטש בשעת התוועדות או ב"יחידות", אוצרים בקרבם אוצרות בלתי מוגבלים. כל התוועדות, כל "יחידות", היא אוצר של כל מיני טוב גשמי ורוחני.

כל מי שרק ניחון בחוש וברגש, ומצייר במוחו את המחזה איך שהוא היה ב"יחידות", עובר במחשבתו במפורט על מה שסיפר ושאל אז, נזכר על התשובה ועל נוסח הברכה שקיבל – מעורר אותו מחזה זה מהתרדמה של שטות, ומתמלא בחיות מחודשת.

אין מלים להביע בהן כמה ניחומים ותקוות משרה זכרון כזה, זכרון כזה מיקל את החיים הגשמיים, מכניס אור בחיי החולין ומביא לאומץ לב בעבודה החיה העתידה בחיים.

בישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש היה אחד המשפיעים הרב החסיד ר' מיכאל נ"ע. זקני תלמידי התמימים שיחיו, זוכרים מי היה ר' מיכאל.

בהיותו אברך, חלה אצלו קשות – לא עלינו – אחד מילדיו. הרופאים התיאשו מחייו ואמרו שאין להם מה לעשות.

ר' מיכאל הלך אל חברת החסידים וסיפר על מצבו המר. החסידים חיזקו אותו שלא יפול ברוחו, השם יתברך בודאי ירחם, אלא שעליו ללכת מיד לליובאוויטש. ר' מיכאל פרץ בככי מר, הוא מאד היה רוצה ללכת אל הרבי, אך הרופאים הרי אומרים, שמדובר בשעות ר"ל, ולשם מה ילך?!

אחד מזקני החסידים התרעם עליו קשות באמרו: הגמרא² אומרת "אל ימנע אדם עצמו מן הרחמים",

בחסידות ישנן עצות לכמה ענינים, הן בעניני המוחין והן בעניני המדות, הן בענינים הטבעיים בטבעי בני אדם והן בעניני רגילות שהאדם מרגיל את עצמו, הרי על הכל ישנה עצה וסדר כיצד לפעול הרחבת המוחין, תיקון המדות ושינוי הטבעיות והרגילות.

אחד הדברים שעל אנשי שלומנו ותלמידי התמימים יחיו להרגיל את עצמם – הוא: ציור.

כל מי שלמד בישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש, זוכר בודאי התוועדות של שמחת תורה וי"ט כסלו.

כל מי שהיה בליובאוויטש, שמע מאמר, היה ב"יחידות", ביקר בציונים הקדושים של הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים – צריך לצייר במוחו, בהתאם לזכרונו, את התמונה והמחזה הקדושים שראה ושחווה אז בהיותו בליובאוויטש.

כשם שאין בכוח המחשבה שום הגבלות ומחיצות של מקום, כך אין בו שום הגבלות ומחיצות של זמן. בכוח הזכרון אצורים האירועים העתיקים ביותר שראו אותם בתקופת הילדות, בתקופת החיים נטולי הדאגות, כפי שהיו אז, ובשעה של העמקת הדעת, חיים מחדש את הקסם והרגש העתיקים.

ב. כשהייתי בן חמש-שש שנים (חורף תרמ"ו) שהיתי עם ההורים ביאלטה (קרים). בשעת הטילים בין ההרים הייתי משחק בקרבתי של אבי. לעתים קרובות היה אבי שואל אותי, מה אני זוכר מתקופת קטנותי. סיפרתי לו על דברים שונים שזכרתי, והוא היה מסביר לי את אשר ראיתי בשעתו.

כך נחרתו במוחי הילדותי דברים שונים שראיתי בקטנותי, דבר שהביא לי תועלת רבה בבגרותי.

תודות להנהגה הטובה בה הדריכני אבי, להיזכר על מה שראיתי אי פעם, נחרת בזכרוני תואר פני קודש הקדשים הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שראיתי בהיותי בן שנתיים ושלושה חדשים.

בשנת תר"ן – השנה הראשונה כמעט בה שהה אבי במשך כל השנה בבית (בשנים שלפניה היה שוהה רוב השנה בחוץ לארץ) – היה מביא אותי לעתים קרובות לספר לו מהדברים שאני זוכר, ממה שראיתי בשנות חיי הראשונות. כך נוצרה בי התכונה, שאירועים שונים, ובמיוחד התוועדויות חסידיות, נחרתו עמוק במוחי, ואהבתי להתעמק מזמן לזמן בזכרונות ימי קדם.

גם כעת, אחרי שעבר עלינו ב"ה כל כך הרבה בעשרים שנות הגלות והיותינו "נע ונד", מהווים זכרונות ימי הקדם של התוועדויות שונות ושיחות הקודש בזמנים

(2) ברכות י, א.

ד. ביום קיץ אחד, השכים הרב הצדיק ר' לוי יצחק להתפלל, דבר שהפליא את תלמידיו. הוא סיים את תפלתו בשעות המוקדמות של הבוקר, קרא אליו כמה מתלמידיו, ציווה להזמין בעל עגלה ושכר אותו לנסוע אל אחד הישובים, שלשים-ארבעים קילומטר מברדיצ'וב. לא בעל העגלה ולא התלמידים ידעו מי נמצא באותו מקום, שבגללו עורך הרב מברדיצ'וב את מסעו.

לבעל אחווה מסויים, נוצרי, היתה חווה גדולה ליד ברדיצ'וב. כולם ידעו על חווה זו וכולם הכירו את בעל האחוזה, שהיה רגיל לבוא לעתים קרובות לעיר. היו לו כמה סוחרים יהודים שהיו קונים אצלו תבואה ושאר יבול הארץ. כן החזיקו יהודים שונים בחכירה בטחנות הקמח ובנהרות של החווה והאחוזה.

פעם אחת, בא לשם אדם מגרמניה וקנה מבעל האחוזה שטח קרקע שכלל יער, קרקע לזריעה ונחל קטן עובר בינותם, בצדו האחד של הנחל היה יער צעיר ויפה של עצי אורן ולידו תל מכוסה צמחיית דשא, ובצדו השני של הנחל השתערו שדות של אדמה פוריה.

אף אחד לא הכיר את הגרמני ההוא, ופרט לקשרים מסחריים אתו, לא נגע הדבר לאף אחד.

הגרמני הקים בנינים יפים במקום היפה ביותר בהדרת הטבע, בשטח הקרקע שקנה מבעל האחוזה, בהם חי עם משפחתו. היו לו אנשים שונים שעיבדו את האדמה.

כן הקים לו חווה יפה, טחנת קמח משוכללת (טחנת מכונה שהיה בה משום חידוש באותם הימים), והעסיק אנשים שונים בהפעלת החווה. הרבה יהודים הרוויחו פרנסתם בשפע ממנו.

עבר זמן מסויים, טחנת הקמח הפיקה קמח רב, היכול של האחוזה הצליח מאד, והגרמני בעל האחוזה, הביא מנהל חדש שידע היטב כיצד לנהל את האחוזה וטחנת הקמח.

המנהל החדש היה יהודי שחי לו ערירי בלי משפחה.

ובודאי יפעלו מליצי היושר אצל השי"ת לחכות בהחלטה עד שהוא יבוא אל הרבי.

אחד מאברכי החסידים, בעל מלאכה, חייט, וחברו של ר' מיכאל, הצטרף להליכתו של ר' מיכאל לליובאוויטש. בדרך הזדמנו להם כמה פעמים נסיעות זולות כך שלא הצטרכו ללכת כל הדרך רגלי.

בבואם לליובאוויטש, הצליח לו, לר' מיכאל, להתקבל מיד ב"יחידות".

כשנכנסתי אל הרבי – סיפר ר' מיכאל – ומסרתי את פדיון-הנפש עבור הילד, עבר בי בשעת מעשה הרעיון, מי יודע מה נעשה עם הילד, הרופאים הרי אמרו שזו שאלה של שעות – ופרצתי בבכי מר.

הרבי קרא את הפתק, ואמר לי: אל תבכה, חשוב טוב ויהיה טוב, אל נא תזעק, עוד תהיה בכריה-המצוה של הנכדים.

בכל שעה קשה – אומר ר' מיכאל – (ובביתו סבלו מצער גידול בנים), הייתי מצייר לעצמי פניו הקדושים של הרבי, ומלות ה"יחידות" האמורות – ונהיה לי טוב על הלב.

זהו בגשמיות, ובמיוחד ברוחניות מהווים כל הזכרונות הטובים, עמוד האור ועמוד האש, המאירים את המוח ומחממים את הלב.

בכל דור ודור היתה התוועדות החסידים אחד מעמודי התווך בבנין החינוך והדרכת החסידים.

חוש הציור הוא אחד מחשובי כוחות וחושי הנפש, המביאים לענינים גדולים, הן בענין של השכלה והן בענין של עבודה, והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים הוקירו מאד את בעלי חוש הציור.

הוד כ"ק אאזמור"ר הרבי ה"צמח צדק" סיפר ארוך מהרה"צ הרה"ק הר' לוי יצחק זצוקלה"ה מברדיצ'וב, ממנו רואים עד כמה הוקירו את מי שניחון בחוש של ציור.

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

ט) פְּרוֹז יוֹצֵא: שְׁכַב לִישׁוֹן, הִגִּיעַ מוֹעֵד הַשִּׁינָה, מוֹעֵד הַשִּׁינָה הִגִּיעַ, שְׁכַב לִישׁוֹן, וּבְהַשְׁמַע פְּרוֹז זֶה אֵימָה נוֹפְלֶת עַל הָאֶסְרִים, פִּי פֶּאֶשֶׁר יָבֹא הַמְּבַקֵּר וַיְבִיט בְּהֶאֱשָׁנָב פִּי פִּקּוּדָתוֹ "שְׁכַב לִישׁוֹן" עוֹד לֹא נִתְמַלְאָה, יְכוֹל הוּא לְעַנּוֹשׁ, וְזִמְן הַלְיָלָה מְסוּגָל יוֹתֵר לְעוֹנֵשׁ, פִּי בְרִשׁוֹת הַשׁוֹמֵר הַפְּשׁוֹט הַלְזָה לְחֶרֶץ מִשְׁפָּט קָל מְבִלִי שְׁאֵלֶת פְּקִיד הַמְעַרְכָּה, וְהַמְשַׁפֵּט הַקָּל הוּא לְלוֹן בְּמִרְתָּף חֲשׂוֹף וְרָטוֹב, אֲוִיר מְעוֹפֵשׁ, וּבְחֶבְרַת תּוֹלְעִים וְעֶכְפָּרִים.

עונש פנה נחשב לעונש קל, והוא רק רמז קל בהדרגה בשביל הנהגה ישרה, פעין רמיות אצבע על החוטם אשר הגדול מרמז להקטן ממנו.

מענין הוא סיפורו של האסיר ס. 99 המספר לתומו, כי אנוש זה אינו יכול לשקר, כי אין לו דעת פלל, ובטבעו מספר מה שיודע בלי שום פירוש ומכל-שכן איזה פיוון לפאר או לגגם את אשר קרה לו בבואו הנה ביום הראשון:

אנכי לא ידעתי חוקי בית האסורים

וכאשר פקדו עלי לישן, והייתי אז יחידי בחדר זה ולא חפצתי עוד לישן ואשב לי ואקטר מקטרת, השומר הביט בהאשנב הלזה (כן הוא מראה בידו) ויצו עלי ברוגז כי אשכב לנות, ועניתי לו במלה משולשת (הנהוג בין הרוסים) ועוד לא גמרתי לגמור מקטרתי, והדלת נפתחה, והשומר מצוה עלי ללכת אחריו ואקום ואלף אחריו, והולכים אנהנו סולם אחר סולם, עד אשר ירדנו לפורדור מרתף הבית ויפתח אחד הדלתות ויצו לי לכנוס שמה, כנסתי ואדמה כי הולף הוא אחרי, אך פרגע שמעתי אשר הדלת נסגרת.

פסעתי – מספר – פסיעה אחת והנני ברפש, והאור מחניק ואצית עץ גפרית ואראה כי חדר גדול הוא כחמש אמות על חמש אמות, הפתלים רטובים ועליהם מרחשים תולעים גדולים לבנים שחורים ארוכים, וכל הלילה עמדתי בביצה עד קרסולי ומזמן לזמן נעניתי בדי לגרש העכברים הגדולים אשר קפצו עלי, וקולם היה מבהיל ומפחד אותי.

נדמה היה לי אשר זה ודאי יום שלם הנני יושב במרתף, ואכילה? (שואל האסיר ק. 100) טאם¹⁰¹ נייע חאטשעטסיא – טאם אי קורט נייע חאטשעטסיא, ניטשעווא נייע חאטשעטסיא, פאטאם סלישו טשטא דווער אטקרוואיוט, דומאיו טיעפער נא ראסטרעל פאווועזוט, סלישו קריק, חאדי סודא, אטוועטיל ניטשעווא נייע ויזשו קודא איטי, וואט טאגרא נאטשלאניק דאל סויעט אווידיעל, טאם אי קאיקא זשעלעזשנאאי יעסט קאק זדיעס, נא באזשע מאי, קאק סטראשנא, אידי וואן אט סודא – פריקאזאל נאטשלאניק – סייטשאס ווישאל, סטופאי נא ליעסניצו – פריקאזאל נאטשלאניק – סלאווא טיעבע האספאדי – דומאיו נייעט נייע ראסטרעל –

101 "איזה" רום מעלתך אני לך? נוהם הפקיד, "מנובל שכמותך, עבר ללבנים, מרגל*, אושיבך על שלשה ימים במרתף, ולא רק על שלש שעות כמו עכשיו".

התחלתי לבכות ולהתחנן. "אבי אתה, יקירי, אדוני הפקיד, אני אצית". ושוב הכני על פני, שלש פעמים רצופות. כואב מאד, השנים רועדות, דם שותת מהאף. בכל זאת אני מתאפק, משתדל לעמוד בדרך כבוד כיאות לפקיד.

זוכר אני עדיין את הדיסציפלינה הישנה בצבא. הייתי אדם. ארבע שנים עבדתי את מלכי. במלחמה היאפאנית הייתי. ראיתי גנרלים. מכיר אני סדר הוא סדר, ודיסציפלינה לא היתולים. נשאר אתה חיל נאמן עד נשימתך האחרונה, לא כמו הבחורים שבימינו, אשר רק מזמרים, מנענים בלשונם, ימינה, שמאלה, רק מבוכה.

99) סייטן. - ראה ספר השיחות תרפ"ז ע' 272-273

100) קוטייניק. - ראה ספר השיחות תרפ"ז שם.

101) שם אין תאווה לאכילה. שם אפילו אין חפץ לעשן. שם אינך מתאווה שום דבר. אחרי כן שומע אני שפותחים דלת. חושב אני - עכשו יובילוני לירי. הנני שומע שריקה. "בא הנה!" אני עונה: "איני רואה כלום, לאן ללכת". אז האיר הפקיד, וארא, והנה מטת ברזל, כמו כאן, אבל מרא דעלמא! מה נורא! "צא מכאן!" השמיע הפקיד. תיכף יצאתי. "עלה על המעלות!" צויה הפקיד. תודה לשם, חושב אני. לא למות בירי.

"עכשו" - אומר הפקיד - תדע כיצד לדבר עם פקיד. לגדף את הפקיד אסור. אתה האסיר, ואני פקיד. כעת אובילך לישון. תישן? שואל הפקיד. "אישן רום מעלות מעלתך, אישן". פתאום הכני מכת לחי, פעם ושתיים. נתבלבלתי, איני יודע למה ועל מה הכני.

(* [נחשב למרגל לטובת פינלאנדיא - ספר השיחות תרפ"ז ע' 266].

טיעפער – גאוואריט נאטשאלניק – בודעש זנאט קאק זדאָראָוואַטסיאַ נאַטשאַלסטוואָם, באַלשע פּאָ נאַטשאַלניקו ניעלזיאַ דיעלאַט, טי אַרעסטאָוואַני אַ יאַ טוואַי נאַטשאַלניק, אי טיעפער יאַ טיעבע פּאָוועדו ספּאַט, בודיעש ספּאַט? – ספּראַשיוואַיעט נאַטשאַלניק – בודו, וואַשע בלאַגאָראַדיע, בודו, טיוח, ראַז דוואַ פּא פּיזאנאמיו דאל, יא אדורעל ניע זנאיו פאטשעמו אי זא טשטא, קאקאי יא טיעבע בלאגאראדיע – גאוואריט נאטשאלניק – מערזאויעץ טי – ביעלי סלוגא, שפיאן, יא טיעבע נא טרי סוטקי אַוו פאגרעב פאסאזשו, ניע נא טרי טשאסא קאק טיעפער.

יא נאַטשאַל פּלאַקאַט, אי פּראַסיטיסיאַ, באַטשיושקאַ מאַי באַטשיושקאַ, מיליענקי מאַי, גאספּאדין נאטשאלניק בודו פּאסלושנים, אַפּיאַט טיוחניט פּאָ פּיזאנאמיו, טרי, ראַזא פּאדראַד, באַלנאַ טאַ אַטשען באַלנאַ, זובי דראַזיאַט קראָוו איז נאַסאַ פּאשאַל, ווסיאַטאַקי סטאיו דיערזשוס קאק סליעדויעט פּערעד נאַטשאַלניקאַם סטאַיאַט.

פּאַמניו יעשטשאַ סטארויו סאָלדאַטסקויו דיסציפּלינו, יאַ ווסיאַטאַקי טשעלאוועק ביוואלי, טשעטירי גאדא גאסדארא פּאסלוזשיל, נא יאַפּאנסקאי וואינע ביל, אי גענעראלאוו ווידאל, זנאיו טשטאַ פּאַריאַדאַק טאַ פּאַריאַדאַק, אַ דיסציפּלינאַ ניע שוטקאַ, מאַזשעס זדאחנוט א וויערנים סאלדאטאַם דאלזשען אסטאוואטסיאַ ניע קאק טיעפּערעשניע מאלטשוגאני קאטאריע טאלקאַ פּאיוט, יאזיקאַם וואראטיאַט נא פּראווא נא ליעווא אַ טאַלקו ניעט.

קאַקאַי¹⁰² יאַ טיעבע גאַספּאדין – גאַוואַריט נאַטשאַלניק – טאַוואַרישטט נוזשנאַ נאַזיוואַט, טיעפער גאַספּאָד ניעט, ווסיע טאַוואַרישטי.

נו חאָראַשאַ – גאַוואַרו – טאַוואַרישטש באַלשע ניע בודו, טראַח טראַח דווא אודארא קולאַקאַם אוו פליעטשא פּאָלוטשיל אַט נאטשאלניקאַ, קאקאי יא טיעבע טאווארישטש? ניעלזיאַ טאַק נאַטשאַלניקאַ נאוואַטי, טי דאַלזשען זנאַט טשטאַ טי אַרעסטאָוואַני, אַ יאַ טוואַי נאַטשאַלניק, נוזשנאַ סקאזאַט טאַוואַרישטש נאטשאלניק, יאַ אידו ראַזביטי, ספּאַט חאַטעלאַס, קוריט חאַטעלאַס, אַ זובי באַליאַט, אי באַקאַ באַליאַט, אידו אי דומאיו, טאַוואַרישטש נאטשאלניק, באַיוס ניע זאַביטס א טאַ פּלאַחאַ בודעט, אַח קאק פּריאַטנאַ בילאַ לאַזשיטיסיאַ נא קאיעטשקו או סיעבע אוו קאַמנאַטע.

צריך לומר: "חברי הפקיד". שבו צועד אני הלאה. חפצתי לישון, חפצתי לעשן, השנים כואבות, המתנים כואבות. צועד אני וחוזר במחשבתי "חברי הפקיד", ירא אני פן אשכח, ואוי לי אם אשכח. אך, מה נעים הי' עכשו לשכב על מטתי בחדרי.

102) "איזה ארון אני לך?" אומר הפקיד. "טאווארישטש (חבר), צריך לקראני. עכשו אין אדונים, עכשו כולם חברים!". "נו, טוב, חבר", אומר אני. "לא אוסיף עוד". טראח, טראח, שוב הכני באגרופו פעמים בשכמי. "איזה חבר אני לך?" לא כך קוראים לפקיד. עליך לדעת כי אסיר אתה, ואני הפקיד שלך.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

הנודע בשם המשכיל ה"ר חיים דובער נ"ע מקרעמענטשוג בקובץ 'התמים' המופיע מזמן לזמן מאיגוד תלמידי תומכי-תמימים דליובאוויטש, והנני פונה אליו בזה אשר יואיל להעריך מאמר אודות תולדות אביו החסיד, ארחות חייו וכל הפרטים הראויים לבוא בדפוס לזכר תהלתו ולתן[עלת] הרבים החפצים להכיר טיפוסי נבחרי חסידי חב"ד.

אתענין לדעת משלומי וממצבו והשי"ת יהי בעזר[ו] בגשם וברוח.

הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

בי"ה, ג' תמוז תרצ"ט

אָטוואַצק

ידידי הנכבד והנעלה, משכיל על דבר

טוב, מר מיכאל ש"י ווילענסקי

שלום וברכה,

אזכרה ימים מקדם קדמתה בהיותו לומד בשנת תרנ"ד בליובאוויטש טיב כשרונותיו ושקידתו אשר לרגלם ניבאו עליו עתידות מאירות כי ברצות השי"ת יביא תועלת רב בשדה חסידות עדת חב"ד, ולא אפונה כי לבבו שלם את ארחות חיי חסידי חב"ד ותורתם תורת חב"ד. ומה מאד הי' חפצי להעמיד זכרון נצחי לכבוד אביו החסיד

אגרות קודש

בי"ה, א' טבת, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

נבהלתי לקבלת ידיעות אשר מתנהג הוא בדרכים מיוחדים בנתיבות ושבילים, אף שידוע לכל דרך הסלולה שסללו לנו רבותינו הק' זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, הן בספרי נגלה וכמבואר ברמב"ם ה' ידיעות שדרך המיצוע הוא הדרך הנכון וטוב, ובביאור יותר בתורת החסידות אשר צריכה להיות עבודת השי"ת בשמחה, ועזב תעזב עמו, היינו לעבוד את הקב"ה ביחד עם הגוף ולא על ידי סיגופים ותעניות, וכבר נתבאר ענין זה בכמה מקומות, וגם בהשיחות בארוכה, ובפרט כשמצליח השי"ת ובונים בית בישראל כדת משה וישראל היינו שנוסף על האחריות בפני עצמו מקבלים אחריות עוד נפש מישראל, ודוקא עי"ז אם זכו שכונה שרו"י ביניהם, הנה פשיטא שצריך לשמור על הבריאות לקיים שעבוד הבעל לאשתו בשלשת הענינים ולעבוד את השי"ת בשמחה ובטוב לבב, שבזה נכללת ג"כ השמחה בבית כפשוטה, ע"י הנהגה בדרכי נועם, ולמותר להאריך בדבר הפשוט.

ואם לדעתי ישמע ילך בדרך המלך שהורו לנו רבותינו נשיאינו וכלך מתעניות וסיגופים התבודדות וכיו"ב, והשי"ת יצליחו לעבדו בנשמתו וגופו גם יחד, ושמחה של מצוה פורצת ומסירה הגדרים וההגבלות המונעים מזה.

בברכה להנהגה חסידותית בחיי היום יומים המח' לבשו"ט בכה"ל.

נ.ב. בודאי יש לו קביעות עתים בלימוד תורת החסידות, נוסף על שמירת שלשת השיעורים מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע בחומש תהלים ותניא הידועים.

השנים הטובות

זה קרה השבוע, בפְּרֶשֶׁת וַיְחִי. הצמח-צֶדֶק חזר מהחידר ופָּנָה לְסִבּוֹ הָאֶהוֹב, אֲדָמוֹ"ר הַזָּקֵן, בְּשֵׁאלָה: סָבָא, לְמַדְתִּי הַיּוֹם בְּחִידָר שִׁיעָקֵב אֲבִינוּ חֵי אֶת הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת בְּיֹתֵר שְׁלוֹ בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם.

בִּיצֵד זֶה יִתְכַן, שְׂדוּקָא בְּמִצְרַיִם, הַמְּקוֹם הַחֲמֵרִי וְהַנְּחוּת בְּיֹתֵר בְּעוֹלָם מְבַחֲיָנָה רוּחָנִית, יִחְיֶה יַעֲקֹב - בְּחֵיר הָאֲבוֹת - אֶת שְׁנוֹתָיו הַטּוֹבוֹת בְּיֹתֵר!?

הַשִּׁיב לוֹ הַסָּבָא, אֲדָמוֹ"ר הַזָּקֵן: בְּפֶרֶשֶׁה הַקּוּדְמָת, וַיִּגַּשׁ, מְסַפֵּר שֶׁלְּפָנָי שִׁיעָקֵב יָרַד לְמִצְרַיִם, הוּא שָׁלַח לְפָנָיו אֶת בְּנוֹ יְהוּדָה, בְּמִטְרָה לְפִתּוּחַ יְשִׁיבָה בְּאַרְצָ גִּשְׁוֹן, שֶׁם יִכְלוּ הַשְּׂבָטִים לְשַׁבֵּת וְלַהֲגוֹת בַּתּוֹרָה. הַפְּסוּקָא מְתָאָר זֹאת: "וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו, לְהוֹרֵת לְפָנָיו גִּשְׁוֹנָה".

פָּרַשׁ זֹאת אֲדָמוֹ"ר הַזָּקֵן - "לְהוֹרֵת", כְּאֲשֶׁר לוֹמְדִים תּוֹרָה - "לְפָנָיו גִּשְׁוֹנָה" - נִגְשִׁים וּמְתַקְרְבִים לְפָנָי הַשֵּׁם.

וְלָכֵן, סִיִּם הַסָּבָא אֶת הַתְּשׁוּבָה, יַעֲקֹב חֵי אֶת מֵיטֵב שְׁנוֹתָיו דְּוָקָא בְּמִצְרַיִם - בְּכוּחַ לְמוֹד הַתּוֹרָה, יְהוּדִי יָכוֹל לְהִיּוֹת דְּבוּק עִם הַשֵּׁם אֶפְלוּ כְּשֶׁהוּא נִמְצָא בְּמְקוֹם נְחוּת כְּמוֹ מִצְרַיִם.

בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה, יַעֲקֹב לֹא יָרַד לְמִצְרַיִם מְבַחֲיָנָה רוּחָנִית. הוּא אָמַנְם גַּר שָׁם, אֵךְ לֹא נִפְעָלָה אֶצְלוֹ כָּל יְרִידָה. וְלָכֵן דְּוָקָא שָׁם הָיוּ אֵלּוּ מֵיטֵב שְׁנוֹתָיו - כִּי בְּאַרְצָ יִשְׂרָאֵל אֵין חֲדוּשׁ שֶׁהוּא דְּבוּק בְּהַשֵּׁם, אֵךְ כְּאֲשֶׁר אֶפְלוּ בְּמִצְרַיִם הוּא וְגַם בְּנָיו יוֹשְׁבִים וְלוֹמְדִים תּוֹרָה וְדְּבוּקִים בְּהַשֵּׁם, אַז מְרַגְשֵׁת הַמַּעֲלָה הַעֲצוּמָה שֶׁל הַפִּיכַת חֲשֵׁךְ מִצְרַיִם לְאוֹר.

בְּכוּחַ לְמוֹד הַתּוֹרָה, יְהוּדִי יָכוֹל לְהַשָּׂאֵר דְּבוּק בְּכָל זְמַן וּבְכָל מְקוֹם עִם הַקּוּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

(מעובד ע"פ לקו"ש כרך י, פר' ויחי. מתוך 'שמעתא דאורייתא')

התורה מושרשת בעצמותו יתברך, ולכן כשם שעצמותו יתברך הוא למעלה מכל הקצוות ד"מעלה ומטה", על דרך זה הוא בתורה, שגם בהמשכתה למטה, בכל המדריגות שלה – גם כש"נסעה וירדה כו' עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה" – הרי היא בבחינת

בלי גבול

לקוטי שיחות ויחי כרך י

חומש לקריאה בציבור

פרשת ויחי

~ נקודות משיחות קודש ~

ויאמר השבעה לי וישבע לו (מו, לא) הקשו המפרשים, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחה ודרש שבועה. ויש לומר, שיעקב חשש שיוסף ישאיר את ארונו במצרים וינחה את קיום הבטחתו, וזאת - כדי שישאר עם בני ישראל במצרים, וזכותו תגן עליהם במשך שנות הגלות. והרי מטעם זה לא בקש יוסף עצמו מאהיו להעלות את ארונו לארץ ישראל מיד, אלא רק עם בוא הגאולה. לכן דרש ממנו שבועה, שהיא למעלה מטעם ודעת ולמעלה מהשבונות ושקולים.

(לקוטי שיחות כה עמ' 270)

שני ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: ויאמר ישראל אלי-יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את-זרעך: ויוצא יוסף אתם מעם ברביו וישתחו לאפיו ארצה: ויקח יוסף את-שניהם את-אפרים בימינו משמאל ישראל ואת-מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו: וישלח ישראל את-ימינו וישת על-ראש אפרים והוא הצעיר ואת-שמאלו על-ראש מנשה שכל את-ידיו כי מנשה הבכור: ויברך את-יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד-היום הנה: המלאך הגאל אתי מפל-רע יברך את-הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וידגו לרב בקרב הארץ (מח, טז) מה דגים שבים, מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם (כרכוכ, כ, א) דגים בטלים למקור חיותם, שהרי הם עצמם אינם נראים, ורואים רק את המים. וכתוצאה מכן, הם בלים ראויים לכרפת ה' ברבוי גדול. שכן, כל עוד הנבךא מרגיש את האני שלו, המגבל, הוא

מו כ ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי-יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ויקרבו ימי-ישראל למות ויקרא ל לבנו יוסף ויאמר לו אם-נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים: וישכבתי עם-אבתי וינשאיתני ממצרים וקברתי בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על-ראש המטה: פ (י"ז) מח ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה ואת-אפרים: ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על-המטה: ויאמר יעקב אלי-יוסף אל שדי נראה-אלי בלוי בארץ כנען ויברך אתי: (ישראל) ויאמר אלי הנני מברך והרביתך ונתתיד לקהל עמים ונתתי את-הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם: והעטה שני-בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד-באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו-לי: ומולדתך אשר-הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: וואני א בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד פברת-ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: וירא ישראל את-בני יוסף ויאמר מי-אלה: ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר-נתן-לי אלהים בזה ויאמר קחם-נא אלי ואברכם:

בקהלם אל־תחד כבדי פי באפם הרנו איש
 וברצנם עקרו־שור: וארור אפם פי עו
 ועברתם פי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם
 בישראל: פ ה יהודה אתה יודוך אחיך ידך
 בערף איביך ושתחוו לך בני אביך: ט גור
 אריה יהודה מטורף בני עלית פרע רבץ פאריה
 וכלביא מי יקימנו: י לא־יסור שבט מיהודה
 ומחקק מבין רגליו עד פי־יבא שילה ולו יקתה
 עמים: יא אסרי לגפן כתיב עירה קרי עירו ולשרקה
 בני אתנו כפם ביון לבשו וכדם־ענבים
 כתיב סותה קרי סותו: יב חכלילי עינים מיין
 ולבן־שנים מחלב: פ יזבולן לחוף ימים ישכן
 והוא לחוף אנית וירכתו על־צידן: פ יח יששכר
 חמר גרם רבץ בין המשפתיים: טו וירא מנחה
 פי טוב ואת־הארץ פי נעמה ויט שכמו לסבל
 ויהי למס־עבד: ס ידן ידיו עמו פאחד שבטי
 ישראל: יז יהידן נחש על־ידך שפיפן עלי־
 ארח הנשד עקבי־סוס ויפל רכבו אחרו:

יח לישועתך קניתי יהוה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

עד פי יבא שילה (מט, י) יבא שילה בגימטריא משיח.
 שילה בגימטריא משה (פעל הטורים) יבא שילה – היינו ביאת
 המשיח בפעל. שילה – היינו הניתנת כח' על ביאתו, שהרי
 "שילה" קים עוד לפני ה"יבא". כמתן תורה, שהנה על ידי
 משה, נתן לבני ישראל הכח להביא את הגאולה, היינו לברר
 ולזכך את העולם ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

(לקוטי שיחות יא עמ' 8)

חמישי יגד גרוד יגורנו והוא יגד עקב: ס
 כ מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני־מלך: ס
 טא נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי־שפור: ס
 טב בן פרת יוסף בן פרת עלי־עין בנות צעדה
 עלי־שור: טז וימררהו ורבו וישטמהו בעלי
 חצים: טז ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו
 מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:

יכול לקבל רק השפעה מגבלת בלבד; ואלו בטול ה'אני
 מכשירו לקבל השפעה באפן שלמעלה ממדידה והגבלה.

(לקוטי שיחות כה עמ' 11)

שלישי י וירא יוסף פיישית אביו ידימינו על־
 ראש אפרים וירע בעיניו ויתמדך יד־אביו להסיר
 אתה מעל ראש־אפרים על־ראש מנשה:
 יח ויאמר יוסף אל־אביו לא־כן אבי פיזה הבכר
 שים ימנה על־ראשו: יט וימאן אביו ויאמר
 ידעתי בני ידעתי גם־הוא יהיה־לעם וגם־הוא
 יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל מפנו וזרעו יהיה
 מלא־הגוים: כ ויברכם ביום ההוא לאמור בך
 יברך ישראל לאמר ישמך אלהים באפרים
 וכמנשה וישם את־אפרים לפני מנשה:
 טא ויאמר ישראל אל־יוסף הנה אנכי מת והיה
 אלהים עמכם והשיב אתכם אל־ארץ אבותיכם:
 טב ואני נתתי לך שכרם אחד על־אחיך אשר
 לקחתי מיד האמרי בחרפי ובקשתי: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וישם את אפרים לפני מנשה (מת, כ) מנשה – על שם "כי
 נשני", מורה שיהודי צריך להזהר מפני הגלות, המשפיקה
 את העבדה שמקומו האמתי הוא ב'בית אבי'. אפרים – על
 שם "כי הפרני", מורה שעליו להאיר את הגלות על ידי
 הוספת אור וקדושה, ובכך להוסיף גם בדרגת הקדושה שלו
 עצמו. יוסף סבר שמנשה קודם לאפרים, משום שזהו סדר
 העבודה; ויעקב הקדים את אפרים, המסמל את משרת
 העבודה (העליה שבאה באמצעות ה'ירדה', 'הפרני').

(לקוטי שיחות טו עמ' 432)

רביעי מטא ויקרא יעקב אל־בניו ויאמר
 האספו ואנידה לכם את אשר־יקרא אתכם
 באחרית הימים: כ הקבצו ושמעו בני יעקב
 ושמעו אל־ישראל אביכם: ג ראובן בכרי אתה
 פחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: ד פחו
 כמים אל־תותר פי עלית משכבי אביך אז
 חללת יצועי עליה: פ ה שמעון ולוי אחים פלו
 חמם מכרתיהם: ו בסדום אל־תבא נפשי

כֹּה מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבַרְכְּךָ בְּרֶכֶת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרֶכֶת תְּהוֹם רִבְצַת תַּחַת בְּרֶכֶת שָׁדַיִם וְרַחֵם: ^ט בְּרֶכֶת אֲבִיךָ גִבְרוּ עַל-בְּרֶכֶת הוֹרֵי עַד-תְּאֵאוֹת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וַיִּלְקַדֵּךְ נְזִיר אַחִיו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

נְזִיר אַחִיו (מט, כו) זְהִיר בִּיקְרָא דְאֶחָי (תרגום יונתן בן זדיאל) לא זו בלבד ש'יוסף לא השיב לאֶחָיו כְּגִמְלוֹם, וְלֹא זו בלבד שְׁלֹא פָגַע בְּכַבֹּדָם, אֶלֶּא הִיָּה זְהִיר בְּכַבֹּדָם! וְגַם לומר, שְׁהִיָּה "זְהִיר טָפִי" בְּהִנְהַגְהָה זו וְהִיא הִיָּתָה ה'שְׁעָר' לְכָל שָׂאָר עֲנִינֵי עֲבוּדָתוֹ. וּמִכָּאן לְמַדִּים הוֹרָאָה נִפְלְאָה, עַד כַּמָּה צָרִיךְ אָדָם לְהִתְנַהֵג בְּאַחֲבַת יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ כְּלָפֵי יְהוּדֵי שְׁהָרַע לוֹ. וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנָיָה: שְׁלֹא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֻלוֹ ח"ו, אֶלֶּא, אֲדַרְבָּה, לְגַמֵּל לְחַיִּיבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בַּזֵּהָר לְלַמֵּד מִיוֹסֵף עִם אַחִיו.

(לקוטי שיחות כה עמ' 452)

שְׁשִׁי ^{כו} בְּנִימִין וְאֵב יִטְרֹף בְּבִקְרָא יֹאכַל עַד וְלַעֲרַב יַחֲלַק שָׁלָל: ^{כה} כֹּל-אֱלֹהֵי שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבַרְךָ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ בְּרַךְ אֹתָם: ^{כט} וַיִּצְו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קָבְרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתַי אֶל-הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה עֶפְרוֹן הַחֲתָי: ^ל בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי מְמָרָא בְּאַרְצָה כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹתָם אֶת-הַשְּׂדֵה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחֲתָי לְאַחֲזַת-קֶבֶר: ^{לא} שְׁמָה קָבְרוּ אֶת-אֲבֹתָם וְאֵת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ שְׁמָה קָבְרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ וְשְׁמָה קָבְרָתִי אֶת-לֵאָה: ^{לב} מִקְנֵה הַשְּׂדֵה וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר-בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חֵת: ^{לד} וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוּת אֶת-בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל-הַמַּטָּה וַיָּגַע וַיֹּאסֵף אֶל-עַמּוּי: ^ל וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל-פְּנֵי אָבִיו וַיִּבֶךְ עָלָיו וַיִּשְׁקֵל-לוֹ: ^{לז} וַיִּצְו יוֹסֵף אֶת-עַבְדָּיו אֶת-הַרְפָּאִים לְחַנֹּט אֶת-אָבִיו וַיַּחְנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל: ^{לח} וַיִּמְלְאוּ-לוֹ אַרְבַּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחַנְטִים וַיִּכְפּוּ אֹתוֹ מִצָּרִים שְׁבַעִים

יוֹם: ^ה וַיַּעֲבֹרוּ יְמֵי כְבוֹתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פְּרַעֲוָה לֵאמֹר אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פְרַעֲוָה לֵאמֹר: ^ה אָבִי הַשְּׁבִיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאַרְצָה כְּנָעַן שְׁמָה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֵעֲלֶה-נָא וְאִקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאָשׁוּבָה: ^ו וַיֹּאמֶר פְּרַעֲוָה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת-אֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַד: ^ז וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת-אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל-עַבְדָּי פְּרַעֲוָה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אַרְצֵ-מִצְרָיִם: ^ח וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו וְכָל טַפָּם וְצִאֲנָם וּבְקָרָם עֹזְבוֹ בְּאַרְצָה גִּשְׁוֹן: ^ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַם-רַכֵּב גַּם-פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּכַד מְאֹד: ^י וַיָּבֹאוּ עַד-גֵּרֶן הָאֹמֶד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ-שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכַבֵּד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבֵל שְׁבַעַת יָמִים: ^{יא} וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת-הָאֲבֵל כִּי גִרֶן הָאֹמֶד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל-כְּכַד זֶה לְמִצְרָיִם עַל-פִּי קָרָא שְׁמָה אֲבֵל מִצְרָיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: ^{יב} וַיַּעַשׂוּ כְּנִיּוֹ לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם: ^{יג} וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ כְּנִיּוֹ אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעֲרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹתָם אֶת-הַשְּׂדֵה לְאַחֲזַת-קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחֲתָי עַל-פְּנֵי מְמָרָא: ^{יד} וַיָּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאֶחָיו וְכָל-הָעֹלָיִם אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת-אָבִיו אַחֲרָי קָבְרוּ אֶת-אָבִיו: ^{טו} וַיֵּרָאוּ אַחֲרֵי-יוֹסֵף כִּי-בָמַת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל-הַרְעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ: ^{טז} וַיִּצְוּ אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: ^{יז} בְּהִתְאֲמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנִי שָׂא נָא פֶשַׁע אַחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי-רָעָה גְמָלוֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיִּבֶךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו: ^{יח} וַיִּלְכוּ גַם-אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לַעֲבָדִים: ^{יט} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל-תִּירָאוּ כִּי תַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי: ^כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה

וְלַעֲלָמֵי עֲלְמֵיָא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם,
 ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
 בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושרתא,
 תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

לאחרי הסיום של ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר",
 כיון שמדובר בו אודות האבות שנקראו ישרים - נכנסים
 להתחלת ספר שמות, שהוא "ספר הגאולה". שכן, אף
 שבתחילתו מסופר אודות ענין הגלות, הרי לאחרי־זה נעשה
 ענין הגאולה, ועד לסיום הספר שבו מדובר אודות בנין
 המשכן.

ובהתחלת ספר זה כותב רש"י שבני ישראל "נמשלו
 לפוכבים", והרי תכונת הפוכבים היא שאין בהם שינויים,
 ועומדים תמיד באותו מצמד ומצב, הן ביום והן בלילה, והם
 קטנים (בהשוואה לשמש ולירח), שזהו ענין הביטול.

והענין בזה - שמבלי הבט על כך שבני ישראל הם
 "המעט מקל העמים", עומדים הם בכל התוקף ללא
 שינויים, מבלי להתפעל מחשכת הגלות, ועד שמבטלים את
 ה"רעע קטן" של הגלות, ופועלים את הגאולה,

- שאודותה מדובר כבר בסיום ספר בראשית: "ויאמר
 יוסף . . . ואלקים פקד ופקוד אֲתֶכֶם", כך שסופו של ספר
 בראשית נעוץ בתחלתו של ספר שמות -
 על-ידי משיח צדקנו, ובוא ויגאלנו.

(שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ו)

מפטיר ב: וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי
 מְכִיר בֶן-מְנַשֶּׁה יְלָדוֹ עַל-בְּרַכְיֵי יוֹסֵף: ב: וַיֹּאמֶר
 יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקְדוּ וַיִּפְקְדוּ
 אֶתְכֶם וַהֲעֵלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֵיכֶם: ב: וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקְדוּ
 וַיִּפְקְדוּ אֱלֹהִים אֶתְכֶם וַהֲעֵלְתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה:
 ב: וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנָיִם וַיַּחְנְטוּ אֹתוֹ
 וַיִּישֵׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~

אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם (ג, כא) ועל שם זה נקראים
 כל ישראל על שם יוסף (תהילים פב, ב). וקשה, וכי מפני
 שכלכלם במשך תקופה קצרה נקראים על שמו לעולם. ויש
 לבאר, דהנה יוסף עסק בעניני העולם, וכל עניני המדינה
 הפקדו בנידו, ובכל זאת נשאר דבוק בה' בתכלית (ואלו

אלהים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה
 להחית עם-רב:

~ נקודות משיחות קודש ~

וישאו אותו בני ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה
 המכפלה (ג, יג) בתרגום יונתן בן עזיאל מבאר, שעשו עבב
 את הקבורה, וחוששים בן דן התיז את ראשו, והראש התגלגל
 לתוך המערה ונח בחיקו של יצחק. וקשה, הרי אין קוצרין
 רשע אצל צדיק. ויש לבאר, שעשו הוא רשע רק מצד 'גופו',
 היינו כפי שהוא בעולם הזה; אבל מצד 'ראשו', היינו שרשו
 הרוחני, יש בו נצוצות קדשה גבוהים, שלכן יצאו ממנו
 נשמות גבוהות, פרבי מאיר ואונקלוס. ואת ראשו של עשו,
 כפי שהוא נפרד מגופו, נתן לקבר אצל יצחק.

(לקוטי שיחות טו עמ' 193)

שביעי כא ועתה אל-תיראו אנכי אכלכל אתכם
 ואת-טפכם וינחם אותם וידבר על-לפם:
 ב: וישב יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי
 יוסף מאה ועשר שנים: ב: וירא יוסף לאפרים
 בני שלשים גם בני מכיר בן-מנשה ילדו
 על-ברכי יוסף: ב: ויאמר יוסף אל-אחיו אנכי
 מת ואלהים פקד ופקד אתכם והעלה אתכם
 מן-הארץ הזאת אל-הארץ אשר נשבע
 לאברהם ליצחק וליעקב: ב: וישבע יוסף את-
 בני ישראל לאמר פקד ופקד אלהים אתכם
 והעלתם את-עצמותי מזה: ב: וימת יוסף בן
 מאה ועשר שנים ויחנטו אתו וישים בארון
 במצרים:

חזק חזק ונתחזק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
 משיחה. אמן בתיבון וביומיבון ובתי דכל בית ישראל,
 בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
 לעלם ולעלמי עלמייא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם

השִׁבְטִים בָּתְרוּ לְהִיּוֹת רוֹעֵי צֹאן, פְּרוֹשִׁים מִהַעוֹלָם, כִּדְבִי שְׂיֻכְלוּ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּלִי הַפְּרָעוֹת). לָכֵן נִקְרְאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׁמוֹ, כִּי הוּא מִפְרָנְס אוֹתָם תָּמִיד בְּמִזוֹן רִחְמֵי וּמְעַנֵּן

(לקוטי שיחות כה עמ' 252)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטה במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיחַ דְּרַכִּי־נַעַם, וְכִלְנִיתִיכִתִּיחַ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֵלָה עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי אֵמַת וְצָדֵק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּקְרְבוּ וַיְמַדְדוּ לְמוֹת וַיִּצְוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר: כ אֲנֹכִי הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ כְּלִי־הָאָרֶץ כַּמְּהַר כַּמְּהַר בְּכָל תַּפְרִיז וְחֻזְקָתָ עִם שְׂאֵתָה עוֹדֵךְ נַעַר (שְׁלֹמֹה הָיָה בְּעֵת הַהִיא בֶן שְׁמֹנִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה (ר"ק רה"א כט) וְהָיְתָ לְאִישׁ הַשְּׁלֵם בְּשָׁנוֹ, הוֹאִיל וְאֵמֶת: ג וְשָׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְיָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת

בְּדַרְכָּיו לְהִיּוֹת רַחוּם וְרַב חֶסֶד כְּמוֹהוּ לְשֹׁמֵר חֻקְתָּיו הַמּוֹצִיט שְׁלֵא נִתְגַּלֵּי טַעֲמִיהֶן מְצוֹתָיו מִה שְׁבִין אָדָם לְמִקּוֹם וּמִשְׁפָּטָיו מִה שְׁבִין אָדָם לְחֶבְדוֹ וְעֵדוּתָיו מִצוֹת אֲשֶׁר טַעֲמִיהֶן לְהַעֲדִי עַל נִפְלְאוֹת ה' כְּשֶׁבַת וּמַעֲבִיר ה' וְהוֹדִימִים כְּפָתוּב בַּתּוֹרָה מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁכַּח אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְגַּח

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ וַיְמַדְדוּ לְמוֹת וַיִּצְוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ כְּלִי־הָאָרֶץ וְחֻזְקָתָ וְהָיְתָ לְאִישׁ: ג וְשָׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְיָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת בְּדַרְכָּיו לְשֹׁמֵר חֻקְתָּיו מִצוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדוּתָיו

שי למורא
ב) וְהָיְתָ לְאִישׁ, זָרִיו וּמוֹשֵׁל בְּנַפְשׁוֹ וְכוּשׁ אֶת יְצֻרֵהּ. ג) לְמַעַן תִּשְׁכַּח, כְּעֵבֶר שְׂמִירַת הַתּוֹרָה

שי למורא

תצליח. ה) וְגַם, וגם זאת היא מדרכי ה' לבער אנשי הרשע. אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאֵב, אבנר ועמשא באו בהכנת דוד והלכו בשליחותו, ועם כל זה הרגם יואב, לבן יחשב תדבר בלפת לדוד. דְּמִי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, דם הראוי לשפך באנשים הלוחמים בנז, שפך הוא באנשי שלומנו. בַּחֲגֵרְתוֹ, במה שהגדר חרבו מצמרת במתניו לרחבו כדי שתהא נוחה לפל. וּבְנַעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו, וכשצא מול עמשא, שחה מעט לתפון נעלו, ונפלה החרב מתערה והגביהה בידו והרג את עמשא. ועמשא לא נשמר, כי ראה שהחרב מצמחה נפלה. ו) וְעִשִׂית בְּחִכְמַתְךָ, לפי חכמתך תמצא לו סבה. ז) תַּעֲשֶׂה חֶסֶד, כל חסד שתוכל. וְהָיוּ בְּאוֹכְלֵי שְׁלַחְנְךָ, וגם יהיו באוכלי שלחנך. ח) נִמְרָצָת, חזקה ומפרישת. ט) כִּיּוֹם לְכַתִּי מַחְנֵים, כשברח דוד מפני אבשלום, הלך עד מחנים וישב שם עד חזרתו לירושלים. והוא ירד לקראתי, לפים אותי.

שם: ד' לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לְאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דְּרָכֶם לְלַכֵּת לִפְנֵי בָּאֲמֹת כָּכֶל־לְבַבְּם וּבְכָל־נַפְשָׁם לְאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לָךְ אִישׁ מֵעַל כִּפּאֵי יִשְׂרָאֵל: ה וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה אשר עשה לשני־שרי צבאות יִשְׂרָאֵל

בַּפְתּוֹב בַּתוֹרַת מוֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁכֹּל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: ה לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לְאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דְּרָכֶם לְלַכֵּת לִפְנֵי בָּאֲמֹת כָּכֶל־לְבַבְּם וּבְכָל־נַפְשָׁם לְאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לָךְ אִישׁ מֵעַל כִּפּאֵי יִשְׂרָאֵל: ה וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה אשר עשה לשני־שרי צבאות יִשְׂרָאֵל לְאבְנֵר שֶׁר צָבָא שְׂאֵל וְלַעֲמֵשָׂא בְנוֹיֹתֶר שֶׁר צָבָא אֲבִשְׁלוֹם אֲשֶׁר באו בהכנת דוד והלכו בשליחותו ועם כל זאת ויהרגם יואב וישם דמי־מלחמה הראוי לשפוך בשווא וישפך אותם בשלם באנשי שלומי בערמה שלא ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו שהגדר חרבו מצמרת במתניו לרחבו בכדי שתהא נוחה ליפול בשחה מועפת, וכשצא מול עמשא שחה מעט ובנעלו אשר ברגליו תפון נעלו, ונפלה החרב מתערה, והגביה בידו והכהו נפש. ועמשא לא נשמר, על כי ראה אשר מצמחה נפלה מתערה: ו ועשית בחכמתך תמצא לו עילה וסבה כדי ולא־תורד שיבתו שלא ירד בשלם שאל לקבר במיתת עממו: ז ולבני ברזלי הגלעדי תעשה־חסד והיו באכלי שלחנך כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִידָךְ שְׂפָרְדִּי אֲבִשְׁלוֹם בְּדוֹר, ברח דוד מירושלים למחנים שבעבר הירדן וכלכל אותו שם ברזלי הגלעדי (שמ"ב מ"ז כ"בט): ח והנה עמך שמעי בן־גרא שחה מלפניו תורה בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת (שמ"ב טו) כיום לכתי מחנים כשברח דוד מפני אבשלום והוא־ירד לקראתי הירדן לפים אותי וְאֲשַׁבַּע לֹא בִיהוָה לְאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בְּחָרְב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכֵם אַתָּה וַיִּדְעַתְּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לִּי וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עַם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵּר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּחֲבֵרוֹן מֶלֶךְ שֶׁבַע

לְאבְנֵר שֶׁר צָבָא שְׂאֵל וְלַעֲמֵשָׂא בְנוֹיֹתֶר שֶׁר צָבָא אֲבִשְׁלוֹם אֲשֶׁר באו בהכנת דוד והלכו בשליחותו ועם כל זאת ויהרגם יואב וישם דמי־מלחמה הראוי לשפוך בשווא וישפך אותם בשלם באנשי שלומי בערמה שלא ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו שהגדר חרבו מצמרת במתניו לרחבו בכדי שתהא נוחה ליפול בשחה מועפת, וכשצא מול עמשא שחה מעט ובנעלו אשר ברגליו תפון נעלו, ונפלה החרב מתערה, והגביה בידו והכהו נפש. ועמשא לא נשמר, על כי ראה אשר מצמחה נפלה מתערה: ו ועשית בחכמתך תמצא לו עילה וסבה כדי ולא־תורד שיבתו שלא ירד בשלם שאל לקבר במיתת עממו: ז ולבני ברזלי הגלעדי תעשה־חסד והיו באכלי שלחנך כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִידָךְ שְׂפָרְדִּי אֲבִשְׁלוֹם בְּדוֹר, ברח דוד מירושלים למחנים שבעבר הירדן וכלכל אותו שם ברזלי הגלעדי (שמ"ב מ"ז כ"בט): ח והנה עמך שמעי בן־גרא שחה מלפניו תורה בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת (שמ"ב טו) כיום לכתי מחנים כשברח דוד מפני אבשלום והוא־ירד לקראתי הירדן לפים אותי וְאֲשַׁבַּע לֹא בִיהוָה לְאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בְּחָרְב לִבְנֵי אֹיֵב בַּעֲצָמֵי לְקַחַת נַקְמָתִי מִמֶּנּוּ: ט וְעַתָּה הוֹאִיל וְאַתָּה תִּמְלֹךְ תַּחְתַּי אֶל־

בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֵרְתוֹ אֲשֶׁר בַּמְּתָנָיו וּבְנַעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: וְעִשִׂית בְּחִכְמַתְךָ וְלֹא־תוֹרַד שִׁיבְתוֹ בְּשָׁלֹם שְׂאוֹל: ז וְלַבְּנֵי בְרִזְלֵי הַגְּלַעְדִּי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאוֹכְלֵי שְׁלַחְנְךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִידָךְ שְׂפָרְדִּי אֲבִשְׁלוֹם בְּדוֹר, ברח דוד מירושלים למחנים שבעבר הירדן וכלכל אותו שם ברזלי הגלעדי (שמ"ב מ"ז כ"בט): ח והנה עמך שמעי בן־גרא שחה מלפניו תורה בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת (שמ"ב טו) כיום לכתי מחנים כשברח דוד מפני אבשלום והוא־ירד לקראתי הירדן לפים אותי וְאֲשַׁבַּע לֹא בִיהוָה לְאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בְּחָרְב לִבְנֵי אֹיֵב בַּעֲצָמֵי לְקַחַת נַקְמָתִי מִמֶּנּוּ: ט וְעַתָּה הוֹאִיל וְאַתָּה תִּמְלֹךְ תַּחְתַּי אֶל־

תִּנְקְהוּ מִהַעֲוֹן הַזֶּה כִּי אִישׁ חָכֵם אַתָּה לְמַצוֹא לוֹ עוֹן מוֹת בְּשִׁבִיל דְּבַר אֶחָד וַיִּדְעַתְּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא תִּנְחוּ לְמוֹת עַל מִסְתּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עַם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵּר בְּעִיר דָּוִד הַזֵּה: יא וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּחֲבֵרוֹן מֶלֶךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַיִם מֶלֶךְ שְׁלֹשׁ וְשָׁנַיִם וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים (שמ"ב ב), ולא חש למנותם כאן, על פי היה נדרף מאבשלום ששה

עטרת מרים

הַדְּשִׁים: יב וְשַׁלְמָה יֵשֵׁב עַל־כַּפֵּי דָוִד אָבִיו וְהִכֵּן מִלְכָתוֹ מְאֹד אִם עַל הָעֲלִיזִים:

שָׁנִים וּבִירוֹשָׁלַיִם מֶלֶךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וְשַׁלְמָה יֵשֵׁב עַל־כַּפֵּי דָוִד אָבִיו וְהִכֵּן מִלְכָתוֹ מְאֹד:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְבָרָיו אֱמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִשְׁמַח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמִלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמִהְרָה יָבֹוא וַיַּגַּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מִצָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף: ׀ וַיֹּאמֶר אֵל־עַמּוֹ הַזֶּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצּוֹם מִמֶּנּוּ: הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן־יָרִיבָה וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם־הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ: ׀ וַיִּשְׁיֹמוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּכֵּן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפְּרֵעָה אֶת־פְּתָם וְאֶת־רַעְמָסִס: ׀ וַיְכַאֲשֵׁר יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי יָרֵכָה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל)

א ׀ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ב רֹאוּבֵן שָׁמְעוֹן לָוִי וַיהוּדָה: ג יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבְנִימֵן: ד דָּן וּנְפְתָלִי גַד וְאָשֶׁר: ה וַיְהִי כֹל־נֶפֶשׁ יִצְחָק יַרְדֵּי־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם: ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכֹל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאֹד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ (לוי) ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־

וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶדֶד׃
 וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחֶמְרָם
 וּבִלְבָנִים וּבְכָל־עַבְדָּה בַשָּׂדֶה אֵת כָּל־עַבְדֹתָם
 אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶדֶד׃^{טו} וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 לַמִּלֻּדָּה הָעֵבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֵחָת שְׂפָרָה וְשָׁם
 הַשְּׁנַיִת פּוּעָה׃^{טז} וַיֹּאמֶר בְּיַלְדָּנָן אֶת־הָעֵבְרִיּוֹת
 וּרְאִיתָן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהִמַּתָּן אֹתוֹ
 וְאִם־בַּת הוּא וְחַיָּה׃^{יז} וַתִּירָאן הַמִּלֻּדָּה אֶת־
 הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵיהֶן מֶלֶךְ
 מִצְרַיִם וְהַחַיִּין אֶת־הַיְלָדִים׃

אגרות קודש

ב"ה, ו' טבת, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

ז"ע נתקבל מכתבו מכ"ד כסלו, ולפלא גדול שמקצר כ"כ אודות התועדות דיום הבהיר י"ט כסלו, והעיקר מביקורם של הנמצאים בחוצה, וכמרוז"ל גדולה לגימה שמקרבת, שקירוב זה מכשיר להיותם כלים לקליטת המעונות, ורואים במוחש, שכשיודעים שצריך לכתוב למי שהוא בכונן דא הרי זה מוסף מרץ בהפעלות וע"ד מרוז"ל אילו הי' יודע ראובן וכו'. ביחוד מענין אותי אם נתקבל המברק שלי בהנוגע לאנשי החיל בעתו, ואם הסבירו להם כמתאים לפניהם המלות האחדות אשר בו.

מצער אותי ביותר מה שכנראה ענין השייטלין (פארוק) נעשית הזזה בזעיר אנפין, והרי ידוע שכל אתערותא הבאה מבחוץ צריך לנצלה בשעת מעשה, משא"כ כשעובר משך זמן. ומ"ש אודות דוחק המצב כו' וכו' הנה האומנם אי אפשר הי' להשיג הלואות בקופות בגמ"ח של אני"ש (שכפי הנודע לי הנה ישנה באגודת חב"ד שע"י כת"ר שליט"א אצל הו"ח כו' הר"ד גנזבורג ושנים או שלשה בירושלים עיה"ק ת"ו)... וכבר ידוע גודל הזהירות וגודל הנסיון (ובא בהתחלת כל חלקי השו"ע) דאל יבוש מפני המלעיגים, והמפורסמות אין צריכים רא"י, אלא שבענין שלא הורגלו בו כ"כ אף שרק מפני סיבה צדדית ובאונס, הנה סו"ס נעשה כעין טבע, והמצב אינו מעורר את הכחות שנצרך הי' לעורר מפני הרציניית שבזה.

וכנראה שה"ה בהנוגע לעניני הנשים והבנים וחנוכם בכלל, שמוזנחים הענינים בכו"כ פרטים, אף שראו במוחש החורבן הגדול שגרמה אי שימת הלב להנשים ובנות, נוסף על דרוז"ל שמות רבה שאמר השי"ת בנתינת התורה, כה תאמר לבית יעקב תחלה, ואח"כ תדבר לבני ישראל, והוכחה בזה שבמצות עה"ד הי' לא כן וגרם מה שגרם עד סוף כל הדורות.

מובן שאין כוונתי בזה להטיף מוסר, אלא שיחפש הוא עצות ואותיות אשר יבהירו את המצב כמו שהוא, אפילו גם בענינים אלו שלא הורגלו עד עתה...

בברכה לבשו"ט בכל הני"ל.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:27	16:27	17:16	17:12	16:47	16:44	12:13	12:10	10:02	09:59	09:09	09:06	08:33	08:30	06:39	06:37	באר שבע (ח)
17:23	16:12	17:12	17:08	16:46	16:42	12:12	12:09	10:02	10:00	09:10	09:08	08:33	08:30	06:42	06:40	חיפה (ח)
17:24	16:09	17:13	17:09	16:50	16:46	12:11	12:08	10:01	09:58	09:08	09:05	08:31	08:29	06:39	06:36	ירושלים (ח)
17:25	16:23	17:14	17:11	16:46	16:42	12:13	12:10	10:03	10:00	09:10	09:08	08:33	08:31	06:41	06:39	תל אביב (ח)
17:02	15:50	16:48	16:43	16:09	16:04	12:27	12:24	10:33	10:31	09:49	09:47	09:00	08:58	07:45	07:44	אוסטריה, וינה (ח)
21:32	20:27	21:18	21:16	20:46	20:44	13:59	13:56	10:55	10:51	09:39	09:36	08:51	08:48	06:00	05:56	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:09	15:59	16:55	16:51	16:18	16:14	12:29	12:26	10:33	10:31	09:48	09:46	09:01	08:59	07:41	07:39	אוקראינה, אודסה (ח)
16:37	15:25	16:22	16:18	15:44	15:39	12:01	11:58	10:07	10:04	09:23	09:21	08:34	08:32	07:19	07:17	אוקראינה, דוניצ'ק (ח)
16:47	15:34	16:32	16:28	15:53	15:48	12:12	12:09	10:19	10:16	09:35	09:33	08:46	08:43	07:32	07:30	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
17:07	15:52	16:52	16:47	16:10	16:06	12:38	12:35	10:47	10:44	10:04	10:02	09:13	09:11	08:05	08:04	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
16:59	15:43	16:43	16:39	16:02	15:57	12:30	12:27	10:40	10:37	09:57	09:55	09:06	09:03	07:59	07:57	אוקראינה, קייב (ח)
18:21	17:23	18:11	18:07	17:44	17:41	12:55	12:52	10:38	10:36	09:43	09:41	09:09	09:07	07:06	07:03	אתרוד אמריות, אבו דאבי (ח)
17:38	16:30	17:25	17:20	16:51	16:47	12:56	12:53	10:58	10:56	10:12	10:10	09:26	09:24	08:03	08:01	אטליה, מילאנו (ח)
18:54	18:02	18:45	18:42	18:21	18:18	12:47	12:44	10:15	10:12	09:12	09:10	08:41	08:38	06:12	06:09	אקוודור, קיטו (ח)
20:54	19:51	20:41	20:39	20:10	20:09	13:32	13:29	10:32	10:28	09:17	09:14	08:34	08:30	05:43	05:39	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:11	21:02	21:57	21:55	21:21	21:19	14:25	14:23	11:17	11:13	09:59	09:56	09:07	09:03	06:15	06:10	ארגנטינה, ברילינה (ח)
17:36	16:33	17:24	17:20	16:52	16:48	12:39	12:36	10:35	10:32	09:45	09:43	09:05	09:02	07:26	07:24	ארד"ב, בולטימור (ח)
17:23	16:19	17:10	17:06	16:37	16:33	12:28	12:25	10:25	10:23	09:37	09:34	08:55	08:52	07:19	07:17	ארד"ב, ברוקלין (ח)
17:23	16:19	17:11	17:07	16:38	16:34	12:29	12:26	10:26	10:23	09:37	09:35	08:56	08:53	07:20	07:18	ארד"ב, ג'רסי סיטי (ח)
17:55	16:50	17:42	17:38	17:08	17:04	13:05	13:02	11:04	11:01	10:16	10:14	09:33	09:30	08:01	07:59	ארד"ב, דטרויט (ח)
18:10	17:13	17:59	17:56	17:32	17:29	12:54	12:51	10:41	10:39	09:48	09:46	09:12	09:10	07:16	07:14	ארד"ב, האוסטון (ח)
17:33	16:34	17:22	17:18	16:53	16:49	12:25	12:22	10:15	10:13	09:24	09:21	08:46	08:43	06:57	06:55	ארד"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:17	17:21	18:07	18:03	17:40	17:37	12:53	12:50	10:38	10:35	09:43	09:40	09:09	09:06	07:07	07:05	ארד"ב, מיאמי (ח)
17:17	16:12	17:04	17:00	16:31	16:27	12:24	12:21	10:22	10:19	09:34	09:31	08:51	08:49	07:17	07:15	ארד"ב, ניו הייבן (ח)
17:47	16:43	17:35	17:31	17:02	16:58	12:52	12:49	10:49	10:47	10:01	09:58	09:19	09:16	07:43	07:41	ארד"ב, פיטסבורג (ח)
17:15	16:09	17:02	16:58	16:28	16:24	12:23	12:20	10:21	10:19	09:33	09:31	08:51	08:48	07:18	07:16	ארד"ב, שיקגו (ח)
19:44	18:50	19:33	19:31	19:08	19:05	13:08	13:05	10:24	10:21	09:16	09:13	08:43	08:40	06:02	05:59	ברזיל, לה-פס (ח)
17:41	16:24	17:25	17:21	16:43	16:38	13:15	13:12	11:25	11:23	10:44	10:42	09:51	09:48	08:47	08:45	בלגיה, אמסטרדם (ח)
17:42	16:26	17:27	17:22	16:45	16:40	13:15	13:12	11:25	11:23	10:43	10:41	09:51	09:48	08:45	08:44	בלגיה, בריסל (ח)
19:34	18:38	19:23	19:21	19:01	18:59	12:43	12:40	09:53	09:50	08:43	08:40	08:07	08:04	05:22	05:18	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:20	18:24	19:10	19:07	18:43	18:40	12:31	12:28	09:42	09:39	08:32	08:29	07:56	07:53	05:11	05:08	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
16:58	15:44	16:42	16:38	16:01	15:57	12:33	12:30	10:44	10:42	10:02	10:00	09:09	09:07	08:06	08:05	בריטניה, לונדון (ח)
17:00	15:42	16:43	16:38	15:58	15:53	12:41	12:38	10:56	10:54	10:16	10:14	09:20	09:17	08:25	08:24	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:01	15:42	16:44	16:40	16:02	15:57	12:39	12:36	10:52	10:49	10:11	10:09	09:16	09:14	08:17	08:16	גרמניה, ברלין (ח)
17:27	16:12	17:12	17:08	16:31	16:27	12:58	12:55	11:07	11:04	10:24	10:22	09:33	09:30	08:24	08:23	גרמניה, פראנקפורט (ח)
19:42	18:44	19:31	19:28	19:10	19:08	12:44	12:41	09:52	09:49	08:41	08:38	08:03	08:00	05:16	05:13	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:46	17:52	18:36	18:33	18:11	18:07	13:11	13:08	10:51	10:48	09:54	09:51	09:21	09:18	07:11	07:08	הודו, מומבאי (ח)
18:43	17:49	18:33	18:30	18:08	18:04	13:07	13:04	10:47	10:44	09:49	09:47	09:17	09:14	07:06	07:03	הודו, פונה (ח)
16:53	15:42	16:39	16:35	16:01	15:56	12:16	12:13	10:21	10:19	09:37	09:34	08:49	08:46	07:31	07:30	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		מניסת שבת	יציאת שבת	
			מג"א		אדמו"ר										
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א			
מדינת ישראל	07:23	07:25	08:57	09:00	09:39	09:42	10:28	10:30	12:30	12:33	16:36	16:41	17:10	17:14	17:26
יוון, אתונה (ח)	07:39	07:41	09:19	09:22	10:00	10:02	10:49	10:52	12:55	12:57	17:10	17:14	17:42	17:46	16:58
מולדובה, קישינב (ח)	07:49	07:50	09:07	09:09	09:54	09:57	10:39	10:41	12:34	12:37	16:19	16:24	16:57	17:01	16:05
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:07	07:09	09:16	09:19	09:49	09:52	10:46	10:49	13:05	13:08	18:04	18:08	18:30	18:33	17:49
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	04:43	04:49	07:32	07:38	08:35	08:40	09:59	09:56	13:11	13:14	20:21	20:21	21:01	21:01	20:03
נפאל, קטמנדו (ח)	06:51	06:54	08:50	08:53	09:25	09:28	10:19	10:22	12:33	12:36	17:15	17:18	17:42	17:46	17:00
סין, בייג'ינג (ח)	07:33	07:35	09:10	09:13	09:51	09:54	10:40	10:43	12:43	12:46	16:54	16:58	17:26	17:30	16:37
סנגפור, סינגפור (ח)	07:02	07:05	09:30	09:33	10:01	10:04	11:03	11:06	13:34	13:37	19:05	19:08	19:29	19:32	18:50
פולין, ורשא (ח)	07:44	07:46	08:43	08:46	09:38	09:40	10:18	10:21	12:05	12:08	15:27	15:31	16:10	16:15	15:12
פרו, לימה (ח)	05:43	05:46	08:21	08:24	08:53	08:56	09:59	10:02	12:40	12:43	18:33	18:35	18:58	19:00	18:17
צרפת, ליון (ח)	08:20	08:22	09:42	09:44	10:28	10:30	11:13	11:16	13:10	13:13	17:00	17:05	17:37	17:41	16:46
צרפת, פריז (ח)	08:43	08:44	09:55	09:57	10:44	10:47	11:28	11:30	13:20	13:23	16:59	17:04	17:37	17:42	16:43
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:00	06:03	08:25	08:28	08:56	08:59	09:57	10:00	12:26	12:29	17:51	17:54	18:15	18:18	17:36
קנדה, טורונטו (ח)	07:49	07:51	09:17	09:19	10:01	10:03	10:48	10:50	12:47	12:50	16:48	16:52	17:20	17:24	16:30
קנדה, מונטריאול (ח)	07:33	07:34	08:55	08:58	09:41	09:43	10:27	10:29	12:24	12:27	16:16	16:21	16:51	16:56	16:00
קפריסין, לרנקה (ח)	06:51	06:53	08:37	08:40	09:16	09:18	10:07	10:09	12:15	12:18	16:39	16:43	17:09	17:13	16:24
רוסיה, לובאוויטש (ח)	09:19	09:20	10:06	10:08	11:06	11:07	11:44	11:46	13:26	13:29	16:32	16:37	17:20	17:25	16:18
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:59	09:00	09:41	09:43	10:42	10:44	11:19	11:21	12:59	13:02	16:03	16:09	16:49	16:54	15:45
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	08:06	08:08	09:23	09:26	10:11	10:14	10:56	10:58	12:51	12:53	16:35	16:39	17:13	17:17	16:21
שווייץ, ציריך (ח)	08:11	08:13	09:28	09:31	10:16	10:19	11:01	11:03	12:55	12:58	16:44	16:49	17:17	17:21	16:25
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:38	06:41	08:54	08:57	09:26	09:29	10:24	10:27	12:47	12:50	17:57	18:00	18:22	18:25	17:42

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתולכינו לשלום ותצדענו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פריעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב